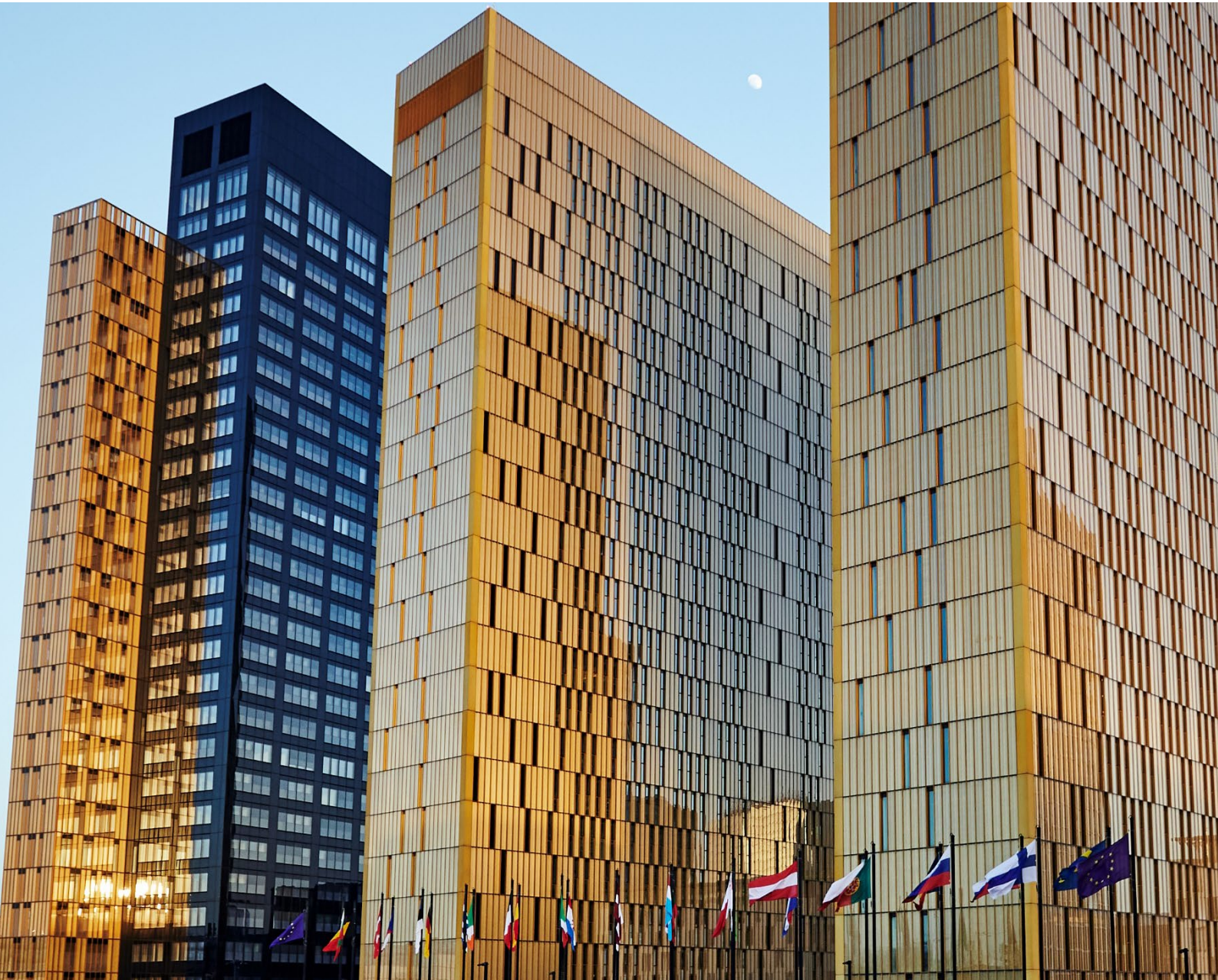

VALIK OLULISI KOHTUOTSUSEID 2024

ANALÜÜSI JA DOKUMENTATSIOONI DIREKTORAADI KOOSTATUD
KOKKUVÕTETE KOGUMIK

Sisukord

Eessõna	11
Peatükk 1 – Euroopa Kohus.....	12
I. Euroopa Liidu põhiõigused.....	12
1. Õigus tõhusale kohtulikule kaitsele.....	12
11. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Hann-Invest jt (C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594)	12
29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) protectus (C-185/23, EU:C:2024:657).....	15
2. <i>Ne bis in idem</i>'i põhimõte.....	18
25. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Craiova (C-58/22, EU:C:2024:70)	18
II. Liidu õiguse üldpõhimõtted: võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtted	21
9. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Profi Credit Polska (jõustunud kohtuotsusega lõpetatud asja teistmine) (C-582/21, EU:C:2024:282)	21
III. Isikuandmete kaitse	25
1. Telefoni- ja elektrooniline side.....	25
30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (täiskogu) La Quadrature du Net jt (isikuandmed ja võltsimisvastane võitlus) (C-470/21, EU:C:2024:370)	25
30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano (C-178/22, EU:C:2024:371)	29
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Bezirkshauptmannschaft Landeck (katse tutvuda mobiiltelefonis salvestatud isikuandmetega) (C-548/21, EU:C:2024:830).....	31
2. Biomeetrilised ja geneetilised andmed.....	35
30. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Direktor na Glavna direksia „Natsionalna politsia“ pri MVR – Sofia (C-118/22, EU:C:2024:97).....	35
3. Isikuandmete kaitse üldmäärus	37
a. Kohaldamisala.....	37
16. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Österreichische Datenschutzbehörde (C-33/22, EU:C:2024:46).....	37
b. Mõiste „vastutav töötleja“	40
11. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus État belge (ametliku väljaande töödeldavad andmed) (C-231/22, EU:C:2024:7).....	40
c. Õiguskaitsevahendid isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumise korral	42
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Lindenapotheke (C-21/23, EU:C:2024:846)	42

IV. Liidu kodakondsus	46
1. Liidu kodaniku õigus liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada	46
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Mirin (C-4/23, EU:C:2024:845)	46
2. Õigus hääletada ja kandideerida kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel	48
19. novembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. Tšehhi Vabariik (kandideerimisõigus ja erakonna liikmeks olek) (C-808/21, EU:C:2024:962)	48
19. novembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. Poola (kandideerimisõigus ja erakonna liikmeks olek) (C-814/21, EU:C:2024:963)	51
V. Liikumisvabadused liidus: asutamisvabadus	55
19. detsembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Halmer Rechtsanwaltsgesellschaft (C-295/23, EU:C:2024:1037)	55
VI. Institutsioonilised sätted: avalikkuse õigus tutvuda dokumentidega	58
5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Public.Resource.Org ja Right to Know vs. komisjon jt (C-588/21 P, EU:C:2024:201)	58
VII. Liiduga seotud vaidlused	61
1. Euroopa Kohtu koosseis	61
29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Valančius (C-119/23, EU:C:2024:653)	61
2. Eelotsusemenetlus	63
a. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kvalifitseerimine „kohtuks“	63
9. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) G. jt (üldkohtu kohtunike ametisse nimetamine Poolas) (C-181/21 ja C-269/21, EU:C:2024:1)	63
7. mai 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) NADA jt (C-115/22, EU:C:2024:384)	65
b. Viimase astme kohtu kohustus esitada eelotsusetaotlus	68
15. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) KUBERA (C-144/23, EU:C:2024:881)	68
VIII. Põllumajandus ja kalandus	72
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Herbaria Kräuterparadies II (C-240/23, EU:C:2024:852)	72
IX. Piirikontroll, varjupaik ja sisseränne	75
1. Varjupaigapoliitika	75
a. Rahvusvahelise kaitse andmise tingimused	75
16. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Intervyuirasht organ na DAB pri MS (naised, kes on perevägivalla ohvrid) (C-621/21, EU:C:2024:47)	75
11. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (naised, kes määratlevad ennast lähtuvalt soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtusest) (C-646/21, EU:C:2024:487)	78
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky (C-406/22, EU:C:2024:841)	80
b. Rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise normid uue varjupaigataotluse esitamise korral	83

8. veebruari 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Bundesrepublik Deutschland (korduva taotluse vastuvõetavus) (C-216/22, EU:C:2024:122)	83
18. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Bundesrepublik Deutschland (pagulasseisundi andmise otsuse toime) (C-753/22, EU:C:2024:524)	85
c. Pagulasseisundi andmise otsuse mõju kolmandast riigist pärineva väljaandmistautluse korral	87
18. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Generalstaatsanwaltschaft Hamm (pagulase Türgile väljaandmise taotlus) (C-352/22, EU:C:2024:521)	87
d. Ajutine kaitse põgenike massilise sissevoolu korral	89
19. detsembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Kaduna (C-244/24 ja C-290/24, EU:C:2024:1038)	89
2. Sisserändepoliitika	94
30. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Landeshauptmann von Wien (perekonna taasühinemine pagulasest alaealisega) (C-560/20, EU:C:2024:96)	94
29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) CU ja ND (sotsiaalabi – kaudne diskrimineerimine) (C-112/22 ja C-223/22, EU:C:2024:636)	96
3. Piirikontroll	98
21. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Landeshauptstadt Wiesbaden (C-61/22, EU:C:2024:251)	98
X. Õiguslane koostöö kriminaalasjades	102
1. Euroopa vahistamismäärus	102
29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Breian (C-318/24 PPU, EU:C:2024:658)	102
2. Euroopa uurimismäärus kriminaalasjades	105
30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) M. N. (EncroChat) (C-670/22, EU:C:2024:372)	105
3. Isikuandmete töötlemine Europol poolt	107
5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Kočner vs. Europol (C-755/21 P, EU:C:2024:202)	107
XI. Õiguslane koostöö tsiviilasjades	111
1. Määrus nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega	111
20. juuni 2024. aasta kohtuotsus Greislzel (C-35/23, EU:C:2024:532)	111
2. Määrus nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades	113
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Real Madrid Club de Fútbol (C-633/22, EU:C:2024:843)	113
XII. Transport	116
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Leedu jt vs. parlament ja nõukogu (liikuvuspakett) (C-541/20–C-555/20, EU:C:2024:818)	116
XIII. Konkurents	124
1. Keelatud kokkulepped (ELTL artikkel 101)	124
27. juuni 2024. aasta kohtuotsus komisjon vs. Servier jt (C-176/19, EU:C:2024:549)	124

27. juuni 2024. aasta kohtuotsus komisjon vs. KRKA (C-151/19 P, EU:C:2024:546)	124
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus FIFA (C-650/22, EU:C:2024:824).....	130
2. Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine (ELTL artikkel 102).....	134
18. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Heureka Group (internetipõhised hinnavõrdlused) (C-605/21, EU:C:2024:324).....	134
10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Google ja Alphabet vs. komisjon (Google Shopping) (C-48/22 P, EU:C:2024:726).....	137
3. Koondumised	141
3. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Illumina ja Grail vs. komisjon (C-611/22 P ja C-625/22 P, EU:C:2024:677)	141
4. Riigiabi	145
10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) komisjon vs. Iirimaa jt (C-465/20 P, EU:C:2024:724).....	145
5. Trahvi tagasimaksmine	150
11. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) komisjon vs. Deutsche Telekom (C-221/22 P, EU:C:2024:488)	150
XIV. Õigusaktide ühtlustamine	154
1. Ühenduse disainilahendused	154
27. veebruari 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) EUIPO vs. The KaiKai Company Jaeger Wichmann (C-382/21 P, EU:C:2024:172).....	154
2. Inimtervishoius kasutatavad ravimid	156
14. märtsi 2024. aasta kohtuotsus D & A Pharma vs. komisjon (C-291/22 P, EU:C:2024:228)	156
3. Relvade omandamise ja valduse kontroll.....	160
5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Défense Active des Amateurs d'Armes jt (C-234/21, EU:C:2024:200)	160
XV. Majandus- ja rahapoliitika	164
18. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) komisjon vs. SRB (C-551/22 P, EU:C:2024:520).....	164
XVI. Hankelepingud.....	169
22. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret (C-652/22, EU:C:2024:910)	169
XVII. Sotsiaalpoliitika	173
1. Tähtajalise töölepinguga töötajate kaitse.....	173
20. veebruari 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) X (ülesütlemise põhjuste puudumine) (C-715/20, EU:C:2024:139)	173
2. Osalise tööajaga töötajate kaitse	175
29. juuli 2024. aasta kohtuotsus KfH Kuratorium für Dialyse und Nierentransplantation (C-184/22 ja C-185/22, EU:C:2024:637).....	175
XVIII. Keskkond.....	178
25. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkode) Ilva jt (C-626/22, EU:C:2024:542).....	178

XIX. Rahvusvahelised lepingud	181
1. Läbirääkimiste pidamine ja lepingu sõlmimine.....	181
9. aprilli 2024. aasta kohtuotsus komisjon vs. nõukogu (rahvusvaheliste lepingutele allakirjutamine) (C-551/21, EU:C:2024:281)	181
2. Sisu ja ulatus	183
a. EÜ-Alžeeria assotsiatsioonileping.....	183
29. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Raad van bestuur van de Sociale verzekeringsbank (toitjakaotushüvitise ülekandmine) (C-549/22, EU:C:2024:184)	183
b. Liidu ja Euratomi ning Ühendkuningriigi vaheline kaubandus- ja koostööleping.....	186
29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Alchaster (C-202/24, EU:C:2024:649)	186
c. Rahvusvahelised lepingud Euroopa Liidu ja Maroko Kuningriigi vahel	188
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Confédération paysanne (Lääne-Sahara melonid ja tomatid) (C-399/22, EU:C:2024:839)	188
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon ja nõukogu vs. Polisario Rinne (C-778/21 P ja C-798/21 P, EU:C:2024:833)	191
4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon ja nõukogu vs. Polisario Rinne (C-779/21 P ja C-799/21 P, EU:C:2024:835)	191
XX. Ühine välis- ja julgeolekupoliitika.....	197
1. Piiravad meetmed	197
5. septembri 2024. aasta kohtuotsus Jemerak (C-109/23, EU:C:2024:681).....	197
10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Neves 77 Solutions (C-351/22, EU:C:2024:723)	199
2. Kahju hüvitamise hagi	201
10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) KS jt vs. nõukogu jt (C-29/22 P ja C-44/22 P, EU:C:2024:725)	201
Peatükk 2 – Üldkohus	207
I. Liiduga seotud vaidlused.....	207
1. Tühistamishagi	207
4. juuni 2024. aasta kohtumäärus (suurkoda) Medel jt vs. nõukogu (liidetud kohtuasjad T-530/22–T-533/22, EU:T:2024:363).....	207
2. Lepinguvälise vastutuse tuvastamise hagi.....	209
23. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus Keserű Művek vs. Euroopa Liit (T-519/23, EU:T:2024:733)	209
II. Institutsiooniline õigus: ametikohustustega kokkusobimatu tegevus	211
11. septembri 2024. aasta kohtuotsus CQ vs. kontrollikoda (T-386/19, EU:T:2024:613).....	211
III. Konkurents.....	214
1. Keelatud kokkulepped (ELTL artikkel 101)	214
2. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus Crown Holdings ja Crown Cork & Seal Deutschland vs. komisjon (T-587/22, EU:T:2024:661)	214

6. novembri 2024. aasta kohtuotsus Crédit agricole jt vs. komisjon (liidetud kohtuasjad T-386/21 ja T-406/21, EU:T:2024:776).....	216
2. Koondumised	223
13. novembri 2024. aasta kohtuotsus NetCologne vs. komisjon (T-58/20, EU:T:2024:813).....	223
13. novembri 2024. aasta kohtuotsus Deutsche Telekom vs. komisjon (T-64/20, EU:T:2024:815).....	223
13. novembri 2024. aasta kohtuotsus Tele Columbus vs. komisjon (T-69/20, EU:T:2024:816).....	223
3. Riigiabi	229
24. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Saksamaa vs. komisjon (T-409/21, EU:T:2024:34)	229
28. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Scandlines Danmark ja Scandlines Deutschland vs. komisjon (T-390/20, EU:T:2024:126)	231
28. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Taani vs. komisjon (T-364/20 EU:T:2024:125).....	234
10. aprilli 2024. aasta kohtuotsus Danske Slagtermestre vs. komisjon (T-486/18 RENV, EU:T:2024:217)	237
2. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus European Food jt vs. komisjon (liidetud kohtuasjad T-624/15 RENV, T-694/15 RENV ja T-704/15 RENV, EU:T:2024:659)	240
IV. Intellektuaalomand	245
1. Euroopa Liidu kaubamärk.....	245
8. veebruari 2024. aasta kohtumäärus Fly Persia ja Barmodeh vs. EUIPO – Dubai Aviation (flyPersia) (T-30/23, EU:T:2024:86)	245
13. novembri 2024. aasta kohtuotsus Administration of the State Border Guard Service of Ukraine vs. EUIPO (RUSSIAN WARSHIP, GO F**K YOURSELF) (T-82/24, EU:T:2024:821)	246
2. Disainilahendused.....	248
23. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus Orgatex vs. EUIPO – Longton (maamärgised) (T-25/23, EU:T:2024:725)	248
V. Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed	250
1. Valgevene	250
20. märtsi 2024. aasta kohtuotsus Belshyna vs. nõukogu (T-115/22, EU:T:2024:187).....	250
2. Ukraina	251
11. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Timchenko ja Timchenko vs. nõukogu (T-644/22, EU:T:2024:621)	251
11. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Fridman jt vs. nõukogu (T-635/22, EU:T:2024:620)	254
3. Venemaa.....	256
2. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles jt vs. nõukogu (T-797/22, EU:T:2024:670).....	256
VI. Digiteenused	260
17. juuli 2024. aasta kohtuotsus Bytedance vs. komisjon (T-1077/23, EU:T:2024:478)	260
VII. Majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus	267
7. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Austria vs. komisjon (T-501/22, EU:T:2024:71)	267

VIII. Rahvatervis	270
21. veebruari 2024. aasta kohtuotsus PAN Europe vs. komisjon (T-536/22, EU:T:2024:98)	270
15. mai 2024. aasta kohtuotsus Fresenius Kabi Austria jt vs. komisjon (T-416/22, EU:T:2024:316)	272
IX. Energeetika	275
27. novembri 2024. aasta kohtuotsus Nord Stream 2 vs. parlament ja nõukogu (T-526/19 RENV, EU:T:2024:864)	275
X. Ühine kaubanduspoliitika	279
21. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Sinopec Chongqing SVW Chemical jt vs. komisjon (T-762/20, EU:T:2024:113)	279
21. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Inner Mongolia Shuangxin Environment-Friendly Material vs. komisjon (T-763/20, EU:T:2024:114)	281
XI. Majandus- ja rahapoliitika	284
1. Ühtne kriisilahenduskord	284
10. juuli 2024. aasta kohtuotsus Prantsusmaa vs. SRB (T-540/22, EU:T:2024:459)	284
2. Krediidiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelvalve	286
28. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Sber vs. EKP (liidetud kohtuasjad T-647/21 ja T-99/22, EU:T:2024:127)	286
28. veebruari 2024. aasta kohtuotsus BAWAG PSK vs. EKP (T-667/21, EU:T:2024:131)	286
10. juuli 2024. aasta kohtuotsus PH jt vs. EKP (T-323/22, EU:T:2024:460)	290
XII. Liidu institutsioonide hanked	293
21. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Inivos vs. komisjon (T-38/21, EU:T:2024:100)	293
2. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus VC vs. EU-OSHA (hankemenetlustest kõrvalejätmine riigisisese haldusotsusega, mille täitmine on peatatud) (T-126/23, EU:T:2024:666)	294
XIII. Vahekohtuklausel	299
11. detsembri 2024. aasta kohtuotsus UIV Servizi vs. REA (T-440/22, EU:T:2024:898)	299
XIV. Liidu eelarve	302
4. septembri 2024. aasta kohtuotsus IMG vs. komisjon (T-509/21, EU:T:2024:590)	302
XV. Õigus tutvuda institutsioonide dokumentidega	308
1. Kohtumenetlust kaitsev erand	308
10. juuli 2024. aasta kohtuotsus Ungari vs. komisjon (T-104/22, EU:T:2024:467)	308
2. Eraelu- ja isikupuutumatust kaitsev erand	310
8. mai 2024. aasta kohtuotsus Izuzquiza jt vs. parlament (T-375/22, EU:T:2024:296)	310
XVI. Avalik teenistus	314
1. Distsiplinaarmenetlus	314
29. mai 2024. aasta kohtuotsus Canel Ferreira vs. nõukogu (T-766/22, EU:T:2024:336)	314
2. Toetused	315
5. juuni 2024. aasta kohtuotsus VA vs. komisjon (T-123/23, EU:T:2024:359)	315
26. juuni 2024. aasta kohtuotsus Paraskevaidis vs. nõukogu ja komisjon (T-698/21, EU:T:2024:425)	317

3. Rikkumisest teataja staatus.....	318
11. septembri 2024. aasta kohtuotsus TU vs. parlament (T-793/22, EU:T:2024:614)	318
XVII. Ajutiste meetmete kohaldamise taotlused	321
9. veebruari 2024. aasta kohtumäärus Bytedance vs. komisjon (T-1077/23 R, EU:T:2024:94).....	321
13. juuni 2024. aasta kohtumäärus Vivendi vs. komisjon (T-1097/23 R-RENV, EU:T:2024:381)	322
13. juuni 2024. aasta kohtumäärus Lagardère vs. komisjon (T-1119/23 R-RENV, EU:T:2024:382)	323
12. augusti 2024. aasta kohtumäärus Nuctech Warsaw Company Limited ja Nuctech Netherlands vs. komisjon (T-284/24 R, EU:T:2024:564).....	325
22. novembri 2024. aasta kohtumäärus UniCredit vs. EKP (T-324/24 R, EU:T:2024:858).....	326

Eessõna

„Valik olulisi kohtuotsuseid“ on analüüsi ja dokumentatsiooni direktoraadi iga-aastane väljaanne, mis koondab Euroopa Kohtu ja Euroopa Liidu Üldkohtu peamised lahendid.

Väljaandes esitatakse kohtupraktika kõige olulisemad arengusuunad, mille mõlemad kohtud on esile toonud. Seega annab see õigusala asjatundjatele kokkuvõtliku ülevaate möödunud aasta kohtupraktika peamistest suundumustest.

„Valik olulisi kohtuotsuseid“ koosneb kohtulahendite kokkuvõtetest, mis on rühmitatud teemade kaupa, võttes aluseks Euroopa Liidu aluslepingute struktuuri. Iga kokkuvõtte sisaldab hüperlinki kohtulahendi tekstile, mis võimaldab selle sisuga kohe tutvuda. Euroopa Kohtu praktika puhul on esitatud kõik suurkoja lahendid ning ka viiest kohtunikust koosnevate kodade teatavad otsused, arvestades nende olulisust, käsitletud küsimusi, üldsuse huvi ja originaalsust. Üldkohtu praktika valikul järgitakse sarnast loogikat.

„Valik olulisi kohtuotsuseid“ on institutsiooni veebisaidil otse täies mahus ja liidu kõigis ametlikes keeltes digitaalsel kujul kättesaadav.

Celestina Iannone
Direktor
Analüüs ja dokumentatsioon

Peatükk 1 – Euroopa Kohus

I. Euroopa Liidu põhiõigused¹

1. Õigus tõhusale kohtulikule kaitsesele

11. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Hann-Invest jt (C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, [EU:C:2024:594](#))

Eelotsusetaotlus – ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik – Tulemuslik õiguskaitse liidu õigusega hõlmatud valdkondades – Kohtunike sõltumatus – Seaduse alusel moodustatud kohus – Õiglane kohtulik arutamine – Kohtulahendite registreerimise osakond – Riigisisesed õigusnormid, millega teise astme kohtu koosseisus on ette nähtud registreerimiskohtunik, kes praktikas on pädev peatama kohtulahendi kuulutamise, andma juhiseid kohtukoosseisudele ja kutsuma kokku kohtukolleegiumi koosoleku – Riigisisesed õigusnormid, millega kohtukolleegiumi või kohtu kõigi kohtunike koosolekule on antud pädevus võtta vastu siduvaid „õiguslikke seisukohti“ ka selliste kohtuasjade kohta, milles nõupidamine on juba toimunud

¹ Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (täiskogu) **La Quadrature du Net jt (isikuandmed ja võltsimisvastane võitlus)** (C-470/21, [EU:C:2024:370](#)), 30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano** (C-178/22, [EU:C:2024:371](#)), 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Bezirkshauptmannschaft Landeck (katse tutvuda mobiiltelefonis salvestatud isikuandmetega)** (C-548/21, [EU:C:2024:830](#)), mida on tutvustatud III.1 jaotises „Telefoni- ja elektrooniline side“; 30. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Direktor na Glavna direksia „Natsionalna politzia“ pri MVR – Sofia** (C-118/22, [EU:C:2024:97](#)), mida on tutvustatud III.2 jaotises „Biomeetrilised ja geneetilised andmed“; 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Mirin** (C-4/23, [EU:C:2024:845](#)), mida on tutvustatud IV.1 jaotises „Liidu kodaniku õigus liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada“; 19. novembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **komisjon vs. Tšehhi Vabariik (kandideerimisõigus ja erakonna liikmeks olek)** (C-808/21, [EU:C:2024:962](#)), 19. novembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **komisjon vs. Poola (kandideerimisõigus ja erakonna liikmeks olek)** (C-814/21, [EU:C:2024:963](#)), mida on tutvustatud IV.2 jaotises „Õigus hääletada ja kandideerida kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel“; 5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Public.Resource.Org ja Right to Know vs. komisjon jt** (C-588/21 P, [EU:C:2024:201](#)), mida on tutvustatud VI jaotises „Institutsioonilised sätted: avalikkuse õigus tutvuda dokumentidega“; 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Valančius** (C-119/23, [EU:C:2024:653](#)), mida on tutvustatud VII.1 jaotises „Euroopa Kohtu koosseis“; 9. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **G. jt (üldkohtu kohtunike ametisse nimetamine Poolas)** (C-181/21 ja C-269/21, [EU:C:2024:1](#)), 7. mai 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **NADA jt** (C-115/22, [EU:C:2024:384](#)), 15. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **KUBERA** (C-144/23, [EU:C:2024:881](#)), mida on tutvustatud VII.2 jaotises „Eelotsusemenetlus“; 11. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (naised, kes määratlevad ennast lähtuvalt soolise võrdõiguslikkuse põhväärtusest)** (C-646/21, [EU:C:2024:487](#)), 18. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Generalstaatsanwaltschaft Hamm (pagulase Türgile väljaandmise taotlus)** (C-352/22, [EU:C:2024:521](#)), 18. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Bundesrepublik Deutschland (pagulasseisundi andmise otsuse toime)** (C-753/22, [EU:C:2024:524](#)), mida on tutvustatud IX.1 jaotises „Varjupaigapoliitika“; 30. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Landeshauptmann von Wien (perekonna taasühinemine pagulasest alaealisega)** (C-560/20, [EU:C:2024:96](#)), 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **CU ja ND (sotsiaalabi – kaudne diskrimineerimine)** (C-112/22 ja C-223/22, [EU:C:2024:636](#)), mida on tutvustatud IX.2 jaotises „Sisserändepoliitika“; 21. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Landeshauptstadt Wiesbaden** (C-61/22, [EU:C:2024:251](#)), mida on tutvustatud IX.3 jaotises „Piirikontroll“; 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus **Breian** (C-318/24 PPU, [EU:C:2024:658](#)), mida on tutvustatud X.1 jaotises „Euroopa vahistamismäärus“; 30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **M. N. (EncroChat)** (C-670/22, [EU:C:2024:372](#)), mida on tutvustatud X.2 jaotises „Euroopa uurimismäärus kriminaalasjades“; 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Real Madrid Club de Fútbol** (C-633/22, [EU:C:2024:843](#)), mida on tutvustatud XI.2 jaotises „Määrus nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades“; 14. märtsi 2024. aasta kohtuotsus **D & A Pharma vs. komisjon** (C-291/22 P, [EU:C:2024:228](#)), mida on tutvustatud XIV.2 jaotises „Inimervishoius kasutatavad ravimid“; 5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Défense Active des Amateurs d'Armes jt** (C-234/21, [EU:C:2024:200](#)), mida on tutvustatud XIV.3 jaotises „Relvade omandamise ja valduse kontroll“; 20. veebruari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **X (ülesütlemise põhjuste puudumine)** (C-715/20, [EU:C:2024:139](#)), mida on tutvustatud XVII.1 jaotises „Tähtajalise töölepinguga töötajate kaitse“; 25. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Ilva jt** (C-626/22, [EU:C:2024:542](#)), mida on tutvustatud XVIII jaotises „Keskkond“; 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Alchaster** (C-202/24, [EU:C:2024:649](#)), mida on tutvustatud XIX.2 jaotises „Sisu ja ulatus“; 10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Neves 77 Solutions** (C-351/22, [EU:C:2024:723](#)), mida on tutvustatud XX.1 jaotises „Piiravad meetmed“; 10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **KS jt vs. nõukogu jt** (C-29/22 P ja C-44/22 P, [EU:C:2024:725](#)), mida on tutvustatud XX.2 jaotises „Kahju hüvitamise hagi“.

Euroopa Kohtu suurkoda leidis, et nõuetega, mis olemuslikult tulenevad õigusest tõhusale kohtulikule kaitsele ja õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele, ei ole ühitatav selline liikmesriigi kohtusisene mehhanism, mille kohaselt on asjaomase kohtu teistel kohtunikel selle kohtu kohtupraktika järjepidevuse kaalutlusel võimalik sekkuda asja lahendava kohtukoosseisu otsustusprotsessi.

Seda puudutavad küsimused esitas Euroopa Kohtule Visoki trgovački sud (kaubandusajade apellatsioonikohus, Horvaatia), kellel tuli lahendada maksejõuetusmenetluses tehtud lahendite peale esitatud kolm määruskaebust. Eelotsusetaotluse esitanud kohus vaatas kolmest kohtunikust koosnevas koosseisus määruskaebused läbi ja jättis need ühehäälselt tehtud otsustega rahuldamata ning seega esimeses astmes tehtud otsused muutmata. Kohtu kohtunikud allkirjastasid need lahendid ja saatsid need seejärel kohtu kohtulahendite registreerimise osakonnale².

Kohtulahendite registreerimise osakonna kohtunik (edaspidi „registreerimiskohtunik“) aga keeldus kolme asjaomase kohtulahendi registreerimisest ning saatis need tagasi vastavatele kohtukoosseisudele koos kirjaga, milles märkis, et ei nõustu neis lahendites sisalduva lahendusega. Kahe kohtuasja (C-554/21 ja C-622/21) puhul märkis see kohtunik, et eelotsusetaotlused esitanud kohus oli varem otsustanud teistsuguse lahenduse kasuks kui põhikohtuasjas. Kolmanda kohtuasja (C-727/21) kohta märkis ta, et ei ole nõus asja lahendanud kohtukoosseisu õigusliku tõlgendusega, kuid ei viidanud siiski ühelegi kohtulahendile.

Pärast seda korraldas kohtuasjas C-727/21 asja lahendanud kohtukoosseis uue nõupidamise. See kohtukoosseis vaatas esitatud kaebuse ja registreerimiskohtuniku seisukoha uuesti läbi ning otsustas jääda oma eelmise lahenduse juurde. Seega tegi see kohtukoosseis uue kohtulahendi ja saatis selle kohtupraktika registreerimise osakonnale.

Registreerimiskohtunik, kes pooldas teistsugust õiguslikku lahendust, saatis selle põhikohtuasja eelotsusetaotluse esitanud kohtu kaubandus- ja muude vaidluste kolleegiumile. Nimetatud kolleegium võttis seejärel vastu „õigusliku seisukoha“, mis sisaldas registreerimiskohtuniku pooldatud lahendust. Seejärel saadeti see põhikohtuasi asjaomasele kohtukoosseisule tagasi, et viimane teeks selle „õigusliku seisukoha“ kooskõlas oleva lahendi.

Kuna eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtles, kas mehhanism, mille kohaselt on tema otsustusprotsessi võimalik sekkuda registreerimiskohtunikul ja teistel asjaomase kohtu kohtunikel sellega, et nad võtavad vastu „õigusliku seisukoha“, on kooskõlas liidu õigusega, otsustas ta esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus rõhutas kõigepealt, et ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust tulenevate nõuetega peab olema kooskõlas iga selline riigisisene meede või toimimistava, mille eesmärk on kohtupraktikas lahkevuste esinemise vältimine või nende kõrvaldamine ning seega õigusriigi põhimõttele omase õiguskindluse tagamine.

Esimesena analüüsis Euroopa Kohus neist nõuetest lähtudes toimimistava, mille kohaselt saab asja lahendanud kohtukoosseisu tehtud kohtulahendi lugeda lõplikuks ja pooltele kätte toimetada ainult siis, kui selle on heaks kiitnud registreerimiskohtunik, kes kõnealusesse kohtukoosseisu ei kuulu.

Selle kohta märkis Euroopa Kohus, et ehkki registreerimiskohtunikul ei ole õigust asendada asjaomases kohtuasjas selle lahendanud kohtukoosseisu hinnang enda omaga, saab ta tegelikult

² Kohtute kodukorra (Sudski poslovnik) artikli 177 lõikes 3 on ette nähtud: „Teise astme kohtus loetakse kohtuasi lõpetatuks kuupäeval, mil lahend saadetakse kohtukantsseleist välja pärast seda, kui kohtuasja toimik on kohtupraktika registreerimise osakonnast tagasi jõudnud. Kohtupraktika registreerimise osakond on kohustatud kohtutoimiku pärast kättesaamist võimalikult kiiresti kohtukantsseistesse tagasi saatma. Seejärel saadetakse lahend uue kaheksapäevase tähtaja jooksul pooltele.“

blokeerida tehtud kohtulahendi registreerimise ja seega takistada otsustusprotsessi lõpule viimist ning lahendi pooltele teatavaks tegemist. Näiteks võib ta saata asja kõnealusele kohtukoosseisule tagasi, et viimane lahendi tema enda õiguslikke seisukohti aluseks võttes läbi vaataks, ning selle kohtukoosseisuga lahkarvamuse püsimise korral teha asjaomase kolleegiumi esimehele ettepaneku kutsuda kokku kolleegiumi koosolek, et see võtaks vastu „õigusliku arvamuse“, mis on eeskätt kõnealusele kohtukoosseisule siduv. Sellise toimimistava tulemusel on registreerimiskohtunikul võimalus sekkuda asjaomasesse kohtuasja ja selliselt sekkudes võib nimetatud kohtunik mõjutada kohtuasjas tehtavat lõpplahendit.

Kuid esiteks on ilmne, et põhikohtuasjas kõne all olevates riigisisestest õigusnormides ei ole seesugust registreerimiskohtuniku sekkumist ette nähtud. Teiseks leiab sekkumine aset pärast seda, kui asja lahendama määratud kohtukoosseis on nõupidamise tulemusel teinud kohtulahendi, samas kui see kohtunik ei kuulu nimetatud kohtukoosseisu ega ole seega osalenud asjaomase kohtulahendiga päädinud kohtumenetluse varasemates etappides. Kolmandaks on registreerimiskohtuniku sekkumispädevus ilmselt piiritlemata selgelt sõnastatud objektiivsete kriteeriumidega, milles kajastuks selle konkreetne põhjendus ja millega saaks ära hoida suvaõiguse kasutamise.

Neid asjaolusid arvesse võttes leidis Euroopa Kohus, et kõnealuse registreerimiskohtuniku sekkumine ei ole ühitatav nõuetega, mis olemuslikult tulenevad õigusest tõhusale kohtulikule kaitsele.

Teisena analüüsis Euroopa Kohus riigisiseseid õigusnorme, mille kohaselt saab liikmesriigi kohtu kolleegiumi koosolek – millel osalevad ka teised kohtunikud peale asjaomase kohtukoosseisu ja olukorrast sõltuvalt ka muud selle kohtu välised isikud, kellele pooled ei ole saanud esitada oma argumente – „õigusliku seisukoha“ vastuvõtmisega sundida kohtuasja lahendanud kohtukoosseisu muutma tema poolt juba tehtud kohtulahendi sisu.

Selle kohta märkis Euroopa Kohus, et kolleegiumi koosoleku sekkumise teel on tegelikult kõigil sellel kolleegiumi koosolekul osalevatel kohtunikel võimalik mõjutada lõpplahendust sellises kohtuasjas, milles pädeva kohtukoosseisu nõupidamine on juba toimunud ja milles see koosseis on juba lahendi teinud, kuid see lahend on veel registreerimata ja seda ei ole pooltele kätte toimetatud. Nimelt võib asjaomase kohtulahendi lõplikku sisu mõjutada see, kui kõnealune kohtukoosseis teab ette, et jättes muutmata oma õigusliku seisukoha, mis vastandub registreerimiskohtuniku omale, kontrollitakse tema kohtulahendit kolleegiumi koosolekul, ja samuti selle kohtukoosseisu kohustus pärast enda nõupidamise lõppu järgida asjaomasel kolleegiumi koosolekul määratletud „õiguslikku seisukohta“.

Nimelt on ühelt poolt põhikohtuasjas kõne all olev sellise kolleegiumi koosoleku sekkumispädevus ilmselt piisavalt piiritlemata kriteeriumidega, mis on objektiivsed ja sellistena kohaldatavad. Eeskätt ei tulene sättest, milles on ette nähtud kolleegiumi koosoleku kokkukutsumine,³ et sellise koosoleku saab – nagu kohtuasjas C-727/21 tehti – kokku kutsuda lihtsal põhjusel, et registreerimiskohtunik pooldab pädeva kohtukoosseisu omast erinevat õiguslikku käsitlust. Teiselt poolt ei teavitata kohtuasja pooli ühelgi ajahetkel kolleegiumi koosoleku kokkukutsumisest ega selle poolt sellise „õigusliku seisukoha“ vastuvõtmisest, mis on siduv eeskätt asja lahendanud kohtukoosseisule. Seega puudus asjaomastel pooltel ilmselt võimalus teostada oma menetlusõigusi sellel kolleegiumi koosolekul.

Neid kaalutlusi arvesse võttes otsustas Euroopa Kohus, et kõne all olevad riigisisest õigusnormid ei ole ühitatavad nõuetega, mis olemuslikult tulenevad õigusest tõhusale kohtulikule kaitsele ja õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele.

³ Kohtukorralduse seaduse (Zakon o sudovima) artikli 40 lõikes 1 on sätestatud, et kolleegiumi või kohtunike koosolek kutsutakse kokku juhul, kui on tuvastatud, et kolleegiumide, kodade või kohtunike tõlgendused lahknevad küsimustes, mis puudutavad seaduse kohaldamist, või kui mõni koda või mõne kolleegiumi kohtunik on varem võetud õiguslikust seisukohast erineval seisukohal.

Veel täpsustas Euroopa Kohus, et menetlusliku mehhanismiga, mille kohaselt on kohtupraktika lahknevuste vältimise või nende kõrvaldamise ja õigusriigi põhimõttele omase õiguskindluse tagamise kaalutlusel lubatud liikmesriigi kohtu sellisel kohtunikul, kes ei kuulu pädevasse kohtukoosseisu, saata asi läbivaatamiseks kõnealuse kohtu laiendatud koosseisule, ei eirata ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust tulenevaid nõudeid, tingimusel et esialgu asja lahendama määratud kohtukoosseis ei ole veel asunud asjas nõu pidama ning kohaldatavates õigusnormides on selgelt ette nähtud asjaolud, mille korral asja võib kolleegiumile saata, ning kolleegiumile saatmise tagajärjel ei mineta asjaomased isikud võimalust osaleda sellise laiendatud kohtukoosseisu menetluses. Lisaks peab algul määratud kohtukoosseisul alati olema võimalus ise otsustada, et asi saadetakse kolleegiumile.

29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) protectus (C-185/23, [EU:C:2024:657](#))

Eelotsusetaotlus – Otsus 2013/488/EL – Salastatud teave – Töötlemisluba – Loa tühistamine – Tühistamise aluseks oleva salastatud teabe avaldamata jätmine – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47 – Põhjendamiskohustus – Õigus toimikuga tutvuda – Võistlevuse põhimõte – Põhiõiguste harta artikkel 51 – Liidu õiguse kohaldamine

Euroopa Kohus, kellele Najvyšší správny súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim halduskohus) esitas eelotsusetaotluse kohtuasjas, mis puudutab salastatud teabe alusel töötlemisloa tühistamist, täpsustas suurkojas tehtud otsuses, kuidas kaaluda õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja huve, mis õigustavad teatud salastatud teabe avaldamata jätmist.

Slovakkia riiklik julgeolekuamet (edaspidi „julgeolekuamet“) väljastas 2018. aasta septembris protectus s. r. o-le tööstusjulgeoleku loa, millega anti talle selle liikmesriigi õiguse kohaselt juurdepääs riigisisese õiguse alusel salastatud teabele. Lisaks väljastas julgeolekuamet 2018. aasta novembris talle tööstusjulgeoleku sertifikaadi taseme „SECRET UE/EU SECRET“ jaoks. Tänu sellele sertifikaadile sai ta juurdepääsu Euroopa Liidu salastatud teabele (edaspidi „ELi salastatud teave“).

Hiljem sai julgeolekuametile teatavaks salastamata teave, millest ilmnis muu hulgas, et protectuse või tema juhtide suhtes viidi läbi kriminaalmenetlust, et ta oli sõlminud lepinguid äriühingutega, kelle suhtes sellist menetlust läbi viidi, ning et esines kahtlus, et kaebaja ja üks teine äriühing, kes olid ühise kontrolli all, olid esitanud pakkumusi samades hankemenetlustes. Julgeolekuamet sai ka muud teavet, mis tunnistati „salastatud kirjalikeks tõenditeks“.

Julgeolekuamet andis protectusele võimaluse avaldada arvamust ameti käsutuses oleva salastamata teabe kohta. See organ tunnistas 2020. aasta augustis vastu võetud otsusega, mis osaliselt põhines salastatud teabel, esiteks hageja tööstusjulgeoleku loa kehtetuks põhjusel, et tema puhul oli tuvastatud julgeolekurisk, ja teiseks tühistas tööstusjulgeoleku loa kehtetuks tunnistamise tulemusena kaebaja tööstusjulgeoleku sertifikaadi.

Julgeolekuameti otsuste kontrollikomisjoni – kes tegutseb Slovaki Vabariigi riiginõukogus – otsusega, mis võeti vastu 2020. aasta novembris, jäeti kaebaja kaebus julgeolekuameti otsuse peale rahuldamata. Julgeolekuamet edastas 2022. aasta septembris eelotsusetaotluse esitanud kohtule, kellele oli esitatud kaebus nimetatud komisjoni otsuse peale, kogu toimiku, sealhulgas salastatud kirjalikud tõendid.

Kaebaja kaebust lahendava koja president otsustas 2022. aasta oktoobris kõigepealt toimiku salastatud osaga tutvumist mitte võimaldada ja jättis seejärel kaebaja advokaadi taotluse tutvuda salastatud kirjalike tõenditega rahuldamata, paludes julgeolekuametil siiski kaaluda võimalust nende tõendite teatavaks tegemiseks. See organ andis 2022. aasta novembris loa edastada kaks salastatud kirjalikku tõendit, keeldudes samas edastamast ülejäänud salastatud kirjalikke tõendeid põhjusel, et see oleks kaasa toonud teabeallikate avalikuks tuleku.

Kaebaja advokaat palus 2023. aasta jaanuaris eelkõige Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklile 47 tuginedes taas luba tutvuda kõigi kirjalike tõenditega.

Selles kontekstis otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus esiteks esitada Euroopa Kohtule küsimuse harta kohaldatavuse kohta põhikohtuasjas. Sellega seoses märkis ta muu hulgas, et ELi salastatud teabe kaitset käsitlev otsus 2013/488⁴ paneb liikmesriikidele teatud konkreetsed kohustused seoses sellistele füüsilistele või juriidilistele isikutele loa andmisega, kellel on õigus- ja teovõime lepinguid sõlmida, mis võib tähendada, et kõnealused õigusnormid kujutavad endast selle otsuse rakendamist. Teiseks palus eelotsusetaotluse esitanud kohus juhul, kui harta on vaidluse suhtes kohaldatav, Euroopa Kohtul täpsustada, mil määral on Slovakkia õigusnormid ja praktika, mis käsitlevad juurdepääsu salastatud teabele menetlustes, mille eesmärk on vaidlustada tööstusjulgeoleku lubade või sertifikaatide kehtetuks tunnistamine, kooskõlas harta artiklis 47 tunnustatud õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile.

Euroopa Kohtu hinnang

Mis puudutab esimesena harta kohaldamisala, siis analüüsis Euroopa Kohus kõigepealt harta kohaldatavust sellise tööstusjulgeoleku loa tühistamisele, mis annab juurdepääsu liikmesriigi salastatud teabele. Ta märkis sellega seoses, et liidu õigus ei sisalda praeguses arenguetapis akti, millega kehtestataks üldnormid liikmesriikide otsuste kohta, millega antakse juurdepääs riigisiseste õigusnormide alusel salastatud teabele. Täpsemalt ei sisalda otsus 2013/488, millele eelotsusetaotluse esitanud kohus seoses ELi salastatud teabega viitab, sätteid, mis reguleeriksid sellist juurdepääsu. Seega ei ilmne, et põhikohtuasjas kõnealuse tööstusjulgeoleku loa tühistamist reguleerivate riigisiseste õigusnormide eesmärk või tagajärg oleks liidu õiguse sätte rakendamine. Järelikult ei tähenda sellise julgeolekuloa tühistamine, nagu oli kõne all põhikohtuasjas, liidu õiguse kohaldamist harta tähenduses.

Mis puudutab seejärel harta kohaldatavust sellise tööstusjulgeoleku sertifikaadi tühistamisele, mis annab juurdepääsu ELi salastatud teabele, siis täpsustas Euroopa Kohus, et liidu institutsioonid on vastu võtnud konkreetsed õigusaktid, mille eesmärk on reguleerida sellise teabe kaitset nende tegevuse raames. Täpsemalt, võttes arvesse otsusega 2013/488 kehtestatud õigusnorme, mis panevad liikmesriikidele kohustusi⁵, tuleb meetmeid, mille liikmesriigid võtavad tööstusjulgeoleku tagamiseks – piiritledes juurdepääsu nõukogu sõlmitud lepingutega seotud ELi salastatud teabele riigisisese töötlemisloa väljastamise ja kontrolli kaudu –, pidada liidu õigust kohaldavateks meetmeteks. Liikmesriigi ametiasutuse poolt töötlemisloa tühistamine selle otsuse tähenduses tähendab sellist kohaldamist. Nimelt seab niisugune tühistamine kahtluse alla loa, mille väljastamine ja vähemalt osalt ka tagajärjed on ette nähtud otsuses 2013/488⁶.

Seetõttu leidis Euroopa Kohus, et liikmesriigi kohtu poolt niisuguse otsuse õiguspärasuse kontrollimine, millega tühistatakse tööstusjulgeoleku luba, mis annab juurdepääsu liikmesriigi salastatud teabele, ei puuduta akti, mis kujutab endast liidu õiguse kohaldamist harta artikli 51 lõike 1 tähenduses. Seevastu sellise kohtu poolt niisuguse otsuse õiguspärasuse kontrollimine, millega tööstusjulgeoleku loa tühistamise tõttu tühistatakse tööstusjulgeoleku sertifikaat, mis annab otsuse 2013/488 artikli 11 ja V lisa alusel juurdepääsu ELi salastatud teabele, puudutab akti, mis kujutab endast liidu õiguse kohaldamist.

⁴ Nõukogu 23. septembri 2013. aasta otsus 2013/488/EL ELi salastatud teabe kaitseks vajalike julgeolekueeskirjade kohta (ELT 2013, L 274, lk 1).

⁵ Euroopa Kohus viitab eelkõige otsuse 2013/488 artikli 1 lõikele 2, artikli 11 lõigetele 2, 5 ja 7, artikli 15 lõike 3 alapunktile c, artikli 16 lõike 3 alapunktidele a ja i ning V lisale.

⁶ Täpsemalt märkis Euroopa Kohus, et loa väljastamine on ette nähtud selle otsuse artikli 11 lõikes 5 koostoimes otsuse V lisa punktiga 8, kusjuures selle tagajärjed on osaliselt määratletud eelkõige sama otsuse artikli 11 lõikes 5 ja V lisa punktis 11.

Mis puudutab teisena küsimust, kas sellised õigusnormid ja praktika, nagu olid kõne all põhikohtuasjas, on harta artikliga 47 kooskõlas, siis analüüsis Euroopa Kohus kõigepealt, kas asjaomane olukord kuulub selle sätte kohaldamisalasse. Ta rõhutas selle kohta, et otsuse 2013/488 Vlisast tuleneb, et ettevõtja juurdepääs ELi salastatud teabele nõukogu salastatud lepingu sõlmimiseks või täitmiseks eeldab töötlemisloa omamist. Euroopa Kohus tõi välja ka korra, mida selle otsuse alusel kohaldatakse töövõtjate osalemisele salastatud lepingutes, mille puhul on vajalik juurdepääs ELi salastatud teabele nende ettevõtetes, nende lepingute täitmise ajal või lepingueelses etapis, mis eeldab töötlemisloa omamist. Seega toob töötlemisloa tühistamine kaasa selle, et asjaomane ettevõtja kaotab loa saada juurdepääs ELi salastatud teabele salastatud lepingu sõlmimiseks ja täitmiseks. Seega tähendab selline tühistamine eelkõige, et temalt võetakse õigus – mis tal oli enne tühistamist – osaleda nõukogu salastatud lepingu sõlmimisele eelnevas etapis ja õigus sellele, et see institutsioon sõlmib temaga niisuguse lepingu, kui tema pakkumus välja valitakse. Järelikult peab sellisel ettevõtjal vastavalt harta artiklile 47 olema õigus tõhusale õiguskaitsevahendile, et vaidlustada oma töötlemisloa tühistamine.

Mis puudutab seejärel miinimumtagatist, millele selline õiguskaitsevahend peab vastama, siis märkis Euroopa Kohus, et olukorras, kus töötlemisloa tühistamine põhineb üksnes ühe teise julgeolekuloa tühistamisel, saab töötlemisloa tühistamise kohtulik kontroll olla tõhus vaid siis, kui töötlemisloa endisel omanikul on võimalik tutvuda põhjendustega, millel põhineb selle teise julgeolekuloa tühistamine. Kuigi ülekaalukate kaalutlustega, mis puudutavad eelkõige riigi julgeoleku või rahvusvaheliste suhete kaitset, võib tõepoolest vastuolus olla töötlemisloa endisele omanikule selle loa tühistamise aluseks oleva teabe teatavaks tegemine, peab liikmesriigi pädev kohus siiski rakendama oma teostatava kohtuliku kontrolli raames abinõusid, mis võimaldavad kokku sobitada ühelt poolt neid ülekaalukaid kaalutlusi ja teiselt poolt vajadust tagada õigussubjektile tema menetlusõiguste – nagu õigus olla ära kuulatud ja võistlevuse põhimõte – kaitse.

Selleks on liikmesriigid kohustatud ette nägema tõhusa kohtuliku kontrolli nii nende põhjuste olemasolu ja põhjendatuse üle, millele pädev riigisisene asutus tugineb seoses riigi julgeolekuga, et keelduda otsuse 2013/488 tähenduses töötlemisloa tühistamise aluseks oleva kogu teabe või selle osa avaldamisest, kui ka selle üle, kas tühistamine on õiguspärane. Sellega seoses peab pädeval kohtul olema võimalik tutvuda kogu selle teabega.

Mis puudutab nõudeid, millele peab vastama kohtulik kontroll nende põhjuste olemasolu ja põhjendatuse üle, millele pädev riigisisene asutus tugineb seoses asjaomase liikmesriigi julgeolekuga, siis on oluline, et kohtu ülesanne oleks sõltumatult kontrollida kõiki õiguslikke ja faktilisi asjaolusid, millele pädev riigisisene asutus tugineb, et hinnata, kas ülekaalukate kaalutlustega on tegelikult vastuolus kõigi või osa tühistamise aluseks olevate põhjenduste ja nendega seotud tõendite teatavaks tegemine. Kui see kohus jõuab järeldusele, et riigi julgeolekuga ei ole vastuolus nende põhjenduste või tõendite vähemalt osaline teatavaks tegemine, siis peab ta pädevale riigisisesele asutusele andma võimaluse teha puudutatud isikule teatavaks puuduvad põhjendused ja tõendid. Kui asutus ei anna nende teatavaks tegemiseks luba, kontrollib see kohus tühistamise õiguspärasust üksnes teatavaks tehtud põhjenduste ja tõendite alusel. Ent juhul, kui ilmneb, et ülekaalukate kaalutlustega on puudutatud isikule selliste põhjenduste või tõendite teatavaks tegemine tõepoolest vastuolus, tuleb tühistamise õiguspärasuse kohtulik kontroll läbi viia menetluses, milles kaalutakse nendest ülekaalukatest kaalutlustest tulenevaid nõudeid ja õigusest tõhusale kohtulikule kaitsele tulenevaid nõudeid, eelkõige õigust võistlevuse põhimõtte järgimisele. Igal juhul tuleb tühistamise aluseks olevate põhjenduste sisu puudutatud isikule teatavaks teha.

Seetõttu leidis Euroopa Kohus esiteks, et harta artikliga 47 ei ole vastuolus riigisisised õigusnormid ja praktika, mille kohaselt ei ole otsuses, millega tühistatakse töötlemisluba otsuse 2013/488 tähenduses, ülekaalukatel kaalutlustel, mis puudutavad näiteks riigi julgeoleku või rahvusvaheliste suhete kaitset, märgitud salastatud teavet, mis seda tühistamist õigustab, nähes samas ette, et tühistamise õiguspärasuse hindamiseks pädeval kohtul on juurdepääs sellele teabele ning et töötlemisloa endise omaniku advokaat võib sellele teabele juurdepääsu saada üksnes asjaomaste riigisiseste asutuste nõusolekul ja tingimusel, et ta tagab teabe konfidentsiaalsuse. See kohus peab

siiski tagama, et teabe avaldamata jätmine piirdub sellega, mis on tingimata vajalik, ja et töötlemisloa endisele omanikule tehakse igal juhul tühistamise põhjenduste sisu teatavaks viisil, mis võtab nõuetekohaselt arvesse tõendite vajalikku konfidentsiaalsust.

Teiseks juhul, kui sellised õigusnormid ja praktika on harta artikliga 47 vastuolus, ei nõua see, et pädev riigisisene kohus teeks ise töötlemisloa endisele omanikule – vajaduse korral tema advokaadi vahendusel – teatud salastatud teabe teatavaks, kui selle teabe teatavaks tegemata jätmine loa endisele omanikule või tema advokaadile ei näi olevat põhjendatud. Vajaduse korral peab seda tegema pädev riigisisene asutus. Kui asutus ei anna teatavaks tegemiseks luba, kontrollib see kohus töötlemisloa tühistamise õiguspärasust üksnes teatavaks tehtud põhjenduste ja tõendite alusel.

2. *Ne bis in idem*'i põhimõte

25. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Craiova (C-58/22, [EU:C:2024:70](#))

Eelotsusetaotlus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 50 – Ne bis in idem'i põhimõte – Kriminaalmenetlus in rem – Prokuröri määrus menetluse lõpetamise kohta – Samadel asjaoludel in personam alustatud hilisema kriminaalmenetluse lubatavus – Tingimused, mis peavad olema täidetud selleks, et saaks asuda seisukohale, et isiku suhtes on tehtud kriminaalasjas lõplik kohtuotsus – Põhjaliku uurimise nõue – Võimaliku tunnistaja ülekuulamata jätmine – Asjaomase isiku „kahtlustatavana“ ülekuulamata jätmine

Euroopa Kohus, kellele Curtea de Apel Craiova (Craiova apellatsioonikohus, Rumeenia) esitas eelotsusetaotluse, täpsustas Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“)⁷ artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõtte kahte komponenti – *bis* ja *idem* – sellise kohtuasja kontekstis, kus ühe isiku suhtes alustatud teine kriminaalmenetlus lõpetati seetõttu, et esimeses kriminaalmenetluses oli prokurör teinud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse, millest ei nähtu selgelt, et oleks analüüsitud selle isiku õiguslikku seisundit tema kriminaalvastutuse seisukohast kuriteokoosseisu tunnustele vastavate tegude eest.

Ühistu BX koosolekul 30. aprillil 2015 nõudis selle ühistu esimees NR ühistu töötajatelt nende töölepingute lõpetamise ähvardusel, et nad maksaksid teatava rahasumma, mille tegelikult pidi maksma tema ise. Kuna tema nõudmist ei rahuldatud, tegi ja allkirjastas ta otsused töötajate töölepingute lõpetamise kohta.

Puudutatud töötajad esitasid NRi peale kaks kuriteokaebust, mis registreeriti vastavalt Parchet de pe lângă Judecătoria Slatinas (Slatina esimese astme kohtu juures tegutsev prokuratuur, Rumeenia) numbriga 673/P/2016 ja Parchet de pe lângă Tribunalul Oltis (Olti esimese astme kohtu juures tegutsev prokuratuur, Rumeenia) numbriga 47/P/2016.

Asjas 673/P/2016, milles kriminaalmenetlust alustati *in rem* väljapressimise asjaoludel, tegi menetlust juhtiv prokurör uurimise läbi viinud politseiasutuse aruande alusel kriminaalasja menetlemise lõpetamise määruse (edaspidi „vaidlusalune menetluse lõpetamise määrus“). Põhikohtuasja kaebajad seda määrust ettenähtud tähtaja jooksul ei vaidlustanud. Lisaks ei kinnitanud pädeva kohtu eeluurimiskolleegium peaprokuröri esitatud menetluse uuendamise taotlust.

⁷ See säte näeb ette, et „[k]edagi ei tohi uuesti kohtu alla anda ega karistada kuriteo eest, milles ta on liidu territooriumil seaduse järgi juba lõplikult õigeks või süüdi mõistetud“.

Asjas 47/P/2016 alustati kriminaalmenetlust *in personam* NRi suhtes passiivse korruptsiooni asjaoludel, mille tulemusel tegi Tribunalul Olt (Olti esimese astme kohus, Rumeenia) kohtuotsuse, mõistes NRile tingimisi vangistuse. Eelotsusetaotluse esitanud kohus, Curtea de Apel Craiova (Craiova apellatsioonikohus, Rumeenia), kellele NR esitas apellatsioonkaebuse, tühistas selle kohtuotsuse kriminaalasjas tehtud kohtuotsusega nr 1207/2020 põhjendusel, et väidetavalt on rikutud harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõtet.

Înalta Curte de Casație și Justiție (Rumeenia kassatsioonikohus), kellele Parchet de pe lângă Curtea de Apel Craiova (Craiova apellatsioonikohtu juures tegutsev prokuratuur, Rumeenia) esitas viimati nimetatud kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse, leidis sisuliselt, et eelotsusetaotluse esitanud kohus oli jõudnud väärale järeldusele, et *ne bis in idem*'i põhimõte on kohaldatav, sest enne seda, kui tehti vaidlusalune menetluse lõpetamise määrus, ei olnud kriminaalasjas 673/P/2016 antud mingit sisulist hinnangut ja seda määrust ei olnud nõuetekohaselt põhjendatud, mistõttu ei saa asuda seisukohale, et selle tagajärjeks oli kriminaalasja lõpetamine. Kassatsioonikohus tühistas kriminaalasjas tehtud kohtuotsuse nr 1207/2020 ja saatis kohtuasja eelotsusetaotluse esitanud kohtule uuesti läbivaatamiseks tagasi.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus otsustas asja uuesti läbi vaadates küsida Euroopa Kohtult, kuidas kohaldada harta artiklis 50 sätestatud *ne bis in idem*'i põhimõtet niisugustel asjaoludel, nagu on kõne all põhikohtuasjas.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus tuletas meelde, et *ne bis in idem*'i põhimõtte kohaldamise suhtes kehtib kaks tingimust: esiteks peab olema tehtud varasem lõplik otsus (*bis*-tingimus) ja teiseks peavad varasem otsus ning hilisemad menetlused või otsused puudutama samu tegusid (*idem*-tingimus).

Mis puudutab *bis*-tingimust, siis selleks, et saaks asuda seisukohale, et isiku suhtes on talle etteheidetava teo asjas tehtud „lõplik“ kohtuotsus harta artikli 50 tähenduses, on esimesena oluline, et kriminaalmenetlus peab riigisisese õiguse kohaselt olema lõpetatud lõplikult. Kuna käsitletaval juhul ei ole ühelt poolt põhikohtuasja kaebajad vaidlusaluse menetluse lõpetamise määrust ettenähtud tähtaja jooksul vaidlustanud ja teiselt poolt jäeti Slatina esimese astme kohtu juures tegutseva prokuratuuri peaprokuröri taotlus kinnitada määrus kriminaalmenetluse uuendamiseks rahuldamata, siis näib, et asjas 673/P/2016 on kriminaalmenetlus lõplikult lõpetatud ja et vaidlusalune menetluse lõpetamise määrus on jõustunud, kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemusel ei ilmne vastupidist.

Teisena on selleks, et saaks asuda seisukohale, et isiku suhtes on talle etteheidetava teo asjas tehtud „lõplik“ kohtuotsus harta artikli 50 tähenduses, oluline, et määrus, millega kriminaalmenetlus lõpetatakse, oleks tehtud pärast asja sisulist hindamist, mitte pelgalt menetluslikel põhjustel. Käsitletaval juhul saab asja 673/P/2016 sisulise hindamisega seotud tingimust pidada vaidlusaluse menetluse lõpetamise määrusega täidetuks vaid siis, kui see määrus sisaldab hinnangut väidetava kuriteokoosseisu objektiivsetele tunnustele, nagu eelkõige NRi kui selle süüteo oletatava toimepanija kriminaalvastutuse analüüs. Kuid asjaolu, et ühistu BX 30. aprilli 2015. aasta koosolekul osalenud tunnistajaid üle ei kuulatud, võib viidata sellele, et sellist analüüsi pole tehtud, kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemusel ei ilmne vastupidist.

Mis puudutab *idem*-tingimust, siis tuleneb juba harta artikli 50 sõnastusest, et selle kohaselt on keelatud ühte ja sama isikut sama süüteo eest rohkem kui üks kord kohtu alla anda või kriminaalkorras karistada. Sellega seoses täpsustas Euroopa Kohus, et selle kindlakstegemiseks, kas isiku suhtes on tehtud „lõplik“ kohtuotsus harta artikli 50 tähenduses, peab tehtud otsusest selgelt nähtuma, et sellele otsusele eelnenud uurimise ajal – sõltumata sellest, kas menetlust oli alustatud *in rem* või *in personam* – analüüsiti selle isiku õiguslikku seisundit tema kriminaalvastutuse seisukohast kuriteokoosseisu tunnustele vastavate tegude eest ja juhul, kui on tehtud määrus kriminaalmenetluse lõpetamiseks, on tema vastutus välistatud. Kui see nii ei ole – mida peab kontrollima

eelotsusetaotluse esitanud kohus –, ei ole *ne bis in idem*'i põhimõtte kohaldatav ja järelikut ei või sellist isikut käsitada lõplikult õigeks mõistetuna harta artikli 50 tähenduses.

II. Liidu õiguse üldpõhimõtted: võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtted⁸

9. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Profi Credit Polska (jõustunud kohtuotsusega lõpetatud asja teistmine) (C-582/21, [EU:C:2024:282](#))

Eelotsusetaotlus – Liidu õiguse põhimõtted – ELL artikli 4 lõige 3 – Lojaalse koostöö põhimõte – Menetlusautonoomia – Võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtted – Riigisisese õiguse kooskõlalise tõlgendamise põhimõte – Liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette erakorralise õiguskaitsevahendi, mis võimaldab teistmist jõustunud kohtuotsusega lõpetatud tsiviilasjas – Alused – Konstitutsioonikohtu hilisem otsus, millega on tuvastatud, et liikmesriigi õigusnorm, mille alusel see kohtuotsus tehti, on põhiseadusega vastuolus – Õigusrikkumise tõttu kaebeõiguse kasutamise võimalusest ilmajätmine – Selle õiguskaitsevahendi laiendav kohaldamine – Väidetav liidu õiguse rikkumine, mis on tuvastatud hilisema Euroopa Kohtu otsusega, milles tõlgendatakse liidu õigust ELTL artikli 267 alusel – Direktiiv 93/13/EMÜ – Ebaõiglased tingimused tarbijalepingutes – Tagasellaotsus – Lepingutingimuste võimaliku ebaõigluse omal algatusel kontrollimata jätmine

Euroopa Kohtu suurkoda, menetledes Sąd Okręgowy Warszawa-Praga (Varssavi-Praga regionaalne kohus, Poola) eelotsusetaotlust⁹, tõlgendas ELL artikli 4 lõiget 3¹⁰, võrdväärsuse põhimõtet ja riigisisese õiguse kooskõlalise tõlgendamise põhimõtet seoses tarbijate kaitsega ebaõiglaste lepingutingimuste eest olukorras, kus liikmesriigi kohus, kes on jõustunud tagasellaotsusega rahuldanud müüja või teenuse osutaja nõude, mis põhineb tarbijaga sõlmitud lepingul, jättis lepingu võimalike ebaõiglaste tingimuste esinemise seisukohast omal algatusel hindamata, rikkudes kohustusi, mis tulenevad direktiivist 93/13¹¹.

Põhikohtuasjas sõlmis FY krediidasutusega Profi Credit Polska S.A. w Bielsku Białej (edaspidi „Profi Credit Polska“) tarbijakrediidlepingu. Laenu tagasimaksmine oli tagatud FYi allkirjastatud blankoveksli väljastamisega, mille Profi Credit Polska hiljem täitis.

Seejärel esitas Profi Credit Polska pädevale esimese astme kohtule hagi tagasimaksmisele kuuluva laenujäägi ja sellele lisanduva intressi tasumise nõudes. Hagiavaldusele olid lisatud üksnes nimetatud veksli ja vaidlusaluse krediidlepingu ülesütlemise teade. Krediidlepingut ei olnud esitatud.

⁸ Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 19. detsembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Kaduna (C-244/24 ja C-290/24, [EU:C:2024:1038](#)), mida on tutvustatud IX.1 jaotises „Varjupaigapoliitika“; 29. veebruari 2024. aasta kohtuotsus *Raad van bestuur va de Sociale verzekeringsbank (toitjakaotushüvitise ülekandmine)* (C-549/22, [EU:C:2024:184](#)), mida on tutvustatud XIX.2 jaotises „Sisu ja ulatus“; 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) *Leedu jt vs. parlament ja nõukogu (liikuvuspakett)* (C-541/20–C-555/20, [EU:C:2024:818](#)), mida on tutvustatud XII jaotises „Transport“.

⁹ Edaspidi „eelotsusetaotluse esitanud kohus“.

¹⁰ See säte käsitleb lojaalse koostöö põhimõtet, mille kohaselt ei tohi menetlusnormid, mis on kehtestatud nende kohtuasjade läbivaatamiseks, mille eesmärk on tagada isikutele liidu õigusest tulenevate õiguste kaitse, olla vähem soodsad kui sarnaste riigisiseste õiguskaitsevahendite puhul (võrdväärsuse põhimõte) ja need ei tohi muuta liidu õiguskorraga antud õiguste kasutamist praktiliselt võimatuks ega ülemäära keeruliseks (tõhususe põhimõte).

¹¹ Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiiv 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288). Selle direktiivi artikli 6 lõikes 1 on nimelt ette nähtud, et liikmesriigid sätestavad, et ebaõiglased tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on tarbijaga sõlminud, ei ole riigisisestes õigusaktides sätestatud tingimustel tarbijale siduvad. Artikli 7 lõige 1 paneb liikmesriikidele kohustuse näha ette piisavad ja tõhusad vahendid, „et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad“.

Esimese astme kohus tegi tagaseljaotsuse, millega ta mõistis FYilt Profi Credit Polska kasuks välja vekslil märgitud summa koos seadusjärgse viivisega, tuginedes üksnes sellele vekslile ja hagiavalduses esitatud väidetele.

FY ei esitanud kaja tagaseljaotsuse peale, mis jõustus pärast selleks ette nähtud tähtaja möödumist.

Kuna FY leidis, et esimese astme kohus ei võtnud arvesse direktiivi 93/13 nii, nagu Euroopa Kohus on seda tõlgendanud¹², kui ta rahuldas Profi Credit Polska nõude tema väljastatud vekslil alusel, ilma et ta oleks kontrollinud, kas krediitdilepingu tingimused võisid olla ebaõiglased eelkõige muid kui intressiga seotud krediitdikulusid puudutavas osas, siis esitas ta sellele kohtule teistmisavalduse.

Kuna avaldus jäeti rahuldamata, esitas FY määruskaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus leidis, et kuna esimese astme kohus ei kontrollinud krediitdilepingut ega seda, kas selles sisalduvad tingimused võivad olla ebaõiglased, on tõenäoline, et tagaseljaotsus on vastuolus direktiiviga 93/13, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus, mistõttu eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkis küsimus, ega liidu õigus ei kohusta teda rahuldama FYi esitatud teistmisavaldust, sõltumata asjaolust, et FY ei esitanud tagaseljaotsuse peale kaja.

Kohus soovib eelkõige selgitust, kas liidu õigus kohustab teda tõlgendama laiendavalt riigisiseseid menetlusnorme, mis näevad ette erakorralise õiguskaitsevahendi, mis võimaldab õigussubjektil esitada teistmisavalduse jõustunud kohtuotsusega lõpetatud asjas. Riigisisese õiguse alusel võib selline avaldus olla edukas, eriti kui riigi konstitutsioonikohas on riigisisese õigusnormi, millele kõnealuses kohtumenetluses tugineti, hiljem tunnistanud liikmesriigi põhiseaduse või mõne muu kõrgemalseisva õigusnormiga vastuolus olevaks või kui asjaomane pool on õigusrikkumise tõttu kaebeõiguse kasutamise võimalusest ilma jäetud¹³.

Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitust, kas lojaalse koostöö kohustus ja võrdväärsuse põhimõtte nõuavad, et esimene neist erakorralistest õiguskaitsevahenditest võimaldaks jõustunud kohtuotsusega lõpetatud asjas esitada teistmisavalduse ka siis, kui liidu õigust tõlgendavast eelotsusest, mille Euroopa Kohus on teinud¹⁴ pärast seda jõustunud kohtuotsust, ilmneb, et riigisisene õigusnorm, millel see jõustunud kohtuotsus põhineb, on liidu õigusega vastuolus. Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitust, kas kooskõlalise tõlgendamise põhimõtte kohustab teda riigisisest õigusnormi – mis näeb ette võimaluse, et pool võib esitada teistmisavalduse jõustunud kohtuotsusega lõpetatud asjas, kui ta on õigusrikkumise tõttu kaebeõiguse kasutamise võimalusest ilma jäetud – tõlgendama nii, et selle kohaldamisala hõlmab ka sellist olukorda, nagu on arutusel põhikohtuasjas.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimene küsimus

Euroopa Kohus tõi esile, et õigus tõhusale kohtulikule kaitsesele ei tähenda liikmesriikide kohustust näha ette erakorralised õiguskaitsevahendid, mis võimaldaksid pärast tõlgendava eelotsuse tegemist teistmise korras uuendada menetlust, mis on jõustunud kohtuotsusega lõpetatud, ja rõhutas seejärel, et kohtulahendi seadusjõu põhimõttel on suur tähtsus nii liidu õiguskorras kui ka riigisisestes õiguskordades. Kui vastavas valdkonnas puuduvad liidu õigusnormid, tuleb selle põhimõtte rakendamise tingimused menetlusautonoomia põhimõttest lähtuvalt sätestada liikmesriikide õiguskordades, järgides siiski võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtteid.

¹² 13. septembri 2018. aasta kohtuotsus Profi Credit Polska (C-176/17, [EU:C:2018:711](#)).

¹³ Nagu on sisuliselt ette nähtud Poola tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklis 401¹ ja artikli 401 punktis 2.

¹⁴ Edaspidi „tõlgendav eelotsus“.

Kui kohaldatavad riigisisised menetlusnormid võimaldavad liikmesriigi kohtul teatavatel tingimustel muuta oma lahendit, millel on kohtuotsuse seadusjõud, et viia olukord liikmesriigi õigusega kooskõlla, tuleb võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtetest lähtudes nende tingimuste täidetuse korral seda võimalust eelistada, et taastada vaidlusosaluse olukorra kooskõla liidu õigusega. Eelkõige on liikmesriigi kohtu ülesanne riigisiseses õiguses kohaldatavate menetlusnormide alusel kontrollida, kas võrdväarsuse põhimõtet on järgitud, võttes arvesse asjaomaste õiguskaitsevahendite eset, alust ja olulisi tunnuseid.

Käsitletavas asjas tuleb selle kontrollimise käigus analüüsida, kas juhul, kui liikmesriigi õigus annab õigussubjektidele õiguse esitada teistmisavaldus asjas, mis on lõpetatud jõustunud kohtuotsusega, mis põhineb riigisisesel õigusnormil, mille Trybunał Konstytucyjny (Poola konstitutsioonikohus)¹⁵ on hilisema otsusega tunnistanud vastuolus olevaks, nõuab see õigussubjektide võrdväärse õiguse tunnustamist juhul, kui pärast jõustunud kohtuotsust tehtud tõlgendavast eelotsusest tuleneb, et see kohtuotsus põhineb riigisisesel õigusnormil, mis on liidu õigusega vastuolus.

Sellise analüüsi tulemusel tuleb kindlaks teha, kas on võimalik tuvastada, et need kahte liiki otsused on võrdväärsed.

Sellega seoses tõi Euroopa Kohus eelkõige esile, et konstitutsioonikohtu otsused sisaldavad asjaomase riigisisese õigusnormi vastuolu tuvastamist, mille järel ei ole vaja hiljem kohtuotsust teha ning mille tagajärjel kaotab see õigusnorm oma siduva jõu ja jääb riigisisesest õiguskorrast välja, mille otsene tagajärg on, et nimetatud õigusnormi alusel tehtud jõustunud kohtuotsuse õiguslik alus langeb ära.

Tõlgendavad eelotsused erinevad konstitutsioonikohtu otsustest selle poolest, et liidu õiguse tõlgendamisel ei võta Euroopa Kohus otseselt seisukohta liikmesriigi õigusnormi võimaliku vastuolu kohta liidu õigusega. Kuigi Euroopa Kohtu ülesanne on anda liidu õiguse siduv tõlgendus, kuuluvad tagajärjed, mis sellest tõlgendusest tulenevad konkreetsele juhtumile, liikmesriikide kohtute pädevusse. Kuna eelotsusemenetluses on liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu ülesanded selgelt eristatud, on riigisisese õiguse tõlgendamine ja kohaldamine vaid liikmesriigi kohtu pädevuses, nagu ka oma pooleliolevas menetluses selle tõlgenduse rakendamine, mille Euroopa Kohus andis vastuseks tema eelotsusetaotlusele.

Seega, kui liikmesriigi menetlusnormiga kehtestatud erakorraline õiguskaitsevahend võimaldab õigussubjektidel esitada teistmisavalduse asjas, mis on jõustunud kohtuotsusega lõpetatud, tuginedes asjaomase liikmesriigi konstitutsioonikohtu hilisemale otsusele, millega on tuvastatud, et riigisisene õigusnorm, millel see kohtuotsus põhineb, on vastuolus põhiseadusega, ei ole ELL artikli 4 lõike 3 ja võrdväarsuse põhimõtte kohaselt nõutav, et see õiguskaitsevahend oleks kasutatav ka põhjusel, et tuginetakse tõlgendavale eelotsusele¹⁶.

Teine küsimus

Alustuseks tuletas Euroopa Kohus meelde, et kuna üksnes liikmesriigi kohtud on pädevad tõlgendama riigisisest õigust, on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne hinnata, kas asjaomast riigisisest õigusnormi, mis võimaldab poolel esitada teistmisavalduse jõustunud kohtuotsusega lõpetatud asjas, kui ta on õigusrikkumise tõttu kaebeõiguse kasutamise võimalusest ilma jäetud, saab – arvestades kooskõlalise tõlgendamise põhimõtte piire, mis tulenevad õiguse üldpõhimõtetest ja *contra legem*

¹⁵ Seda kohut nimetatakse edaspidi konstitutsioonikohtuks. Otsuseid, millega konstitutsioonikohus tuvastab, et riigisisene õigusnorm või selle sätte teatud tõlgendus on vastuolus Poola põhiseaduse või mõne muu kõrgemalseisva õigusnormiga, nimetatakse edaspidi konstitutsioonikohtu otsusteks.

¹⁶ Eeldusel, et konstitutsioonikohtu sellise otsuse konkreetset tagajärjed riigisisesele õigusnormile või sellise õigusnormi tõlgendusele, millel jõustunud kohtuotsus põhineb, tulenevad vahetult sellest otsusest.

tõlgendamise võimatusest – tõlgendada laiendavalt nii, et selle kohaldamisala hõlmab ka sellist teistmise aluse juhtumit, nagu on arutusel põhikohtuasjas.

Euroopa Kohus andis eelotsusetaotluse esitanud kohtule siiski teatud juhiseid, arvestades eelotsusetaotluses esitatud asjaolusid.

Eelkõige märkis Euroopa Kohus, et menetlust esimese astme kohtus tuleb analüüsida tervikuna, võttes arvesse nii asjaolu, et tagaseljaotsus tehti, ilma et kohus oleks omal algatusel kontrollinud, kas FYiga sõlmitud krediidilepingu tingimused võisid olla ebaõiglased, kui ka selle kohtuotsuse peale kaja esitamise õigust reguleerivaid menetlusnorme.

Seega on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne kontrollida, kas põhikohtuasjas vaidlusalune kord võib „õigusrikkumise tõttu poole kaebeõiguse kasutamise võimalusest ilma jätta“ asjasse puutuva riigisisese õigusnormi tähenduses, kuna see ei võimalda tagada tarbijale direktiivist 93/13 tulenevate õiguste järgimist.

Lisaks täheldas Euroopa Kohus, et jõustunud kohtuotsusega lõpetatud asjas teistmise õiguse tunnustamine riigisisese õiguse kooskõlalise tõlgendamise põhimõtte alusel ei ole ainus vahend, millega saab tagada tarbijale kaitse, mida direktiiv 93/13 niisugustel asjaoludel nagu põhikohtuasjas ette näeb.

Liikmesriikide kohustus tagada isikutele tõhusad liidu õigusest tulenevad õigused tähendab tõhusa kohtuliku kaitse nõuet, mis kehtib eelkõige sellistele õigustele tuginevate hagide läbivaatamist käsitlevate menetlusnormide suhtes. Seega, kui tagaseljaotsuse peale kaja esitamise õigust reguleerivad menetlusnormid ei võimalda tagada tarbijatele direktiivist 93/13 tulenevate õiguste järgimist, siis ei ole see kord kooskõlas tarbijate õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile.

Seega, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks leidma, et tema kavandatud laiendav tõlgendus ei ole mõeldav, peaks sellisel tarbijal nagu FY olema võimalik kasutada muud õiguskaitsevahendit, et talle oleks direktiiviga 93/13 taotletud kaitse tegelikult tagatud.

Sellises olukorras nõuab tõhususe põhimõte, et direktiiviga 93/13 tagatud õiguste järgimine oleks tagatud tagaseljaotsuse täitmise menetluses või isegi pärast selle lõppu. Kui täitemenetlus on lõppenud, peab tarbijal olema võimalik tugineda eraldiseisvas hilisemas menetluses lepingutingimuste ebaõiglusele, et tal oleks võimalik tõhusalt ja täielikult kasutada oma õigusi, mis tulenevad sellest direktiivist, selleks et saada hüvitist nende tingimustega põhjustatud rahalise kahju eest.

III. Isikuandmete kaitse¹⁷

1. Telefoni- ja elektrooniline side

30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (täiskogu) La Quadrature du Net jt (isikuandmed ja võltsimisvastane võitlus) (C-470/21, [EU:C:2024:370](#))

Eelotsusetaotlus – Isikuandmete töötlemine ja eraelu kaitse elektroonilise side sektoris – Direktiiv 2002/58/EÜ – Elektroonilise side konfidentsiaalsus – Kaitse – Artikkel 5 ja artikli 15 lõige 1 – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artiklid 7, 8 ja 11 ning artikli 52 lõige 1 – Riigisisised õigusnormid, mille eesmärk on võidelda avaliku sektori asutuse meetmetega internetis toime pandavate võltsimiste vastu – „Järkjärgulise reageerimise“ menetlus – Autoriõiguste või nendega kaasnevate õiguste rikkumiseks kasutatavate IP-aadresside eelnev kogumine õiguste omajate organisatsioonide poolt – Autoriõiguste ja nendega kaasnevate õiguste kaitse eest vastutava avaliku sektori asutuse hilisem juurdepääs nendele IP-aadressidele vastavatele identiteediandmetele, mida elektroonilise side teenuste osutajad säilitavad – Automatiseeritud töötlemine – Kohtu või sõltumatu haldusasutuse teostatava eelkontrolli nõue – Materiaal- ja menetlusõiguslikud tingimused – Tagatised kuritarvituste ohu ning nendele andmetele mis tahes ebaseadusliku juurdepääsu ja nende mis tahes ebaseadusliku kasutamise vastu

Euroopa Kohtul on viimastel aastatel korduvalt palutud teha otsus isikuandmete säilitamise ja neile juurdepääsu kohta elektroonilise side valdkonnas ja selle tulemusel on kujunenud rikkalik kohtupraktika¹⁸. Euroopa Kohtu täiskogu, kellele Conseil d'État (Prantsusmaa kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) esitas eelotsusetaotluse, arendas seda kohtupraktikat edasi, täpsustades esiteks tingimusi, millele tuginedes ei saa IP-aadresside üldist säilitamist elektroonilise side teenuste osutajate poolt pidada hartaga tagatud õiguse eraelu puutumatusele, õiguse isikuandmete kaitsele ja sõnavabaduse raskeks riiveks¹⁹, ning teiseks avaliku sektori asutuse võimalust juurdepääsuks teatud isikuandmetele, mida internetis toimepandavate intellektuaalomandi õiguste rikkumiste vastase võitluse raames neid tingimusi järgides säilitatakse.

Käsitletaval juhul esitasid neli ühendust Premier ministre'ile (peaminister) taotluse tühistada isikuandmete automatiseeritud töötlemist käsitlev dekreet²⁰. Kuna nende taotlust ei rahuldatud, pöördusid ühendused Conseil d'État' (kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) poole

¹⁷ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Kočner vs. Europol** (C-755/21 P, [EU:C:2024:202](#)), mida on tutvustatud X.3 jaotises „Isikuandmete töötlemine Europolis“.

¹⁸ Vt eelkõige 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Tele2 Sverige ja Watson jt (C-203/15 ja C-698/15, [EU:C:2016:970](#)), 2. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus Ministerio Fiscal (C-207/16, [EU:C:2018:788](#)), 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus La Quadrature du Net jt (C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, [EU:C:2020:791](#)), 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks) (C-746/18, [EU:C:2021:152](#)), 17. juuni 2021. aasta kohtuotsus M.I.C.M. (C-597/19, [EU:C:2021:492](#)) ning 5. aprilli 2022. aasta kohtuotsus Commissioner of An Garda Síochána jt (C-140/20, [EU:C:2022:258](#)).

¹⁹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklid 7, 8 ja 11.

²⁰ 5. märtsi 2010. aasta dekreet nr 2010-236 (mis käsitleb intellektuaalomandi seadustiku artikliga L. 331-29 lubatud isikuandmete automatiseeritud töötlemist ja on tuntud kui „Teoste internetis kaitsmise meetmete haldamise süsteem“ (décret no 2010-236, du 5 mars 2010, relatif au traitement automatisé de données à caractère personnel autorisé par l'article L. 331-29 du code de la propriété intellectuelle dénommé „Système de gestion des mesures pour la protection des œuvres sur internet“) (JORF nr 56, 7.3.2010, tekst nr 19) (muudetud 6. mai 2017. aasta dekreediga nr 2017-924 autoriõiguste ja nendega kaasnevate õiguste haldamise kohta kollektiivse esindamise organisatsiooni poolt ja millega muudetakse intellektuaalomandi seadustikku (décret no 2017-924, du 6 mai 2017, relatif à la gestion des droits d'auteur et des droits voisins par un organisme de gestion de droits et modifiant le code de la propriété intellectuelle) (JORF nr 109, 10.5.2017, tekst nr 176).

kaebusega, milles palusid see vaikumisi tehtud otsus tühistada. Nende sõnul rikuvad nii see dekreet kui ka selle õiguslikuks aluseks olevad sätted²¹ liidu õigust.

Prantsuse õiguse kohaselt on internetis teoste edastamise ja õiguste kaitse ülemametil (Haute autorité pour la diffusion des œuvres et la protection des droits sur internet (Hadopi)) selleks, et teha kindlaks internetis toime pandud autoriõiguste või nendega kaasnevate õiguste rikkumise eest vastutavad isikud, õigus juurdepääsuks teatavatele andmetele, mida elektroonilise side teenuste osutajad peavad säilitama. Need andmed puudutavad andmesubjekti identiteeti, mis vastab tema IP-aadressile, mille õiguste omajate organisatsioonid on eelnevalt kogunud. Kui selliseks rikkumises seisnevaks tegevuseks kasutatud IP-aadressi omanik on tuvastatud, järgib Hadopi nn järkjärgulise reageerimise haldusmenetlust. Täpsemalt on tal pädevus saata sellele isikule kaks soovitusi, mille võib samastada hoiatustega, ja juhul, kui tegevus jätkub, saata isikule kiri, milles teda teavitatakse sellest, et tema tegevuse suhtes võidakse alustada kriminaalmenetlust. Lõpuks on Hadopil õigus pöörduda selle isiku suhtes menetluse alustamiseks prokuratuuri poole²².

Selles kontekstis küsis Conseil d'État (kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) Euroopa Kohtult, kuidas tõlgendada eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlevat direktiivi hartat arvestades²³.

Euroopa Kohtu hinnang

Mis esimesena puudutab identiteediga seotud andmete ja vastavate IP-aadresside säilitamist, siis rõhutas Euroopa Kohus, et igasugune IP-aadresside üldine ja vahet tegemata säilitamine ei kujuta endast tingimata hartaga tagatud õiguse eraelu puutumatusele, isikuandmete kaitsele ja sõnavabaduse rasket riivet.

Kohustus tagada selline säilitamine võib olla põhjendatud eesmärgiga võidelda süütegude vastu üldiselt, kui on tõesti välistatud, et see säilitamine võiks kaasa tuua andmesubjekti eraelu raskeid riiveid põhjusel, et selle kohta on võimalik teha täpseid järeldusi, eelkõige seostades need IP-aadressid liiklus- või asukohaandmete kogumiga.

Järelikult peab liikmesriik, kes soovib elektroonilise side teenuste osutajatele sellise kohustuse kehtestada, tagama, et nende andmete säilitamise kord välistab võimaluse teha andmesubjektide eraelu kohta täpseid järeldusi.

Euroopa Kohus täpsustas, et selleks peab säilitamise kord puudutama säilitamise struktuuri ennast, mis tuleb sisuliselt korraldada nii, et oleks tagatud säilitatavate andmete eri kategooriate täiesti kindel eraldatus. Niisiis peavad seda korda reguleerivad riigisisised õigusnormid tagama, et iga andmekategooriat, sealhulgas identiteediga seotud andmed ja IP-aadressid, säilitatakse täiesti kindlalt eraldi muudest säilitatavate andmete kategooriatest ning see eraldatus peab olema täielik, kasutades selleks turvalist ja usaldusväärset infotehnoloogilist vahendit. Kuivõrd need õigusnormid näevad ette võimaluse seostada säilitatud IP-aadressid andmesubjekti identiteediga, peavad need võimaldama sellist seostamist üksnes kõrgetasemelise tehnilise protsessi kasutamisega, mis ei sea kahtluse alla nende andmekategooriate eraldatuse täielikku kindlust. Selle eraldatuse usaldusväärsus peab

²¹ Eelkõige intellektuaalomandi seadustiku artikli L. 331-21 kolmas kuni viies taane.

²² 1. jaanuaril 2022 ühendati Hadopi ühe teise sõltumatu avaliku sektori asutuse, Conseil supérieur de l'audiovisueliga (kõrgem audiovisuaalnõukogu, CSA), ning selle tulemusel loodi Autorité de régulation de la communication audiovisuelle et numérique (audiovisuaal- ja digisidet reguleeriv asutus, ARCOM). Järkjärgulise reageerimise menetlus jäi siiski sisuliselt samaks.

²³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ (ELT 2009, L 337, lk 11) (edaspidi „eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv“), artikli 15 lõige 1, tõlgendatuna harta artikleid 7, 8, ja 11 ning artikli 52 lõiget 1 arvestades.

korrapäraselt kontrollima kolmas avaliku sektori asutus. Kui kohaldatavates riigisisestes õigusnormides on ette nähtud sellised ranged nõuded, ei saa IP-aadresside säilitamisest tulenevat riivet pidada „raskeks“.

Seega otsustas Euroopa Kohus, et kui õigusnorm tagab, et ükski andmete kombinatsioon ei võimalda teha täpseid järeldusi selle isiku eraelu kohta, kelle andmeid säilitatakse, ei ole eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiiviga, tõlgendatuna hartat arvestades, vastuolus see, kui liikmesriik kehtestab IP-aadresside üldise ja vahet tegemata säilitamise kohustuse eesmärgiga võidelda süütegude vastu üldiselt.

Mis teisena puudutab juurdepääsu IP-aadressidele vastavatele identiteediga seotud andmetele, siis otsustas Euroopa Kohus, et eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiiviga, tõlgendatuna hartat arvestades, ei ole üldjuhul vastuolus riigisisest õigusnormid, mis annavad avaliku sektori asutusele õiguse juurdepääsuks nimetatud andmetele – mille elektroonilise side teenuste osutajad on täiesti kindlalt eraldi säilitanud – ainult eesmärgil, et see asutus saaks kindlaks teha nende IP-aadresside omanikud, keda kahtlustatakse autoriõiguste ja nendega kaasnevate õiguste suhtes internetis toimepandavates rikkumistes, ja saaks vajaduse korral võtta nende isikute suhtes meetmeid. Sellisel juhul peavad kohaldatavad riigisisest õigusnormid keelama sel viisil andmetele juurdepääsu saanud teenistujatel esiteks avaldada mis tahes vormis teavet nende failide sisu kohta, millega IP-aadresside omanikud on tutvunud, välja arvatud üksnes prokuratuuri poole pöördumise vajaduse korral, teiseks kontrollida nende aadresside omanike sirvimisajalugu ja kolmandaks kasutada neid IP-aadresse muul eesmärgil kui meetmete võtmiseks.

Selles kontekstis tuletas Euroopa Kohus eelkõige meelde, et kuigi sõnavabadus ja isikuandmete konfidentsiaalsus on esmatähtsad mured, ei ole need põhiõigused siiski absoluutsed. Nimelt peavad asjaomased õigused ja huvid nende kaalumise käigus vahel taanduma muude põhiõiguste ja ülekaalukate üldiste huvide ees, nagu avaliku korra kaitse ja süütegude ennetamine või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse. Nii on see eelkõige juhul, kui ülekaalukas tähtsus, mis omistatakse nendele esmatähtsatele muredele, võib pärssida kriminaaluurimise tõhusust, eelkõige muutes süüteo toimepanija tegeliku tuvastamise ja talle karistuse mõistmise võimatuks või ülemäära raskeks.

Samas kontekstis viitas Euroopa Kohus ka oma kohtupraktikale, mille kohaselt tõendab internetis toime pandud autoriõigusi või nendega kaasnevaid õigusi rikkuvate süütegude vastase võitluse puhul asjaolu, et juurdepääs IP-aadressidele võib olla ainus uurimisvahend, mis võimaldab asjaomase isiku tuvastada, et nende aadresside säilitamine ja neile juurdepääs on tingimata vajalikud taotletava eesmärgi saavutamiseks ning vastavad seega proportsionaalsuse nõudele. Kui sellist juurdepääsu mitte lubada, kaasneks sellega pealegi tegelik süsteemne karistamatuse oht süütegude puhul, mis pannakse toime veebis või mille toimepanemist või ettevalmistamist hõlbustavad internetile omased tunnused. Sellise ohu olemasolu on aga oluline asjaolu, et olemasolevate õiguste ja huvide kaalumise käigus hinnata, kas õigus eraelu puutumatusele, isikuandmete kaitsele ja sõnavabaduse riive on süütegude vastu võitlemise eesmärgi seisukohast proportsionaalne meede.

Kolmandana leidis Euroopa Kohus, hinnates seda, kas avaliku sektori asutuse juurdepääs IP-aadressidele vastavatele identiteediga seotud andmetele peab olema allutatud kohtu või sõltumatu haldusasutuse tehtavale eelkontrollile, et sellise kontrolli nõue kehtib juhul, kui riigisiseste õigusnormide kontekstis kaasneb selle juurdepääsuga andmesubjekti põhiõiguste raske riive oht, kuna see võib võimaldada sellel avaliku sektori asutusel teha tema eraelu kohta täpseid järeldusi ja teatud juhtudel koostada tema üksikasjalik profiil. Seevastu ei ole selline eelkontrolli nõue kohaldatav juhul, kui põhiõiguste riivet ei saa pidada raskeks.

Selles osas täpsustas Euroopa Kohus, et kui on kehtestatud säilitamissüsteem, mis tagab säilitatavate andmete eri kategooriate täiesti kindla eraldatuse, ei pea avaliku sektori asutuse juurdepääs säilitatavatele IP-aadressidele vastavatele identiteediga seotud andmetele üldjuhul olema allutatud eelkontrolli nõudele. Nimelt ei kujuta selline juurdepääs, mille ainus eesmärk on tuvastada IP-aadressi omanik, üldjuhul endast eespool viidatud põhiõiguste rasket riivet.

Samas ei välistanud Euroopa Kohus seda, et ebatüüpilistes olukordades võib sellises menetluses nagu põhikohtuasjas käsitletav järkjärgulise reageerimise menetlus teha avaliku sektori asutus andmesubjekti eraelu kohta täpseid järeldusi eelkõige siis, kui isik tegeleb *peer-to-peer*-võrkudes autoriõigusi või nendega kaasnevaid õigusi rikkuva tegevusega korduvalt või isegi ulatuslikult seoses teatavat liiki kaitstud teostega, mis võivad ilmsiks tuua teavet – mis võib olla tundlik – selle isiku eraelu aspektide kohta.

Käsitletaval juhul võib IP-aadressi omanikku eriti ähvardada selline oht tema eraelule juhul, kui avaliku sektori asutus peab otsustama, kas pöörduda prokuratuuri poole, et isiku suhtes alustataks menetlust. Nimelt võib õiguse eraelu puutumatusele riive intensiivsus suureneda vastavalt sellele, kuidas järkjärgulise reageerimise haldusmenetlust selle eri etappides toimetatakse. Pädeva asutuse juurdepääs kõigile andmesubjekti puudutavatele andmetele, mis on menetluse eri etappides kogutud, võib võimaldada teha täpseid järeldusi andmesubjekti eraelu kohta. Järelikult peavad riigisisesed õigusnormid ette nägema eelkontrolli, mis peab toimuma enne, kui avaliku sektori asutus saab seostada identiteediandmed sellise andmete kogumiga, ning enne seda, kui saadetakse teavituskiri, milles tõdetakse, et isik on toime pannud tegusid, mille suhtes võidakse alustada kriminaalmenetlust. Sellise kontrolli puhul tuleb lisaks säilitada järkjärgulise reageerimise menetluse tõhusus, mis võimaldab eelkõige tuvastada juhtumid, mil kõnealune rikkumine võib korduda. Selleks tuleb see menetlus korraldada ja struktureerida nii, et pädevas avaliku sektori asutuses faktiliste asjaolude uurimise eest vastutavad isikud ei saaks eelnevalt internetist kogutud IP-aadressidele vastavaid isiku identiteediandmeid automaatselt seostada elementidega, mis on juba selle asutuse valduses ja mis võivad võimaldada teha täpseid järeldusi selle isiku eraelu kohta.

Mis puudutab eelkontrolli eset, siis märkis Euroopa Kohus, et juhul, kui andmesubjekti kahtlustatakse sellise süüteo toimepanemises, mis kuulub süütegude hulka üldiselt, peab kontrolli eest vastutav sõltumatu haldusasutus keelduma andmepäringuks loa andmisest, kui andmetele juurdepääs võimaldaks avaliku sektori asutusel teha selle isiku eraelu kohta täpseid järeldusi. Seevastu peaks isegi selline andmetele juurdepääs, mis võimaldab teha niisuguseid täpseid järeldusi, olema lubatud juhul, kui andmesubjekti kahtlustatakse selliste deliktide toimepanemises, mida asjaomane liikmesriik peab mõnd ühiskonna põhihuvi kahjustavaks ja mis kuuluvad seega raskete kuritegude hulka.

Euroopa Kohus täpsustas ka, et eelkontroll ei saa siiski mingil juhul olla täielikult automatiseeritud, sest selline kontroll nõuab kriminaaluurimise puhul igal juhul, et kaalutaks ühelt poolt kuritegevusvastase võitlusega seotud õigustatud huvisid ning teiselt poolt eraelu puutumatust ja isikuandmete kaitset. Selline kaalumine nõuab füüsilise isiku sekkumist ning on seda vajalikum, et kõnealuste andmete töötlemise automatiseeritus ja sellise töötlemise suur ulatus kujutavad endast ohtu eraelu puutumatusele.

Niisiis jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et nende isikute võimalus, kes vastutavad nimetatud avaliku sektori asutuses faktiliste asjaolude uurimise eest, seostada IP-aadressidele vastavaid identiteediga seotud andmeid failidega, mis sisaldavad elemente, mis võimaldavad ära tunda kaitstud teoste pealkirju, mille internetis kättesaadavaks tegemine andis alust IP-aadresside kogumiseks õiguste omajate organisatsioonide poolt, peab juhul, kui üks ja sama isik kordab autoriõigusi või nendega kaasnevaid õigusi rikkuvat tegevust, alluma kohtu või sõltumatu haldusasutuse kontrollile. Kontroll ei või olla täielikult automatiseeritud ja peab toimuma enne andmete seostamist, mis sellisel juhul võimaldaks teha täpseid järeldusi selle isiku eraelu kohta, kelle IP-aadressi on kasutatud autoriõigusi või nendega kaasnevaid õigusi rikkuda võivaks tegevuseks.

Neljanda ja viimasena märkis Euroopa Kohus, et avaliku sektori asutuse kasutatavat andmetöötlussüsteemi peab regulaarsete ajavahemike järel kontrollima sõltumatu organ, kes on selle avaliku sektori asutuse suhtes kolmas isik. Kontrolli eesmärk on kontrollida süsteemi terviklikkust, sealhulgas tõhusaid tagatise kuritarvituste ohu ning andmetele ebaseadusliku juurdepääsu ja nende ebaseadusliku kasutamise vastu, ning selle süsteemi tõhusust ja usaldusväärsust võimalike rikkumiste avastamisel.

Sellega seoses märkis Euroopa Kohus, et käsitletaval juhul võib isikuandmete automatiseeritud töötlemine, millega avaliku sektori asutus tegeleb õiguste omajate organisatsioonide tuvastatud võltsimisega seotud andmete põhjal, hõlmata teatud hulka valepositiivseid juhtumeid ning eelkõige ohtu, et kolmandad isikud võivad väärkasutada potentsiaalselt väga suurt hulka isikuandmeid kuritahtlikel või ebaseaduslikel eesmärkidel, mis selgitab sellise kontrolli vajalikkust.

Euroopa Kohus lisas, et see töötlemine peab vastama isikuandmete kaitset käsitlevatele erinormidele, mis on ette nähtud direktiivis 2016/680²⁴. Isegi kui käsitletaval juhul ei ole avaliku sektori asutusel endal otsustuspädevust nn järkjärgulise reageerimise menetluse raames, tuleb ta kvalifitseerida „avaliku sektori asutuseks“, kes tegeleb süütegude tõkestamise ja avastamisega ning kuulub seega selle kohaldamisalasse. Seega peavad sellise menetluse subjektiks olevatel isikutel olema direktiiviga 2016/680 ette nähtud materiaal- ja menetlusõiguslikud tagatised, mille puhul tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul kontrollida, kas need on riigisisestes õigusnormides ette nähtud.

30. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano (C-178/22, [EU:C:2024:371](#))

Eelotsusetaotlus – Isikuandmete töötlemine elektroonilise side sektoris – Side konfidentsiaalsus – Elektroonilise side teenuste osutajad – Direktiiv 2002/58/EÜ – Artikli 15 lõige 1 – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 7, 8 ja 11 ning artikli 52 lõige 1 – Andmepäring, mille pädev riigiasutus teeb selleks, et menetleda raskendavatel asjaoludel toime pandud vargusi – Sellise raske süüteo mõiste määratlus, mille menetlemine võib õigustada põhiõiguste rasket riivet – Liikmesriikide pädevus – Proportsionaalsuse põhimõte – Elektroonilise side teenuste osutajate säilitatavate andmete kohta tehtavate päringute eelneva kohtuliku kontrolli ulatus

Lahendades Giudice delle indagini preliminari presso il Tribunale di Bolzano (Bolzano esimese astme kohtu eeluurimiskohtunik, Itaalia) eelotsusetaotlust, täpsustas Euroopa Kohtu suurkoda seda, kelle pädevuses on määratleda mõiste „raske süütegu“ seoses eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi²⁵ artikli 15 lõike 1 kohaldamisega. Lisaks võttis ta seisukoha küsimuses, millise ulatusega on eelkontroll, mida liikmesriigi kohus teostab elektroonilise side teenuste osutajate säilitatavate andmete kohta tehtavate päringute suhtes.

Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bolzano (Bolzano esimese astme kohtu juures tegutsev prokuratuur, Itaalia) alustas kindlaks tegemata isikute suhtes kahe mobiiltelefonivarguse tõttu kaks kriminaalmenetlust seoses raskendavatel asjaoludel toime pandud vargustega. Varguste toimepanijate tuvastamiseks taotles prokuratuur riigisisese õigusnormi²⁶ alusel eelotsusetaotluse

²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK (ELT 2016, L 119, lk 89).

²⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiiv 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ (ELT 2009, L 337, lk 11; edaspidi „eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv“).

²⁶ St 30. juuni 2003. aasta seadusandliku dekreeedi nr 196, millega kehtestatakse isikuandmete kaitse seadustik, milles nähakse ette sätted riigisisese õiguse kohandamiseks Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrusega (EL) nr 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (decreto legislativo n. 196 – Codice in materia di protezione dei dati personali, recante disposizioni per l'adeguamento dell'ordinamento nazionale al regolamento (UE) n. 2016/679 del Parlamento europeo e del Consiglio, del 27 aprile 2016, relativo alla protezione delle persone fisiche con riguardo al trattamento dei dati personali, nonché alla libera circolazione di tali dati e che abroga la direttiva 95/46/CE) (GURI nr 174 regulaarne lisa, 29.7.2003) (põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis), artikli 132 lõige 3.

esitanud kohtult luba koguda varastatud telefonidega seotud telefoniandmeid kõigilt telefonside ettevõtjatelt.

Kuna eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkis kahtlus, kas kõnealune riigisisene õigusnorm, milles on sätestatud, et süüteo eest karistuse ülemmäärana ette nähtud vähemalt kolmeaastane vangistus võib õigustada ametiasutustele telefoniandmete edastamist, on kooskõlas eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiiviga, tõlgendatuna lähtuvalt Euroopa Liidu põhiõiguste hartast (edaspidi „harta“), esitas ta Euroopa Kohtule selle direktiivi tõlgendamise kohta küsimusi.

Euroopa Kohtu hinnang

Mis puudutab esimesena seda, millist laadi on põhiõiguste eraelu puutumatusele ja isikuandmete kaitsele riive²⁷, mis tuleneb telefoniandmetele juurdepääsust, siis leidis Euroopa Kohus, et selle riive võib kvalifitseerida raskeks, mistõttu võib niisuguse juurdepääsu anda ainult raskete kuritegude vastu võitlemise kontekstis. Euroopa Kohus märkis, et põhiõiguste raske riive esinemise hindamisel ei ole tähtsust asjaolul, et andmed, mille kohta päringu tegemist taotleti, ei ole asjasse puutuvate mobiiltelefonide omanike omad, vaid nende isikute andmed, kes kasutasid kõnealuseid telefone pärast nende oletatavat vargust. Nimelt nähtub eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlevast direktiivist²⁸, et põhimõtteline kohustus tagada elektroonilise side ja sellega seotud liiklusandmete konfidentsiaalsus puudutab üldkasutatava sidevõrgu kasutajate sidepidamist. Selles direktiivis on mõiste „kasutaja“ määratletud kui füüsiline isik, kes kasutab üldkasutatavat elektroonilist sideteenust, ilma et ta oleks tingimata kõnealust teenust tellinud.

Mis puudutab teisena mõiste „raske süütegu“ määratlust, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et kuna liit ei ole selles valdkonnas õigusakte vastu võtnud, kuuluvad karistusõiguse ja kriminaalmenetluse normid liikmesriikide pädevusse. Liikmesriigid peavad selle pädevuse teostamisel siiski järgima liidu õigust.

Sellega seoses märkis kohus, et kuritegude, kergendavate ja raskendavate asjaolude ning karistuste määratlus kajastab nii sotsiaalset tegelikkust kui ka õigustraditsioone, mis varieeruvad nii liikmesriigiti kui ka ajas. See tegelikkus ja need traditsioonid on aga raskete süütegude kindlaksmääramisel eriti tähtsad.

Seega, võttes arvesse pädevuse jaotust liidu ja liikmesriikide vahel ning olulisi erinevusi liikmesriikide õigussüsteemide vahel kriminaalõiguse valdkonnas, on liikmesriikide ülesanne määratleda „rasked süüteod“.

Euroopa Kohus rõhutas siiski, et „raskete süütegude“ määratlemine peab vastama nõuetele, mis tulenevad eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlevast direktiivist²⁹, tõlgendatuna lähtuvalt hartast³⁰. Sellest järeldub, et liikmesriigid ei või moonutada mõistet „raske süütegu“ ega sellest tulenevalt mõistet „rasked kuriteod“, hõlmates sellega süütegusid, mis ilmselgelt ei ole asjaomases liikmesriigis valitsevaid ühiskondlikke tingimusi arvestades rasked. Just selleks, et kontrollida, kas niisugust moonutamist ei ole toimunud, on oluline, et kui esineb põhiõiguste raske riive oht, peab riigiasutuste juurdepääs säilitatavatele andmetele olema allutatud kohtu või sõltumatu haldusasutuse teostatavale eelkontrollile.

Kolmanda ja viimasena märkis Euroopa Kohus seoses hindamisega, ega riigisisest sättest tulenev määratlus „rasked süüteod“ ei ole liiga lai, esiteks, et määratlus, mille kohaselt „rasked süüteod“, mille

²⁷ Tagatud harta artiklitega 7 ja 8.

²⁸ Eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 5 lõige 1.

²⁹ Eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõige 1.

³⁰ Harta artiklid 7, 8 ja 11 ning artikli 52 lõige 1.

menetlemiseks võib lubada andmepäringu teha, on need, mille eest ette nähtud vangistuse ülemmäär on vähemalt võrdne seaduses kindlaks määratud kestusega, põhineb objektiivsel kriteeriumil.

Teiseks rõhutas ta siiski, et „rasketele süütegudele“ riigisisese õiguses antud määratlus ei tohi olla nii lai, et juurdepääsust nendele andmetele saaks pigem reegel kui erand. Nii ei või see hõlmata valdavalt enamikku kuritegudest – olukord, millega oleks tegemist juhul, kui künnis oleks liiga madal. Künnis, mis on kindlaks määratud viitega vangistusele, mille ülemmäär on kolm aastat, ei tundu selles suhtes olevat liiga madal.

Samas, kuna mõiste „rasked süüteod“ ei ole määratletud viitega kohaldatava karistuse alammääradele, vaid kohaldatava karistuse ülemmääradele, ei välista Euroopa Kohus, et andmetele juurdepääsu, mis kujutab endast põhiõiguste rasket riivet, võidakse taotleda selliste süütegude menetlemiseks, mis tegelikult ei ole rasked kuriteod.

Sellise künnise kehtestamine, millest alates õigustab süüteo eest ette nähtud vangistuse ülemmäär selle kvalifitseerimist raskeks süüteks, ei ole siiski tingimata proportsionaalsuse põhimõttega vastuolus.

Esiteks näib see olevat nii kõnealuse riigisisese sätte puhul, kuna see näib hõlmavat eelkõige juhtumeid, milles andmetele juurdepääsu ei saa kvalifitseerida raskeks riiveks, sest see ei hõlma andmete kogumit, mis võimaldaks teha andmesubjektide eraelu kohta täpseid järeldusi.

Teiseks peab kohtul või sõltumatul haldusasutusel, kes osaleb eelkontrollis, olema õigus keelduda andmepäringuks loa andmisest või anda see piiratud ulatuses, kui ta tuvastab, et põhiõiguste riive on raske, samas kui on ilmne, et kõnealune süütegu ei kuulu tegelikult raskete kuritegude hulka.

Nimelt peab kontrolli teostav kohus või haldusasutus suutma tagada õiglase tasakaalu ühelt poolt kriminaaluurimise vajadustega seotud õigustatud huvide ning teiselt poolt põhiõiguse eraelu puutumatusele ja isikuandmete kaitsele vahel.

Täpsemalt peab kõnealusel kohtul või haldusasutusel olema võimalik andmetele juurdepääs välistada, kui seda taotletakse menetluses seoses süüteoga, mis ilmselgelt ei ole raske.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiiviga – tõlgendatuna lähtuvalt hartast – ei ole vastuolus riigisisene õigusnorm, mis kohustab liikmesriigi kohut andma loa liiklus- või asukohaandmete kogumi kohta päringu tegemiseks, kui seda taotletakse selliste kuritegude uurimiseks, mille eest on karistuse ülemmäärana ette nähtud vähemalt kolmeaastane vangistus, kuid seda siiski tingimusel, et sellel kohtul on õigus keelduda päringu tegemiseks loa andmisest, kui luba taotletakse sellist süütegu puudutava uurimise raames, mis ilmselgelt ei ole asjaomases liikmesriigis valitsevaid ühiskondlikke tingimusi arvestades raske.

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Bezirkshauptmannschaft Landeck (katse tutvuda mobiiltelefonis salvestatud isikuandmetega) (C-548/21, [EU:C:2024:830](#))

Elotsusetaotlus – Füüsiliste isikute kaitse seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise eesmärgil – Direktiiv (EL) 2016/680/EL – Artikli 3 punkt 2 – Mõiste „töötlemine“ – Artikkel 4 – Isikuandmete töötlemise põhimõtted – Artikli 4 lõike 1 punkt c – Võimalikult väheste andmete kogumise põhimõte – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 7, 8 ja 47 ning artikli 52 lõige 1 – Nõue, mille kohaselt põhiõiguse teostamise piirang peab olema „ette nähtud seadusega“ – Proportsionaalsus – Proportsionaalsuse hindamine kõiki asjakohaseid tegureid arvestades – Kohtu või sõltumatu haldusasutuse eelnev kontroll – Artikkel 13 – Andmesubjektile kättesaadavaks tehtav või antav teave – Piirid – Artikkel 54 – Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile vastutava töötleja või volitatud

töötleva vastu – Politseiurimine uimastikaubanduse valdkonnas – Politsei katse avada mobiiltelefoni lukustust, et pääseda selle uurimise eesmärgil juurde telefonis sisalduvatele andmetele

Landesverwaltungsgericht Tirol (Tirooli liidumaa halduskohus, Austria) pöördus Euroopa Kohtusse eelotsusetaotlusega, mida lahendades täpsustas Euroopa Kohtu suurkoda ühelt poolt tingimusi, mille täidetuse korral võivad pädevad riigisisesed asutused pääseda juurde mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele üldiselt süütegude tõkestamiseks, uurimiseks, avastamiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks, võttes arvesse direktiivi 2016/680³¹. Teiselt poolt tunnustas ta andmesubjekti õigust sellele, et teda teavitatakse põhjustest, millel põhineb nende andmetele juurdepääsu luba, kohe, kui selle teabe esitamine ei saa enam seada ohtu nendel asutustel lasuvate ülesannete täitmist.

Narkootiliste ainete kontrolli käigus 23. veebruaril 2021 arestisid Austria tolliametnikud CG-le saadetud paki, mis sisaldas 85 grammi kanepit. Pakk saadeti kontrolliks Austria politseile. Uimastikaubanduse valdkonna politseiurimise käigus korraldasid kaks politseiametnikku 6. märtsil 2021 CG elukohas läbiotsimise ja küsitlesid teda nimetatud postipaki saatja kohta. Kuna CG keeldus võimaldamast politseiametnikele juurdepääsu oma mobiiltelefoni ühendusandmetele, siis arestisid viimased telefoni.

Seejärel üritasid eri politseiametnikud CG mobiiltelefoni lukustust mitu korda avada. Politseiametnikud arestisid käsitletavas asjas telefoni ning püüdsid hiljem seda kasutada, ilma et prokuratuur või kohtunik oleks neile selleks luba andnud.

CG esitas 31. märtsil 2021 eelotsusetaotluse esitanud kohtule kaebuse, et vaidlustada talle 20. aprillil 2021 tagastatud mobiiltelefoni arestimise õiguspärasus. CGd ei teavitatud kohe katsetest kasutada tema mobiiltelefoni ja ta sai neist teada eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli olevas menetluses.

Selles kontekstis soovis eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas arvestades eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlevat direktiivi³², kujutab täielik ja kontrollimatu võimalus pääseda juurde kõigile mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele endast niivõrd tõsist sekkumist põhiõigustesse³³, et see võimalus peab piirduma võitlusega raskete süütegude vastu. Ta soovis samuti teada ühelt poolt, kas selle direktiiviga³⁴ on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mille kohaselt on kriminaalpolitseil ilma kohtuniku või sõltumatu haldusasutuse loata kriminaaluurimise käigus täielik ja kontrollimatu võimalus pääseda juurde kõigile mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele, ja teiselt poolt, kas need riigisisesed õigusnormid on kooskõlas õigusega tõhusale kohtulikule kaitsesele, arvestades seda, et need ei näe politseile ette kohustust teavitada mobiiltelefoni omanikku selle telefoni digitaalse kasutamise meetmetest.

Euroopa Kohtu hinnang

Sissejuhatuseks märkis Euroopa Kohus, et eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi kohaldamisalasse ei kuulu – CG juhtumiga sarnane – politsei katse pääseda otse juurde

³¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK (ELT 2016, L 119, lk 89).

³² Täpsemalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ (ELT 2009, L 337, lk 11) (edaspidi „eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv“), artikli 15 lõige 1.

³³ Mis on ette nähtud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklites 7 ja 8.

³⁴ Täpsemalt eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõikega 1.

mobiiltelefonis sisalduvatele isikuandmetele, ilma et oleks kuidagi sekkunud elektroonilise side teenuste osutaja.

Esimesena tuvastas Euroopa Kohus, et selline juurdepääsu katse kuulub direktiivi 2016/680 kohaldamisalasse. Ta täpsustas sellega seoses, et arvestades laia ulatust, mille Euroopa Liidu seadusandja soovis anda mõistele „töötlemine“³⁵ juhul, kui politsei arestib telefoni ja käsitseb seda selles telefonis sisalduvate isikuandmete hulgast päringute tegemiseks ja nende lugemiseks, alustab politsei „töötlemist“, isegi kui tal ei ole tehnilistel põhjustel võimalik nende andmetele juurde pääseda. Eesmärgi piirangu põhimõtte tõhusus³⁶ nõuab nimelt tingimata, et andmete kogumise eesmärk määrataks kindlaks alates etapist, kus pädevad asutused püüavad pääseda juurde isikuandmetele, kuna selline katse, kui see osutub edukaks, võimaldab neil eeskätt kõnealuseid andmeid vahetult koguda, nende kohta päringuid teha või neid lugeda. Kui sellist katset ei saaks kvalifitseerida andmete „töötlemiseks“, seaks see kahtluse alla füüsiliste isikute isikuandmete kõrgetasemelise kaitse. Samamoodi tekitaks see, kui direktiivi 2016/680 kohaldatavus sõltuks mobiiltelefonis sisalduvatele isikuandmetele juurdepääsu katse edust, nii pädevate riigisiseste asutuste kui ka õigussubjektide jaoks ebakindlust, mis on selle õiguskindluse põhimõttega vastuolus.

Teisena analüüsis Euroopa Kohus, kas võimalikult väheste andmete kogumise põhimõttega³⁷, milles väljendub proportsionaalsuse põhimõte, on vastuolus riigisisest õigusnormid, mis annavad pädevatele asutustele võimaluse pääseda juurde mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele üldiselt süütegude tõkestamiseks, uurimiseks, avastamiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks, seadmata selle võimaluse kasutamist sõltuvusse kohtuniku või sõltumatu haldusasutuse eelnevast kontrollist. Euroopa Kohus tuletas nii meelde, et era- ja perekonnaelu valdkonna põhiõiguste piirangud³⁸ peavad vastama proportsionaalsuse põhimõttele ning neid saab seada vaid siis, kui need on vajalikud ning vastavad tegelikult liidu tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele. Seda puudutavas tuvastas Euroopa Kohus ühelt poolt, et sellist isikuandmete töötlemist süüteo eest karistamise eesmärgil läbiviidavas politseiuurimises – nagu katse pääseda juurde mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele – tuleb põhimõtteliselt pidada liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvale eesmärgile tegelikult vastavaks. Teiselt poolt märkis Euroopa Kohus, et sellisest töötlemisest tulenevate eraelu puutumatuse ja isikuandmete kaitse valdkonna põhiõiguste teostamise piirangute proportsionaalsus eeldab kõigi konkreetse juhtumi asjasse puutuvate asjaolude kaalumist.

Mis puudutab esiteks sellise põhiõiguste piirangu raskust, mis tuleneb niisugustest õigusnormidest, mis võimaldavad pädevatel politseiasutustel pääseda ilma eelneva loata juurde mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele, siis täpsustas Euroopa Kohus, et selline juurdepääs võib olenevalt mobiiltelefoni sisust ja politseiasutuste valikutest puudutada väga laia andmete valikut ning võib seega võimaldada teha väga täpseid järeldusi andmesubjekti eraelu kohta. Seega tuleb niisugust eraelu puutumatuse ja isikuandmete kaitse valdkonna põhiõiguste riivet pidada raskeks või suisa erakordselt raskeks riiveks.

Teiseks märkis Euroopa Kohus, et uurimise esemeks oleva süüteo raskus on üks peamisi näitajaid selle tõsise riive proportsionaalsuse analüüsimisel, mis seisneb juurdepääsus mobiiltelefonis sisalduvatele isikuandmetele. Kui aga asuda seisukohale, et vaid raske kuritegevusega võitlemine saab õigustada juurdepääsu sellistele andmetele, piiraks see pädevate asutuste uurimispädevust seoses süütegudega üldiselt, eiraks nende asutuste poolt täidetavate ülesannete eripära ning kahjustaks eesmärki luua liidus vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala. Seda arvestades peab

³⁵ Direktiivi 2016/680 artikli 3 punktis 2 on mõiste „isikuandmete töötlemine“ määratletud nii, et see hõlmab „isikuandmete või nende kogumitega tehtav[at] automatiseeritud või automatiseerimata toiming[ut] või toimingute kogum[it]“.

³⁶ Direktiivi 2016/680 artikli 4 lõike 1 punkt b.

³⁷ Nagu see on ette nähtud direktiivi 2016/680 artikli 4 lõike 1 punktis c, mille kohaselt liikmesriigid peavad ette nägema, et isikuandmed oleks piisavad ja asjakohased ega oleks liiased nende töötlemise eesmärkide suhtes.

³⁸ Harta artiklid 7 ja 8.

liikmesriigi seadusandja selleks, et oleks täidetud nõue, mille kohaselt põhiõiguse teostamise piirang peab olema ette nähtud „seadusega“³⁹, määratlema piisavalt täpselt elemendid, mida tuleb arvesse võtta, eelkõige asjaomaste süütegude laad või kategooria.

Kolmandaks märkis Euroopa Kohus, et proportsionaalsuse põhimõtte järgimise tagamiseks peab olukorras, kus liikmesriigi pädevate asutuste õigusega pääseda juurde isikuandmetele kaasneb oht, et andmesubjekti põhiõigusi riivatakse raskelt või isegi erakordselt raskelt, see juurdepääsu õigus sõltuma kohtu või sõltumatu haldusasutuse eelnevast kontrollist. Selline kontroll peab toimuma enne mis tahes katset pääseda juurde asjaomastele andmetele, välja arvatud nõuetekohaselt õigustatud kiireloomulisuse korral, mis juhul peab see kontroll toimuma võimalikult kiiresti. Selle kontrolli raames peab kohtul või sõltumatul haldusasutusel olema õigus keelduda direktiivi 2016/680 kohaldamisalasse kuuluva juurdepääsu lubamisest või seda piirata, kui ta tuvastab, et põhiõiguste riive, mida see juurdepääs endast kujutab, oleks ebaproportsionaalne. Pädevatele politseiasutustele mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele juurdepääsu lubamisest tuleb keelduda või seda tuleb piirata siis, kui süüteo raskust ja uurimise vajadusi arvesse võttes ei ole juurdepääs side sisule või tundlikele andmetele õigustatud.

Eeltoodust tulenevalt tegi Euroopa Kohus järelduse, et võimalikult väheste andmete kogumise põhimõttega ei ole – arvestades õigust isikuandmete kaitsele ja õigust eraelu puutumatusele – vastuolus riigisisised õigusnormid, mis annavad pädevatele asutustele võimaluse pääseda juurde mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele üldiselt süütegude tõkestamiseks, uurimiseks, avastamiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks. Selle tingimuseks on siiski seaduslikkuse ja proportsionaalsuse põhimõtete järgimine ning sellistele andmetele juurdepääsu õiguse teostamise eelnev kontroll kohtu või sõltumatu haldusasutuse poolt.

Kolmandana vastas Euroopa Kohus küsimusele, kas CGd oleks tulnud teavitada tema mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele juurdepääsu katsetest⁴⁰. Ta märkis sellega seoses, et liikmesriigi pädevad asutused, kellele kohtunik või sõltumatu haldusasutus on andnud loa pääseda juurde säilitatavatele andmetele, peavad teavitama andmesubjekte põhjustest, millel see luba põhineb, kohe, kui selle teabe andmine ei saa enam seada ohtu nende asutuste läbiviidavat uurimist. Need asutused peavad andmesubjektidele edastama kogu direktiivis 2016/680⁴¹ ette nähtud teabe, et viimased saaksid teostada eeskätt oma õigust tõhusale õiguskaitsevahendile⁴². Nii ei ole liidu õigusega kooskõlas riigisisised õigusnormid, mis välistavad üldiselt igasuguse õiguse sellist teavet saada. Euroopa Kohus tuvastas käsitletaval juhul, et CGd oleks tulnud eelnevalt teavitada tema mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele juurdepääsu katsetest. Kuna CG mobiiltelefon oli juba arestitud siis, kui politsei püüdis selle lukustust avada, ei olnud tema teavitamine nendest juurdepääsu katsetest midagi sellist, mis oleks võinud uurimist kahjustada. Sellest tulenevalt tegi Euroopa Kohus järelduse, et direktiivi 2016/680 sätetega on hartat arvestades⁴³ vastuolus riigisisised õigusnormid, mis võimaldavad pädevatel asutustel pääseda juurde mobiiltelefonis sisalduvatele andmetele, ilma et nad teavitaks andmesubjekti põhjustest, millel põhineb nendele andmetele juurdepääsu luba, mille on väljastanud kohtunik või sõltumatu haldusasutus, kohe, kui selle teabe esitamine ei saa enam seada ohtu nendel asutustel lasuvate ülesannete täitmist.

³⁹ Harta artikli 52 lõige 1.

⁴⁰ Harta artikkel 47.

⁴¹ Millele on viidatud direktiivi 2016/680 artikli 13 lõikes 1.

⁴² Direktiivi 2016/680 artikkel 54.

⁴³ Täpsemalt direktiivi 2016/680 artiklid 13 ja 54, arvestades harta artiklit 47 ja artikli 52 lõiget 1.

2. Biomeetrilised ja geneetilised andmed

30. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Direktor na Glavna direktsia „Natsionalna politzia“ pri MVR – Sofia (C-118/22, [EU:C:2024:97](#))

Eelotsusetaotlus – Füüsiliste isikute kaitse seoses isikuandmete töötlemisega kuritegude vastu võitlemise eesmärgil – Direktiiv (EL) 2016/680 – Artikli 4 lõike 1 punktid c ja e – Võimalikult väheste andmete kogumine – Säilitamise piirang – Artikkel 5 – Asjakohased tähtajad kustutamiseks või säilitamise vajaduse korrapäraseks läbivaatamiseks – Artikkel 10 – Biomeetriliste ja geneetiliste andmete töötlemine – Range vajalikkus – Artikli 16 lõiked 2 ja 3 – Õigus isikuandmete kustutamisele – Isikuandmete töötlemise piiramine – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 52 lõige 1 – Jõustunud kohtuotsusega süüdi mõistetud füüsiline isik, kelle karistus on hiljem kustunud – Andmete säilitamistähtaeg kuni andmesubjekti surmani – Õiguse isikuandmete kustutamisele või töötlemise piiramisele puudumine – Proportsionaalsus

Euroopa Kohtu suurkoda, kellele Varhoven administrativen sad (Bulgaaria kõrgeim halduskohus) esitas eelotsusetaotluse, tegi direktiivi 2016/680⁴⁴ alusel otsuse kriminaalkorras lõplikult süüdi mõistetud isikute isikuandmete kuritegevuse vastu võitlemise eesmärgil säilitamise ajaliste piirangute kohta.

NG kohta tehti valetunnistuse andmist käsitletud uurimismenetluses kanne politseiregistrisse. Selle uurimismenetluse tulemusena esitati NG-le süüdistus ning seejärel tunnistati ta nimetatud kuriteos süüdi ja talle mõisteti tingimisi üheaastane vangistus. Pärast selle karistuse kandmist tema karistus kustus.

NG esitas karistuse kustumise alusel taotluse kustutada teda puudutav kanne politseiregistrist. See taotlus jäeti rahuldamata põhjendusel, et kriminaalkorras lõplikult süüdimõistmine ei ole ka karistuse kustumise korral üks sellise kustutamise alustest, mis on liikmesriigi õiguses ammendavalt loetletud. Kuna kaebus, mille NG selle otsuse peale esitas, jäeti rahuldamata, esitas NG kassatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule, väites, et direktiivist 2016/680 tuleneb, et isikuandmete säilitamine ei tohi kesta piiramatult. NG sõnul on see aga faktiliselt nii, kui andmesubjekt ei saa kunagi, sealhulgas pärast karistuse kandmist ja karistuse kustumist, saavutada nende isikuandmete kustutamist, mis on kogutud seoses kuriteoga, milles ta lõplikult süüdi mõisteti.

Neil asjaoludel esitati Euroopa Kohtule eelotsuse küsimus, kas direktiiviga 2016/680⁴⁵ on Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikleid 7 ja 8⁴⁶ arvestades vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette isikuandmete, sealhulgas biomeetriliste ja geneetiliste andmete säilitamise politseiasutuste poolt kuritegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil isikute puhul, kes on kriminaalkorras lõplikult süüdi mõistetud tahtlikus kuriteos, mille menetlemine toimub riikliku süüdistuse alusel, ja seda kuni isiku surmani, sealhulgas tema karistuse kustumise korral, ilma et tunnustataks tema õigust nende andmete kustutamisele või olenevalt olukorrast nende töötlemise piiramisele.

Euroopa Kohus vastas oma otsuses sellele küsimusele jaatavalt.

⁴⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK (ELT 2016, L 119, lk 89).

⁴⁵ Täpsemalt direktiivi 2016/680 artikli 4 lõike 1 punktidega c ja e koostoimes selle direktiivi artiklitega 5 ja 10, artikli 13 lõike 2 punktiga b ning artikli 16 lõigetega 2 ja 3.

⁴⁶ Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklitega 7 ja 8 on tagatud vastavalt õigus era- ja perekonnaelu austamisele ning õigus isikuandmete kaitsele.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus, et direktiiviga 2016/680 on kehtestatud üldine raamistik, mis võimaldab muu hulgas tagada, et isikuandmete säilitamine, täpsemalt säilitamise kestus, on piiratud sellega, mis on vajalik nende andmete säilitamise eesmärgi seisukohast, kuid jätab samas liikmesriikide hooleks määrata seda raamistikku järgides kindlaks konkreetseid olukorrad, kus andmesubjekti põhiõiguste kaitse nõuab nende andmete kustutamist, ja aja, mil kustutamine peab toimuma. Seevastu ei nõua see direktiiv, et liikmesriigid määraksid kindlaks isikuandmete säilitamise ranged ajalised piirid, mille ületamise korral tuleks andmed automaatselt kustutada.

Täpsemalt on kõigepealt direktiivi 2016/680 artikli 4 lõike 1 punktis c kehtestatud „võimalikult väheste andmete kogumise“ põhimõte, mille kohaselt peavad liikmesriigid ette nägema, et isikuandmed oleks piisavad ja asjakohased ega oleks liiased seoses nende töötlemise eesmärkidega. Lisaks peavad liikmesriigid selle direktiivi artikli 4 lõike 1 punkti e kohaselt ette nägema, et neid andmeid säilitatakse kujul, mis võimaldab andmesubjekte tuvastada üksnes seni, kuni see on vajalik selle eesmärgi täitmiseks, milleks isikuandmeid töödeldakse. Sellega seoses paneb nimetatud direktiivi artikkel 5 liikmesriikidele kohustuse näha ette asjakohased tähtajad isikuandmete kustutamiseks või selliste andmete säilitamise vajaduse korrapäraseks läbivaatamiseks. Niisuguste tähtaegade „asjakohasus“ nõuab igal juhul, et need tähtajad võimaldaksid kõnealused andmed vajaduse korral kustutada, kui nende säilitamine ei ole enam töötlemise eesmärkide seisukohast vajalik.

Järgmiseks, direktiivi 2016/680 artikkel 10, mis reguleerib isikuandmete eriliikide, sealhulgas biomeetriliste ja geneetiliste andmete töötlemist, lubab selliseid andmeid töödelda „üksnes siis, kui see on rangelt vajalik“.

Viimaseks, direktiivi 2016/680 artikli 16 lõikes 2 on sätestatud õigus isikuandmete kustutamisele juhul, kui töötlemine rikub selle direktiivi kohaselt vastu võetud sätteid⁴⁷ või kui need andmed tuleb kustutada vastutava töötleja juriidilise kohustuse täitmiseks⁴⁸. Sellest tuleneb, et õigust andmete kustutamisele võib kasutada eelkõige juhul, kui kõnealuste isikuandmete säilitamine ei ole nende töötlemise eesmärkide seisukohast vajalik või ei ole enam vajalik või kui kustutamine on nõutav selleks, et pidada kinni liikmesriigi õiguses sel otstarbel ette nähtud tähtajast.

Teisena märkis Euroopa Kohus, et kõnealusel juhul säilitatakse politseiregistris sisalduvaid isikuandmeid isikute kohta, keda süüdistatakse tahtlikus kuriteos, mille menetlemine toimub riikliku süüdistuse alusel, üksnes käimasoleva uurimise tarbeks, täpsemalt selleks, et neid võrrelda muude andmetega, mis on kogutud muid süütegusid puudutavate uurimiste käigus. Seejuures on mõiste „tahtlik kuritegu, mille menetlemine toimub riikliku süüdistuse alusel“ siiski väga üldine ja seda võib kohaldada suurele hulgale süütegudele, sõltumata nende laadist ja raskusest. Samas ei esine kõigi isikute puhul, kes on niisuguses kuriteos lõplikult süüdi mõistetud, ühesugune oht, et nad on seotud muude süütegudega, mis õigustaks nende kohta käivate andmete säilitamise ühetaolist kestust. Teatavatel juhtudel, võttes arvesse selliseid tegureid nagu toimepandud kuriteo laad ja raskus või korduvuse puudumine, ei õigusta süüdimõistetud isikuga kaasnev oht tingimata tema kohta käivate andmete säilitamist selleks ette nähtud riiklikus politseiregistris kuni tema surmani, mistõttu ei ole säilitatavate andmete ja taotletava eesmärgi vahel enam vajalikku seost. Seega ei ole nende säilitamine sellistel juhtudel kooskõlas võimalikult väheste andmete kogumise põhimõttega ja ületab nende töötlemise eesmärgi seisukohast vajaliku kestuse.

Järgmiseks täpsustas Euroopa Kohus, et võttes arvesse, et isikuandmete säilitamine kõnealuses politseiregistris hõlmab biomeetrilisi ja geneetilisi andmeid, võib selliste isikute niisuguste andmete

⁴⁷ Eelkõige selle artiklite 4, 8 või 10 kohaselt.

⁴⁸ Direktiivi 2016/680 artikli 16 lõike 3 kohaselt tuleb riigisiseses õiguses siiski ette näha, et vastutav töötleja piirab isikuandmete kustutamise asemel nende töötlemist, kui andmesubjekt vaidlustab isikuandmete õigsuse ning andmete õigsust või ebaõigsust ei ole võimalik kindlaks teha või kui isikuandmeid tuleb säilitada tõendamise eesmärgil.

säilitamine, kes on juba kriminaalkorras lõplikult süüdi mõistetud, olla tõepoolest rangelt vajalik ka kuni nende isikute surmani⁴⁹, eelkõige selleks, et võimaldada kontrollida nende isikute võimalikku osalemist muudes kuritegudes ning seega kuritegude toimepanijaid kohtu alla anda ja süüdi mõista. Sellegipoolest saab niisuguste andmete säilitamist pidada sellisele nõudele vastavaks ainult juhul, kui see võtab arvesse selle kuriteo laadi ja raskust, mis on viinud lõpliku kriminaalkorras süüdimõistmiseni, või muid asjaolusid, nagu kuriteo toimepanemise konkreetne kontekst, selle võimalik seos muude pooleliolevate menetlustega või ka süüdimõistetud isiku varasem karistatus või isiklik profiil. Seega juhul, kui liikmesriigi õigusnormid näevad nii nagu põhikohtuasjas ette, et andmesubjektide biomeetrilisi ja geneetilisi andmeid, mis on kantud politseiregistrisse, säilitatakse kriminaalkorras lõplikult süüdimõistmise korral kuni andmesubjekti surma kuupäevani, on selle säilitamise kohaldamisala nende andmete töötlemise eesmärges arvestades ülemäära ulatuslik.

Viimaks, mis puudutab esiteks kohustust näha ette asjakohaste tähtaegade kehtestamine⁵⁰, siis tähtaega saab pidada „asjakohaseks“ eelkõige osas, mis puudutab biomeetriliste ja geneetiliste andmete säilitamist iga isiku kohta, kes on kriminaalkorras lõplikult süüdi mõistetud tahtlikus kuriteos, mille menetlemine toimub riikliku süüdistuse alusel, ainult siis, kui selle puhul võetakse arvesse asjakohaseid asjaolusid, mis muudavad niisuguse säilitamiskestuse vajalikuks. Järelikult, isegi kui liikmesriigi õiguses sisalduv viide andmesubjekti surmale võib endast kujutada säilitatavate andmete kustutamise „tähtaega“, saab sellist tähtaega pidada „asjakohaseks“ üksnes erilistel asjaoludel, mis seda nõuetekohaselt õigustavad. Nii ei ole see aga ilmselgelt juhul, kui seda kohaldatakse üldiselt ja vahet tegemata iga isiku suhtes, kes on lõplikult süüdi mõistetud. On tõsi, et on jätetud liikmesriikide otsustada, kas kehtestada tähtajad nende andmete kustutamiseks või nende säilitamise vajaduse korrapäraseks läbivaatamiseks⁵¹. Samas eeldab korrapäraseks läbivaatamiseks ette nähtud tähtaegade „asjakohasus“, et need tähtajad võimaldavad viia kõnealuste andmete kustutamiseni, kui andmete säilitamine ei ole enam vajalik. Selline nõue ei ole aga täidetud, kui ainus olukord, mil selline kustutamine on ette nähtud, on andmesubjekti surma saabumine.

Teiseks on direktiivi 2016/680 sätetega, mis näevad ette tagatised seoses õigusega isikuandmete kustutamisele ja töötlemise piiramisele, vastuolus ka liikmesriigi õigusnormid, mis ei võimalda isikul, kes on lõplikult süüdi mõistetud tahtlikus kuriteos, mille menetlemine toimub riikliku süüdistuse alusel, oma õigusi teostada.

3. Isikuandmete kaitse üldmäärus

a. Kohaldamisala

16. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Österreichische Datenschutzbehörde (C-33/22, [EU:C:2024:46](#))

Eelotsusetaotlus – Füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel – ETL artikkel 16 – Määrus (EL) 2016/679 – Artikli 2 lõike 2 punkt a – Kohaldamisala – Erandid – Tegevus, mis jääb väljapoole Euroopa Liidu õiguse kohaldamisala – ELL artikli 4 lõige 2 – Riigi julgeolekut puudutav tegevus – Liikmesriigi parlamendi moodustatud uurimiskomisjon – Määruse (EL) 2016/679 artikli 23 lõike 1 punktid a ja h, artiklid 51 ja 55 – Andmekaitse järelevalveasutuse pädevus – Artikkel 77 – Õigus esitada järelevalveasutusele kaebus – Vahetu õiguspõhjus

⁴⁹ Vt direktiivi 2016/680 artikkel 10.

⁵⁰ Vt direktiivi 2016/680 artikkel 5.

⁵¹ Vt direktiivi 2016/680 artikkel 5.

Euroopa Kohtu suurkoda, kellele esitas eelotsusetaotluse Verwaltungsgerichtshof (Austria kõrgeim halduskohus), otsustas, et parlamendi uurimiskomisjoni tegevus ei jää isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalast välja⁵².

Selleks et uurida, kas Bundesamt für Verfassungsschutz und Terrorismusbekämpfungile (sisejulgeoleku ja terrorismivastase võitluse föderaalamet, Austria) avaldatakse poliitilist mõju⁵³, moodustas Nationalrat (Austria parlamendi alamkoda) uurimiskomisjoni (edaspidi „BVT uurimiskomisjon“). See komisjon kuulus WK tunnistajana ära. Hoolimata viimase taotlusest muuta anonüümseks küsitluse protokoll, millel oli märgitud tema täielik ees- ja perekonnanimi, avaldati see Parlament Österreichi (Austria parlament) veebisaidil. Väites, et tema isiku selline avalikustamine on vastuolus isikuandmete kaitse üldmääruse ja Austria õigusnormidega⁵⁴, esitas WK kaebuse Österreichische Datenschutzbehördele (Austria andmekaitseamet; edaspidi „Datenschutzbehörde“). Datenschutzbehörde tuvastas oma 18. septembri 2019. aasta otsuses, et tal puudub pädevus kaebust lahendada, selgitades, et võimude lahususe põhimõte välistab selle, et tema kui täidesaatva võimu organ saaks kontrollida BVT uurimiskomisjoni, mis on osa seadusandlikust võimust.

Pärast seda, kui Bundesverwaltungsgericht (föderaalne halduskohus, Austria) oli rahuldanud WK kaebuse ja tühistanud Datenschutzbehörde otsuse, esitas viimane föderaalne halduskohtu otsuse peale kassatsioonkaebuse kõrgeimale halduskohtule.

Selles kontekstis küsis eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtult, kas liikmesriigi parlamendi moodustatud uurimiskomisjoni tegevus kuulub isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalasse ja kas see määrus on kohaldatav juhul, kui see tegevus puudutab riigi julgeoleku kaitset. Lisaks palus ta Euroopa Kohtul võtta seisukoht küsimuses, kas isikuandmete kaitse üldmäärus annab sellisele liikmesriigi järelevalveasutusele nagu Datenschutzbehörde pädevuse lahendada kaebusi, mis on seotud isikuandmete töötlemisega uurimiskomisjoni poolt tema tegevuse käigus.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks tuletas Euroopa Kohus meelde, et isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 2 lõike 2 punkti a – milles on sätestatud, et seda määrust ei kohaldata, kui isikuandmeid töödeldakse muu kui liidu õiguse kohaldamisalasse kuuluva tegevuse käigus – ainus eesmärk on välistada selle määruse kohaldamisalast töötlemine, mida riigiasutused teevad tegevuse raames, mille eesmärk on säilitada riigi julgeolek, või tegevuse raames, mis kuulub samasse kategooriasse. Nii ei jää teatud tegevus isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalast automaatselt välja ainuüksi seetõttu, et tegemist on riigi või riigiasutuse enda tegevusega⁵⁵.

Seda tõlgendust, mis tuleneb sellest, et ei tehta vahet asjaomase töötleja isiku alusel, kinnitab isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punkt 7⁵⁶.

Euroopa Kohus täpsustas, et BVT uurimiskomisjoni parlamentaarne laad ei tähenda, et tema tegevus jääb isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalast välja. Nimelt viitab selle määruse artikli 2

⁵² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1; parandus ELT 2016, L 314, lk 72; edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“).

⁵³ 1. detsembril 2021 sai sellest ametist Direktion Staatsschutz und Nachrichtendienst (riigi julgeoleku- ja teabeteenistuse direktoraat, Austria).

⁵⁴ Nimelt 17. augusti 1999. aasta andmekaitseseaduse (Datenschutzgesetz) (BGBl. I, 165/1999) artikliga 1.

⁵⁵ 22. juuni 2021. aasta kohtuotsus Latvijas Republikas Saeima (karistuspunktid) (C-439/19, [EU:C:2021:504](#), punkt 66) ja 20. oktoobri 2022. aasta kohtuotsus Koalitsia „Demokraticzna Bulgaria – Obedinenie“ (C-306/21, [EU:C:2022:813](#), punkt 39).

⁵⁶ Selles punktis on mõiste „vastutav töötleja“ määratletud kui „füüsiline või juriidiline isik, avaliku sektori asutus, amet või muu organ, kes üksi või koos teistega määrab kindlaks isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid“.

lõike 2 punktis a ette nähtud erand üksnes seda liiki tegevusele, mis oma olemuselt ei kuulu liidu õiguse kohaldamisalasse, mitte aga teatud liiki isikutele. Järelikult ei saa ainuüksi asjaolu alusel, et isikuandmeid töötleb uurimiskomisjon, mille on moodustanud liikmesriigi parlament täidesaatva võimu kontrollimise pädevuse teostamisel, tuvastada, et isikuandmeid töödeldakse tegevuse käigus, mis ei kuulu liidu õiguse kohaldamisalasse.

Teiseks märkis Euroopa Kohus, et kuigi liikmesriikide pädevusse kuulub nende endi oluliste julgeolekuhuvide määratlemine ja oma huvide tagamiseks asjakohaste meetmete kehtestamine⁵⁷, ei saa üksnes asjaolu, et liikmesriigi meede on võetud riigi julgeoleku kaitsmise eesmärgil, tingida seda, et liidu õigus ei ole kohaldatav, ega vabastada liikmesriike nõudest seda õigust järgida. Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 2 lõike 2 punktis a ette nähtud erand viitab aga üksnes sellist liiki tegevusele, mis oma olemuselt ei kuulu liidu õiguse kohaldamisalasse. Sellega seoses ei piisa asjaolust, et vastutav töötleja on avaliku sektori asutus, kelle põhitegevus on tagada riigi julgeolek, iseenesest selleks, et isikuandmete töötlemine tema poolt tema muu tegevuse käigus jääks välja isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalast.

Käsitletaval juhul ei näi BVT uurimiskomisjoni teostatav poliitiline kontroll olevat iseenesest käsitatav tegevusena, mille eesmärk on riigi julgeoleku säilitamine, või tegevusena, mis oleks liigitatav samasse kategooriasse. Seega, kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrollist ei tulene teisiti, ei jää see tegevus isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalast välja.

Siiski võib parlamendi uurimiskomisjonil olla võimalik tutvuda isikuandmetega, millel peab riigi julgeolekuga seotud põhjustel olema eriline kaitse. Sellega seoses võib seadusandliku meetmega piirata isikuandmete kaitse üldmääruses sätestatud kohustuste ja õiguste ulatust, et tagada muu hulgas riigi julgeolek⁵⁸. Nii võivad sel alusel olla põhjendatud piirangud isikuandmete kogumise, andmesubjektide teavitamise ja nende poolt andmetega tutvumise suhtes või ka ilma andmesubjektide nõusolekuta nende avaldamise suhtes muudele isikutele kui vastutav töötleja, tingimusel, et sellised piirangud austavad andmesubjektide põhiõiguste ja -vabaduste olemust ning on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne meede.

Euroopa Kohus märkis siiski, et talle esitatud teabest ei nähtu, et BVT uurimiskomisjon oleks väitnud, et asjaomase isiku isikuandmete avalikustamine oli vajalik riigi julgeoleku kaitsmiseks ja et seda tehti selleks ette nähtud riigisisese seadusandliku meetme alusel, kuid seda peab vajaduse korral siiski kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Kolmandaks ja viimaseks märkis Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmääruse sättes, mis käsitlevad liikmesriigi järelevalveasutuste pädevust ja kaebeõigust⁵⁹, ei nõua riigisiseste rakendusmeetmete võtmist ning on piisavalt selged, täpsed ja tingimusteta, et neil oleks vahetu õigusmõju. Sellest järeldub, et kuigi isikuandmete kaitse üldmäärus jätab liikmesriikidele kaalutlusruumi loodavate järelevalveasutuste arvu suhtes⁶⁰, näeb see määrus siiski ette nende pädevuse ulatuse järelevalve teostamisel selle määruse kohaldamise üle. Seega juhul, kui liikmesriik otsustab luua vaid ühe riikliku järelevalveasutuse, on sellel asutusel tingimata kõik selles määruuses ette nähtud pädevused. Vastupidine tõlgendus võtaks nendelt sätetelt soovitava toime ning võiks nõrgendada isikuandmete kaitse määruse kõikide teiste niisuguste sätete soovitatavat toimet, mida mõni kaebus võib puudutada.

⁵⁷ ELL artikli 4 lõige 2.

⁵⁸ Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artiklile 23.

⁵⁹ Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 55 lõikele 1 ja artikli 77 lõikele 1.

⁶⁰ Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 51 lõikele 1.

Mis puudutab asjaolu, et riigisisised konstitutsionaalsed normid välistavad täidesaatva võimu kandjaks oleva järelevalveasutuse võimaluse teostada järelevalvet isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamise üle seadusandliku võimu organi poolt, siis rõhutas Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmäärus piirduv just liikmesriikide põhiseadusliku ülesehitusega arvestamiseks nõudega, et liikmesriigid asutaksid vähemalt ühe järelevalveasutuse, andes neile samas võimaluse asutada mitu järelevalveasutust. Määrus annab seega igale liikmesriigile kaalutlusruumi, mis võimaldab tal asutada nii mitu järelevalveasutust, kui seda nõuavad muu hulgas tema põhiseaduslikust struktuurist tulenevad vajadused.

Lisaks ei saa asjaolu, et liikmesriik tugineb riigisisestele õigusnormidele, kahjustada liidu õiguse ühtsust ja tõhusust. Nimelt on liidu õiguse esimuse põhimõttega kaasnev mõju siduv kõigile liikmesriigi organitele, ilma et seda saaksid takistada muu hulgas riigisisised sätted, sealhulgas konstitutsioonilised normid⁶¹.

Seega, kui liikmesriik on otsustanud asutada ühe järelevalveasutuse, ei saa ta tugineda riigisisestele õigusnormidele – isegi kui need on konstitutsioonilised normid –, et jätta isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalasse kuuluv isikuandmete töötlemine selle asutuse järelevalve alt välja.

b. Mõiste „vastutav töötleja“

11. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus *État belge* (ametliku väljaande töödeldavad andmed) (C-231/22, [EU:C:2024:7](#))

Eelotsusetaotlus – Õigusaktide ühtlustamine – Füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumine (isikuandmete kaitse üldmäärus) – Määrus (EL) 2016/679 – Artikli 4 punkt 7 – Mõiste „vastutav töötleja“ – Liikmesriigi ametlik väljaanne – Kohustus avaldada äriühingute või nende seaduslike esindajate ettevalmistatud dokumendid muutmata kujul – Artikli 5 lõige 2 – Sellistes dokumentides sisalduvate isikuandmete järjestikune töötlemine mitme eraldiseisva isiku või üksuse poolt – Vastutuse kindlaksmääramine

Lahendades cour d'appel de Bruxelles'i (Brüsseli apellatsioonikohus, Belgia) eelotsusetaotlust, täpsustas Euroopa Kohus esiteks mõiste „vastutav töötleja“ ulatust ja teiseks vastutava töötleja kohustuste piire olukorras, kus samu isikuandmeid töötlevad järjestikused üksused.

Moniteur belge, kes toodab ja levitab Belgias laia valikut ametlikke ja avalikke väljaandeid paberil ja elektroonilisel teel, avaldas 12. veebruaril 2019 väljavõtte ühe äriühingu otsusest vähendada selle äriühingu kapitali. See väljavõtte, mille äriühingu osaniku notar koostas ja edastas pädevale kohtule, kes omakorda edastas selle avaldamiseks ametliku väljaande direktoraadile, sisaldas selle osaniku isikuandmeid.

Olles tuvastanud, et tema andmeid sisaldav lõik oli väljavõttesse lisatud notari eksimuse tõttu, taotles andmesubjekt selle kustutamist tulenevalt oma õigusest andmete kustutamisele⁶². Justiitsministeerium, mille juurde *Moniteur belge*'i direktoraat kuulub, jättis tema taotluse siiski rahuldamata. Rahuldamata jätmise tõttu esitas andmesubjekt justiitsministeeriumi vastu kaebuse Autorité de protection des données'le (andmekaitseamet, Belgia; edaspidi „andmekaitseamet“).

⁶¹ 22. veebruari 2022. aasta kohtuotsus RS (konstitutsioonikohtu otsuste toime) (C-430/21, [EU:C:2022:99](#), punkt 51 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁶² Mis on ette nähtud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määruse (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1; edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“) artiklis 17.

Andmekaitseamet tegi 23. märtsi 2021. aasta otsusega justiitsministeeriumile ettekirjutuse rahuldada kustutamistaotlus võimalikult kiiresti. État belge (Belgia riik) pöördus seejärel andmekaitseameti otsuse tühistamise nõudes cour d'appel de Bruxelles'i (Brüsseli apellatsioonikohus) poole.

Selles kontekstis küsis cour d'appel de Bruxelles (Brüsseli apellatsioonikohus) Euroopa Kohtult, kas *Moniteur belge*'i võib kvalifitseerida „vastutavaks töötlejaks“⁶³ ja kas teda tuleb pidada andmetöötluste põhimõtete järgimise eest ainuvastutavaks⁶⁴ või kas see vastutus lasub kumulatiivselt ka üksustel, kes on asjaomases lõigus sisalduvaid andmeid enne töödeldud.

Euroopa Kohtu hinnang

Mis puudutab esimesena küsimust, kas liikmesriigi ametliku väljaande eest vastutava asutuse või organi, nagu *Moniteur belge*, võib kvalifitseerida „vastutavaks töötlejaks“ isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses, siis täpsustas Euroopa Kohus, et pidades silmas selle mõiste laia määratlust, võib töötlemise eesmärkide ja vahendite kindlaksmääramine ning olenevalt olukorrast vastutava töötleja määramine riigisisese õigusega olla nii sõnaselge kui ka kaudne. Viimasel juhul on siiski nõutav, et kindlaksmääramine tuleneks piisavalt kindlalt asjaomasele asutusele või organile antud rollist, ülesannetest ja volitustest.

Euroopa Kohus tõdes, et kõnealusel juhul olid Belgia õiguses vähemalt kaudselt kindlaks määratud *Moniteur belge*'i poolt isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid. Sellest järeldub, et viimast võib pidada „vastutavaks töötlejaks“.

Euroopa Kohus rõhutas, et seda järeldust ei sea kahtluse alla ei asjaolu, et *Moniteur belge*'il puudub õigusvõime, ega asjaolu, et riigisisese õiguse kohaselt ei kontrolli ta enne nende avaldamist isikuandmeid, mis sisalduvad aktides ja dokumentides, mille see väljaanne on saanud.

Kuigi on tõsi, et see organ peab asjaomase dokumendi muutmata kujul avaldama, täidab seda ülesannet ja levitab seejärel asjaomast akti või dokumenti ainult tema üksi. Ühelt poolt on selliste aktide ja dokumentide avaldamine ilma nende sisu kontrollimise või muutmise võimaluseta lahutamatu seotud riigisisese õiguse kindlaks määratud töötlemise eesmärkide ja vahenditega. Ametliku väljaande roll piirdub nimelt üldsuse teavitamisega nende aktide ja dokumentide olemasolust, nagu need on talle edastatud koopia vastavalt kohaldatavale riigisisesele õigusele, selleks et neile saaks kolmandate isikute vastu tugineda. Teiselt poolt oleks isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punkti 7 eesmärgiga vastuolus see, kui liikmesriigi ametlik väljaanne jäetaks mõiste „vastutav töötleja“ alt välja põhjusel, et tal puudub kontroll oma väljaannetes sisalduvate isikuandmete üle.

Mis puudutab teisenä küsimust, kas niisugust organit nagu see, kes vastutab *Moniteur belge*'i avaldamise eest, tuleb pidada ainuvastutavaks isikuandmete töötlemise nende põhimõtete järgimise eest, mis on sätestatud isikuandmete kaitse üldmääruses⁶⁵, siis märkis Euroopa Kohus, et sellele organile usaldatud töötlemine on ühtaegu nii notari ja pädeva kohtu kantselei tehtud töötlemisest hilisem kui ka tehniliselt erinev, kuivõrd see lisandub nende kahe üksuse poolsele töötlemisele. Nimelt on selle organi tehtavad toimingud talle riigisiseste õigusaktidega usaldatud ja need hõlmavad muu hulgas talle esitatud aktides või aktide väljavõtetes sisalduvate andmete digitaliseerimist, avaldamist, üldsusele kättesaadavaks tegemist ja säilitamist. Seega tuleb teda pidada vastutavaks kõikide nende kohustuste täitmise eest, mis on vastutavale töötlejale isikuandmete kaitse üldmäärusega pandud.

⁶³ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punkti 7 tähenduses.

⁶⁴ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 5 lõike 2 alusel.

⁶⁵ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 5 lõikes 1 kohustustena ette nähtud põhimõtted.

Lisaks tuletas Euroopa Kohus meelde, et isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punktis 7 ei ole ette nähtud mitte ainult see, et mitu isikut võivad vastutavate töötlejate ühiselt kindlaks määrata isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid, vaid ka see, et riigisisene õigus võib need eesmärgid ja vahendid kindlaks määrata ning määrata vastutava töötleja või tema määramise konkreetsed kriteeriumid. Nii võib riigisisene õigus erinevate isikute või üksuste poolsete töötlemiste ahelas, mis puudutavad samu isikuandmeid, määrata kindlaks nende erinevate isikute või üksuste poolt järjestikku tehtavate töötlemistoimingute eesmärgid ja vahendid nii, et neid isikuid peetakse ühiselt vastutavateks töötlejateks.

Euroopa Kohus rõhutas, et isikuandmete kaitse üldmääruse⁶⁶ kohaselt võib samade isikuandmete töötlemise ahela mitme osalise kaasvastutuse ette näha riigisiseses õiguses, tingimusel et erinevaid töötlemistoiminguid ühendavad selles õiguses kindlaks määratud eesmärgid ja vahendid ning selles õiguses on määratletud iga kaasvastutava töötleja vastavad kohustused. Ahelas mitme osalise erinevaid töötlemistoiminguid ühendavate eesmärkide ja vahendite ning nende vastavate kohustuste kindlaksmääramine ei pruugi olla mitte ainult otsene, vaid see võib olla tehtud ka kaudselt riigisisese õigusega, tingimusel et viimati nimetatud juhul saab selle piisavalt selgelt tuletada õigusnormidest, mis reguleerivad asjaomaseid isikuid või üksusi ning isikuandmete töötlemist, millega nad tegelevad selle õigusega kehtestatud töötlemisahelas.

Seega järeldas Euroopa Kohus, et liikmesriigi ametliku väljaande eest vastutav asutus või organ, kes on kvalifitseeritud „vastutavaks töötlejaks“, on isikuandmete kaitse üldmääruses sätestatud põhimõtete järgimise eest ainuvastutav seoses isikuandmete töötlemise toimingutega, mida ta peab tegema riigisisese õiguse kohaselt, välja arvatud juhul, kui sellest õigusest tuleneb nende toimingute suhtes kaasvastutus teiste üksustega.

c. Õiguskaitsevahendid isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumise korral

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Lindenapotheke (C-21/23, [EU:C:2024:846](#))

Eelotsusetaotlus – Isikuandmete kaitse – Määrus (EL) 2016/679 – VIII peatükk – Õiguskaitsevahendid – Apteekri poolt ravimite turustamine veebiplatvormi kaudu – Hagi, mille selle apteekri konkurent on esitanud tsiviilkohtusse ebaausate kaubandustavade keelule tuginedes põhjendusega, et apteeker on rikkunud selles määruses ette nähtud kohustusi – Õigus esitada hagi – Artikli 4 punkt 15 ning artikli 9 lõiked 1 ja 2 – Direktiiv 95/46/EÜ – Artikli 8 lõiked 1 ja 2 – Mõiste „terviseandmed“ – Nende andmete töötlemise tingimused

Euroopa Kohus, kellele Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) esitas eelotsusetaotluse, tegi suurkojas otsuse andmekaitsealaste õiguskaitsevahendite süsteemi olemuse ja ulatuse⁶⁷ ning mõiste „terviseandmed“⁶⁸ kohta.

⁶⁶ Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 26 lõikele 1 koostoimes artikli 4 punktiga 7.

⁶⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määruse (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1; edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“) VIII peatükk.

⁶⁸ Viidatud vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. oktoobri 1995. aasta direktiivi 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta (EÜT 1995, L 281, lk 31; ELT eriväljaanne 13/15, lk 355) artikli 8 lõikes 1 ja isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 9 lõikes 1.

Kaks füüsilist isikut ND ja DR on mõlemad Saksamaal apteegipidajad. ND turustas alates 2017. aastast ravimeid, mida tohib müüa ainult apteekides, veebiplatvormil Amazon-Marketplace. Veebist tellimisel pidid ND kliendid sisestama sellist teavet nagu nende nimi, tarneaadress ja nende ravimite isikustamiseks vajalikud andmed.

DR, tuginedes kõlvatut konkurentsi käsitlevale Saksa õigusele⁶⁹, esitas ND vastu liikmesriigi tsiviilkohtutesse rikkumise lõpetamise hagi. DR väitis, et ravimite turustamine ND poolt on ebaaus, kuna rikuti seadusest tulenevat nõuet saada kliendilt eelnev nõusolek tema terviseandmete töötlemiseks.

Pärast seda, kui madalama astme kohtud olid selle hagi rahuldanud, esitas ND kassatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtusse, kes omakorda pidas vajalikuks esitada Euroopa Kohtusse eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohus järeldas oma kohtuotsuses, et isikuandmete kaitse üldmäärusega kehtestatud õiguskaitsevahendite süsteem ei ole ammendav, tunnistades, et selle määrusega ei ole vastuolus, kui liikmesriigid näevad riigisiseses õiguses ette, et selle määruse materiaalõigusnormide oletatava rikkuja konkurentidel on võimalus seda rikkumist kohtus ebaausa kaubandustavana vaidlustada. Lisaks täpsustas ta mõiste „terviseandmed“ piirjooni.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus, et kuigi isikuandmete kaitse üldmääruse VIII peatükis ei ole konkreetselt ette nähtud niisugust kaitseklauslit, mis võimaldaks liikmesriikidel sõnaselgelt ette näha konkurentidele õiguskaitsevahendi võimaluse, tuleneb siiski VIII peatüki sätete sõnastusest ja kontekstist, et liidu seadusandja ei soovinud seda võimalust välistada. Seda tõlgendust kinnitavad isikuandmete kaitse üldmäärusega taotletavad eesmärgid.

Nimelt, ühelt poolt ei kahjusta rikkumise lõpetamise hagi, mille konkurent on esitanud ettevõtja vastu ebaausate kaubandustavade keelule tuginedes isikuandmete kaitse üldmääruse materiaalõigusnormide väidetava rikkumise tõttu, kuidagi selles määruses ette nähtud õiguskaitsevahendite süsteemi ega eesmärki tagada füüsiliste isikute järjekindel kaitse kogu Euroopa Liidus ning hoida ära erinevusi, mis takistavad isikuandmete vaba liikumist siseturul.

Euroopa Kohus täpsustas selles kontekstis, et on tõsi, et selline hagi võib, olgugi et kaasneva tagajärjena, tugineda isikuandmete kaitse üldmääruse samade sätete rikkumisele, millel võivad põhineda kaebus või hagi, mille võivad esitada andmesubjektid või neid subjekte esindav ühendus⁷⁰. Sellegipoolest ei taotle konkurenti esitatud rikkumise lõpetamise hagi – erinevalt isikuandmete kaitse üldmääruse artiklites ette nähtud õiguskaitsevahenditest – iseenesest eesmärki kaitsta andmesubjektide põhiõigusi ja -vabadusi nende isikuandmete töötlemisel, vaid selle eesmärk on tagada aus konkurents eelkõige kõnealuse konkurenti huvides.

Peale selle lisandub konkurenti võimalus esitada niisugune hagi tsiviilkohtusse, tuginedes ebaausate kaubandustavade keelule, isikuandmete kaitse üldmääruses ette nähtud õiguskaitsevahenditele, mis säilivad täies ulatuses ja mida saavad ikka kasutada andmesubjektid ning vajaduse korral neid subjekte esindavad ühendused. Täpsemalt ei tekita andmekaitseõiguse ja konkurentsiõiguse kohaldamisalasse kuuluvate õiguskaitsevahendite samal ajal eksisteerimine ohtu nimetatud määruse ühetaolisele kohaldamisele.

⁶⁹ 3. juuli 2004. aasta kõlvalu konkurentsi vastane seadus (Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb; *BGBI.* 2004 I, lk 1414) põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis.

⁷⁰ Isikuandmete kaitse üldmääruse artiklid 77–80.

Lisaks ei takista see, et muud isikud peale andmesubjektide ning asutuste, organisatsioonide ja ühenduste saavad isikuandmete kaitse üldmääruse materiaalõiguslikele sätetele laiemalt tugineda, saavutada eesmärki, milleks on tagada andmesubjektide järjekindel kaitse kogu liidus ning hoida ära erinevusi, mis takistavad isikuandmete vaba liikumist siseturul. Nimelt, isegi kui liikmesriigid sellist võimalust ette ei näe, ei tekita see siiski andmekaitse rakendamise killustumist liidus, kuna isikuandmete kaitse üldmääruse materiaalõigusnormid on ühtemoodi siduvad kõigile vastutavatele töötlejatele ja nende järgimine on tagatud nimetatud määruses ette nähtud õiguskaitsevahenditega.

Teiselt poolt, mis puudutab eesmärki tagada andmesubjektide tõhus kaitse nende isikuandmete töötlemisel ning isikuandmete kaitse üldmääruse materiaalõigusnormide soovitatav toime, siis märkis Euroopa Kohus, et kuigi oletatava isikuandmete kaitset kahjustava isiku konkurendi esitatud tegevuse lõpetamise hagi eesmärk ei ole mitte selle eesmärgi, vaid ausa konkurentsi tagamine, aitab see kahtlemata siiski neid sätteid järgida ning seega tugevdada andmesubjektide õigusi ja tagada nende õiguste kõrgetasemelise kaitse. Pealegi võib niisugune rikkumise lõpetamise hagi konkurendi poolt – sarnaselt tarbijate huve kaitsva ühenduse hagiga – osutada eriti tõhusaks sellise kaitse tagamisel, kuna see võimaldab ära hoida suurt hulka nende andmesubjektide õiguste rikkumisi, keda see isikuandmete töötlemine puudutab⁷¹.

Seega tõdes Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmääruse sätteid, millega on ette nähtud õiguskaitsevahendite süsteem, tuleb tõlgendada nii, et nendega ei ole vastuolus riigisisised õigusnormid, mis – lisaks sellele, et need annavad määruse järelevalve ja täitmise eest vastutavatele järelevalveasutustele sekkumisvõimused ning andmesubjektidele õiguskaitsevõimalused – annavad selle määruse rikkumise tõttu konkurentidele õiguse esitada oletatava isikuandmete kaitset kahjustava isiku vastu ebaausate kaubandustavade keelule tuginedes hagi tsiviilkohtusse.

Teisena, mis puudutab mõistet „terviseandmed“, siis tõdes Euroopa Kohus, et selle mõistega on hõlmatud andmed, mida klient sisestab veebiplatvormil nende ravimite tellimisel, mida tohib müüa ainult apteekides. Nimelt annavad need andmed intellektuaalse kokkuviiamise või jäeldamise teel teavet andmesubjekti tervisliku seisundi kohta⁷², kuna see tellimus eeldab seose loomist ravimi, selle ravinäidustuste või kasutusviiside ning füüsilise isiku vahel, kes on tuvastatud või tuvastatav selliste tunnuste abil nagu tema nimi või tarneaadress.

Lisaks otsustas Euroopa Kohus, et asjaolu, et tellitud ravimite müük ei toimu retsepti alusel, ei ole asjakohane ning seega võivad need ravimid olla mõeldud mitte tellimuse esitanud kliendile, vaid kolmandatele isikutele. Seega juhul, kui veebiplatvormi kasutaja edastab isikuandmeid, tellides ravimeid, mida tohib müüa ainult apteekides, ilma et see toimuks retsepti alusel, tuleb nende andmete töötlemist apteegipidaja poolt, kes müüb neid ravimeid selle veebiplatvormi kaudu, pidada terviseandmete töötlemiseks⁷³, kuna sellisest andmetöötlustest võib ilmneda teavet füüsilise isiku tervisliku seisundi kohta, olenemata sellest, kas see teave puudutab seda kasutajat või mis tahes muud isikut, kelle jaoks ta tellimuse esitab⁷⁴.

Tõlgendus, mille tulemusel tehakse vahet vastavalt asjaomaste ravimite liigile ja sellele, kas nende müük toimub retsepti alusel või mitte, ei oleks nimelt kooskõlas eesmärgiga tagada füüsiliste isikute põhiõiguste ja -vabaduste, eelkõige eraelu puutumatuse kõrgetasemeline kaitse neid puudutavate isikuandmete töötlemisel. Taoline tõlgendus läheks pealegi vastuollu direktiivi 95/46 artikli 8 lõike 1 ja isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 9 lõike 1 eesmärgiga, milleks on tugevama kaitse tagamine

⁷¹ Vt selle kohta 28. aprilli 2022. aasta kohtuotsus Meta Platforms Ireland (C-319/20, [EU:C:2022:322](#), punktid 74 ja 75).

⁷² Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punkt 1.

⁷³ Direktiivi 95/46 artikli 8 lõike 1 ja isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 9 lõike 1 tähenduses.

⁷⁴ Vt selle kohta 4. juuli 2023. aasta kohtuotsus Meta Platforms jt (suhtlusvõrgustiku kasutamise tüüptingimused) (C-252/21, [EU:C:2023:537](#), punkt 73).

sellise töötlemise eest, mis nende andmete erilise tundlikkuse tõttu võib kujutada endast eriti rasket sekkumist eraelu puutumatuse ja isikuandmete kaitse põhiõigustesse⁷⁵. Järelikult on teave, mida kliendid sisestavad nende ravimite veebist tellimisel, mida tohib müüa ainult apteekides, ilma et see toimuks retsepti alusel, terviseandmed, isegi kui need ravimid on ainult teatava tõenäosusega, mitte absoluutse kindlusega mõeldud nendele klientidele.

Euroopa Kohus lisas, et ei saa välistada, et isegi juhul, kui sellised ravimid on mõeldud teistele isikutele kui need kliendid, on võimalik neid isikuid tuvastada ja teha järeldusi nende tervisliku seisundi kohta. Nii võib see olla näiteks juhul, kui kõnealuseid ravimeid ei tarnitud mitte neid tellinud kliendi, vaid teise isiku elukohta, või kui olenemata tarneaadressist on klient oma tellimuses või seda puudutavas suhtluses viidanud mõnele teisele tuvastatavale isikule, näiteks oma pereliikmele.

Lõpuks märkis Euroopa Kohus, et asjaolu, et kõnealune teave on terviseandmed, ei takista seda teavet töödelda, eelkõige tervishoiuteenuste ja -süsteemide haldamise kontekstis, kui üks selleks ette nähtud tingimustest on täidetud⁷⁶. Ühelt poolt võib see olla nii juhul, kui andmesubjekt annab sõnaselge nõusoleku nende isikuandmete ühel või mitmel korral töötlemiseks, mille konkreetsed tunnused ja eesmärgid on talle esitatud täpsel, täielikul ja kergesti arusaadaval viisil. Teiselt poolt võib selline töötlemine olla lubatav, kui see on vajalik ravi võimaldamiseks, tuginedes liidu või liikmesriigi õigusele või tervishoiutöötajaga sõlmitud lepingule.

⁷⁵ Vt selle kohta 1. augusti 2022. aasta kohtuotsus Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (C-184/20, [EU:C:2022:601](#), punkt 126 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁷⁶ Tingimused, mis on esitatud direktiivi 95/46 artikli 8 lõikes 2 ja isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 9 lõikes 2.

IV. Liidu kodakondsus⁷⁷

1. Liidu kodaniku õigus liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Mirin (C-4/23, [EU:C:2024:845](#))

Eelotsusetaotlus – Liidu kodakondsus – ELTL artiklid 20 ja 21 – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 7 ja 45 – Õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil – Liidu kodanik, kes on selle õiguse kasutamisel ja teises liikmesriigis elamise ajal seaduslikult omandanud oma eesnime ja soolise identiteedi muutmise – Päritoluliikmesriigi kohustus tunnustada ja kanda sünniakti eesnime ja soolise identiteedi muutmise – Riigisisised õigusnormid, mis ei võimalda sellist tunnustamist ja kandmist, kohustades asjaomast isikut alustama päritoluliikmesriigis uut soolise identiteedi muutmise kohtumenetlust – Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi Euroopa Liidust väljaastumise mõju

Euroopa Kohus, kellele Judecătoria Sectorului 6 Bucureşti (Bukaresti 6. piirkonna esimese astme kohus, Rumeenia) esitas eelotsusetaotluse, täpsustas suurkojas tehtud otsuses, millise ulatusega on päritoluliikmesriigi kohustus tunnustada ja kanda ühe tema kodaniku sünniakti eesnime ja soolise identiteedi muutmise, mille see Euroopa Liidu kodanik on teises liikmesriigis liikumis- ja elamisvabadust kasutades seaduslikult omandanud.

M.-A. A. sündis 1992. aastal Rumeenias ja ta registreeriti pärast sündi naissoost isikuna. Pärast Ühendkuningriiki kolimist 2008. aastal sai M.-A. A. naturalisatsiooni korras Briti kodakondsuse.

M.-A. A. muutis Ühendkuningriigis veebruaris 2017 oma eesnime ja sootähise naisest meheks Deed Polli menetluse⁷⁸ kohaselt ning seejärel vahetas ta ümber osa ametlikke dokumente, mille Briti ametiasutused olid välja andnud. M.-A. A. sai juunis 2020 Ühendkuningriigis Gender Identity Certificate'i (soolise identiteedi tunnistus) – dokumendi, mis kinnitab, et ta on soolise identiteedi järgi mees.

M.-A. A. palus 2021. aasta mais Deed Polli menetluses tehtud avalduse ja soolise identiteedi tunnistuse alusel pädevatel Rumeenia ametiasutustel teha tema sünniakti kanded eesnime ja soo muutmise ning isikukoodi muutmise kohta, et see vastaks meessoole. Samuti esitas ta avalduse uueks sünnitunnistuseks, mis sisaldab uusi kandeid. Rumeenia ametiasutused jätsid 21. juuni 2021. aasta otsusega M.-A. A. avalduse rahuldamata eelkõige põhjusel, et vastavalt kohaldatavatele õigusaktidele võib isiku sünniakti teha kande isiku soolise identiteedi muutmise kohta ainult siis, kui see on heaks kiidetud jõustunud kohtuotsusega.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus, kellele M.-A. A. esitas selle otsuse peale kaebuse, küsis täpsemalt, kas liidu kodaniku staatusega ning õigusega vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil on vastuolus riigisisised õigusnormid, mis kohustavad asjaomast isikut alustama liikmesriigi kohtutes uut soolise identiteedi muutmise menetlust, kui see isik on selleks juba edukalt lõpetanud menetluse teises liikmesriigis, mille kodanik ta samuti on. Lisaks tekkis eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus, kuidas mõjutab põhikohtuasja lahendust Ühendkuningriigi liidust väljaastumine⁷⁹.

⁷⁷ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 21. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Landeshauptstadt Wiesbaden** (C-61/22, [EU:C:2024:251](#)), mida on tutvustatud IX.3 jaotises „Piirikontroll“.

⁷⁸ Menetlus võimaldab Briti kodanikel muuta oma nime või eesnime pelgalt avalduse esitamisega.

⁷⁹ Olles märkinud, et antud juhul alustati soolise identiteedi muutmise menetlust Ühendkuningriigis enne viimase liidust väljaastumist, kuid see lõpetati pärast väljaastumist, üleminekuperioodil, tekkis eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus, kas sellistel asjaoludel on Rumeenia kohustatud tunnustama Ühendkuningriigis läbi viidud soolise identiteedi muutmise menetluse õiguslikke tagajärgi.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus meenutas kõigepealt, et kuigi isikute tsiviilõiguslik seisund – mille alla kuuluvad isiku eesnime ja soolise identiteedi muutmise eeskirjad – on valdkond, mis kehtiva liidu õiguse kohaselt kuulub liikmesriikide pädevusse, peab iga liikmesriik selle pädevuse teostamisel järgima liidu õigust.

Selles kontekstis on Euroopa Kohus juba otsustanud, et kui liikmesriigi ametiasutused keelduvad tunnustamast selle liikmesriigi kodaniku nime – kes on kasutanud õigust vabalt liikuda ja kellel on samuti teise liikmesriigi kodakondsus – nagu see määrati kindlaks teises liikmesriigis, võib selline keeldumine takistada ETL artikliga 21 tagatud õigust vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil⁸⁰. Selline takistus võib aga tuleneda ka sellest, et need samad ametiasutused keelduvad tunnustamast soolise identiteedi muutmist, mis toimus selleks ette nähtud menetluste kohaselt liikmesriigis, kus liidu kodanik on kasutanud oma õigust vabalt liikuda ja elada, olenemata sellest, kas see muutmine on seotud eesnime muutmisega, nagu antud juhul, või mitte. Sarnaselt nimega määratleb sugu isiku identiteedi ja tsiviilõigusliku seisundi. Järelikult võib keeldumine muuta ja tunnustada soolist identiteeti, mille liikmesriigi kodanik on seaduslikult omandanud teises liikmesriigis, põhjustada talle tõsiseid ebamugavusi haldus-, töö- ja erasfääris. Seega on sellise liidu kodaniku jaoks olemas konkreetne oht, et kuna ta kannab kahte erinevat eesnime ja tal on kaks erinevat soolist identiteeti, peab ta hajutama kahtluse oma identiteedi ning tema esitatud dokumentide autentsuse või nendes sisalduvate andmete tõele vastavuse suhtes.

Järelikult see, kui keeldutakse tunnustamast ja perekonnaseisuaktide registrisse kandmast selle liikmesriigi kodaniku poolt teises liikmesriigis seaduslikult omandatud nime, tehes seda riigisiseste õigusnormide alusel, mis ei võimalda sellist tunnustamist ja kandmist, ning mille tagajärg on see, et asjaomane isik on sunnitud alustama esimeses liikmesriigis uut soolise identiteedi muutmise kohtumenetlust, mis ei võta arvesse selles teises liikmesriigis juba omandatud muutmist, piirab see liidu territooriumil vabalt liikumise ja elamise õiguse kasutamist.

Seejärel meenutas Euroopa Kohus, et sellised riigisisest õigusnormid, mis piiravad ETL artikliga 21 tagatud õiguse kasutamist, võivad olla põhjendatud üksnes juhul, kui need on kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste hartas (edaspidi „harta“) tunnustatud põhiõigustega, eelkõige harta artiklis 7 viidatud õigusega era- ja perekonnaelu austamisele, kusjuures viimati nimetatud õigusel on sama tähendus ja ulatus kui inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8 tagatud õigusel^{81 82}. Ent Euroopa Inimõiguste Kohus tuvastas, et põhikohtuasjas kõne all olevates riigisisestest õigusnormides ette nähtud soolise identiteedi tunnustamise menetlust tuleb pidada EIÕK artikliga 8 vastuolus olevaks, kuna see menetlus ei vasta nõuetele, mis on selle sätte kehtestatud soolise identiteedi muutmise avalduse läbivaatamiseks, mis on esimest korda esitatud liikmesriigi kohtule⁸³.

Nimetatud menetlus ei saa olla ka tõhus vahend, mis võimaldab liidu kodanikul, kes teises liikmesriigis elamise ajal ning seega ETL artikliga 21 ja harta artikliga 45 tagatud õiguse kasutamisel on juba seaduslikult omandanud oma eesnime ja soolise identiteedi muutmise, tõhusalt kasutada nende artiklitega antud õigusi, arvestades harta artiklit 7, seda enam, et sama menetlusega kaasneb kodaniku jaoks oht, et lahendus on erinev sellest, milleni jõudsid teise liikmesriigi ametiasutused.

⁸⁰ Vt 8. juuni 2017. aasta kohtuotsus Freitag (C-541/15, [EU:C:2017:432](#)). Nimelt tõdes Euroopa Kohus selles kohtuotsuses, et lahknevusest kahe nime vahel, mida kasutatakse sama isiku puhul, võivad tekkida segadus ja ebamugavused, kuna paljud igapäevased tegevused nii avalikus kui ka erasfääris nõuavad oma isiku tõendamist (punktid 36 ja 37).

⁸¹ 4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud konventsioon (edaspidi „EIÕK“).

⁸² Vastavalt harta artikli 52 lõikele 3.

⁸³ EIK 19. jaanuari 2021. aasta otsus X ja Y vs. Rumeenia, CE:ECHR:2021:0119JUD000214516. Selles kohtuotsuses otsustas Euroopa Inimõiguste Kohus nimelt, et EIÕK artikli 8 kohaselt on riigid kohustatud kehtestama selge ja ettenähtava menetluse soolise identiteedi juriidiliseks tunnustamiseks, mis võimaldab soo ja seega nime või digitaalse isikukoodi muutmist ametlikes dokumentides kiiresti, läbipaistvalt ja kättesaadaval viisil.

Selleks et taolisi riigisiseseid õigusnorme nagu need, mis puudutavad perekonnaseisuaktide registritesse eesnime ja soolise identiteedi muutmise kandmist, saaks pidada liidu õigusega kooskõlas olevaks, on vaja, et sätted või riigisisene menetlus, mis võimaldab esitada avalduse sellise kande tegemiseks, ei muudaks võimatuks või ülemäära raskeks ELTL artikliga 21 tagatud õiguste – eelkõige õiguse sellise muutmise tunnustamisele – rakendamist. Selle õiguse kasutamise võib aga kahtluse alla seada kaalutusõigus, mis on pädevatel ametiasutustel selles menetluses, kuna taolise kaalutusõiguse olemasolu võib viia lahknevuseni kahe nime ja kahe soo vahel, mis on antud samale isikule tema identiteedi tõendamiseks, ning tõsiste ebamugavusteni haldus-, töö- ja erasfääris. Järelikult eiravad põhikohtuasjas kõnealused riigisiselised õigusnormid ELTL artiklist 21 tulenevaid nõudeid.

Lõpuks täpsustas Euroopa Kohus, et sellega seoses ei oma tähtsust asjaolu, et eesnime ja soolise identiteedi muutmise tunnustamise ja kande tegemise avaldus esitati kuupäeval, mil selle liikmesriigi liidust väljaastumine, kus see muutmise seaduslikult omandati, oli juba jõustunud⁸⁴.

2. Õigus hääletada ja kandideerida kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel

19. novembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. Tšehhi Vabariik (kandideerimisõigus ja erakonna liikmeks olek) (C-808/21, [EU:C:2024:962](#))

Liikmesriigi kohustuste rikkumine – ELTL artikkel 20 – Liidu kodakondsus – ELTL artikkel 21 – Õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil – ELTL artikkel 22 – Õigus hääletada ja kandideerida elukohaliikmesriigis kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel selle riigi kodanikega samadel tingimustel – Liidu kodanikud, kes elavad liikmesriigis, kuid kellel ei ole selle riigi kodakondsust – Õiguse olla erakonna liige puudumine – ELL artiklid 2 ja 10 – Demokraatia põhimõte – ELL artikli 4 lõige 2 – Liikmesriikide rahvusliku identiteedi austamine – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 12 – Erakondade roll liidu kodanike tahte väljendamisel

Euroopa Kohus, kellele esitati liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi, tuvastas suurkojas tehtud otsuses, et kuna Tšehhi Vabariik on jätnud Tšehhi Vabariigis elavad liidu kodanikud, kellel ei ole Tšehhi kodakondsust, ilma õigusest olla erakonna või poliitilise liikumise liige, on see liikmesriik rikkunud ELTL artiklist 22 tulenevaid kohustusi.

Tšehhi erakondade ja poliitiliste liikumiste seaduses⁸⁵ on ühelt poolt ette nähtud, et „kodanikel“ on õigus ühineda erakondade ja poliitiliste liikumistega, ning teiselt poolt, et erakonna või poliitilise liikumise liikmeks võib astuda „iga 18aastaseks saanud kodanik“. Seega tuleneb sellest, et seda õigust ei ole Tšehhi Vabariigis elavatel Euroopa Liidu kodanikel, kellel ei ole Tšehhi kodakondsust.

Kuna Euroopa Komisjon leidis, et need õigusnormid on vastuolus ELTL artikliga 22, esitas ta Euroopa Kohtule liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi. Ta väidab eelkõige, et kuna Tšehhi Vabariik lubab erakonna või poliitilise liikumise liikmeks olla ainult Tšehhi kodanikel, takistab ta selles liikmesriigis

⁸⁴ Euroopa Kohus märkis, et kuivõrd M.-A. A. kui liidu kodanik nõuab oma päritoluliikmesriigis, et tunnustataks tema poolt Ühendkuningriigis liikumis- ja elamisvabadust kasutades saadud eesnime ja soolise identiteedi muutmist, millest esimene toimus enne selle liikmesriigi väljaastumist liidust ja teine enne 31. detsembrist 2020, mis oli väljaastumislepinguga kindlaks määratud kui üleminekuperioodi lõpp, võib ta päritoluliikmesriigi vastu tugineda selle staatusega seotud õigustele, eelkõige õigustele, mis on ette nähtud ELTL artiklites 20 ja 21, ning seda ka pärast üleminekuperioodi lõppu.

⁸⁵ Seadus nr 424/1991 erakondade ja poliitiliste liikumistega ühinemise kohta (zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích), muudetud seadusega nr 117/1994 (zákon č. 117/1994 Sb). Vt selle seaduse § 1 ja § 2 lõige 3.

elavatel liidu kodanikel, kellel ei ole Tšehhi kodakondsust, kasutada oma valimisõigust kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel Tšehhi kodanikega samadel tingimustel.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena analüüsis Euroopa Kohus ELTL artikli 22 ulatust, võttes arvesse selle sätte sõnastust, konteksti ja sellega taotletavaid eesmärke.

Esiteks on selle sätte sõnastuse kohaselt liidu kodanikel, kes elavad liikmesriigis, mille kodanikud nad ei ole, õigus kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel valida ja olla valitud samadel tingimustel kui selle riigi kodanikud, ning seda õigust kasutatakse vastavalt Euroopa Liidu Nõukogu poolt vastuvõetud üksikasjalikule korrale. See sõnastus ei sisalda viidet erakonna või poliitilise liikumise liikmeks saamise tingimustele. Viidates hääletamis- ja kandideerimisõiguse tingimustele, mida kohaldatakse sellise liidu kodaniku elukohaliikmesriigi kodanike suhtes, keelab ELTL artikkel 22 seevastu seada liikmesriigil selle õiguse asjaomase liidu kodaniku poolt teostamisele muid tingimusi kui need, mis on kohaldatavad riigi enda kodanikele. Nimetatud sätte kehtestab seega kodakondsuse alusel diskrimineerimiskeelu erinormi ja järelikult on see kohaldatav igasuguse erinevat kohtlemist põhjustava riigisisese meetme suhtes, mis võib kahjustada hääletamis- ja kandideerimisõiguse tegelikku teostamist kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel.

Lisaks on nõukogu võtnud vastu hääletamis- ja kandideerimisõiguse kasutamise üksikasjaliku korra direktiividega 93/109⁸⁶ ja 94/80⁸⁷, mis hoolimata sellest, et need ei sisalda sätteid tingimuste kohta, mille kohaselt võivad liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saada erakonna liikmeks, ei või need isegi kaudselt piirata ELTL artiklist 22 tulenevate õiguste ja kohustuste ulatust. Kui selliste tingimuste kohta erisätted puuduvad, kuulub nende tingimuste kindlaksmääramine liikmesriikide pädevusse. Liikmesriigid on selle pädevuse teostamisel siiski kohustatud täitma kohustusi, mis neile tulenevad liidu õigusest, sealhulgas ELTL artiklist 22.

Mis puudutab teiseks ELTL artikli 22 konteksti, siis viitas Euroopa Kohus nii EL toimimise lepingu teistele sätetele kui ka normihierarhias samal tasandil asuvatele sätetele eelkõige EL lepingus ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas (edaspidi „harta“).

Kõigepealt seob ELTL artikkel 22 koostoimes ELTL artikli 20 lõikega 2 õiguse hääletada ja kandideerida kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel liidu kodaniku staatusega. Lisaks annab liidu kodakondsus vastavalt ELTL artikli 20 lõikele 2 ja artiklile 21 igale liidu kodanikule esmase ja individuaalse õiguse liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada. Seega on olemas seos ühelt poolt vaba liikumise õiguse ja elamisõiguse ning teiselt poolt liikmesriigis elavate, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanike kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel hääletamis- ja kandideerimisõiguse vahel.

Seejärel toob ELL artikkel 10, milles tunnustatakse liidu kodanike õigust olla otseselt esindatud Euroopa Parlamendis ja osaleda liidu demokraatias, esile seose liidu esindusdemokraatia põhimõtte ning liidu kodakondsusega seotud õiguse hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel vahel, mis on tagatud ELTL artikli 22 lõikega 2.

Viimasena on harta artikli 12 lõikes 1 tagatud igaühe vabadus moodustada ühinguid kõigil tasanditel, eelkõige poliitika, ametiühingute ja kodanikuühiskonna valdkonnas. Nimetatud õigus vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 11 lõikega 1 tagatud õigusele, mis on üks

⁸⁶ Nõukogu 6. detsembri 1993. aasta direktiiv 93/109/EÜ, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel (EÜT 1993, L 329, lk 34; ELT eriväljaanne 20/01, lk 7), muudetud nõukogu 20. detsembri 2012. aasta direktiiviga 2013/1/EL (ELT 2013, L 26, lk 27).

⁸⁷ Nõukogu 19. detsembri 1994. aasta direktiiv 94/80/EÜ, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida liikmesriigi kohalikel valimistel (EÜT 1994, L 368, lk 38; ELT eriväljaanne 20/01, lk 12).

demokraatliku ja pluralistliku ühiskonna põhialuseid, kuna see võimaldab kodanikel ühist huvi pakkuvates valdkondades kollektiivselt tegutseda ja seeläbi avaliku elu nõuetekohasesse toimimisse panustada. ELL artikli 10 lõikes 4 ja harta artikli 12 lõikes 2 tunnustatakse Euroopa tasandi erakondade esmatähtsat rolli liidu kodanike tahte väljendamisel. Erakonnad, kelle üks ülesannetest on valimistel kandidaatide ülesseadmine, täidavad seega esindusdemokraatia süsteemis, millel liidu toimimine rajaneb, ELL artikli 10 lõike 1 kohaselt olulist ülesannet. Järelikult aitab erakonna või poliitilise liikumise liikmeks olemine oluliselt kaasa ELTL artiklis 22 sätestatud kandideerimisõiguse tegelikule teostamisele.

Mis puudutab kolmandaks ELTL artikli 22 eesmärki, siis on selle artikli eesmärk kõigepealt anda liikmesriigis elavatele, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikele õigus osaleda selle liikmesriigi demokraatlikus valimisprotsessis hääletamis- ja kandideerimisõiguse kaudu Euroopa ja kohalikul tasandil. Seejärel on selle artikli eesmärk tagada liidu kodanike võrdne kohtlemine, mis eeldab võrdset juurdepääsu liikmesriigi õiguskorras olemasolevatele vahenditele, mis on selle liikmesriigi kodanikel selle õiguse teostamiseks kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel. Viimasena tuleneb ühelt poolt liikumis- ja elukohavabaduse ning teiselt poolt nendel valimistel hääletamis- ja kandideerimisõiguse vahelisest seosest, et viimati nimetatud õiguse eesmärk on muu hulgas soodustada asjaomase liidu kodaniku järkjärgulist lõimumist vastuvõtva liikmesriigi ühiskonda. ELTL artikli 22 eesmärk on tagada liikmesriigis elavate, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanike esindatus kui loomulik jätk nende lõimumisele vastuvõtva liikmesriigi ühiskonda.

Teisena, arvestades neid täpsustusi ELTL artikli 22 – tõlgendatuna ELTL artiklitest 20 ja 21 ning ELL artiklist 10 lähtudes – ulatuse kohta, hindas Euroopa Kohus, kas Tšehhi õiguses kodakondsuse alusel kehtestatud erinev kohtlemine seoses võimalusega astuda erakonna või poliitilise liikumise liikmeks toob kaasa selle, et Tšehhi Vabariigis elavatel, kuid Tšehhi kodakondsuseta liidu kodanikel ei ole võrdset juurdepääsu vahenditele, mis on Tšehhi kodanikel oma kandideerimisõiguse tegelikuks teostamiseks, rikkudes sellega ELTL artiklit 22.

On tõsi, et Tšehhi Vabariigis võib kandidaat, kes ei ole erakonna või poliitilise liikumise liige, olla kantud erakonna või poliitilise liikumise või nende valimisliidu esitatud kandidaatide nimekirja kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel. Siiski, kuna erakonna või poliitilise liikumise liikmed on need, kes valivad oma nimekirjadesse kantavad kandidaadid, võib ühelt poolt asjaolu, et Tšehhi Vabariigis elaval, kuid Tšehhi kodakondsuseta liidu kodanikul, kes soovib nendel valimistel osaleda, ei ole võimalik astuda erakonna või poliitilise liikumise liikmeks, välistada tema osalemise erakonna või poliitilise liikumise otsuste tegemisel, mis puudutab tema registreerimist kandidaatide nimekirjas. See asjaolu asetab sellised liidu kodanikud ebasoodsamasse olukorda võrreldes Tšehhi kodanikega, kes on erakonna või poliitilise liikumise liikmed selles liikmesriigis, seoses võimalusega kandideerida erakonna või poliitilise liikumise või nende valimisliidu nimekirjas kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel.

Teiselt poolt näitab asjaolu – et Tšehhi kodanikud võivad valida, kas kandideerida erakonna või poliitilise liikumise liikmena või sõltumatu kandidaadina, samas kui Tšehhi Vabariigis elavatel, kuid Tšehhi kodakondsuseta liidu kodanikel on üksnes viimati nimetatud võimalus – seda, et need liidu kodanikud ei saa teostada neil valimistel oma kandideerimisõigust Tšehhi kodanikega samadel tingimustel.

Kolmanda ja viimasena analüüsis Euroopa Kohus, kas selline erinev kohtlemine seoses juurdepääsuga vahenditele, mis võimaldavad hääletamis- ja kandideerimisõiguse tegelikku teostamist kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel, võib olla ELL artikli 4 lõike 2 tähenduses liikmesriigi rahvusliku identiteedi austamisega seotud põhjustel põhjendatud.

Kõigepealt on tõsi see, et erakondade ja poliitiliste liikumiste osalusel toimuva riigi poliitilise elu korraldus on osa rahvuslikust identiteedist. Kuna liikmesriigis elavatele, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikele ELTL artikliga 22 antud hääletamis- ja kandideerimisõigus puudutab selles liikmesriigis toimuvaid kohalikke ja Euroopa Parlamendi valimisi, ei eelda see säte siiski, et

liikmesriik oleks kohustatud andma nendele kodanikele õiguse hääletada ja kandideerida parlamendivalimistel või et liikmesriigil oleks keelatud võtta vastu erinorme, mis käsitlevad parlamendivalimistel kandidaatide ülesseadmist puudutavate otsuste tegemist erakonnas või poliitilises liikumises ning mis välistaksid selle, et erakonna või poliitilise liikumise liikmed, kes ei ole selle riigi kodanikud, saaksid selliste otsuste tegemisel osaleda.

Seejärel tuleb ELL artikli 4 lõike 2 tõlgendamisel võtta arvesse normihierarhias samal tasandil asuvaid sätteid, eelkõige ELL artikleid 2 ja 10, ning see ei vabasta liikmesriike nendest sätetest tulenevate kohustuste täitmisest. Vastavalt ELL artiklile 2 on demokraatia põhimõte ja võrdse kohtlemise põhimõte väärtused, millel liit rajaneb. See säte ei ole pelgalt poliitiliste suuniste või kavatsuste väljendus, vaid sisaldab väärtusi, mis on osa liidu kui ühise õiguskorra enda identiteedist ning mis on vormitud põhimõteteks, mis kätkevad endas liikmesriikidele õiguslikult siduvaid kohustusi. Lisaks konkretiseerib esindusdemokraatia põhimõte, mille alusel liit vastavalt ELL artikli 10 lõikele 1 toimib, ELL artiklis 2 mainitud demokraatia väärtust.

Viimasena, tagades liikmesriigis elavatele, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikele õiguse hääletada ja kandideerida kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel selles liikmesriigis viimase kodanikega samadel tingimustel, konkretiseerib ELTL artikkel 22 demokraatia põhimõtet ja liidu kodanike võrdse kohtlemise põhimõtet, mis on osa liidu identiteedist ja ühistest väärtustest, millega liikmesriigid on ennast sidunud ja mille järgimise peavad nad oma territooriumil tagama. Järelikult, kui lubada niisugustel liidu kodanikel astuda elukohaliikmesriigis erakonna või poliitilise liikumise liikmeks, et täielikult rakendada demokraatia ja võrdse kohtlemise põhimõtteid, ei saa seda pidada liikmesriigi rahvuslikku identiteeti kahjustavaks.

19. novembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. Poola (kandideerimisõigus ja erakonna liikmeks olek) (C-814/21, [EU:C:2024:963](#))

Liikmesriigi kohustuste rikkumine – ELTL artikkel 20 – Liidu kodakondsus – ELTL artikkel 21 – Õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil – ELTL artikkel 22 – Õigus hääletada ja kandideerida elukohaliikmesriigis kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel selle riigi kodanikega samadel tingimustel – Liidu kodanikud, kes elavad liikmesriigis, kuid kellel ei ole selle riigi kodakondsust – Õiguse olla erakonna liige puudumine – ELL artiklid 2 ja 10 – Demokraatia põhimõte – ELL artikli 4 lõige 2 – Liikmesriikide rahvusliku identiteedi austamine – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 12 – Erakondade roll liidu kodanike tahte väljendamisel

Euroopa Kohus, kellele esitati liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi, tuvastas suurkojas tehtud otsuses, et kuna Poola on jätnud Poolas elavad Euroopa Liidu kodanikud, kellel ei ole Poola kodakondsust, ilma õigusest olla erakonna liige, on see liikmesriik rikkunud ELTL artiklist 22 tulenevaid kohustusi.

Poola erakonnaseaduses⁸⁸ on ette nähtud, et erakonna liikmeks võib olla vähemalt 18aastane Poola Vabariigi kodanik. Seega tuleneb sellest, et seda õigust ei ole Poolas elavatel Euroopa Liidu kodanikel, kellel ei ole Poola kodakondsust.

Kuna Euroopa Komisjon leidis, et need õigusnormid on vastuolus ELTL artikliga 22, esitas ta Euroopa Kohtule liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi. Komisjon väitis eelkõige, et kuna Poola lubab erakonna liikmeks olla ainult Poola kodanikel, takistab ta selles liikmesriigis elavatel liidu kodanikel, kellel ei ole Poola kodakondsust, kasutada oma valimisõigust kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel Poola kodanikega samadel tingimustel.

Euroopa Kohtu hinnang

⁸⁸ 27. aprilli 1997. aasta erakonnaseadus (ustawa o partiach politycznych) (Dz. U. 1997, nr 98, jrk nr 604). Vt selle seaduse artikli 2 lõige 1.

Esimesena analüüsis Euroopa Kohus ELTL artikli 22 ulatust, võttes arvesse selle sätte sõnastust, konteksti ja sellega taotletavaid eesmäärke.

Esiteks on selle sätte sõnastuse kohaselt liidu kodanikel, kes elavad liikmesriigis, mille kodanikud nad ei ole, õigus kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel valida ja olla valitud samadel tingimustel kui selle riigi kodanikud, ning seda õigust kasutatakse vastavalt Euroopa Liidu Nõukogu poolt vastuvõetud üksikasjalikule korrale. See sõnastus ei sisalda viidet erakonna liikmeks saamise tingimustele. Viidates hääletamis- ja kandideerimisõiguse tingimustele, mida kohaldatakse sellise liidu kodaniku elukohaliikmesriigi kodanike suhtes, keelab ELTL artikkel 22 seevastu seada liikmesriigil selle õiguse asjaomase liidu kodaniku poolt teostamisele muid tingimusi kui need, mis on kohaldatavad riigi enda kodanikele. Nimetatud sätte kehtestab seega kodakondsuse alusel diskrimineerimiskeelu erinormi ja järelikult on see kohaldatav igasuguse erinevat kohtlemist põhjustava riigisisese meetme suhtes, mis võib kahjustada hääletamis- ja kandideerimisõiguse tegelikku teostamist kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel.

Lisaks on nõukogu võtnud vastu hääletamis- ja kandideerimisõiguse kasutamise üksikasjaliku korra direktiividega 93/109⁸⁹ ja 94/80⁹⁰, mis hoolimata sellest, et need ei sisalda sätteid tingimuste kohta, mille kohaselt võivad liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saada erakonna liikmeks, ei või need isegi kaudselt piirata ELTL artiklist 22 tulenevate õiguste ja kohustuste ulatust. Kui selliste tingimuste kohta erisätted puuduvad, kuulub nende tingimuste kindlaksmääramine liikmesriikide pädevusse. Liikmesriigid on selle pädevuse teostamisel siiski kohustatud täitma kohustusi, mis neile tulenevad liidu õigusest, sealhulgas ELTL artiklist 22.

Mis puudutab teiseks ELTL artikli 22 konteksti, siis viitas Euroopa Kohus nii EL toimimise lepingu teistele sätetele kui ka normihierarhias samal tasandil asuvatele sätetele eelkõige EL lepingus ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas (edaspidi „harta“).

Kõigepealt seob ELTL artikkel 22 koostoimes ELTL artikli 20 lõikega 2 õiguse hääletada ja kandideerida kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel liidu kodaniku staatusega. Lisaks annab liidu kodakondsus vastavalt ELTL artikli 20 lõikele 2 ja artiklile 21 igale liidu kodanikule esmase ja individuaalse õiguse liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada. Seega on olemas seos ühelt poolt vaba liikumise õiguse ja elamisõiguse ning teiselt poolt liikmesriigis elavate, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanike kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel hääletamis- ja kandideerimisõiguse vahel.

Seejärel toob ELL artikkel 10, milles tunnustatakse liidu kodanike õigust olla otseselt esindatud Euroopa Parlamendis ja osaleda liidu demokraatias, esile seose liidu esindusdemokraatia põhimõtte ning liidu kodakondsusega seotud õiguse hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel vahel, mis on tagatud ELTL artikli 22 lõikega 2.

Viimasena on harta artikli 12 lõikes 1 tagatud igaühe vabadus moodustada ühinguid kõigil tasanditel, eelkõige poliitika, ametiühingute ja kodanikuühiskonna valdkonnas. Nimetatud õigus vastab Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 11 lõikega 1 tagatud õigusele, mis on üks demokraatliku ja pluralistliku ühiskonna põhialuseid, kuna see võimaldab kodanikel ühist huvi pakkuvates valdkondades kollektiivselt tegutseda ja seeläbi avaliku elu nõuetekohasesse toimimisse panustada. ELL artikli 10 lõikes 4 ja harta artikli 12 lõikes 2 tunnustatakse Euroopa tasandi erakondade esmatähtsat rolli liidu kodanike tahte väljendamisel. Erakonnad, kelle üks ülesannetest on valimistel kandidaatide ülesseadmine, täidavad seega esindusdemokraatia süsteemis, millel liidu

⁸⁹ Nõukogu 6. detsembri 1993. aasta direktiiv 93/109/EÜ, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel (EÜT 1993, L 329, lk 34; ELT eriväljaanne 20/01, lk 7), muudetud nõukogu 20. detsembri 2012. aasta direktiiviga 2013/1/EL (ELT 2013, L 26, lk 27).

⁹⁰ Nõukogu 19. detsembri 1994. aasta direktiiv 94/80/EÜ, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida liikmesriigi kohalikel valimistel (EÜT 1994, L 368, lk 38; ELT eriväljaanne 20/01, lk 12).

toimimine rajaneb, ELL artikli 10 lõike 1 kohaselt olulist ülesannet. Järelikult aitab erakonna liikmeks olemine oluliselt kaasa ELTL artiklis 22 sätestatud kandideerimisõiguse tegelikule teostamisele.

Mis puudutab kolmandaks ELTL artikli 22 eesmärki, siis on selle artikli eesmärk kõigepealt anda liikmesriigis elavatele, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikele õigus osaleda selle liikmesriigi demokraatlikus valimisprotsessis hääletamis- ja kandideerimisõiguse kaudu Euroopa ja kohalikul tasandil. Seejärel on selle artikli eesmärk tagada liidu kodanike võrdne kohtlemine, mis eeldab võrdset juurdepääsu liikmesriigi õiguskorras olemasolevatele vahenditele, mis on selle liikmesriigi kodanikel selle õiguse teostamiseks kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel. Viimasena tuleneb ühelt poolt liikumis- ja elukohavabaduse ning teiselt poolt nendel valimistel hääletamis- ja kandideerimisõiguse vahelisest seosest, et viimati nimetatud õiguse eesmärk on muu hulgas soodustada asjaomase liidu kodaniku järkjärgulist lõimumist vastuvõtva liikmesriigi ühiskonda. ELTL artikli 22 eesmärk on tagada liikmesriigis elavate, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanike esindatus kui loomulik jätk nende lõimumisele vastuvõtva liikmesriigi ühiskonda.

Teisena, arvestades neid täpsustusi ELTL artikli 22 – tõlgendatuna ELTL artiklitest 20 ja 21, ELL artiklist 10 ja harta artiklist 12 lähtudes – ulatuse kohta, hindas Euroopa Kohus, kas Poola õiguses kodakondsuse alusel kehtestatud erinev kohtlemine seoses võimalusega astuda erakonna liikmeks toob kaasa selle, et Poolas elavatel, kuid Poola kodakondsuseta liidu kodanikel ei ole võrdset juurdepääsu vahenditele, mis on Poola kodanikel oma kandideerimisõiguse tegelikuks teostamiseks, rikkudes sellega ELTL artiklit 22.

On tõsi, et Poolas võib erakonda mittekuuluva sõltumatu kandidaadi esitada erakonna valimiskomitee. Siiski, kuna erakonna liikmed on need, kes valivad esitatavad kandidaadid, toob ühelt poolt asjaolu, et Poolas elav, kuid Poola kodakondsuseta liidu kodanik ei ole erakonna liige, üldjuhul kaasa selle, et tema osalemine erakonna otsuste tegemisel, mis puudutab tema kandidaadina esitamist valimiskomitee poolt, on välistatud. See asjaolu asetab sellised liidu kodanikud ebasoodsamasse olukorda võrreldes Poola kodanikega, kes on erakonna liikmed, seoses võimalusega kandideerida erakonna nimekirjas kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel.

Teiselt poolt näitab asjaolu, et Poola kodanikud võivad valida, kas kandideerida erakonna liikmena või sõltumatu kandidaadina, samas kui Poolas elavatel, kuid Poola kodakondsuseta liidu kodanikel on üksnes viimati nimetatud võimalus, et need liidu kodanikud ei saa teostada neil valimistel oma kandideerimisõigust Poola kodanikega samadel tingimustel.

Kolmanda ja viimasena analüüsis Euroopa Kohus, kas selline erinev kohtlemine seoses juurdepääsuga vahenditele, mis võimaldavad hääletamis- ja kandideerimisõiguse tegelikku teostamist kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel, võib olla ELL artikli 4 lõike 2 tähenduses liikmesriigi rahvusliku identiteedi austamisega seotud põhjustel põhjendatud.

Kõigepealt on tõsi see, et erakondade osalusel toimuva riigi poliitilise elu korraldus on osa rahvuslikust identiteedist. Kuna liikmesriigis elavatele, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikele ELTL artikliga 22 antud hääletamis- ja kandideerimisõigus puudutab selles liikmesriigis toimuvaid kohalikke ja Euroopa Parlamendi valimisi, ei eelda see säte siiski, et liikmesriik oleks kohustatud andma nendele kodanikele õiguse hääletada ja kandideerida parlamendivalimistel või et liikmesriigil oleks keelatud võtta vastu erinorme, mis käsitlevad parlamendivalimistel kandidaatide ülesseadmise otsuste tegemist erakonnas ning mis välistaksid selle, et erakonna liikmed, kes ei ole selle riigi kodanikud, saaksid selliste otsuste tegemisel osaleda.

Seejärel tuleb ELL artikli 4 lõike 2 tõlgendamisel võtta arvesse normihierarhias samal tasandil asuvaid sätteid, eelkõige ELL artikleid 2 ja 10, ning see ei vabasta liikmesriike nendest sätetest tulenevate kohustuste täitmisest. Vastavalt ELL artiklile 2 on demokraatia põhimõte ja võrdse kohtlemise põhimõte väärtused, millel liit rajaneb. See säte ei ole pelgalt poliitiliste suuniste või kavatsuste väljendus, vaid sisaldab väärtusi, mis on osa liidu kui ühise õiguskorra enda identiteedist ning mis on vormitud põhimõteteks, mis kätkevad endas liikmesriikidele õiguslikult siduvaid kohustusi. Lisaks

konkretiseerib esindusdemokraatia põhimõtte, mille alusel liit vastavalt ELL artikli 10 lõikele 1 toimib, ELL artiklis 2 mainitud demokraatia väärtust.

Viimasena, tagades liikmesriigis elavatele, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikele õiguse hääletada ja kandideerida kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel selles liikmesriigis viimase kodanikega samadel tingimustel, konkretiseerib ELTL artikkel 22 demokraatia põhimõtet ja liidu kodanike võrdse kohtlemise põhimõtet, mis on osa liidu identiteedist ja ühistest väärtustest, millega liikmesriigid on ennast sidunud ja mille järgimise peavad nad oma territooriumil tagama. Järelikult, kui lubada niisugustel liidu kodanikel astuda elukohaliikmesriigis erakonna liikmeks, et täielikult rakendada demokraatia ja võrdse kohtlemise põhimõtet, ei saa seda pidada liikmesriigi rahvuslikku identiteeti kahjustavaks.

V. Liikumisvabadused liidus: asutamisvabadus⁹¹

19. detsembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Halmer Rechtsanwaltsgesellschaft (C-295/23, [EU:C:2024:1037](#))

Eelotsusetaotlus – ETL artikkel 49 – Asutamisvabadus – ETL artikkel 63 – Kapitali vaba liikumine – Kohaldatava liikumisvabaduse kindlakstegemine – Teenused siseturul – Direktiiv 2006/123/EÜ – Artikkel 15 – Ühingu kapitalis osaluse omamisega seotud nõuded – Puhtalt finantsinvestori osalus advokaadiühingu kapitalis – Selle osaluse tõttu advokaadiühingu kustutamine advokatuuri registrist – Asutamisvabaduse ja kapitali vaba liikumise piirang – Advokaatide sõltumatuse ja õigusteenuste saajate kaitsega seotud põhjendused – Vajalikkus – Proportsionaalsus

Euroopa Kohus, kellele Bayerischer Anwaltsgerichtshof (Baieri liidumaa kõrgeim advokatuurikohus, Saksamaa) esitas eelotsusetaotluse, võttis suurkojas tehtud otsuses seisukoha küsimuses, kas ETL artikliga 63 ja direktiiviga 2006/123⁹² on kooskõlas riigisisesed õigusnormid, mis keelavad advokaadiühingu osade üleandmise puhtalt finantsinvestorile, kellel ei ole kavatsust selles ühingu tegeleda nendes õigusnormides viidatud kutsetegevusega, kusjuures selle keelu rikkumise korral kustutatakse asjaomane ühing advokatuuri registrist.

Saksamaal asuv advokaadiühing HR asutati kapitaliühinguna, mille suhtes kohaldatakse Saksamaa osaühinguseadust. Ühingu juhataja ja ainuosanik oli algul Daniel Halmer, kes tegutses advokaadina.

HR, mis asutati lepinguga 2020. aasta jaanuaris, kanti samal aastal äriregistrisse ja Müncheni advokatuuri registrisse.

D. Halmer võõrandas 2021. aastal HRi 100 osast 51 osa SIVE Beratung und Beteiligung GmbH-le (edaspidi „SIVE“), mis on Austria õiguse alusel asutatud osaühing.

Seejärel muudeti HRi põhikirja, et võimaldada ühingu osade võõrandamist kapitaliühingule, kes ei ole advokatuuri liige, jättes samas HRi juhtimise üksnes advokatuuri liikmeteks olevatele advokaatidele, selleks et tagada HRi sõltumatus.

HRi põhikirja muutmine ja selle ühingu osade võõrandamine kanti äriregistrisse ning HR teatas advokatuurile oma põhikirja muutmisest ja oma 100 osast 51 osa võõrandamisest SIVE-le.

Sellele vaatamata teatas advokatuur HRile, et ühingu osade võõrandamine SIVE-le on keelatud vastavalt liitvabariigi määrusele advokaatide põhikirja kohta (Bundesrechtsanwaltsordnung; edaspidi „BRAO“) põhikohtuasja asjaoludele kohaldatavas redaktsioonis ning et seetõttu kustutatakse HR advokatuuri registrist, kui võõrandamistehing jääb kehtima. HR teatas advokatuurile siiski, et võõrandamistehing jääb kehtima. Viimane kustutas seega ühingu registrist sisuliselt põhjusel, et ainult advokaadid ja nende kutsealade esindajad, mis on loetletud BRAOs, ning arstid ja proviisorid võivad olla advokaadiühingu osanikud⁹³.

⁹¹ Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Leedu jt vs. parlament ja nõukogu (liikuvuspakett)** (C-541/20–C-555/20, [EU:C:2024:818](#)), mida on tutvustatud XII jaotises „Transport“; 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus **FIFA** (C-650/22, [EU:C:2024:824](#)), mida on tutvustatud XIII.1 jaotises „Keelatud kokkulepped (ETL artikkel 101)“.

⁹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta direktiiv 2006/123/EÜ teenuste kohta siseturul (ELT 2006, L 376, lk 36).

⁹³ BRAO § 59a lõigete 1 ja 2 kohaselt võivad advokaadid assotsieeruda advokatuuri liikmete, patendivolnike, maksunõustajate, maksuvolinike, audiitorite ja vannutatud raamatupidajatega, et tegutseda ühiselt oma kutsealal oma vastava kutsealase pädevuse raames. Advokaadid võivad oma kutsealal tegutseda ka ühiselt teiste riikide advokaatide kutseala esindajatega, kellel on BRAO kohaldamisalas õigus tegutseda ja kelle büroo asub välismaal.

HR esitas seejärel Bayerischer Anwaltsgerichtshofile (Baieri liidumaa kõrgeim advokatuurikohus) advokatuuri registrist kustutamise otsuse peale kaebuse. Kaebuse põhjendamisel leidis HR, et BRAO rikub eelkõige õigust kapitali vabale liikumisele, mis on tagatud ELTL artikli 63 lõikega 1, ning talle direktiivi 2006/123 artiklist 15 tulenevaid õigusi. See otsus rikub ka SIVE õigust asutamisvabadusele, mis on tagatud eelkõige ELTL artikliga 49.

Nendel asjaoludel palus eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitada, kas viidatud riigisiseseid õigusnormid on kooskõlas ELTL artikliga 49 ja artikli 63 lõikega 1 ning direktiivi 2006/123 artikli 15 lõike 2 punkti c ja lõikega 3.

Euroopa Kohus vastas sellele küsimusele jaatavalt.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt analüüsis Euroopa Kohus kõnealuste riigisiseste õigusnormide eset ja kohtuasja faktilisi asjaolusid arvestades, milline põhivabadus – see tähendab asutamisvabadus või kapitali vaba liikumine – on põhikohtuasjas kohaldatav.

Selles osas meenutas ta, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt kuuluvad asutamisvabaduse kohaldamisalasse riigisiseseid õigusnormid, mida kohaldatakse ainult niisuguse osaluse suhtes, mis võimaldab kindlalt mõjutada ühingu otsuseid ja otsustada ühingu tegevuse üle. Seevastu tuleb riigisiseseid õigusnorme, mida kohaldatakse osalustele, mis on omandatud ainsa eesmärgiga teha finantspaigutus, soovimata mõjutada ettevõtja juhtimist ja kontrolli, hinnata üksnes kapitali vabast liikumisest lähtuvalt.

Riigisiseseid õigusaktid, mille kohaldamisala ei piirdu niisuguste osalustega, mis võimaldavad kindlalt mõjutada ühingu otsuseid ja otsustada ühingu tegevuse üle, vaid on kohaldatavad olenemata aktsionäri või osaniku osaluse suurusest, võivad seega kuuluda ühtaegu nii asutamisvabaduse kui ka kapitali vaba liikumise kohaldamisalasse.

Sellegipoolest hindab Euroopa Kohus kõnealust meedet üldjuhul üksnes seoses ühega neist kahest vabadusest, kui ilmneb, et põhikohtuasja asjaolusid arvesse võttes on üks neist vabadustest teise suhtes täiesti teisejärgulise tähendusega ja võib olla sellega seotud.

Põhikohtuasjas kõne all olevate riigisiseste õigusnormide eesmärk on eelkõige takistada mis tahes osaluse – olenemata selle suurusest – omandamist advokaadiühingus isikutel, kes ei ole advokaadid ega konkreetsel juhul kohaldatavas BRAOs nimetatud kutseala esindajad.

Kõnealuses asjas omandas SIVE 51% osaluse HRi kapitalis. Riigisiseseid õigusnormid, mida kohaldatakse juhtudel, kui liikmesriigi ühinguks kuulub mõnes teises liikmesriigis asutatud ühingu kapitalis osalus, mis võimaldab tal kindlalt mõjutada selle ühingu otsuseid ning otsustada ühingu tegevuse üle, kuuluvad asutamisvabaduse esemisse kohaldamisalasse.

Euroopa Kohus rõhutas siiski, et HRi põhikirja muudeti, selleks et jätta SIVE ilma teatavast mõjuvõimust, mistõttu HRi osade omandamise ainus eesmärk võis olla anda HRile kapital, et võimaldada tal rahastada uutel tehnoloogiatel põhineva uuendusliku õigusliku mudeli arendamist.

Põhikohtuasi kuulub seega nii asutamisvabaduse kui ka kapitali vaba liikumise kohaldamisalasse, ilma et ühte neist vabadustest saaks pidada teise suhtes teisejärguliseks.

Mis puudutab sisuliselt esiteks asutamisvabadust, siis tuleneb direktiivist 2006/123, et kui olukord kuulub selle direktiivi esemisse kohaldamisalasse, nagu see on juriidilise nõustamise teenuste, eelkõige advokaatide osutatavate teenuste puhul, ei tule seda analüüsida ka ELTL artikli 49 alusel.

Seega analüüsis Euroopa Kohus, kas direktiiviga 2006/123 on kooskõlas BRAOst tulenevad nõuded, mis puudutavad osanikuks saada võivate isikute ringi piiramist, ning nõue teha ühingus aktiivselt koostööd, ja täpsemalt, kas need nõuded on vajalikud.

Sellega seoses tõdes Üldkohus, et nende nõuete eesmärk on tagada advokaadiameti sõltumatus ja usaldusväärsus ning läbipaistvuse põhimõtte ja advokaatide kutsesaladuse hoidmise kohustuse järgimine. Need eesmärgid on vaieldamatult seotud õigusteenuste saajate kaitsega ja korrakohase õigusemõistmisega, mis kujutavad endast direktiivi 2006/123 ja esmase õiguse kohast ülekaaluka avaliku huviga seotud põhjust.

Mis puudutab põhikohtuasjas kõne all olevate nõuete proportsionaalsust, siis täpsustas Euroopa Kohus, et need nõuded on sobivad korrakohase õigusemõistmise ja advokaadiameti usaldusväärsuse kaitse eesmärgi saavutamiseks.

Nimelt võib puhtalt finantsinvestori soov panna oma investeering kasumit teenima mõjutada advokaadiühingu korraldust ja tegevust. Kui puhtalt finantsinvestori taotletav eesmärk piirdub kasumi taotlemisega, siis advokaadid ei tegutse oma tegevuses üksnes majanduslikul eesmärgil, vaid nad on kohustatud järgima kutsealaseid ja kutse-eetika norme. Kuna liidu tasandil ei ole advokaadi kutseala suhtes kohaldatavaid kutsealaseid ja kutse-eetika norme ühtlustatud, on igal liikmesriigil põhimõtteliselt õigus oma territooriumil sellel kutsealal tegutsemist reguleerida. Seega on liikmesriigil õigus leida, et esineb oht, et BRAOs ette nähtud meetmed, mille eesmärk on kaitsta selles ühingus tegutsevate advokaatide kutsealast sõltumatust ja usaldusväärsust, osutuvad praktikas ebapiisavaks selleks, et tõhusalt tagada korrakohase õigusemõistmise ja advokaadiameti usaldusväärsuse kaitse eesmärgi saavutamine juhul, kui puhtalt finantsinvestoril on osalus selle ühingu kapitalis.

Teiseks, mis puudutab kapitali vaba liikumist, mis on tagatud ELTL artikliga 63 ja mis hõlmab nii aktsiate omamist, mis annab võimaluse reaalselt osaleda ühingu juhtimises ja kontrollimises, kui ka väärtpaberite omandamist ainsa kavatsusega teha finantspaigutus, soovimata mõjutada ühingu juhtimist ja kontrolli, siis kuuluvad keelatud meetmete hulka eelkõige need, mis võivad pärssida mitteresidendist ühingute tahet investeerida liikmesriiki, eelkõige residendist ühingute kapitali.

Euroopa Kohus tõdes, et põhikohtuasjas kõne all olevad riigisisised õigusnormid takistavad muudel isikutel kui advokaadid ja BRAOs nimetatud kutsealade esindajad omandada osasid advokaadiühingus, mistõttu takistavad need normid teiste liikmesriikide investoritel, kes ei ole ei advokaadid ega selliste kutsealade liikmed, omandada osalust seda liiki ühingutes. Vastavalt võetakse kõnealuste riigisiseste õigusnormidega advokaadiühingutelt juurdepääs kapitalile, mis võib kaasa aidata nende asutamisele või arendamisele. Järelikult kujutavad need normid endast kapitali vaba liikumise piirangut.

Samadel põhjustel, mis on esitatud direktiivi 2006/123 kontekstis, järeldas Euroopa Kohus siiski, et need kapitali vaba liikumise piirangud on põhjendatud ja proportsionaalsed, arvestades ülekaaluka avaliku huviga seotud põhjust.

VI. Institutsioonilised sätted: avalikkuse õigus tutvuda dokumentidega⁹⁴

5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Public.Resource.Org ja Right to Know vs. komisjon jt (C-588/21 P, [EU:C:2024:201](#))

Apellatsioonkaebus – Õigus tutvuda Euroopa Liidu institutsioonide dokumentidega – Määrus (EÜ) nr 1049/2001 – Artikli 4 lõige 2 – Erandid – Keeldumine võimaldamast tutvuda dokumentidega, mille avalikustamine kahjustaks füüsilise või juriidilise isiku ärihuve, sealhulgas intellektuaalomandit – Avalikustamist õigustav ülekaalukas üldine huvi – Harmoniseeritud standard, mille on vastu võtnud Euroopa Standardikomitee (CEN) – Autoriõigusest tulenev kaitse – Õigusriigi põhimõte – Läbipaistvuse põhimõte – Avatuse põhimõte – Hea valitsemistava põhimõte

Euroopa Kohtu suurkoda rahuldab apellantide Public.Resource.Org Inc. ja Right to Know CLG apellatsioonkaebuse Üldkohtu otsuse peale kohtuasjas Public.Resource.Org ja Right to Know vs. komisjon⁹⁵ ning tegi esimest korda otsuse selle kohta, et ülekaalukas üldine huvi õigustab Euroopa Standardikomitee (CEN) vastu võetud harmoniseeritud standardite avalikustamist.

Apellandid on mittetulundusühendused, kelle esmane ülesanne on muuta kehtiva õigusega vabalt tutvumine võimalikuks kõigi kodanike jaoks. Nad esitasid 25. septembril 2018 Euroopa Komisjonile taotluse tutvuda CENi vastuvõetud nelja harmoniseeritud standardiga, millest kolm puudutasid mänguasjade ohutust ja üks nikli maksimumsisaldust teatavate toodete puhul⁹⁶.

Komisjon keeldus dokumentidega tutvumise taotlust rahuldamast määruse nr 1049/2001⁹⁷ artikli 4 lõike 2 esimese taande alusel, mille kohaselt tuleb dokumendiga tutvumise võimaldamisest keelduda, kui nende avalikustamine kahjustaks teatava füüsilise või juriidilise isiku ärihuve, sealhulgas intellektuaalomandit, välja arvatud juhul, kui avalikustamine teenib ülekaalukaid üldisi huve.

Üldkohus jättis apellantide poolt komisjoni otsuse peale esitatud hagi tervikuna rahuldamata. Apellandid esitasid seejärel Euroopa Kohtule apellatsioonkaebuse, väites, et Üldkohus järeldas ebaõigesti, et puudub ülekaalukas üldine huvi, mis võiks õigustada taotletud harmoniseeritud standarditega vabalt tutvumise võimalust.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tuletas Euroopa Kohus meelde, et õigusel tutvuda Euroopa Liidu institutsioonide dokumentidega on lai ulatus⁹⁸. Need institutsioonid saavad teatava dokumendiga tutvumisest keeldumiseks tugineda siiski erandile, mis puudutab konkreetse füüsilise või juriidilise isiku ärihuvide kaitset, juhul kui avalikustamine kahjustaks nende huvide, sealhulgas intellektuaalomandi kaitset.

⁹⁴ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 18. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **komisjon vs. SRB** (C-551/22 P, [EU:C:2024:520](#)), mida on tutvustatud XV jaotises „Majandus- ja rahapoliitika“.

⁹⁵ 14. juuli 2021. aasta kohtuotsus Public.Resource.Org ja Right to Know vs. komisjon (T-185/19, [EU:T:2021:445](#)).

⁹⁶ Tegemist oli standarditega EN 71-5:2015 „Mänguasjade ohutus – Osa 5: Keemilised mänguasjad (komplektid), välja arvatud katsekomplektid“; EN 71-4:2013 „Mänguasjade ohutus – Osa 4: Katsekomplektid keemiakatseteks ja samalaadseks tegevuseks“; EN 71-12:2013 „Mänguasjade ohutus – Osa 12: N-nitrosamiinid ja N-nitroositavad ained“ ning EN 12472:2005+A 1:2009 „Meetod kulumise ja korrosiooni simuleerimiseks nikli eraldumise avastamiseks pindkattega seadmetelt“ (edaspidi „taotletud harmoniseeritud standardid“).

⁹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2001. aasta määrus (EÜ) nr 1049/2001 üldsuse juurdepääsu kohta Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni dokumentidele (EÜT 2001, L 145, lk 43; ELT eriväljaanne 01/03, lk 331).

⁹⁸ Õigus tutvuda dokumentidega on tagatud ELTL artikli 15 lõike 3 esimese lõiguga ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 42. See on rakendatud eelkõige määrusega nr 1049/2001.

Seda erandit ei saa siiski kohaldada juhul, kui dokumendi avalikustamine teenib ülekaalukaid üldisi huve.

Esimesena märkis Euroopa Kohus sellega seoses, et harmoniseeritud standardite väljatöötamise menetlus on sätestatud määruses nr 1025/2012⁹⁹, mille kohaselt on komisjonil Euroopa standardimissüsteemis keskne roll. Seega, isegi kui selliste standardite väljatöötamine on usaldatud eraõiguslikule organisatsioonile, on ainult komisjonil õigus taotleda harmoniseeritud standardi väljatöötamist direktiivi või määruse rakendamiseks. Sellega seoses määrab ta kindlaks koostatava standardimisdokumendi sisule esitatavad nõuded ja dokumendi vastuvõtmise tähtpäeva, jälgib selle väljatöötamist, pakub rahastust ja teeb otsuse asjaomase harmoniseeritud standardi viidete avaldamise kohta *Euroopa Liidu Teatajas*.

Lisaks, kuigi harmoniseeritud standardite järgimine ei ole kohustuslik, eeldatakse, et sellistele standarditele vastavad tooted vastavad asjaomaste liidu ühtlustamise õigusaktidega nende suhtes kehtestatud olulistele nõuetele¹⁰⁰. Nimetatud õiguslik tagajärg on vastavate õigusnormide alusel üks nende standardite peamistest tunnustest ja muudab need ettevõtjate jaoks oluliseks vahendiks kaupade või teenuste vaba liikumise õiguse kasutamisel liidu turul.

Euroopa Kohus tõdes, et käsitletaval juhul on neljast taotletud harmoniseeritud standardist kolmes, mis käsitlevad mänguasjade ohutust, viidatud direktiivile 2009/48¹⁰¹ ja viited nende kohta on avaldatud *Euroopa Liidu Teatajas*. Nimetatud direktiivi artikli 13 kohaselt eeldatakse, et mänguasjad, mis on valmistatud vastavalt nendele standarditele, vastavad nimetatud standarditega hõlmatud nõuetele. Neljandas standardis, mis puudutab nikli maksimumsisaldust, on viidatud määrusele nr 1907/2006¹⁰² ning see standard on käsitletaval juhul ilmselgelt kohustuslik, sest nimetatud määruse XVII lisas esitatud tabeli kande 27 punktis 3 on ette nähtud, et nikli puhul kasutatakse selle kindlaksmääramisel, kas tooted vastavad nimetatud kande nõuetele, katsemeetoditena CENi vastu võetud standardeid.

Seetõttu asus Euroopa Kohus seisukohale, et taotletud harmoniseeritud standardid on liidu õiguse osa.

Teisena toonitas Euroopa Kohus, et ELL artiklis 2 on ette nähtud, et liit rajaneb õigusriigi põhimõttel, mis nõuab, et kõigil liidu füüsilistel ja juriidilistel isikutel oleks võimalik liidu õigusega vabalt tutvuda ning õigussubjektidel oleks võimalik oma õigusi ja kohustusi selgelt teada¹⁰³. See võimalus õigusega vabalt tutvuda peab eelkõige võimaldama igal isikul, keda õigusnormiga soovitakse kaitsta, kontrollida õigusaktidega lubatud piirides, et nimetatud õigusnormis sätestatud eeskirjade adressaadid neid sätteid ka tegelikult järgivad. Seega võib harmoniseeritud standard liidu õigusaktidega sellele antud

⁹⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta määrus (EL) nr 1025/2012, mis käsitleb Euroopa standardimist ning millega muudetakse nõukogu direktiive 89/686/EMÜ ja 93/15/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 94/9/EÜ, 94/25/EÜ, 95/16/EÜ, 97/23/EÜ, 98/34/EÜ, 2004/22/EÜ, 2007/23/EÜ, 2009/23/EÜ ja 2009/105/EÜ ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 87/95/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsus nr 1673/2006/EÜ (ELT 2012, L 316, lk 12).

¹⁰⁰ Määruse nr 1025/2012 artikli 2 punkt 1 selle määruse põhjendust 5 arvestades.

¹⁰¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuni 2009. aasta direktiiv 2009/48/EÜ mänguasjade ohutuse kohta (ELT 2009, L 170, lk 1).

¹⁰² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. detsembri 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1907/2006, mis käsitleb kemikaalide registreerimist, hindamist, autoriseerimist ja piiramist (REACH) ning millega asutatakse Euroopa Kemikaaliamet, muudetakse direktiivi 1999/45/EÜ ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EMÜ) nr 793/93 ja komisjoni määrus (EÜ) nr 1488/94 ning samuti nõukogu direktiiv 76/769/EMÜ ja komisjoni direktiivid 91/155/EMÜ, 93/67/EMÜ, 93/105/EÜ ja 2000/21/EÜ (ELT 2006, L 396, lk 1; parandus ELT 2007, L 136, lk 3), mida on muudetud komisjoni 22. juuni 2009. aasta määrusega (EÜ) nr 552/2009 (ELT 2009, L 164, lk 7).

¹⁰³ 22. veebruari 2022. aasta kohtuotsus Stichting Rookpreventie Jeugd jt (C-160/20, [EU:C:2022:101](#), punkt 41 ja seal viidatud kohtupraktika).

mõju tõttu täpsustada õigussubjektidele antud õigusi ja neile pandud kohustusi ning need täpsustused võivad olla neile vajalikud, et nad saaksid kontrollida, kas konkreetne toode või teenus tõepoolest vastab selliste õigusaktide nõuetele.

Neil asjaoludel asus Euroopa Kohus seisukohale, et taotletud harmoniseeritud standardite avalikustamine teenib ülekaalukaid üldisi huve.

VII. Liiduga seotud vaidlused¹⁰⁴

1. Euroopa Kohtu koosseis

29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Valančius (C-119/23, [EU:C:2024:653](#))

Eelotsusetaotlus – ELL artikli 19 lõike 2 kolmas lõik – ELTL artikli 254 teine lõik – Nimetamine Euroopa Liidu Üldkohtu kohtunikuks – Sõltumatuse tagatised – Kõrgesse kohtunikuametisse määramiseks nõutud pädevus – Riigisisene menetlus Euroopa Liidu Üldkohtu kohtuniku ametikohale kandidaadi esitamiseks – Sõltumatute ekspertide rühm, kelle ülesanne on hinnata kandidaate – Nende kandidaatide paremusjärjestus, kes vastavad ELL artikli 19 lõike 2 kolmandas lõigus ja ELTL artikli 254 teises lõigus ette nähtud nõuetele – Paremusjärjestuses esikohal olevast kandidaadist erineva kandidaadi esitamine – ELTL artiklis 255 ette nähtud komitee arvamus kandidaatide sobivuse kohta

Euroopa Kohus, kellele Vilniaus apygardos administracinis teismas (Vilniuse regionaalne halduskohus, Leedu) esitas eelotsusetaotluse, tegi suurkojas otsuse selle kohta, milline mõju on aluslepingute sätetel, mis reguleerivad Euroopa Liidu Üldkohtu kohtunike nimetamist¹⁰⁵, riigisisesele menetlusele, mis puudutab sellele ametikohale kandidaadi esitamist.

V. Valančius nimetati Üldkohtu kohtunikuks 2016. aastal. Pärast tema ametiaja lõppu augustis 2019 jätkas ta oma ametikohal¹⁰⁶. 2021. aastal kehtestati määrusega menetlus, et valida kandidaat Üldkohtu kohtuniku ametikohale¹⁰⁷. Järgides seda menetlust, koostas peamiselt sõltumatutest ekspertidest koosnev töörühm paremusjärjestuse kandidaatidest, kes olid reastatud vastavalt saadud punktisummale kahanevas järjekorras. V. Valančius tuli paremusjärjestuses esikohale.

Leedu valitsus otsustas 2022. aastal esitada Üldkohtu kohtuniku ametikohale paremusjärjestuses teisele kohale tulnud isiku kandidatuuri. Pärast seda, kui ELTL artiklis 255 ette nähtud komitee oli esitanud selle kandidaadi kohta negatiivse arvamuse, otsustas valitsus esitada paremusjärjestuses kolmandale kohale tulnud isiku kandidatuuri. Viimati nimetatud isik nimetati 2023. aastal Üldkohtu kohtunikuks.

V. Valančius vaidlustas Leedu valitsuse tehtud ettepanekute tegemise otsuste õiguspärasuse eelotsusetaotluse esitanud kohtus, paludes eelkõige kohustada valitsust uuesti alustama kandidaadi esitamise menetlust ja esitama selle kandidaadi nime, kes oli tulnud paremusjärjestuses esikohale.

Selles kontekstis palus eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul tõlgendada aluslepingute sätteid, mis reguleerivad Üldkohtu kohtunike nimetamist.

Euroopa Kohtu hinnang

Eelotsusetaotluse lahendamise pädevuse kohta märkis Euroopa Kohus, et liidu õiguse¹⁰⁸ kohaselt koosneb Üldkohtu kohtuniku nimetamise menetlus kolmest etapist. Esimeses etapis esitab

¹⁰⁴ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Neves 77 Solutions** (C-351/22, [EU:C:2024:723](#)), mida on tutvustatud XX.1 jaotises „Piiravad meetmed“.

¹⁰⁵ ELL artikli 19 lõike 2 kolmas lõik ja ELTL artikli 254 teine lõik.

¹⁰⁶ Vastavalt Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 5 kolmandale lõigule.

¹⁰⁷ Põhikohtuasja suhtes kohaldatavas redaktsioonis Üldkohtu kohtunikukandidaatide valikumenetluse kirjeldus (Pretendentõ j Europos Sąjungos bendrojo teismo teisėjus atrankos tvarkos aprašas), mis on vastu võetud Leedu Vabariigi justiitsministri 9. märtsi 2021. aasta määrusega nr 1R-65.

¹⁰⁸ Eelkõige ELL artikli 19 lõike 2 kolmanda lõigu, ELTL artikli 254 teise lõigu ja ELTL artikli 255 kohaselt.

asjaomase liikmesriigi valitsus kandidaadi Üldkohtu kohtuniku ametikohale, edastades selle ettepaneku nõukogu peasekretariaadile. Teises etapis esitab ELTL artiklis 255 ette nähtud komitee arvamuse selle kandidaadi sobivuse kohta Üldkohtu kohtuniku ametikohale, arvestades ELTL artikli 254 teises lõigus ette nähtud nõudeid. Kolmandas etapis, mis järgneb komiteega konsulteerimisele, nimetavad liikmesriikide valitsused oma esindajate kaudu kõnealuse kandidaadi Üldkohtu kohtunikuks otsusega, mis tehakse ühisel kokkuleppel asjaomase liikmesriigi valitsuse ettepaneku põhjal. Seega on liikmesriigi valitsuse tehtud otsus Üldkohtu kohtuniku ametikohale kandidaadi esitamise kohta esimene etapp ametisse nimetamise menetlusest, mis on reguleeritud ELL artikli 19 lõike 2 kolmanda lõigu ja ELTL artikli 254 teise lõiguga, ning järelikult kuulub see otsus nende sätete kohaldamisalasse. Neil asjaoludel kuulub nende sätete tõlgendamine ilmselgelt Euroopa Kohtu eelotsuse pädevusse.

Mis puudutab esitatud eelotsuse küsimuste sisu, siis rõhutas Euroopa Kohus, et kohtute sõltumatuse nõue annab konkreetse sisu ELL artikliga 2 tagatud ühele liidu ja selle liikmesriikide põhiväärtustest, mis määravad ära liidu kui ühise õiguskorra enda identiteedi ning mida peavad järgima nii liit kui liikmesriigid. Kuna sõltumatuse nõue, millel on kaks aspekti, nimelt sõltumatus kitsas tähenduses ja erapooletus, on õigusemõistmise ülesandega lahutamatult seotud ning ELL artikkel 19 näeb liidu õiguskorras kohtuliku kontrolli tagamise ülesande ette ühiselt Euroopa Liidu Kohtule ja liikmesriikide kohtutele, kehtib see nõue nii liidu tasandil – muu hulgas Üldkohtu kohtunikele – kui ka liikmesriikide tasandil riigisisestele kohtutele.

Peale selle tuletas Euroopa Kohus meelde, et nõue, et kohus peab olema seaduse alusel moodustatud, on tihedalt seotud eelkõige sõltumatuse nõudega selles mõttes, et mõlemad püüavad järgida õiguse ülimuslikkuse ja võimude lahususe aluspõhimõtteid, mis on olulised põhimõtted õigusriigile, mille väärtust on kinnitatud ELL artiklis 2. Seaduse alusel moodustatud kohtu nõue hõlmab aga juba oma olemusest tulenevalt ka kohtunike ametisse nimetamise protsessi, kusjuures olgu täpsustatud, et seda, kas kohus on sõltumatu, saab hinnata muu hulgas selle alusel, kuidas kohtu liikmed ametisse on nimetatud.

Sellega seoses peavad Üldkohtu kohtunike ametisse nimetamist puudutavad sisulised tingimused ja menetlusnormid võimaldama välistada õigussubjektides igasuguse põhjendatud kahtluse tekkimise selles, kas need kohtunikud vastavad ELL artikli 19 lõike 2 kolmandas lõigus ja ELTL artikli 254 teises lõigus ette nähtud nõuetele, mis puudutavad nii „sõltumatust“ kui ka „kõrgesse kohtunikuametisse määramiseks pädev[ust]“. Selleks on eelkõige vaja tagada Üldkohtu kohtunike ametisse nimetamise menetluse ja järelikult ka selle menetluse tulemuse terviklikkus igas etapis, millest see menetlus koosneb.

Mis aga puudutab kõigepealt riigisisest etappi Üldkohtu kohtuniku ametikohale kandidaadi esitamiseks, siis märkis Euroopa Kohus ühelt poolt, et kuna liidu õiguses puuduvad sellekohased erisätted, tuleb iga liikmesriigi riigisiseses õiguskorras kehtestada menetlusnormid sellise kandidaadi esitamiseks, tingimusel et need normid ei saa õigussubjektides tekitada põhjendatud kahtlusi selles, kas esitatud kandidaat vastab ELL artikli 19 lõike 2 kolmandas lõigus ja ELTL artikli 254 teises lõigus ette nähtud nõuetele. Asjaolu, et kohtunike ametisse nimetamise protsessis osalevad seadusandliku või täidesaatva võimu esindajad, ei ole iseenesest selline, mis tekitaks õigussubjektides taolisi põhjendatud kahtlusi. Sõltumatute nõuandvate organite sekkumine ja riigisiseses õiguses põhjendamiskohustuse olemasolu võivad siiski aidata kaasa ametisse nimetamise protsessi suuremale objektiivsusele, seades piirid kaalutlusõigusele, mis võib ametisse nimetamise pädevusega institutsioonil olla.

Mis teiselt poolt puudutab Üldkohtu kohtuniku ametikohale kandidaadi valimiseks ja esitamiseks ette nähtud sisulisi tingimusi, siis rõhutas Euroopa Kohus, et liikmesriigid, kellel on küll nende tingimuste määramisel ulatuslik kaalutlusruum, peavad siiski tagama – olenemata selleks kasutatud menetlusnormidest –, et esitatud kandidaadid vastavad ELL artikli 19 lõike 2 kolmandas lõigus ja ELTL artikli 254 teises lõigus ette nähtud sõltumatuse ja ametialase pädevuse nõuetele.

Seejärel juhtis Euroopa Kohus tähelepanu, et selle kontrollimine, kas liikmesriikide esitatud kandidaadid Üldkohtu kohtuniku ametikohale on nendest nõuetest lähtudes sobivad, on samuti ELTL artiklis 255 ette nähtud komitee ülesanne. Nimelt peab komitee sobivuse kohta arvamuse andmiseks kontrollima, kas esitatud kandidaat vastab sõltumatus ja ametialase pädevuse nõuetele, mis on aluslepingute kohaselt Üldkohtu kohtuniku ametikoha jaoks nõutavad.

Selles kontekstis täpsustas Euroopa Kohus, et kuigi avatud, läbipaistva ja põhjaliku valikumenetluse olemasolu on asjakohane tegur kontrollimisel, kas esitatud kandidaat vastab nendele nõuetele, ei ole sellise menetluse puudumine iseenesest seevastu põhjus, mis võimaldab nendele nõuetele vastamise kahtluse alla seada. Selle kontrollimiseks võib ELTL artiklis 255 ette nähtud komitee nõuda, et ettepaneku teinud valitsus esitaks talle täiendavat teavet või muid andmeid, mida ta peab nõupidamise jaoks vajalikuks.

Lõpuks tõi Euroopa Kohus esile, et ELL artikli 19 lõike 2 kolmandas lõigus ja ELTL artikli 254 teises lõigus ette nähtud nõuetele vastamise tagamise ülesanne on ka liikmesriikide valitsustel oma esindajate kaudu, kui nad otsustavad ELTL artiklis 255 ette nähtud komitee arvamust arvestades nimetada Üldkohtu kohtunikuks kandidaadi, kelle üks nendest valitsustest esitab. Kui kandidaat on ametisse nimetatud, saab ta liidu kohtunikuks ega esinda liikmesriiki, kes ta esitas.

Neid kaalutlusi arvestades jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et kui liikmesriik on kehtestanud Üldkohtu kohtuniku ametikohale kandidaatide valiku menetluse, mille raames peab peamiselt sõltumatutest ekspertidest koosnev rühm neid kandidaate hindama, koostama paremusjärjestuse kandidaatidest, kes vastavad ELL artikli 19 lõike 2 kolmandas lõigus ja ELTL artikli 254 teises lõigus ette nähtud nõuetele, ning esitama soovitusena paremusjärjestuses esikohale tulnud kandidaadi, ei ole pelgalt asjaolu, et liikmesriigi valitsus otsustas esitada kandidaadi, kes on paremusjärjestuses esikohale tulnud kandidaadist erinev kandidaat, iseenesest piisav järeldamiseks, et taoline esitamine võib tekitada põhjendatud kahtlusi selles, kas esitatud kandidaat vastab nendele nõuetele. Pealegi kinnitab asjaolu, et ELTL artiklis 255 ette nähtud komitee andis positiivse arvamuse liikmesriigi valitsuse esitatud kandidaadile, kes oli nimetatud paremusjärjestuses kolmandal kohal, et liikmesriikide valitsuste otsus see kandidaat ametisse nimetada on kooskõlas eespool viidatud nõuetega.

2. Eelotsusemenetlus

a. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kvalifitseerimine „kohtuks“

9. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) G. jt (üldkohtu kohtunike ametisse nimetamine Poolas) (C-181/21 ja C-269/21, [EU:C:2024:1](#))

Eelotsusetaotlus – ELTL artikkel 267 – Eelotsusetaotluse esitanud kohtu võimalus võtta arvesse Euroopa Kohtu eelotsust – Taotletud tõlgenduse vajalikkus eelotsusetaotluse esitanud kohtu otsuse tegemiseks – Kohtunike sõltumatus – Üldkohtu kohtunike ametisse nimetamise tingimused – Võimalus vaidlustada kohtumäärus, millega lõplikult lahendati esialgse õiguskaitse taotlus – Võimalus kohtunik kohtukoosseisust välja arvata – Eelotsusetaotluste vastuvõetamatus

Euroopa Kohtu suurkoda tunnistas vastuvõetamatuks kaks eelotsusetaotlust, milles Poola kohtud küsisid, kas põhikohtuasjade kohtukoosseis on kooskõlas liidu õiguse tähenduses seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohtu nõuetega.

Esimeses kohtuasjas (C-181/21) pidi kolmest kohtunikust koosnev kohtukoosseis Sąd Okręgowy w Katowicachis (Katowice regionaalne kohus, Poola) läbi vaatama kaebuse kohtumääruse peale, millega

jäeti rahuldamata vastuväide, mille tarbija oli esitanud maksekäsu peale. Kohtuasja lahendav ettekandja-kohtunik väljendas kahtlust, kas see kohtukoosseis on „kohus“, arvestades A. Z-i – kes kuulus samuti sellesse kohtukoosseisu – Katowice regionaalse kohtu kohtunikuna ametisse nimetamise asjaolusid. Tema mure puudutas eelkõige Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda, Poola; edaspidi „KRS“¹⁰⁹) – kes sekkub sellisesse ametisse nimetamise menetlusse – staatust ja toimimist.

Kohtuasjas C-269/21 vaatas Sąd Okręgowy w Krakowie (Krakóvi regionaalne kohus, Poola) kolmest kohtunikust koosnev kohtukoosseis läbi panga kaebuse kohtumääruse peale, millega sama kohtu ainukohtunikust koosnev kohtukoosseis oli rahuldanud tarbijate esialgse õiguskaitse taotluse. Kolmest kohtunikust koosnev kohtukoosseis muutis vaidlustatud kohtumäärust, jättis esialgse õiguskaitse taotluse rahuldamata ja saatis kohtuasja tagasi ainukohtunikust koosnevale kohtukoosseisule. Viimane kahtles, kas liidu õigusega on kooskõlas selline kohtukoosseis, kes lahendas panga kaebust, ja kas seega on selle kohtukoosseisu otsus kehtiv. Nimelt kuulus kolmest kohtunikust koosnevasse kohtukoosseisu kohtunik A. T., kes oli määratud 2021. aastal Krakóvi regionaalsesse kohtusse menetluses, milles osales KRS.

Nendel asjaoludel otsustasid ettekandja-kohtunik esimeses kohtuasjas ja ainukohtunikust koosnev kohtukoosseis teises kohtuasjas pöörduda Euroopa Kohtusse eelotsuse küsimustega, milles paluti sisuliselt selgitada, kas arvestades A. Z-i ja A. T. ametisse nimetamise erilisi asjaolusid, vastasid kohtukoosseisud, kuhu need kohtunikud kuulusid, liidu õiguse tähenduses seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohtu nõuetele ning kas liidu õigusest¹¹⁰ tuleneb kohustus omal algatusel jätta sellised kohtunikud kõrvale kõnealuste kohtuasjade lahendamisest.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt toonitas Euroopa Kohus, et nii ELTL artikli 267 sõnastusest kui ka ülesehitusest tuleneb, et eelotsusemenetlus eeldab muu hulgas liikmesriigi kohtus tegelikult pooleli olevat menetlust, mille raames palutakse viimasel teha otsus, milles saab arvesse võtta eelotsust¹¹¹.

Seejärel märkis Euroopa Kohus, et kuigi tõsise kahtluse korral on iga kohus kohustatud kontrollima, kas tema koosseisu arvestades on ta seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohus eelkõige ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, on samuti tõsi, et Euroopa Kohtult eelotsuse taotlemise vajadus ELTL artikli 267 tähenduses eeldab, et eelotsusetaotluse esitanud kohus võib üksi teha sellest tõlgendusest järeldused, hinnates selle abil, kas sama kohtukoosseisu teise kohtuniku ametisse nimetamine on õiguspärane, ja vajaduse korral taandades viimase.

Sellise olukorraga ei olnud tegemist eelotsusetaotluse esitanud kohtuniku puhul kohtuasjas C-181/21, kuna ei eelotsusetaotlusest ega Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust ei nähtunud, et riigisiseste õigusnormide kohaselt võiks kohtunik üksi seda teha. Kohtuasjas C-181/21 taotletud liidu õigusnormide tõlgendus ei vastanud seega objektiivsele vajadusele, mis on seotud otsusega, mille eelotsusetaotluse esitanud kohtunik üksi võib põhikohtuasjas teha.

Kohtuasja C-269/21 puhul märkis Euroopa Kohus, et eelotsusetaotluse esitanud kohus rõhutas ise, et kolmest kohtunikust koosneva kohtukoosseisu tehtud määrust, millega muudeti tema enda otsust ja jäeti rahuldamata asjaomaste tarbijate esitatud esialgse õiguskaitse taotlus, ei saa enam edasi kaevata ning see tuleb Poola õiguse alusel lugeda seega jõustunuks. Kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus viitas siiski õiguslikule ebakindlusele, mis kaasnes kohtumäärusega kahtluse tõttu, kas

¹⁰⁹ Pärast 2018. aastat moodustatud koosseis.

¹¹⁰ Vt ELL artikkel 2 ja artikli 19 lõige 1, koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47.

¹¹¹ 22. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Prokurator Generalny jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegium – ametisse nimetamine) (C-508/19, [EU:C:2022:201](#), punkt 62 ja seal viidatud kohtupraktika).

kohtumääruse teinud kohtukoosseis oli õiguspärane, ei tuginenud see kohus siiski ühelegi Poola menetlusõigusnormile, mis annaks talle – ammugi ainukohtunikust koosnevas kohtukoosseisus – pädevuse kontrollida, kas jõustunud kohtumäärus, mille on kolmest kohtunikust koosnev kohtukoosseis sellise taotluse kohta teinud, on muu hulgas liidu õigusega kooskõlas. Lisaks nähtus Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et kolmest kohtunikust koosneva kohtukoosseisu tehtud määrus oli eelotsusetaotluse esitanud kohtule siduv ning viimane ei olnud pädev „taandama“ kohtunikku, kes kuulus selle määruse teinud kohtukoosseisu, ega seda kohtumäärust kahtluse alla seadma.

Seega tuvastas Euroopa Kohus, et kohtuasjas C-269/21 eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole riigisiseste õigusnormide alusel pädev eelkõige liidu õigust silmas pidades hindama, kas kolmest kohtunikust koosnev kohtukoosseis, kes tegi lõpliku määruse esialgse õiguskaitse taotluse kohta, ja iseäranis tingimused, millega kohtunik A. T. ametisse nimetati, on õiguspärased ning olenevalt olukorrast seda kohtumäärust kahtluse alla seadma.

Kuna põhikohtuasja hagejate esialgse õiguskaitse taotlus jäeti tervikuna rahuldamata, on kolmest kohtunikust koosnev kohtukoosseis selle taotluse menetlemisel teinud lõpliku lahendi. Kohtuasjas C-269/21 esitatud küsimused puudutasid seega olemuslikult menetluse ühte etappi põhikohtuasjas, mis on lõplikult lahendatud ja mis erineb sisulisest vaidlusest, mis ainsana on eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli. Need küsimused ei olnud seega vaidluse lahendamiseks objektiivselt vajalikud, vaid küsimuste eesmärk oli saada Euroopa Kohtult üldine hinnang üldkohtute kohtunike ametisse nimetamise menetlusele Poolas, milleks puudus kõnealuse vaidluse seisukohalt vajadus.

7. mai 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) NADA jt (C-115/22, [EU:C:2024:384](#))

Eelotsusetaotlus – Vastuvõetavus – ELTL artikkel 267 – Mõiste „kohus“ – Spordi valdkonnas dopinguvastase võitluse küsimustes pädev riiklik vahekomisjon – Kriteeriumid – Eelotsusetaotluse esitanud organi sõltumatus – Tõhusa kohtuliku kaitse põhimõte – Eelotsusetaotluse vastuvõetamatus

Euroopa Kohtu suurkoda jättis vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata Unabhngige Schiedskommission Wiener (Viini sõltumatu vahekomisjon, Austria; edaspidi „USK“) esitatud eelotsusetaotluse põhjusel, et see organ ei vasta sõltumatuse kriteeriumile, mis on vajalik ELTL artikli 267 tähenduses „kohtuks“ kvalifitseerimiseks.

Põhikohtuasja taotluse esitaja oli aastatel 1998–2015 võistlussportlane. Nationale Anti-Doping Agentur Austria GmbH (NADA), sõltumatu dopinguvastase võitluse agentuur, esitas 2021. aastal sterreichische Anti-Doping Rechtskommissionile (Austria dopinguvastane õiguskomisjon; edaspidi „ADR“) taotluse esitaja juhtumi läbivaatamise taotluse, kuna ta leidis, et taotluse esitaja on rikkunud dopinguvastast marustikku¹¹².

ADR tunnistas 31. mai 2021. aasta otsusega taotluse esitaja selles rikkumises suudi. ADR tunnistas kehtetuks kõik tulemused, mis taotluse esitaja saavutas asjasse puutuval ajavahemikul, ning võttis ära kõik tema stardi- ja/või auhinnarahad. ADR kehtestas taotluse esitajale ka nelja aasta jooksul mis tahes spordivõistlustel osalemise keelu. Taotluse esitaja esitas menetluses taotluse, et seda otsust ei tehtaks üldsusele teatavaks, eelkõige et ei avalikustataks ega avaldataks tema nime ja muid individuaalseid tunnuseid. ADR jättis selle taotluse rahuldamata.

Taotluse esitaja esitas läbivaatamise taotluse käsitletavas asjas eelotsusetaotluse esitanud organile, USK-le, paludes muuta seda otsust selliselt, et üldsust ei teavitataks tema toime pandud dopingurikkumistest ja talle maaratud karistustest tema täisnime avaldamisega vabalt ligipasetaval

¹¹² International Association of Athletics Federations (Rahvusvaheline Kergejõustikuliit) võttis vastu voistlusmarustiku aastatel 2014–2015 ja dopinguvastase marustiku aastal 2017.

veebilehel. USK jättis 21. detsembri 2021. aasta otsusega need karistused muutmata. USK otsustas siiski teha eraldi otsuse taotluse kohta jätta avaldamata taotluse esitaja toime pandud dopingurikkumised ja nendest tulenevad karistused, jättes selle kohta otsuse tegemise edaspidiseks.

Kuna USK-I oli kahtlusi küsimuses, kas see avaldamine on isikuandmete kaitse üldmäärusega¹¹³ kooskõlas, esitas ta Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt kontrollis Euroopa Kohus oma viimase aja praktikat arvestades¹¹⁴, kas eelotsusetaotluse esitanud organi saab kvalifitseerida „kohtuks“ ELTL artikli 267 tähenduses.

Alustuseks tuletas Euroopa Kohus meelde oma väljakujunenud kohtupraktikat selles valdkonnas, mille kohaselt võtab ta hinnates, kas eelotsusetaotluse esitanud organ on „kohus“ ELTL artikli 267 tähenduses – küsimus, mis kuulub üksnes liidu õiguse valdkonda –, arvesse selliste asjaolude kogumit nagu muu hulgas asjaomase organi asutamine seaduse alusel, alalisus, otsuste siduvus, menetluse võistlevus, õigusnormide kohaldamine asjaomase organi poolt ning tema sõltumatus. Lisaks sellele võivad liikmesriigi kohtud pöörduda Euroopa Kohtu poole vaid juhul, kui tegemist on pooleli oleva vaidlusega ja nad peavad vastava menetluse raames tegema kohtuotsuse jõudu omava lahendi. Seega tuleb see, kas organil on õigus esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus, määrata kindlaks nii struktuuriliste kui ka funktsionaalsete kriteeriumide järgi.

Mis puudutab struktuurilisi kriteeriume, siis märkis Euroopa Kohus, et talle esitatud toimikus sisalduvatest andmetest ja eelkõige 2021. aasta dopinguvastase föderaalseaduse¹¹⁵ sätetest nähtub, et USK vastab kriteeriumidele, mis puudutavad tema asutamist seaduse alusel, alalisust, otsuste siduvust ning tema menetluse võistlevust. Seevastu tekib küsimus, kas USK vastab sõltumatuse kriteeriumile.

Selle kriteeriumiga seoses rõhutas Euroopa Kohus, et liikmesriikide kohtute sõltumatus, mis on tõhusa kohtuliku kaitse seisukohast hädavajalik, on lahutamatult seotud õigusemõistmise ülesandega. Seega on see eriti oluline ELTL artiklis 267 ette nähtud eelotsusetaotluste mehhanismi raames toimuva õigusalse koostöö süsteemi nõuetekohase toimimise seisukohast, kuna Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt saab selle mehhanismi käivitada üksnes organ, kes muu hulgas vastab sellele sõltumatuse kriteeriumile. Nii tuletas Euroopa Kohus meelde, et mõistel „sõltumatus“ on kaks aspekti.

Esimene, väline aspekt eeldab, et asjaomane organ täidab oma ülesandeid täiesti iseseisvalt, olemata kellegagi hierarhilises või alluvussuhtes ja saamata kelleltki korraldusi või juhiseid, ning et ta on seega kaitstud väljastpoolt tuleva sekkumise või surve eest, mis võib kahjustada selle organi liikmete otsustusvabadust ja mõjutada nende otsuseid. Selles suhtes on asjaomase organi liikmete ametist tagandamise keeld kohtunike sõltumatusega lahutamatult seotud tagatis, kuna selle eesmärk on kaitsta isikuid, kelle ülesanne on õigust mõista.

Täpsemalt nõuab ametist tagandamise keelu põhimõtte, mille ülimalt tähtsust tuleb rõhutada, eelkõige seda, et kohtunikul oleks võimalik ametisse jääda kuni kohustuslikku pensioniikka jõudmiseni või kuni

¹¹³ Täpsemalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määruse (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1, ja parandus ELT 2018, L 127, lk 3; edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“) artikli 5 lõike 1 punktidega a ja c, artikli 6 lõikega 3 ning artiklitega 9 ja 10.

¹¹⁴ Muu hulgas viitas Euroopa Kohus oma hinnangus 21. jaanuari 2020. aasta kohtuotsusele Banco de Santander (C-274/14, [EU:C:2020:17](#)) ja 3. mai 2022. aasta kohtuotsusele CityRail (C-453/20, [EU:C:2022:341](#)).

¹¹⁵ 23. detsembril 2020 vastu võetud 2021. aasta dopinguvastane föderaalseadus (Anti-Doping-Bundesgesetz 2021) (BGBl. I, 152/2020; edaspidi „ADBG“).

ametiaja lõpuni, kui tema ametiaeg on kindlaksmääratud kestusega. Ilma et see oleks absoluutne, võib sellest põhimõttest erandeid teha üksnes tingimusel, et see on põhjendatav õiguspäraste ja ülekaalukate põhjustega, järgides samas proportsionaalsuse põhimõtet. Nii on üldjuhul lubatud kohtunik ametist tagandada, kui ta ei ole võimeline oma ametikohustuste täitmist jätkama töövõimetuse või olulise rikkumise tõttu, kusjuures järgida tuleb vastavaid menetlusi. Kohtu liikmete ametist tagandamise keelu tagatis eeldab niisiis, et selle organi liikmete tagandamise juhud oleksid kindlaks määratud sõnaselgete erinormidega, mis pakuksid kindlamaid tagatiseid kui haldus- ja tööõiguse üldnormides ette nähtud tagatised ebaseadusliku tagandamise korral.

Mõiste „sõltumatus“ teine, sisemine aspekt on seotud erapooletuse mõistega ning selle eesmärk on võrdse distantse säilitamine menetlusosaliste ja nende vastavate huvide vahel menetluse eset arvestades. See aspekt eeldab, et tagatakse objektiivsus ja kohtuasja lahendi suhtes ei võeta arvesse muud huvi peale õigusnormide range kohaldamise. Mõiste „sõltumatus“ tähendab seega eelkõige seda, et asjaomane organ tegutseb selle otsuse, mille peale kaebus on esitatud, vastu võtnud asutuse suhtes kolmanda isikuna. Need sõltumatuse ja erapooletuse tagatised eeldavad selliste eeskätt organi koosseisu, liikmete ametisse nimetamist, ametiaega ning ka taandumise, taandamise ja ametist tagandamise aluseid käsitlevate normide olemasolu, mis võimaldavad kõrvaldada eraõiguslike isikute õiguspärased kahtlused selle suhtes, kas nimetatud organ on väljaspool väliste tegurite haardeulatust ja tema ees olevate huvide suhtes neutraalne.

Sellega seoses märkis Euroopa Kohus USK kohta, et tema ADBGd puudutavas vahekomisjoni kodukorras on ette nähtud, et USK liikmed on oma kohustuste täitmisel sõltumatud ja nende suhtes kohaldatakse erapooletuse põhimõtet. ADBG¹¹⁶ kohaselt nimetab USK liikmed siiski ametisse föderaalne kunsti-, kultuuri-, avaliku teenistuse ja spordiminister nelja-aastaseks ametiajaks, mida saab pikendada ja mille võib enne tähtaega lõpetada „mõjuvatel põhjustel“, ilma et seda mõistet oleks määratletud riigisisese õiguses. Eelkõige ei ole USK liikmete ametist tagandamise keeld tagatud ühegi erinormiga. Peale selle teeb USK liikmete tagandamise otsuse ainult eespool nimetatud föderaalminister ehk täitevvõimu esindaja, ilma et enne oleks kehtestatud täpseid kriteeriume või tagatiseid.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et kohaldatavad riigisisese õigusnormid ei taga, et USK liikmed on kaitstud välise – olgu siis otsese või kaudse – surve eest, mis võib seada kahtluse alla nende sõltumatuse, mistõttu see organ ei vasta sõltumatuse nõudele, mis on omane kohtule, vaadelduna selle välisest aspektist. USKd ei saa seega kvalifitseerida „kohtuks“ ETL artikli 267 tähenduses.

Euroopa Kohus täpsustas, et see asjaolu ei vabasta USKd siiski kohustusest tagada liidu õiguse kohaldamine oma otsuste vastuvõtmisel ja jätta vajaduse korral kohaldamata riigisisese õigusnormid, mis näivad olevat vastuolus vahetu õiguspärasusega liidu õigusnormidega, kuna sellised kohustused lasuvad nimelt kõigil pädevatel riigisisestel asutustel, mitte ainult kohtutel.

Lisaks märkis Euroopa Kohus, et tema käsutuses olevast teabest nähtub, et põhikohtuasja taotluse esitaja esitas Österreichische Datenschutzbehörde (Austria andmekaitseasutus) isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 77 lõike 1 alusel kaebuse selle kaitse rikkumise kohta. See organ tegi rahuldamata jätmise otsuse, mille peale esitati kaebus Bundesverwaltungsgerichtile (Austria föderaalne halduskohus) isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 78 lõike 1 alusel¹¹⁷. Selle kaebuse menetlemine peatati, kuni Euroopa Kohus vastab käsitletavas kohtuasjas esitatud küsimustele.

¹¹⁶ ADBG § 8 lõike 3 alusel.

¹¹⁷ Vt selle kohta 7. detsembri 2023. aasta kohtuotsus SCHUFA Holding (täitmata jäänud võlakohustusest vabastamine) (C-26/22 ja C-64/22, [EU:C:2023:958](#), punktid 52 ja 70).

b. Viimase astme kohtu kohustus esitada eelotsusetaotlus

15. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) KUBERA (C-144/23, [EU:C:2024:881](#))

Eelotsusetaotlus – ELTL artikkel 267 – Liikmesriikide viimase astme kohtute eelotsusetaotluse esitamise kohustuse ulatus – Kassatsioonkaebuse loamenetlus liikmesriigi kõrgeimas kohtus – Kassatsioonkaebuse menetlusloa taotluse esitanud poole taotlus esitada Euroopa Kohtule küsimus liidu õiguse tõlgendamise kohta – Riigisisest õigusnormid, mille kohaselt antakse kassatsioonkaebusele menetlusluba, kui see tõstatab õiguskindluse, õiguse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise tagamiseks olulise õigusküsimuse – Liikmesriigi kõrgeima kohtu kohustus kassatsioonkaebuse loamenetluses kontrollida, kas on vaja esitada eelotsusetaotlus – Kassatsioonkaebuse menetlusloa taotluse rahuldamata jätmise otsuse põhjendamine

Vrhovno sodišče (Sloveenia kõrgeim kohus) eelotsusetaotlust menetlenud Euroopa Kohus (suurkoda) otsustas, et kassatsioonkaebuse loamenetlus liikmesriigi kõrgeimas kohtus ei vabasta kohut kohustusest hinnata selles menetluses, kas kassatsioonkaebuse menetlusloa taotluse põhjenduseks esitatud liidu õiguse küsimuses tuleb esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus.

Äriühing KUBERA ostis Türgist Austrias toodetud Red Bulli purke ja transportis need laevaga Koperi (Sloveenia) sadamasse nende importimiseks. Sloveenia maksuhaldur otsustas 5. oktoobril 2021 tehtud kahe otsusega määruse nr 608/2013¹¹⁸ alusel purgid arestida, kuni tehakse otsus nende purkidega seotud intellektuaalomandi õiguste kaitseks äriühingu Red Bull algatatud kohtuvaidluses. Pärast halduslike õiguskaitsevahendite ammendumist esitas KUBERA kõnealuste otsuste peale Upravno sodišče (halduskohus, Sloveenia) kaebused, mille viimane kahe otsusega rahuldamata jättis.

KUBERA esitas seejärel eelotsusetaotluse esitanud kohtule nende otsuste suhtes kaks kassatsioonkaebuse menetlusloa taotlust, väites, et põhikohtuasjas kerkib määruse nr 608/2013¹¹⁹ tõlgendamise küsimus, mis on tema hinnangul oluline õigusküsimus, mille tõttu tuleb anda kassatsioonkaebustele menetlusluba. Ta palus ka eelotsusetaotluse esitanud kohtul, juhul kui viimane tema pakutud määruse tõlgendusega ei nõustu, esitada Euroopa Kohtule selles küsimuses eelotsusetaotlus.

Kohaldatavate riigisiseste õigusnormide kohaselt antakse kassatsioonkaebusele menetlusluba, kui kõrgeima kohtu menetluses olev kohtuasi tõstatab õiguskindluse, õiguse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise tagamiseks olulise õigusküsimuse. Nendes õigusnormides on ette nähtud niisugusele olukorrale vastavad erijuhud. Kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus leidis, et KUBERA esitatud taotlused kassatsioonkaebustele menetlusloa andmiseks neile tingimustele kõnealusel juhul ei vastanud, oli tal siiski tekkinud küsimus, kas ELTL artikli 267 kolmanda lõigu¹²⁰ kohaselt on tal kohustus loataotluste lahendamisel vaadata läbi KUBERA taotlus esitada äriühingu tõstatatud liidu õiguse küsimuses Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus. Samuti soovis ta teada, kas juhul, kui ta leiab, et Euroopa Kohtule ei ole vaja eelotsusetaotlust esitada, on ta Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47

¹¹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuni 2013. aasta määrus (EL) nr 608/2013, mis käsitleb intellektuaalomandi õiguskaitse tagamist tollis ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1383/2003 (ELT 2013, L 181, lk 15). Vt selle määruse artikkel 17.

¹¹⁹ Käsitletaval juhul on küsimus selles, kas määrus on kohaldatav olukorras, kus imporditud kauba tootjaks on selle kaubaga seotud tööstusomandiõiguste omanik.

¹²⁰ See säte näeb ette, et kui liidu õiguse tõlgendamise või kehtivuse küsimus kerkib üles poolelioleva kohtuasja käigus liikmesriigi kohtus, kelle otsuste peale ei saa riigisisese õiguse järgi edasi kaevata, peab nimetatud kohus saatma asja Euroopa Kohtusse.

alusel kohustatud kassatsioonkaebuse menetlusloa taotluse rahuldamata jätmise otsust põhjendama.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena otsustas Euroopa Kohus, et ELTL artikli 267 kolmanda lõiguga on vastuolus, kui liikmesriigi kohus, kelle otsuste peale ei saa riigisisese õiguse järgi edasi kaevata, otsustab kassatsioonkaebuse menetlusloa taotluse läbivaatamise menetluses, mille tulemus sõltub kohtuasja poole tõstatatud õigusküsimuse olulisusest õiguskindluse, õiguse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise seisukohast, jätta sellise loataotluse rahuldamata, ilma et ta oleks hinnanud, kas ta on kohustatud esitama Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse liidu õigusnormi tõlgendamist või kehtivust puudutavas küsimuses, mis on tõstatatud loataotluse põhjendusena.

Euroopa Kohus tuletas kõigepealt meelde, et kuigi liikmesriigi kohtukorraldus kuulub liikmesriigi pädevusse, peab liikmesriik selle pädevuse teostamisel siiski järgima kohustusi, mis tal on liidu õigusest tulenevalt. Seega, kuigi liidu õigusega ei ole üldjuhul vastuolus see, kui liikmesriigid kehtestavad edasikaebuse loamenetluse või muu valimis- või filtreerimissüsteemi liikmesriigi kõrgeimate kohtu poole pöördumisel, peab sellise menetluse või süsteemi rakendamisel järgima liidu õigusest, eelkõige ELTL artiklist 267, tulenevaid nõudeid.

Seejuures on nende liikmesriigi kohtute kohustus, kelle otsuste peale ei saa riigisisese õiguse järgi edasi kaevata, esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus osa liikmesriigi kohtute ja Euroopa Kohtu vahelisest koostööst ning see kohustus on muu hulgas kantud eesmärgist tagada, et üheski liikmesriigis ei tekiks liidu õigusnormidega vastuolus olevat riigisisest kohtupraktikat. Selline liikmesriigi kohus on sellest kohustusest vabastatud vaid kolmes olukorras, nimelt kui ta tuvastab, et üleskerkinud küsimus ei ole asjakohane või et Euroopa Kohus on kõnealust liidu õigusnormi juba tõlgendanud või et liidu õiguse õige tõlgendus on niivõrd ilmselge, et puudub mis tahes põhjendatud kahtlus¹²¹. Kui kohtus on tegemist ühega sellistest olukordadest¹²², ei ole ta kohustatud pöörduma Euroopa Kohtusse, kuigi üks menetluse pool on tõstatanud liidu õigusnormi tõlgendamise ja kehtivuse küsimuse.

Lisaks märkis Euroopa Kohus, et kassatsioonkaebuse loamenetluse olemasolu ei saa muuta alama astme kohut, kelle otsust saab kassatsiooni korras vaidlustada, liikmesriigi kohtuks, kelle otsuste peale ei saa riigisisese õiguse järgi edasi kaevata ja kellel on seetõttu ELTL artikli 267 kolmandas lõigus ette nähtud kohustus pöörduda liidu kohtusse. Küll aga on see kohustus sellisel liikmesriigi kõrgeimal kohtul nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus märkis siiski, et selle kohaselt, kuidas tema riigisisest õigusnormi tõlgendab, ei ole ta kohustatud kassatsioonkaebuse menetlusloa taotluse läbivaatamise staadiumis hindama, kas kassatsioonimenetluses tuleb loataotluse põhjenduseks esitatud liidu õiguse küsimuses esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus. Kui kassatsioonkaebusele menetlusloa ei anta, lõpetab menetlusloa andmisest keeldumise otsus lõplikult asjas menetluse. Sellisel juhul võib riigisisese õiguskorras olla siduv alama astme kohtu antud liidu õiguse tõlgendus, ehkki loataotluse põhjenduseks esitatud küsimuse tõttu oleks tulnud esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus.

Euroopa Kohus märkis, et sellised riigisisesed õigusnormid või selline riigisisene praktika võib viia olukorrani, kus liidu õigusnormi tõlgendamise või kehtivuse küsimust – olgugi et see on kõrgeimas kohtus tõstatatud – Euroopa Kohtule ei esitata, rikkudes sellega asjaomasele liikmesriigi kohtule ELTL artikli 267 kolmanda lõiguga kehtestatud kohustust. Selline olukord võib ohustada liikmesriikide

¹²¹ 6. oktoobri 1982. aasta kohtuotsus Cilfit jt (283/81, [EU:C:1982:335](#), punkt 21) ning 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus Consorzio Italian Management ja Catania Multiservizi (C-561/19, [EU:C:2021:799](#), punkt 33).

¹²² Neid kolme olukorda, kus liikmesriikide viimase astme kohtutel ei ole eelotsusetaotluse esitamise kohustust, nimetatakse edaspidi „eelotsuse taotlemise kohustuse erandid“.

kohtute ja Euroopa Kohtu vahelise koostöösüsteemi tulemuslikkust ning eelkõige takistada saavutamast eesmärki välistada seda, et üheski liikmesriigis ei tekiks riigisisest kohtupraktikat, mis ei ole liidu õigusnormidega kooskõlas¹²³.

Euroopa Kohus palus eelotsusetaotluse esitanud kohtul siiski kontrollida, kas kohaldatavaid riigisiseseid õigusnorme on võimalik tõlgendada kooskõlas ELTL artikli 267 nõuetega¹²⁴. Sellega seoses näib, et need õigusnormid ei keela sellel kohtul kassatsioonkaebuse menetlusloa taotluse läbivaatamise menetluses hinnata, kas loataotluse põhjenduseks tõstatatud küsimus liidu õigusnormi tõlgendamise ja kehtivuse kohta nõuab eelotsusetaotluse esitamist Euroopa Kohtule või kuulub hoopis mõne eelotsuse taotlemise kohustuse erandi alla. Eelkõige ei tundu, et nendes õigusnormides ette nähtud erijuhud, mis puudutavad üksnes olukordi, mida iseloomustavad sisuliselt kas lahknemised riigisisese kohtupraktikas või liikmesriigi kõrgeima kohtu praktika puudumine, oleksid ammendavad.

Neil asjaoludel näib olevat võimalik neid õigusnorme tõlgendada nii, et kriteerium, mille kohaselt peab tõstatatud õigusküsimus olema õiguskindluse, õiguse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise seisukohast oluline, hõlmab ka olukorda, kus kohtuasja pool, kes taotleb luba kassatsioonkaebuse esitamiseks, tõstatab küsimuse liidu õigusnormi tõlgendamise või kehtivuse kohta, mis ei kuulu ühegi eelotsuse taotlemise kohustuse erandi alla ja mis nõuab seetõttu eelotsusetaotluse esitamist Euroopa Kohtule.

Lisaks rõhutas Euroopa Kohus, et liikmesriigi kõrgeim kohus, kellele on esitatud loataotlus ja kellel on kohustus esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus, peab otsustama, kas esitada eelotsusetaotlus loataotluse läbivaatamise staadiumis või hilisemas staadiumis. Kui ta otsustab esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse loataotluse läbivaatamise staadiumis, peab ta viimati nimetatud taotluse menetlemise peatama, et oodata ära eelotsus, ja seejärel rakendada eelotsust oma hinnangus selle kohta, kas anda kassatsioonkaebusele menetlusloa.

Teisena tuletas Euroopa Kohus meelde, et süsteemist, mis on loodud ELTL artikliga 267, arvestades põhiõiguste harta artikli 47 teist lõiku, tuleneb, et kui liikmesriigi kohus, kelle otsuste peale ei saa riigisisese õiguse järgi edasi kaevata, leiab, et ta on seetõttu, et tema menetletavas asjas on tegemist mõnega eelotsuse taotlemise kohustuse kolmest erandist, sellest kohustusest vabastatud, siis peab tema tehtava otsuse põhjendustest nähtuma, et üleskerkinud liidu õiguse küsimus ei ole kohtuasja lahendamiseks asjakohane või põhineb vastava liidu õigusnormi tõlgendus Euroopa Kohtu praktikal või – kui sellist kohtupraktikat ei ole – on liidu õiguse tõlgendus viimase astmena asja lahendavale liikmesriigi kohtule niivõrd ilmselge, et puudub mis tahes põhjendatud kahtlus. Euroopa Kohus tegi selle põhjal järelduse, et kuna – ilma et see piiraks puhtalt menetluslikku laadi vastuvõetavuse aluse kohaldamist – selline liikmesriigi kohus ei saa jätta rahuldumata kassatsioonkaebuse menetlusloa taotlust, milles on tõstatatud küsimus liidu õigusnormi tõlgendamise või kehtivuse kohta, ilma et ta eelnevalt hindaks, kas ta peab esitama selles küsimuses Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse või kas see küsimus kuulub eelotsuse taotlemise kohustuse kolmest erandist mõne alla, peab see liikmesriigi

¹²³ Seda tõlgendust ei sea kahtluse alla 15. märtsi 2017. aasta kohtuotsusest Aquino (C-3/16, [EU:C:2017:209](#), punkt 56) ning 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsusest Consorzio Italian Management ja Catania Multiservizi (C-561/19, EU:C:2021:799, punkt 61) tulenev kohtupraktika, mille kohaselt võib liikmesriigi kohus, kelle otsuste peale ei saa riigisisese õiguse järgi edasi kaevata, jätta Euroopa Kohtule eelotsuse küsimuse esitamata, sest see on selle liikmesriigi kohtu menetluseeskirjadest tulenevalt vastuvõetamatu, ent sealjuures tuleb järgida võrdväärsuse ja tõhususe põhimõtteid. Erinevalt nendest kaalutlustest nõuab kassatsioonkaebuse menetlusloa kriteerium, nagu on ette nähtud kohaldatavas riigisisese õigusnormis, et kõrgeim kohus analüüsiks, kas kassatsioonkaebuse menetlusloa taotluse põhjenduseks esitatud õigusküsimus on õiguskindluse, õiguse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise seisukohast oluline.

¹²⁴ Sellega seoses viitas Euroopa Kohus eelotsusetaotluses esitatud teabele, mis puudutab Ustavno sodišče (Sloveenia konstitutsioonikohus) praktikast tulenevat suundumust. Selle kohtu 31. märtsi 2022. aasta otsusest tuleneb eeskätt, et Euroopa Kohtule ELTL artikli 267 alusel eelotsusetaotluse esitamise taotlust, mille üks kohtuasja pool koos kassatsioonkaebuse menetlusloa taotlusega esitab, tuleb menetleda juba loataotluse läbivaatamise staadiumis.

kohus, kui ta jätab loataotluse mõne erandi alusel rahuldamata, esitama põhjused, miks ta eelotsusetaotlust ei esitanud.

VIII. Põllumajandus ja kalandus¹²⁵

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Herbaria Kräuterparadies II (C-240/23, [EU:C:2024:852](#))

Eelotsusetaotlus – Põllumajandus ja kalandus – Mahetooted – Määrus (EL) 2018/848 – Mahetootmise nõuded – Artikkel 16 – Märgistamine – Artikkel 30 – Mahetootmisele viitavad mõisted – Artikkel 33 – Euroopa Liidu mahetootmise logo – Kasutustingimused – Toote vastavus määrusele 2018/848 – Artiklid 45 ja 48 – Kolmandast riigist pärit toodete import nende viimiseks liidu turule mahetoodetena – Selle kolmanda riigi tootmisnõuete samaväärsus määruse 2018/848 nõuetega – Kolmanda riigi mahetootmise logo kasutamine

Euroopa Kohus, kellele Bundesverwaltungsgericht (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim halduskohus) esitas eelotsusetaotluse, täpsustas Euroopa Liidu mahetootmise logo kasutamise tingimusi selliste imporditud toodete puhul, mis sisaldavad lisaks mahetoodetele ka vitamiine ja mineraalaineid, mis ei ole pärit mahepõllundusest.

Herbaria toodab jooki nimetusega Blutquick, mis koosneb mahetootmise teel saadud puuviljamahlade ja taimeekstraktide segust. Sellele toidulisandina turustatavale joogile lisatakse mittetaimseid vitamiine ja raud(II)glükonaati. Pakendil on Euroopa Liidu mahetootmise logo, riigisisene mahemärgis ja viide, et koostisosad pärinevad „kontrollitud mahetootmisest“.

Bayerische Landesanstalt für Landwirtschaft (Baieri liidumaa põllumajandusinstituut, Saksamaa) leidis, et see jook ei vasta määruse nr 889/2008¹²⁶ artikli 27 lõike 1 punktis f sätestatud nõuetele, kuna see sisaldab mittetaimset päritolu mineraalaineid ja vitamiine, mille kasutus ei ole õigusaktides sätestatud¹²⁷, ja kohustas Herbariat eemaldama Blutquicki märgistuses, reklaamis ja turustamisel viite määruse nr 834/2007¹²⁸ artikli 23 alusel kaitstud mahetootmisele.

Herbaria vaidlustas selle otsuse ja asi jõudis eelotsusetaotluse esitanud kohtusse. Herbaria ei vaidlustanud eelotsusetaotluse esitanud kohtus enam seda, et tema toode ei vasta Euroopa Liidu õigusele¹²⁹, ega ka keeldu kasutada sellel tootel Euroopa Liidu mahetootmise logo, riigisisest mahemärgist ja mahetootmisele viitavaid mõisteid. Seevastu tõi Herbaria esile, et määruse 2018/848¹³⁰ kohaselt ei kohaldata sellist keeldu ühele Blutquickiga konkureerivale Ameerika

¹²⁵ Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 9 aprilli 2024. aasta kohtuotsus **komisjon vs. nõukogu (rahvusvahelistele lepingutele allakirjutamine)** (C-551/21, [EU:C:2024:281](#)), mida on tutvustatud XIX.1 jaotises „Läbirääkimiste pidamine ja lepingute sõlmimine“; 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Confédération paysanne (Lääne-Sahara melonid ja tomatid)** (C-399/22, [EU:C:2024:839](#)), 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **komisjon ja nõukogu vs. Polisario Rinne** (C-778/21 P ja C-798/21 P, [EU:C:2024:833](#)), 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **komisjon ja nõukogu vs. Polisario Rinne** (C-779/21 P ja C-799/21 P, [EU:C:2024:835](#)), mida on tutvustatud XIX.2 jaotises „Sisu ja ulatus“.

¹²⁶ Komisjoni 5. septembri 2008. aasta määrus (EÜ) nr 889/2008, millega kehtestatakse määruse (EÜ) nr 834/2007 üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses mahepõllumajandusliku tootmise, märgistamise ja kontrolliga (ELT 2008, L 250, lk 1).

¹²⁷ Vitamiinide ja mineraalainete lisamine töödeldud toodetele, mis on märgistatud mõistega „mahe“, on kohaldatavate määruste alusel lubatud ainult siis, kui see vastab õigusaktides nende ainete kohta sätestatud kasutusele.

¹²⁸ Nõukogu 28. juuni 2007. aasta määrus (EÜ) nr 834/2007 mahepõllumajandusliku tootmise ning mahepõllumajanduslike toodete märgistamise ja määruse (EMÜ) nr 2092/91 kehtetuks tunnistamise kohta (ELT 2007, L 189, lk 1).

¹²⁹ Käsitletaval juhul määruse 2018/848 artikli 16 lõige 1 koostoimes selle määruse II lisa IV osa punkti 2.2.2 alapunkti f alapunktiga i, millega on sisuliselt asendatud määruse nr 889/2008 artikli 27 lõike 1 punkt f.

¹³⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2018. aasta määrus (EL) 2018/848, mis käsitleb mahepõllumajanduslikku tootmist ja mahepõllumajanduslike toodete märgistamist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 834/2007 (ELT 2018, L 150, lk 1).

Ühendriikidest imporditud tootele, kuigi see ei vasta liidu õigusest tulenevatele tootmisnõuetele, mis Herbaria hinnangul kujutab endast ebavõrdset kohtlemist, mis on vastuolus Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 20.

Kirjeldatud asjaoludel küsis eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtult muu hulgas, kas määruse 2018/848 kohaselt on lubatud kanda Euroopa Liidu mahetootmise logo selles määruses sätestatud tingimustel kolmandast riigist imporditud tootele isegi juhul, kui see ei vasta selles määruses ettenähtud nõuetele.

Euroopa Kohtu suurkoda tõlgendas oma otsuses määrust 2018/848¹³¹ nii, et mahetootena liidu turule viimiseks sellisest kolmandast riigist imporditud toote märgistamisel, mille tootmisnõuded on tunnustatud samaväärseks selles määruses sätestatutega, ei või kasutada ei Euroopa Liidu mahetootmise logo ega põhimõtteliselt ka mahetootmisele viitavaid mõisteid, kui see sisaldab mittetaimset päritolu mineraalaineid ja vitamiine, mille kasutus ei ole õigusaktides sätestatud, ega vasta seega nimetatud määruse artikli 16 lõikes 1 ette nähtud tingimustele. Sellisel tootel võib liidus siiski kasutada kolmanda riigi mahetootmise logo, isegi kui see logo sisaldab mahetootmisele viitavaid mõisteid määruse 2018/848 tähenduses.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus leidis, et määruse 2018/848 artikli 30 lõike 2 ja artikli 33 lõike 1 sõnastus viitab sellele, et Euroopa Liidu mahetootmise logo ja mahetootmisele viitavate mõistete kasutamine on lubatud ainult mahetootel – olenemata sellest, kas see on toodetud liidus või imporditud kolmandast riigist mahetootena liidu turule viimiseks –, mis vastab nimetatud määruses sätestatud nõuetele.

Niisugust sõnasõnalist tõlgendust kinnitab nende sätete kontekst. Nimelt tehakse määrusega 2018/848 vahet liidus toodetud toodete¹³² ja kolmandast riigist mahetootena liidu turule viimiseks imporditud toodete vahel, mis peavad vastama määruse 2018/848 artiklis 45 sätestatud tingimustele, sealhulgas ühele selle määruse artikli 45 lõike 1 punkti b alapunktides i–iii ette nähtud kolmest tingimusest. Need kolm tingimust puudutavad vastavalt hüpoteesi, kus imporditud toode vastab selle määruse II, III ja IV peatüki sätetele (alapunktis i nimetatud hüpotees); hüpoteesi, kus selle suhtes kohaldatakse päritoluriigi samaväärseid nõudeid, mis on selliseks tunnustatud kaubanduslepingu alusel (alapunktis ii nimetatud hüpotees), ja lõpuks hüpoteesi, kus need nõuded on tunnustatud samaväärseks liidu ühepoolse meetme alusel (alapunktis iii nimetatud hüpotees).

Nendest kolmest alternatiivsest tingimusest on aga ainult alapunktis i ette nähtud tingimuses nõutud, et imporditud toode peab vastama selle määruse II, III ja IV peatüki sätetele. Järelikult võib määruse 2018/848¹³³ artikli 45 lõike 1 punkti b alapunktis iii nimetatud hüpoteesile vastava toote, mis küll ei vasta kõigile selle määruse III peatükis sätestatud tootmisnõuetele, mahetootena liidu turule viia, eeldusel et tegemist on tootega, mis pärineb kolmandast riigist, mille tootmisnõudeid on liit pidanud samaväärseks nimetatud III peatükis sätestatutega ja mis vastavad viimati nimetatud nõuetele. Euroopa Kohus täpsustas, et mõiste „samaväärsus“ asjaomase kolmanda riigi tootmisnõuetega eeldab, et need täidavad samu eesmärgi ja järgivad samu põhimõtteid, kohaldades norme, mis tagavad nõuetele vastavuse osas sama kindlustaseme, kui on nõutud liidu õigusnormidega liidus toodetud toodetelt¹³⁴.

¹³¹ Käsitletaval juhul määruse 2018/848 artikli 30 lõiget 2 ja artikli 33 lõiget 1.

¹³² Need peavad vastama üksikasjalikele tootmisnõuetele, mis on sätestatud määruse 2018/848 II lisa IV osas ja kõigis selle määruse artikli 16 lõikes 3 osutatud rakendusaktides.

¹³³ Nii on see eelotsusetaotluse esitanud kohtus käsitletavas vaidluses.

¹³⁴ Määruse 2018/848 artikli 3 punkt 64.

Seevastu ei luba ükski määruse 2018/848 sätte kasutada Euroopa Liidu mahetootmise logo ja mahetootmisele viitavaid mõisteid tootel, mis pärineb samaväärsena tunnustatud kolmandast riigist ning mida võib küll liitu importida selle määruse artikli 45 lõike 1 punkti b alapunkti iii alusel, kuid mis ei vasta selles määruses sätestatud tootmisnõuetele.

Seda tõlgendust kinnitavad ka määruse 2018/848 eesmärgid, milleks on muu hulgas säilitada tarbijate usaldus mahetoodetena märgistatud toodete suhtes, tagades neile selge ja üheselt mõistetava teabe selle kohta, et toode, millele on kantud Euroopa Liidu mahetootmise logo või mahetootmisele viitavad mõisted, vastab täielikult kõigile selles määruses sätestatud nõuetele, mitte aga viimati nimetatutega üksnes samaväärsetele normidele.

Võimalus kasutada Euroopa Liidu mahetootmise logo või mahetootmisele viitavaid mõisteid nii toodetel, mis on toodetud liidus või kolmandates riikides vastavalt määruses 2018/848 sätestatud tootmisnõuetele, kui ka toodetel, mis on toodetud kolmandates riikides vastavalt nõuetele, mis on üksnes samaväärsed nende tootmisnõuetega, ei võimalda tarbijal tegelikult teada saada, kas imporditud toode vastab kõigile määruses 2018/848 sätestatud tootmisnõuetele või üksnes selle kolmanda riigi tootmisnõuetele, kust seda imporditakse, mis on samaväärsed selles määruses sätestatud tootmisnõuetega.

Selle kohta märkis Euroopa Kohus, et kui tootel kasutatakse Euroopa Liidu mahetootmise logo, ei piisa tarbija jaoks kogu ebaselguse kõrvaldamiseks sellest, kui toote päritolu näidatakse määruse 2018/848 artikli 32 lõike 2 alusel, märkides koha, kus kasvatati põllumajanduslik tooraine, millest toode koosneb.

Siiski peab selleks, et hõlbustada kaubavahetust kolmandate riikidega ja tagada määruse 2018/848 artikli 45 lõike 1 punkti b alapunkti iii – mis annab Euroopa Komisjonile volituse tunnustada kolmanda riigi nõuete samaväärsust selle määruse nõuetega – soovitav toime, olema lubatud selle sätte alusel imporditud toodetel, mis viiakse liidu turule mahetoodetena, kasutada selle kolmanda riigi mahetootmise logo, kust need pärinevad, isegi kui see logo sisaldab mõisteid, mis on identsed mahetootmisele viitavate mõistetega selle määruse artikli 30 lõike 1 ja IV lisa tähenduses.

IX. Piirikontroll, varjupaik ja sisserränne

1. Varjupaigapoliitika

a. Rahvusvahelise kaitse andmise tingimused

16. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Intervyuirasht organ na DAB pri MS (naised, kes on perevägivalda ohvrid) (C-621/21, [EU:C:2024:47](#))

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Ühine varjupaigapoliitika – Direktiiv 2011/95/EL – Pagulasseisundi saamise tingimused – Artikli 2 punkt d – Tagakiusamise põhjused – Teatavasse sotsiaalsesse rühma kuulumine – Artikli 10 lõike 1 punkt d – Tagakiusamine – Artikli 9 lõiked 1 ja 2 – Seos tagakiusamise põhjuste ja tagakiusamise vahel või tagakiusamise põhjuste ja sellise tagakiusamise eest kaitse puudumise vahel – Artikli 9 lõike 3 – Mitteriiklikud osalised – Artikli 6 punkt c – Täiendava kaitse saamise tingimused – Artikli 2 punkt f – Suur kahju – Artikli 15 punktid a ja b – Rahvusvahelise kaitse taotluste hindamine pagulasseisundi või täiendava kaitse seisundi andmiseks – Artikkel 4 – Naistevastane sooline vägivald – Perevägivald – Aukuriteo oht

Euroopa Kohtu suurkoda täpsustas eelotsusetaotlust lahendades tagakiusamise põhjust „teatavasse sotsiaalsesse rühma kuulumine“¹³⁵, mis võib anda aluse pagulasena tunnustamiseks, kui rahvusvahelise kaitse taotleja on naine, kes väidab, et tal on oma päritoluriiki tagasipöördumise korral kartus, et mõni tema pere- või kogukonnaliige ta tapab või paneb tema suhtes toime vägivaldakte kultuuriliste või usuliste normide või traditsioonide oletatava rikkumise tõttu.

WS on kurdi päritolu Türki kodanik. Ta saabus 2018. aasta juunis seaduslikult Bulgaariasse ja taasühines seejärel ühe oma pereliikmega Saksamaal, kus esitas rahvusvahelise kaitse taotluse. Pärast Saksamaa ametiasutuse taotlust nõustus Bulgaaria ametiasutus vastavalt riigi pagulasameti¹³⁶ (edaspidi „DAB“) 2019. aasta veebruari otsusele WSi tema rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamiseks tagasi võtma.

2019. aasta oktoobris toimunud ärakuulamistel teatas WS, et ta oli sunnitud 16-aastaselt abielluma ja ta on kannatanud perevägivalda all. WS põgenes 2016. aasta septembris oma abikaasa juurest. 2017. aastal sõlmis ta religioosse abielu ning 2018. aasta mais sündis tal sellest abielust poeg. Pärast Türgist lahkumist lasi ta end 2018. aasta septembris ametlikult oma esimesest abikaasast tolle vastuväidetest hoolimata lahutada. Neil põhjustel väljendas WS kartust, et tema perekond võib ta tappa, kui ta pöördub tagasi Türki.

DABi eesistuja jättis 2020. aasta mais tehtud otsusega WSi esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse rahuldamata, leides ühelt poolt, et pagulasseisundi andmise tingimused ei olnud täidetud. Põhjused, millele WS tugines, eelkõige perevägivald või tema vastu suunatud surmaähvardused, ei olnud nimelt asjakohased, kuna neid ei saanud seostada ühegi tagakiusamise põhjusega, mis on ette nähtud varjupaiga ja pagulaste seaduses, millega võeti Bulgaaria õigusesse üle direktiiv 2011/95. Pealegi ei väitnud WS, et teda on taga kiusatud tema soo pärast.

Teiselt poolt keelduti WSi andmast täiendava kaitse seisundit. Leiti, et ta ei vastanud selleks vajalikele tingimustele, kuna esiteks ei ole ametiasutused ega teatavad mitteriiklikud üksused võtnud

¹³⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiivi 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (ELT 2011, L 337, lk 9), artikli 2 punkt d.

¹³⁶ Darzhavna agentsia za bezhantsite (riigi pagulasamet, Bulgaaria).

tema suhtes meetmeid, mida riik ei saa kontrollida. Teiseks ei teavitanud WS politseid teda puudutavatest kuritegelikest rünnakutest, ei esitanud kaebust ja lahkus Türgist seaduslikult.

WS esitas selle otsuse peale kaebuse, mis jäeti rahuldamata.

WS esitas 2021. aasta aprillis uute tõendite alusel korduva rahvusvahelise kaitse taotluse, tuginedes põhjendatud kartusele tagakiusamise ees selle tõttu, et ta kuulub teatavasse sotsiaalsesse rühma, st koduvägivalla ohvriks langenud naiste ja selliste naiste rühma, kes võivad langeda selliste mitteriiklike osalejate poolt toimepandavate aukuritegude ohvriks, kelle eest Türgi riik ei saa teda kaitsta. Olles vastu oma väljasaatmisele Türgi, märkis WS ka, et ta kardab langeda aukurite ohvriks või et teda sunnitakse uuesti abielluma.

DAB keeldus 2021. aasta mais rahvusvahelise kaitse andmise menetlust uuesti avamast, leides muu hulgas, et WS ei olnud esitanud ühtegi uut olulist asjaolu oma isikliku olukorra või oma päritoluriigi kohta.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus, kellele esitati selle otsuse peale kaebus, otsustas esitada Euroopa Kohtule küsimused direktiivi 2011/95 tõlgendamise kohta, paludes Euroopa Kohtul täpsustada rahvusvahelise kaitse andmist reguleerivaid materiaa lõiguslike tingimusi ja niisugustel asjaoludel antava rahvusvahelise kaitse liiki.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks analüüsis Euroopa Kohus, kas direktiivi 2011/95 alusel võib olenevalt päritoluriigis valitsevatest tingimustest selle riigi naisi kogumis pidada „teatavasse sotsiaalsesse rühma“ kuuluvaks, mis on „tagakiusamise põhjus“, mis võib anda aluse pagulasena tunnustamiseks, või peab asjaomastel naistel olema täiendav ühine tunnus, et neid saaks pidada sellesse rühma kuuluvaks.

Sellega seoses rõhutas Euroopa Kohus kõigepealt, et Istanbuli konventsioonis¹³⁷ on sätestatud kohustused, mis kuuluvad ELTL artikli 78 lõike 2 kohaldamisalasse, mis annab liidu seadusandjale volitused võtta seoses Euroopa ühise varjupaigasüsteemiga selliseid meetmeid, nagu direktiiv 2011/95. Seega kuulub nimetatud konventsioon, niivõrd kui see puudutab varjupaika ning tagasi- ja väljasaatmise lubamatust, selliste rahvusvaheliste lepingute hulka, millest lähtudes tuleb nimetatud direktiivi¹³⁸ tõlgendada, kuigi osa liikmesriike, sealhulgas Bulgaaria Vabariik, ei ole seda konventsiooni ratifitseerinud.

Seejärel tuletas Euroopa Kohus meelde, et direktiivi 2011/95 artikli 10 lõike 1 punktist d tuleneb, et rühma käsitatakse „teatava sotsiaalse rühmana“, kui on täidetud kaks kumulatiivset tingimust. Esimesena peab asjaomase rühma liikmetel olema vähemalt üks kolmest selles sättes nimetatud identifitseerimistunnusest¹³⁹. Teisena peab sellel rühmal olema nende päritoluriigis „selgesti eristuv identiteet“.

„Teatava sotsiaalse rühma“ tuvastamise esimese tingimuse kohta märkis Euroopa Kohus, et asjaolu, et isik on naissoost, on sünnipärane tunnus ja seega selle tingimuse täitmiseks piisav. See ei välista, et

¹³⁷ Istanbulis 11. mail 2011 sõlmitud ja Euroopa Liidu poolt 13. juunil 2017 allkirjastatud ning Euroopa Liidu nimel nõukogu 1. juuni 2023. aasta otsusega (EL) 2023/1076 (ELT 2023, L 143 I, lk 4) heaks kiidetud Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon (edaspidi „Istanbuli konventsioon“). Konventsioon jõustus liidu suhtes 1. oktoobril 2023.

¹³⁸ Vastavalt ELTL artikli 78 lõikele 1.

¹³⁹ Nimelt „sünnipärane tunnus“, „ühine taust, mida ei saa muuta“ või „ühine tunnus või veendumus, mis on nende identiteedis või teadvuses nii fundamentaalne, et inimest ei tohiks sundida sellest lahti ütlema“.

naised, kellel on täiendav ühine tunnus, näiteks ühine taust, mida ei saa muuta¹⁴⁰, võivad samuti kuuluda sellesse kategooriasse selle sätte tähenduses.

Mis puudutab teist „teatava sotsiaalse rühma“ tuvastamise tingimust, siis tõdes Euroopa Kohus, et ümbritsev ühiskond võib naise – olenemata sellest, kas neil on või ei ole täiendav ühine tunnus – tajuda erinevana ja neil võib olla ühiskonnas selgesti eristuv identiteet eelkõige nende päritoluriigis kehtivate sotsiaalsete või moraalsete normide või õigusnormide tõttu.

Lõpuks märkis Euroopa Kohus, et kuulumine „teatavasse sotsiaalsesse rühma“ tuleb tuvastada sõltumata tagakiusamisest¹⁴¹, mille ohvriks võivad selle rühma liikmed päritoluriigis langeda. Sellegipoolest võib ühise tunnusega isikute diskrimineerimine või tagakiusamine kujutada endast asjakohast tegurit, kui selle kontrollimiseks, kas sotsiaalse rühma tuvastamise teine tingimus on täidetud, tuleb hinnata, kas kõnealune rühm näib olevat selle päritoluriigi sotsiaalsete või moraalsete normide või õigusnormide seisukohast eraldiseisev.

Seega võib ühelt poolt naise kogumis pidada „teatavasse sotsiaalsesse rühma“ kuuluvaks direktiivi 2011/95 artikli 10 lõike 1 punkti d tähenduses, kui on tõendatud, et olenevalt nende päritoluriigis valitsevatest tingimustest kannatavad nad oma soo tõttu füüsilise või vaimse vägivalla, sh seksuaalse vägivalla ja perevägivalla all. Teiselt poolt võib kitsamalt piiritletud naiste rühmi, kellel on täiendav ühine tunnus¹⁴², pidada oma päritoluriigis selgesti eristuva identiteediga rühma kuuluvaks, kui nad on sellise tunnuse tõttu häbimärgistatud ja kannatavad ümbritseva ühiskonna hukkamõistu, mis viib nende sotsiaalse tõrjumise või vägivaldaaktideni.

Teiseks analüüsis Euroopa Kohus, et kas juhul, kui taotleja väidab, et ta kardab mitteriiklike osaliste poolset tagakiusamist oma päritoluriigis, nõuab direktiiv 2011/95, et oleks tuvastatud seos tagakiusamise ja vähemalt ühe direktiivi 2011/95 artikli 10 lõikes 1 nimetatud tagakiusamise põhjuse vahel. Ta märkis, et selle direktiivi artikli 9 lõike 3 kohaselt koostoimes muude sätetega¹⁴³ eeldab pagulasena tunnustamine, et on tõendatud seos eespool nimetatud tagakiusamise põhjuste ja tagakiusamise¹⁴⁴ vahel või nende tagakiusamise põhjuste ja „kaitse pakkujate“¹⁴⁵ pakutava kaitse puudumise vahel „mitteriiklike osaliste“ poolse tagakiusamise eest. Seega, kui tagakiusamise paneb toime mitteriiklik osaline, on eespool viidatud artikli 9 lõikes 3 sätestatud tingimus¹⁴⁶ täidetud juhul, kui tagakiusamine põhineb ühel selle direktiivi artikli 10 lõikes 1 nimetatud tagakiusamise põhjustest, isegi kui kaitse puudumine ei põhine nendel põhjustel. See tingimus tuleb samuti lugeda täidetuks, kui kaitse puudumine põhineb ühel viimati nimetatud sättes loetletud tagakiusamise põhjustest, isegi kui mitteriikliku osalise tagakiusamine ei põhine nendel põhjustel. Järelikult, kui taotleja väidab, et ta kardab mitteriiklike osaliste poolset tagakiusamist oma päritoluriigis, ei ole tarvis tuvastada seost direktiivi 2011/95 artikli 10 lõikes 1 nimetatud ühe tagakiusamise põhjuse ja sellise tagakiusamise

¹⁴⁰ Euroopa Kohus märkis eelkõige, et asjaolu, et naised on kõrvale hoidnud sundabielust või on oma abikaasa juurest lahkunud, võib selle sätte tähenduses muu hulgas pidada ühiseks taustaks, mida ei saa muuta.

¹⁴¹ Direktiivi 2011/95 artikli 9 tähenduses.

¹⁴² Niisuguse täiendava ühise tunnuse näitena toob Euroopa Kohus välja nende naiste olukorra, kes keelduvad sundabielust, kui sellist praktikat võib nende ühiskonnas pidada sotsiaalseks normiks, või nende naiste olukorra, kes rikuvad seda normi, lõpetades oma abielu.

¹⁴³ Käsitletaval juhul koostoimes direktiivi 2011/95 artikli 6 punktiga c ja artikli 7 lõikega 1, tõlgendatuna direktiivi põhjendust 29 arvestades.

¹⁴⁴ Direktiivi 2011/95 artikli 9 lõigete 1 ja 2 tähenduses.

¹⁴⁵ Need „kaitse pakkujad“ on määratletud direktiivi 2011/95 artiklis 7.

¹⁴⁶ See tingimus on ette nähtud direktiivi 2011/95 artikli 9 lõikes 3.

vahel, kui sellise seose saab tuvastada ühe tagakiusamise põhjuse ja selle vahel, et kaitse pakkujad ei paku tagakiusamise eest kaitset¹⁴⁷.

Kolmandaks otsustas Euroopa Kohus, et mõiste „suur kahju“¹⁴⁸, mis võib anda alust täiendava kaitse seisundi tunnustamiseks¹⁴⁹, hõlmab taotlejat ähvardavat tegelikku ohtu, et mõni tema pere- või kogukonnaliige ta tapab või paneb tema suhtes toime vägivallaakte kultuuriliste või usuliste normide või traditsioonide oletatava rikkumise tõttu. Sellele järeldusele jõudmiseks märkis Euroopa Kohus, et direktiivi 2011/95¹⁵⁰ artikli 15 punktides a ja b on „suur kahju“ määratletud kui „surmanuhtlus või hukkamine“ ja „taotleja piinamine või ebainimlik või väarikust alandav kohtlemine või karistamine päritoluriigis“. Võttes arvesse direktiivi 2011/95 artikli 15 punkti a eesmärki tagada kaitse isikutele, kelle õigus elule oleks nende päritoluriiki tagasipöördumisel ohus, ei saa selles sättes sisalduvat mõistet „hukkamine“ tõlgendada nii, et see välistab elu ohtuseadmise üksnes põhjusel, et selle on toime pannud mitteriiklikud osalised. Seega, kui naist ähvardab tegelik oht, et mõni tema pere- või kogukonnaliige ta tapab või paneb tema suhtes toime vägivallaakte kultuuriliste või usuliste normide või traditsioonide oletatava rikkumise tõttu, tuleb sellist suurt kahju pidada „hukkamiseks“ selle sätte tähenduses.

11. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (naised, kes määratlevad ennast lähtuvalt soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtusest) (C-646/21, [EU:C:2024:487](#))

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Ühine varjupaigapoliitika – Direktiiv 2011/95/EL – Pagulasseisundi saamise tingimused – Artikli 2 punktid d ja e – Tagakiusamise põhjused – Artikli 10 lõike 1 punkt d ja lõige 2 – „Teatavasse sotsiaalsesse rühma kuulumine“ – Artikkel 4 – Faktide ja asjaolude individuaalne hindamine – Direktiiv 2013/32/EL – Artikli 10 lõige 3 – Rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise nõuded – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 24 lõige 2 – Lapse huvid – Kindlakstegemine – Alaealised kolmanda riigi kodanikud, kes liikmesriigis elamise tõttu määratlevad ennast lähtuvalt soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtusest

Euroopa Kohus, kellele rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (Haagi esimese astme kohus, 's-Hertogenboschi kohtumaja, Madalmaad) esitas eelotsusetaotluse, tegi suurkojas otsuse küsimuses, kas alaealisi kolmanda riigi kodanikke, kes on liikmesriigis elamise tulemusel hakanud end tegelikult identifitseerima lähtuvalt soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtusest, võib pidada „teatavasse sotsiaalsesse rühma“¹⁵¹ kuuluvaks, mis on „tagakiusamise põhjus“, mis võib viia pagulasseisundi tunnustamiseni.

K ja L on kaks õde, kes on Iraagi kodanikud ja kes on sündinud vastavalt 2003. ja 2005. aastal. Nad saabusid Madalmaadesse 2015. aastal ja sellest ajast peale on nad seal katkematult elanud. Nende

¹⁴⁷ Selle direktiivi artikli 7 lõike 1 tähenduses.

¹⁴⁸ Nähtud ette direktiivi 2011/95 artikli 15 punktides a ja b.

¹⁴⁹ Direktiivi 2011/95 artikli 2 punkti g tähenduses.

¹⁵⁰ Tõlgendatuna direktiivi 2011/95 põhjendust 34 arvestades.

¹⁵¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiivi 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (ELT 2011, L 337, lk 9), artikli 10 lõike 1 punkti d kohaselt käsitatakse tagakiusamise põhjuste hindamisel rühma „teatava sotsiaalse rühmana“, kui eelkõige selle rühma liikmetel on ühine sünnipärane tunnus või ühine taust, mida ei saa muuta, või ühine tunnus või veendumus, mis on nende identiteedis või teadvuses nii fundamentaalne, et inimest ei tohiks sundida sellest lahti ütlemale, ning sellel rühmal on asjaomases riigis selgesti eristuv identiteet, kuna ümbritsev ühiskond tajub seda erinevana.

2015. aasta novembris esitatud varjupaigataotlused jäeti 2017. aasta veebruaris rahuldamata. Kaebajad esitasid 2019. aasta aprillis korduvad taotlused¹⁵², mis jäeti 2020. aasta detsembris ilmselge põhjendamatusse tõttu rahuldamata. Nende rahuldamata jätmise otsuste vaidlustamiseks väitsid K ja L eelotsusetaotluse esitanud kohtus, et tulenevalt nende pikaajalisest elamisest Madalmaades on nad „läänestunud“. Nad kardavad, et Iraaki tagasipöördumisel hakatakse neid taga kiusama identiteedi tõttu, mille nad on Madalmaades endale kujundanud ja mida iseloomustab selliste päritoluriigist erinevate tõekspidamiste, väärtushinnangute ja käitumisnormide omaksvõtmine, mis on muutunud nende identiteedi ja teadvuse seisukohast nii olulisteks, et nad ei saa nendest lahti öelda. Nad väidavad seega kuuluvat „teatavasse sotsiaalsesse rühma“ direktiivi 2011/95 artikli 10 lõike 1 punkti d tähenduses.

Selles kontekstis küsis eelotsusetaotluse esitanud kohus esiteks, kuidas tõlgendada mõistet „kuulumine teatavasse sotsiaalsesse rühma“, ja teiseks, kuidas tuleb rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamisel võtta arvesse lapse huve, mis on tagatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 24 lõikega 2.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus, et rühma käsitatakse „teatava sotsiaalse rühmana“, kui on täidetud kaks kumulatiivset tingimust. Esiteks peab asjaomase rühma liikmetel olema vähemalt üks kolmest järgmisest identifitseerimistunnusest, nimelt „ühine sünnipärane tunnus“, „ühine taust, mida ei saa muuta“, või „ühine tunnus või veendumus, mis on nende identiteedis või teadvuses nii fundamentaalne, et inimest ei tohiks sundida sellest lahti ütlema“. Teiseks peab sellel rühmal olema päritoluriigis „selgesti eristuv identiteet, kuna ümbritsev ühiskond tajub seda erinevana“.

Mis puudutab neist tingimustest esimest, siis kuna naise tegelik enesemääratlemine lähtuvalt soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtusest eeldab soovi kogeda võrdset kohtlemist oma igapäevaelus, siis tähendab see, et naisel peab olema võimalik teha oma elus vabalt valikuid, eelkõige mis puudutab haridust ja ametialast karjääri, avalikus elus osalemise ulatust ja laadi, võimalust saavutada majanduslik sõltumatus väljaspool kodu töötades, otsust elada üksi või perega ning partneri valikut, mis on inimese identiteedi seisukohast fundamentaalsed valikud. Neil asjaoludel võib kolmanda riigi kodaniku tegelikku enesemääratlust lähtuvalt soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtusest pidada „tunnuseks või veendumuseks, mis on identiteedis või teadvuses nii fundamentaalne, et isikut ei tohiks sundida sellest lahti ütlema“.

Mis puudutab teist tingimust, mis viitab selle rühma „selgesti eristuvale identiteedile“ päritoluriigis, siis tõdes kohus, et ümbritsev ühiskond võib naisi tajuda erinevana ja neil võib olla selles ühiskonnas selgesti eristuv identiteet eelkõige nende päritoluriigis kehtivate sotsiaalsete või moraalsete normide või õigusnormide tõttu. See tingimus on täidetud ka nende naiste puhul, kellel on niisugune täiendav ühine tunnus nagu soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtusest lähtuv tegelik identifitseerimine, kui nende päritoluriigis kehtivad normid toovad tagajärjena kaasa selle, et ühise tunnuse tõttu tajub ümbritsev ühiskond naisi erinevatena.

Sellest järeldub, et naisi, sealhulgas alaealisi, kelle ühine tunnus on see, et nad on liikmesriigis elamise ajal hakanud end tegelikult identifitseerima lähtuvalt soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtusest, võib päritoluriigis valitsevaid tingimusi arvestades pidada „teatavasse sotsiaalsesse rühma“ kuuluvaks, mis on „tagakiusamise põhjus“, mis võib viia pagulasseisundi tunnustamiseni.

Sellega seoses rõhutas Euroopa Kohus, et seda, et kolmanda riigi kodanik on liikmesriigis elamise ajal hakanud end tegelikult määratlema lähtuvalt soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtusest, ei saa pidada

¹⁵² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiivi 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT 2013, L 180, lk 60) artikli 2 punktis q on „korduv taotlus“ määratletud kui täiendav rahvusvahelise kaitse taotlus, mis esitatakse pärast eelmise taotluse kohta lõpliku otsuse tegemist.

asjaoluks, mille see kodanik on tekitanud oma otsusega pärast päritoluriigist lahkumist¹⁵³, ega tegevuseks, mille ainus või peamine eesmärk oli luua vajalikud tingimused rahvusvahelise kaitse taotluse esitamiseks¹⁵⁴. Nimelt piisab, kui tõdeda, et kui niisugune enesemääratlemine on õiguslikult piisavalt tõendatud, ei saa seda kuidagi samastada kuritarvituste ja ärakasutamisega, mille vastu direktiivi 2011/95 artikli 5 lõikega 3 soovitakse võidelda.

Teisena tõdes Euroopa Kohus, et kui rahvusvahelise kaitse taotleja on alaealine, peab pädev riigiasutus pärast taotluse individuaalset läbivaatamist tingimata arvesse võtma selle alaealise huve, kui ta hindab tema rahvusvahelise kaitse taotluse põhjendatust.

Selles osas täpsustas Euroopa Kohus ühelt poolt, et põhiõiguste harta artikli 51 lõike 1 kohaselt peavad liikmesriigid järgima harta artikli 24 lõiget 2 liidu õiguse kohaldamise korral ja seega ka siis, kui nad vaatavad läbi „korduvat taotlust“. Teiselt poolt, kuna direktiivi 2013/32 artikli 40 lõikes 2 ei tehta vahet esimesel rahvusvahelise kaitse taotlusel ja „korduval taotlusel“ selles osas, mis puudutab dokumente või tõendeid, näitamaks, et taotlejat saab käsitada rahvusvahelise kaitse saamise kriteeriumidele vastava isikuna direktiivi 2011/95 alusel, peab tema taotluste põhjenduseks esitatud faktide ja asjaolude hindamine mõlemal juhul toimuma viimasena nimetatud direktiivi artikli 4 kohaselt.

Lisaks võib pikaajalist viibimist liikmesriigis, eriti kui see langeb kokku ajavahemikuga, mille jooksul kujunes välja alaealise taotleja identiteet, arvesse võtta rahvusvahelise kaitse taotluse hindamisel, mis põhineb niisugusel tagakiusamise põhjusel nagu „teatavasse sotsiaalsesse rühma kuulumine“.

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky (C-406/22, [EU:C:2024:841](#))

Eelotsusetaotlus – Varjupaigapoliitika – Rahvusvaheline kaitse – Direktiiv 2013/32/EL – Rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühised nõuded – Artiklid 36 ja 37 – Mõiste „turvaline päritoluriik“ – Tunnistamine – I lisa – Kriteeriumid – Artikkel 46 – Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile – Turvaliseks päritoluriigiks tunnustamise läbivaatamine kohtu poolt

Euroopa Kohtu suurkoda võttis eelotsusetaotluse raames seisukoha küsimuses, millised piirid on liikmesriikidele direktiivi 2013/32¹⁵⁵ antud õigusel tunnistada kolmas riik turvaliseks päritoluriigiks ning mis ulatuses võib sellist turvaliseks tunnistamist kontrollida kohus, kellele on esitatud kaebus otsuse peale, millega jäeti rahuldamata rahvusvahelise kaitse taotlus, mille oli esitanud turvaliseks päritoluriigiks tunnustatud kolmanda riigi kodanik.

Moldova kodanik CV esitas 9. veebruaril 2022 Tšehhi Vabariigis rahvusvahelise kaitse taotluse. Taotluse põhjenduseks viitas ta esiteks sellele, et Moldovas on teda ähvardanud üksikisikud, keda politseiasutused ei ole suutnud tuvastada, ja teiseks Venemaa Föderatsiooni sissetungile Ukrainasse. Ministerstvo vnitra České republiky (Tšehhi Vabariigi siseministeerium) jättis 8. märtsi 2022. aasta otsusega selle taotluse kui selgelt põhjendamatu rahuldamata, eeskätt seetõttu, et Tšehhi Vabariik

¹⁵³ Vt direktiivi 2011/95 artikli 5 lõike 3.

¹⁵⁴ Vt direktiivi 2011/95 artikli 4 lõike 3 punkt d.

¹⁵⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT 2013, L 180, lk 60). Direktiivi artikli 37 lõike 1 kohaselt võivad liikmesriigid säilitada või kehtestada õigusaktid, mis võimaldavad riigisisel tasandil vastavalt direktiivi I lisale määrata rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise eesmärgil kindlaks riigid, mida tunnustatakse turvaliste päritoluriikidena.

leiab, et Moldova Vabariik, välja arvatud Transnistria, on turvaline päritoluriik, ilma et CV oleks suutnud tõendada, et tema konkreetses olukorras¹⁵⁶ see nii ei ole.

CV vaidlustas selle otsuse Krajský soud v Brněs (Brno maakonnakohus, Tšehhi Vabariik). Esiteks kahtleb see kohus, kas kolmas riik lakkab olemast turvaline päritoluriik, kui ta otsustab tugineda õigusele teha erandeid kohustustest, mis tulenevad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist¹⁵⁷, nagu seda tegi Moldova Vabariik kõigepealt seoses seal valitseva energiakriisiga ja seejärel seoses Venemaa Föderatsiooni sissetungiga Ukrainasse. Teiseks küsib see kohus, kas Euroopa Liidu õigusega on vastuolus, kui liikmesriik tunnistab kolmanda riigi turvaliseks päritoluriigiks, välistades tema territooriumi teatavad osad. Kolmandaks küsib see kohus selle kontrolli ulatuse kohta, mida tal tuleb sellise turvaliseks tunnistamisega seoses teha, võttes arvesse eelkõige võimalust menetleda kiirendatud menetluses neid ajutise kaitse taotlusi, mille esitasid turvaliseks päritoluriigiks tunnistatud kolmandate riikide kodanikud, ja tunnistada need vajaduse korral selgelt põhjendamatuks.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena leidis Euroopa Kohus, et kolmas riik ei lõpeta nendele kriteeriumidele vastamist, mis võimaldavad ta tunnistada turvaliseks päritoluriigiks direktiivi 2013/32 artikli 37 tähenduses, üksnes sel põhjusel, et ta kasutab EIÕK artiklis 15 sätestatud õigust teha erand. Peale tagatiste, millele selle õiguse kasutamine on allutatud, ei ole võimalik selle erandi tegemise õigusele tuginemisest järeldada ei seda, et see kolmas riik on tegelikult võtnud meetmeid, millega tehakse erand selles konventsioonis ette nähtud kohustustest, ega ka seda, milline on sellisel juhul võetud erandimeetmete laad ja ulatus.

Euroopa Kohus märkis siiski, et erandi tegemisele tuginemise korral peavad selle liikmesriigi pädevad asutused, kes on tunnistanud asjaomase kolmanda riigi turvaliseks päritoluriigiks, hindama, kas tuleb säilitada selline turvaliseks päritoluriigiks tunnistamine. Nimelt nõuab direktiivi 2013/32 artikli 37 lõige 2, et liikmesriigid vaataks korrapäraselt läbi turvaliseks päritoluriigiks tunnistatud kolmandate riikide olukorra, kuna asjaolud, mis võimaldavad eeldada rahvusvahelise kaitse taotlejate turvalisust konkreetses päritoluriigis, on oma olemuselt varieeruvad. See korrapärase läbivaatamise nõue hõlmab ka olulisi sündmusi, kuna nende olulisuse tõttu võivad need sündmused mõjutada turvaliseks päritoluriigiks tunnistatud kolmanda riigi suutlikkust jätkuvalt täita direktiivi I lisas selle kohta sätestatud kriteeriume ja seega vastata eeldusele, et tal on võimalik tagada taotlejate turvalisus. EIÕK artiklis 15 sätestatud erandi tegemise õigusele tuginemine kujutab endast sellist sündmust, kuna ei saa välistada, et erandimeetmed, mis puudutavad põhiõigusi, on vastuolus kriteeriumidega, mis on ette nähtud direktiivi 2013/32 I lisas. Lisaks toob selline tuginemine igal juhul kaasa märkimisväärse ohu, et arvestatavalt muudetakse viisi, kuidas asjaomases kolmandas riigis kohaldatakse õigusi ja vabadusi käsitlevaid õigusnorme.

Teisena täpsustas Euroopa Kohus, et direktiivi 2013/32 artikliga 37 on vastuolus see, et kolmanda riigi saab tunnistada turvaliseks päritoluriigiks, kui tema territooriumi teatavad osad ei vasta sellise tunnistamise sisulistele tingimustele, mis on sätestatud selle direktiivi I lisas.

Seda kinnitab muu hulgas nimetatud sätte kujunemislugu. Nimelt oli võimalus tunnistada turvaliseks üks osa kolmanda riigi territooriumist rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise huvides antud

¹⁵⁶ Direktiivi 2013/32 artikli 31 lõike 8 punktis b ja artikli 32 lõikes 2 on sätestatud, et kui taotleja on pärit turvalisest päritoluriigist, võivad liikmesriigid ette näha taotluse läbivaatamise menetluse kiirendamise ja/või selle kohaldamise piiril või transiiditsoonis, ning pidada tema taotlust selgelt põhjendamatuks.

¹⁵⁷ Allkirjastatud Roomas 4. novembril 1950 (edaspidi „EIÕK“). EIÕK artikli 15 „Kohustuste täitmise peatamine hädaolukorras“ lõikes 1 on sätestatud: „Sõja ajal või muus hädaolukorras, mis ohustab rahva eluvõimet, võib konventsiooniosaline võtta meetmeid, millega ta peatab konventsiooniga võetud kohustuste täitmise ulatuses, mis on olukorra tõsiduse tõttu vältimatult vajalik, tingimusel et meetmed ei ole vastuolus tema teiste rahvusvahelise õiguse järgsete kohustustega.“

liikmesriikidele direktiiviga 2005/85¹⁵⁸, eeskätt selle artikliga 30. Seda võimalust ei ole enam direktiivi 2013/32 artiklis 37, mis asendas viimati nimetatud artikli. Kavatsus see võimalus kaotada tuleneb juba Euroopa Komisjoni ettepanekust, mis oli direktiivi 2013/32 aluseks¹⁵⁹, kus see võimalus oli selgelt maha tõmmatud. Lisaks kinnitab sellist kavatsust selle ettepaneku üksikasjalik seletuskiri¹⁶⁰, mis viitab sõnaselgelt soovile kaotada nimetatud võimalus ning sellisest kaotamisest tulenevale tagajärjele, mille kohaselt oleks nüüd nõutud, et sellise turvaliseks tunnistamise sisulised tingimused oleksid täidetud kogu asjaomase kolmanda riigi territooriumil.

Ühtlasi ei ole selline tagajärg vastuolus direktiivi 2013/32 eesmärkidega, milleks on menetleda rahvusvahelise kaitse taotlusi „võimalikult kiiresti, ilma et see piiraks taotluse piisavat ja täielikku läbivaatamist“¹⁶¹. Kuna liidu seadusandja eesmärk on tagada selle direktiiviga rahvusvahelise kaitse taotluste kiire ja põhjalik läbivaatamine, peab ta talle antud kaalutusõiguse teostamisel tasakaalustama need kaks eesmärki, kui ta määrab kindlaks tingimused, mille alusel liikmesriigid võivad tunnistada kolmanda riigi turvaliseks päritoluriigiks. Liikmesriikide võimaluse puudumine jätta turvaliseks tunnistamata osa kolmanda riigi territooriumist peegeldab seda tasakaalu ja seadusandja valikut eelistada selliste rahvusvahelise kaitse taotluste põhjalikku läbivaatamist, mille on esitanud taotlejad, kelle päritoluriik ei vasta kogu tema territooriumil direktiivi I lisas sätestatud sisulistele tingimustele. Kuigi määrusega 2024/1348¹⁶² – millega tunnistatakse direktiiv 2013/32 alates 12. juunist 2026 kehtetuks – on selline võimalus uuesti kehtestatud¹⁶³, on tegemist liidu seadusandja õigusega seda valikut muuta asjaolusid uuesti tasakaalustades. Lisaks on asjaolu, et selle määrusega sel eesmärgil kehtestatud õiguslik regulatsioon erineb direktiivis 2005/85 sätestatud, kinnituseks tõlgendusele, mille kohaselt ei ole liidu seadusandja seda võimalust direktiivis 2013/32 ette näinud.

Lõpuks kolmandana otsustas Euroopa Kohus, et kui kohtule on esitatud kaebus otsuse peale, millega jäetakse rahuldamata rahvusvahelise kaitse taotlus, mis vaadati läbi erikorra raames, mida kohaldatakse nende taotlejate esitatud taotlustele, kes on pärit kolmandatest riikidest, mis on tunnistatud turvaliseks päritoluriigiks, peab see kohus toimiku materjalide ja talle menetluse käigus teatavaks saanud asjaolude alusel ise tuginema sellele, et on rikutud riigi turvaliseks tunnistamise sisulisi tingimusi, mis on sätestatud direktiivi 2013/32 I lisas, isegi kui kaebuses sellele rikkumisele sõnaselgelt ei ole tuginetud.

Direktiivi 2013/32 artikli 46 lõikes 3 on nimelt täpsustatud, et kohus, kus on vaidlustatud rahvusvahelise kaitse taotluse kohta tehtud otsus, viib läbi „nii faktiliste kui ka õiguslike asjaolude, sealhulgas vajaduse korral rahvusvahelise kaitse vajaduste täielik[u] ja *ex nunc* läbivaatami[s]e“. Selles fraasis kasutatud väljend „vajaduse korral“ toob esile asjaolu, et kohtu kohustus teha täielik ja *ex nunc* läbivaatamine võib seisneda ka rahvusvahelise kaitse taotluse menetluslikes aspektides. Kolmanda riigi tunnistamine turvaliseks päritoluriigiks kuulub aga rahvusvahelise kaitse taotluste menetluslike aspektide hulka, kuna see võib mõjutada sedalaadi taotluste läbivaatamise menetlust.

¹⁵⁸ Nõukogu 1. detsembri 2005. aasta direktiiv 2005/85/EÜ liikmesriikides pagulasseisundi omistamise ja äravõtmise menetluse miinimumnõuete kohta (ELT 2005, L 326, lk 13). See direktiiv tunnistati kehtetuks direktiiviga 2013/32.

¹⁵⁹ Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv liikmesriikides rahvusvahelise kaitse andmise ja äravõtmise menetluse miinimumnõuete kohta, KOM(2009) 554 (lõplik), lk 60.

¹⁶⁰ KOM(2009) 554 (lõplik), lisa, 14959/09 ADD 1, lk 15.

¹⁶¹ 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Alheto (C-585/16, [EU:C:2018:584](#), punkt 109).

¹⁶² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. mai 2024. aasta määrus (EL) 2024/1348, millega luuakse rahvusvahelise kaitse ühine menetlus liidus ja tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2013/32/EL (ELT L, 2024/1348).

¹⁶³ Määruse 2024/1348 artikli 61 lõikes 2 on sätestatud, et kolmandat riiki võib käsitada turvalise päritoluriigina nii liidu kui ka liikmesriigi tasandil, tehes erandi selle territooriumi konkreetsete osade või selgelt tuvastatavate isikute kategooriate puhul.

Käsitletavas asjas tugines rahuldamata jätmise otsus asjaolule, et CV on pärit Moldova Vabariigist ja et Tšehhi Vabariik on tunnistanud selle kolmanda riigi, välja arvatud Transnistria, turvaliseks päritoluriigiks. Seega on selle kolmanda riigi tunnistamine turvaliseks päritoluriigiks üks toimiku asjaoludest, mis on eelotsusetaotluse esitanud kohtule teatavaks tehtud ja mille üle see kohus peab nimetatud otsuse peale esitatud kaebuse raames otsustama. Sellest tuleb järeldada, et neil asjaoludel – isegi kui põhikohtuasja kaebaja ei ole sõnaselgelt viidanud sellele, et võidi rikkuda direktiivis 2013/32 riigi turvaliseks tunnistamise kohta ette nähtud norme, et kohaldada rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise menetlusele erikorda – on see võimalik rikkumine õigusküsimus, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus peab kaaluma selle direktiivi artikli 46 lõikes 3 ette nähtud täieliku ja *ex nunc* läbivaatamise raames.

b. Rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise normid uue varjupaigataotluse esitamise korral

8. veebruari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Bundesrepublik Deutschland (korduva taotluse vastuvõetavus) (C-216/22, [EU:C:2024:122](#))

Eelotsusetaotlus – Rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühised nõuded – Direktiiv 2013/32/EL – Artikli 33 lõige 2 ning artikli 40 lõiked 2 ja 3 – Korduv taotlus – Sellise taotluse vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata jätmise tingimused – Mõiste „uus asjaolu või tõend“ – Euroopa Kohtu otsus, mis käsitleb liidu õiguse tõlgendamise küsimust – Artikkel 46 – Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile – Liikmesriigi kohtu pädevus teha sellise taotluse kohta sisuline otsus, kui taotluse vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata jätmise otsus on õigusvastane – Menetluslikud tagatised – Artikli 14 lõige 2

Euroopa Kohus, kellele esitas eelotsusetaotluse Verwaltungsgericht Sigmaringen (Sigmaringeni halduskohus, Saksamaa), tegi suurkojas otsuse muu hulgas selle kohta, kas Euroopa Kohtu eelotsus on uus asjaolu, millest tingituna tuleb korduv varjupaigataotlus sisuliselt läbi vaadata ning seda ei tohi jätta vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata.

Süüria kodanik esitas 26. juulil 2017 Saksamaal varjupaigataotluse. Ta selgitas Saksamaa pädevas ametiasutuses toimunud vestlusel, et aastatel 2003–2005 läbis ta Süürias ajateenistuse ning lahkus sellest riigist kartuse tõttu, et ta kutsutakse tagasi väeteenistusse või vahistatakse, kui ta keeldub sõjaväekohustuse täitmisest.

Saksamaa pädev ametiasutus andis 16. augusti 2017. aasta otsusega talle täiendava kaitse, kuid keeldus pagulasseisundi andmisest. Ametiasutus põhjendas keeldumist muu hulgas sellega, et ei ole alust eeldada, et kuna taotleja oli enne Süüria armeesse kutsumist juba Süüriast lahkunud, peetakse teda koduriigis väejooksikuks või režiimivastaseks. Pealegi ei ole ta tõendanud, et tema lahkumise põhjuseks oli sõjaväeteenistusse kutsumine. Ta viitas vaid üldiselt sõja tõttu valitsevale ohtlikule olukorrale Süürias.

Taotleja ei kaevanud seda otsust edasi ja otsus jõustus. 15. jaanuaril 2021 esitas ta uue varjupaigataotluse (korduv taotlus), milles ta tugines Euroopa Kohtu 19. novembri 2020. aasta kohtuotsusele Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (sõjaväeteenistus ja varjupaik)¹⁶⁴. Ta väitis, et Euroopa Kohus märkis selles kohtuotsuses, et teatud asjaoludel esineb „tugev eeldus“, et

¹⁶⁴ 19. novembri 2020. aasta kohtuotsus Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (sõjaväeteenistus ja varjupaik) (C-238/19, [EU:C:2020:945](#)).

sõjaväeteenistusest keeldumine on seotud ühega direktiivi 2011/95 artiklis 10 nimetatud tagakiusamise põhjustest¹⁶⁵.

Saksamaa pädev ametiasutus jättis 22. märtsi 2021. aasta otsusega taotleja korduva varjupaigataotluse vastuvõetamatusse tõttu läbi vaatamata põhjendusega, et viidatud Euroopa Kohtu otsus ei tähenda, et ta peaks seda taotlust sisuliselt läbi vaatama.

Sigmaringeni halduskohtul, kellele taotleja esitas selle otsuse peale kaebuse, tekkis kahtlus, kas Euroopa Kohtu otsus, milles piirduakse vaid sellise liidu õigusnormi tõlgendamisega, mis kehtis juba varasema taotluse kohta otsuse tegemise ajal, võib olla „uus asjaolu või tõend“, mis välistab võimaluse korduv varjupaigataotlus vastuvõetamatusse tõttu läbi vaatamata jätta.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus tuletas kõigepealt meelde, et nii direktiivi 2013/32 artikli 33 lõike 2 sõnastusest ja eesmärgist kui ka direktiivi ülesehitusest nähtub, et kõnealuses sättes ette nähtud võimalus jätta rahvusvahelise kaitse taotlus vastuvõetamatusse tõttu läbi vaatamata on erand kohustusest selline taotlus sisuliselt läbi vaadata. Seega on Euroopa Kohus varem sedastanud, et nii kõnealuses sättes toodud loetelu ammendavusest kui ka selles loetelus sisalduvate vastuvõetamatusse aluste erandlikkusest tuleneb, et neid aluseid tuleb tõlgendada kitsalt¹⁶⁶. Järelikult tuleb olukordi, kus direktiivi 2013/32 kohaselt tuleb korduv taotlus lugeda vastuvõetavaks, tõlgendada seevastu laialt.

Lisaks nähtub direktiivi 2013/32 artikli 33 lõike 2 punkti d sõnastusest endast ja eelkõige väljendi „uusi [asjaolusid] ega tõendeid“ kasutamisest, et selles sättes ei peeta silmas mitte ainult faktilist muutust taotleja enda olukorras või tema päritoluriigis, vaid ka uusi õiguslikke asjaolusid.

Kohtupraktikast ilmneb muu hulgas, et korduvat taotlust ei saa tunnistada direktiivi 2013/32¹⁶⁷ artikli 33 lõike 2 punkti d alusel vastuvõetamatuks, kui menetlev ametiasutus sama direktiivi tähenduses¹⁶⁸ tuvastab, et varasema taotluse lõplik tagasilükkamine on liidu õigusega vastuolus. Selline järeldus on ametiasutusele tingimata siduv, kui see vastuolu nähtub Euroopa Kohtu otsusest või tuvastatakse täiendavalt liikmesriigi kohtu otsusega¹⁶⁹.

Järelikult võib direktiivi 2013/32 konkreetsetes kontekstis mis tahes Euroopa Kohtu otsus kuuluda selle direktiivi artikli 33 lõike 2 punkti d ja artikli 40 lõigete 2 ja 3 tähenduses mõiste „uus asjaolu“ alla¹⁷⁰. See järeldus ei sõltu sellest, kas kohtuotsus tehti enne või pärast varasema taotluse kohta otsuse

¹⁶⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (ELT 2011, L 337, lk 9). Direktiivi artiklis 10, mis asub peatükis „Kvalifitseerimine pagulaseks“, on esitatud loetelu asjaoludest, mida liikmesriigid võtavad tagakiusamise põhjuste hindamisel arvesse.

¹⁶⁶ Vt selle kohta 1. augusti 2022. aasta kohtuotsus Bundesrepublik Deutschland (pagulaste laps, kes on sündinud väljaspool vastuvõtvat riiki) (C-720/20, [EU:C:2022:603](#), punktid 49 ja 51).

¹⁶⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT 2013, L 180, lk 60). Direktiivi artikli 33 lõike 2 punktis d on ette nähtud, et liikmesriigid võivad pidada vastuvõetamatuks korduvat rahvusvahelise kaitse taotlust, mille puhul ei ole tuvastatud ega taotleja poolt esitatud uusi asjaolusid ega tõendeid seoses selle läbivaatamisega, kas taotlejat on võimalik käsitada rahvusvahelise kaitse saamise kriteeriumidele vastava isikuna direktiivi 2011/95/EL alusel.

¹⁶⁸ Direktiivi 2013/32 artikli 2 punktis f on „menetlev ametiasutus“ määratletud kui „liikmesriigi kohtulaadne ametiasutus või haldusorgan, kes vastutab rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise eest ning on pädev võtma sellistes juhtumites vastu esimese astme otsuseid“.

¹⁶⁹ Vt selle kohta 14. mai 2020. aasta kohtuotsus Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (C-924/19 PPU ja C-925/19 PPU, [EU:C:2020:367](#), punktid 198 ja 203).

¹⁷⁰ Direktiivi 2013/32 artikkel 40 sisaldab sätteid korduva taotluse läbivaatamise kohta.

tegemist või kas kohtuotsuses tuvastatakse otsuse aluseks olnud riigisisese õigusnormi vastuolu liidu õigusega või piirduks vaid liidu õiguse, sealhulgas otsuse tegemise ajal juba kehtinud õiguse tõlgendamisega.

Korduva taotluse vastuvõetavuseks on direktiivi 2013/32 artikli 40 lõike 3 kohaselt siiski nõutav, et uued asjaolud või tõendid „olulisel määral suurendavad tõenäosust, et taotlejat saab käsitada rahvusvahelise kaitse saamise kriteeriumidele vastava isikuna direktiivi [2011/95] alusel”.

Järelikult on mis tahes Euroopa Kohtu otsus, sealhulgas kohtuotsus, milles piirduks vaid sellise liidu õigusnormi tõlgendamisega, mis kehtis juba varasema taotluse kohta otsuse tegemise ajal, sõltumata sellest, millal see kohtuotsus tehti, uus asjaolu direktiivi 2013/32 artikli 33 lõike 2 punkti d ja artikli 40 lõigete 2 ja 3 tähenduses, kui see suurendab olulisel määral tõenäosust, et taotlejat saab käsitada rahvusvahelise kaitse saamise kriteeriumidele vastava isikuna.

18. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Bundesrepublik Deutschland (pagulasseisundi andmise otsuse toime) (C-753/22, [EU:C:2024:524](#))

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühised nõuded – Direktiiv 2013/32/EL – Artikli 33 lõike 2 punkt a – Asjaolu, et liikmesriigi ametiasutustel ei ole võimalik jätta varjupaigataotlust vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata põhjusel, et teises liikmesriigis on pagulasseisund juba antud – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 4 – Oht saada selles teises liikmesriigis ebainimlikult või alandavalt koheldud – Selle varjupaigataotluse läbivaatamine nende asutuste poolt vaatamata sellele, et kõnealusel teises liikmesriigis on pagulasseisund juba antud – Direktiiv 2011/95/EL – Artikkel 4 – Individuaalne läbivaatamine

Euroopa Kohus, kellele Bundesverwaltungsgericht (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim halduskohus) esitas eelotsusetaotluse, otsustas suurkoja koosseisus küsimuse üle, kas liikmesriigi ametiasutused peavad varjupaigataotluse vaatamata sellele, et pagulasseisund on teises liikmesriigis juba antud, uuesti läbi vaatama, kui nad ei saa kasutada direktiiviga 2013/32¹⁷¹ antud võimalust jätta see taotlus vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata.

Süüria kodanik QY, kes oli saanud 2018. aastal Kreekas pagulasseisundi, esitas Saksamaal rahvusvahelise kaitse taotluse. Seejärel leidis üks Saksamaa halduskohus, et QYit ähvardab Kreekas tõsine oht, et talle saab osaks Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 4 tähenduses ebainimlik või alandav kohtlemine, mistõttu ta ei saa sinna tagasi pöörduda.

Saksamaa pädev asutus jättis 2019. aasta oktoobris QYi pagulasseisundi taotluse rahuldamata, kuid andis talle täiendava kaitse. QY esitas selle otsuse peale kaebuse, mille Saksamaa halduskohus, kelle poole oli pöördutud, jättis rahuldamata põhjusel, et QYit ei ähvarda Süürias tagakiusamine. QY esitas seejärel kassatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule, väites, et Kreeka ametiasutuste poolt pagulasseisundi tunnustamisel on Saksamaa pädeva asutuse jaoks siduv toime.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustas, et kõnealusel juhul ei saa QYi rahvusvahelise kaitse taotlust sel põhjusel, et Kreekas on pagulasseisund juba antud, vastuvõetamatuks tunnistada, sest QYit ähvardab tõsine oht, et talle saab selles liikmesriigis osaks ebainimlik või alandav kohtlemine harta artikli 4 tähenduses. Neil asjaoludel soovis eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas liidu õiguse kohaselt võis Saksamaa pädev asutus hinnata selle rahvusvahelise kaitse taotluse põhjendatust, olemata seotud asjaoluga, et Kreeka oli QYile sellise kaitse juba andnud.

¹⁷¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT 2013, L 180, lk 60). Selle direktiivi artikli 33 lõike 2 punkti a kohaselt võivad liikmesriigid pidada rahvusvahelise kaitse taotlust vastuvõetamatuks, kui mõni teine liikmesriik on andnud rahvusvahelise kaitse.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena tuleb Euroopa Kohus meelde, et ELTL artikli 78 lõike 2 punktis a on ette nähtud, et Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu võtavad vastu meetmed Euroopa ühise varjupaigasüsteemi kohta, mis hõlmab „kogu liidus kehtivat ühetaolist varjupaigaseisundit kolmandate riikide kodanikele“. Kuigi see säte annab seega õigusliku aluse selliste liidu õigusaktide vastuvõtmiseks, mis sisaldavad sellist ühetaolist seisundit, on liidu seadusandja sekkumine siiski vajalik selleks, et anda konkreetne sisu kõigile õigustele, mis on seotud selle seisundiga, mille on andnud üks liikmesriik ja mida kõik teised tunnustavad ning mis kehtib kogu liidus.

Ent liidu seadusandja ei ole veel lõplikult täpsustanud ELTL artikli 78 lõike 2 punkti a eesmärki, milleks on kõnealune ühetaoline varjupaigaseisund. Eelkõige ei ole ta tänaseni kehtestanud põhimõtet, mille kohaselt oleksid liikmesriigid kohustatud automaatselt tunnustama teise liikmesriigi pagulasseisundi andmise otsuseid, ega ole täpsustanud sellise põhimõtte rakendamise korda. Kuigi liikmesriikidel on seega liidu õiguse praeguses seisus vabadus seada kõikide nende territooriumil pagulasseisundiga kaasnevate õiguste tunnustamise tingimuseks, et nende pädevad asutused on teinud uue pagulasseisundi andmise otsuse, võivad nad ette näha, et teise liikmesriigi selliseid otsuseid tunnustatakse automaatselt vastavalt soodsamale sättele¹⁷². Selge on aga see, et Saksamaa ei ole seda võimalust kasutanud.

Neil asjaoludel tegi Euroopa Kohus teisena kindlaks, millises ulatuses vaatab liikmesriigi pädev asutus läbi rahvusvahelise kaitse taotluse, mille on esitanud taotleja, kellele teine liikmesriik on juba pagulasseisundi andnud.

Selles kontekstis märkis ta, et kui liikmesriigi pädeval asutusel ei ole võimalik tunnistada direktiivi 2013/32 artikli 33 lõike 2 punkti a alusel vastuvõetamatuks rahvusvahelise kaitse taotlust, mille on esitanud mõnes teises liikmesriigis juba sellise kaitse saanud taotleja, sest esineb tõsine oht, et taotlejat koheldakse selles teises liikmesriigis ebainimlikult või alandavalt harta artikli 4 tähenduses, on see asutus kohustatud selle taotluse uuesti individuaalselt, täielikult ja ajakohaselt läbi vaatama uues rahvusvahelise kaitse menetluses, mis viiakse läbi vastavalt direktiividele 2011/95 ja 2013/32. Kui taotleja vastab direktiivi 2011/95 II ja III peatüki kohaselt pagulaseks kvalifitseerumise tingimustele, peab see asutus andma talle pagulasseisundi, ilma et tal oleks kaalutusõigust.

Kuigi see ametiasutus ei ole kohustatud selle taotleja pagulasseisundit tunnustama ainuüksi põhjusel, et see seisund on talle antud varem teise liikmesriigi otsusega, peab ta siiski seda otsust ja selle aluseks olevaid asjaolusid täielikult arvesse võtma. Euroopa ühine varjupaigasüsteem, mis hõlmab ühiseid kriteeriume nende isikute tuvastamiseks, kellel on tõeline vajadus rahvusvahelise kaitse järele, põhineb vastastikuse usalduse põhimõttel¹⁷³, mille kohaselt tuleb eeldada – välja arvatud juhul, kui esineb erandlikke asjaolusid –, et igas liikmesriigis toimub rahvusvahelise kaitse taotluste menetlemine kooskõlas liidu õiguse, sealhulgas harta, pagulasseisundi konventsiooni¹⁷⁴ ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni¹⁷⁵ nõuetega.

¹⁷² Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiivi 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (ELT 2011, L 337, lk 9), artikkel 3 ja direktiivi 2013/32 artikkel 5.

¹⁷³ Vt direktiivi 2011/95 põhjendus 12.

¹⁷⁴ Genfis 28. juulil 1951 alla kirjutatud pagulasseisundi konventsioon.

¹⁷⁵ Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.

Arvestades ka lojaalse koostöö põhimõtet¹⁷⁶ ning tagamaks, et kahe liikmesriigi ametiasutuste otsused, mis puudutavad sama kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku rahvusvahelise kaitse vajadust, oleksid võimalikult sidusad, tuleb asuda seisukohale, et uue taotluse saanud liikmesriigi pädev asutus peab alustama võimalikult kiiresti teabevahetust selle teise liikmesriigi asutusega, kes on samale taotlejale pagulasseisundi varem andnud. Selleks peab esimene nendest asutustest teavitama teist asutust uuest taotlusest, edastama talle oma arvamuse selle uue taotluse kohta ning paluma tal edastada mõistliku aja jooksul tema käsutuses olev teave, mis viis selle seisundi andmiseni. Sellise teabevahetuse eesmärk on anda uue taotluse saanud liikmesriigi ametiasutusele võimalus alustada täielikult teavitatuna kontrolli, mida ta peab rahvusvahelise kaitse menetluse raames tegema.

c. Pagulasseisundi andmise otsuse mõju kolmandast riigist pärineva väljaandmistaoitluse korral

18. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Generalstaatsanwaltschaft Hamm (pagulase Türgile väljaandmise taotlus) (C-352/22, [EU:C:2024:521](#))

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Direktiiv 2011/95/EL – Artikli 21 lõige 1 – Direktiiv 2013/32/EL – Artikli 9 lõiked 2 ja 3 – Pagulasseisundi lõplik andmine liikmesriigi poolt – Pagulane, kes elab pärast selle seisundi andmist teises liikmesriigis – Selle pagulase päritoluriigiks oleva kolmanda riigi väljaandmistaoitlus elukohaliikmesriigile – Pagulasseisundi andmise otsuse toime asjaomasele väljaandmismenetlusele – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 18 ja artikli 19 lõige 2 – Kõnealuse pagulase kaitse taotletava väljaandmise eest

Euroopa Kohus, kellele Oberlandesgericht Hamm (liidumaa kõrgeim üldkohus Hammis, Saksamaa) esitas eelotsusetaotluse, täpsustas suurkojana otsustades tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte ulatust seoses väljaandmistaoitlusega, mille oli esitanud pagulase päritoluriigiks olev kolmas riik pagulase elukohaliikmesriigile olukorras, kus pagulasele oli see seisund antud teises liikmesriigis.

Itaalia ametiasutus andis 2010. aastal kurdi rahvusest Türgi kodanikule A-le kuni 2030. aastani kehtiva pagulasseisundi põhjusel, et esineb oht, et Türgi ametiasutused võivad teda Kurdistani Töölispartei (PKK) toetamise tõttu poliitiliselt taga kiusata. A. oli alates 2019. aasta juulist elanud Saksamaal.

A. kuulutati Türgi kohtu 2020. aasta juunis tehtud vahistamismääruse alusel Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Organisatsiooni (INTERPOL) kaudu tagaotsitavaks ning taotleti tema vahistamist ja Türgile väljaandmist, et ta tapmise eest kriminaalmenetluses kohtu alla anda. A. vahistati 18. novembril 2020 Saksamaal ja pärast ajutist vahi all hoidmist kohaldati talle väljaandmisvahistust kuni 14. aprillini 2022.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtuks olev liidumaa kõrgeim üldkohus Hammis tunnistas 2021. aasta novembris tehtud kohtumäärusega A. väljaandmise Türgile lubatavaks, leides eelkõige, et Itaalia ametiasutuste pagulasseisundi andmise otsus ei ole tema suhtes siduv. Bundesverfassungsgericht (Saksamaa Liitvabariigi konstitutsioonikohus) tühistas aga selle kohtumääruse A. esitatud põhiseaduslikkuse järelevalve kaebusest tulenevalt, leides, et eelotsusetaotluse esitanud kohus oli jätnud Euroopa Kohtule esitamata eelotsusetaotluse selle küsimuse kohta.

¹⁷⁶ Lojaalse koostöö põhimõtte kohaselt, mis on sätestatud ELL artikli 4 lõike 3 esimeses lõigus, abistavad liit ja liikmesriigid täielikus vastastikuses austuses üksteist aluslepingutest tulenevate ülesannete täitmisel. Seda põhimõtet on konkreetselt väljendatud direktiivi 2011/95 artiklis 36 ja direktiivi 2013/32 artiklis 49.

Selles kontekstis otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus, kellele oli see kohtuasi tagasi saadetud ja kes pidi uuesti menetlema A. väljaandmise taotlust, paluda Euroopa Kohtul selgitada, kas ühe liikmesriigi tehtud pagulasseisundi andmise otsusel on liidu õiguse alusel siduv toime teises liikmesriigis toimuva väljaandmismenetluse suhtes.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus tuvastas oma otsuses kõigepealt, et kuna liikmesriigi otsus rahuldada päritoluriigi esitatud väljaandmistaoitus sellise kolmanda riigi kodaniku suhtes, kellele on teises liikmesriigis antud pagulasseisund, tooks kaasa selle, et see kodanik jääks ilma direktiivis 2011/95¹⁷⁷ ette nähtud õigustest ja hüvedest, tuleb asuda seisukohale, et esimeses liikmesriigis läbi viidava väljaandmismenetluse puhul on tegemist liidu õiguse kohaldamisega Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 51 lõike 1 tähenduses. Väljaandmistaoituse saanud liikmesriigi pädev asutus ei saa seega lubada kolmanda riigi kodaniku – kelle pagulasseisundit on teine liikmesriik tunnustanud – väljaandmist sellele kolmandale riigile, kui selline väljaandmine rikuks tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet, mis on sätestatud direktiivi 2011/95 artikli 21 lõikes 1 koostoimes harta artikliga 18 ja artikli 19 lõikega 2¹⁷⁸.

Sellela seoses rõhutas Euroopa Kohus ühelt poolt, et seni, kuni väljanõutav isik vastab pagulasseisundi saamise tingimustele, on tema väljaandmine kolmandasse riiki, kust ta põgenes ja kus teda ähvardab tagakiusamisoht, harta artikliga 18 vastuolus. Teiselt poolt juhul, kui isik, kelle suhtes on esitatud väljaandmistaoitus, tugineb sellele, et esineb tõsine oht, et talle saab väljaandmise korral osaks ebainimlik või alandav kohtlemine, peab taotluse saanud liikmesriik enne võimalikku väljaandmist kontrollima, et väljaandmine ei kahjustaks harta artikli 19 lõikes 2 nimetatud õigusi.

Direktiivi 2011/95 artikli 21 lõike 1 ning harta artikli 18 ja artikli 19 lõike 2 rikkumise ohu hindamisel on aga asjaolu, et teine liikmesriik on andnud väljanõutavale isikule pagulasseisundi, käsitatav eriti olulise asjaoluna, mida väljaandmistaoituse saanud liikmesriigi pädev asutus peab arvesse võtma, mistõttu peab pagulasseisundi andmise otsus juhul, kui pagulasseisundit ei ole selle andnud liikmesriik tühistanud või ära võtnud, viima selleni, et see asutus keeldub nende sätete alusel väljaandmisest. Euroopa ühine varjupaigasüsteem põhineb vastastikuse usalduse põhimõttel, mille kohaselt tuleb eeldada – välja arvatud juhul, kui esineb erandlikke asjaolusid –, et igas liikmesriigis toimub rahvusvahelise kaitse taotluste menetlemine kooskõlas liidu õiguse, Genfi konventsiooni¹⁷⁹ ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni¹⁸⁰ nõuetega.

Lisaks hoitaks kõrvale direktiivide 2011/95 ja 2013/32¹⁸¹ sätetest, mis käsitlevad pagulasseisundi tühistamist ja äravõtmist, ning nendes sätetes ette nähtud menetlusest, kui taotluse saanud liikmesriik võiks kolmanda riigi kodaniku – kelle pagulasseisundit on teine liikmesriik tunnustanud – välja anda tema päritoluriigile. Selline väljaandmine tooks *de facto* kaasa selle seisundi lõppemise ja asjaomaselt isikult võetaks võimalus tegelikult kasutada talle harta artikliga 18 tagatud kaitset, direktiivi 2011/95 VII peatükis seoses rahvusvahelise kaitse sisuga ette nähtud õigusi ja hüvesid ning direktiivi 2013/32 artiklis 45 sätestatud menetluslikke tagatisi.

¹⁷⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (ELT 2011, L 337, lk 9).

¹⁷⁸ Kui harta artiklis 18 on sätestatud varjupaigaõigus, siis harta artikli 19 lõige 2 näeb ette tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte.

¹⁷⁹ Genfis 28. juulil 1951 alla kirjutatud pagulasseisundi konventsioon.

¹⁸⁰ Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.

¹⁸¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT 2013, L 180, lk 60).

Väljaandmistaotluse saanud liikmesriigi pädev asutus peab seega lojaalse koostöö põhimõtte¹⁸² alusel alustama võimalikult kiiresti teabevahetust selle teise liikmesriigi asutusega, kes on väljanõutavale isikule pagulasseisundi andnud. Selleks peab ta teavitama viimati nimetatud asutust selle isiku väljaandmise taotlusest, edastama talle oma arvamuse selle taotluse kohta ja paluma temalt mõistliku aja jooksul edastada nii tema valduses olev teave, mis viis selle seisundi andmiseni, kui ka tema otsus selle kohta, kas nimetatud isiku pagulasseisund tuleb tühistada või ära võtta või ei tule seda teha.

Ühelt poolt on selle teabevahetuse eesmärk anda taotluse saanud liikmesriigi pädevale asutusele võimalus alustada täielikult teavitatuna kontrolli, mida ta peab tegema harta artikli 18 ja artikli 19 lõike 2 alusel.

Teiselt poolt võimaldab teabevahetus teise liikmesriigi pädeval asutusel vajaduse korral direktiivi 2011/95 artikli 14 alusel pagulasseisund tühistada või see ära võtta, järgides täielikult direktiivi 2013/32 artiklis 45 sätestatud tagatist.

Eeltoodut arvestades leidis Euroopa Kohus, et väljaandmine ei oleks liidu õigusega vastuolus vaid juhul, kui väljanõutavale isikule pagulasseisundi andnud liikmesriigi pädev asutus otsustab selle seisundi direktiivi 2011/95 artikli 14 alusel tühistada või selle ära võtta, ja tingimusel, et taotluse saanud liikmesriigi selles väljaandmisasjas pädev asutus jõuab järeldusele, et see isik ei ole või enam ei ole pagulane ja et ei ole mingit tõsist ohtu, et selle isiku väljaandmise korral taotluse esitanud kolmandale riigile võidakse sama isikut karistada surmanuhtlusega, teda piinata või talle võiks osaks saada muu ebainimlik või alandav karistus või kohtlemine.

Seega tuleneb direktiivi 2011/95 artikli 21 lõikest 1 koostoimes harta artikliga 18 ja artikli 19 lõikega 2, et kui kolmanda riigi kodaniku suhtes, kes on saanud ühes liikmesriigis pagulasseisundi, on tema päritoluriik esitanud teises liikmesriigis, mille territooriumil see pagulane elab, väljaandmistaotluse, siis ei saa taotluse saanud liikmesriik anda väljaandmiseks luba, kui ta ei ole alustanud teabevahetust väljanõutavale isikule pagulasseisundi andnud asutusega ja kui see asutus ei ole seda seisundit ära võtnud.

d. Ajutine kaitse põgenike massilise sissevoolu korral

19. detsembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Kaduna (C-244/24 ja C-290/24, [EU:C:2024:1038](#))

Eelotsusetaotlus – Varjupaigapoliitika – Ajutine kaitse põgenike massilise sissevoolu korral – Direktiiv 2001/55/EÜ – Artiklid 4 ja 7 – Venemaa relvajõudude sissetung Ukrainasse – Rakendusotsus (EL) 2022/382 – Artikli 2 lõige 3 – Liikmesriigi õigus kohaldada ajutist kaitset põgenike suhtes, keda selles otsuses ei nimetata – Aeg, millal liikmesriik, kes on andnud nendele isikutele ajutise kaitse, võib selle kaitse lõpetada – Riigis ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmine – Direktiiv 2008/115/EÜ – Artikkel 6 – Tagasisaatmisotsus – Aeg, millal liikmesriik võib teha tagasisaatmisotsuse – Ebaseaduslik riigis viibimine

Euroopa Kohus, kellele Madalmaade kohtud olid esitanud kaks eelotsusetaotlust, täpsustas suurkojas tehtud otsuses aega, millal liikmesriik võib esiteks lõpetada fakultatiivse ajutise kaitse, mille ta andis

¹⁸² Euroopa Kohus täpsustas, et seda ELL artikli 4 lõike 3 esimeses lõigus sätestatud põhimõtet, mille kohaselt abistavad liit ja liikmesriigid täielikus vastastikusel austuses üksteist aluslepingutest tulenevate ülesannete täitmisel, on konkreetselt väljendatud nii direktiivi 2011/95 artiklis 36 kui ka direktiivi 2013/32 artiklis 49.

direktiivi 2001/55¹⁸³ ja rakendusotsuse 2022/382¹⁸⁴ alusel teatavatele põgenike kategooriatele, keda ei ole selles otsuses nimetatud, ning teiseks teha tagasisaatmisotsuse direktiivi 2008/115¹⁸⁵ tähenduses isikute suhtes, kellele seda kaitset enam ei anta.

P, AI, ZY ja BG on kolmandate riikide kodanikud, kellel oli Ukrainas 24. veebruari 2022. aasta seisuga kehtiv ajutine elamisluba. Pärast Venemaa relvajõudude sissetungi Ukraina territooriumile põgenesid nad Madalmaadesse, kus neile anti direktiivi 2001/55 tähenduses ajutine kaitse vastavalt kohaldatavatele Madalmaade õigusnormidele¹⁸⁶. Nende õigusnormide kohaselt anti fakultatiivne ajutine kaitse kõikidele isikutele, kellel oli 23. veebruari 2022. aasta seisuga kehtiv Ukraina elamisluba, sealhulgas ajutine elamisluba, ja kes olid tõenäoliselt Ukrainast lahkunud pärast 26. novembrit 2021¹⁸⁷. Lisaks ei olnud nendes õigusnormides nõutud, et hinnataks, kas neil isikutel oli võimalik turvalistel ja püsivatel tingimustel oma päritoluriiki või -piirkonda tagasi pöörduda.

Raad van State (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) leidis 17. jaanuari 2024. aasta kohtuotsuses, et sellises olukorras lõppes kolmandate riikide kodanike, nagu P, AI, ZY ja BG ajutine kaitse automaatselt 4. märtsil 2024, st kuupäeval¹⁸⁸, mil ajutine kaitse oleks lõppenud juhul, kui nõukogu ei oleks vastu võtnud otsust direktiivi 2001/55 artikli 4 lõike 2 alusel¹⁸⁹. Seetõttu tegi riigisekretär¹⁹⁰ nelja tagasisaatmisotsusega direktiivi 2008/115 tähenduses P-le, AI-le, ZYle ja BG-le ettekirjutuse lahkuda liidu territooriumilt nelja nädala jooksul alates 4. märtsist 2024.

P esitas selle otsuse õiguspärasuse vaidlustamiseks kaebuse rechtbank Den Haag, zittingsplaats Amsterdamile (Haagi esimese astme kohus, Amsterdami kohtumaja, Madalmaad).

AI ja BG kaebused neid puudutavate otsuste peale rahuldati esimeses kohtuastmes 19. märtsi 2024. aasta ja 27. märtsi 2024. aasta kohtuotsusega. Riigisekretär esitas nende kohtuotsuste peale kaebused Raad van Statele (kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu). Kuna ZYi kaebus teda

¹⁸³ Nõukogu 20. juuli 2001. aasta direktiiv 2001/55/EÜ miinimumnõuete kohta ajutise kaitse andmiseks ümberasustatud isikute massilise sissevoolu korral ning meetmete kohta liikmesriikide jõupingutuste tasakaalustamiseks nende isikute vastuvõtmisel ning selle tagajärgede kandmisel (EÜT 2001, L 212, lk 12; ELT eriväljaanne 19/04, lk 162). Direktiivi 2001/55 artikli 7 lõige 1 annab liikmesriikidele õiguse laiendada selles direktiivis ette nähtud ajutist kaitset teistele isikute kategooriatele, keda ei ole nõukogu nimetanud otsuses, millele on viidatud selle direktiivi artiklis 5 ja millega rakendatakse seda kaitset, kui need isikud olid põgenenud samadel põhjustel ja samast päritoluriigist või -piirkonnast.

¹⁸⁴ Nõukogu 4. märtsi 2022. aasta rakendusotsusega (EL) 2022/382, millega määratakse kindlaks Ukrainast lähtuva põgenike massilise sissevoolu olemasolu direktiivi 2001/55/EÜ artikli 5 tähenduses ning nähakse selle tulemusena ette ajutine kaitse (ELT 2022, L 71, lk 1; edaspidi „rakendusotsus“), otsustas nõukogu ellu viia direktiivis 2001/55 ette nähtud ajutise kaitse mehhanismi. Selle rakendusotsuse artikli 2 lõike 3 kohaselt võivad liikmesriigid kohaldada seda otsust ka teiste isikute suhtes, keda ei ole nimetatud artikli lõigetes 1 ja 2 nimetatud, kaasa arvatud kodakondsuseta isikute ja muude kolmandate riikide kui Ukraina kodanike suhtes, kes elasid seaduslikult Ukrainas ning kes ei saa turvalistel ja püsivatel tingimustel oma päritoluriiki või -piirkonda tagasi pöörduda.

¹⁸⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiiv 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT 2008, L 348, lk 98).

¹⁸⁶ 2000. aasta välismaalaste eeskirja (Voorschrift Vreemdelingen 2000) 4. märtsist 2022 kuni 18. juulini 2022 kehtinud redaktsioonis artikli 3.9a lõike 1 punkt c.

¹⁸⁷ St 90 päeva enne Venemaa relvajõudude sissetungi Ukrainasse.

¹⁸⁸ Direktiivi 2001/55 artikli 4 lõikes 1 on ette nähtud, et „[i]lma et see piiraks artikli 6 kohaldamist, on ajutise kaitse tähtaeg üks aasta. Kui seda artikli 6 lõike 1 punkti b alusel ei lõpetata, võib seda automaatselt kuuekuuliste ajavahemike kaupa pikendada kuni ühe aasta võrra.“

¹⁸⁹ Direktiivi 2001/55 artikli 4 lõikes 2 on sätestatud, et „[k]ui ajutiseks kaitseks on jätkuvalt põhjust, võib nõukogu kvalifitseeritud hääleteenamusega otsustada ajutist kaitset pikendada kuni ühe aasta võrra komisjoni ettepanekul, kes vaatab läbi ka iga liikmesriigi taotluse nõukogule ettepaneku tegemise kohta“.

¹⁹⁰ Käsitletavas asjas Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (justiits- ja julgeolekuküsimuste riigisekretär, Madalmaad; edaspidi „riigisekretär“).

puudutava otsuse peale jäeti esimeses kohtuastmes 27. märtsi 2024. aasta kohtuotsusega põhjendamata, esitas ZY samale kohtule edasikaebuse selle kohtuotsuse peale.

Nende kohtuvaidluste raames esitasid mõlemad eelotsusetaotluse esitanud kohtud Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse. Esiteks, kuna nendes vaidlustes tuleb kindlaks määrata kuupäev, mil lõpeb Madalmaade ametiasutuste antud fakultatiivne ajutine kaitse direktiivi 2001/55 tähenduses, on nendel kohtutel kahtlus, kas sellise kaitse saab ära võtta enne kohustusliku ajutise kaitse¹⁹¹ lõppemist. Teiseks küsivad eelotsusetaotluse esitanud kohtud põhikohtuasja kaebajate suhtes tehtud tagasisaatmisotsuste õiguspärasuse kohta, arvestades asjaolu, et need otsused tehti ajal, mil isikud viibisid Madalmaade territooriumil veel seaduslikult.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena analüüsis Euroopa Kohus, kas direktiivi 2001/55 artiklitega 4 ja 7 on vastuolus see, kui liikmesriik, kes on andnud ajutise kaitse muudele isikute kategooriatele kui rakendusotsuse artikli 2 lõigetes 1 ja 2 nimetatud isikud, võtab nendelt isikute kategooriatelt ajutise kaitse ära ajal, mil kestab selle direktiivi artikli 4 lõike 2 alusel vastu võetud nõukogu otsusega antud ajutine kaitse.

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus, et liikmesriik, kes kasutab direktiivi 2001/55 artikli 7 lõikes 1 antud võimalust, rakendab liidu õigust, mistõttu ta ei saa anda fakultatiivset ajutist kaitset isikutele, kes ei ole põgenenud samadel põhjustel ning samast päritoluriigist või -piirkonnast kui isikud, kellele on antud kohustuslik ajutine kaitse.

Selles kontekstis märkis Euroopa Kohus, et nimetatud säte ja rakendusotsuse artikli 2 lõige 3 võimaldavad liikmesriigil anda fakultatiivse ajutise kaitse kolmandate riikide kodanikele või kodakondsuseta isikutele, kellel oli Ukrainas 23. veebruari 2022. aasta seisuga kehtiv ajutine elamisluba ja kes tõenäoliselt lahkusid sellest riigist pärast 26. novembrit 2021, ilma et hinnataks, kas nad saavad turvalistel ja püsivatel tingimustel oma päritoluriiki või -piirkonda tagasi pöörduda. Nõukogu poolt selles rakendusotsuses kindlaks määratud kohustusliku ajutise kaitse rakendamise põhjus on ühelt poolt 24. veebruaril 2022 alanud Venemaa relvajõudude sissetung Ukrainasse. Kolmandate riikide kodanikke või kodakondsuseta isikuid, kellel oleks tulnud liidu territooriumil elamise õiguse väga piiratud kestuse tõttu Ukrainasse naasta veidi aega pärast seda sissetungi, võib samastada sellise sissetungi tõttu põgenenud isikutega. Teiselt poolt, kuigi rakendusotsuse artikli 2 lõikes 3 on võimalike fakultatiivse ajutise kaitse saajate hulgas sõnaselgelt nimetatud kodakondsuseta isikuid ja kolmandate riikide kodanikke, kes elasid seaduslikult Ukrainas ega saa turvalistel ja püsivatel tingimustel oma päritoluriiki või -piirkonda tagasi pöörduda, on seda kategooriat nimetatud üksnes näitlikult.

Märkides seejärel, et Madalmaade ametiasutuste antud fakultatiivne ajutine kaitse sellistele kolmandate riikide kodanikele – nagu need, kellega on tegemist põhikohtuasjas – lõppes enne kohustusliku ajutise kaitse tähtaja lõppemist, analüüsis Euroopa Kohus, kas direktiivi 2001/55 artiklid 4 ja 7 nõuavad, et selline fakultatiivne ajutine kaitse peab kestma sama kaua kui nõukogu poolt direktiivi artikli 5 alusel otsustatud kohustuslik ajutine kaitse, või vähemalt kuni selle artikli 4 lõikes 1 ette nähtud kohustusliku ajutise kaitse esialgse tähtaja automaatse pikendamise lõpuni.

¹⁹¹ Kaitse, mis tuleneb nõukogu otsusest, mis võeti vastu direktiivi 2001/55 artikli 5 alusel ja millega määrati kindlaks põgenike massiline sissevool. Nimetatud otsus toob kaasa ajutise kaitse rakendamise kõikides liikmesriikides, kellele direktiiv 2001/55 on siduv, selles otsuses nimetatud konkreetsete isikute kategooriate suhtes alates selles määratud kuupäevast.

Selle kohta otsustas Euroopa Kohus, et direktiivi 2001/55 artikli 7 lõike 1 kohaselt võivad liikmesriigid vabalt otsustada lõpetada enda antud fakultatiivse ajutise kaitse enne kohustusliku ajutise kaitse lõppu, mis on kindlaks määratud liidu tasandil¹⁹².

Ühelt poolt jätab see säte liikmesriikidele vabaduse määrata kindlaks kuupäev, millest alates nad kavatsevad fakultatiivse ajutise kaitse anda, tingimusel et see kuupäev jääb ajavahemikku kohustusliku ajutise kaitse jõustumise kuupäevast kuni selle lõppemise kuupäevani. Teiselt poolt jääb liikmesriikidele kontroll fakultatiivse ajutise kaitse kestuse üle, mida nad soovivad anda, tingimusel et see kestus jääb liidu tasandil määratletud ajutise kaitse mehhanismi rakendamise ajalisel raamistikku. Nimelt, kuna ajutine kaitse ei tulene liidu õiguses ette nähtud kohustusest, vaid liikmesriigi autonoomsest otsusest laiendada selle kaitse saajate ringi, peab liikmesriik saama ka iseseisvalt selle kaitse ära võtta.

Lisaks kinnitab sellist direktiivi 2001/55 artikli 7 lõike 1 tõlgendust nii selle artikli eesmärk, milleks on julgustada liikmesriike laiendama põgenike kategooriaid, kellele võidakse anda ajutine kaitse, kui ka selle direktiivi üldisem eesmärk, milleks on vältida rahvusvahelise kaitse andmise süsteemi ummistamist. Nimelt pärsiks see, kui liikmesriigil keelataks tema enda kaalutluste alusel fakultatiivse ajutise kaitse äravõtmine enne liidu tasandil kehtestatud kohustusliku ajutise kaitse lõppemist, liikmesriikide tahet kasutada direktiivi 2001/55 artiklis 7 ette nähtud võimalust ning see läheks vastuollu nimetatud artikli ja direktiiviga järgitavate eesmärkidega.

Siiski ei tohi selline äravõtmise otsus kahjustada direktiivi 2001/55 eesmärgi ega soovitatavat toimet ning see peab järgima liidu õiguse üldpõhimõtteid, eelkõige õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet.

Mis puudutab esiteks direktiivi 2001/55 eesmärkide ja soovitava toime kaitset, siis direktiiv tagab eelkõige ajutise kaitse saanud kolmandate riikide kodanike ja kodakondsuseta isikute tegeliku võimaluse saada pärast nende individuaalse olukorra nõuetekohast läbivaatamist rahvusvaheline kaitse, tagades samas neile kohe nõrgema kaitse. Seega oleks kõnealuse eesmärgi ja direktiivi soovitava toimega vastuolus, kui nende kolmandate riikide kodanike ja kodakondsuseta isikute rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamist, mille nad võivad olla esitanud ja mille kohta ei ole veel otsust tehtud, ei viidaks pärast fakultatiivse ajutise kaitse tähtaja lõppemist lõpule. Ühtlasi, kui fakultatiivne ajutine kaitse on lõppenud, ei saa neid isikuid takistada tõhusalt kasutamast oma õigust esitada rahvusvahelise kaitse taotlus, mis on selle kaitse andmise menetluse oluline etapp. Seega, kui ajutise kaitse saaja ei vastanud positiivselt asjaomase liikmesriigi ametiasutuste taotlusele teha kindlaks, kas kaitse saaja soovis, et tema rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamist jätkatakse, ei saa see kaasa tuua seda, et võimalik rahvusvahelise kaitse taotlus, mille kaitse saaja hiljem esitab, kvalifitseeritakse korduvaks taotluseks direktiivi 2013/32¹⁹³ artikli 2 punkti q tähenduses.

Mis puudutab teiseks õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, siis isikutel ei saa olla õiguspärast ootust kehtiva olukorra säilimise suhtes, mida liidu institutsioonid võivad oma kaalutusõigust kasutades muuta. Käsitletaval juhul võib ühelt poolt nõukogu kohustusliku ajutise kaitse mis tahes ajal lõpetada¹⁹⁴ ja teiselt poolt ei saa liikmesriigid pärast kohustusliku ajutise kaitse lõppemist jätkata fakultatiivse ajutise kaitse andmist¹⁹⁵, mille nad võisid olla ette näinud. Sellest järeldub, et Madalmaade ametiasutused ei saanud anda fakultatiivse ajutise kaitse saajatele liidu õigusega kooskõlas olevat konkreetset kinnitust kaitse miinimumkestuse kohta, v.a kinnitus, mille kohaselt

¹⁹² Euroopa Kohus täpsustas, et seega ei ole liikmesriigid kohustatud viima fakultatiivse ajutise kaitse kestust kooskõlla selle direktiivi artikli 4 lõikes 1 ette nähtud kohustusliku ajutise kaitse esialgse kestuse või automaatse pikendamisega ega tähtajaga, mis olenevalt olukorrast tuleneb selle direktiivi artikli 4 lõikes 2 ette nähtud võimalikust pikendamisest.

¹⁹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT 2013, L 180, lk 60).

¹⁹⁴ Vt direktiivi 2001/55 artikli 6 lõike 1 punkt b.

¹⁹⁵ Vt direktiivi 2001/55 artikkel 7.

need ametiasutused kohustusid jätkama fakultatiivset ajutist kaitset ajal, mil kohustuslik ajutine kaitse veel kestab. Ei ole siiski näha, et Madalmaade ametiasutused oleksid andnud põhikohtuasjas osalevatele kolmandate riikide kodanikele sellise kinnituse, kuid seda peavad siiski kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohtud.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et direktiivi 2001/55 artiklitega 4 ja 7 ei ole vastuolus see, kui liikmesriik, kes on andnud ajutise kaitse muudele isikute kategooriatele kui rakendusotsuses nimetatud isikud, võtab nendelt isikute kategooriatelt ajutise kaitse ära ajal, mil kestab selle direktiivi artikli 4 lõike 2 alusel¹⁹⁶ vastu võetud nõukogu otsusega antud ajutine kaitse.

Teisena nentis Euroopa Kohus, et direktiivi 2008/115 artikliga 6 on vastuolus, kui kolmanda riigi kodaniku suhtes, kes viibib seaduslikult liikmesriigi territooriumil, sest see liikmesriik on kasutanud võimalust anda talle direktiivi 2001/55 artiklis 7 ette nähtud fakultatiivne ajutine kaitse, tehakse tagasisaatmisotsus enne selle kaitse lõppemist, seda ka juhul, kui kaitse lõpeb varsti ja selle otsuse toime on kuni kaitse lõppemise kuupäevani peatatud.

Sellest järeldub esiteks, et direktiiviga 2008/115 on vastuolus see, kui liikmesriik teeb tagasisaatmisotsuse kolmanda riigi kodaniku suhtes, kes viibib selle riigi territooriumil seaduslikult, ja seda sõltumata asjaolust, et liikmesriigi pädev asutus täpsustab tagasisaatmisotsuses sõnaselgelt, et sellel otsusel ei ole mõju seni, kuni asjaomane isik viibib riigis seaduslikult. Nimelt, ühelt poolt peab asjaomane liikmesriik iga tagasisaatmisotsuse kohta kohe pärast selle otsuse tegemist viivitamata sisestama Schengeni infosüsteemi hoiatusteate, „et [saaks] kontrollida, kas tagasipöördumiskohustus on täidetud, ning toetada tagasisaatmisotsuse täitmist“¹⁹⁷, sealhulgas juhul, kui sellel otsusel ei ole kohest mõju. Viimati nimetatud juhul viibib aga asjaomane isik hoiatusteate sisestamise kuupäeval selle liikmesriigi territooriumil veel seaduslikult ja tal võib olla õigus reisida teistesse liikmesriikidesse. Teiselt poolt tehakse selline etteulatava mõjuga tagasisaatmisotsus, ilma et võetaks arvesse mis tahes muutusi asjaoludes, mis ilmnevad selle otsuse tegemise ja asjaomase isiku riigis seadusliku viibimise lõppemise vahel ning mis võivad oluliselt mõjutada selle isiku olukorra hindamist.

Teiseks, kuni neile kolmanda riigi kodanikele on antud fakultatiivne ajutine kaitse, elavad nad seaduslikult asjaomase liikmesriigi territooriumil ja nende suhtes ei saa seega teha tagasisaatmisotsust. Nimelt peavad fakultatiivse ajutise kaitse saajatel olema kõik õigused, mis on direktiiviga 2001/55 antud kohustusliku ajutise kaitse saajatele¹⁹⁸. Seega, kuna kohustusliku ajutise kaitse saajale peab asjaomane liikmesriik andma elamisloa, mis võimaldab tal elada selle liikmesriigi territooriumil¹⁹⁹, tuleb selline luba anda ka fakultatiivse ajutise kaitse saajatele.

Kolmandaks, kuigi esineb oht, et fakultatiivse ajutise kaitse lõppedes võivad tagasisaatmisotsuste tegemise eest vastutavad riigisisised ametiasutused leida ennast olukorras, kus tuleb samal ajal anda hinnang suurele hulgale eri isikute olukordadele, ei piisa ainult sellest ohust, et saaks teha erandi eespool nimetatud põhimõttest. Lisaks peab ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku väljasaatmine üldjuhul olema küll liikmesriikide jaoks prioriteet, kuid liikmesriigid peavad samas tagama, et järgitaks liidu õigusest tulenevaid materiaalõiguslikke ja menetluslikke nõudeid, et neid kodanikke saadetak tagasi inimlikult ja austades täielikult nende põhiõigusi ja väärikust. Seega, kui liikmesriigi ametiasutused, kes peavad tegema tagasisaatmisotsuseid, seisavad silmitsi väga suure hulga samaaegset läbivaatamist vajavate üksikjuhtumitega, sest fakultatiivne ajutine kaitse lõpeb, on

¹⁹⁶ See liikmesriik võib nimetatud isikute kategooriatele antud ajutise kaitse ära võtta enne, kui lõpeb nõukogu otsuse alusel antud ajutine kaitse, tingimusel et nimetatud liikmesriik ei kahjusta direktiivi 2001/55 eesmärgi ega soovivat toimet ning järgib liidu õiguse üldpõhimõtteid.

¹⁹⁷ Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. novembri 2018. aasta määruse (EL) 2018/1860 Schengeni infosüsteemi kasutamise kohta ebaseaduslikult riigis viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmiseks (ELT 2018, L 312, lk 1) artikli 3 lõige 1.

¹⁹⁸ Vt direktiivi 2001/55 artikkel 7.

¹⁹⁹ Vt direktiivi 2001/55 artikkel 8 koostoimes artikli 2 punktiga g.

direktiiviga 2008/115 vastuolus üksnes see, kui need asutused lükkavad niisugust olukorda arvestades rohkem kui mõistliku aja võrra edasi tagasisaatmisotsuste tegemise kolmandate riikide kodanike ja kodakondsuseta isikute suhtes, kellele oli antud selline kaitse.

2. Sisserändepoliitika

30. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Landeshauptmann von Wien (perekonna taasühinemine pagulasest alaealisega) (C-560/20, [EU:C:2024:96](#))

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Sisserändepoliitika – Perekonna taasühinemise õigus – Direktiiv 2003/86/EÜ – Artikli 10 lõike 3 punkt a – Saatjata alaealise pagulase taasühinemine vahetult ülenevate lähisugulastega – Artikli 2 punkt f – Mõiste „saatjata alaealine“ – Perekonna taasühinemist taotlev isik, kes oli taotluse esitamise ajal alaealine, kuid on perekonna taasühinemise menetluse ajal saanud täisealiseks – Kuupäev, millest tuleb lähtuda alaealisuse hindamisel – Perekonna taasühinemise taotluse esitamise tähtaeg – Perekonna taasühinemist taotleva isiku täisealine õde, kes vajab raske haiguse tõttu oma vanemate pidevat abi – Saatjata alaealise pagulase perekonna taasühinemise õiguse soovitatav toime – Artikli 7 lõige 1 – Artikli 12 lõike 1 esimene ja kolmas lõik – Võimalus seada perekonna taasühinemine sõltuvusse täiendavatest tingimustest

Euroopa Kohus, kellele esitati eelotsusetaotlus, täpsustas suurkojas tehtud otsuses tingimusi, mille täitmine annab perekonna taasühinemise menetluse ajal täisealiseks saanud saatjata alaealise vanematele ja raskelt haigele täisealisele õele direktiivi 2003/86²⁰⁰ alusel perekonna taasühinemise õiguse.

Aastal 2015 saatjata alaealisena Austriasse saabunud RI-le anti seal 2017. aasta jaanuaris pagulasseisund. RI vanemad CR ja GF ning tema täisealine õde TY, kellel on tserebraalparalüüs, esitasid kolm kuud ja üks päev pärast selle otsuse teatavakstegemist, kui RI oli veel alaealine, Austria Vabariigi saatkonnale Süürias taotlused, et saada luba Austriasse siseneda ja elada seal koos RIga perekonna taasühinemise eesmärgil. Need taotlused jäeti lõpliku otsusega rahuldamata põhjendusel, et perekonna taasühinemise menetluse ajal oli RI saanud täisealiseks.

CR, GF ja TY esitasid 2018. aasta juulis uuesti Landeshauptmann von Wienile (Viini liidumaa valitsusjuht, Austria) RIga taasühinemiseks riiki sisenemise ja seal elamise taotlused. Taotlused jäeti uuesti rahuldamata põhjendusel, et neid ei esitatud kolme kuu jooksul pärast RI tunnustamist pagulasena.

CR, GF ja TY esitasid kaebuse Verwaltungsgericht Wienile (Viini halduskohus, Austria), kes otsustas taotleda Euroopa Kohtult direktiivi 2003/86 tõlgendamist. Eeskätt soovis eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas saatjata alaealise pagulasega taasühinemise taotluse esitamisele võib seada kindla tähtaja, kui pagulane saab täisealiseks perekonna taasühinemise menetluse ajal. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul oli tekkinud ka küsimus, millise ulatusega on liikmesriikide õigus nõuda, et pagulasel oleks enda ja oma pereliikmete jaoks majutus, haiguskindlustus ja piisav sissetulek, nagu on ette nähtud Austria õigusesse üle võetud direktiivis 2003/86²⁰¹. Lisaks märkis see kohus, et Austria õiguses ei ole perekonna taasühinemist taotleva isiku õele ette nähtud õigust perekonna taasühinemisele. TY sõltub aga täielikult ja püsivalt oma vanemate abist, mistõttu ei ole neil võimalik TYit kaasa võtmata asuda elama Austriasse poja juurde.

²⁰⁰ Nõukogu 22. septembri 2003. aasta direktiiv 2003/86/EÜ perekonna taasühinemise õiguse kohta (ELT 2003, L 251, lk 12; ELT eriväljaanne 19/06, lk 224).

²⁰¹ Vt direktiivi 2003/86 artikli 7 lõige 1 ja artikli 12 lõike 1 kolmas lõik.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks, seoses kohtuotsuses A ja S²⁰² sõnastatud nõudega, et saatjata alaealise ja tema vanemate taasühinemise taotlus²⁰³ direktiivi 2003/86 artikli 10 lõike 3 punkti a alusel tuleb esitada kolme kuu jooksul pärast alaealisele pagulasseisundi andmist, rõhutas Euroopa Kohus, et selle tähtaja eesmärk on vältida ohtu, et perekonna taasühinemise õigusele saaks tugineda ilma ühegi ajalise piiranguta olukorras, kus pagulane on saanud täisealiseks juba varjupaigamenetluse ajal ja seega enne perekonna taasühinemise taotluse esitamist.

Sellist ohtu ei ole aga juhul, kui pagulane saab täisealiseks perekonna taasühinemise menetluse ajal. Lisaks, arvestades direktiivi 2003/86 artikli 10 lõike 3 punkti a eesmärki, milleks on soodustada saatjata alaealiste pagulaste taasühinemist oma vanematega ja tagada neile suurem kaitse, ei saa sellel sättel põhinevat perekonna taasühinemise taotlust pidada hilinenult esitatuks, kui see esitati siis, kui asjaomane pagulane oli veel alaealine. Seega ei saa sellise taotluse esitamise tähtaeg hakata kulgema enne, kui pagulane on saanud täisealiseks. Järelikult võivad tema vanemad, niikaua kui pagulane on alaealine, esitada temaga taasühinemiseks riiki sisenemise ja seal elamise taotluse, ilma et nad peaksid järgima kindlat tähtaega.

Teiseks märkis Euroopa Kohus, et eelotsusetaotlusest nähtub, et haiguse tõttu sõltub TY täielikult ja püsivalt oma vanemate konkreetsest ja pidevast abist, kes ei saa seetõttu jätta teda üksinda Süüriasse. Neil asjaoludel, kui TYile ei tagata samal ajal kui tema vanematele RIga taasühinemise õigust, jääks RI *de facto* ilma õigusest taasühinemisele oma vanematega. Selline tagajärg oleks aga vastuolus kõnealuse õiguse tingimusteta laadiga ja seaks ohtu selle õiguse soovitava toime, mis läheks vastuollu nii direktiivi 2003/86 artikli 10 lõike 3 punkti a eesmärgiga kui ka nõuetega, mille täitmise see direktiiv peab tagama ja mis tulenevad era- ja perekonnaelu austamist käsitlevast Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklist 7 ning lapse õigusi käsitlevatest harta artikli 24 lõigetest 2 ja 3²⁰⁴.

Sellest järeldub, et põhikohtuasja erandlikke asjaolusid arvestades on RI vanematega taasühinemise õiguse soovitava toime ja kõnealuste harta sätete järgimise tagamiseks vajalik, et riiki sisenemise ja seal elamise õigust tunnustataks Austrias ka RI täisealise õe puhul, kes vajab raske haiguse tõttu oma vanemate pidevat abi.

Lõpuks järeldas Euroopa Kohus direktiivi 2003/86 ja eespool nimetatud põhiõigustega seoses, et liikmesriik ei või nõuda, et selleks, et saatjata alaealine pagulane saaks kasutada direktiivi 2003/86 artikli 10 lõike 3 punkti a alusel õigust taasühinemisele oma vanematega, peab saatjata alaealisel pagulasel või tema vanematel olema direktiivi artikli 7 lõike 1 tähenduses majutus, haiguskindlustus ning stabiilne, korrapärane ja piisav sissetulek, ning see ei sõltu sellest, kas perekonna taasühinemise taotlus esitati kolme kuu jooksul pärast pagulasseisundi andmist²⁰⁵.

Saatjata alaealisel pagulasel on nimelt praktiliselt võimatu neid tingimusi täita. Samuti on sellise alaealise vanematel äärmiselt raske täita neid tingimusi enne seda, kui nad on asunud asjaomasesse liikmesriiki oma lapse juurde elama. Kui seada saatjata alaealiste pagulaste ja nende vanemate taasühinemise võimalus sõltuvusse nimetatud tingimuste täitmisest, jääksid alaealised tegelikult ilma oma õigusest perekonna taasühinemisele.

²⁰² 12. aprilli 2018. aasta kohtuotsus A ja S (C-550/16, [EU:C:2018:248](#), punkt 61).

²⁰³ Direktiivi 2003/86 artikli 10 lõike 3 punkti a kohaselt „vahetult ülenevad lähisugulased“.

²⁰⁴ Kohustus võtta arvesse lapse parimaid huve ning tunnistamine, et lapsel on vaja säilitada regulaarsed isiklikud suhted oma mõlema vanemaga.

²⁰⁵ Direktiivi 2003/86 artikli 12 lõike 1 kolmanda lõigu kohaselt võivad liikmesriigid nõuda pagulaselt artikli 7 lõikes 1 osutatud tingimuste täitmist, kui perekonna taasühinemise taotlust ei esitata selle tähtaja jooksul.

Lisaks, kuna RI vanematega taasühinemise õiguse soovitav toime nõuab TVi olukorda arvestades ka talle riiki sisenemise ja seal elamise loa andmist, siis ei saa asjaomane liikmesriik nõuda, et RI või tema vanemad vastaksid direktiivi artikli 7 lõikes 1 sätestatud tingimustele seoses alaealise pagulase õega.

29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) CU ja ND (sotsiaalabi – kaudne diskrimineerimine) (C-112/22 ja C-223/22, [EU:C:2024:636](#))

Eelotsusetaotlus – Pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike staatus – Direktiiv 2003/109/EÜ – Artikli 11 lõike 1 punkt d – Võrdne kohtlemine – Sotsiaalkindlustuse, sotsiaalabi ja sotsiaalkaitse meetmed – Nõue, et riigis peab olema elatud vähemalt kümme aastat, millest kaks viimast aastat katkematult – Kaudne diskrimineerimine

Euroopa Kohus, kellele Tribunale di Napoli (Napoli esimese astme kohus, Itaalia) esitas eelotsusetaotluse, tegi otsuse direktiivi 2003/109²⁰⁶ artiklis 11 ette nähtud pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike ja liikmesriigi enda kodanike vahelise võrdse kohtlemise põhimõtte kohta ning täpsemalt küsimuse kohta, kas viidatud artikli 11 lõike 1 punkti d tähenduses tohib sotsiaalkindlustuse, sotsiaalabi või sotsiaalkaitse meetme kohaldamise tingimuseks seada nõude, et asjaomases riigis oleks elatud vähemalt kümme aastat, millest kaks viimast aastat katkematult.

Itaalias pikaajaliselt elavad kolmandate riikide kodanikud CU ja ND esitasid 2020. aastal taotluse saada „kodanikupalka“ ehk sotsiaaltoetust, mille eesmärk on tagada toimetulekumiinimum. Seejärel alustati nende suhtes kriminaalmenetlust, kuna nad olid taotlustes väärtalt kinnitanud, et vastavad selle toetuse saamise tingimustele, sealhulgas tingimusele, et on Itaalias elanud vähemalt kümme aastat, millest kaks viimast aastat katkematult.

Selles kontekstis tekkis Napoli esimese astme kohtul küsimus, kas see toetuse andmise tingimus, mida kohaldatakse ka Itaalia kodanike suhtes, on kooskõlas liidu õigusega. Nimetatud kohus leidis, et selle nõude tõttu koheldakse kolmandate riikide kodanikke, sealhulgas neid, kellel on pikaajaline elamisloa, vähem soodsalt kui oma kodanikke.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tuletas Euroopa Kohus meelde, et kui liidu õigusnorm viitab nii nagu direktiivi 2003/109 artikli 11 lõike 1 punkt d sõnaselgelt riigisisesele õigusele, ei ole Euroopa Kohus pädev andma asjasse puutuvatele mõistetele autonoomset ja ühetaolist määratlust liidu õiguse alusel. Samas ei tähenda mõistete „sotsiaalkindlustus“, „sotsiaalabi“ ja „sotsiaalkaitse“ autonoomse ja ühetaolise määratluse puudumine liidu õiguses ning selles sättes seoses nende mõistetega tehtud viide riigisisesele õigusele seda, et liikmesriigid võiksid osutatud sättes ette nähtud võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamisel kahjustada direktiivi 2003/109 soovitatavat toimet. Ühtlasi peavad liikmesriigid nende riigisisese õiguses määratletud sotsiaalkindlustuse, sotsiaalabi ja sotsiaalkaitse meetmete kindlaksmääramisel austama õigusi ja pidama kinni põhimõtetest, mis on tagatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga (edaspidi „harta“), eelkõige selle artikliga 34.

Kuna nii harta artikkel 34 kui ka direktiivi 2003/109 artikli 11 lõike 1 punkt d viitavad riigisisesele õigusele, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kindlaks tegema, kas põhikohtuasjas kõne all olev „kodanikupalka“ kujutab endast sotsiaaltoetust, mis kuulub selles direktiivis nimetatud toetuste hulka.

Seejärel rõhutas Euroopa Kohus, et direktiiviga 2003/109 kehtestatud süsteemis omandatakse selle direktiivi alusel antav pikaajalise elaniku staatus erimenetluses ja lisaks peavad olema täidetud teatavad tingimused, sealhulgas nõue, et liikmesriigi territooriumil peab olema elatud seaduslikult ja pidevalt viie aasta jooksul. Kuna pikaajalise elaniku staatus vastab kolmandate riikide kodanike kõige

²⁰⁶ Nõukogu 25. novembri 2003. aasta direktiiv 2003/109/EÜ pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike staatuse kohta (ELT 2004, L 16, lk 44; ELT eriväljaanne 19/06, lk 272).

kõrgemale integratsioonitasemele, õigustab see neile vastuvõtva liikmesriigi kodanikega võrdse kohtlemise tagamist, sealhulgas sotsiaalkindlustuse, sotsiaalabi ja sotsiaalkaitse valdkonnas.

Liikmesriigis elamise nõude kohta, mis oli põhikohtuasjas vaidluse all, leidis Euroopa Kohus, et nõue, et riigis oleks elatud vähemalt kümme aastat, millest kaks viimast aastat katkematult, on vastuolus direktiivi 2003/109 artikli 11 lõike 1 punktiga d.

Esiteks kujutab pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike ja liikmesriigi kodanike erinev kohtlemine, mis tuleneb asjaolust, et riigisisised õigusnormid näevad ette sellise riigis elamise tingimuse, endast nimelt kaudset diskrimineerimist. See tingimus mõjutab peamiselt mittekodanikke, kelle hulka kuuluvad ka kolmandate riikide kodanikud, kuid see puudutab ka nende Itaalia kodanike huve, kes pöörduvad pärast teises liikmesriigis elamist Itaaliasse tagasi. Samas võib meedet pidada kaudselt diskrimineerivaks ka ilma, et oleks vaja, et see soodustaks kõiki liikmesriigi kodanikke või seaks vähem soodsasse olukorda üksnes pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanikud, mitte aga selle riigi kodanikud.

Teiseks on niisugune diskrimineerimine põhimõtteliselt keelatud, välja arvatud juhul, kui see on objektiivselt põhjendatud.

Direktiivi 2003/109 artikli 11 lõikes 2 on aga ammendavalt ette nähtud olukorrad, kus liikmesriigid võivad riigis elamise osas kalduda kõrvale pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike võrdsest kohtlemisest liikmesriigi kodanikega. Väljaspool neid olukordi kujutab nende kahe kodanike kategooria erinev kohtlemine endast seega iseenesest selle direktiivi artikli 11 lõike 1 punkti d rikkumist.

Täpsemalt ei saa pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike ja asjasse puutuva liikmesriigi kodanike erinevat kohtlemist õigustada asjaoluga, et nad on erinevas olukorras selle tõttu, kuidas nad on selle liikmesriigiga seotud.

Direktiivis 2003/109 pikaajalise elaniku staatuse saamiseks ette nähtud seaduslik ja pidev viieaastane elamisperiood annab nimelt tunnistust sellest, et isik „on riigiga püsivad sidemed loonud“. Seega tuleb seda perioodi pidada piisavaks, et isikul oleks pärast pikaajalise elaniku staatuse saamist õigus selle liikmesriigi kodanikega võrdsele kohtlemisele muu hulgas sotsiaalkindlustuse, sotsiaalabi ja sotsiaalkaitse valdkonnas vastavalt direktiivi artikli 11 lõike 1 punktile d.

Järelikult ei saa liikmesriik ühepoolset pikendada elamisperioodi, mis on nõutav selleks, et niisugune pikaajaline elanik saaks kasutada selle sättega tagatud õigust.

Lõpuks, mis puudutab riigisisestes õigusnormides ette nähtud kriminaalkaristust, mida kohaldatakse valeandmete esitamise eest kõnealuse sotsiaaltoetuse saamise tingimuste kohta, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et liikmesriigi karistus ei ole direktiivi 2003/109 sätetega kooskõlas, kui see on kehtestatud sellise kohustuse täitmise tagamiseks, mis ise ei ole nende sätetega kooskõlas.

Eeltoodut arvestades leidis Euroopa Kohus, et direktiivi 2003/109 artikli 11 lõike 1 punktiga d on harta artiklit 34 arvestades vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis seavad pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike suhtes sotsiaalkindlustuse, sotsiaalabi või sotsiaalkaitse meetme kohaldamise tingimuseks – mis kehtib ka selle liikmesriigi kodanike suhtes –, et nad oleksid elanud selles liikmesriigis vähemalt kümme aastat, millest kaks viimast aastat katkematult, ning mis näevad ette kriminaalkaristuse riigis elamise tingimuse kohta valeandmete esitamise eest.

3. Piirikontroll

21. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Landeshauptstadt Wiesbaden (C-61/22, [EU:C:2024:251](#))

Eelotsusetaotlus – Määrus (EL) 2019/1157 – Euroopa Liidu kodanike isikutunnistuste turvalisuse suurendamine – Kehtivus – Õiguslik alus – ELTL artikli 21 lõike 2 – ELTL artikli 77 lõike 3 – Määrus (EL) 2019/1157 – Artikli 3 lõike 5 – Liikmesriikide kohustus kanda isikutunnistuse andmekandjale kaks sõrmejälge koostalitlusvõimelises digivormingus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 7 – Era- ja perekonnaelu austamine – Põhiõiguste harta artikkel 8 – Isikuandmete kaitse – Määrus (EL) 2016/679 – Artikkel 35 – Kohustus viia läbi andmekaitsealane mõjuhindang – Kehtetuks tunnistatud määruse tagajärgede ajaliselt kehtima jätmine

Euroopa Kohus, kellele Verwaltungsgericht Wiesbaden (Wiesbadeni halduskohus, Saksamaa) esitas eelotsusetaotluse, tunnistas suurkojas tehtud otsuses määruse 2019/1157²⁰⁷ liidu kodanike isikutunnistuste turvalisuse suurendamise kohta kehtetuks, kuna see võeti vastu valel õiguslikul alusel. Ta märkis siiski, et isikutunnistustele kahe sõrmejälje kohustuslik lisamine, mis on selles määruses ette nähtud, on kooskõlas eelkõige põhiõigustega eraelu puutumatusele ja isikuandmete kaitsele. Euroopa Kohus jättis seega määruse tagajärjed kehtima kuni seda asendava uue määruse jõustumiseni, mis põhineb sobival konkreetsetel õiguslikul alusel.

Põhikohtuasja kaebaja esitas novembris 2021 Wiesbadeni linnale²⁰⁸ taotluse uue isikutunnistuse väljaandmiseks, paludes, et sellele ei kantaks tema sõrmejälgi. Wiesbadeni linn jättis selle taotluse rahuldamata eelkõige põhjusel, et alates 2. augustist 2021 on kohustuslik kanda isikutunnistuste andmekandjale kaks sõrmejälge vastavalt riigisisese õiguse sättele, millega sisuliselt võetakse üle määruse 2019/1157 artikli 3 lõike 5.

Põhikohtuasja kaebaja esitas 21. detsembril 2021 eelotsusetaotluse esitanud kohtule kaebuse Wiesbadeni linna otsuse peale, et kohustada linna andma talle välja isikutunnistus ilma temalt sõrmejälgi võtmata.

Kaheldes vaidlustatud otsuse põhjenduste õiguspärasuses seetõttu, et määruse 2019/1157 kehtivus ise on vaidlustatav, peatas eelotsusetaotluse esitanud kohus menetluse ja küsis Euroopa Kohtult, kas see määrus on kehtetu esiteks põhjusel, et see võeti ekslikult vastu ELTL artikli 77 lõike 3 asemel ELTL artikli 21 lõike 2 alusel, teiseks põhjusel, et sellega on rikutud isikuandmete kaitse üldmäärust²⁰⁹, ning kolmandaks põhjusel, et sellega on rikutud Euroopa Liidu põhiõiguste harta²¹⁰ artikleid 7 ja 8.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimene kehtetuse põhjus, mille kohaselt on õiguslik alus vale

ELTL artikli 21 lõike 2 ja ELTL artikli 77 lõike 3 vastava kohaldamisala kohta märkis Euroopa Kohus, et liidule on neist kahest sättest esimesega antud pädevus võtta vastu sätteid, mis on vajalikud selleks,

²⁰⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/1157 liidu kodanike isikutunnistuste ning vaba liikumise õigust kasutavatele liidu kodanikele ja nende pereliikmetele väljaantavate elamislubade turvalisuse suurendamise kohta (ELT 2019, L 188, lk 67).

²⁰⁸ Landeshauptstadt Wiesbaden (Wiesbadeni linn, liidumaa pealinn, Saksamaa).

²⁰⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1; parandus ELT 2016, L 314, lk 72; edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“).

²¹⁰ Edaspidi „harta“. Need sätted puudutavad vastavalt eraelu austamist ja isikuandmete kaitset.

et hõlbustada liidu kodanike õiguse vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil²¹¹ kasutamist, kui aluslepingutes selleks ette nähtud volitustest ei tulene teisiti. ELTL artikli 77 lõikes 3²¹² on aga sellised volitused sõnaselgelt ette nähtud seoses niisuguste meetmete võtmisega, mis puudutavad liidu kodanikele välja antud passe, isikutunnistusi, elamislube või muid selliseid dokumente, et hõlbustada õiguse vabalt liikuda ja elada kasutamist.

On tõsi, et viimati nimetatud säte sisaldub ELTL jaotises, mis käsitleb vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala, ja peatükis „Piirikontrolli-, varjupaiga- ja sisserändepoliitika“. Siiski nähtub ELTL artikli 77 lõikest 1, et liit töötab välja poliitika, mille eesmärk on nii tagada sisepiiride ületamisel igasuguse piirikontrolli puudumine mis tahes kodakondsusega isikute suhtes kui ka tagada isikute kontrollimine ja tõhusa valve teostamine välispiiride ületamisel, samuti kehtestada järk-järgult välispiiride integreeritud piirivalvesüsteem. ELTL artikli 77 lõikes 3 osutatud sätted²¹³ on aga liidu sellise poliitika lahutamatu osa. Nimelt võimaldavad need dokumendid liidu kodanikel eelkõige tõendada, et neil on õigus vabalt liikuda ja elada, ning seega seda õigust kasutada. Järelikult võib ELTL artikli 77 lõige 3 olla nende dokumentidega seotud meetmete võtmise aluseks, kui selline tegevus osutub vajalikuks, et hõlbustada õiguse vabalt liikuda ja elada kasutamist.

ELTL artikli 77 lõike 3 ulatuse sellist tõlgendust ei lükka ümber ei see, et seoses liidu pädevusega võtta vastu meetmeid muu hulgas passide ja isikutunnistuste kohta on aluslepingute puhul toimunud ajalooline areng, ega asjaolu, et kõnealuses sättes on ette nähtud, et seda kohaldatakse, kui „aluslepingud ei ole sätestanud vajalikke volitusi“.

Euroopa Kohus märkis sellega seoses esiteks, et Lissaboni lepinguga kaotati küll säte²¹⁴, mis välistas sõnaselgelt liidu seadusandja võimaluse kasutada õigusliku alusena EÜ artikli 18 lõiget 2 (hiljem ELTL artikli 21 lõige 2) muu hulgas „passe [ja] isikutunnistusi käsitlevate sätete“ vastuvõtmiseks. Samas andis see leping liidule sõnaselgelt volituse selles valdkonnas ELTL artikli 77 lõikes 3, kohaldades selles valdkonnas meetmete vastuvõtmisele seadusandlikku erimenetlust, eelkõige nõukogu ühehäälset.

Neil asjaoludel ei saa nimetatud sätte väljajätmisest järeldada, et nüüd oleks võimalik ELTL artikli 21 lõike 2 alusel võtta vastu passe ja isikutunnistusi käsitlevaid sätteid. Vastupidi, ajaloolisest arengust tuleneb, et aluslepingute koostajad soovisid ELTL artikli 77 lõikega 3 anda ELTL artikli 21 lõikes 2 ette nähtud üldisema pädevusega võrreldes liidule konkreetsema pädevuse, et võtta vastu sätteid õiguse vabalt liikuda ja elada kasutamise hõlbustamiseks.

Teiseks tõlgendas Euroopa Kohus viidet – mille kohaselt ELTL artikli 77 lõikes 3 kohaldatakse siis, kui „aluslepingud ei ole sätestanud vajalikke volitusi“ – nii, et nimetatud volitused ei ole antud mitte üldisema ulatusega sättega, nagu ELTL artikli 21 lõige 2, vaid veelgi konkreetsema sättega.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et määruse 2019/1157 vastuvõtmine sai põhineda ELTL artikli 21 lõikel 2 üksnes tingimusel, et selle määruse peamine või ülekaalukas eesmärk või valdkond jääb väljapoole ELTL artikli 77 lõike 3 konkreetset kohaldamisala, mis on passide, isikutunnistuste, elamislubade või muude selliste dokumentide väljastamine, et hõlbustada õiguse vabalt liikuda ja elada kasutamist.

²¹¹ ELTL artikli 20 lõike 2 punktis a osutatud õigus. Edaspidi „õigus vabalt liikuda ja elada“.

²¹² Kõnealuse sätte kohaselt „[võib siis,] [k]ui artikli 20 lõike 2 punktis a osutatud õiguse kasutamise hõlbustamiseks osutub vajalikuks liidu meede, mille jaoks aluslepingud ei ole sätestanud vajalikke volitusi, nõukogu seadusandliku erimenetluse kohaselt kehtestada sätteid passide, isikutunnistuste, elamislubade või muude selliste dokumentide kohta. Nõukogu teeb ühehäälse otsuse pärast konsulteerimist Euroopa Parlamendiga“.

²¹³ Need on sätted, mis käsitlevad passe, isikutunnistusi, elamislube või muid selliseid dokumente (edaspidi „passe ja isikutunnistusi käsitlevad sätted“).

²¹⁴ Sisaldus varem EÜ artikli 18 lõikes 3.

Määruse 2019/1157 eesmärgist ja peamistest valdkondadest tuleneb aga, et see kuulub ELTL artikli 77 lõike 3 konkreetseks kohaldamisalasse. Järelikult, kuna liidu seadusandja võttis selle määruse vastu ELTL artikli 21 lõike 2 alusel ja seadusandliku tavamenetluse kohaselt, on ta kasutanud vale õiguslikku alust, mis toob kaasa kõnealuse määruse kehtetuse.

Teine kehtetuse põhjus, mille kohaselt on rikutud isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 35 lõiget 10

Kuna määruses 2019/1157 ei ole tehtud ühtegi isikuandmete suhtes kohaldatavat toimingut, vaid selles on üksnes ette nähtud, et liikmesriigid teevad teatavaid töötlemise toiminguid isikutunnistuse taotlemise korral, tõdes Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 35 lõige 1²¹⁵ ei kuulu määruse 2019/1157 vastuvõtmisel kohaldamisele. Kuna isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 35 lõikega 10 on kehtestatud erand viimati nimetatud sättest, ei olnud määruse 2019/1157 vastuvõtmisega võimalik isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 35 lõiget 10 rikkuda.

Kolmas kehtetuse põhjus, mille kohaselt on rikutud harta artikleid 7 ja 8

Euroopa Kohus märkis esimesena, et määruse 2019/1157 artikli 3 lõikes 5 ette nähtud kohustus kanda isikutunnistuste andmekandjale kaks sõrmejälge piirab nii õigust eraelu puutumatusel kui ka õigust isikuandmete kaitsele, mis on sätestatud vastavalt harta artiklites 7 ja 8²¹⁶. Lisaks tähendab see kohustus, et eelnevalt tehakse kaks teineteisele järgnevat isikuandmete töötlemise toimingut, milleks on nende sõrmejälgede kogumine asjaomaselt isikult, ja seejärel nende ajutine säilitamine isikutunnistuste isikustamise eesmärgil, mis kujutavad endast samuti harta artiklites 7 ja 8 tunnustatud õiguste piirangut.

Teisena analüüsis Euroopa Kohus, kas asjaomased piirangud on põhjendatud ja proportsionaalsed.

Sellega seoses leidis ta ühelt poolt, et asjaomased piirangud vastavad seaduslikkuse põhimõttele ega kahjusta harta artiklitega 7 ja 8 tagatud põhiõiguste olemust.

Teiselt poolt täpsustas Euroopa Kohus proportsionaalsuse põhimõtte kohta esiteks, et asjaomasel meetmel on mitu liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvat eesmärki, milleks on võitlus võltsitud isikutunnistuste valmistamise ja identiteedivarguse vastu, ning kontrollisüsteemide koostalitlusvõime, ning see meede on nende eesmärkide saavutamiseks sobiv. Nimelt võib sõrmejälgede kandmine isikutunnistustele raskendada võltsitud isikutunnistuste valmistamist. See võimaldab samuti usaldusväärselt kontrollida isikutunnistuse ehtsust ja isikutunnistuse omaniku isikusamasust, vähendades seeläbi pettuse ohtu. Mis puudutab isikutunnistuste kontrollimise süsteemide koostalitlusvõime eesmärki, siis täielike sõrmejälgede kasutamine võimaldab tagada kooskõla kõigi sõrmejälgede automaatse tuvastamise süsteemidega, mida liikmesriigid kasutavad, kuigi need süsteemid ei kasuta tingimata sama tuvastatismehhanismi.

Euroopa Kohus leidis teiseks, et asjaomased piirangud jäävad tingimata vajaliku piiridesse, et saavutada taotletavad eesmärgid.

Nimelt, mis puudutab põhimõtet, et sõrmejäljed lisatakse isikutunnistuste andmekandjale, siis on tegemist usaldusväärse ja tõhusa vahendiga isiku kindlaks tuvastamiseks. Konkreetset näokujutise pelk lisamine on vähem tõhus isikusamasuse tuvastamise vahend kui sellele kujutisele lisaks kahe sõrmejälje lisamine, kuna erinevate tegurite tõttu võivad näo anatoomilised omadused muutuda. Lisaks on nende sõrmejälgede kogumiseks kasutatavat meetodit lihtne rakendada.

²¹⁵ Nimetatud sättes on ette nähtud kohustus, et kui isikuandmete töötlemise tulemusena tekib tõenäoliselt füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele suur oht, peab vastutav töötleja enne töötlemist läbi viima hinnangu kavandatavate töötlemise toimingute mõju kohta isikuandmete kaitsele.

²¹⁶ Neid harta artiklitega 7 ja 8 tagatud põhiõiguste teostamise piiranguid ühelt poolt ja kohustust lisada isikutunnistuste andmekandjale kaks täielikku sõrmejälge teiselt poolt nimetatakse edaspidi vastavalt „asjaomased piirangud“ ja „asjaomane meede“.

Mis puudutab pigem kahe täieliku sõrmejälje kui sõrmejälgede teatud eritunnuste kandmist, siis peale selle, et teine võimalus ei paku samasugust kindlust kui täieliku sõrmejälje kasutamine, on täieliku sõrmejälje kandmine samuti vajalik isikut tõendavate dokumentide kontrollimise süsteemide koostalitlusvõime tagamiseks. Nimelt kasutavad liikmesriigid erinevat sõrmejälgede automaatse tuvastamise tehnoloogiat. Kui isikutunnistuse andmekandjale kantakse ainult sõrmejälgede teatud tunnused, kahjustatakse seega koostalitlusvõime eesmärgi saavutamist.

Kolmandaks leidis Euroopa Kohus, et harta artiklitega 7 ja 8 tagatud põhiõiguste piirang ei ole asjaomaste andmete laadi, töötlemise toimingute laadi ja korda ning ette nähtud kaitsemehhanisme arvestades sellise raskusega, mis on ebaproportsionaalne võrreldes selle meetmega taotletavate eri eesmärkide olulisusega, vaid vastupidi, selline meede põhineb ühelt poolt sellega taotletavate eesmärkide ja teiselt poolt asjaomaste põhiõiguste tasakaalustatud kaalumisel.

X. Õiguslane koostöö kriminaalasjades

1. Euroopa vahistamismäärus²¹⁷

29. juuli 2024. aasta kohtuotsus Breian (C-318/24 PPU, [EU:C:2024:658](#))

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Euroopa vahistamismäärus – Raamotsus 2002/584/JSK – Tagaotsitavate üleandmine vahistamismääruse teinud õigusasutustele – Põhiõiguste austamine – Vahistamismääruse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi sõltumatuse süsteemsed või üldised puudused – Puudused seoses tõendite puudumisega kohtunike vande andmise kohta – Ebainimliku või alandava kohtlemise keeld – Kinnipidamistingimused vahistamismääruse teinud liikmesriigis – Hindamine vahistamismäärust täitva õigusasutuse poolt – Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumine vahistamismäärust täitva õigusasutuse poolt – Selle keeldumise tagajärjed teise liikmesriigi vahistamismäärust täitvale õigusasutusele

Curtea de Apel Braşovi (Braşovi apellatsioonikohus, Rumeenia) eelotsusetaotlust menetledes täpsustas Euroopa Kohus eelotsuse kiirmenetluses oma kohtupraktikat Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise aluse kohta, mis on seotud asjaomase isiku põhiõiguste rikkumise ohuga tema üleandmise korral Rumeenia ametiasutustele.

Braşovi apellatsioonikohus tegi 17. detsembril 2020 P.P.Ri suhtes Euroopa vahistamismääruse, et pöörata täitmisele vangistus. P.P.R. oli 2022. aastal Prantsusmaal vahistatud, kuid teda ei antud siiski Rumeenia ametiasutustele üle. Cour d'appel de Paris (Pariisi apellatsioonikohus, Prantsusmaa) keeldus 29. novembri 2023. aasta kohtuotsusega Euroopa vahistamismääruse täitmisest põhjendusel, et esineb oht, et rikutakse põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus²¹⁸. Selle kohtu hinnangul esineb Rumeenia kohtusüsteemis süsteemseid ja üldisi puudusi, kuna kohtunike vande andmise protokollide säilitamise koht ei ole kindel, mis tekitab kahtlusi selle liikmesriigi kohtute moodustamise nõuetekohasuse suhtes. Lisaks ei ole käsitletal juhul karistuse mõistnud kohtuniku ametivande andmise protokoll leitav ning teine sama kohtukoosseisu kohtunik on andnud ametivande vaid tema nimetamisel prokuröriks. Peale selle kustutati Interpoli andmete kontrollimise komisjoni (CCF) vaidlustuskoja otsusega P.P.Ri puudutav rahvusvaheline tagaotsimisteade Interpoli andmebaasist, kuna teda puudutavad andmed ei olnud kooskõlas Interpoli isikuandmete töötlemise eeskirjadega. See näitas tõsist muret eelkõige seoses põhiõiguste austamisega menetluses, mis Rumeenias P.P.Ri suhtes toimus.

P.P.R. vahistati 29. aprillil 2024 Maltal tema suhtes tehtud Euroopa vahistamismääruse alusel. Samal päeval palus vahistamismäärust täitev Malta õigusasutus eelotsusetaotluse esitanud kohtult lisateavet, täpsustades, et P.P.R. oli tuginenud cour d'appel de Paris' (Pariisi apellatsioonikohus) 29. novembri 2023. aasta otsusele.

Seejärel otsustas Malta kohus 20. mail 2024 P.P.Ri Rumeenia ametiasutustele mitte üle anda, leides, et tema käsutuses olev teave Rumeenia kinnipidamistingimuste kohta ei võimalda tal järeldada, et harta artiklis 4 ette nähtud ebainimliku ja alandava kohtlemise või karistamise keeldu järgitaks, kui P.P.R. tuleks nendele asutustele üle anda.

Neil asjaoludel otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus esitada Euroopa Kohtule mitu eelotsuse küsimust, mis puudutavad sisuliselt kõigepealt tagajärgi, mis on vahistamismäärust täitva

²¹⁷ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Alchaster** (C-202/24, [EU:C:2024:649](#)), mida on tutvustatud XIX.2 jaotises „Sisu ja ulatus“.

²¹⁸ See õigus on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 47 teises lõigus.

õigusasutuse otsusel keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest teiste vahistamismäärust täitvate õigusasutuste ja vahistamismääruse teinud õigusasutuse jaoks, seejärel põhjendusi, mille alusel vahistamismäärust täitvad Prantsusmaa ja Malta õigusasutused otsustasid keelduda vahistamismääruse teinud õigusasutuse tehtud Euroopa vahistamismääruse täitmisest, ja lõpuks tema kohustust esitada pärast sellist keeldumist Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus ning tema õigust osaleda Euroopa vahistamismäärust täitva õigusasutuse menetluses.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena, mis puudutab Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise otsuse tagajärgi teistele vahistamismäärust täitvatele õigusasutustele, siis märkis Euroopa Kohus, et Euroopa vahistamismäärust käsitlev raamotsus²¹⁹ ei näe liikmesriigi vahistamismäärust täitvale õigusasutusele ette võimalust või kohustust keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest üksnes põhjusel, et teises liikmesriigis sama vahistamismäärust täitev õigusasutus keeldus selle täitmisest, ilma et ta ise kontrolliks, kas esineb vahistamismääruse täitmata jätmise alus. Seega ei ole liikmesriigi vahistamismäärust täitev õigusasutus kohustatud keelduma Euroopa vahistamismääruse täitmisest, kui teise liikmesriigi vahistamismäärust täitev õigusasutus on eelnevalt keeldunud selle vahistamismääruse täitmisest põhjusel, et asjaomase isiku üleandmine võib kahjustada põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele. Siiski peab see asutus täitmata jätmise aluse olemasolu hindamisel võtma arvesse põhjuseid, mille tõttu esimene vahistamismäärust täitev õigusasutus tegi oma keeldumisotsuse.

Mis puudutab selle otsuse tagajärgi vahistamismääruse teinud õigusasutusele, siis märkis Euroopa Kohus, et raamotsus 2002/584 ei välista selle asutuse võimalust jääda Euroopa vahistamismääruse alusel esitatud üleandmistaotluse juurde sellele vaatamata, et selle täitmisest on keeldutud. Kuigi vahistamismääruse teinud õigusasutus ei ole sellise keeldumise korral kohustatud Euroopa vahistamismäärust tagasi võtma, peab otsus keelduda selle täitmisest siiski muutma teda valvsaks. Eelkõige juhul, kui asjaolud ei ole muutunud, ei saa ta jätta Euroopa vahistamismäärust jõusse, kui vahistamismäärust täitev õigusasutus on õiguspäraselt keeldunud²²⁰ seda täitmast põhjusel, et esineb tegelik oht, et rikutakse põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele. Seevastu juhul, kui selline oht puudub, eelkõige asjaolude muutumise tõttu, ei saa ainuüksi asjaolu, et vahistamismäärust täitev asutus oli keeldunud vahistamismääruse täitmisest, iseenesest olla vahistamismääruse teinud õigusasutusele takistuseks jätta asjaomane vahistamismäärus jõusse. Lisaks on selle õigusasutuse ülesanne analüüsida, kas konkreetse juhtumi eripära arvestades on Euroopa vahistamismääruse jõusse jätmine proportsionaalne.

Teisena, mis puudutab põhjendusi, mille alusel tegid vahistamismäärust täitvad Prantsusmaa ja Malta õigusasutused otsused kõnealuse Euroopa vahistamismääruse täitmisest keelduda, siis tuletas Euroopa Kohus esiteks meelde, et selleks, et teha kindlaks, kas vahistamismääruse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi toimimise süsteemsete või üldiste puuduste tõttu esineb tegelik oht, et rikutakse põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele, peab vahistamismäärust täitev õigusasutus oma analüüsis tuginema nii objektiivsetele, usaldusväärsetele, täpsetele ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmetele selle süsteemi toimimise kohta kui ka tagaotsitava isiku individuaalse olukorra konkreetsele ja täpsele analüüsile. Seega ei ole CCFi otsus, mis puudutab selle isiku olukorda, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus²²¹, piisav, et õigustada selle vahistamismääruse

²¹⁹ Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34), mida on muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24; edaspidi „raamotsus 2002/584“).

²²⁰ Raamotsuse 2002/584 artikli 1 lõike 3 kohaselt, mis sätestab: „Käesolev raamotsus ei mõjuta kohustust austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid, mis on kirja pandud Euroopa Liidu lepingu artiklis 6.“

²²¹ Käsitletal juhul nägi CCF oma otsusega ette, et P.P.Ri kohta tehtud rahvusvaheline tagaotsimisteade tuleb kustutada isikuandmete töötlemist käsitlevate Interpoli eeskirjade rikkumise tõttu.

täitmisest keeldumist. Vahistamismäärust täitev õigusasutus võib sellist otsust siiski arvesse võtta, et otsustada, kas Euroopa vahistamismääruse täitmisest tuleb keelduda.

Teiseks leidis Euroopa Kohus, et karistuse täideviimiseks tehtud Euroopa vahistamismäärust täitev õigusasutus ei või keelduda selle Euroopa vahistamismääruse täitmisest põhjusel, et karistuse mõistnud kohtuniku ametivande andmise protokoll ei ole leitav, ega asjaolule, et teine sama kohtukoosseisu kohtunik on andnud ametivande vaid tema nimetamisel prokuröriks. Nimelt ei tekita iga viga, mis võib esineda kohtuniku ametisse nimetamise menetluses, kahtlust selle kohtuniku sõltumatuses ja erapooletuses ega järelikult selles, et kohtukoosseis, millesse ta kuulub, on „sõltumatu, erapooletu ja seaduse alusel moodustatud kohus“ liidu õiguse tähenduses. Eelkõige ei saa kujutada endast kohtusüsteemi sõltumatuse süsteemset või üldist rikkumist asjaolu, et liikmesriigi riigisisises õiguses on ette nähtud, et prokurör, kes on ametisse asumisel andnud ametivande, ei pea hilisemal kohtunikuks nimetamisel uuesti ametivannet andma. Lisaks ei ole ebakindlus küsimuses, kus liikmesriigi kohtunike vande andmise protokolle säilitatakse, ega võimatus neid protokolle leida, eriti kui asjaomase kohtuniku vande andmisest on möödunud palju aastaid, iseenesest ja muude asjakohaste tõendite puudumisel sellised asjaolud, mis tõendaksid, et need kohtunikud on täitnud oma ametikohustusi, ilma et nad oleksid kunagi andnud nõutavat vannet. Igal juhul ei saa ebakindlust küsimuses, kas liikmesriigi kohtunikud on enne ametisse asumist andnud riigisisises õiguses ette nähtud vande, pidada selle liikmesriigi kohtuvõimu sõltumatuse süsteemse või üldise puuduse konstitutiivseks elemendiks, kui riigisisises õiguses on ette nähtud tõhusad õiguskaitsevahendid, mis võimaldavad tugineda sellele, et teatud kohtuotsuse teinud kohtunikud ei ole vannet andnud, ja saavutada nii selle kohtuotsuse tühistamise. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on kontrollida, kas Rumeenia õiguses on sellised õiguskaitsevahendid olemas.

Kolmandaks otsustas Euroopa Kohus, et vahistamismääruse teinud liikmesriigi kinnipidamistingimuste kontrollimisel ei või vahistamismäärust täitev õigusasutus keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest, tuginedes vahistamismääruse teinud liikmesriigi kinnipidamisasutuste kinnipidamistingimusi puudutavatele asjaoludele, mille ta on ise hankinud ja mille kohta ta ei ole küsinud vahistamismääruse teinud õigusasutuselt lisateavet. Ka ei või vahistamismäärust täitev õigusasutus kohaldada kinnipidamistingimuste suhtes kõrgemat standardit kui see, mis on tagatud harta artikliga 4. Ainuüksi asjaolu, et ei ole koostatud „karistuse täideviimise täpset kava“ või „täpseid kriteeriume konkreetse täitmiskorra kindlaksmääramiseks“, ei jää mõiste „ebainimlik või alandav kohtlemine“ alla harta artikli 4 tähenduses.

Eeldades, et sellise kava või kriteeriumide koostamine on vahistamismäärust täitvas liikmesriigis nõutav, tuleb meenutada, et vastastikuse usalduse põhimõtte kohaselt võivad liikmesriigid olla kohustatud eeldama, et teised liikmesriigid järgivad põhiõigusi, mistõttu neil ei ole võimalik muu hulgas nõuda teiselt liikmesriigilt põhiõiguste riigisisest kaitset kõrgemal tasemel, kui on tagatud liidu õigusega. Järelikult ei saa vahistamismäärust täitev õigusasutus keelduda tagaotsitava üleandmisest üksnes põhjusel, et vahistamismääruse teinud õigusasutus ei ole talle edastanud „täpset karistuse täitmise kava“ või „täpseid kriteeriume konkreetse täitmiskorra kindlaksmääramiseks“.

Kolmanda ja viimasena selgitas Euroopa Kohus vahistamismääruse teinud õigusasutuse kohustuste ja õiguste kohta ühelt poolt, et see asutus ei ole kohustatud esitama Euroopa Kohtule eelotsusetaotlust, enne kui ta otsustab – lähtudes põhjustest, mille tõttu vahistamismäärust täitev õigusasutus keeldus Euroopa vahistamismääruse täitmisest – kõnealuse vahistamismääruse tagasi võtta või jösse jätta, välja arvatud siis, kui tema otsuse peale ei saa riigisisese õiguse kohaselt edasi kaevata, mis juhul peab ta põhimõtteliselt pöörduma Euroopa Kohtusse. Ta on sellest kohustusest vabastatud vaid juhul, kui ta tuvastab, et üleskerkinud küsimus ei ole asjakohane või et Euroopa Kohus on kõnesolevat liidu õigusnormi juba tõlgendanud või et liidu õiguse õige tõlgendus on niivõrd ilmselge, et puudub mis tahes põhjendatud kahtlus. Teiselt poolt leidis Euroopa Kohus, et Euroopa vahistamismääruse teinud õigusasutusel ei ole õigust osaleda poolena vahistamismäärust täitvas õigusasutuses selle Euroopa vahistamismääruse täitmisega seotud menetluses. Selline osalemine ei ole nimelt tingimata vajalik, et tagada vastastikuse tunnustamise ja lojaalse koostöö põhimõtete järgimine, mis on Euroopa vahistamismääruse mehhanismi toimimise alus.

2. Euroopa uurimismäärus kriminaalasjades

30. aprilli 2024. aasta kohtuostus (suurkode) M. N. (EncroChat) (C-670/22, [EU:C:2024:372](#))

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv 2014/41/EL – Euroopa uurimismäärus kriminaalasjades – Selliste tõendite hankimine, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses – Koostamise tingimused – Krüpteeritud elektroonilise side teenus – EncroChat – Kohtu tehtud otsuse nõue – Liidu õigust rikkudes hangitud tõendite kasutamine

Landgericht Berliini (Berliini esimese astme kohus, Saksamaa) eelotsusetaotluse alusel tegi Euroopa Kohtu suurkode otsuse selle kohta, millistel tingimustel võib prokurör koostada Euroopa uurimismääruse kriminaalasjas, kui liikmesriigi taotlev asutus või ametiisik soovib, et talle edastataks pealtkuulatud elektroonilise side andmed, mis on juba teise liikmesriigi valduses. Ta täpsustas samuti seda, millised tagajärjed on nende andmete kasutamisel liidu õiguse vastava valdkonna normide rikkumise korral.

Prantsuse ametiasutuste toimetatud uurimise käigus tuvastati, et kahtlustatavad kasutasid peamiselt narkootiliste ainetega kaubitsemisega seotud süütegude toimepanemiseks EncroChati-nimelist teenust kasutavaid krüpteeritud mobiiltelefone. See teenus tegi Prantsusmaal asuva serveri abil võimalikuks krüpteeritud suhtluse, mida ei olnud võimalik pealt kuulata tavapäraste uurimismeetodite abil.

Prantsuse kohtu loa alusel paigaldati 2020. aasta kevadel sellesse serverisse Prantsuse ja Madalmaade uurimisrühma loodud n-ö Trooja hobuse tüüpi tarkvara ning installeeriti see sealt 122 riigi kasutajate, sealhulgas 4600 Saksamaa kasutaja mobiiltelefonidesse.

Eurojusti²²² korraldatud konverentsil 2020. aasta märtsis teavitasid Prantsuse ja Madalmaade ametiasutuste esindajad teiste liikmesriikide ametiasutuste esindajaid sellest, et nad kavandavad pealtkuulamistoimingut, mis puudutab ka mujal kui Prantsusmaal territooriumil asuvatest mobiiltelefonidest pärinevaid andmeid. Bundeskriminalamti (Saksamaa keskkriminaalpolitsei; edaspidi „BKA“) ja Generalstaatsanwaltschaft Frankfurt am Maini (Frankfurdi peaprokuratuur, Saksamaa; edaspidi „Frankfurdi peaprokuratuur“) esindajad andsid teada oma huvist Saksamaa kasutajate andmete vastu.

Frankfurdi peaprokuratuur koostas 2020. aasta juunist kuni 2021. aasta juulini tundmatu toimepanija suhtes alustatud menetluse raames Euroopa uurimismäärused, et saada Prantsuse ametiasutustelt luba kasutada kriminaalmenetlustes piiranguteta nende kogutud tõendeid. Taotluse põhjenduseks märkis ta, et Europol on teavitanud BKAd sellest, et Saksamaal on EncroChati teenust kasutavate mobiiltelefonide abil toime pandud suur hulk väga raskeid kuritegusid, ning et isikuid, keda ei ole siiani kindlaks tehtud, kahtlustatakse krüpteeritud side abil Saksamaal väga raskete kuritegude kavandamises ja toimepanemises. Prantsuse kohus andis loa edastada ja kasutada kohtumenetlustes pealtkuulamisel saadud Saksamaa kasutajate andmeid.

Seejärel andis Frankfurdi peaprokuratuur alustatud uurimismenetlused, teiste hulgas ka M. N-i suhtes toimetatava menetluse, üle kohalikele prokuratuuridele. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses olevatest kriminaalmenetlustest ühe raames küsis see kohus, kas need Euroopa

²²² Euroopa Liidu Kriminaalõiguslase Koostöö Amet.

uurimismäärused on õiguspäraseid direktiivi 2014/41²²³ seisukohast ja millised tagajärjed on liidu õiguse võimalikul rikkumisel pealtkuulamise tulemusel saadud andmete kasutamisele selles menetluses. Seega otsustas ta esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus, et mõiste „taotlev asutus või ametiisik“ direktiivi 2014/41 tähenduses ei ole piiratud ainult kohtunikega. Nimelt on prokuröri arvamisel selle direktiivi artikli 2 punkti c alapunktis i toodud asutuste või ametiisikute hulka, keda saab pidada „taotlevaks asutuseks või ametiisikuks“, ainsaks tingimuseks see, et ta on konkreetses asjas pädev. Seega, kui taotleva riigi õiguse kohaselt on prokurör selle riigi puhtalt riigisiseses olukorras pädev määrama uurimistoimingut, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba pädevate riigisiseste asutuste valduses, kuulub ta Euroopa uurimismääruse tegemisel, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, mõiste „taotlev asutus või ametiisik“ alla.

Teisena tuletas ta direktiivi 2014/41 artikli 6 lõikest 1, et sellise Euroopa uurimismääruse koostamisel, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on saadud sellisel moel nagu põhikohtuasjas ja mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, tuleb järgida kõiki tingimusi, mis on vastaval juhul ette nähtud taotleva riigi õiguses selliste tõendite edastamise suhtes selle riigi puhtalt riigisiseses olukorras.

Seevastu, kuivõrd direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkti b eesmärk on vältida taotleva riigi õiguses ette nähtud normidest ja tagatistest kõrvalehoidmist, ei nõua see säte, et muu hulgas sellises olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kus täitva riigi pädevad asutused on kõnealused andmed kogunud taotleva riigi territooriumil ja tema huvides, peab Euroopa uurimismääruse koostamine, mille eesmärk on edastada tõendeid, mis on juba täitva riigi pädevate asutuste valduses, olema allutatud samadele sisulistele tingimustele, mida kohaldatakse taotlevas riigis nende tõendite kogumise suhtes.

Arvestades kohtuotsuste ja õigusasutuste otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõtet, mis on alus kriminaalasjades tehtavale õigusalasele koostööle, mille hulka kuulub direktiiv 2014/41, ei ole taotleval asutusel või ametiisikul õigust kontrollida, kas eraldi menetlus, milles täitev liikmesriik kogus tõendeid, mis on viimase valduses ja mille edastamist esimene taotleb, oli nõuetekohane.

Lisaks täpsustas Euroopa Kohus, et ühelt poolt ei nõua direktiivi 2014/41 artikli 6 lõike 1 punkt a, et sellise Euroopa uurimismääruse koostamine oleks tingimata seatud sõltuvusse eeldusest, et Euroopa uurimismääruse koostamise ajal esineb iga puudutatud isiku suhtes konkreetsetel asjaoludel põhinev kahtlustus raske kuriteo toimepanemises, kui selline nõue ei tulene taotleva riigi õigusest riigisiseste prokuratuuride vahel tõendite edastamise suhtes. Teiselt poolt ei ole selle sättega vastuolus ka Euroopa uurimismääruse koostamine juhul, kui pealtkuulamistoiminguga hangitud andmete terviklikkust ei ole võimalik selles menetluse staadiumis kontrollida seda pealtkuulamist võimaldanud tehniliste andmebaaside konfidentsiaalsuse tõttu, tingimusele et hilisemas kriminaalmenetluses on tagatud õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Edastatud tõendite terviklikkust saab nimelt üldjuhul hinnata ainult hetkel, mil asjaomased tõendid on pädevate asutuste käsutuses.

Kolmandana märkis Euroopa Kohus, et lõppseadmetesse varjatud sisenemises seisnev toiming, mille eesmärk on koguda internetipõhise elektroonilise side teenuse liiklus-, asukoha- ja sideandmeid, on „elektroonilise side pealtkuulamine“ direktiivi 2014/41 artikli 31 lõike 1 tähenduses, millest tuleb teavitada selle liikmesriigi määratud asutust, kelle territooriumil asub pealtkuulataav isik. Kui pealtkuulamist korraldab liikmesriik ei suuda kindlaks teha teavitatud liikmesriigi pädevat asutust või ametiisikut, võib selle teatise edastada teavitatud liikmesriigi mis tahes asutusele või ametiisikule, keda pealtkuulamist korraldab liikmesriik peab selleks sobivaks.

²²³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades (ELT 2014, L 130, lk 1).

Direktiivi 2014/41 artikli 31 lõikest 3 nähtub, et kui pealtkuulamine ei ole lubatud sarnases riigisisese asjas, võib teavitatud liikmesriigi pädev asutus või ametiisik teada anda, et pealtkuulamist ei tohi korraldada või see tuleb lõpetada, või sellest, et pealtkuulamise tulemusel juba saadud andmeid ei tohi kasutada või tohib kasutada üksnes tema seatud tingimustel. Direktiivi 2014/41 artikli 31 eesmärk ei ole seega mitte ainult tagada teavitatud liikmesriigi suveräänsuse austamine, vaid ka kaitsta nende isikute õigusi, keda elektroonilise side pealtkuulamine puudutab.

Lõpuks rõhutas Euroopa Kohus, et üldjuhul võib üksnes riigisisese õiguses kindlaks määrata reeglid, mis puudutavad kriminaalmenetluses sellise teabe ja selliste tõendite lubatavust ning hindamist, mis on hangitud liidu õigusega vastuolus oleval moel.

Samas paneb direktiivi 2014/41 artikli 14 lõige 7 liikmesriikidele kohustuse tagada, ilma et sellega piirataks riigisiseste menetlusnormide kohaldamist, et taotlevas riigis läbiviidavas kriminaalmenetluses austatakse Euroopa uurimismääruse abil hangitud tõendite hindamisel kaitseõigusi ja tagatakse õiglane menetlus. Järelikult, kui kohus leiab, et menetlusosaline ei saanud tõhusalt kommenteerida tõendit, mis võib ülekaalukalt mõjutada faktiliste asjaolude hindamist, peab kohus tuvastama, et on rikutud õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, ja selle tõendi kõrvale jätma.

3. Isikuandmete töötlemine Europoli poolt

5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Kočner vs. Europol (C-755/21 P, [EU:C:2024:202](#))

Apellatsioonkaebus – Õiguskaitsekoostöö – Määrus (EL) 2016/794 – Artikli 49 lõige 3 ja artikkel 50 – Isikuandmete kaitse – Andmete ebaseaduslik töötlemine – Slovakkias apellandi suhtes alustatud kriminaalmenetlus – Uurimise eesmärgil Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ameti (Europol) läbi viidud ekspertiis – Andmete väljavõtte apellandi mobiiltelefonidest ja mälupulgalt – Nende andmete avalikustamine – Mittevaraline kahju – Kahju hüvitamise hagi – Lepinguvälise vastutuse laad

Euroopa Kohus, kellele apellant Marian Kočner esitas apellatsioonkaebuse Üldkohtu otsuse Kočner vs. Europol²²⁴ peale, rahuldab suurkoja otsusega apellatsioonkaebuse osaliselt, täpsustades Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ameti (Europol) lepinguvälise vastutuse laadi määruse 2016/794²²⁵ artikli 50 alusel, tõlgendatuna selle põhjendust 57 arvestades.

Europol abistas uurimise raames, mille Slovakkia ametiasutused viisid läbi pärast ühe ajakirjaniku ja tema kihlatu mõrva Slovakkias 2018. aastal, Národná kriminálna agentúra (riiklik kuritegevuse vastase võitluse amet, Slovakkia; edaspidi „NAKA“) taotlusel nimetatud ametiasutust. Eelkõige tegi ta väljavõtteid andmetest, mis olid talletatud kahes apellandile kuulunud mobiiltelefonis. Europol andis 23. oktoobril 2018 NAKA-le üle kõvaketta, mis sisaldas muu hulgas nendest mobiiltelefonidest välja võetud krüptitud andmeid, samuti neid andmeid kaitsva salasõna. Lisaks edastas ta 13. jaanuaril 2019 NAKA-le aruande (edaspidi „Europoli aruanne“), milles oli muu hulgas märgitud, et hageja nimi on otseselt seotud „maffianimekirjadega“.

Slovakkia kriminaalasja menetlejad kasutasid 1. aprillil 2019 apellandi suhtes alustatud kriminaalmenetluses asjaomastes mobiiltelefonides sisalduvat teavet. Aastatel 2019 ja 2020 mainiti mitmes ajakirjandusartiklis ja veebilehel väga suurt hulka apellanti puudutavat teavet, mis on pärit

²²⁴ 29. septembri 2021. aasta kohtuotsus Kočner vs. Europol (T-528/20, [EU:T:2021:631](#); edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“).

²²⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2016. aasta määrus (EL) 2016/794, mis käsitleb Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ametit (Europol) ning millega asendatakse ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsused 2009/371/JSK, 2009/934/JSK, 2009/935/JSK, 2009/936/JSK ja 2009/968/JSK (ELT 2016, L 135, lk 53; edaspidi „Europoli määrus“).

eelkõige asjaomastest mobiiltelefonidest. Eelkõige avaldasid üks veebileht ja üks Slovakkia ajakirjandusväljaanne nendes telefonides krüptitud sõnumivahetuse kaudu apellandi ja tema naissõbra vahel toimunud intiimset laadi vestluste transkriptsioonid.

Pärast seda, kui apellant oli esitanud nõude Europolile, esitas ta ELTL artiklite 268 ja 340 ning Europoli määruse artikli 50 lõike 1 alusel, mis sätestab vastutuse korra isikuandmete ebaseadusliku töötlemise eest, Üldkohtule kahju hüvitamise hagi²²⁶. Hagi taotles ta Europoli tegevuse tõttu saadud mittevõralt kahju hüvitamist. Kuna Üldkohus jättis tema hagi rahuldamata, esitas apellant selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse. Apellatsioonkaebuses vaidlustas apellant selle, et esiteks jäeti rahuldamata tema esimene nõue hüvitada mittevõralt kahju, mis talle tekkis kõnealustest mobiiltelefonidest pärit isikuandmete avalikustamisega, ja teiseks jäeti rahuldamata teine nõue hüvitada mittevõralt kahju, mis talle tekkis tema nime kandmisega „maffianimekirjadesse“.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena analüüsis Euroopa Kohus vaidlustatud kohtuotsuse vastu esitatud väiteid.

Ta täpsustas seoses mittevõralt kahjuga, mis tulenes kõnealustest mobiiltelefonidest pärit andmete avalikustamisest, Europoli määruse artikli 50 lõikega 1 sätestatud vastutuse korda.

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus, et selle sätte sõnastuse ja määrusega taotletava eesmärgi analüüs näitab, et määrus kehtestab oma preambulit arvestades²²⁷ – vastavalt liidu seadusandja tahte soodustada kahju saanud füüsilist isikut – Europoli ja asjaomase liikmesriigi solidaarvastutuse korra. Seda tõlgendust kinnitab viidatud sätte kontekst. Nimelt on Europoli määruse artikli 50 eesmärk kehtestada andmete ebaseadusliku töötlemise suhtes lepinguvälise vastutuse erikord, mis kaldub kõrvale selle määruse artiklis 49 ette nähtud vastutuse üldkorra.

Euroopa Kohus leidis, et Europoli määruse artikkel 50 kehtestab Europoli ja selle liikmesriigi solidaarvastutuse korra, kus andmete ebaseadusliku töötlemise tõttu tekkis kahju.

Seejärel, mis puudutab vastutuse tekkimist Europoli määruse artikli 50 alusel, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et vastavalt ELTL artiklis 340 – millele viitab nimetatud artikkel 50 – sätestatud liidu lepinguvälise vastutuse korrale eeldab selline vastutus, et samal ajal on täidetud teatud tingimused.

Ta märkis, et konkreetselt Europoli määruse kontekstis nähtub selle artikli 50 lõikest 1, et füüsiline isik, kes kavatseb selle sätte alusel tugineda oma õigusele saada hüvitist, peab üksnes tõendama, et andmete ebaseaduslik töötlemine leidis aset selle määruse kohase Europoli ja liikmesriigi vahelise koostöö raames.

Seda grammatilist tõlgendust toetab Europoli määruse artikli 50 eesmärk, milleks on määruse preambuli kohaselt tegeleda raskustega, mis võivad asjaomasel füüsilisel isikul tekkida selle kindlakstegemisel, kas niisuguse koostöö raames toimunud andmete ebaseadusliku töötlemisega tekitatud kahju tuleneb Europoli või asjaomase liikmesriigi tegevusest. Ent selleks, et artikkel 50 – arvestades Europoli määruse preambulit – ei kaotaks oma soovitud toimet, ei saa sellelt isikult nõuda, et ta tõendaks, kas selle kahju eest vastutab Europol või asjaomane liikmesriik, või et ta nõuaks nendelt kahelt üksuselt kahju täielikku hüvitamist.

Euroopa Kohus märkis lisaks, et liidu seadusandja nägi Europoli määruse kohaldamisalasse kuuluva koostöö raames toimuva andmete ebaseadusliku töötlemisega tekitatud kahju hüvitamiseks ette kaheetapilise vastutuse mehhanismi just selleks, et võtta arvesse selliseid tõendamiskursusi. Esiteks vabastab see mehhanism asjaomase füüsilise isiku kohustusest tuvastada see üksus, kelle tegevus

²²⁶ Europoli määruse artikli 50 lõige 1.

²²⁷ Preambuli põhjendus 57.

väidetava kahju põhjustas, ja teiseks näeb see mehhanism ette, et pärast selle isiku nõuete rahuldamist tuleb „lõplik vastutus“ kahju eest vajaduse korral lõplikult lahendada menetluses, mis puudutab Europoli haldusnõukogus ainult Europoli ja asjaomast liikmesriiki.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et Europoli määrus ei pane asjaomasele füüsilisele isikule kohustust tuvastada, kumb Europoli ja liikmesriigi koostööga seotud üksustest tegutses viisil, mis kujutab endast andmete ebaseaduslikku töötlemist. Seega piisab Europoli või asjaomase liikmesriigi solidaarvastutuse tekkimiseks sellest, kui see isik tõendab, et talle tekitati kahju andmete ebaseadusliku töötlemisega.

Euroopa Kohus märkis siiski, et kostjaks olev üksus võib kõigi õiguskaitsevahenditega tõendada, et on välistatud, et väidetav kahju on seotud andmete väidetava ebaseadusliku töötlemisega sellise koostöö raames, näiteks seetõttu, et see kahju tekkis enne kõnealust töötlemist.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et Üldkohus on rikkunud õigusnormi, kuna ta leidis vääralt, et Europoli määruse artikli 50 lõige 1, arvestades selle määruse preambulit, ei vabasta asjaomast isikut kohustusest tõendada, kumb kahest andmete ebaseadusliku töötlemisega seotud üksusest on vastutav. Seetõttu tühistas ta vaidlustatud kohtuotsuse osas, milles Üldkohus jättis esimese nõude rahuldamata.

Mis puudutab teises nõudes käsitletud mittevaralist kahju, mis tuleneb apellandi nime kandmisest „maffianimekirjadesse“, siis märkis Euroopa Kohus, et vaidlustatud kohtuotsusest nähtuvalt oli Europoli aruanne hilisem ning ei ole ainuüksi sel põhjusel seotud teise nõude raames apellandi väidetud kahju tekitanud sündmusega. Ent apellant ei ole tõendanud, et järelduste puhul, millel vaidlustatud kohtuotsus selles osas põhineb, on moonutatud tõendeid või rikutud õigusnormi. Euroopa Kohus leidis, et seetõttu on välistatud, et kahju, millele apellant tugineb teises nõudes, võiks olla seotud Europoli ja Slovakkia ametiasutuste vahelise koostöö raames võimaliku andmete ebaseadusliku töötlemisega.

Euroopa Kohus otsustas seetõttu, et hoolimata õigusnormi rikkumisest, mille Üldkohus pani toime, kui ta lükkas Europoli solidaarvastutuse põhimõtte kui sellise Europoli määruse kontekstis tagasi, ei ole nõue, et apellant peab tõendama talle kahju tekitanud andmete ebaseaduslikku töötlemist, käsitletaval juhul täidetud, mistõttu ei saa Europoli vastutus mingil juhul tuleneda teise nõude alusel. Ta leidis, et apellatsioonkaebuse väide, millega taotleti selle nõude rahuldamata jätmist, tuleb tulemusetuna tagasi lükata.

Teisena otsustas Euroopa Kohus, võttes arvesse vaidlustatud kohtuotsuse osalist tühistamist ja leides, et menetlusstaadium lubab teha asja suhtes otsuse, teha Üldkohtu menetluses olevas vaidluses lõplik kohtuotsus ning analüüsis selles osas, kas liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimused Europoli määruse artiklis 50 alusel on käsitletavas asjas täidetud.

Euroopa Kohus märkis seoses isikutele õigusi andva liidu õigusnormi rikkumise esinemisega, et Europoli määrus paneb sellele liidu ametile ja liikmesriikide pädevatele asutustele, kellel palutakse teha kriminaalmenetluse raames koostööd, kohustuse kaitsta eraisikuid neid puudutavate isikuandmete ebaseadusliku töötlemise eest²²⁸.

Euroopa Kohus tuletas mitmete Europoli määruse sätete koostoimest, et Europoli ja liikmesriigi pädevate asutuste vahelise koostöö raames töödeldavate isikuandmete mis tahes avalikustamine kõrvalistele isikutele kujutab endast isikutele õigusi andva liidu õigusnormi rikkumist. Käsitletaval juhul on see nii selliste isikuandmete nagu apellandi intiimset laadi vestluste loata avalikustamise puhul.

²²⁸ Europoli määruse artikli 2 punktid h, i ja k, artikli 28 lõike 1 punktid a ja f, artikli 38 lõige 4 ning artikkel 50 koostoimes.

Mis puudutab liidu õigusnormi piisavalt selge rikkumise nõuet, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et otsustav kriteerium siinkohal on see, kui on ilmselgelt ja jämedalt eiratud õigusnormiga ette nähtud kaalutusõiguse piire. Lisaks nõuab läbiviidav hindamine, et võetaks arvesse valdkonda, tingimusi ja konteksti, milles kõnealune kohustus asjasse puutuval asutusel lasub. Arvesse tuleb muu hulgas võtta ka rikutud õigusnormi selguse ja täpsuse astet ja kaalutusruumi ulatust, mille rikutud õigusnorm asjaomasele asutusele annab, lahendatavate olukordade keerukust ning õigusaktide kohaldamise või tõlgendamisega kaasnevaid raskusi.

Käsitletavas asjas tuvastas Euroopa Kohus niisuguse piisavalt selge rikkumise. Nimelt, ühelt poolt ei jäta Europoli määruse sätteid üksustele, kes on hõlmatud selle määruse alusel Europoli ja liikmesriigi vahel tehtava koostööga, mingit kaalutusruumi seoses nende kohustusega kaitsta asjaomaseid isikuid neid puudutavate isikuandmete mis tahes ebaseadusliku töötlemise eest. Teiselt poolt kuulub see kohustus kriminaalmenetluse raames tehtava koostöö tundlikku konteksti, kus selliseid andmeid töödeldakse ilma andmesubjektide mis tahes sekkumiseta, enamasti nende teadmata ja seega ilma, et nad saaksid mingil viisil sekkuda takistamaks nende andmete võimalikku ebaseaduslikku töötlemist.

Mis puudutab kahju tegeliku tekkimise ja põhjusliku seose tingimusi, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et liidu lepinguväline vastutus tekib üksnes juhul, kui apellandil on tegelikult tekkinud tegelik ja kindel kahju ning kui kahju tuleneb piisavalt otseselt liidu õigusnormi väidetavast rikkumisest. Käsitletaval juhul leidis Euroopa Kohus, et apellandi ja tema naissõbra intiimset laadi vestlustega seotud andmete avalikustamine kõrvalistele isikutele rikkus apellandi õigust tema era- ja perekonnaelu ning edastatavate sõnumite saladuse austamisele ning see kahjustas tema au ja mainet, tekitades talle mittevaralist kahju.

Neil asjaoludel otsustas Euroopa Kohus vaidlustatud kohtuotsuse osaliselt tühistada ja mõista Europolilt apellandi kasuks mittevaralise kahju hüvitamiseks välja 2000 eurot.

XI. Õigusalane koostöö tsiviilasjades

1. Määrus nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega

20. juuni 2024. aasta kohtuotsus Greislzel (C-35/23, [EU:C:2024:532](#))

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö tsiviilasjades – Vanemlik vastutus – Määrus (EL) nr 2201/2003 – Artiklid 10 ja 11 – Kohtualluvus lapse õigusvastase äraviimise või kinnihoidmise korral – Lapse harilik viibimiskoht liikmesriigis enne ebaseaduslikku äraviimist – Kolmanda riigi ja liikmesriigi vaheline tagasisaatmismenetlus – Mõiste „tagasipöördumistaotlus” – Rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 25. oktoobri 1980. aasta Haagi konventsioon

Euroopa Kohus, kellele Oberlandesgericht Frankfurt am Main (liidumaa kõrgeim üldkohus Maini äärses Frankfurdis, Saksamaa) oli esitanud eelotsusetaotluse, täpsustas teatavate menetlusnormide kohaldamisala, mida kohaldatakse määruse nr 2201/2003²²⁹ alusel rahvusvahelise lapseröövi korral seoses kolmanda riigiga.

L sündis 2014. aastal Šveitsis ning tal on Saksamaa ja Poola topeltkodakondsus. Tema isa elab alates 2013. aasta juunist tööga seotud põhjustel Šveitsis, samas kui tema ema elas koos L-iga 2015. aasta jaanuarist kuni 2016. aasta aprillini Saksamaal, kus isa neid regulaarselt külastas. Ema kolis 2016. aasta aprillis koos L-iga elama Poola, kus isa neid esialgu külastas. Alates 2017. aasta aprillist keelas ema isal oma suhtlusõigust kasutamast. Ta pani L-i lasteaeda Poolas ilma isa nõusolekuta ja teatas lapse isale, et ta jääb koos nende tütreaga Poola.

Isa esitas 2017. aasta juulis Šveitsi keskasutuse²³⁰ kaudu Haagi 1980. aasta konventsiooni²³¹ alusel taotluse lapse tagasitoomiseks Šveitsi. Poola kohus jättis selle taotluse rahuldamata põhjendusel, et isa oli andnud tähtajatu nõusoleku ema ja L-i Poola kolimiseks. Isa poolt selle otsuse peale esitatud apellatsioonkaebus jäeti rahuldamata.

Kuigi isa teist Saksamaal esitatud tagasitoomise taotlust ei rahuldatud, esitas ta 2018. aasta juulis Saksamaa kohtule taotluse määrata lapse ainuhooldusõigus, lapse harilik viibimiskoht ja lapse tagasitoomine tema juurde Šveitsi. Kohus, kellele see taotlus esitati, jättis selle rahvusvahelise pädevuse puudumise tõttu rahuldamata. Isa esitas selle otsuse peale kaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule, väites, et Saksamaa kohtute pädevus tuleneb määruse nr 2201/2003 artiklitest 10 ja 11.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkis küsimus, kas need sätted on kohaldatavad, kuna isa algatas 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel keskasutuse kaudu edutult lapse tagasitoomise menetluse Šveitsi, mis on kolmas riik, kellele määrus nr 2201/2003 ei ole siduv. Seetõttu otsustas see kohus esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

²²⁹ Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrus (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (ELT 2003, L 338, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 243).

²³⁰ Föderaalne justiitsamet Bernis (Šveits).

²³¹ Haagis 25. oktoobril 1980 sõlmitud rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsioon (edaspidi „1980. aasta Haagi konventsioon“).

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena võttis Euroopa Kohus seisukoha määruse nr 2201/2003 artiklis 10 ette nähtud vanemliku vastutuse asjades valikulise kohtualluvuse eeskirja kohaldamisala kohta. Selle artikli kohaselt säilitavad selle liikmesriigi kohtud, kus laps vahetult enne äraviimist või kinnihoidmist harilikult viibis, üldjuhul ja teatud tingimustel rahvusvahelise kohtualluvuse.

Euroopa Kohus leidis kõigepealt mõiste „lapse ebaseaduslik äraviimine või kinnihoidmine“ kohta, millel määruse nr 2201/2003 artikkel 10 põhineb, et selle määratlus²³² ei sõltu sellest, kas isik, kellel on hooldusõigus, on algatanud – tingimata pärast seda ja võimalikult – lapse tagasitoomise menetluse 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel.

Seejärel leidis Euroopa Kohus, et määruse nr 2201/2003 artikli 10 punkti b alapunktis i – mille kohaselt ei ole lapse varasema hariliku viibimiskoha kohtutel üldjuhul enam pädevust, kui ühe aasta jooksul ei ole esitatud tagasitoomise taotlust pädevatele asutustele liikmesriigis, kuhu laps on ära viidud või kus teda kinni hoitakse – ei ole täpsustatud, et tagasitoomise taotlus peab olema esitatud 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel, ega välistatud ka seda, et selle saaks esitada kolmanda riigi keskasutuse kaudu. Esiteks ei ole määruse nr 2201/2003 artikli 60 kohaselt Haagi 1980. aasta konventsiooni sätteid liikmesriikidevahelistes suhetes selle määruse sätete suhtes ülimuslikud. Teiseks ei ole lapse tagasitoomise taotlemiseks kohustust sellele konventsioonile tugineda, kuna tagasitoomise menetlus võib põhineda muudel eeskirjadel või lepingusätetel, eelkõige kahepoolsetel sätetel.

Lõpuks ei saa juhul, kui määruses nr 2201/2003 ei ole seda küsimust reguleeritud, nõustuda sellega, et selle määruse artikli 10 kohaldamine sõltub selliste menetlusnormide kohaldamisest, nagu on sätestatud nimetatud määruse artikli 11 lõigetes 6 ja 7²³³, mille peamine eesmärk on reguleerida teabe edastamist ja teatamist²³⁴.

Teisena märkis Euroopa Kohus eelkõige määruse nr 2201/2003 eesmärges silmas pidades, et mõiste „tagasitoomise taotlus“ määruse nr 2201/2003 artikli 10 punkti b alapunkti i tähenduses ei hõlma ei lapse tagasitoomise taotlust muusse liikmesriiki kui see liikmesriik, kus laps vahetult enne äraviimist või kinnihoidmist harilikult viibis, ega selle liikmesriigi kohtutes esitatud lapse hooldusõiguse määramise taotlust.

Viimasena täpsustas Euroopa Kohus, et määruse nr 2201/2003 artikli 11 sõnastusest tuleneb selgelt, et seda sätet kohaldatakse üksnes liikmesriikide vahel koostoimes 1980. aasta Haagi konventsiooniga. Järelikult ei ole määruse artikli 11 lõigetes 6 ja 7 ette nähtud teavitamis- ja teatamiskohustus ning selle artikli 11 lõikes 8 nimetatud otsuse täidetavus kohaldatavad lapse tagasitoomise menetluses, mis on läbi viidud selle konventsiooni alusel kolmanda riigi ja selle liikmesriigi vahel, kus laps pärast ebaseaduslikku äraviimist või kinnihoidmist viibib.

²³² Vt määruse nr 2201/2003 artikli 2 punkt 11.

²³³ Määruse artiklit 11 kohaldatakse ka 1980. aasta Haagi konventsiooni kohaste tagastamise menetluste suhtes.

²³⁴ See on teave, mis on seotud 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 alusel tehtud tagasitoomisest keeldumise otsusega, millest tuleks teatada pädevale kohtule või keskasutusele liikmesriigis, kus laps enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnihoidmist harilikult viibis.

2. Määrus nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Real Madrid Club de Fútbol (C-633/22, [EU:C:2024:843](#))

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Õiguslane koostöö tsiviilasjades – Kohtualluvus ning kohtuotsuste täitmine tsiviil- ja kaubandusajades – Määrus (EÜ) nr 44/2001 – Artiklid 34 ja 45 – Kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine – Otsuste täidetavaks tunnustamise tühistamine – Keeldumispõhjused – Selle liikmesriigi avalik kord, kus otsuste tunnustamist taotletakse – Ajalehelt ja ühelt selle ajakirjanikult hüvitise väljamõistmine spordiklubi maine kahjustamise eest – Kahjuhüvitis – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 11 – Ajakirjandusvabadus

Euroopa Kohtu suurkoda, kellele Cour de cassation (Prantsusmaa kassatsioonikohus) esitas eelotsusetaotluse, andis oma seisukoha selle kohta, kuidas käsitada avaliku korra tingimusele tuginemist selleks, et keelduda täitmast liikmesriigi kohtu otsust, mis riivab ajakirjandusvabadust.

Ajaleht Le Monde avaldas 2006. aasta detsembris artikli, mille oli kirjutanud selle ajalehe juures töötav ajakirjanik EE ja milles väideti, et Real Madrid Club de Fútbol (edaspidi „Real Madrid“) ja Fútbol Club Barcelona on kasutanud jalgrattaspordi ringkonnas tegutseva dopinguvõrgustiku eestvedaja teenuseid. Avaldatut kajastati mitmes meediaväljaandes, eriti Hispaanias. Ajaleht Le Monde avaldas samal kuul ilma kommentaarideta talle Real Madridi saadetud vastuväiteid sisaldava kirja.

Real Madrid ja tema meditsiinameeskonna liige AE esitasid 2007. aasta mais ühele Hispaania esimese astme kohtule nende au teotamise tõttu Société editrice du Monde SA ja EE vastu kahju hüvitamise hagi. Kohus mõistis viimati nimetatutelt tekitatud mittevahalise kahju eest Real Madridi kasuks välja 300 000 eurot ja AE kasuks 30 000 eurot ning kohustas avaldama selle kohtuotsuse ajalehes Le Monde ning samuti ühes Hispaania ajalehes. Kohtuotsus jäeti teises kohtuastmes muutmata ja Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus) jättis selle kohtuotsuse peale esitatud kassatsioonkaebuse rahuldamata.

Hispaania esimese astme kohus kohustas 2014. aastal kahe kohtumäärusega seda kõrgeima kohtu kohtuotsust täitma ning maksma lisaks nendele põhisummadele intressina ja kulude eest Real Madridile 90 000 eurot ning AE-le 3000 eurot.

Tribunal de grande instance de Paris (Pariisi esimese astme kohus, Prantsusmaa) tunnistas Tribunal Supremo kohtuotsuse ja need kohtumäärused Prantsusmaal täidetavaks. Cour d'appel de Paris (Pariisi apellatsioonikohus, Prantsusmaa) aga tühistas need täitmismäärused põhjendusega, et kahjuhüvitised välja mõistnud lahendite täitmine oleks lubamatult vastuolus Prantsusmaa rahvusvahelise avaliku korraga, sest sellega riivataks sõnavabadust.

Cour de cassation (kassatsioonikohus), kellele Real Madrid ja AE esitasid kassatsioonkaebuse, soovis teada, millistel tingimustel tuleb sellise kohtuotsuse täitmisest, millega – nagu käsitletavas asjas – mõistetakse ajalehe väljaandjast äriühingult ja ühelt tema ajakirjanikult välja mittevahalise kahju eest hüvitis, keelduda Brüsseli I määruse²³⁵ alusel sel põhjusel, et see kujutab endast Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 11 tagatud ajakirjandusvabaduse ilmselget rikkumist.

²³⁵ Nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrus (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42; edaspidi „Brüsseli I määrus“).

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tuletas Euroopa Kohus meelde Brüsseli I määruse artikli 34 punktis 1 ette nähtud avaliku korra tingimusele tuginemise erandlikkust, sest selline tuginemine on lubatud üksnes juhul, kui teises liikmesriigis tehtud otsuse tunnustamine või täitmine kahjustaks lubamatult taotluse saanud liikmesriigi õiguskorda, riivates mõnda selle liikmesriigi riigisisese või liidu õiguse aluspõhimõtet. Liikmesriigi kohus peab tagama sama tõhusalt nii riigisisese õiguskorraga kui ka liidu õiguskorraga antud õiguste kaitse.

See on nii eelkõige hartas tunnustatud põhiõiguste puhul, mida liikmesriigi kohus peab järgima, kui ta kohaldab Brüsseli I määrust ja seega liidu õigust²³⁶. Kuid vastastikuse usalduse põhimõtte põhjanevat tähtsust arvestades võivad liikmesriigid olla kohustatud eeldama – välja arvatud juhul, kui esineb erandlikke asjaolusid –, et teised liikmesriigid järgivad liidu põhiõigusi. Järelikult on liikmesriigi kohus ainult juhul, kui kohtuotsuse täitmine taotluse saanud liikmesriigis tooks kaasa sellise hartas tunnustatud põhiõiguse ilmselge rikkumise, kohustatud keelduma selle kohtuotsuse täitmisest või sõltuvalt asjaoludest tühistama kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise.

Konkreetselt sõnavabaduse kohta täpsustas Euroopa Kohus, et see on demokraatliku ja pluralistliku ühiskonna üks alustaladest ning kuulub väärtuste hulka, millel liit ELL artikli 2 kohaselt rajaneb. Sõnavabaduse riived, näiteks ajakirjanikke, kirjastajaid ja meediakanaleid puudutavad riived peavad seega piirduma rangelt vajalikuga.

Ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast tuleneb, et EIÕK²³⁷ ei jätta mingit ruumi sõnavabaduse piiramiseks eelkõige üldist huvi pakkuvate küsimuste valdkonnas²³⁸, mille hulka kuuluvad elukutselise spordiga seotud küsimused. Selles kontekstis tuleb siis, kui on vaja kindlaks teha, kas kõnealune riive on proportsionaalne taotletava õiguspärase eesmärgiga, omistada suurt tähtsust demokraatliku ühiskonna huvile tagada ja säilitada ajakirjandusvabadus. Seega peab iga otsusega, millega mõistetakse maine kahjustamise eest välja kahjuhüvitis, leidma mõistliku proportsionaalse suhte väljamõistetud summa ja asjaomase rikkumise vahel.

Siinkohal tuleb vahet teha rikkumist tuvastaval kohtuotsusel juriidilise isiku kasuks ja füüsilise isiku kasuks, kusjuures füüsilise isiku maine kahjustamisel võivad olla tagajärjed füüsilise isiku väärikusele, samas kui juriidilise isiku mainel sellist moraalset mõõdet ei ole. Mis puudutab sanktsiooni proportsionaalsust, siis sõnavabaduse mis tahes põhjendamatu piiramisega kaasneb oht, et see võib tulevikus takistada või halvata sarnaste küsimuste kajastamist meedias. Eelkõige tuleb Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt ilmutada äärmist ettevaatlikkust siis, kui võetud meetmed või määratud sanktsioonid võivad pärssida ajakirjanduse soovi osaleda õiguspärasest üldist huvi pakkuvate küsimuste arutamisel ja seega avaldada heidutavat mõju ajakirjandusvabaduse teostamisele niisugustes küsimustes.

Nende kaalutluste põhjal järeldas Euroopa Kohus, et sellise kohtuotsuse täitmisest, millega mõistetakse ajalehelt ja ühelt selle ajakirjanikult välja hüvitis mittevaralise kahju eest, mis tekitati spordiklubile ja ühele selle meditsiinimeeskonna liikmele nende maine kahjustamise tõttu, tuleb keelduda, kui see täitmine tooks kaasa harta artikli 11 ilmselge rikkumise. Nimelt puudutab selline ilmselge rikkumine taotluse saanud liikmesriigi avalikku korda ja kujutab endast seega täitmisest

²³⁶ Harta artikli 51 lõike 1 tähenduses.

²³⁷ Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi „EIÕK“).

²³⁸ Vt EIÕK artikli 10 lõige 2.

keeldumise alust, millele on osutatud Brüsseli I määruse artikli 34 punktis 1 koostoimes selle määruse artikliga 45²³⁹.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on juhtumi kõiki asjaolusid arvestades – mille hulka kuuluvad nii nende isikute vahendid, kellelt kahjuhüvitis välja mõisteti, kui ka nende toime pandud rikkumise raskus ja kahju ulatus, nagu need on tuvastatud põhikohtuasjades kõne all olevates otsustes – hinnata, kas nende otsuste täitmine tooks kaasa sellise ilmselge rikkumise. Selleks peab ta kontrollima, kas nendes otsustes välja mõistetud kahjuhüvitis on ilmselgelt ebaproportsionaalne asjaomase maine kahjustamisega ja võib seega taotluse saanud liikmesriigis avaldada tulevikus heidutavat mõju sarnaste küsimuste kajastamisele meedias või üldisemalt harta artiklis 11 tunnustatud ajakirjandusvabaduse teostamisele.

Kontrolli käigus võib ta arvesse võtta taotluse saanud liikmesriigis võrreldava rikkumise eest välja mõistetud summasid. Ent võimalik erinevus nende summade ja põhikohtuasjas käsitletavates otsustes välja mõistetud kahjuhüvitise suuruse vahel ei ole iseenesest piisav, et asuda seisukohale, et see kahjuhüvitis on ilmselgelt ebaproportsionaalne kõnealuse maine kahjustamisega. Lisaks ei saa selle kontrolli käigus kontrollida otsused teinud liikmesriigi kohtute sisulisi hinnanguid, mis on Brüsseli I määruse artikliga 36 ja artikli 45 lõikega 2 sõnaselgelt keelatud. Lõpuks, kui see kohus tuvastab ajakirjandusvabaduse ilmselge rikkumise, peaks ta nende otsuste täitmisest keeldumisel piirduma väljamõistetud kahjuhüvitise selle osaga, mis on taotluse saanud liikmesriigis ilmselgelt ebaproportsionaalne.

²³⁹ Sellise kaebuse puhul nagu käsitletavas asjas, mille ese on täidetavaks tunnistamise peale esitatud kaebuse kohta tehtud otsus, viitab Brüsseli I määruse artikkel 45 tunnustamisest keeldumise põhjustele, mis on sätestatud eelkõige selle määruse artiklis 34.

XII. Transport

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Leedu jt vs. parlament ja nõukogu (liikuvuspakett) (C-541/20–C-555/20, [EU:C:2024:818](#))

Tühistamishagi – Liikuvusmeetmete esimene kogum (liikuvuspakett) – Määrus (EL) 2020/1054 – Maksimaalne igapäevane ja iganädalane sõiduaeg – Vaheaegade ning igapäevaste ja iganädalaste puhkeperioodide minimaalne kestus – Sõidukijuhtide töö korraldamine selliselt, et nad saaksid iga kolme või nelja nädala järel naasta olenevalt olukorrast kas oma elukohta või tööandja tegevuskohta, et seal alustada või veeta regulaarset või kompensatsiooniks saadavat iganädalast puhkeperioodi – Keeld veeta regulaarne või kompensatsiooniks saadav iganädalane puhkeaeg sõidukis – Teise põlvkonna arukate sõidumeerikute (V2) paigaldamise tähtaeg – Jõustumiskuupäev – Määrus (EL) 2020/1055 – Aukohandusega seotud tingimused – Kohustus, mille kohaselt peavad sõidukid naasma asukohaliikmesriigis paiknevasse tegevuskohta – Kohustus, mis on seotud nende sõidukite ja juhtide arvuga, kelle tavaline tugipunkt on asukohaliikmesriigis paiknevas tegevuskohas – Kabotaažveod – Nelja päeva pikkune kabotaažist hoidumise periood – Kabotaaži puudutav erand kombineeritud vedude raames – Direktiiv (EL) 2020/1057 – Erinormid, mis reguleerivad sõidukijuhtide lähetamist autoveosektoris – Ülevõtmise tähtaeg – Siseturg – Veeteenuste osutamise vabaduse suhtes kohaldatav erikord – Ühine transpordipoliitika – ETL artiklid 91 ja 94 – Põhivabadused – Proportsionaalsuse põhimõte – Mõjuhindang – Võrdse kohtlemise ja diskrimineerimiskeelu põhimõtted – Õiguskindluse ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtted – Keskkonnakaitse – ETL artikkel 11 – Konsulteerimine Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ning Euroopa Regioonide Komiteega

Euroopa Kohus (suurkoda), kellele Leedu Vabariik, Bulgaaria Vabariik, Rumeenia, Küprose Vabariik, Ungari, Malta Vabariik ja Poola Vabariik esitasid 15 hagi, milles paluti tühistada liikuvust puudutavate meetmete esimesse kogumisse – mida nimetatakse ka liikuvuspaketiks (Mobility Package) – kuuluvad teatud sätted või kohati ka teise võimalusena kolm seadusandlikku akti²⁴⁰ tervikuna, jättis need hagid rahuldamata, välja arvatud osas, milles need esitati nõudega tühistada määruse 2020/1055 artikli 1 punkt 3 niivõrd, kuivõrd määruse nr 1071/2009²⁴¹ artiklisse 5 lisati lõike 1 punkt b.

Kõnealused kolm seadusandlikku akti võeti vastu selleks, et kohandada seni kehtinud õigusnorme autoveosektori arenguga. Need puudutavad nimelt esiteks maksimaalset igapäevast ja iganädalast sõiduaega, minimaalseid vaheaegu ning igapäevaste ja iganädalaste puhkeperioodide minimaalset kestust ning sõidumeerikute abil positsioneerimist (määrus 2020/1054), teiseks ühiseeskirju autoveo-ettevõtja tegevusalal tegutsemise tingimuste kohta ja rahvusvahelisele autoveoturule juurdepääsu käsitlevaid ühiseeskirju (määrus 2020/1055) ning kolmandaks autovedude sektoris sõidukijuhtide lähetamist reguleerivaid erinorme (direktiiv 2020/1057).

²⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. juuli 2020. aasta määrus (EL) 2020/1054, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 561/2006 maksimaalse ööpäevase ja iganädalase sõiduaja, minimaalsete vaheaegade ning ööpäevaste ja iganädalaste puhkeperioodide miinimumnõuete osas ning määrust (EL) nr 165/2014 sõidumeerikute abil positsioneerimise osas (ELT 2020, L 249, lk 1).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. juuli 2020. aasta määrus (EL) 2020/1055, millega muudetakse määruseid (EÜ) nr 1071/2009, (EÜ) nr 1072/2009 ja (EL) nr 1024/2012 eesmärgiga kohandada neid autovedude sektoris toimunud arenguga (ELT 2020, L 249, lk 17).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. juuli 2020. aasta direktiiv (EL) 2020/1057, millega kehtestatakse seoses direktiividega 96/71/EÜ ja 2014/67/EL sõidukijuhtide lähetamist autovedude sektoris reguleerivad erinormid ning muudetakse direktiivi 2006/22/EÜ seoses täitmise tagamise nõuetega ja määrust (EL) nr 1024/2012 (ELT 2020, L 249, lk 49).

²⁴¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. oktoobri 2009. aasta määrus (EÜ) nr 1071/2009, millega kehtestatakse ühiseeskirjad autoveo-ettevõtja tegevusalal tegutsemise tingimuste kohta ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 96/26/EÜ (ELT 2009, L 300, lk 51).

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus lähtus asjaomaste seadusandlike aktide erinevate sätete õiguspärasuse kontrollimisel teatud valdkonnaülestest põhimõtetest ja järeldustest.

Nii tuletas Euroopa Kohus esiteks meelde, et transpordi valdkonnas reguleerib teenuste osutamise vabadust ELTL artikli 58 lõige 1, mille kohaselt tuleb selle põhimõtte elluviimiseks rakendada ühist transpordipoliitikat, mida reguleerivad Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu poolt eelkõige ELTL artikli 91 lõike 1 alusel vastu võetud sätted. Sellest nähtub, et liidu seadusandjal on õigus muuta teenuste osutamise vabaduse teostamise tingimusi autoveo valdkonnas, sest ELTL artikli 58 lõike 1 kohaselt määrab liberaliseerituse taseme selles valdkonnas kindlaks liidu seadusandja ise ühise transpordipoliitika rakendamise kaudu. Kuna nimetatud poliitika peab võimaldama taotleda aluslepingute eesmärgi²⁴², võib liidu seadusandja poolt veoteenuste osutamise vabaduse valdkonnas võetud meetmete eesmärk seega olla mitte ainult hõlbustada selle vabaduse kasutamist, vaid vajaduse korral ka tagada liidu muude selliste põhihuvid kaitse, mida on EL toimimise lepingus tunnustatud, nagu töötingimuste parandamine²⁴³, piisava sotsiaalkaitse tagamine²⁴⁴ ning õiglaste konkurentsitingimuste säilitamine.

Euroopa Kohus tuletas teiseks meelde, et väljakujunenud kohtupraktikast nähtub, et kui seadusandliku aktiga on liikmesriikide õigusaktid konkreetses liidu tegevusvaldkonnas juba ühtlustatud, ei saa liidu seadusandjalt võtta võimalust kohandada seda akti vastavalt mis tahes asjaolude muutusele või teadmiste arengule, arvestades, et tema ülesanne on tagada üldiste huvide kaitse ja võtta arvesse liidu valdkonnaüleseid eesmärgi, mida on EL toimimise lepingus tunnustatud ja mille hulka kuuluvad kõrge tööhõive taseme edendamise, siseturu nõuetekohase toimimise ja piisava sotsiaalkaitse tagamisega seotud nõuded. Liidu seadusandja saab nimelt sellises olukorras üldiste huvide ja liidu valdkonnaüleste eesmärkide tagamise ülesannet korrektselt täita ainult siis, kui tal on lubatud siseturgu mõjutanud olulist arengut arvestades kohandada seadusandlikku akti, et asjasse puutuvaid huve uuesti tasakaalustada.

Kolmandaks rõhutas Euroopa Kohus proportsionaalsuse põhimõtte või diskrimineerimiskeelu põhimõtte rikkumist puudutavate õigusvastasuse väidete analüüsimisel, et ei saa välistada, et vaidlustatud seadusandlikel aktidel võib olla suurem mõju veoettevõtjatele – olenemata sellest, millises liikmesriigis on nende asukoht –, kes on valinud teatud majandusliku ärimudeli, nagu otsus osutada peamiselt või täielikult oma teenuseid teenusesaajatele, kes asuvad esimesest liikmesriigist kaugetes liikmesriikides, ja kelle sõidukijuhid teevad seega vedusid oma elukohast eemal või sama vastuvõtva liikmesriigi territooriumil alaliselt või pidevalt tehtavate kabotaažvedudena. Kui oletada, et selle majandusliku ärimudeli võtavad kasutusele peamiselt teatud liikmesriikides asuvad veoettevõtjad, siis kui asjaomasel liidu õigusaktil on tagajärjed kõigis liikmesriikides ja akt eeldab, et oleks tagatud tasakaal erinevate asjasse puutuvate huvide vahel, ei saa sellise tasakaalu poole püüdlemist, mis võtab arvesse kõigi liikmesriikide olukorda, siiski pidada iseenesest proportsionaalsuse põhimõtte ja diskrimineerimiskeelu põhimõttega vastuolus olevaks.

Määruse 2020/1054 peale esitati hagid täpsemalt järgmiste sätete tühistamise nõudes:

- määruse artikli 1 punkti 6 alapunkt c, mille kohaselt ei tohi juhid regulaarseid või kompensatsiooniks saadavaid iganädalasi puhkeperioode veeta sõidukis, vaid nad peavad neid veetma tööandja kulul sobivas soolisi iseärasusi arvestavas majutuskohas, kus on asjakohased magamis- ja sanitaarruumid;

²⁴² Vastavalt ELTL artiklile 90.

²⁴³ Mida on nimetatud EL toimimise lepingu preambulis ja ELTL artikli 151 esimeses lõigus.

²⁴⁴ ELTL artikli 9 ja artikli 151 esimese lõigu tähenduses.

- määruse artikli 1 punkti 6 alapunkt d, milles on ette nähtud esiteks veoettevõtjate kohustus korraldada sõidukijuhtide töö selliselt, et juht saab olenevalt sellest, kas ta on enne võtnud kaks järjestikust lühendatud iganädalast puhkeperioodi või mitte, iga kolme või nelja nädala järel naasta oma tööandja tegevuskohta või oma elukohta, et seal vastavalt alustada või veeta vähemalt üks regulaarne või kompensatsiooniks saadav iganädalane puhkeperiood, ja teiseks veoettevõtjate kohustus dokumenteerida, kuidas nad seda kohustust täidavad;
- määruse artikli 2 punkt 2, milles on kehtestatud uus ajakava eri kategooriate sõidukitesse uut tüüpi teise generatsiooni aruka sõidumeeriku (V2) paigaldamiseks.

Mis puudutab määruse 2020/1054 artikli 1 punkti 6 alapunkti d õigusvastasuse väiteid, mida Euroopa Kohus analüüsis esimesena ja mille ta lükkas tervikuna tagasi, siis need käsitlesid proportsionaalsuse põhimõtte, võrdse kohtlemise põhimõtte, diskrimineerimiskeelu põhimõtte ja õiguskindluse põhimõtte rikkumist, samuti liidu kodanike vaba liikumise, siseturu toimimise, töötajate vaba liikumise, asutamisevabaduse, ühist transpordipoliitikat reguleerivate liidu õigusnormide ja keskkonnakaitset reguleerivate liidu õigusnormide rikkumist.

Selle sätte eesmärk on parandada²⁴⁵ sõidukijuhtide töötingimusi ja liiklusohutust liidus, tagades, et juhtidel on korrapärase ajavahemike järel võimalik jõuda oma elukohta, et veeta seal oma regulaarne või kompensatsiooniks saadav iganädalane puhkeperiood, selleks et ajavahemik, mille rahvusvahelisi vedusid tegevad juhid veedavad elukohast eemal, ei oleks ülemäära pikk. Selle sätte eesmärk on niisiis heastada see, et puuduvad selged õigusnormid, mis reguleeriksid iganädalast puhkeperioodi ja sõidukijuhtide naasmist oma elukohta, ning seega kõrvaldada veoettevõtjate ebaõiglased konkurentsitingimused, mida varem võisid soodustada riikide erinevad tõlgendused ja praktika.

Esimesena lükkas Euroopa Kohus tagasi mitu õigusvastasuse väidet põhjusel, et need põhinesid kahel ekslikul eeldusel.

Esiteks väitis osa hagejateks olnud liikmesriikidest vääralt, et määruse 2020/1054 artikli 1 punkti 6 alapunkt d kohustab sõidukijuhte naasma ainult oma tööandja tegevuskohta või oma elukohta raskeveokiga, mis sageli on tühi.

Nimelt, kõigepealt on juhtidel, sealhulgas kolmandate riikide juhtidel, vabadus valida koht, kus nad soovivad veeta oma regulaarset või kompensatsiooniks saadavat iganädalast puhkeperioodi, olgu siis tegemist tööandja tegevuskoha, juhi elukoha või muu enda valitud kohaga. Vaidlustatud säte ei kohusta veoettevõtjaid sundima sõidukijuhte oma regulaarset või kompensatsiooniks saadavat iganädalast puhkeperioodi tõepoolest veetma omaenda elukohas. Seevastu on veoettevõtjatel kohustus korraldada sõidukijuhtide tööd nii, et viimastel oleks võimalus naasta enda valitud kohta, et seal seda puhkeperioodi kas alustada või veeta.

Seejärel soovis liidu seadusandja võtta arvesse survet, mida sõidukijuhtidele võidi varem avaldada. Nimelt, kuna töötajat tuleb pidada töösuhte nõrgemaks pooleks, on tarvis takistada seda, et tööandja seab piiranguid töötaja õigustele, või seda, et pärsitakse töötaja tahet kaitsta sõnaselgelt oma õigusi tööandja vastu. Seega ei saa tööandja vabaneda kohustusest korraldada oma sõidukijuhtide tööd nii, et teha võimalikuks nende naasmine, põhjusel, et juhid on neile vaidlustatud sättega antud õigusest enne ja üldiselt loobunud.

Lõpuks soovis liidu seadusandja jätta veoettevõtjatele kui tööandjatele paindlikkuse, et nad saaksid ühelt poolt otsustada, milline on juhtidele antud vastavate õiguste kasutamise konkreetne kord, sõltuvalt igast konkreetsest olukorrast, ja teiselt poolt tõendada mis tahes asjakohaste dokumentide abil nii määruse 2020/1054 artikli 1 punkti 6 alapunktis d ette nähtud kohustuse täitmist kui ka viisi,

²⁴⁵ Vt eelkõige määruse 2020/1054 põhjendused 1, 2, 6, 8, 13 ja 36.

kuidas see kohustus vajaduse korral ühitati juhi vabalt väljendatud otsusega veeta oma igapäevane puhkeperiood mujal kui oma elukohas.

Teiseks väitsid teatud hagejateks olnud liikmesriigid väärt, et veoettevõtjate kohustus korraldada sõidukijuhtide töö nii, et viimased saaksid naasta oma tööandja tegevuskohta või oma elukohta, põhjustab liikluse märkimisväärse suurenemise. Nimelt eeldab see väide, et enne selle meetme vastuvõtmist naasis vaid väike arv sõidukijuhte ühte või teise neist kohtadest ja et naasta tuleb tingimata sõidukiga, mida juht kasutab.

Ent ühelt poolt naasis enamik juhte juba enne selle meetme vastuvõtmist oma elukohta lühemate kui neljapäevaste korrapäraste ajavahemike järel. Teiselt poolt võivad veoettevõtjad määruse 2020/1054 artikli 1 punkti 6 alapunktis d ette nähtud kohustuse täitmise tagamiseks kasutada muid transpordivahendeid, näiteks ühistransporti, ja on mõeldav, et naasmine ühte selles sättes nimetatud kahest kohast ühitatakse veoettevõtja sõidukite naasmisega tema tegevuskohta tavapärase veotegevuse käigus.

Teisena lahendas Euroopa Kohus mitu tõstatatud õigusküsimust, täpsemalt need, mida on mainitud allpool.

Mis puudutab esiteks liidu seadusandja õigust kohandada seadusandlikku akti, siis soovis seadusandja sõidukijuhtide tööaega reguleerivaid liidu õigusnorme muutes just saavutada uue tasakaalu, võttes arvesse ühelt poolt juhtide huvi paremate töötingimuste ja suurema liiklusohutuse vastu ning teiselt poolt tööandjate huvi tegeleda veotegevusega õiglastel kaubandustingimustel.

Niisiis, kaaludes kõnealuses asjas erinevaid asjasse puutuvaid huve, võis liidu seadusandja talle ühise transpordipoliitika valdkonnas antud ulatusliku kaalutusõiguse raames asuda seisukohale, et asjaolu, et perioodid, mille liidus töötavad sõidukijuhid veedavad oma elukohast eemal, on märkimisväärselt pikenenud, muudab vajalikuks kehtestada konkreetne meede, mille eesmärk on parandada juhtide töötingimusi, ning et elukohast eemal viibitud pikkade perioodide negatiivne mõju nende tervisele on suurem kui negatiivsed tagajärjed teatud arvule ettevõtjatele, kes osutavad suuremal või vähemal määral püsivalt teenuseid muudes liikmesriikides kui see, kus on nende asukoht. Selline uue tasakaalu leidmine on kooskõlas liidu sotsiaalsete eesmärkidega.

Teiseks kohaldatakse määruse 2020/1054 artikli 1 punkti 6 alapunktis d sätestatud õigusnormi vahet tegemata kõigi asjaomaste veoettevõtjate suhtes olenemata sellest, millises liikmesriigis on nende asukoht, kõigi sõidukijuhtide suhtes sõltumata nende kodakondsusest ja tööandja asukohaliikmesriigist ning kõigi liikmesriikide suhtes, mistõttu ei kujuta need endast otsest diskrimineerimist, mis on liidu õiguse kohaselt keelatud. Lisaks leidis Euroopa Kohus, et see õigusnorm ei kujuta endast liidu õiguse kohaselt keelatud kaudset diskrimineerimist tulenevalt sellest, et see säte võiks juba oma olemuselt mõjutada rohkem veoettevõtjaid, kes asuvad liikmesriikides, mis paiknevad „liidu äärealadel“, nende ettevõtjate juures töötavaid sõidukijuhte ja seda liikmesriikide rühma. Nimelt ei saa liidu õigusnormi iseenesest pidada võrdse kohtlemise põhimõtte ja diskrimineerimiskeelu põhimõttega vastuolus olevaks ainuüksi seetõttu, et see toob teatud ettevõtjatele kaasa teistsugused tagajärjed, kui selle olukorra põhjuseks on erinevad tegutsemistingimused, milles nad muu hulgas oma geograafilise asukoha tõttu on, mitte vaidlustatud sättele omane õigulik ebavõrdsus.

Mis puudutab määruse 2020/1054 artikli 1 punkti 6 alapunkti c õigusvastasuse väiteid, mille Euroopa Kohus tervikuna tagasi lükkas, siis need käsitlesid proportsionaalsuse põhimõtte, võrdse kohtlemise põhimõtte, diskrimineerimiskeelu põhimõtte, teenuste osutamise vabadust reguleerivate EL toimimise lepingu sätete ning ELTL artikli 91 lõike 2 ja artikli 94 rikkumist.

Selle sätte eesmärk on parandada²⁴⁶ liidus sõidukijuhtide töötingimusi ja liiklusohutust, tagades, et juhtidel on oma regulaarse või kompensatsiooniks saadava iganädalase puhkeperioodi jaoks olemas kvaliteetne majutuskoh, et kaitsta eelkõige juhte, kes teevad rahvusvahelisi kaugvedusid ja veedavad pikki perioode oma elukohast eemal. Selle sätte eesmärk on heastada see, et puuduvad selged õigusnormid, mis reguleeriksid iganädalast puhkeperioodi, ja täpsemalt heastada ebavõrdne kohtlemine, mis võis pädevate riigisest asutuste poolt määruse nr 561/2006²⁴⁷ artikli 8 lõike 8 erineva tõlgendamise ja kohaldamise tõttu varem tuleneda sellest, et eri liikmesriikides kohaldati erinevaid riigisest karistussüsteeme. Liidu seadusandja kodifitseeris artikli 8 lõike 8 tõlgenduse, mille Euroopa Kohus andis kohtuotsuses Vaditrans, just selleks, et selgema ühtlustamisnormi abil tagada regulaarse või kompensatsiooniks saadava iganädalase puhkeperioodi sõidukis veetmise keelu ühetaoline kohaldamine.²⁴⁸

See keeld, mida kohaldatakse üksnes regulaarsete või kompensatsiooniks saadavate iganädalaste puhkeperioodide suhtes, mitte aga muud liiki puhkeaja suhtes, järgib nii proportsionaalsuse põhimõtet kui ka põhimõtet, mille kohaselt ei tohi diskrimineerida ei sõidukijuhte, ettevõtjaid ega liikmesriike. Lisaks ei kohusta nimetatud keeld juhte veetma regulaarset või kompensatsiooniks saadavat iganädalast puhkeperioodi süstemaatiliselt väljaspool oma elukohta, parkides oma sõidukit ohututel ja turvalistel aladel, ega parkimisalaga külgnevas majutuskohas.

Mis puudutab määruse 2020/1054 artikli 2 punkti 2 õigusvastasuse väiteid, mille Euroopa Kohus tervikuna tagasi lükkas, siis need käsitlesid proportsionaalsuse põhimõtte, õiguskindluse põhimõtte ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte ning ETL artikli 151 teise lõigu rikkumist.

Euroopa Kohus asus seisukohale, et ainuüksi asjaolust, et arukate sõidumeerikute paigaldamiseks võis enne määruse 2020/1054 jõustumist kehtinud õigusaktis olla ette nähtud teine kuupäev kui see, mis lõpuks kehtestati viimati nimetatud määrusega, ei piisa selleks, et tuvastada õiguskindluse või õiguspärase ootuse kahjustamine. Seda vähem on see nii seadusandliku akti puhul, mis nagu kõnealuses asjas puudutab selliste seadmete kasutuselevõttu, mida võib mõjutada uue tehnoloogia kiire areng, ja mis võib seega nõuda pidevat kohandamist vastavalt sellisele arengule.

Määruse 2020/1055 peale esitati hagid täpsemalt järgmiste sätete tühistamise nõudes:

- määruse artikli 1 punkt 3 osas, milles määruse nr 1071/2009 artiklisse 5 lisati lõike 1 punkt b, mille kohaselt peavad rahvusvahelistel vedudel kasutatavad sõidukid iga kaheksa nädala järel naasma asjaomase veoettevõtja asukohaliikmesriigis asuvasse tegevuskohta;
- määruse 2020/1055 artikli 2 punkti 4 alapunkt a, mille kohaselt ei tohi vedajad teha sama sõidukiga kabotaažvedusid samas vastuvõtvas liikmesriigis nelja päeva jooksul pärast nende poolt selles liikmesriigis teostatud kabotaažveo lõppu.

Mis puudutab esiteks õigusvastasuse väiteid määruse artikli 1 punkti 3 vastu osas, milles määruse nr 1071/2009 artiklisse 5 lisati lõike 1 punkt b, siis tühistas Euroopa Kohus selle sätte proportsionaalsuse põhimõtte rikkumise tõttu põhjusel, et liidu seadusandja ei tõendanud piisavalt, et ta oli analüüsinud selles sättes ette nähtud sõidukite naasmise kohustuse proportsionaalsust.

Sellega seoses tõdes Euroopa Kohus, et seadusandjal ei pea tõepoolest alati olema mõjuhinnangut ja selline mõjuhinnang ei ole talle siduv. Ta peab siiski oma valiku tegemisel lähtuma objektiivsetest kriteeriumidest ja hindama, kas võetava meetmega taotletavad eesmärgid kaaluvad üles negatiivsed

²⁴⁶ Vt eelkõige määruse 2020/1054 põhjendused 1, 2, 6, 8, 13 ja 36.

²⁴⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. märtsi 2006. aasta määrus (EÜ) nr 561/2006, mis käsitleb teatavate autovedusid käsitlevate sotsiaalõigusnormide ühtlustamist ja millega muudetakse nõukogu määrusi (EMÜ) nr 3821/85 ja (EÜ) nr 2135/98 ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EMÜ) nr 3820/85 (ELT 2006, L 102, lk 1).

²⁴⁸ 20. detsembri 2017. aasta kohtuotsus Vaditrans (C-102/16, [EU:C:2017:1012](#)).

majanduslikud tagajärjed – isegi kui need on märkimisväärsed – teatud ettevõtjate jaoks. Sellest järeldub, et seadusandja peab juhul, kui asjaomase akti vaidlustamiseks on kohtusse pöördutud, vähemalt olema võimeline esitama selgelt ja üheselt mõistetaval viisil lähteandmed, mida tuli kõnealuses aktis sisalduvate vaidlustatud meetmete võtmisel arvesse võtta ja millest sõltus tema kaalutusõiguse teostamine.

Euroopa Kohus leidis aga, et kuivõrd sõidukite naasmise kohustust mõjuhinnangutes ei käsitletud, ei tähenda tuginemine asukohta käsitlevas mõjuhinnangus sisalduvatele andmetele, mis kirjeldavad asjaomast turgu ja sellele omaseid raskusi või puudutavad muude kohustuste kui sõidukite naasmise kohustuse tagajärgede hindamist, et selgelt ja üheselt mõistetaval viisil on esitatud lähteandmed, mille alusel võeti vastu määruse 2020/1055 artikli 1 punkt 3 osas, milles määruse nr 1071/2009 artiklisse 5 lisati lõike 1 punkt b, ning millest sõltus seadusandja kaalutusõiguse tõhus teostamine. Sama kehtib muude lähteandmete kohta, millele Euroopa Parlament ja nõukogu Euroopa Kohtus tuginesid, kuna need ei olnud seotud sõidukite naasmise kohustusega või olid esitatud ülemäära lühidalt. Sama kehtib pelga viite suhtes teabele, mille väidetavalt esitasid hagejateks olnud liikmesriigid ja millega liidu seadusandja sai tutvuda.

Mis puudutab teiseks määruse 2020/1055 artikli 2 punkti 4 alapunkti a õigusvastasuse väiteid, mille Euroopa Kohus tervikuna tagasi lükkas, siis need käsitlesid proportsionaalsuse põhimõtte, võrdse kohtlemise põhimõtte ja diskrimineerimiskeelu põhimõtte rikkumist, samuti ühist transpordipoliitikat, siseturu toimimist, teenuste osutamise vabadust, kaupade vaba liikumist käsitlevate liidu õigusnormide ning keskkonnakaitset reguleerivate liidu õigusnormide ja keskkonnakaitse valdkonnas liidul lasuvate rahvusvaheliste kohustuste rikkumist.

Proportsionaalsuse põhimõtte rikkumist käsitleva etteheite kohta märkis Euroopa Kohus täpsemalt, et määruse 2020/1055 artikli 2 punkti 4 alapunktis a ette nähtud hoidumisperioodiga, mille jooksul ei ole vedajatel pärast vastuvõttvas liikmesriigis toimunud kabotaažitsükli enam lubatud teha samas liikmesriigis kabotaažvedusid, soovitakse heastada ootamatud tagajärjed, mille tõi määruse nr 1072/2009²⁴⁹ kehtivuse ajal kaasa süstemaatilise kabotaaži teke, ja saavutada liidu seadusandja taotletud algne eesmärk, tagades vastavalt selle määrusega transpordi siseturu nõuetekohasele toimimisele kaasaaitamiseks kehtestatud liberaliseerimise tasemele, et kabotaaž on ajutine.

Euroopa Kohus rõhutas lisaks, et hoidumisperioodi järgimine pärast vastuvõttvas liikmesriigis toimunud kabotaažitsükli ei nõua, et asjaomane veoettevõtja peataks igasuguse veotegevuse. Seega väideti ekslikult, et sõiduk on selle perioodi vältel paigal, ilma et seda saaks kasutada muudeks vedudeks kui kabotaažvedu samas vastuvõttvas liikmesriigis, või et veoettevõtja peab tagama, et sõiduk – mis on pealegi tühi – naaseb samal perioodil tema tegevuskohta.

Mis puudutab etteheidet, et rikutud on keskkonnakaitset reguleerivaid liidu õigusnorme ja keskkonnakaitse valdkonnas liidul lasuvaid rahvusvahelisi kohustusi, siis märkis Euroopa Kohus täpsemalt, et määruse 2020/1055 artikli 2 punkti 4 alapunktis a ette nähtud hoidumisperioodil ei ole keskkonnale märkimisväärset negatiivset mõju, võttes arvesse esiteks seda, et puudub kohustus tagada tühja sõiduki naasmine veoettevõtja tegevuskohta sel perioodil, ja teiseks seda, et sõiduki võimaliku paigalolekuga nimetatud perioodil ei kaasne keskkonnamõju.

Direktiivi 2020/1057 peale esitati hagid sisuliselt direktiivi artikli 1 sätete tühistamise nõudes niivõrd, kuivõrd need teevad vahet eri liiki autovedudel ja vabastavad teatud liiki vedod direktiivis 96/71²⁵⁰ ette nähtud töötajate lähetamist käsitlevate õigusnormide kohaldamisalast.

²⁴⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. oktoobri 2009. aasta määrus (EÜ) nr 1072/2009 rahvusvahelisele autoveoturule juurdepääsu käsitlevate ühiseeskirjade kohta (ELT 2009, L 300, lk 72).

²⁵⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 1996. aasta direktiiv 96/71/EÜ töötajate lähetamise kohta seoses teenuste osutamisega (ELT 1997, L 18, lk 1; ELT eriväljaanne 05/02, lk 431).

Sisuliselt on direktiiviga 2020/1057 kehtestatud erinormid, mis reguleerivad sõidukijuhtide lähetamist autoveosektoris ja mis nende täitmise hõlbustamiseks eristavad eri veoliike sõltuvalt sõidukijuhi ja osutatava teenuse seotusest vastuvõtva liikmesriigi territooriumiga.

Täpsemalt on direktiivi 2020/1057 artiklis 1 sellega seoses ette nähtud, et kui sõidukijuht teeb kahepoolseid vedusid, mis seisnevad vedudes veoettevõtja asukohaliikmesriigist teise liikmesriigi või kolmanda riigi territooriumile või teistpidi vedudes teisest liikmesriigist või kolmandast riigist veoettevõtja asukohaliikmesriiki, või transiitvedusid, mis seisnevad vedudes, mille puhul sõidukijuht läbib liikmesriigi territooriumi ilma kaupa peale ega maha laadimata, ei käsitata teda lähetatuna direktiivi 96/71 tähenduses.

Seevastu, kui sõidukijuht teeb kolmanda riigi sõidukiga tehtavaid vedusid, mis seisnevad vedudes mõnest teisest liikmesriigist kui ettevõtja asukohaliikmesriik või kolmandast riigist teise liikmesriigi territooriumile, mis samuti erineb ettevõtja asukohaliikmesriigist, või kolmanda riigi territooriumile, või kabotaažvedusid, mis on määratletud kui teenuste osutamine vedaja poolt liikmesriigis, kus ei ole tema asukoht, tuleb seda juhti käsitada lähetatuna direktiivi 96/71 tähenduses.

Mis puudutab kombineeritud vedusid, mis seisnevad liikmesriikidevahelistes kaubavedudes, mille puhul veok või veokiga seotud muu kaubaveovahend kasutab maanteed teekonna algus- või lõpposas ja teekonna teisel osal kasutatakse raudteed, siseveeteed või mereteed, siis ei käsitata sõidukijuhti lähetatuna, kui ta läbib kombineeritud veo alguses või lõpus oleva maanteeveoetapi, juhul kui maanteeveoetapp ise kujutab endast kahepoolset vedu.

Direktiivi 2020/1057 artikli 1 sätete õigusvastasuse väited, mille Euroopa Kohus tervikuna tagasi lükkas, käsitlesid direktiivi 96/71 artikli 1 lõike 3 punkti a, võrdse kohtlemise põhimõtte, diskrimineerimiskeelu põhimõtte ja proportsionaalsuse põhimõtte rikkumist, samuti ühist transpordipoliitikat, kaupade vaba liikumist, teenuste osutamise vabadust ja keskkonnakaitset reguleerivate liidu õigusnormide rikkumist.

Täpsemalt märkis Euroopa Kohus võrdse kohtlemise põhimõtte ja diskrimineerimiskeelu põhimõtte väidetava rikkumise kohta, et kui liidu seadusandja võttis vastu töötajate lähetamist käsitlevad valdkondlikud õigusnormid, mis on mõeldud rakendamiseks kogu liidus, et tagada siseturu nõuetekohane toimimine, soovis ta saavutada²⁵¹ tasakaalu ühelt poolt sõidukijuhtide sotsiaalsete ja töötingimuste parandamise ning teiselt poolt veoettevõtjate ausal konkurentsil põhineva autoveoteenuste osutamise vabaduse kasutamise hõlbustamise vahel. Selles kontekstis ei kahjusta lähenemisviis, mis seisneb lähetamist käsitlevate õigusnormide kohaldamisel eri veoliikide eristamises, kaugeltki liikmesriikidevahelist võrdsust, vaid selle eesmärk on hoopis heastada ebavõrdne kohtlemine, mis võis varem olla tingitud kohaldatavate sätete tõlgendamisel, kohaldamisel ja rakendamisel enne selle direktiivi jõustumist liikmesriikide vahel esile kerkinud lahknevustest, mis tekitasid sõidukijuhtidele ja veoettevõtjatele suure halduskoormuse.

Nimetatud lähenemisviisi silmas pidades lükkas Euroopa Kohus selle hindamisel, kas esineb väidetav veoettevõtjate ja nende juures töötavate sõidukijuhtide diskrimineerimine selle alusel, kas nad teevad vedusid kolmanda riigi sõidukiga või kahepoolseid vedusid, ümber eelduse, et nende sõidukijuhtide olukordade võrreldavust tuleb lähetamist käsitlevate õigusnormide kohaldatavuse kindlaksmääramisel hinnata üksnes nende töö laadi alusel, samas kui selle hindamise seisukohast on direktiivi 2020/1057 artikli 1 vaidlustatud sätetega taotletavat eesmärki arvestades asjakohane hoopis asjaomase juhi ja osutatud teenuse seos asukohaliikmesriigi või vastuvõtva liikmesriigiga.

Euroopa Kohus pidas ekslikuks ka eeldust, et selline kombineeritud vedu tervikuna on võrreldav kahepoolse veoga, arvestades direktiivi 2020/1057 artiklis 1 ette nähtud õigusnormide eesmärki. Direktiivi eesmärk on nimelt kehtestada erinormid sõidukijuhtide lähetamiseks üksnes

²⁵¹ Nagu nähtub direktiivi 2020/1057 põhjendustest 3, 7 ja 9.

autoveosektoris. Kui liidu seadusandja ei samastanud kombineeritud vedusid, mille puhul sama juht on sõiduki ja selle lastiga kaasas, kahepoolsete vedudega, ei rikkunud ta seega võrdse kohtlemise põhimõtet ega diskrimineerimiskeelu põhimõtet.

XIII. Konkurents

1. Keelatud kokkulepped (ELTL artikkel 101)

27. juuni 2024. aasta kohtuotsus komisjon vs. Servier jt (C-176/19, [EU:C:2024:549](#))

Apellatsioonkaebus – Konkurents – Farmaatsiatooted – Perindopriili turg – ELTL artikkel 101 – Keelatud kokkulepped – Turu jagamine – Potentsiaalne konkurents – Eesmärgilt konkurentsipiirang – Perindopriili geneeriliste versioonide turule sisenemise edasilükkamise strateegia – Patendivaidluste lahendamise kompromisskokkulepe – Patendilitsentsi leping – Tehnoloogia üleandmis- ja litsentsileping – ELTL artikkel 102 – Asjaomane turg – Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine

27. juuni 2024. aasta kohtuotsus komisjon vs. KRKA (C-151/19 P, [EU:C:2024:546](#))

Apellatsioonkaebus – Konkurents – Farmaatsiatooted – Perindopriili turg – ELTL artikkel 101 – Keelatud kokkulepped – Turu jagamine – Potentsiaalne konkurents – Eesmärgilt konkurentsipiirang – Perindopriili geneeriliste versioonide turule sisenemise edasilükkamise strateegia – Patendivaidluste lahendamise kompromisskokkulepe – Patendilitsentsi leping – Tehnoloogia üleandmis- ja litsentsileping

Euroopa Kohus rahuldab Euroopa Komisjoni apellatsioonkaebused kahe Üldkohtu otsuse²⁵² peale, millega tühistati osaliselt otsus, millega komisjon tuvastas keelatud kokkulepped ja turgu valitseva seisundi kuritarvitamise farmaatsiatoote perindopriil turul ning määras rikkumistega seotud ravimitootjatele trahvid²⁵³. Seejuures täpsustas Euroopa Kohus eraldusjoont, mis lahutab ühelt poolt ravimitootjate õiguspärasest tegevusest tõeliste patendivaidluste kompromissiga lahendamisel farmaatsiasektoris ning teiselt poolt kokkuleppeid, millega patendivaidluste kompromissiga lahendamise kattevarjus jagatakse õigusvastaselt ära farmaatsiatoote turg.

Farmaatsiakontsern Servier, mille emaettevõtja Servier SAS asukoht on Prantsusmaal (edaspidi eraldi või koos „Servier“), töötas välja perindopriili, mis on muundava ensüümi inhibiitorite klassi kuuluv ravim, mida kasutatakse südame-veresoonkonna haiguste ravimiseks ja mis on peamiselt mõeldud hüpertensiooni ja südamepuudulikkuse raviks. Perindopriili molekuliga seotud patendi, mille patenditaotlus esitati Euroopa Patendiametile 1981. aastal, kehtivus lõppes 2000. aastatel.

Perindopriili farmatseutiline toimeaine esineb soola (erbumiin) kujul. 1988. aastal esitas Servier Euroopa Patendiametile mitu nimetatud toimeaine tootmisprotsessiga seotud patenditaotlust; nende patentide kehtivus lõppes 16. septembril 2008.

Servier esitas 2001. aastal Euroopa Patendiametile ühe uue patenditaotluse perindopriili ja selle tootmisprotsessi kohta ning 2004. aastal väljastati patent (edaspidi „patent 947“). Peale selle sai Servier patendile 947 vastava riigisisese patendi mitmes liikmesriigis enne, kui viimased ühinesid Euroopa patentide väljaandmise konventsiooniga.

Alates 2003. aastast oli Servier' ja perindopriili geneerilise versiooni turustamist ette valmistavate geneeriliste ravimite tootjate vahel mitu vaidlust. Selles kontekstis esitas kümme geneeriliste ravimite

²⁵² 12. detsembri 2018. aasta kohtuotsused Servier jt vs. komisjon (T-691/14, [EU:T:2018:922](#)) ning Krka vs. komisjon (T-684/14, [EU:T:2018:918](#)) (edaspidi koos „vaidlustatud kohtuotsused“).

²⁵³ Komisjoni 9. juuli 2014. aasta otsus C(2014) 4955 (final) [ELTL] artiklite 101 ja 102 kohaldamise menetluse kohta (juhtum AT/39612 – Perindopriil (Servier)) (edaspidi „vaidlusalune otsus“).

tootjat patendi 947 peale vastulause Euroopa Patendiametile, mille tehniline apellatsioonikoda tühistas vaidlustatud patendi 2009. aasta mais. Mitu geneeriliste ravimite tootjat vaidlustasid patendi 947 kehtivuse ka liikmesriigi kohtutes. Servier aga esitas asjaomaste geneeriliste ravimite tootjate vastu, sh Sloveenia äriühingu KRKA, tovarna zdravil, d.d. (edaspidi „Krka“) vastu patendist tulenevate õiguste rikkumise hagid ja esialgse õiguskaitse taotlused.

Osutatud vaidluste lõpetamiseks sõlmis Servier aastatel 2005–2007 mitme geneeriliste ravimite tootjaga kompromissk kokkulepped. Krkaga sõlmis Servier patenti 947 ja sellele vastavaid riigisiseseid patente puudutava kompromissk kokkuleppe, ühe litsentsilepingu ning ühe üleandmis- ja litsentsilepingu (edaspidi „Krk kokkulepped“). Need kokkulepped hõlmasid kõiki asjaolude aset leidmise ajal Euroopa Liidu liikmeks olnud riike, samuti liidu liikmeks mitteolevaid riike, mis olid Krka peamisteks turgudeks.

Komisjoni hinnangul sõlmisid Servier ja Krka need kokkulepped õigusvastasel eesmärgil jagada kokkuleppega hõlmatud riigid kaheks mõjusfääriks, kuhu jäid nende peamised turud ning kus Servier võis tegutseda kindlustundega, et Krka ei avalda kokkulepetest tulenevaid piire ületavat konkurentsipurvet, ja Krka võis tegutseda kindlustundega, et ei ole ohtu, et Servier esitaks kohtule tema vastu patendist tulenevate õiguste rikkumisega seotud nõudeid.

9. juuli 2014. aasta otsusega²⁵⁴ tuvastas komisjon, et Servier' ning Krka ja teiste geneeriliste ravimite tootjate sõlmitud kokkulepete näol on tegemist ETL artikli 101 kohaselt keelatud konkurentsipiiranguga. Lisaks sellele leidis komisjon, et Servier oli rikkunud ETL artiklit 102, töötades välja ja viies ellu väljatõrjumise strateegia, mis hõlmas perindopriili turgu ja selle ravimi toimeainega seotud tehnoloogia turgu Prantsusmaal, Madalmaades, Poolas ja Ühendkuningriigis.

Komisjon määras Servier'le ETL artikli 101 rikkumise eest trahvid kokku 289 727 200 euro ulatuses, millest 37 661 800 eurot osalemise eest Krka kokkulepetes, ning ETL artikli 102 rikkumise eest 41 270 000 euro suuruse trahvi. Krkale määrati ETL artikli 101 rikkumise eest 10 miljoni euro suurune trahv.

Vaadanud läbi Servier' ja Krka hagid, sedastas Üldkohus, et komisjon rikkus õigusnormi, kvalifitseerides Krka kokkulepped ETL artikli 101 lõike 1 rikkumiseks, ilma et ta oleks tuvastanud eesmärgi või tagajärje tõttu konkurentsipiirangu esinemist. Servier'le ette heidetud ETL artikli 102 rikkumise kohta leidis Üldkohus, et komisjon oli perindopriili turu määratlemisel teinud hindamisvigu, mille tõttu osutusid vääraks tema järeldused Servier' turgu valitseva seisundi kohta asjaomasel turul.

Seetõttu tühistas Üldkohus 12. detsembri 2018. aasta kahe kohtuotsusega²⁵⁵ vaidlusaluse otsuse osas, milles sellega tuvastati ETL artikli 101 rikkumine seoses Krka kokkulepetega ning ETL artikli 102 rikkumine, samuti nende rikkumiste eest vastavalt Servier'le ja Krkale määratud trahvid.

Komisjon esitas nende Üldkohtu otsuste peale Euroopa Kohtule kaks apellatsioonkaebust.

Euroopa Kohtu hinnang

1. ETL artikli 101 rikkumine

a) Potentsiaalse konkurentsi olemasolu Servier' ja Krka vahel

Esimesena analüüsis Euroopa Kohus komisjoni etteheiteid, mis puudutavad Üldkohtu vigu potentsiaalse konkurentsi mõiste tõlgendamisel ja kohaldamisel.

²⁵⁴ Vt joonealune märkus nr 253.

²⁵⁵ Vt joonealune märkus nr 252.

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus, et andmaks ELTL artikli 101 lõike 1 alusel hinnangut salajasele tegevusele, mis toimub ettevõtjatevaheliste horisontaalkoostöö kokkulepete vormis (nagu Krka kokkulepped), tuleb esimeses etapis kindlaks teha, kas seda tegevust saab käsitada konkurentsi piiramisena ettevõtjate poolt, kelle vahel on kas või potentsiaalne konkurents. Kui see on nii, tuleb teises etapis kontrollida, kas see tegevus on oma majanduslikku laadi arvestades käsitatav eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguna. Kui kõnealuse tegevuse konkurentsivastane eesmärk ei leia tõendamist, tuleb analüüsida selle tagajärgi.

Olles teinud selle täpsustuse, tunnistas Euroopa Kohus potentsiaalse konkurentsi mõiste tõlgendamise ja kohaldamisega seotud vigu puudutavad väited tulemuslikuks, kuna Üldkohus oli analüüsinud mitut vaidlusaluse otsuse põhjendust, mis puudutasid Krka ja Servier' vahelist potentsiaalset konkurentsi ning teatavaid Servier' poolt esitatud etteheiteid.

Sisu osas sedastas Euroopa Kohus, et olles leidnud, et Krka kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingu sõlmimise ajal oli omavahel kooskõlas olevaid kaudseid tõendeid, mis lubasid Servier'l ja Krkal arvata, et patent 947 on kehtiv, järeldas Üldkohus neist kaudsetest tõenditest, et sestpeale oli nende ettevõtjate vaheline konkurents riigisisestel turgudel liidu sees välistatud ning seega ei olnud nende vahel enam potentsiaalset konkurentsi.

Selleks aga, et asuda potentsiaalse konkurentsi puudumisega seoses sellisele seisukohale, oleks Üldkohus pidanud kontrollima, kas komisjonil puudusid tõendid selle kohta, et Krka kokkulepete sõlmimise ajal oleks Krkal olnud reaalsed ja konkreetset võimalused asjaomasele turule siseneda ja Servier'ga konkureerida, võttes arvesse piisavaid ettevalmistusi ja turule sisenemisel ületamatute tõkete puudumist.

Selle vajaliku kontrolli läbiviimise asemel väitis Üldkohus aga üksnes, et Servier ja Krka olid veendunud, et patent 947 on kehtiv ning et Krka tegevus, mis seisnes jätkuvas konkurentsisureve avaldamises Servier'le, võis olla selgitatav tema sooviga tugevdada oma positsiooni võimalikel läbirääkimistel, et jõuda kompromisskokkuleppeni, millega kaasneb litsentsilepingu sõlmimine. Üldkohus eksis, pidades õiguslikult asjasse puutuvaks asjaomasel turul patentidega seoses tuvastatud olukorda ning poolte kavatsusi. Lisaks sellele ei põhjendanud Üldkohus oma kaudset seisukohta, et Servier ja Krka ei olnud enam potentsiaalsed konkurendid, hoolimata vaidlusaluses otsuses vastupidise tõendamiseks esile toodud asjaoludest.

Lisaks rõhutas Euroopa Kohus, et Krka kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingu sõlmimise konteksti analüüsides ei ole Üldkohus mitte üksnes moonutanud ühe Ühendkuningriigi kohtu sellise otsuse selget ja täpset sõnastust, mis tehti Krka poolt patendi 947 tühistamiseks esitatud vastuhagi kohta, vaid ka vaidlusaluse otsuse mõtet ja ulatust osas, mis puudutab selle patendi kehtivaks tunnistanud Euroopa Patendiameti vastulausete osakonna ühe otsuse tagajärgi.

Euroopa Kohus nõustus seega komisjoni etteheidetega, mis puudutavad Üldkohtu vigu potentsiaalse konkurentsi mõiste tõlgendamisel ja kohaldamisel.

b) Krka kokkulepete kvalifitseerimine eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguks

Teisena sedastas Euroopa Kohus, et Üldkohus rikkus õigusnorme, asudes seisukohale, et tegemist ei olnud eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguga.

Edasi kaevatud kohtuotsustes leidis Üldkohus, et tõelise patendivaidluse korral saab selle vaidluse lahendamise kompromisskokkuleppe, mis sisaldab konkurentsivastaseid tingimusi ning millega koos sõlmitakse seda patenti puudutav litsentsileping, kvalifitseerida eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguks üksnes juhul, kui komisjon suudab tõendada, et selle litsentsilepingu näol ei ole tegemist tavapärastel turutingimustel tehtud tehinguga ja sellega varjatakse seega vastupidise makse tegemist.

Euroopa Kohtu hinnangul aga jääb selle arutluskäigu juures tähelepanuta asjaomaste kokkulepete laad ehk see, et tegemist ei olnud pelgalt patendivaidluse lahendamise kompromisskokkuleppega vastupidise makse eest, vaid kokkuleppega jagada turud kaheks piirkonnaks, millest üks liati ei kuulu ETL artikli 101 rikkumise alla.

See õigusnormi rikkumine viis selleni, et Üldkohus kontrollis Servier'le ja Krkale süüks pandud rikkumise kvalifitseerimist eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguks, analüüsides selle tegevuse elluviimiseks mõeldud kokkulepete vormi ja õiguslikke tunnuseid, kuigi ta oleks pidanud hindama kõnealuste kokkulepete majandusliku kahjulikkuse ulatust, analüüsides üksikasjalikult nende kokkulepete tunnuseid, nende eesmärgi ning nende majanduslikku ja õiguslikku konteksti.

Lisaks, asudes seisukohale, et kuna Krka kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingu puhul ei reserveeritud osa turust Krkale, siis ei saanud järeldada, et tegemist oli turu jagamisega, tõlgendas Üldkohus väärtalt ka ETL artikli 101 lõike 1 punkti c, kuna turgude jagamises seisnevate kokkulepete keeld, mis on sõnastatud selles sättes, ei piirdu kokkulepetega, millega turud „kindlalt“ ära jagatakse.

Lisaks rikkus Üldkohus õigusnormi ka seeläbi, et tugines eesmärgi tõttu konkurentsipiirangu puudumisega seotud arutluskäigus kaalutlustele, mis puudutasid asjaomaste kokkulepete potentsiaalsete tagajärgede väidetavalt hüpoteetilist laadi, olgugi et eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguks kvalifitseeruva tegevuse puhul ei tulnud kontrollida – ega veel vähem tõendada – selle tagajärgi konkurentsile, sh ka mitte selle analüüsimisel, kas asjaomane tegevus oli sellise kvalifikatsiooni omistamiseks nõutaval määral kahjustav.

Samamoodi rikkus Üldkohus veel kord õigusnormi, heites komisjonile ette, et viimane ei olnud tõendanud sisuliselt seda, et Servier'i või Krkal oli kavatsus piirata omavahelist konkurentsi, olgugi et selle tõendamine ei olnud eesmärgi tõttu konkurentsipiirangu esinemise tuvastamiseks nõutav.

Lisaks rikkus Üldkohus tõendite vaba hindamise põhimõtet, kui leidis, et kui rikkumise olemasolu tuvastamiseks võetakse arvesse osalisi ja hajusaid tõendeid, siis tehakse õiguslikult vahet olukordadel, kus komisjonile on konkurentsivastaste kokkulepete sisu teada – nagu käsitletaval juhul –, ja olukordadel, kus see talle teada ei ole. Seejärel rikkus Üldkohus õigusnormi veel siis, kui ta leidis, et e-kirjade osalistest väljavõtetest või muudest poolte kavatsusi tõendama pidavatest dokumentidest tuletatuga ei ole lihtne kahtluse alla seada järeldust, mis põhineb kokkulepete endi sisul.

Viimaks juhtis Euroopa Kohus tähelepanu sellele, et kui hinnatakse, kas patendilitsents tuleb ETL artikli 101 lõike 1 alusel kvalifitseerida eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguks, on täiesti asjaspepuutumatu võimalus, et teatavatel geograafilistel turgudel võivad sellel olla konkurentsi soodustavad tagajärjed. Võttes arvesse Krka litsentsilepingu positiivseid tagajärgi Krka peamistel turgudel, tõlgendas ja kohaldas Üldkohus seega väärtalt ETL artikli 101 lõiget 1, seda enam et Krka peamised turud ei kuulu ETL artikli 101 rikkumise geograafilisse kohaldamisalas.

Eespool nimetatud vigu arvesse võttes leidis Euroopa Kohus, et Üldkohtu arutluskäik, mille kohaselt ei kujutanud Krka kokkulepped endast eesmärgi tõttu konkurentsipiirangut, on tervikuna õigusvastane.

c) Krka kokkulepete kvalifitseerimine tagajärje tõttu konkurentsipiiranguks

Kolmandana ei nõustunud Euroopa Kohus Üldkohtu järeldusega, mille kohaselt ei tuvastanud komisjon, et Krka kokkulepete tagajärjeks oli konkurentsi piiramine, kuna komisjonil ei õnnestunud tõendada, et vaidluslaste kokkulepete puudumise korral oleks Krka tõenäoliselt sisenenud Servier' peamistele turgudele.

Siinkohal juhtis Euroopa Kohus tähelepanu sellele, et ettevõtjatevahelise kokkuleppega kaasnevate konkurentsivastaste tagajärgede hindamiseks tuleb võrrelda selle kokkuleppe tulemusel tekkinud konkurentsiolukorda sellega, mis oleks valitsenud kokkuleppe puudumise korral. Selle n-ö vastupidise

stsenaariumi meetodi puhul on vaja võtta arvesse selle kokkuleppe konkreetset konteksti. Vastupidine stsenaarium, milles kujutatakse ette olukorda, kus viidatud kokkulepet ei oleks olnud, peab olema realistlik ja usutav.

Selle täpsustuse kontekstis leidis Euroopa Kohus, et Üldkohus eiras ELTL artikli 101 kohaldamisel vastupidise stsenaariumi meetodi tunnuseid kolmes peamises aspektis.

Esiteks leidis Üldkohus, et Krka kompromisskokkuleppe konkurentsivastaste tagajärgede hindamine põhines hüpoteetilisel lähenemisviisil ja nende tagajärgede puudulikul analüüsil, kuna komisjon ei võtnud vastupidise stsenaariumi puhul arvesse sellest kokkuleppes hilisemate sündmuste tegelikku arengut. Üldkohtu selline arutluskäik jätab aga tähelepanuta asjaolu, et vastupidine stsenaarium, mis määratluselt ongi hüpoteetiline, kuna see ei realiseerunud, ei saa põhineda kõnealuse kokkuleppe sõlmimisest hilisematel asjaoludel.

Teiseks rikkus Üldkohus õigusnormi, kui ta leidis, et kohtupraktika, mille kohaselt ettevõtjatevahelise kokkuleppe võib selle potentsiaalsete tagajärgede tõttu kvalifitseerida tagajärje tõttu konkurentsipiiranguks, ei ole enam kohaldatav, kui see kokkulepe on ellu viidud, sest on võimalik täheldada selle kokkuleppe tegelikke tagajärgi konkurentsile. Nimelt, kui kokkulepe ei muuda – nagu käsitletaval juhul –, vaid, vastupidi, säilitab sellel turul juba tegutsevate konkureerivate ettevõtjate arvu või tegevuse, ei oleks pelk võrdlus sellel turul enne ja pärast selle kokkuleppe täitmist tuvastatud olukordade vahel piisav, et saaks järeldada, et konkurentsivastased tagajärjed puuduvad, kuna konkurentsivastaseks tagajärjeks on selle kokkuleppe sõlmimise hetkel veel potentsiaalse konkurentsiallika kindel kadumine selle kokkuleppe tõttu.

Kolmandaks tuleneb kohtupraktikast, et kui komisjon määratleb vastupidise stsenaariumi, et hinnata originaalravimite tootja ja geneeriliste ravimite tootja vahelise patendivaidluse lahendamise kompromisskokkulepet, ei pea ta tegema lõplikku järeldust geneeriliste ravimite tootja eduvõimaluste kohta patendivaidluses või vähem piirava kokkuleppe sõlmimise tõenäosuse kohta. Sellest järeldub, et Üldkohus tõlgendas ja kohaldas väärtalt ELTL artikli 101 lõiget 1, kui ta leidis, et komisjon ei suutnud tõendada, et kompromisskokkuleppe puudumise korral oleks Krka tõenäoliselt sisenenud kõnealustele turgudele ning et patendi 947 kehtivuse vaidlustamist puudutavate kohtumenetluste jätkamine oleks tõenäoliselt või usutavalt võimaldanud selle patendi kiiremini või suuremas ulatuses kehtetuks tunnistada.

Euroopa Kohus leidis, et selliselt tuvastatud õigusnormi rikkumised muudavad õigusvastaseks kogu Üldkohtu arutluskäigu, mille kohaselt ei kvalifitseerunud Krka kokkulepped tagajärje tõttu konkurentsipiiranguks.

2. ELTL artikli 102 rikkumine

Neljandana ei nõustunud Euroopa Kohus Üldkohtu järeldusega, et asjaomase tooteturu määratlus, millest lähtudes hindas komisjon seda, kas Servier' poolt oli tegemist turgu valitseva seisundi kuritarvitamisega, oli sedavõrd ekslik, et see muudab nimetatud hinnangu vääraks. Seejuures heitis Üldkohus komisjonile ette eelkõige seda, et viimane piiritles asjaomase turu ainult perindopriiliga, jättes sealt välja teised muundava ensüümi inhibiitorite klassi kuuluvad ravimid.

Siinkohal juhtis Euroopa Kohus tähelepanu sellele, et asjaomase turu määratlemine, mis eelneb hinnangu andmisele võimaliku turgu valitseva seisundi kuritarvitamise kohta ELTL artikli 102 tähenduses, eeldab esiteks kaubaturu ja teiseks selle turu geograafilise ulatuse määratlemist.

Lisaks tuleneb kohtupraktikast, et asjaomase turu mõiste tähendab seda, et selle turu moodustavad kaubad või teenused on omavahel piisavalt vahetatavad. Mis puudutab konkreetset ravimite majanduslikku asendatavust, siis seda tuleb hinnata lähtuvalt sama ravinäidustuse jaoks mõeldud ravimite müügitahumahu muutusest, mis tuleneb nende ravimite suhtelistest hindadest. Sellise

asendatavuse puudumise tuvastamine näitab eraldiseisva turu olemasolu ja seda olenemata selle põhjustest.

Kuna komisjon oli leidnud, et perindopriil ja teised muundava ensüümi inhibiitorite klassi kuuluvad ravimid ei ole omavahel asendatavad, pidades silmas tuvastatud asjaolu – mida Servier ei vaidlustanud –, et perindopriili nõudlus on suhteliselt mitteelastne võrreldes teiste muundava ensüümi inhibiitorite klassi kuuluvate ravimite tugeva hinnalangusega, rikkus Üldkohus õigusnormi, heites komisjonile ette seda, et viimane piiritleb asjaomase turu ainult perindopriiliga.

Kuivõrd Üldkohus leidis seejärel, et komisjoni järeldus Servier' turgu valitseva seisundi kohta perindopriili toimeainega seotud tehnoloogia turul põhines asjaomase turu vääral määratlemisel, leidis Euroopa Kohus, et need Üldkohtu hinnangud tuginevad väärale eeldusele ja on seega samuti õigusvastased.

Nõustudes eelnimetatud vigasid puudutavate komisjoni väidetega, tühistas Euroopa Kohus vaidlustatud kohtuotsused osaliselt.

3. *Servier' ja Krka tühistamishagid*

Viiendana leidis Euroopa Kohus, et nende Üldkohtule esitatud väidete osas, millega Servier' ja Krka vaidlustasid vaidlusaluses otsuses Krka kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingu kvalifitseerimise eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguks ning Krka kompromisskokkuleppe ning üleandmis- ja litsentsilepingu kvalifitseerimise tagajärje tõttu konkurentsipiiranguks, on kohtuasi menetlusstaadiumis, mis võimaldab asja lahendada.

Mis puudutab esiteks Krka kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingu kvalifitseerimist eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguks, siis kontrollis Euroopa Kohus esmalt, kas komisjon võis õiguspäraselt need kokkulepped kvalifitseerida Krka poolt Servier'le pakutava potentsiaalse konkurentsi piiranguks. Selleks analüüsis ta seda, kas kõnealuste kokkulepete sõlmimise ajal olid olemas tegelikud ja konkreetsed võimalused selleks, et Krka siseneks perindopriili turule ja konkureeriks Servier'ga.

Sellega seoses rõhutas Euroopa Kohus, et niisuguse patendi olemasolu, mis kaitseb üldkasutatavaks muutunud toimeaine valmistamisprotsessi, ei saa iseenesest pidada ületamatuks tõkkeks sellel toimeainel põhinevate geneeriliste ravimite turule sisenemisel. Sellest järeldub, et sellise patendi olemasolu ei takista seda, et asjaomase originaalravimi tootja potentsiaalseks konkurendiks kvalifitseeritakse geneeriliste ravimite tootja, kellel tõepoolest on kindel kavatsus ja isiklik võime turule siseneda ning kes oma toimingutega näitab üles valmidust selle patendi kehtivust vaidlustada ja kanda riski, et tema turule sisenemisel esitab selle patendi omanik tema vastu patendist tulenevate õiguste rikkumise hagi.

Krka kindla kavatsuse kohta jätkata pingutusi oma perindopriili turustamiseks hoolimata teda 2006. aastal tabanud kaotustest kohtuasjades, mis puudutasid tema ja Servier' vahelisi patendivaidlusi, märkis Euroopa Kohus, et komisjoni poolt vaidlusaluses otsuses viidatud tõenditest ilmneb, et Krka ei lõpetanud pingutuste tegemist Servier' peamistele turgudele sisenemiseks.

Ka asjaolu, et Krka pidas Servier'ga läbirääkimisi Krka kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingu sõlmimiseks, ei ole piisav tõendamaks, et Krkal ei olnud kindlat kavatsust Servier'ga konkureerida.

Eeltoodut arvesse võttes leidis Euroopa Kohus, et Krka oli kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingu sõlmimise ajal Servier' potentsiaalne konkurent.

Järgmisena kontrollis Euroopa Kohus, kas komisjon leidis ekslikult, et Krka kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingu eesmärk oli perindopriili turgude jagamine.

Sellega seoses rõhutas ta, et see, et patendivaidluste lahendamise kompromisskokkuleppeid – nagu ka selliste kokkulepetega seotud litsentsilepinguid – võidakse sõlmida eesmärgil, mis võib olla õiguspärane, ei saa neid välistada ELTL artikli 101 kohaldamisalast, kui ilmneb, et nendega soovitakse konkurentsi piirata. Käsitletaval juhul ilmneb pealegi Krka kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingu sõnastusest ning nende sõlmimise asjaoludest selgelt, et majanduslikus plaanis on need omavahel seotud ning neid ei saa käsitleda eraldi.

Koondmõju, mis oli Krka litsentsilepingul, millega Servier loobus takistamast Krkal perindopriili geneerilise versiooni turustamist viimase peamistel turgudel, ning kompromisskokkuleppel, kus nähti ette Krka kohustus hoiduda patendist tulenevate õiguste rikkumisest Servier' peamistel turgudel, on majanduslikus plaanis samaväärne *quid pro quo*'ga, mis võimaldas Servier'l ja Krkal säilitada soodsama positsiooni oma peamistel turgudel. Selline kokkulepete kogum tähendab põhimõtteliselt nende turgude jagamist ja seega eesmärgi tõttu konkurentsipiirangut, mille tähtsust ei saa vähendada ning mida ei saa kompenseerida võimalikud positiivsed või konkurentsi soodustavad tagajärjed ükskõik millisel turul.

Neid asjaolusid arvesse võttes leidis Euroopa Kohus, et vaidlusaluses otsuses kajastatud tõendid kinnitavad sellise tegevuse olemasolu, mille eesmärk oli Servier' ja Krka jaoks perindopriili turu jagamine Krka kompromisskokkuleppe ja litsentsilepingute abil, ning need tõendid on piisavad, et õigustada sellise tegevuse kvalifitseerimist eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguks.

Mis puudutab teiseks Krka kompromisskokkuleppe ning üleandmis- ja litsentsilepingu kvalifitseerimist tagajärje tõttu konkurentsipiiranguks, siis juhib Euroopa Kohus tähelepanu sellele, et komisjon pidi võrdlema nende kokkulepete tulemusena valitsenud konkurentsiolukorda konkurentsiolukorraga, mis oleks valitsenud realistliku ja usutava vastupidise stsenaariumi korral. Kuna käsitletaval juhul aga seisnes kõnealune konkurentsipiirang Krka poolt Servier'le pakutava potentsiaalse konkurentsi allika kõrvaldamises, vastas vastupidise stsenaariumi analüüs sisuliselt selle potentsiaalse konkurentsi olemasolu analüüsile.

Nendest täpsustustest lähtudes sedastas Euroopa Kohus, et komisjon võis õiguspäraselt leida, et Krka oli Servier' jaoks üks kõige vahetumaid ohte, kuna tal olid tegelikud ja konkreetsed võimalused siseneda Prantsusmaa, Madalmaade ja Ühendkuningriigi turule. Krka kokkulepete puudumise korral ei oleks kõrvaldatud võimalust, et Krka siseneb turule oma perindopriiliga. Sellest tulenevalt tõendas komisjon, et sellise potentsiaalse konkurentsi allika kõrvaldamine nende kokkulepete rakendamise tõttu piiras konkurentsi tuntavalt. Tagajärg, mis ei olnud hüpoteetiline ega potentsiaalne, vaid tegelik, õigustab tagajärje tõttu konkurentsipiirangu kvalifikatsiooni omistamist vaidlusaluses otsuses.

Olles võtnud seisukoha mõne Servier' ja Krka poolt Üldkohtule esitatud väite kohta, sedastas Euroopa Kohus, et vaidlus ei ole menetlusstaadiumis, mis võimaldaks selle tervikuna lahendada. Seetõttu suunas ta kohtuasja tagasi Üldkohtule, et viimane teeks otsuse Krka üleandmis- ja litsentsilepingu kvalifitseerimise kohta eesmärgi tõttu konkurentsipiiranguks ning kohtuasjas komisjon vs. Servier jt (C-176/19 P) nende väidete kohta, mis puudutavad ELTL artikli 102 rikkumist, ja teise võimalusena esitatud väidete kohta, millega vaidlustatakse trahvi suurust.

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus FIFA (C-650/22, [EU:C:2024:824](#))

Eelotsusetaotlus – Siseturg – Konkurents – Rahvusvahelise spordialaliidu kehtestatud reeglistik, mida ta rakendab oma liikmete abiga – Profijalgball – Reguleerimis-, kontrolli- ja karistamispädevusega eraõiguslikud üksused – Reeglistik mängijate staatuse ja ülemineku kohta – Reeglid klubide ja mängijate vahel sõlmitud töölepingute kohta – Töölepingu ennetähtaegse lõpetamine töötaja poolt – Mängijale määratud hüvitis – Uue klubi solidaarvastutus – Karistused – Keeld väljastada mängija rahvusvahelist ülemineku sertifikaati ja registreerida teda seni, kuni töölepingu ennetähtaegse lõpetamisega seotud vaidlus on pooleli – Keeld registreerida teisi mängijaid – ELTL artikkel 45 – Töötajate liikumisvabaduse piiramine –

Põhjendatus – ETL artikkel 101 – Ettevõtjate ühenduse otsus, mille eesmärk on takistada või piirata konkurentsi – Tööturg – Mängija töölevõtmine klubi poolt – Klubidevaheliste jalgpallivõistluste turg – Klubide ja mängijate osalemine spordivõistlustel – Eesmärgil põhinev konkurentsipiirang – Erand

Euroopa Kohus, kellele cour d'appel de Mons (Monsi apellatsioonikohus, Belgia) esitas eelotsusetaotluse, võttis uuesti seisukoha liidu majandusõiguse kohaldamise kohta rahvusvahelise spordialaliidu kehtestatud reeglitele²⁵⁶. Käsitletavas kohtuotsuses täpsustas kohus viisi, kuidas töötajate vaba liikumise põhimõtte ja kartellikeelu ette nägevad EL toimimise lepingu artiklid²⁵⁷ kehtivad reeglitele, mille on rahvusvaheline spordialaliit vastu võtnud seoses mängijate staatuse ja üleminekuga.

Fédération internationale de football association (Rahvusvaheline Jalgpalliföderatsioon; FIFA) on Šveitsi õiguse alusel asutatud ühing, mille eesmärk on nimelt kehtestada ülemaailmsel tasandil jalgpalli ja sellega seotud küsimusi reguleerivaid reegleid. FIFA koosneb rahvuslikest jalgpalliliitudest, kellel on muu hulgas kohustus tagada, et nende oma liikmed või nendega liitunud üksused järgivad kõiki FIFA kehtestatud reegleid.

FIFA võttis 2014. aasta märtsis vastu „Mängijate staatust ja üleminekut käsitleva reeglistiku“ (edaspidi „FIFA reeglistik“). FIFA reeglistikus on muu hulgas ette nähtud, et iga uus profijalgpalliklubi, kes võtab pärast töölepingu mõjuva põhjuseta lõpetamist tööle mängija, vastutab solidaarselt selle hüvitise tasumise eest, mida kõnealune mängija võib olla kohustatud maksma oma endisele klubile, kusjuures hüvitis määratakse kindlaks reeglistikus loetletud erinevate kriteeriumide alusel²⁵⁸. FIFA reeglistikus on ka märgitud, et eeldatakse, et uus klubi kihutas mängijat lõpetama töölepingut oma endise klubiga, ning reeglistikuga nähakse uuele klubile teatud juhtudel ette spordialane karistus, mis seisneb keelus registreerida uusi mängijaid kindla perioodi jooksul²⁵⁹. Lõpuks on FIFA reeglistikus ette nähtud, et rahvuslik jalgpalliliit, kuhu kuulub endine klubi, ei tohi väljastada mängijale rahvusvahelist ülemineku sertifikaati (ITC), kui endise klubi ja mängija vahel on vaidlus, mis on tingitud töölepingu ennetähtaegsest ilma vastastikuse kokkuleppeta lõpetamisest²⁶⁰.

BZ on endine elukutseline jalgpallur, kes elab Pariisis (Prantsusmaa). Augustis 2013 sõlmis ta nelja aasta pikkuse töölepingu Vene profijalgpalliklubiga. Järgmisel aastal lõpetas see klubi lepingu põhjustel, mis olid tema andmetel seotud BZ-i süülise käitumisega, ning esitas FIFA vaidluste lahendamise kojale nõude mõista BZ-ilt välja hüvitis summas 20 miljonit eurot, tuginedes FIFA reeglistiku tähenduses „lepingu ilma mõjuva põhjuseta lõpetamisele“.

FIFA vaidluste lahendamise koda rahaldas 2015. aasta mai otsusega klubi nõude osaliselt, mõistes BZ-ilt tema kasuks välja hüvitise summas 10,5 miljonit eurot. Lisaks märkis koda, et kuna FIFA reeglistik näeb ette, et iga uus profijalgpalliklubi, kes võtab mängija tööle, on solidaarselt vastutav sellise hüvitise maksmise eest, siis ei ole FIFA reeglistik edaspidi BZ-i suhtes kohaldatav. Spordivahekohus jättis selle otsuse apellatsioonistmes 2016. aasta mais muutmata.

BZ esitas 2015. aasta detsembris tribunal de commerce du Hainaut'le (division de Charleroi) (Hainaut' kaubanduskohus (Charleroi kohtumaja), Belgia) nõude mõista FIFA-lt ja Union royale belge des

²⁵⁶ Vt 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsused Royal Antwerp Football Club (C-680/21, [EU:C:2023:1010](#)), European Superleague Company (C-333/21, [EU:C:2023:1011](#)) ja International Skating Union vs. komisjon (C-124/21 P, [EU:C:2023:1012](#)).

²⁵⁷ Vastavalt ETL artiklid 45 ja 101.

²⁵⁸ Vt FIFA reeglistiku artikli 17 punktid 1 ja 2.

²⁵⁹ Vt FIFA reeglistiku artikli 17 punkt 4.

²⁶⁰ Kuna rahvusvaheline ülemineku sertifikaat on vajalik mängija registreerimiseks uues klubis, ei saa see mängija uue klubi nimel jalgpallivõistlustel osaleda. Vt FIFA reeglistiku artikli 9 lõige 1 ja lisa 3 artikkel 8.2.7.

sociétés de football association ASBL-ilt (URBSFA) tema kasuks välja hüvitis summas 6 miljonit eurot kahju eest, mis talle on väidetavalt tekkinud seetõttu, et Belgia klubi Sporting du Pays de Charleroi SA ei saanud teda FIFA reeglistikus kehtestatud nõuete tõttu 2015. aastal tööle võtta. See kohus tunnistas BZ-i nõude 2017. aasta jaanuari kohtuotsusega põhimõtteliselt põhjendatuks ja mõistis mõlemalt ühingult BZ-i kasuks välja esialgse summa.

Vaadates läbi FIFA apellatsioonkaebust, palus eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul selgitada, kas kõnealused reeglid tuleb – arvestades spordi eripära, mis on eelkõige seotud spordivõistluste tõrgeteta toimumisega – lugeda töötajate liikumisvabaduse ja konkurentsi piiranguks.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus, et põhikohtuasjas kõne all olevad reeglid mõjutavad otseselt mängijate töötingimusi ja seega ka nende majandustegevust. Lisaks, kuna võistkondade koosseis kujutab endast võistluste ühte peamist parameetrit, tuleb asjaomaseid reegleid käsitada reeglitenä, millel on otsene mõju nende võistlustega kaasneva majandustegevusega tegelemise tingimustele ja konkrentsile sellega tegelevate klubide vahel. Järelikult kuuluvad kõnealused reeglid ETL artiklite 45 ja 101 kohaldamisalasse, mida Euroopa Kohus neid kahte sätet iseloomustava korra erinevuste tõttu üksteise järel tõlgendas.

Esimesena, mis puudutab ETL artiklit 45, tuvastas Euroopa Kohus töötajate liikumisvabaduse piirangu. Sellega seoses märkis ta, et põhikohtuasjas kõne all olevad reeglid võivad asetada ebasoodsasse olukorda mängijad, kes soovivad tegeleda oma majandustegevusega uues klubis, mis asub muu liikmesriigi territooriumil kui see, kus on nende praegune elukoht või töökoht, lõpetades ühepoolset oma endise klubiga töölepingu põhjusel, mida see klubi ei pea või ei pruugi pidada õigeks. Nende reeglite olemasolu ja nende koostõju panevad selliseid mängijaid tööle võtta soovivatele klubidele suured õiguslikud riskid, ettenägematud ja potentsiaalselt väga suured finantsriskid ning suured spordialased riskid, mis üheskoos selgelt pärsivad nende tahet niisuguseid mängijaid tööle võtta.

Võimaliku põhjenduse olemasolu kohta täpsustas Euroopa Kohus, et eesmärk tagada spordivõistluste reeglitele vastavus on üldist huvi teeniv õiguspärane eesmärk, mida spordiühing võib järgida. See eesmärk on eriti oluline jalgpalli puhul, arvestades spordisaavutustele omistatavat olulist rolli võistluste läbiviimisel. Lisaks märkis Euroopa Kohus, et kuna võistkondade koosseis on üks võistluste peamisi parameetreid, võib klubide mängijanimikirjade teatava stabiilsuse säilitamist ja seega nendega seotud lepingute teatava järjepidevuse säilitamist pidada üheks võimalikuks vahendiks, et aidata kaasa selle eesmärgi saavutamisele.

Euroopa Kohus leidis siiski, et kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemusel ei ilmne vastupidist, näivad põhikohtuasjas kõne all olevad erinevad FIFA reeglid minevat kaugemale sellest, mis on vajalik selle eesmärgi saavutamiseks, seda enam, et need reeglid on valdavalt kohaldatavad koos ja osa neist märkimisväärse aja jooksul mängijatele, kelle karjäär on pealegi suhteliselt lühike. See kehtib eelkõige kriteeriumide kohta, mille alusel arvutatakse hüvitis, mida tuleb maksta juhul, kui mängija lõpetab töölepingu ühepoolset „ilma mõjuva põhjuseta“. Nimelt ilmneb, et sellised hüvitamise kriteeriumid näivad olevat mõeldud pigem klubide finantshuvide kaitsmiseks mängijate üleminekule omases majanduslikus kontekstis kui spordivõistluste väidetava tõrgeteta toimumise tagamiseks. Nii näib see olevat ka reegli puhul, mis näeb üldjuhul – ja seega ilma et arvesse võetaks iga juhtumi konkreetseid asjaolusid ja eelkõige selle mängija tööle võtnud uue klubi tegelikku käitumist – ette, et klubi on solidaarselt vastutav selle hüvitise maksmise eest, mida uuesti tööle võetud mängija peab oma endisele klubile lepingu ilma mõjuva põhjuseta ühepoolse lõpetamise korral maksta. Sama kehtib võimaluse kohta määrata uuele klubile peaaegu automaatselt spordialane karistus eelduse alusel, et viimane vastutab lepingu lõpetamise eest, ning kehtestada üldine keeld väljastada ITC seni, kuni lepingu lõpetamisega seotud vaidlus kestab, olenemata muu hulgas lepingu lõpetamise asjaoludest.

Seetõttu otsustas Euroopa Kohus, et sellised õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas, on ELTL artikliga 45 vastuolus, välja arvatud juhul, kui on tõendatud, et need reeglid, nii nagu neid tõlgendatakse ja kohaldatakse liidu territooriumil, ei lähe kaugemale sellest, mis on vajalik, et saavutada eesmärk tagada klubidevaheliste jalgpallivõistluste reeglitele vastavus, säilitades profijalgpalliklubide mängijanimikirjade teatava stabiilsuse.

Teisena meenutas Euroopa Kohus, et selleks, et asuda seisukohale, et ettevõtjate ühenduse otsus kuulub ELTL artikli 101 lõikes 1 sätestatud keelu kohaldamisalasse, on vaja tõendada kas seda, et tegevuse eesmärk on takistada, piirata või moonutada konkurentsi, või seda, et tegevusel on selline tagajärg. Mis puudutab konkurentsivastase eesmärgi olemasolu, mille kohta Euroopa Kohus meenutas, et see viitab üksnes ettevõtjatevahelise kooskõlastamise teatud liikidele, mis konkurentsi piisavalt kahjustavad, siis tõdes see kohus, et ettevõtjate salajane tegevus võib seisneda näiteks selles, et piiratakse või kontrollitakse peamist konkurentsiparameetrit, mida võib teatud sektorites või teatavatel turgudel kujutada endast selliste kõrgetasemeliste töötajate töölevõtmine nagu profijalgpalli sektoris juba treenitud mängijad.

Käsitletaval juhul ilmneb kõne all oleva FIFA reeglistiku reeglite koostoimest ühelt poolt, et need piiravad üldiselt ja drastiliselt sisulisest seisukohast konkurentsi, mis nende puudumisel võiks konkreetse klubi poolt juba tööle võetud mängijate töölevõtmisel seada ühes liikmesriigis asuva mis tahes profijalgpalliklubi vastamisi teises liikmesriigis asuva mis tahes profijalgpalliklubiga. Teiselt poolt laieneb see klubidevahelise piiriülese konkurentsi piirang, mis on suunatud juba tööle võetud mängijate ühepoolsele värbamisele, kogu liidu territooriumile ja on püsiv, kuna see hõlmab kõigi selliste töölepingute kogukestust, mille mängija võib järjestikku sõlmida ühe klubiga ja seejärel läbiräägitud ülemineku korral teise klubisse viimati nimetatuga.

On tõsi, et kuna klubidevaheliste profijalgpallivõistluste toimumine liidus põhineb osalevate võistkondade vastamisi minekul ja järkjärgulisel väljalangemisel ning põhineb peamiselt spordialasel saavutusel, siis võib olla õiguspärane, et selline ühendus nagu FIFA püüab tagada stabiilsuse mängijanimikirjades, millest klubid konkreetsetel hooajal või aastal oma võistkonnad moodustavad. Siiski ei saa jalgpalli eripära ja turu toimimise tegelikud tingimused, mida klubidevaheliste profijalgpallivõistluste korraldamine ja turustamine endast kujutavad, viia selleni, et lubatud on üldiselt piirata drastiliselt ja püsivalt või isegi takistada kogu liidu territooriumil klubide igasugust võimalust pakkuda piiriülest konkurentsi, võttes ühepoolset tööle mängijaid, kelle on juba tööle võtnud teises liikmesriigis asuv klubi, või mängijaid, kelle puhul on sellise klubiga sõlmitud tööleping väidetavalt ilma mõjuva põhjuseta lõpetatud. Lõpuks, isegi kui selliseid reegleid esitleda nii, et nende eesmärk on ennetada mängija ülemeelitamist klubi poolt, kellel on suuremad rahalised vahendid, on need samastatavad juba tööle võetud mängijate üldise, absoluutse ja alalise ühepoolse töölevõtmise keeluga, mis on ettevõtjate ühenduse otsusega kehtestatud kõikidele ettevõtjatele, kelleks on profijalgpalliklubid, ja mis lasub kõigil töötajatel, kelleks on need mängijad. Seega piiratakse nende reeglitega ilmselgelt konkurentsi, mida need klubid saaksid kõnealuste reeglite puudumisel pakkuda.

Järelikult on põhikohtuasjas kõne all olevad reeglid juba oma olemuselt väga kahjulikud konkurentsile, mida profijalgpalliklubid võivad pakkuda. Neil asjaoludel tuleb kõnealuseid reegleid pidada konkurentsi piiravaks või takistavaks kogu liidu territooriumil. Seetõttu ei ole vaja nende tagajärgi analüüsida.

Lõpuks täpsustas Euroopa Kohus tingimusi, mille korral võib konkurentsivastase eesmärgiga tegevuse suhtes kohaldada ELTL artikli 101 lõikes 3 ette nähtud erandit, ning märkis, et selleks, et teha kindlaks, kas käsitletaval juhul on täidetud asjasse puutuva tegevuse vältimatuse või vajalikkuse tingimus, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus arvesse võtma asjaolu, et FIFA reeglistiku asjaomaseid reegleid iseloomustab selliste tegurite koosmõju, millest märkimisväärne hulk on kaalutusõiguslikud või ebaproportsionaalsed. Ta peab arvesse võtma ka asjaolu, et nende reeglitega kehtestatakse üldine, drastiline ja püsiv piirang piiriülesele konkurentsile, mida profijalgpalliklubid võivad pakkuda, kui nad ühepoolset võtavad tööle kõrgetasemelisi mängijaid. Kumbki asjaolu välistab eraldi võetuna

esmapilgul selle, et neid reegleid võiks pidada vältimatuks või vajalikuks tõhususe kasvu saavutamisel, eeldusel et tõhususe kasv on tõendatud.

Seetõttu leidis Euroopa Kohus, et ELTL artikli 101 kohaselt kujutavad FIFA reeglistiku asjaomased reeglid endast ettevõtjate ühenduse otsust, mis on keelatud ja mille suhtes võib kohaldada erandit, kui veenvate argumentide ja tõenditega on tõendatud, et kõik selleks nõutavad tingimused on täidetud.

2. Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine (ELTL artikkel 102)²⁶¹

18. aprilli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Heureka Group (internetipõhised hinnavõrdlused) (C-605/21, [EU:C:2024:324](#))

Eelotsusetaotlus – ELTL artikkel 102 – Tõhususe põhimõte – Liikmesriikide õiguse kohased kahju hüvitamise hagid konkurentsioiguse sätete rikkumise korral – Direktiiv 2014/104/EL – Direktiivi ülevõtmine hilinemisega – Ajaline kohaldatavus – Artikkel 10 – Aegumistähtaeg – Tähtaja alguse määramise kord – Rikkumise lõpetamine – Kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajaliku teabe saamine – Konkurentsieeskirjade rikkumist tuvastava Euroopa Komisjoni otsuse kokkuvõtte avaldamine Euroopa Liidu Teatajas – Niisuguse komisjoni otsuse siduvus, mis ei ole veel lõplik – Aegumistähtaja peatamine või katkestamine komisjoni uurimise ajaks või kuni kuupäevani, mil tema otsus muutub lõplikuks

Euroopa Kohtu suurkoda, kellele esitati eelotsusetaotlus, tegi otsuse nõuete kohta, millele peavad vastama riigisisised aegumisnormid, mida kohaldatakse liidu konkurentsioiguse rikkumiste korral liikmesriigi kohtutele esitatud kahju hüvitamise hagidele. Need täpsustused tehti seoses kahju hüvitamise hagiga, mille üks Tšehhi ettevõtja esitas Google LLC vastu turgu valitseva seisundi kuritarvitamise tõttu, mille viimati nimetatu ja tema emaettevõtja Alphabet Inc. väidetavalt Tšehhi Vabariigis toime panid.

Euroopa Komisjon tuvastas 27. juuni 2017. aasta otsuses²⁶², et alates 2013. aasta veebruarist oli Google rikkunud ELTL artiklit 102, kuritarvitades oma turgu valitsevat seisundit 13 riigisisel üldotsingu turul, sh Tšehhi Vabariigi turul, kuna ta vähendas oma üldotsingu tulemustelehtedelt konkureerivatesse hinnavõrdlusvahenditesse liikuvat infovoogu ja suurendas oma hinnavõrdlusvahendisse liikuvat infovoogu. Selle otsuse kokkuvõtte avaldati *Euroopa Liidu Teatajas* 12. jaanuaril 2018²⁶³.

Google ja Alphabet esitasid selle otsuse peale Üldkohtule hagi, mis jäeti põhiosas rahuldamata²⁶⁴. Kuna aga Üldkohtu otsuse peale esitatud apellatsioonkaebus oli eelotsusetaotluse esitamise ajal Euroopa Kohtus veel pooleli, ei olnud komisjoni otsus veel lõplik²⁶⁵.

²⁶¹ Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 27. juuni 2024. aasta kohtuotsus **komisjon vs. Servier jt** (C-176/19, [EU:C:2024:549](#)) ning 27. juuni 2024. aasta kohtuotsus **komisjon vs. KRKA** (C-151/19 P, [EU:C:2024:546](#)), mida on tutvustatud XIII.1 jaotises „Keelatud kokkulepped“.

²⁶² Komisjoni 27. juuni 2017. aasta otsus C(2017) 4444 (final), milles käsitletakse [ELTL] artikli 102 ja EMP lepingu artikli 54 kohast menetlust (juhtum AT.39740 – Google'i otsinguteenus (Google Shopping)).

²⁶³ ELT 2018, C 9, lk 11.

²⁶⁴ 10. novembri 2021. aasta kohtuotsus Google ja Alphabet vs. komisjon (Google Shopping) (T-612/17, [EU:T:2021:763](#)).

2020. aasta juunis esitas Heureka Group a.s. (edaspidi „Heureka“), kes on Tšehhi õiguse alusel asutatud äriühing, kes tegutseb hinnavõrdlusteenuste turul, *Městský soud v Praze* (Praha linnakohus, Tšehhi Vabariik) hagi, milles palus mõista Google'ilt välja hüvitis kahju eest, mis tulenes ELTL artikli 102 rikkumisest, mis oli tuvastatud komisjoni otsuses ja mis oli toime pandud Tšehhi Vabariigis ajavahemikul 2013. aasta veebruarist kuni 27. juunini 2017. Heureka sõnul vähendas Google'i konkurentsivastane tegevus tema portaali Heureka.cz külastatavust.

Google väitis enda kaitseks, et Heureka kahju hüvitamise nõue on vähemalt osaliselt aegunud.

Sellega seoses täpsustas Praha linnakohus, et riigisisesed õigusnormid, mida kohaldatakse Heureka hagi suhtes, näevad ette kolmeaastase aegumistähtaaja, mis hakkab kulgema iga konkurentsieeskirjade rikkumisega tekitatud osalise kahju suhtes sõltumatult ja eraldi alates hetkest, mil kahjustatud isik sai teada talle tekkinud osalisest kahjust ja isikust, kes on kohustatud kahju hüvitama, või võib eeldada, et ta sai sellest teada. Aegumistähtaaja kulgema hakkamiseks ei ole seevastu nõutud, et kahjustatud isik teaks, et asjaomane tegevus kujutab endast konkurentsioiguse rikkumist, ega et asjaomane rikkumine oleks lõppenud. Lisaks ei nõua kohaldatavad riigisisesed õigusnormid, et aegumistähtaeg peatuks või katkeks rikkumist käsitleva komisjoni uurimise ajaks. Seda tähtaega ei saa ka peatada enne, kui on möödunud vähemalt üks aasta kuupäevast, mil selle rikkumise tuvastanud komisjoni otsus on muutunud lõplikuks.

Praha linnakohtu arvates tähendab see käsitletaval juhul seda, et igast Google'i veebilehel tehtud üldotsingust, mille järel paigutati või kuvati tulemused Google'i hinnavõrdlusteenusele soodsamalt, hakkab kulgema uus eraldi aegumistähtaeg.

Kuna direktiiv 2014/104²⁶⁶ võeti Tšehhi õigusesse üle hilinemisega, siis märgib Praha linnakohus ühtlasi, et Google'ile etteheidetav rikkumine lõppes pärast 27. detsembrit 2016, mil möödus selle direktiivi ülevõtmise tähtaeg, kuid ilmselt enne seda üle võtvate õigusnormide jõustumist 1. septembril 2017.

Eeltoodut arvestades esitas Praha linnakohus Euroopa Kohtule mitu eelotsuse küsimust, milles ta palub sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2014/104 artikliga 10 ja/või ELTL artikliga 102 ning tõhususe põhimõttega on vastuolus niisugused riigisisesed aegumisnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas liidu konkurentsieeskirjade vältava rikkumisega seotud kahju hüvitamise hagide puhul.

Euroopa Kohtu hinnang

Eelotsuse küsimustele vastamiseks analüüsis Euroopa Kohus kõigepealt, kas ajaliselt on kohaldatav direktiivi 2014/104 artikkel 10, millega on määratud kindlaks minimaalne aegumistähtaeg konkurentsioiguse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamise hagidele ja kõige varasem hetk, millest alates see võib hakata kulgema, ning asjaolud, mille esinemisel see tuleb peatada või katkestada.

Sellega seoses tuletas Euroopa Kohus meelde, et direktiivi 2014/104 artikkel 10 on materiaalsoiguse norm, mistõttu selle direktiivi artikli 22 lõike 1 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et selle artikli ülevõtmiseks vastu võetud sätteid ei kohaldata tagasiulatuvalt. Siiski tuleb alates direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumisest, st alates 27. detsembrist 2016, riigisest õigust tõlgendada kooskõlas direktiivi kõigi sätetega.

²⁶⁵ Euroopa Kohus jättis selle apellatsioonkaebuse hiljem 10. septembri 2024. aasta kohtuotsusega **Google ja Alphabet vs. komisjon (Google Shopping)** (C-48/22 P, [EU:C:2024:726](#)) rahuldamata, mistõttu on komisjoni otsus muutunud nüüd lõplikuks.

²⁶⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. novembri 2014. aasta direktiiv 2014/104/EL teatavate eeskirjade kohta, millega reguleeritakse liikmesriikide õiguse kohaseid kahju hüvitamise hagisid liikmesriikide ja Euroopa Liidu konkurentsioiguse rikkumise korral (ELT 2014, L 349, lk 1).

Selleks et määrata selles kontekstis kindlaks direktiivi 2014/104 artikli 10 ajaline kohaldatavus siinses asjas, kontrollis Euroopa Kohus, kas põhikohtuasjas kõne all olev õiguslik olukord oli välja kujunenud enne 27. detsembrist 2016 või kas see tekitab jätkuvalt tagajärgi.

Selleks tuleb analüüsida, kas 27. detsembril 2016 oli põhikohtuasjas käsitletava olukorra suhtes kohaldatav riigisisenes õiguses kehtestatud aegumistähtaeg möödunud. Sellega seoses tuleb siiski silmas pidada, et ka enne direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja möödumist tuli kohaldatavates liikmesriigi aegumisnormides järgida võrdvärsuse ja tõhususe põhimõtteid, et ELTL artiklilt 102 ei võetaks selle täieulatuslikku toimet.

ELTL artikli 102 täieulatuslik toime ja eriti selles artiklis sätestatud keelu soovitatav toime nõuavad, et selle artikli rikkumise korral esitatava kahju hüvitamise hagi aegumistähtaeg ei hakkaks kulgema enne, kui rikkumine on lõppenud ja kahjustatud isik on oma kahju hüvitamise hagi esitamiseks hädavajalikust teabest teada saanud või võib põhjendatult eeldada, et ta on sellest teada saanud.

Mis puudutab rikkumise lõpetamist käsitlevat esimest tingimust, siis leidis Euroopa Kohus, et kuna konkurentsioiguse normide rikkumisi puudutavaid vaidlusi iseloomustab üldjuhul ebavõrdne informeeritus kahjustatud isiku kahjuks ja sellel isikul on sageli iseäranis raske teha kindlaks sellise rikkumise olemasolu ja ulatust ning sellest tulenevat kahju enne rikkumise lõppemist, on nõue, et aegumistähtaeg ei tohi hakata kulgema enne, kui asjaomane rikkumine on lõppenud, vajalik selleks, et võimaldada kahjustatud isikul olla tegelikult võimeline kasutama ELTL artiklist 102 tulenevat õigust nõuda kahju täielikku hüvitamist. Lisaks, kuna kahju kannatanud isikul on üldjuhul raske tõendada selle artikli rikkumist, kui puudub komisjoni või liikmesriigi asutuse otsus selle rikkumise tuvastamise kohta, siis muudaks aegumiskord, mille tagajärjel lõppeb aegumistähtaeg tükk aega enne seda rikkumist tuvastava otsuse vastuvõtmist, ülemäära keeruliselt teostatavaks tema õiguse nõuda kahju täielikku hüvitamist.

Mis puudutab teist tingimust, et isik sai teada kahju hüvitamise hagi esitamiseks vajalikust teabest, siis märkis Euroopa Kohus, et selle teabe hulka kuuluvad konkurentsioiguse rikkumise olemasolu, kahju olemasolu, põhjuslik seos selle kahju ja rikkumise vahel ning rikkumise toimepanija isik.

Kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on käsitletavas asjas kindlaks määrata kuupäev, mil Heureka sellest teabest teada sai, peab Euroopa Kohus siiski vajalikuks märkida, et põhimõtteliselt langeb see teadasaamise hetk kokku kuupäevaga, mil *Euroopa Liidu Teatajas* avaldati rikkumist tuvastava komisjoni otsuse kokkuvõtte, sõltumata asjaolust, kas see otsus on muutunud lõplikuks või mitte.

Euroopa Kohus täpsustas lisaks, et ELTL artikkel 102 ja tõhususe põhimõtte nõuavad aegumistähtaja peatamist või katkestamist komisjoni uurimise ajaks. Seevastu ei nõua viidatud artikkel ja põhimõtte, et aegumistähtaeg oleks jätkuvalt peatatud kuni komisjoni otsuse lõplikuks muutumiseni. Nimelt võib kahjustatud isik oma kahju hüvitamise hagi põhjendamiseks tugineda sellise komisjoni otsuse järeldustele, mis ei ole veel lõplikuks muutunud, kuna otsusel on siduv toime seni, kuni seda ei ole tühistatud.

Eeltoodut arvestades leidis Euroopa Kohus, et niisugune riigisisene aegumiskord – nagu on kõne all põhikohtuasjas ja mille kohaselt esiteks hakkab kolmeaastane aegumistähtaeg kulgema ELTL artikli 102 rikkumise tõttu tekkinud iga osalise kahju suhtes sõltumatult ja eraldi alates hetkest, mil kahjustatud isik sai teada talle tekkinud osalisest kahjust ja isikust, kes on kohustatud selle kahju hüvitama, või võib põhjendatult eeldada, et ta sai sellest teada, ilma et oleks vaja, et rikkumine oleks lõppenud ja see isik oleks teadlik asjaolust, et asjasse puutuv tegevus kujutab endast konkurentsieeskirjade rikkumist, ning teiseks ei saa seda tähtaega peatada ega katkestada ajaks, mil komisjon seda rikkumist uurib – on kokkusobimatu ELTL artikliga 102 ja tõhususe põhimõttega, kuna see muudab kõnealuse rikkumise tõttu tekkinud kahju hüvitamise nõudeõiguse kasutamise praktiliselt võimatuks või ülemäära keerukaks.

Jättes arvesse võtmata selle aegumiskorra need elemendid, mis on vastuolus ELTL artikliga 102 ja tõhususe põhimõttega, tuleb järelikult uurida, kas direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja möödumisel ehk 27. detsembril 2016 oli möödunud see aegumistähtaeg, mis oli liikmesriigi õiguses kehtestatud ja kohaldatav põhikohtuasjas kõne all olevale olukorrale kuni selle kuupäevani.

Sellega seoses ilmneb komisjoni otsusest, milles tuvastati, et Google kuritarvitas turgu valitsevat seisundit, et see rikkumine ei olnud selle otsuse vastuvõtmise hetkel 27. juunil 2017 veel lõppenud. Sellest nähtub, et direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja möödumise kuupäeval ei olnud aegumistähtaeg mitte möödunud, vaid see ei olnud isegi veel kulgema hakanud.

Kuna põhikohtuasjas käsitletav olukord ei olnud välja kujunenud enne direktiivi 2014/104 ülevõtmise tähtaja möödumist, siis on selle direktiivi artikkel 10 *ratione temporis* kohaldatav. Euroopa Kohus tuvastas aga, et direktiivi 2014/104 artikli 10 lõigete 2 ja 4 selgest sõnastusest tuleneb, et kõnealune riigisisene aegumiskord on ka direktiivi selle sättega vastuolus. Ta märkis eelkõige, et viidatud artikli 10 lõike 4 teine lause nõuab nüüd, et kui konkurentsiasutus võtab meetmeid seoses uurimise või oma menetlusega, mis käsitleb kahju hüvitamise hagiga seotud konkurentsioiguse rikkumist, kestab aegumistähtaja peatamine vähemalt üks aasta pärast seda, kui otsus õigusrikkumise kohta on lõplikult muutunud või kui menetlus on muul viisil lõpetatud. See säte läheb seega kaugemale nõuetest, mis tulenevad ELTL artiklist 102 ja tõhususe põhimõttest.

Lõpuks tuletas Euroopa Kohus meelde, et kuigi ülevõtmata direktiivile ei saa eraõiguslike isikute vahelises vaidluses vahetult tugineda, peab niisugust vaidlust lahendav liikmesriigi kohus siiski tõlgendama riigisisest õigust alates üle võtmata direktiivi ülevõtmise tähtaja möödumisest kooskõlas selle direktiiviga, ilma et ta siiski tõlgendaks riigisisest õigust *contra legem*.

10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Google ja Alphabet vs. komisjon (Google Shopping) (C-48/22 P, [EU:C:2024:726](#))

Apellatsioonkaebus – Konkurents – Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine – Internetis kaupade üldotsingu ja spetsialiseeritud otsingu turud – Otsus, milles tuvastatakse ELTL artikli 102 ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) lepingu artikli 54 rikkumine – Kuritarvitamine võimendusefektiga – Saavutustel põhinev konkurents või konkurentsivastane tegevus – Omaenda spetsialiseeritud otsingu teenuse tulemuste eelistatud esitamine turgu valitsevas seisundis ettevõtja poolt – Potentsiaalsed konkurentsivastased tagajärjed – Põhjuslik seos kuritarvitamise ja tagajärgede vahel – Tõendamiskoormis – Vastupidine stsenaarium – Väljatõrjumisvõime – Sama tõhusa konkurendi test

Euroopa Kohtu suurkoda jättis rahuldamata Google LLC ja tema emaettevõtja Alphabet Inc. apellatsioonkaebuse Üldkohtu otsuse peale, millega jäeti muutmata trahv, mille Euroopa Komisjon määras neile turgu valitseva seisundi kuritarvitamise eest mitmel riigisisel internetiotsingu turul. Sellega seoses täpsustas Euroopa Kohus oma kohtupraktikat, mis käsitleb turgu valitseva seisundi kuritarvitamist, mis seisneb esmatähtsa vahendi kasutamise keelamises, ning kriteeriume, mis võimaldavad hinnata, kas turgu valitsevas seisundis ettevõtja tegevus kaldub kõrvale saavutustel põhinevast konkurentsist.

Komisjon leidis 27. juuni 2017. aasta otsuses²⁶⁷, et Google kuritarvitas oma turgu valitsevat seisundit 13 riigisisel interneti üldotsingu turul Euroopa Majanduspiirkonnas (EMP).

Kuritarvituse allikana tuvastatud tegevus seisnes sisuliselt selles, et Google kuvas oma hinnavõrdlusvahendit tema otsingumootori välja valitud üldistel tulemustelehtedel domineerivalt ja ligitõmbavalt spetsiaalsetes *box*'ides, ilma et ta oleks selle suhtes kohaldanud oma

²⁶⁷ Komisjoni 27. juuni 2017. aasta otsus C(2017) 4444 (final), milles käsitletakse ELTL artikli 102 ja EMP lepingu artikli 54 kohast menetlust (juhtum AT.39740 – Google'i otsinguteenus (Google Shopping)) (edaspidi „vaidlusalune otsus“).

kohandamisalgoritme, samas kui konkureerivad hinnavõrdlusvahendid said samal ajal nendel lehtedel olla kuvatud ainult üldotsingu tulemuste vormis, mitte kunagi täiustatud formaadis, kusjuures kohandamise algoritmid paigutasid need samas üldiste tulemuste pingereas allapoole. Seega vähendas Google infovoogu oma üldistelt tulemustelehtedelt konkureerivatesse hinnavõrdlusvahenditesse, suurendades seda infovoogu omaenda hinnavõrdlusvahendisse.

Komisjoni hinnangul olid sellel tegevusel potentsiaalsed konkurentsivastased tagajärjed nii riigisisestel hinnavõrdluse spetsialiseeritud otsingu turgudel kui ka riigisisisel interneti üldotsingu turul.

Seega järeldas komisjon, et 13 analüüsitud riigi puhul on rikutud turgu valitseva seisundi kuritarvitamise keeldu, mis on ette nähtud ELTL artiklis 102 ja EMP lepingu artiklis 54, ning määras Google'ile trahvi summas 2 424 495 000 eurot, millest 523 518 000 eurot solidaarselt Alphabetiga.

Üldkohus jättis Google'i ja Alphabeti esitatud hagi põhiosas rahuldamata, kinnitades komisjoni analüüsi hinnavõrdluse spetsialiseeritud otsingu turu kohta²⁶⁸. Lisaks jättis Üldkohus oma täieliku pädevuse alusel tervikuna jõusse komisjoni määratud trahvi.

Google ja Alphabet esitasid Euroopa Kohtule apellatsioonkaebuse, milles palusid esimese võimalusena see kohtuotsus ja komisjoni otsus tühistada.

Euroopa Kohtu hinnang

Apellatsioonkaebuse põhjendamiseks väitsid apellandid eelkõige, et kuna Üldkohus keeldus kohaldamast käsitletavas asjas tingimusi, mille Euroopa Kohus töötas Bronneri kohtuotsuses²⁶⁹ välja seoses turgu valitseva seisundi kuritarvitamisega, mis seisneb keeldumises võimaldada kasutada esmatähtsat vahendit, kasutas Üldkohus vääralt õiguslikku kriteeriumi, selleks et hinnata turgu valitseva seisundi kuritarvitamist Google'i poolt.

Selles küsimuses tuletas Euroopa Kohus meelde, et ELTL artikliga 102 karistatakse turgu valitsevas seisundis ettevõtjaid sellise tegevuse eest, mis piirab saavutustel põhinevat konkurentsi ja võib seega üksikettevõtjatele ja tarbijatele otsest kahju tekitada või mis takistab või moonutab sellist konkurentsi ja võib seega neile kaudset kahju tekitada. See tegevus hõlmab tegevust, mis takistab muude vahenditega kui saavutustel põhinev konkurents konkurentsi säilimist või arengut turul, kus konkurents on juba nõrgenenud just ühe või mitme turgu valitsevas seisundis ettevõtja tegevuse tõttu.

Selles kontekstis otsustas Euroopa Kohus Bronneri kohtuotsuses, et keeldumine võimaldada kasutada taristut, mille on turgu valitsevas seisundis ettevõtja oma tegevuse tarbeks välja arendanud ja mis talle kuulub, võib endast kujutada turgu valitseva seisundi kuritarvitamist mitte ainult tingimusel, et keeldumine võib taristut kasutada sooviva taotleja kõnealusel turul konkurentist täielikult kõrvaldada ning et seda ei saa objektiivselt põhjendada, vaid ka tingimusel, et taristu ise on taotleja tegevuseks hädavajalik selles mõttes, et nimetatud taristule ei ole ühtegi tegelikku ega potentsiaalset asendust. Sellega seoses toonitas Euroopa Kohus, et selle tingimuse ettenägemine oli põhjendatud kohtuotsuse Bronneri konkreetsete asjaoludega, mis seisnesid turgu valitsevas seisundis ettevõtja keeldumises võimaldada konkurendil kasutada taristut, mille ta oli välja arendanud oma tegevuse tarbeks, mitte mis tahes muus tegevuses. Nimelt toob see, kui tuvastatakse, et turgu valitsevas seisundis ettevõtja kuritarvitas oma seisundit, kuna ta keeldus konkurendiga lepingu sõlmimisest, kaasa selle, et nimetatud ettevõtja on sunnitud selle konkurendiga lepingu sõlmima. Selline kohustus kahjustab aga eriti turgu valitsevas seisundis ettevõtja lepingu sõlmimise vabadust ja

²⁶⁸ 10. novembri 2021. aasta kohtuotsus Google ja Alphabet vs. komisjon (Google Shopping) (T-612/17, [EU:T:2021:763](#); edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“).

²⁶⁹ 26. novembri 1998. aasta kohtuotsus Bronner (C-7/97, [EU:C:1998:569](#)).

omandiõigust; sellel ettevõtjal on üldjuhul vabadus keelduda lepingu sõlmimisest ja kasutada taristut, mille ta on omaenda vajaduste tarbeks välja arendanud.

Seevastu erineb käsitletav kohtuasi Bronneri kohtuasjast selle poolest, et Google annab vabatahtlikult oma konkurentidele juurdepääsu oma taristule, st oma üldotsingu teenusele ja üldistele tulemustelehtedele. Sellest järeldub, et järeldus, et Google kuritarvitas turgu valitsevat seisundit sellele taristule juurdepääsu andmise ebaõiglaste tingimuste tõttu, ei saa kaasa tuua meetmeid, mis riivavad tema lepinguvabadust ja tema omandiõigust nii nagu tingimused, mida käsitleti Bronneri kohtuasjas.

Seda täpsustust arvestades märkis Euroopa Kohus, et juhul kui niisugune turgu valitsevas seisundis ettevõtja nagu Google annab oma taristule juurdepääsu, kuid seab selle juurdepääsu eelduseks ebaõiglaste tingimused, ei ole kohtuotsuses Bronner nimetatud tingimused kohaldatavad.

Järelikult leidis Üldkohus õigesti, et komisjon ei rikkunud õigusnormi, kui ta jättis hindamata, kas Google'ile ette heidetud tegevus vastas kohtuotsuses Bronner kindlaks määratud tingimustele, et kvalifitseerida see tegevus ELTL artikli 102 alusel.

Seejärel lükkas Euroopa Kohus tagasi väite, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kuna ta jättis vaidlusaluse otsuse muutmata, kuigi selles ei tuvastatud tegevust, mis kaldus kõrvale saavutustel põhinevast konkurentsist.

Apellandid heitsid Üldkohtule eelkõige ette, et viimane kinnitas, et kolm konkreetset asjaolu, millele komisjon vaidlusaluses otsuses tugines, on asjakohased, selleks et hinnata, kas Google konkureerib saavutustel põhineva konkurentsiga. Tegemist oli esiteks Google'i üldotsingumootori tekitatud infovoo suurusega hinnavõrdlusvahendite jaoks, teiseks internetis otsinguid tegevate kasutajate tegevusega ja kolmandaks asjaoluga, et Google'i üldistelt tulemustelehtedelt pärit kõrvalesuunatud infovoog hõlmas suurt osa infovoost konkureerivatesse hinnavõrdlusvahenditesse ja seda ei saanud tegelikult asendada muude allikatega.

Euroopa Kohus lükkas kõigepealt tagasi asja läbivaatamist takistava asjaolu, mis puudutas seda, et need argumendid esitati esimest korda apellatsioonimenetluses, märkides, et need kujutavad endast apellantide esimeses kohtuastmes esitatud väite täiendamist ja et need argumendid on lisaks tekkinud vaidlustatud kohtuotsusest endast.

Sisu osas meenutas Euroopa Kohus, et ELTL artikkel 102 ei keela turgu valitseva seisundi olemasolu ennast, vaid üksnes selle kuritarvitamist. Selle sätte eesmärk ei ole takistada turgu valitseva seisundi saamist ega tagada, et vähem tõhusad ettevõtjad jääksid turule. Vastupidi, saavutustel põhinev konkurents võib juba määratluselt viia viimaste kadumise või marginaliseerumiseni.

Selleks et tuvastada „turgu valitseva seisundi kuritarvitamine“ ELTL artikli 102 tähenduses, on üldreeglina vaja tõendada, et kasutades vahendeid, mis erinevad saavutustel põhinevas konkurentsist kasutatavatest vahenditest, piirab kõnealune tegevus tegelikult või potentsiaalselt konkurentsi asjaomasel turul või asjaomastel turgudel, mis võivad olla nii turgu valitsevas seisundis turud kui ka seotud või naaberturud.

See tõendamine võib tähendada erinevate analüüsiskeemide kasutamist olenevalt konkreetsest juhtumist. Tõendamisel tuleb siiski alati hinnata kõiki asjasse puutuvaid faktilisi asjaolusid, olenemata sellest, kas need puudutavad seda tegevust ennast, asjaomast turgu või asjaomaseid turge või konkurentsi toimimist sellel turul või nendel turgudel. Selles tähenduses võib „turgu valitseva seisundi kuritarvitamine“ tuleneda mitte ainult tegevusest, millel on väljatõrjuv mõju, vaid ka tegevusest, mille tegelik või potentsiaalne tagajärg või isegi eesmärk on takistada potentsiaalselt konkureerivatel ettevõtjatel turule pääseda, kasutades sulgemismeetmeid või muid vahendeid, mis erinevad saavutustel põhinevas konkurentsist kasutatavatest vahenditest.

Sellest tuleneb, et nende asjakohaste faktiliste asjaolude hulka, mille abil hinnata, kas turgu valitsevas seisundis ettevõtja kuritarvitab seda seisundit, ei kuulu mitte ainult need, mis puudutavad tegevust ennast, vaid ka asjaolud, mis puudutavad kõnealust turgu või kõnealuseid turge või konkurentsi toimimist kõnealusel turul või kõnealustel turgudel. Seega tuleb asjaolud, mis puudutavad konteksti, milles leidis aset selle ettevõtja tegevus, näiteks asjaomase sektori tunnused, lugeda asjakohaseks, selleks et tuvastada turgu valitseva seisundi kuritarvitamine ELTL artikli 102 tähenduses.

Neid täpsustusi arvestades märkis Euroopa Kohus, et kolm konkreetset asjaolu, millele vaidlusaluses otsuses tugineti, kujutasid endast tegureid kontekstis, milles Google'i üldotsingumootor ja hinnavõrdlusteenused toimivad ning mille raames kõnealust tegevust ellu viidi. Kuna need asjaolud võimaldasid asetada Google'i tegevused nende kahe asjaomase turu konteksti ja neil turgudel konkurentsi toimimise konteksti, olid need asjaolud asjakohased, et selgitada, kas need tegevused on saavutustel põhineva konkurentsiga kooskõlas.

Samuti lükkas Euroopa Kohus tagasi apellantide väite, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta leidis, et selle puhul, kui Google kohtles oma üldotsingu lehtedel erinevalt oma hinnavõrdlusvahendit ja konkureerivaid hinnavõrdlusvahendeid, on tegemist diskrimineerimisega, ilma et ta oleks tuvastanud, et tegemist on meelevaldse erineva kohtlemisega.

Sellega seoses täpsustas Euroopa Kohus, et üldiselt ei saa tõepoolest asuda seisukohale, et turgu valitsevas seisundis ettevõtja, kes käsitleb oma tooteid või teenuseid soodsamalt kui oma konkurentide omi, tegutseb sõltumata juhtumi asjaoludest viisil, mis erineb saavutustel põhinevast konkurentsist. Käsitletaval juhul tuvastas Üldkohus siiski, et arvestades eelneva turu tunnuseid ja eespool viidatud konkreetseid asjaolusid, oli Google'i tegevus diskrimineeriv ega kuulunud saavutustel põhineva konkurentsi alla.

Euroopa Kohus märkis lisaks, et Üldkohus ei pööranud tõendamiskoormist ümber ega välistanud vastupidise stsenaariumi analüüsi asjakohasust, kui ta tuvastas ühelt poolt, et komisjon ei olnud kohustatud läbi viima analüüsi, selleks et hinnata põhjuslikku seost kahtluse alla seatud tegevuste ja nende tegeliku või potentsiaalse mõju vahel, märkides samas teiselt poolt, et Google võis esitada vastupidise stsenaariumi analüüsi, selleks et vaidlustada komisjoni järeldused selles küsimuses. Seda tehes tuvastas Üldkohus üksnes õigesti, et komisjon võib tugineda tõendite kogumile, ilma et ta peaks süstemaatiliselt kasutama ühtainsat vahendit, et tõendada põhjuslikku seost analüüsitavate tegevuste ja nende konkurentsivastase mõju vahel turul.

Lõpuks otsustas Euroopa Kohus, et Üldkohus ei rikkunud õigusnormi, kui ta leidis, et Google'ile etteheidetavate tegevuste konkurentsivastaste tagajärgede analüüsimisel ei olnud komisjon kohustatud hindama, kas need tegevused võisid sama tõhusad konkurendid kui Google turult välja tõrjuda.

Nimelt, kuigi ELTL artikli 102 eesmärk ei ole tagada, et turule jääksid konkurendid, kes on vähem tõhusad kui turgu valitsevas seisundis ettevõtja, ei tulene sellest, et rikkumise igasugune tuvastamine selle sätte alusel sõltuks sellest, kas tõendatakse, et asjaomane tegevus võib sama tõhusa konkurendi turult välja tõrjuda.

Käsitletaval juhul märkis Üldkohus – ilma et apellandid oleksid seda järeldust ümber lükanud –, et komisjonil ei olnud võimalik saada objektiivseid ja usaldusväärseid tulemusi Google'i konkurentide tõhususe kohta asjaomase turu konkreetsete tingimuste seisukohast. Seega oli põhjendatud otsustada ühelt poolt, et sama tõhusa konkurendi test ei ole ELTL artikli 102 rakendamisel imperatiivne, ja teiselt poolt, et käsitletava juhtumi asjaoludel ei olnud see test asjakohane.

Kuna Euroopa Kohus ei nõustunud apellatsioonkaebuse ühegi väitega, jättis ta selle tervikuna rahuldamata.

3. Koondumised

3. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Illumina ja Grail vs. komisjon (C-611/22 P ja C-625/22 P, [EU:C:2024:677](#))

Apellatsioonkaebus – Konkurents – Koondumised – Farmaatsiatööstuse turg – Geeni järjestamise süsteemid – Illumina Inc. poolt Grail LLC üle ainukontrolli omandamine – Määrus (EÜ) nr 139/2004 – Artikkel 22 – Üleandmistaotlus, mille on esitanud riiklik konkurentsiasutus, kes ei ole riigisiseste õigusnormide kohaselt pädev koondumist läbi vaatama – Euroopa Komisjoni otsus see koondumine läbi vaadata – Komisjoni otsused, millega rahuldatakse teiste riiklike konkurentsiasutuste taotlused ühineda üleandmistaotlusega – Komisjoni pädevus – Õiguskindlus

Euroopa Kohus (suurkoda) tühistas Üldkohtu otsuse Illumina vs. komisjon²⁷⁰ ning täpsustas ühinemismäärusega Euroopa Komisjonile antud kavandatavate koondumiste kontrollimise pädevuse ulatust²⁷¹. Euroopa Kohus märkis, et komisjonil ei ole selle määruse artikli 22 alusel lubatud julgustada või heaks kiita komisjonile selliste kavandatavate koondumiste riiklike konkurentsiasutuste poolt üleandmist, mis ei ole Euroopa seisukohalt olulised, kui nad ei ole pädevad neid koondumisi oma riigisiseste õigusnormide alusel läbi vaatama, eriti kui kavandatav koondumine ei ületa nendes õigusnormides ette nähtud pädevuskünniseid.

Ameerika Ühendriikides asuv äriühing Illumina Inc., kes pakub geneetilise ja genoomilise analüüsi järjestamis- ja massiivipõhiseid lahendusi, sõlmis 20. septembril 2020 kokkuleppe ja ühinemiskava, et omandada ainukontroll Grail LLC üle, kes samuti asub Ameerika Ühendriikides. Illumina ja Grail avaldasid 21. septembril 2020 koondumise kohta pressiteate.

Kuna käibed ei ületanud asjakohaseid künniseid, ei olnud väljakuulutatud koondumine ühinemismääruse artikli 1 tähenduses Euroopa seisukohast oluline ning sellest ei teatatud seega komisjonile. Sellest ei teatatud ka liidu liikmesriikides ega muudes Euroopa Majanduspiirkonna lepingu (edaspidi „EMP leping“) osalisriikides, kuna see ei kuulunud nende koondumiste kontrolli reguleerivate riigisiseste õigusnormide kohaldamisalasse.

Samas jõudis komisjon pärast Illumina ja Graili koondumise kohta 7. detsembril 2020 kaebuse saamist esialgsele järeldusele, et koondumine näis täitvat tingimused, mis on vajalikud, et riiklik konkurentsiasutus saaks selle ühinemismääruse artikli 22 alusel üle anda. Seetõttu saatis komisjon selle määruse artikli 22 lõike 5 alusel liikmesriikidele ja teistele EMP lepingu osalisriikidele kirja, et neid esiteks sellest teavitada ja teiseks kutsuda üles esitama talle ühinemismääruse artikli 22 lõike 1 alusel üleandmistaotlust, et ta selle koondumise läbi vaataks.

Viimati nimetatud sättes on ette nähtud, et „[ü]ks või mitu liikmesriiki võivad taotleda, et komisjon vaataks läbi mis tahes koondumise, mis ei ole artikli 1 tähenduses [Euroopa] seisukohalt oluline, kuid mõjutab liikmesriikide vahelist kaubandust ja ähvardab oluliselt mõjutada konkurentsi taotleva liikmesriigi või taotlevate liikmesriikide territooriumil“.

Prantsuse konkurentsiasutus esitas 9. märtsil 2021 komisjonile üleandmistaotluse, millega Islandi, Norra, Belgia, Madalmaade ja Kreeka konkurentsiasutused taotlesid hiljem neist igaüht puudutavas osas ühinemist.

²⁷⁰ 13. juuli 2022. aasta kohtuotsus Illumina vs. komisjon (T-227/21, [EU:T:2022:447](#)).

²⁷¹ Nõukogu 20. jaanuari 2004. aasta määrus (EÜ) nr 139/2004 kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle (ELT 2004, L 24, lk 1; ELT eriväljaanne 08/03, lk 40) (edaspidi „ühinemismäärus“).

Pärast seda, kui komisjon oli Illuminat ja Graili Prantsuse riikliku konkurentsiasutuse üleandmistootlusest (edaspidi „teabekiri“) teavitanud, rahuldab ta selle taotluse ja vastavad liitumistaotlused (edaspidi „vaidlusalused otsused“).

Illumina, keda toetab Grail, esitas nende otsuste ja teabekirja peale tühistamishagi, mille Üldkohus 13. juuli 2022. aasta otsusega²⁷² rahuldamata jättis.

Euroopa Kohus, kellele Illumina ja Grail esitasid kumbki apellatsioonkaebuse, tühistas Üldkohtu otsuse ning asjas ise lõplikku otsust tehes vaidlusalused otsused.

Euroopa Kohtu hinnang

Edasikaevatud kohtuotsuses otsustas Üldkohus sisuliselt, et ühinemismääruse artikli 22 lõike 1 esimese lõigu grammatilisest, ajaloolisest, kontekstipõhisest ja teleoloogilisest tõlgendusest nähtub, et komisjon võib – nagu ta leidis vaidlusalustes otsustes – nõustuda koondumise üleandmisega selle artikli alusel olukorras, kus üleandmist taotleval liikmesriigil ei ole koondumiste kontrolli reguleerivate riigisiseste õigusnormide kohaselt õigust seda koondumist läbi vaadata. Nii on see tavaliselt siis, kui kavandatav koondumine ei ületa künniseid, mis on riigisiseste õigusnormidega kehtestatud selleks, et riiklik asutus saaks seda kontrollida.

Kuna Illumina ja Grail ei olnud selle hinnanguga nõus, analüüsis Euroopa Kohus Üldkohtu tõlgenduse põhjendatust.

Seos Üldkohtu rakendatud eri tõlgendamismeetodite vahel

Üldkohus lähtus ühinemismääruse artikli 22 lõike 1 esimese lõigu tõlgendamisel tõdemusest, et ilma et see võimaldaks teha lõpliku järelduse, viitab selle sätte grammatiline tõlgendus sellele, et liikmesriigil on õigus anda mis tahes koondumine, mis vastab selles artiklis sätestatud kumulatiivsetele tingimustele, üle komisjonile ja seda sõltumata koondumiste kontrolli reguleerivate riigisiseste õigusnormide olemasolust või ulatusest. Seejärel tõlgendas Üldkohus seda sätet ajalooliselt, kontekstipõhiselt ja teleoloogiliselt.

Selles küsimuses leidis Euroopa Kohus, et Üldkohtu lähenemisviis, mis seisneb erinevate tõlgendusmeetodite kombineerimises, ei ole ekslik.

Kuigi väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et liidu õigusnormi tõlgendus ei saa võtta selle sätte selgelt ja täpselt sõnastuselt kogu soovitatavat toimet, on liidu kohtul siiski võimalik kasutada teatud olukordades tõlgendamismeetodeid, mida ta peab sobivaks näiliselt selge liidu õigusnormi täpse ulatuse selgitamiseks.

Käsitletava juhtumi asjaoludel, kus ilmneb, et Üldkohtule tehti ühinemismääruse artikli 22 lõike 1 esimese lõigu väidetavalt selge sõnastuse ulatuse selgitamiseks teatavaks mitu asjaolu, otsustas Üldkohus õigesti, et ta ei saa piirduda sellega, et ta tõlgendab eraldiseisvalt selle sätte sõnastust – mis on ühtaegu nii lühike kui ka üldine –, ega hoiduda kontekstipõhisest ja teleoloogilisest tõlgendamisest, mida selgitab selle sätte kujunemislugu.

Ajalooline tõlgendus

Vaidlustamaks ühinemismääruse artikli 22 lõike 1 esimesele lõigule antud Üldkohtu ajaloolist tõlgendust, viitas Grail eelkõige dokumentidele, mis olid koostatud määruste nr 4064/89²⁷³ ja

²⁷² Vt joonealune märkus nr 270.

²⁷³ Nõukogu 21. detsembri 1989. aasta määrus (EMÜ) nr 4064/89 kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle (EÜT 1989, L 395, lk 1; ELT eriväljaanne 08/01, lk 31).

nr 1310/97²⁷⁴ ning ühinemismääruse vastuvõtmise ettevalmistavate materjalide raames, mida Üldkohtus ei arutatud.

Kuna komisjon vaidles nende tõendite vastuvõetavusele vastu, märkis Euroopa Kohus, et juhul kui – nagu käsitletavates kohtuasjades – kahtluse alla seatakse teisese õiguse sätte tõlgendus, peab liidu kohtul olema võimalik omal algatusel või talle õiguspäraselt hindamiseks esitatud asjaolude tõttu analüüsida ettevalmistavate materjalide raames koostatud dokumente, mille tulemusel see vastu võeti. Nimelt võib liidu õigusnormi seadusandlik kujunemislugu anda teavet liidu seadusandja kavatsuse kohta.

Sisulistes küsimustes tõdes Euroopa Kohus, et vastupidi sellele, mida Üldkohus otsustas, ei võimalda ajalooline tõlgendamine järeldada, et ühinemismääruse artikli 22 lõike 1 esimene lõik annab komisjonile pädevuse läbi vaadata koondumist, mis ei ole selle määruse artikli 1 tähenduses Euroopa seisukohalt oluline, sõltumata üleandmistootluse esitanud liikmesriigi koondumiste kontrolli reguleerivate õigusnormide ulatusest.

Sellega seoses leidis Euroopa Kohus, et Üldkohtu argumendid ühinemismääruse artikli 22 kujunemisloo kohta ei näita, et liidu seadusandja kavatses anda liikmesriikidele, kellel on koondumiste kontrolli reguleerivad riigisisised õigusnormid, õiguse anda komisjonile üle koondumisasjad, mis ei kuulu nende õigusnormide kohaldamisalasse.

Samuti ei anna ajaloolised dokumendid, mis puudutavad määruse nr 4064/89 ja ühinemismääruse vastuvõtmist, tunnistust liidu seadusandja tahtest kasutada vastavalt määruse nr 4046/89 artikli 22 lõikes 3 ja ühinemismääruse artiklis 22 ette nähtud üleandmismehhanisme, et kõrvaldada väidetavad lüngad, mis tulenevad kummagi määruse artiklis 1 ette nähtud Euroopa seisukohast oluliste koondumiste väljaselgitamise kvantitatiivsete künniste jäikusest.

Kontekstipõhine tõlgendus

Mis puudutab ühinemismääruse artikli 22 kontekstipõhist tõlgendamist, siis tõdes Euroopa Kohus, et kontekstiga seotud asjaolud, mida Üldkohus analüüsis, ei ole piisavad ka selle kindlakstegemisel, kas komisjon oli pädev vaidlusaluseid otsuseid vastu võtma.

Veel märkis Euroopa Kohus, et Üldkohus jättis tähelepanuta muud kontekstiga seotud asjaolud, mis võivad vaidlustatud kohtuotsuses antud tõlgenduse ümber lükata ja mis on seotud

- esiteks ühinemismääruse artikli 22 lõike 1 esimeses lõigus kehtestatud üleandmismehhanismi kohaldamise tingimustega,
- teiseks erinevustega selle üleandmismehhanismi ja ühe teise üleandmismehhanismi vahel, mis on ette nähtud selle määruse artikli 4 lõikes 5, ning
- kolmandaks selles määruses ette nähtud lihtsustatud menetlusega selle määruse kohaldamisala määratlevate künniste ja kriteeriumide läbivaatamiseks.

Neid asjaolusid arvestades järeldas Euroopa Kohus, et Üldkohus leidis vääralt, et ühinemismääruse artikli 22 kontekstipõhisest tõlgendusest tuleneb, et selle sätte alusel esitatud üleandmistootluse võib esitada sõltumata koondumiste *ex ante* kontrolli reguleerivate riigisiseste õigusnormide olemasolust või ulatusest.

Teleoloogiline tõlgendus

²⁷⁴ Nõukogu 30. juuni 1997. aasta määrus (EÜ) nr 1310/97, millega muudetakse määrust nr 4064/89 (EÜT 1997, L 180, lk 1; ELT eriväljaanne 08/01, lk 164).

Veel leidis Euroopa Kohus, et Üldkohus eksis, kui järeldas, et ühinemismääruse artikli 22 teleoloogiline tõlgendus kinnitab, et see artikkel kujutab endast korrektiivmeedet, mille eesmärk on kontrollida tõhusalt kõiki koondumisi, millel on märkimisväärne mõju konkurentsi struktuurile liidus, sõltumata koondumiste *ex ante* kontrolli reguleerivate riigisestse õigusnormide olemasolust või ulatusest.

Selles küsimuses rõhutas Euroopa Kohus, et ühinemismääruse artiklis 22 ette nähtud üleandmismehhanismiga taotletakse ainult kahte peamist eesmärki. Esimene eesmärk on võimaldada selliste koondumiste läbivaatamist, mis võivad moonutada konkurentsi kohalikul tasandil, kui asjaomasel liikmesriigil ei ole koondumiste kontrolli reguleerivaid riigisestseid õigusnorme. Teine eesmärk on „ainukontrolli“ põhimõtte laiendamine, et võimaldada komisjonil läbi vaadata mitmes liikmesriigis teatatud või teatamisele kuuluvat koondumist, et vältida mitut teatamist riiklikul tasandil ja tugevdada nii ettevõtjate õiguskindlust.

Seevastu ei ole tõendatud, et selle mehhanismi eesmärk oli kõrvaldada kontrollisüsteemis lüngad, mis on omased peamiselt käibekünnistel põhinevale süsteemile, mis juba oma määratluse kohaselt ei hõlma kõiki potentsiaalselt problemaatilisi koondumisi.

Üldkohtu tõlgendus, mille kohaselt on ühinemismääruse artikli 22 eesmärk võimaldada tõhusat kontrolli kõigi koondumiste üle, millel on oluline mõju konkurentsistruktuurile liidus, võib liiti kahjustada tasakaalu selle määrusega taotletavate eri eesmärkide vahel. Eelkõige ohustab selline tõlgendus tõhusust, ettenähtavust ja õiguskindlust, mis peavad koondumise osalistele olema tagatud.

Lisaks ilmneb, et ühinemismääruse artikli 22 lõike 1 esimesele lõigule Üldkohtu antud lai tõlgendus, mis võib kaasa tuua selle määruse kohaldamisala ja komisjoni koondumiste kontrollipädevuse laiendamise, on vastuolus ELL artikli 13 lõikest 2 tuleneva institutsioonidevahelise tasakaalu põhimõttega, mis on omane liidu institutsioonilisele struktuurile ja mille kohaselt on nõutav, et iga institutsioon arvestab oma pädevuse teostamisel teiste institutsioonide pädevusega.

Sellega seoses toonitas Euroopa Kohus esiteks, et ühinemismääruses on ette nähtud lihtsustatud menetlus määruse kohaldamisala kindlaksmääravate künniste läbivaatamiseks. Seega, kui eeldada, et selles määruses ette nähtud käibel põhinevate pädevuskünniste tõhusus peaks osutuma ebapiisavaks, et kontrollida teatavaid koondumisi, mis võivad konkurentsi oluliselt mõjutada, on üksnes liidu seadusandja ülesanne need läbi vaadata või näha ette kaitsemehhanism, mis võimaldab komisjonil sellist koondumist kontrollida.

Teiseks, kui liikmesriigid peavad vajalikuks laiendada koondumist käsitlevate õigusnormide alusel eelnevat läbivaatamist väärivate koondumisasjade kohaldamisala, võivad nad riigisestse õigusnormides ette nähtud käibel põhinevaid pädevuskünniseid vähendada.

Edasikaevatud kohtuotsuse ja vaidlusaluste otsuste tühistamine

Eeltoodut arvestades järeldas Euroopa Kohus, et kuna Üldkohus leidis, et liikmesriigid võivad ühinemismääruse artikli 22 lõike 1 esimese lõigu alusel esitada selles kehtestatud tingimustel taotluse sõltumata nende koondumiste *ex ante* kontrolli reguleerivate riigisestse õigusnormide ulatusest, rikkus ta selle sätte tõlgendamisel õigusnormi. Seega otsustas Üldkohus vääralt, et komisjon toimis õigesti, kui ta rahuldas vaidlusaluste otsustega selle määruse artikli 22 alusel Prantsuse riikliku konkurentsiasutuse üleandmistootluse ja teiste riiklike konkurentsiasutuste liitumistootlused.

Seetõttu tühistas Euroopa Kohus Üldkohtu otsuse. Tehes asjas ise lõpliku otsuse, tühistas ta ka vaidlusalused otsused.

4. Riigiabi

10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. lirimaa jt (C-465/20 P, [EU:C:2024:724](#))

Apellatsioonkaebus – Riigiabi – ELTL artikli 107 lõige 1 – Liikmesriigi maksustamisalased eelotsused (tax rulings) – Valikulised maksueelised – Intellektuaalomandilitsentsidest saadud kasumi omistamine mitteresidendist äriühingute filiaalidele – Reaalturuväärtuse põhimõte

Euroopa Kohus (suurkoda) tühistas Üldkohtu otsuse lirimaa jt vs. komisjon²⁷⁵, millega Üldkohus tühistas Euroopa Komisjoni otsuse riigiabi kohta, mida lirimaa andis Apple'ile²⁷⁶, ja tegi seejärel ise lõpliku kohtuotsuse vaidluse ülejäänud osade kohta, leides, et arvestades vaidlusaluses otsuses sisalduvat analüüsi ja Üldkohtu järeldusi, mida ei ole vaidlustatud, on komisjon õigesti järelendanud, et eelis, mis anti kahele Apple'i kontserni kuuluvale lirimaa õiguse alusel asutatud äriühingule kahe maksualase eelotsusega, mille lirimaa maksuhaldur tegi nende äriühingute liri filiaalide maksustatava summa kindlaksmääramise kohta, on valikuline. Sellega seoses asetab Euroopa Kohus oma analüüsi hiljuti konsolideeritud kohtupraktika põhimõtete raamesse²⁷⁷, mis puudutavad võrdlusraamistiku määramist ja analüüsi, millest lähtuvalt tuleb maksumeetmete valikulisust ELTL artikli 107 lõike 1 alusel hinnata. Sellega seoses tuletas ta meelde, et küsimus, kas asjakohane võrdlusraamistik on piiritletud sobival viisil ja – laiemalt – kas seda moodustavaid riigisiseseid sätteid on tõlgendatud õigesti, on õigusküsimus, mida Euroopa Kohus võib apellatsioonimenetluses kaebuse eseme ulatuses kontrollida.

Apple'i kontsernis kontrollib Apple Inc., mille asukoht on Cupertino (Ameerika Ühendriigid), oma 100% osalusega tütarettevõtja Apple Operations Internationali kaudu mitmesuguseid liri õiguse alusel asutatud äriühinguid. Apple Operations Internationalile kuulub 100% osalus tütarettevõtjas Apple Operations Europe (AOE), kellele omakorda kuulub 100% osalus tütarettevõtjas Apple Sales International (ASI). ASI ja AOE on mõlemad liri õiguse alusel asutatud äriühingud, ent ei ole lirimaa maksuresidendid. ASI-l ja AOE-l on mõlemal lirimaal filiaal, mis ei ole eraldi õigussubjekt.²⁷⁸

ASI ja AOE olid Apple Inc-ga seotud kulude jagamise kokkuleppega, mis nägi muu hulgas ette, et neile antakse tasuta litsentsid, et nad saaksid kasutada Apple'i kontserni intellektuaalomandiõigusi. See kasutus seisnes eelkõige asjaomaste toodete valmistamises ja müügis kogu maailmas, välja arvatud Ameerika mandril.

Asjasse puutuval perioodil kehtinud liri äriühingu tulumaksu käsitlevate maksuõigusnormide kohaselt (edaspidi „viidatud õigusnorm“) maksustati mitteresidendist äriühingute lirimaal tegutseva filiaali kaudu otseselt või kaudselt teenitud äritulu. Käsitletaval juhul esitasid ASI ja AOE õiguseellased 1990. aastal lirimaa maksuhaldurile taotlused, milles paluti täpsustada nende maksustatava kasumi kindlaksmääramist. Selles kontekstis tegi lirimaa maksuhaldur 1991. aastal esimese maksualase eelotsuse, mis vaadati hiljem ASI ja AOE taotlusel uuesti läbi, ning 2007. aastal teise otsuse (edaspidi koos „vaidlustatud eelotsused“).

²⁷⁵ 15. juuli 2020. aasta kohtuotsus lirimaa jt vs. komisjon (T-778/16 ja T-892/16, [EU:T:2020:338](#)).

²⁷⁶ Komisjoni 30. augusti 2016. aasta otsus (EL) 2017/1283 riigiabi SA.38373 (2014/C) (ex 2014/NN) (ex 2014/CP) kohta, mida lirimaa andis Apple'ile (ELT 2017, L 187, lk 1; edaspidi „vaidlusalune otsus“).

²⁷⁷ Vt eelkõige 5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Luksemburg jt vs. komisjon (C-451/21 P ja C-454/21 P, [EU:C:2023:948](#)).

²⁷⁸ ASI liri filiaal vastutab muu hulgas hanke-, müügi- ja turustustegevuse eest, mis on seotud Apple'i kaubamärgiga toodete müügiga nii sidusüksustele kui ka kolmandast isikust klientidele eri piirkondades, sh Euroopa, Lähis-Ida, India ja Aafrika piirkonnas ning Aasia ja Vaikse ookeani piirkonnas. AOE liri filiaal vastutab teatud konkreetsetesse tootevalikusse kuuluvate arvutitoodete – sealhulgas lauaarvuti iMac, sülearvuti MacBook ja muude arvutitarvikute – valmistamise ja kokkupaneku eest lirimaal ning tarnib neid sidusüksustele Euroopa, Lähis-Ida, India ja Aafrika jaoks.

Komisjon võttis 2014. aastal algatatud ametliku uurimismenetluse tulemusena vastu vaidlusaluse otsuse, mis käsitleb vaidlustatud eelotsuseid. Komisjon leidis selles otsuses, et kuna vaidlustatud eelotsused tõid kaasa ASI ja AOE lirimaal äriühingu tulumaksuga maksustamisel aluseks võetava maksustatava summa vähenemise, andsid need neile äriühingutele eelise. Käsitletaval juhul valikulise eelise olemasolu tõendamiseks hindas komisjon, kas esineb võrdlusraamistikust tehtavast erandist tulenev valikuline eelis. Esimese ja teise võimalusena ning alternatiivselt esitatud põhjendustele tuginedes leidis komisjon sisuliselt, et vaidlustatud eelotsused võimaldasid ASI-l ja AOE-l vähendada nende poolt lirimaal tasumisele kuuluvat maksusummat perioodil, mil eelotsused kehtisid, ehk aastatel 1991–2014, ning see maksusumma vähendamine kujutas endast eelist teiste sarnases olukorras olevate äriühingute ees. Täpsemalt leidis komisjon esimese võimalusena, et kuna lirimaa maksuhaldur nõustus vaidlustatud eelotsustes lähtuma eeldusest, et ASI ja AOE valduses olevad Apple'i kontserni intellektuaalomandilitsentsid tuleb omistada väljaspool lirimaad tegutsevatele üksustele, erinesid ASI ja AOE lirimaal maksustatavad aastakasumid reaalturuväärtuse põhimõttel toimival turul usaldusväärse hinnangu kohaselt saadud tulemi ligilähedasest suuruselt.

Üldkohus, lahendades vastavalt lirimaa ning ASI ja AOE hagisid vaidlusaluse otsuse tühistamise nõudes, leidis, et komisjon ei ole suutnud õiguslikult piisavalt tõendada eelise olemasolu ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, ning tühistas vaidlusaluse otsuse tervikuna.

Sissejuhatuseks tuletas Üldkohus oma otsuses meelde, et riigiabi kontrollides peab komisjon selleks, et hinnata, kas vaidlustatud eelotsuste näol oli tegemist sellise abiga, eelkõige tõendama, et eelotsused andsid valikulise eelise.

Selles osas lükkas Üldkohus komisjoni esimese võimalusena esitatud põhjendused, mis käsitlevad eelise olemasolu, tagasi kahel põhjusel, mis puudutavad esiteks komisjoni hinnanguid tavapärase maksustamise kohta käsitletavas asjas kohaldatava liri maksuõiguse alusel ning teiseks komisjoni hinnanguid Apple'i kontsernisisesse tegevuse kohta.

Kui Üldkohus oli tagasi lükanud selle kohta ka teise võimalusena ja alternatiivselt esitatud põhjendused, tühistas ta vaidlusaluse otsuse tervikuna, analüüsimata muid lirimaa ning ASI ja AOE esitatud väiteid ja etteheiteid.

Komisjon põhjendas oma apellatsioonkaebust kahe väitega, mis puudutavad vaidlustatud kohtuotsuse põhjendusi, mis käsitlevad vastavalt komisjoni esimese võimalusena esitatud põhjenduste ja teise võimalusena esitatud põhjenduste hindamist.

Euroopa Kohu hinnang

Sissejuhatuseks märkis Euroopa Kohus, et riigisisese maksumeetme „valikuliseks“ kvalifitseerimisel peab komisjon ELTL artikli 107 lõike 1 kohaldamisel kõigepealt kindlaks tegema, milline on asjaomases liikmesriigis kohaldatav võrdlussüsteem, s.o „tavapärane“ maksustamissüsteem, ja seejärel näitama, et vaidlusalune maksumeede kaldub võrdlussüsteemist kõrvale, kuna see eristab ettevõtjaid, kes võrdlussüsteemi eesmärgi seisukohast on sarnases faktilises ja õiguslikus olukorras.

Euroopa Kohus täpsustas, et võrdlusraamistiku kindlakstegemine on maksumeetmete korral erilise tähtsusega, kuna ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses majandusliku eelise olemasolu saab tuvastada üksnes võrdluses nn tavapärase maksustamisega.

Selles küsimuses täheldas Euroopa Kohus ühtlasi, et väljaspool valdkondi, milles liidu maksuõigus on ühtlustatud, määratleb asjaomane liikmesriik – kasutades oma pädevust otsese maksustamise valdkonnas – maksu olemuslikud tunnused, mis määravad põhimõtteliselt kindlaks võrdlusraamistiku või „tavapärase“ maksustamissüsteemi. Nii on see eelkõige maksustatava summa, maksustatava teokoosseisu ja sellega kaasneda võivate maksuvabastuste kindlaksmääramise puhul. Sellest järeldub, et võrdlussüsteemi kindlakstegemisel tuleb arvesse võtta ainult asjaomases liikmesriigis kohaldatavat riigisisest õigust. See järeldus ei piira siiski võimalust tuvastada, et võrdlusraamistik ise,

nagu see tuleneb riigisisest õigusest, on vastuolus riigiabi valdkonda reguleeriva liidu õigusega, kui vaidlusalune maksusüsteem on välja töötatud ilmselgelt diskrimineerivate parameetrite alusel, mille eesmärk on liidu õigusest kõrvale hoida.

Neist põhimõtetest lähtudes vaatas Euroopa Kohus apellatsioonkaebuse läbi.

Alustuseks sedastas Euroopa Kohus, et komisjoni esimese võimalusena esitatud põhjendused on rajatud eeldusele, et kasumi nõuetekohaseks omistamiseks vastavalt kohaldatavas riigisiseses õigusnormis ette nähtud eraldiseisva üksuse lähenemisviisile²⁷⁹ ja reaalturuväärtuse põhimõttele pidid lirimaa pädevad ametiasutused kontrollima, ega ASI ja AOE valduses olevate Apple'i kontserni intellektuaalomandilitsentside kasutamisest saadud tulu ei tulnud tervikuna või osaliselt omistada nende liri filiaalidele. Nimetatud õigusnormis nõutud kontrolli tegemata jätmine tõi komisjoni arvates kaasa nende äriühingute maksukoormuse vähenemise, mis andis neile valikulise eelise.

Pärast seda täpsustust leidis Euroopa Kohus, et komisjonil on õigus vaidlustada Üldkohtu hinnangud lirimaa õigusest tulenevale võrdlusraamistikule. Küsimus, kas Üldkohus piiritles lirimaa õiguses asjakohase võrdlussüsteemi sobival viisil ja – laiemalt – tõlgendas süsteemi moodustavaid riigisiseseid sätteid õigesti, on nimelt õigusküsimus, mida Euroopa Kohus võib apellatsioonimenetluses kontrollida. Niisiis on vastuvõetavad komisjoni argumendid, mille eesmärk on seada kahtluse alla võrdlusraamistiku valik või selle tähendus valikulise eelise olemasolu analüüsi esimeses etapis, kuna see analüüs põhineb riigisisese õiguse õiguslikul kvalifitseerimisel liidu õigusnormi alusel. Käsitletaval juhul kehtib see nii etteheite kohta, et Üldkohus tõlgendas otsust väärtalt, kui ta leidis, et esimese võimalusena esitatud põhjendustes piirdus komisjon „välistusmeetodil“ põhineva lähenemisega, kui ka etteheite kohta, millega komisjon heidab ette, et Üldkohus lähtus funktsioonidest, mida täitis Apple Inc.

Euroopa Kohus analüüsis seega esimesena etteheidet, et vaidlusaluse otsuse tõlgendamisel on tehtud viga, kuna Üldkohus leidis, et komisjoni esimese võimalusena esitatud põhjendused põhinesid üksnes sellel, et ASI ja AOE peakontoritel ei olnud töötajaid ega füüsilist tegevuskohta, ning seega „välistusmeetodile“ tugineval lähenemisel.

Sellega seoses tõdes Euroopa Kohus kõigepealt, et komisjoni arutluskäik põhineb eeldusel, et esiteks on viidatud õigusnormi kohaldamiseks vaja eelnevalt kindlaks määrata kasumi omistamise meetod, mida selles õigusnormis ei ole määratletud, ja teiseks peab see meetod viima reaalturuväärtuse põhimõttele vastava tulemuseni. Üldkohus ei seadnud seda arutluskäiku kahtluse alla, kuid ta lisas, et nii-öelda tavaline maksustamine määratletakse vastavalt liikmesriigi maksuõigusnormidele ja ka see, kas tegemist on eelisega, tuleb tuvastada võrdluses nende normidega, ning täpsustas seejärel, et kui neis õigusnormides on ette nähtud, et mitteresidendist äriühingute filiaalide lirimaal toimuvast äritegevusest saadud kasumit maksustatakse samadel tingimustel nagu residendist äriühingutel, võimaldab ELTL artikli 107 lõige 1 komisjonil kontrollida, kas filiaalidele omistatava kasumi tase, millega liikmesriigi asutused nende mitteresidendist äriühingute maksustatava kasumi kindlaksmääramisel nõustunud on, vastab kasumitasemele, mis oleks saadud selle äritegevusega tegelemisest turutingimustel.

Euroopa Kohtu hinnangul näitab see, et reaalturuväärtuse põhimõtte kohaldamine käsitletavas asjas põhineb liri äriühingu tulumaksu käsitlevatel maksuõigusnormidel ja seega võrdlussüsteemil, mille komisjon tuvastas ja mille Üldkohus muutmata jättis. Käsitletavas asjas möönis Üldkohus sõnaselgelt, et vastupidi sellele, mida väidab lirimaa, vastab viidatud õigusnormi kohaldamine liikmesriigi kirjeldatud viisil sisuliselt funktsionaalsele ja faktilisele analüüsile heakskiidetud OECD lähenemisviisi esimeses etapis, mis puudutab kasumi omistamist püsivale tegevuskohale. Nende järelduste alusel tuvastas Üldkohus, et komisjon ei kohaldanud õigust väärtalt, kui ta reaalturuväärtuse põhimõttele

²⁷⁹ Tegemist on eelkõige 1997. aasta konsolideeritud maksuseadustiku (Taxes Consolidation Act 1997; edaspidi „TCA 97“) §-s 25 sätestatuga.

tuginedes kontrollis, kas viidatud õigusnormi kohaldamiseks lirima maksuhalduri poolt ASI ja AOE filiaalidele nende lirimaal toimunud äritegevusega seoses omistatud kasumi tase, millega vaidlustatud eelotsustes nõustuti, vastas kasumi tasemele, mis oleks saadud sellise äritegevusega tegelemisest turutingimustel, ja kui ta selle kohaldamisel sisuliselt tugines heakskiidetud OECD lähenemisviisile, võttes arvesse vara, funktsioonide ja riskide jaotust nende filiaalide ja nende äriühingute muude osade vahel. Neid järeldusi tuleb pidada õigeks, kuna teised pooled ei ole neid käsitletavas apellatsioonimenetluses nõuetekohaselt vaidlustanud.

Vaidlusaluses otsuses esitatud arutluskäigu etappidest nähtub aga, et komisjon leidis kõigepealt, et ASI ja AOE lirimaal maksustatava kasumi kindlaksmääramiseks asjasse puutuva riigisisese õigusnormi kohaselt tuleb reaaluruväärtuse põhimõtte alusel võrrelda vastavalt nende äriühingute peakontorite ja liri filiaalide funktsioone seoses intellektuaalomandilitsentsidega. Seejärel analüüsis ta selle kriteeriumi alusel eraldi iga peakontori ja iga filiaali rolli seoses nende litsentsidega. Analüüsi tulemusel tuvastas komisjon esiteks, et peakontoritel puudusid intellektuaalomandilitsentsidega seotud funktsioonid, ja teiseks, et liri filiaalidel oli aktiivne roll, mis tulenes nende litsentside haldamise ja kasutamisega seotud teatud hulga funktsioonide täitmisest ja riskide võtmisest. Pealegi on järeldus, et peakontoritel puudusid „aktiivsed või olulised“ funktsioonid, tehtud selle põhjal, et Apple ei ole tõendanud vastupidist, ning sellele lisandus teave, et nendel kontoritel ei olegi reaalselt suutlikkust neid funktsioone täita. Seega ei põhine komisjoni esimese võimalusena esitatud põhjendused ainult sellel, et peakontorid ei täitnud intellektuaalomandilitsentsidega seotud funktsioone, vaid ka nende funktsioonide analüüsil, mida filiaalid nende litsentsidega seoses reaalselt täitsid.

Seega ei jõudnud komisjon järeldusele, et intellektuaalomandilitsentsid ja nendega seotud kasum tuleb omistada liri filiaalidele, tõdemuse põhjal, et peakontoritel ei olnud töötajaid ega füüsilist tegevuskohta väljaspool neid filiaale. Komisjon tegi selle järelduse pärast kahe erineva asjaolu tuvastamist, nimelt esiteks peakontoritel aktiivsete või oluliste funktsioonide täitmise ja kantavate riskide puudumine ning teiseks nende filiaalide täidetavate funktsioonide ja kantavate riskide paljusust ja tsentraliseeritust, ning kohaldas selleks vaidlusaluses otsuses nimetatud õiguslikku kriteeriumi.

Neil asjaoludel järeldas Euroopa Kohus, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta leidis, et esimese võimalusena esitatud põhjendustes piirdus komisjon „välistusmeetodil“ põhineva lähenemisega; see on vaidlusaluse otsuse väär tõlgendamine.

Teisena, mis puudutab apellatsioonkaebuses viidatud põhjendusi, millele tuginedes Üldkohus leidis, et ASI ja AOE filiaalid lirimaal ei kontrollinud Apple'i kontserni intellektuaalomandilitsentse ega teeninud kasumit, mida komisjon väitis neid olevat saanud, siis leidis Euroopa Kohus kõigepealt, et komisjon väidab põhjendatult, et Üldkohus rikkus menetlusnormi, kui ta võttis oma analüüsis arvesse tõendeid, mida ei esitatud haldusmenetluses ja mida tuleb seega pidada vastuvõetamatuks. Lisaks täheldas Euroopa Kohus seoses maksustatava kasumi omistamise meetodiga, mis on nõutav lirima õiguse alusel, et mitteresidendist äriühingu kasumi kindlaksmääramise kriteerium, mida Üldkohus pidas TCA 97 § 25 alusel kohaldatavaks, nõuab, et arvesse võetaks vara, funktsioonide ja riskide jaotust liri filiaalide ja asjaomaste äriühingute muude osade vahel, jättes kõrvale selliste eraldi üksuste võimaliku rolli nagu käsitletaval juhul Apple Inc. Sellega seoses tõdes Euroopa Kohus, et Üldkohus tugines kritiseeritud põhjendustes sõnaselgelt või kaudselt funktsioonidele, mida viimati nimetatud üksus Apple'i kontserni intellektuaalomandiga seoses täitis, et põhjendada oma järeldust, et komisjoni analüüs on ekslik. Sellest tulenevalt järeldas Euroopa Kohus, et komisjon väitis õigesti, et selleks, et asuda seisukohale, et tõendid, mis võimaldasid omistada intellektuaalomandilitsentside kasutamisest saadud tulu ASI ja AOE filiaalidele, ei olnud piisavad, võrdles Üldkohus väärtalt filiaalide nende litsentsidega seoses täidetavaid funktsioone Apple Inc. poolt seoses Apple'i kontserni intellektuaalomandiga täidetavate funktsioonidega, mitte funktsioonidega, mida peakontorid seoses nende litsentsidega reaalselt täitsid.

Kolmandana analüüsis Euroopa Kohus järeldust, mille kohaselt ASI ja AOE väljaspool lirimaad sõlmitud kokkulepped ja tegevus annavad tunnistust sellest, et need äriühingud olid võimelised

Apple'i kontserni intellektuaalomandit arendama ja haldama ning teenima kasumit väljaspool lirimaad, mistõttu seda kasumit lirimaal ei maksustatud. Ta leidis sellega seoses, et kui toimiku ühe tõendi tõendusliku väärtuse hindamine on üldjuhul ainult Üldkohtu pädevuses, peab ta seevastu analüüsima tõendamiskoormise väära kindlaksmääramise etteheidet. Kui Üldkohus leidis, et komisjon peab tõendama selliste oluliste äriotsuste olemasolu, mida ei ole mainitud asjaomaste äriühingute juhatuse protokollides, pani ta käsitletavas asjas komisjonile ülemäärase tõendamiskoormise.

Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tühistas Euroopa Kohus edasikaevatud kohtuotsuse osas, milles nõustuti etteheidetega esimese võimalusena esitatud põhjenduste vastu valikulise eelise olemasolu küsimuses ja seetõttu tühistati vaidlusalune otsus.

Seejärel leidis Euroopa Kohus, et menetlusstaadium lubab teha asja suhtes kohtuotsuse, ja analüüsis ise lirimaa ning ASI ja AOE poolt vaidlusaluse otsuse peale esitatud tühistamishagisid.

Selles osas asus Euroopa Kohus kõigepealt seisukohale, et tuleb tagasi lükata kõik väited, mis on suunatud komisjoni hinnangute vastu tema esimese võimalusena esitatud põhjendustes, mis puudutavad esiteks võrdlusraamistiku kindlakstegemist ja teiseks käsitletavas asjas liri õiguse alusel kohaldatavat tavapärast maksustamist, kuna Üldkohus lükkas sellekohased etteheited tagasi põhjendustega, mida ei ole apellatsioonimenetluses vaidlustatud. Kuna vastuapellatsioonkaebust ei ole esitatud, on sellistel põhjendustel kohtuotsuse seadusjõud.

Järgmiseks tõdes Euroopa Kohus, et vastupidi sellele, mida leidis Üldkohus, on komisjon suutnud tõendada, et arvestades ühelt poolt ASI ja AOE liri filiaalide reaalselt tegevust ja täidetud funktsioone ning teiselt poolt seda, et puuduvad omavahel kooskõlas olevad tõendid, mis kinnitaksid, et strateegilisi otsuseid teevad ja viivad ellu nende äriühingute väljaspool lirimaad asuvad peakontorid, oleks ASI ja AOE lirimaal maksustatava aastakasumi kindlaksmääramisel tulnud Apple'i kontserni intellektuaalomandilitsentside kasutamisest saadud kasum omistada liri filiaalidele. Lisaks on komisjon piisavalt tõendanud, et vaidlustatud eelotsuste tagajärjel koheldakse ASId ja AOEd maksustamisel soodsamalt võrreldes lirimaa residendist äriühingutega, kelle suhtes maksuhaldur selliseid eelotsuseid ei kohalda, st eelkõige võrreldes sõltumatute integreerimata äriühingutega, kontserni integreeritud äriühingutega, kes teevad tehinguid kolmandate isikutega, või kontserni integreeritud äriühingutega, kes teevad tehinguid oma kontserni äriühingutega, määrates nende tehingute hinna kindlaks reaalturuväärtusele vastavatel tingimustel, samas kui need äriühingud on sarnases faktilises ja õiguslikus olukorras võrdlussüsteemi eesmärgi seisukohast, milleks on lirimaal teenitud kasumi maksustamine. Lõpetuseks leidis komisjon vaidlusaluses otsuses õigesti, et vaidlustatud eelotsustest tulenev ASI ja AOE kasumi erinev maksustamine ei ole lirimaa maksusüsteemi olemuse ega ülesehitusega põhjendatud. Neil asjaoludel tuleb tagasi lükata hagejate etteheited, mis puudutavad eelotsuste valikulisuse analüüsi vaidlusaluses otsuses.

Pealegi ei teinud komisjon viga, kui ta leidis, et lirimaa loobus ASI ja AOE maksutulust, kuna vaidlustatud eelotsustega on kiidetud heaks kasumi omistamise meetodid, mis viivad tulemuseni, mida turutingimustes tegutsevad eraldiseisvad ja sõltumatud ettevõtjad ei oleks aktsepteerinud. Need eelotsused vähendavad nimelt viidatud õigusnormi kohaldamisel ASI ja AOE maksustatavat kasumit ja seega nende poolt lirimaal tasumisele kuuluvat äriühingu tulumaksu summat võrreldes teiste selles liikmesriigis maksukohustuslasest äriühingutega, kelle maksustatav kasum kajastab turuväärtuse põhimõttele vastavatel tingimustel kindlaksmääratud turuhindu. Sellised meetmed vähendavad seega ettevõtja eelarvet üldjuhul koormavaid kohustusi, mistõttu need toovad tõepoolest kaasa „riigi ressurssidest“ antud eelise.

Lõpuks lükkas Euroopa Kohus põhjendamatus tõttu tagasi väited, mis puudutavad eelkõige õiguse olla ära kuulatud rikkumist menetluses, mis päädis vaidlusaluse otsuse vastuvõtmisega, õiguskindluse ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtete rikkumist ning komisjoni pädevuse ületamist ja komisjoni sekkumist liikmesriikide pädevusse, rikkudes liikmesriikide maksuautonoomia põhimõtet.

Eeltoodud kaalutlusi silmas pidades jättis Euroopa Kohus Üldkohtule esitatud tühistamishagid tervikuna rahuldamata.

5. Trahvi tagasimaksmine

11. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. Deutsche Telekom (C-221/22 P, [EU:C:2024:488](#))

Apellatsioonkaebus – Konkurents – ETL artiklid 266 ja 340 – Kohtuotsus, millega vähendatakse Euroopa Komisjoni määratud trahvi suurust – Alusetult saadud summa tagasimaksmine komisjoni poolt – Kohustus maksta intressi – Kvalifitseerimine – Kindlasummaline hüvitis alusetult tasutud trahvisumma kasutamise võimalusest ilmajätmise eest – Kohaldatav määr

Euroopa Kohtu suurkoda jättis rahuldamata Euroopa Komisjoni apellatsioonkaebuse Üldkohtu otsuse peale, millega mõisteti komisjonilt Deutsche Telekom AG kasuks välja 1 750 522 euro suurune hüvitis kahju eest, mille tekitas komisjoni keeldumine maksta intressi summalt, mille ta maksis nimetatud ettevõtjale tagasi selle trahvi vähendamise tõttu, mille viimane oli ajutiselt tasunud.

15. oktoobri 2014. aasta otsusega²⁸⁰ määras komisjon Deutsche Telekomile 31 070 000 euro suuruse trahvi turgu valitseva seisundi kuritarvitamise eest lairibaühenduse teenuste Slovakkia turul.

Deutsche Telekom esitas otsuse peale tühistamishagi, kuid tasus samas 16. jaanuaril 2015 ajutiselt selle trahvi. Üldkohus rahaldas oma 13. detsembri 2018. aasta otsusega²⁸¹ selle hagi osaliselt ja vähendas trahvi suurust 12 039 019 euro võrra. Komisjon maksis 19. veebruaril 2019 selle summa Deutsche Telekomile tagasi.

Seevastu keeldus komisjon 28. juuni 2019. aasta kirjas Deutsche Telekomile maksmast intressi ajavahemiku eest alates trahvi tasumise kuupäevast kuni alusetuks tunnistatud trahviosa tagasimaksmise kuupäevani (edaspidi „asjaomane ajavahemik“).

Lahendades Deutsche Telekom'i hagi, otsustas Üldkohus²⁸² muu hulgas, et komisjoni keeldumine Deutsche Telekomile intressi maksmisest kujutab endast ETL artikli 266 esimese lõigu piisavalt selget rikkumist²⁸³, mis võib kaasa tuua Euroopa Liidu lepinguvälise vastutuse. Arvestades otsese põhjusliku seose olemasolu kõnealuse rikkumise ja kahju vahel, mis seisnes selles, et asjaomases ajavahemikus ei saanud Deutsche Telekom alusetult tasutud trahvisummalt viivitusintressi, mõistis Üldkohus Deutsche Telekom'i kasuks välja 1 750 522 euro suuruse hüvitise, mille arvutamisel kohaldati analoogia alusel delegeeritud määruse nr 1268/2012²⁸⁴ artikli 83 lõike 2 punktis b ette nähtud määra

²⁸⁰ Komisjoni 15. oktoobri 2014. aasta otsus C(2014) 7465 (final) ETL artiklis 102 ja EMP lepingu artiklis 54 sätestatud menetluse kohta (juhtum AT.39523 – Slovak Telekom), mida parandati tema 16. detsembri 2014. aasta otsusega C(2014) 10119 (final) ja 17. aprilli 2015. aasta otsusega C(2015) 2484 (final).

²⁸¹ 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Deutsche Telekom vs. komisjon (T-827/14, [EU:T:2018:930](#)).

²⁸² 19. jaanuari 2022. aasta kohtuotsus Deutsche Telekom vs. komisjon (T-610/19, [EU:T:2022:15](#); edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“).

²⁸³ Selles sättes on ette nähtud, et institutsioonid, kelle akt on liidu kohtu otsusega tühistatud, on kohustatud võtma kõik selle kohtuotsuse täitmiseks vajalikud meetmed.

²⁸⁴ Komisjoni 29. oktoobri 2012. aasta delegeeritud määrus (EL) nr 1268/2012, mis käsitleb Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse nr 966/2012 (mis käsitleb Euroopa Liidu üldelarve suhtes kohaldatavaid finantseeskirju) kohaldamise eeskirju (ELT 2012, L 362, lk 1).

ehk 2015. aasta jaanuaris kehtinud EKP refinantseerimismäära, mida oli suurendatud 3,5 protsendipunkti võrra.

Komisjon esitas selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt lükkas Euroopa Kohus tagasi Deutsche Telekom'i esitatud vastuvõetamatus vastuväite, mis põhines asjaolul, et tegelikult ei olnud see esitatud mitte vaidlustatud kohtuotsuse peale, vaid Euroopa Kohtu otsuse *Printeos*²⁸⁵ peale, millele Üldkohus oma otsuses tugines.

Selle kohta märkis Euroopa Kohus, et komisjonile nagu kõigile teistele apellatsioonimenetluse pooltele peab jääma võimalus seada kahtluse alla õiguspõhimõtted, mida Üldkohus on kohaldanud kohtuotsuses, mille tühistamist nõutakse, isegi kui need põhimõtted on välja kujundatud kohtuotsustega, mille peale üldse ei saa või enam ei saa apellatsioonkaebust esitada.

Kõnealusel juhul väitis komisjon ise, et tema apellatsioonkaebuse eesmärk oli paluda Euroopa Kohtul uuesti läbi vaadata kohtuotsusest *Printeos* tulenev kohtupraktika, nagu Üldkohus seda vaidlustatud kohtuotsuses kohaldas. Kuna komisjoni argumentides olid piisavalt täpselt välja toodud vaidlustatud kohtuotsuse kritiseeritavad osad ja põhjused, miks selles kohtuotsuses oli tema arvates rikutud õigusnorme, tunnistas Euroopa Kohus apellatsioonkaebuse vastuvõetavaks.

Sisu osas lükkas Euroopa Kohus esiteks tagasi komisjoni väite, et Üldkohus rikkus ETL artikli 266 tõlgendamisel õigusnormi.

Euroopa Kohus tuletas sellega seoses meelde, et ETL artikli 266 esimesest lõigust tuleneb, et institutsioon, kelle akt on tühistatud, peab võtma selle kohtuotsuse täitmiseks vajalikud meetmed, millega akt on *ex tunc* tühiseks tunnistatud. See toob eelkõige kaasa nimetatud akti alusel alusetult tasutud summade tagastamise ja intressi maksmise. Selles kontekstis on intressi maksmine tühistava kohtuotsuse täitmise meede, kuna selle eesmärk on maksta kindlasummalist hüvitist selle eest, et isikul ei olnud võimalik nõudele vastavat summat kasutada, ning ärgitada võlgnikku täitma seda kohtuotsust niipea kui võimalik.

Üldisemalt, kui rahasummad on saadud liidu õigust rikkudes, tuleb olenemata sellest, kas need on saanud liikmesriigi asutus või liidu institutsioon, organ või asutus, need rahasummad tagastada ja tagastamisega peab kaasnema intress, mis hõlmab kogu ajavahemikku alates nende rahasummade tasumise kuupäevast kuni nende tagastamise kuupäevani – see kujutab endast alusetult saadu tagastamise üldpõhimõtte väljendust.

Sellest järeldub, et Üldkohus ei rikkunud õigusnormi, kui ta leidis, et komisjon rikkus ETL artikli 266 esimest lõiku oma keeldumisega maksta alusetult tasutud trahvisummalt Deutsche Telekomile asjaomase ajavahemiku eest intressi.

Selle järelduse paikapidavust ei sea kahtluse alla asjaolu, et Üldkohus kvalifitseeris intressi, mida komisjon pidi kõnealuses asjas maksma, mitmel korral „viivitusintressiks“ või „viiviseks“ – mõisted, mis viitavad võlgnikupoolsele maksmisega hilinemisele ja kavatsusele teda karistada. Nimelt, olgu selline kvalifitseerimine asjasse puutuva intressi eesmärki arvestades kui tahes vaieldav, vastab siiski tõele, et Üldkohus leidis, et komisjon oli vastavalt eespool meenutatud põhimõtetele kohustatud alusetult saadud summa tagasimaksmisel sellele lisama intressi, et maksta Deutsche Telekomile kindlasummalist hüvitist selle eest, et viimasel ei olnud võimalik kõnealust summat kasutada.

Samuti ei rikkunud Üldkohus õigusnormi, kui ta lükkas tagasi komisjoni argumendid delegeeritud määruse nr 1268/2012 artikli 90 lõike 4 punkti a kohta, milles on ette nähtud, et komisjon maksab

²⁸⁵ 20. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus komisjon vs. *Printeos* (C-301/19 P, [EU:C:2021:39](#)).

põhjendamatult sisse nõutud summad asjaomasele kolmandale isikule tagasi koos ja „nendelt kogunenud intressid[ega]“. Võimalik kohustus maksta tegelikult kogunenud intressi ei mõjuta nimelt tulenevalt ELTL artikli 266 esimesest lõigust komisjonil lasuvat kohustust maksta asjaomasele ettevõtjale kindlasummalist hüvitist selle eest, et tal ei olnud võimalik alusetult tasutud trahvisummale vastavat rahasummat kasutada selle komisjonile ülekandmise tõttu, sh juhul, kui ettevõtja poolt ajutiselt tasutud trahvisumma investeerimisel puudus tootlus.

Euroopa Kohus kordas ka Üldkohtu analüüsi, mille kohaselt komisjoni kohustus maksta intressi alates trahvi ajutise tasumise kuupäevast ei kahjusta trahvide hoiatusfunktsiooni, mis tuleb ühitada tõhusa kohtuliku kaitse nõuetega. Igal juhul ei saa trahvide hoiatavale mõjule tugineda liidu kohtu poolt tühistatud või vähendatud trahvide kontekstis, kuna komisjon ei või hoiatamise eesmärgil tugineda õigusvastaseks tunnistatud aktile.

Teiseks analüüsis Euroopa Kohus komisjoni väidet, mille kohaselt Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta leidis, et intressile, mida Deutsche Telekomile tuleb maksta, kohaldatakse analoogia alusel delegeeritud määruse nr 1268/2012 artikli 83 lõike 2 punktiga b EKP refinantseerimismäära, mida on suurendatud 3,5 protsendipunkti võrra.

Euroopa Kohus tuletas sellega seoses meelde, et Euroopa Kohtu praktikast nähtub, et selleks, et määrata kindlaks selle intressi suurus, mis tuleb ettevõtjale, kes tasus komisjoni määratud trahvi, maksta pärast trahvi tühistamist või vähendamist, pidi see institutsioon kohaldama toona kehtinud delegeeritud määruse nr 1268/2012 artiklit 83, milles oli ette nähtud mitu intressimäära juhuks, kui tasumisele kuuluvat summat ei olnud ettenähtud tähtpäevaks tasutud.

Euroopa Kohus märkis, et artikli 83 lõike 2 punktiga b, mida Üldkohus kohaldas kõnealuses asjas analoogia alusel, ei ole tõepoolest kehtestatud intressimäära, mis vastaks sellisele kindlasummalisele hüvitisele, nagu oli kõne all selles asjas, vaid selles sättes on ette nähtud eraldiseisev olukord, kus maksimisega hilinetakse. Just sel põhjusel kohaldas Üldkohus seda sätet analoogia alusel. Ent kui Üldkohus kohaldas EKP refinantseerimismäära, mida on suurendatud 3,5 protsendipunkti võrra, mis pealegi ei näi asjaomase intressi eesmärgi seisukohast ebamõistlik ega ebaproportsionaalne, ei rikkunud ta õigusnormi, kui ta teostas tal liidu lepinguvälist vastutust käsitlevates menetlustes olevat pädevust.

Euroopa Kohus lükkas lisaks tagasi komisjoni teise võimalusena esitatud argumendid, mille eesmärk on kohaldada analoogia alusel 1,55% määra, mis on delegeeritud määruse nr 1268/2012 artikli 83 lõikes 4 ette nähtud juhuks, kui on esitatud finantstagatis.

Sellega seoses märkis Euroopa Kohus, et ettevõtja, kes küll esitas hagi komisjoni otsuse peale talle trahvi määrata, kuid tasus selle trahvi ajutiselt, ei ole samasuguses olukorras nagu ettevõtja, kes esitas kuni õiguskaitsevahendite ammendumiseni pangagarantii. Nimelt, kuna viimati nimetatud ettevõtja ei kandnud määratud trahvisummale vastavat rahasummat komisjonile üle, ei saa komisjon olla kohustatud talle alusetult tasutud summat tagastama. Ainus rahaline kahju, mida asjaomane ettevõtja võib kanda, tuleneb tema enda otsusest esitada pangagarantii.

Euroopa Kohus rõhutas lõpuks, et kui komisjon peaks leidma, et kehtivad õigusnormid ei võta nõuetekohaselt arvesse sellist olukorda, nagu oli kõnealuse kohtuasja aluseks, siis peab tema või vajaduse korral liidu seadusandja selle lünga kõrvaldama. Samas, arvestades asjaolu, et komisjoni kohustus lisada intress sellise trahvi tagasimaksmisel, mille liidu kohus on täielikult või osaliselt tühistanud, tuleneb ELTL artikli 266 esimesest lõigust, peab intressi arvutamise mis tahes uus meetod või kord järgima selle intressiga taotletavaid eesmärke. Järelikult ei või intressile kohaldatav määr piirduda sellega, et hüvitatakse rahalise väärtuse vähenemine, hõlmamata kindlasummalist hüvitist selle eest, et ettevõtjal ei olnud ajutiselt võimalik kasutada rahalisi vahendeid, mis vastavad summale, mille komisjon alusetult sai.

Neil põhjustel lükkas Euroopa Kohus komisjoni teise väite tagasi ja jättis seetõttu apellatsioonkaebuse tervikuna rahuldamata.

XIV. Õigusaktide ühtlustamine

1. Ühenduse disainilahendused

27. veebruari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) EUIPO vs. The KaiKai Company Jaeger Wichmann (C-382/21 P, [EU:C:2024:172](#))

Apellatsioonkaebus – Intellektuaalomand – Ühenduse disainilahendused – Patendikoostööleping – Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping – Tööstusomandi kaitse Pariisi konventsioon – Artikkel 4 – Määrus (EÜ) nr 6/2002 – Artikkel 41 – Ühenduse disainilahenduse registreerimise taotlus – Prioriteediõigus – Patendikoostöölepingu alusel esitatud rahvusvahelisel taotlusel põhinev prioriteedinõue – Tähtaeg – Tõlgendamine kooskõlas konventsiooni artikliga 4 – Piirid

Euroopa Kohtu suurkoda rahuldab Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ameti (EUIPO) apellatsioonkaebuse Üldkohtu otsuse peale kohtuasjas The KaiKai Company Jaeger Wichmann vs. EUIPO (võimlemis- või spordiseadmed ja -vahendid)²⁸⁶ ja täpsustas rahvusvaheliste lepingute vahetu õigusmõju ja nende lepingutega kooskõlas olevate teiste õigusaktide tõlgendamise piiritlemist ning võttis seisukoha sellise kooskõlalise tõlgendamise piiride kohta.

Hageja The KaiKai Company Jaeger Wichmann GbR esitas 24. oktoobril 2018 EUIPO-le taotluse 12 ühenduse disainilahenduse registreerimiseks, mis põhines rahvusvahelisel patenditaotlusel, mis oli esitatud 26. oktoobril 2017 patendikoostöölepingu²⁸⁷ alusel.

EUIPO rahuldab registreerimistaotluse, kuid keeldus prioriteeti tunnustamast, kuna varasema rahvusvahelise taotluse esitamise kuupäev oli registreerimistaotluse esitamisest enam kui kuus kuud varasem. Nimelt on määruse nr 6/2002²⁸⁸ artikli 41 lõikes 1 ette nähtud, et isikul, kes on esitanud varasema nõuetekohase taotluse disainilahenduse õiguste või kasuliku mudeli saamiseks, on hilisema ühenduse disainilahenduse taotlemise prioriteediõigus kuue kuu jooksul esmase taotluse esitamisest alates. EUIPO leidis siiski, et kuigi põhimõtteliselt võib viidatud artikli 41 lõike 1 kohaselt prioriteediõiguse alus olla patendikoostöölepingu alusel esitatud rahvusvaheline taotlus, sest patendikoostöölepingu artiklis 2 esitatud mõiste „patent“ lai määratlus hõlmab ka selle artikli 41 lõikes 1 nimetatud kasuliku mudelit, kehtib sellise prioriteedinõude suhtes samuti kuuekuuline tähtaeg, mida käsitletaval juhul ei ole järgitud.

Üldkohus tühistas 14. aprilli 2021. aasta otsusega EUIPO otsuse. Ta sedastas, et määruse nr 6/2002 artikli 41 lõige 1 sisaldab lünka, kuna selles ei ole kindlaks määratud hilisema disainilahenduse taotluse puhul „rahvusvahelise patenditaotluse“ prioriteedinõude esitamise tähtaega. Üldkohus leidis, et selle sätte eesmärk on viia see määrus kooskõlla Pariisi konventsiooni²⁸⁹ artiklist 4 tulenevate kohustustega ja seega tuleb see lünk täita, kohaldades konventsiooni artiklit 4. Üldkohus asus sisuliselt seisukohale, et kõnealuse artikli 4 kohaselt on prioriteeditähtaja pikkuse määramisel otsustava tähtsusega varasema õiguse laad. Üldkohus järeldas sellest, et EUIPO rikkus õigusnormi, kui ta leidis, et asjaomase prioriteedinõude suhtes kohaldatav tähtaeg on kuus kuud.

²⁸⁶ 14. aprilli 2021. aasta kohtuotsus The KaiKai Company Jaeger Wichmann vs. EUIPO (võimlemis- või spordiseadmed ja -vahendid) (T-579/19, [EU:T:2021:186](#)).

²⁸⁷ Patendikoostööleping sõlmiti Washingtonis 19. juunil 1970 ja seda muudeti viimati 3. oktoobril 2001 (*United Nations Treaty Series*, 1160. kd, nr 18336, lk 231).

²⁸⁸ Nõukogu 12. detsembri 2001. aasta määrus (EÜ) nr 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta (EÜT 2002, L 3, lk 1; ELT eriväljaanne 13/27, lk 142).

²⁸⁹ Pariisis 20. märtsil 1883 allkirjastatud tööstusomandi kaitse Pariisi konventsioon, mis vaadati viimati läbi 14. juulil 1967 Stockholmis ning mida muudeti 28. septembril 1979 (*United Nations Treaty Series*, 828. kd, nr 11 851, lk 305).

EUIPO esitas 23. juunil 2021 selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse, esitades ühe väite, mille kohaselt on rikutud määruse nr 6/2002 artikli 41 lõiget 1. Selles väites taunis EIPO sisuliselt seda, et Üldkohus kohaldas Pariisi konventsiooni artiklit 4 vahetult, jättes kohaldamata viidatud artikli 41 lõikes 1 esitatud selge ja ammendava sätte, asendades selle nimetatud artikli 4 väära tõlgendusega.

Sama kuupäeva kandvas menetlusedokumentis esitas EIPO taotluse võtta tema apellatsioonkaebus menetlusse vastavalt Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 58a kolmandale lõigule. Euroopa Kohus otsustas 10. detsembri 2021. aasta kohtumäärusega²⁹⁰ apellatsioonkaebuse menetlusse võtta.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks tuletas Euroopa Kohus seoses Pariisi konventsiooni mõjuga liidu õiguskorras kõigepealt meelde, et kuigi liit ei ole selle konventsiooniga liitunud, on selle konventsiooni teatud artiklites, sealhulgas selle artiklis 4, esitatud eeskirjad inkorporeeritud TRIPS-lepingusse²⁹¹, mille liige on ka liit. Seetõttu asus ta seisukohale, et nendel eeskirjadel on sama toime kui TRIPS-lepingu vastavatel sätetel.

Seejärel täpsustas Euroopa Kohus, et arvestades TRIPS-lepingu laadi ja ülesehitust, ei ole selle lepingu sätetel vahetut õigusmõju. Lisaks märkis ta, et Pariisi konventsiooni artikli 4 puhul ei ole tegemist ka nende kahe erandliku olukorraga, kus eraõiguslikud isikud võivad liidu kohtus tugineda vahetult WTO lepingute sätetele. Ühelt poolt ei ole määruse nr 6/2002 artiklis 41 nimelt ühtegi sõnaselget viidet Pariisi konventsiooni artiklile 4. Teiselt poolt ei ole nimetatud artikli 41 eesmärk võtta liidu õigusesse üle WTO lepingutest tulenev konkreetne kohustus. Euroopa Kohus leiab, et selles määruses on hoopis väljendatud liidu seadusandja tahet kohaldada Pariisi konventsiooniga hõlmatud ühe tööstusomandiõiguse suhtes liidu õiguskorrale omast lähenemist, kehtestades liidu territooriumil ühenduse disainilahenduse ühtse ja jagamatu kaitse erikorra, mille lahutamatu osa on artiklis 41 ette nähtud prioriteediõigus.

Euroopa Kohus järelendas sellest, et Pariisi konventsiooni artiklis 4 esitatud eeskirjadel ei ole vahetut õigusmõju ja seega ei anna need eraõiguslikele isikutele õigusi, millele nad saavad liidu õiguse alusel vahetult tugineda. Järelikult on ühenduse disainilahenduse taotluse esitamise korral prioriteediõigus reguleeritud määruse nr 6/2002 artikliga 41 ja ettevõtjad ei saa vahetult tugineda Pariisi konventsiooni artiklile 4.

Lõpuks rõhutas Euroopa Kohus sellegipoolest, et kuna TRIPS-leping on liidule siduv ja seega liidu teisese õiguse aktide suhtes esimuslik, tuleb viimati nimetatuid nii palju kui võimalik tõlgendada kooskõlas nimetatud lepingu sätetega. Järelikult tuleb määrust nr 6/2002 nii palju kui võimalik tõlgendada kooskõlas ka eeskirjadega, mis on TRIPS-lepingusse inkorporeeritud Pariisi konventsiooni artiklitest, sealhulgas selle konventsiooni artiklist 4.

Teiseks tõdes Euroopa Kohus, et Üldkohus on rikkunud õigusnormi sellega, et ta ületas ilmselgelt määruse nr 6/2002 artikli 41 lõike 1 kooskõlalise tõlgendamise piire ja tegelikult kohaldas vahetult Pariisi konventsiooni artiklit 4 sellisena, nagu ta seda ise tõlgendas, võtmata arvesse artikli 41 lõike 1 selget sõnastust ja eirates asjaolu, et see säte on ammendav.

Nimelt tuleneb kõnealuse artikli 41 lõike 1 selgest ja ammendavast sõnastusest ühemõtteliselt ühelt poolt, et patendikoostöölepingu alusel esitatud rahvusvaheline taotlus saab viidatud artikli 41 lõike 1 kohaselt olla prioriteediõiguse alus üksnes siis, kui asjaomase rahvusvahelise taotluse ese on kasulik

²⁹⁰ 10. detsembri 2021. aasta kohtumäärus EIPO vs. The KaiKai Company Jaeger Wichmann (C-382/21 P, [EU:C:2021:1050](#)).

²⁹¹ Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping moodustab Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamislepingu lisa 1 C, see kirjutati alla Marrakechis 15. aprillil 1994 ja kiideti heaks nõukogu 22. detsembri 1994. aasta otsusega 94/800/EÜ, mis käsitleb Euroopa Ühenduse nimel sõlmitavaid tema pädevusse kuuluvaid küsimusi puudutavaid kokkuleppeid, mis saavutati mitmepoolsete kaubanduslääbirääkimiste Uruguay voorus (1986–1994) (EÜT 1994, L 336, lk 1; ELT eriväljaanne 11/21, lk 80).

mudel, ja teiselt poolt, et sellise taotluse alusel prioriteediõiguse kasutamiseks ette nähtud tähtaeg on kuus kuud, mis on selles sättes sõnaselgelt ette nähtud.

Kolmandaks võttis Euroopa Kohus Üldkohtu poolt Pariisi konventsiooni artiklile 4 antud tõlgenduse kohta, et see säte lubab hilisema disainilahenduse taotluse esitamise korral esitada prioriteedinõude varasema „rahvusvahelise patenditaotluse“ alusel 12 kuu jooksul, seisukoha, et selle tõlgendusega on samuti rikutud õigusnormi.

Ta märkis, et artikli 4 lõikudest A, C ja E koostoimes tuleneb, et viidatud artiklist 4 ei tulene võimalust esitada sellist prioriteedinõuet ja seda enam ei ole selles sättes ette nähtud eeskirju taotluse esitajal selleks oleva tähtaja kohta. Seega saab nimetatud artikli 4 alusel anda prioriteediõiguse üksnes patendikoostöölepingu alusel esitatud kasuliku mudeli rahvusvahelise taotluse korral ja seda lõigu E punktis 1 nimetatud kuuekuuliseks tähtjaks.

Kõiki neid asjaolusid arvestades nõustus Euroopa Kohus apellatsioonkaebuse ainsa väitega, tühistas Üldkohtu otsuse ja tegi otsuse esimeses kohtuastmes esitatud hagi kohta, jättes selle rahuldamata.

2. Inimtervishoius kasutatavad ravimid

14. märtsi 2024. aasta kohtuotsus D & A Pharma vs. komisjon (C-291/22 P, [EU:C:2024:228](#))

Apellatsioonkaebus – Inimtervishoius kasutatavad ravimid – Müügiloataotlus – Nende ekspertide sõltumatus, kellega konsulteerib Euroopa Raviameti (EMA) inimtervishoius kasutatavate ravimite komitee – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 41 – Õigus heale haldusele – Objektivse erapooletuse nõue – Huvide konflikti puudumise kontrolli kriteeriumid – Konkureerivaid huve käsitlevad EMA suunised – Juhtivteadlasena tegutsemine ravimitööstuse konsultandi või strateegilise nõustajana – Võistlevad tooted – Läbivaatamise menetlus – Määrus (EÜ) nr 726/2004 – Artiklid 56, 62 ja 63 – EMA juhised – Konsulteerimine teadusnõuanderühma või ajutise eksperdirühmaga

Euroopa Kohus rahaldas apellatsioonkaebuse, mille Debrégeas et associés Pharma SAS (D & A Pharma) (edaspidi „D & A Pharma“) esitas Üldkohtu otsuse peale kohtuasjas D & A Pharma vs. komisjon ja EMA (edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“)²⁹². Seejuures selgitas ta nende põhimõtete ulatust, mida tuleb Euroopa Raviameti (EMA) läbiviidavatel ravimi hindamistel järgida.

Apellant esitas määruse nr 507/2006²⁹³ alusel EMA-le ravimi Hopveus tingimusliku müügiloa taotluse. Inimravimikomitee esitas nimetatud taotluse kohta negatiivse arvamuse. Nimetatud arvamuse läbivaatamise taotluse põhjal, mis esitati määruse nr 726/2004²⁹⁴ alusel, kutsus inimravimikomitee kokku ajutise eksperdirühma, mille töös osales ka ekspert, kes tegutses samal ajal ravimi AD 04 väljatöötamise juhtivteadlasena. Kuna ka eksperdirühm andis negatiivse arvamuse, jättis Euroopa Komisjon 6. juulil 2020 tingimusliku müügiloa taotluse vaidlusaluse otsusega (edaspidi „vaidlusalune otsus“) rahuldamata.

²⁹² 2. märtsi 2022. aasta kohtuotsus D & A Pharma vs. komisjon ja EMA (T-556/20, [EU:T:2022:111](#)).

²⁹³ Komisjoni 29. märtsi 2006. aasta määrus (EÜ) nr 507/2006 Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 726/2004 reguleerimisalasse kuuluvate inimtervishoius kasutatavate ravimite tingimustega müügiloa kohta (ELT 2006, L 92, lk 6).

²⁹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004. aasta määrus (EÜ) nr 726/2004, milles sätestatakse liidu kord inimtervishoius kasutatavate ravimite müügilubade andmise ja järelevalve kohta ning millega asutatakse Euroopa Raviamet (ELT 2004, L 136, lk 1; ELT eriväljaanne 13/34, lk 229).

Pärast seda, kui Üldkohus oli jättnud vaidlusaluse otsuse peale esitatud hagi rahuldamata, esitas apellant vaidlustatud kohtuotsuse peale käsitletava apellatsioonkaebuse.

Euroopa Kohtu hinnang

Vaidlustatud kohtuotsuse tühistamise nõue

Euroopa Kohus tuletas meelde, et inimravimikomitee ja seega EMA objektiivne erapooletus on ohus, kui inimravimikomitee ühe liikme ülesannete kattumisest võib selle liikme isiklikust käitumisest sõltumata tuleneda huvide konflikt. Selline rikkumine võib kaasa tuua komisjoni poolt menetluse lõpus vastu võetud otsuse õigusvastasuse. Inimravimikomitee objektiivne erapooletus on ohus ka siis, kui ekspert, kellel on huvide konflikt, kuulub eksperdirühma, kellega see komitee konsulteerib läbivaatamismenetluse raames, mille tulemusena koostatakse EMA arvamus ja komisjoni otsus müügiloo taotluse kohta.

Nimelt avaldab inimravimikomitee kokku kutsutud eksperdirühma arvamus potentsiaalselt otsustavat mõju EMA arvamusele ja selle arvamuse kaudu komisjoni otsusele. Iga niisuguse rühma liige võib aga olenevalt olukorrast märkimisväärselt mõjutada nõupidamisi ja arutelu, mis toimuvad asjaomases rühmas konfidentsiaalselt.

Seega, vastupidi sellele, mida otsustas Üldkohus, muudab huvide konflikt eksperdirühma liikme puhul, kellega inimravimikomitee konsulteeris, menetluse sisuliselt õigusvastaseks. Asjaolu, et see eksperdirühm sõnastab pärast nõupidamisi ja arutelusid oma arvamuse kollegiaalselt, ei muuda sellist õigusvastasust olematuks.

Ei saa nõuda, et isikud, kelle juhtumit liidu institutsioon, organ või asutus menetleb, esitaksid konkreetseid tõendeid erapoolikuse kohta. Objektiivset erapooletust hinnatakse nimelt kriteeriumide alusel, mis on asjaomaste ekspertide konkreetsest käitumisest sõltumatud.

Mis puudutab neid kriteeriume, mis peavad võimaldama veenduda EMA teaduslike arvamuste koostamises osalevate isikute erapooletuses ja sõltumatuses, siis märkis Euroopa Kohus esiteks, et selleks, et EMA saaks tõhusalt täita talle seatud eesmärgi, võttes arvesse keerulisi tehnilisi hinnanguid, mida ta peab andma, ilmneb tema ulatuslik kaalutusõigus eelkõige nende kriteeriumide kindlaksmääramisel.

Vaatamata selle ulatusliku kaalutusõiguse olemasolule ja taotletava avaliku huvi olulisusele on EMA oma pädevuse teostamisel siiski seotud nõuetega, mis tulenevad Euroopa Liidu põhiõiguste hartast, milles on sätestatud, et õiguste ja vabaduste teostamise igasugusel piiramisel peab arvestama nende õiguste ja vabaduste põhisisu ning proportsionaalsuse põhimõtet.

Sellest järeldub, et isegi kui üldise huvi eesmärk, milleks on vajadus saada parimad võimalikud teaduslikud arvamusel, võib õigustada isikute objektiivse erapooletuse nõude leevendamist – nõue, mis tuleneb põhiõigusest heale haldusele –, peab EMA järgima selle põhiõiguse põhisisu ja proportsionaalsuse põhimõtet. Eelkõige ei saa nõustuda sellega, et niisugune amet näeb ettekäändel maksimeerida nende ekspertide arvu, kes saavad eksperdirühma töös osaleda, nende volituste teostamisele ette piirangud, mis näivad olevat erapooletu menetluse tagamiseks ebapiisavad. Nii oleks see juhul, kui ekspertidel, kelle tegevusest ilmneb, et neil on seoses asjaomase tootega võistleva tootega olemasolev huvi, oleks lubatud olla asjaomase toote müügiloo taotluse läbivaatamiseks inimravimikomitee poolt kokku kutsutud eksperdirühma liikmed.

Teiseks tõdes Euroopa Kohus, et EMA konkureerivaid huve käsitlevates suunistes on mõiste „võistlev toode“ määratletud kui „ravim, mis on suunatud sarnasele patsiendirühmale samal kliinilisel eesmärgil (st konkreetse haigusseisundi raviks, ennetamiseks või diagnoosimiseks) ja osutab võimalikku kaubanduslikku konkurentsi“.

Selles määratluses väljendub Euroopa Kohtu praktikas kasutatud kriteerium, mille alusel hinnatakse, kas kaks farmaatsiatoodet on teataval turul konkurendid. Selle kohtupraktika kohaselt on see nii juhul, kui sama ravinäidustuse puhul on need tooted omavahel vahetatavad või asendatavad.

Seega tuleb analüüsi põhjal, mille eesmärk on teha kindlaks, kas AD 04 ja Hopveuse turustamise korral on need tooted, mis mõlemad on välja töötatud alkoholisõltuvuse raviks, sel määral omavahel vahetatavad või asendatavad, jõuda järeldusele, kas nende kahe toote vaheline võimalik kaubanduslik konkurents on olemas või mitte.

Selle hindamisel, kas tooted on omavahel vahetatavad või asendatavad, ei tule lähtuda üksnes nende toodete objektiivsetest omadustest. Nimelt peab asjaomaste toodete vahelise võimaliku kaubandusliku konkurentsi analüüs põhinema nende asjaolude igakülgtsel hindamisel, mida võib arvesse võtta selle analüüsimisel, kas patsiendid ja nende ravimeid määravad arstid võivad näha ühes tootes teise toote sobivat alternatiivi.

Välistades kaubandusliku konkurentsi võimaluse põhjendusel, et AD 04 ja Hopveuse kliinilised eesmärgid on erisugused ja need on suunatud eri patsiendirühmadele, nimelt esimese puhul neile, kes soovivad oma alkoholitarbimist piirata, ja teise puhul neile, kes kavatsevad selle tarbimise täielikult lõpetada, jättis Üldkohus sellise igakülgse hinnangu andmata.

Sellega seoses asus Euroopa Kohus seisukohale, et pelk ravitoime tugevuse erinevus kahe sama haigusseisundi raviks mõeldud toote vahel võib just ajendada teatavaid selle haigusseisundi all kannatavaid patsiente asendama ravis ühe neist toodetest teisega sõltuvalt nende sümptomite muutumisest või ravi määranud arstide kaalutlustest, mis on seotud ravi sobivuse ja tõhususega.

Seetõttu jättis Üldkohus analüüsima, kas kõnealused tooted võivad omavahel konkureerida, arvestades eelkõige asjaolu, et sama patsiendi ravikuur võib viia selleni, et arst kirjutab vastava ravi käigus välja alternatiivselt need kaks toodet, lähtudes sümptomitest ning ravi sobivuse ja tõhususe kaalutlustest.

Kolmandaks märkis Euroopa Kohus, et EMA peab igal juhul tõlgendama ja kohaldama oma konkureerivaid huve käsitlevaid suuniseid kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga.

Käsitletaval juhul on konkureerivaid huve käsitlevates suunistes ette nähtud ekspertide suhtes, kellel on juhtivteadurina olemasolev konkureeriv huvi, leevendusmeede, mille kohaselt võivad nad „asjaomase ravimiga“ seotud menetlustes „olla kaasatud ainult aruteludes“, mis tähendab, et neil on keelatud osaleda „lõpparutelus ja hääletamises“. Seda leevendusmeedet ei saa tõlgendada või kohaldada nii, et ekspert, kes on samal ajal asjaomase tootega võistleva toote väljatöötamise juhtivteadur, võib osaleda sellise eksperdirühma töös, kellega inimravimikomitee konsulteerib asjaomase toote müügiloo taotluse läbivaatamise menetluses, sest vastasel juhul piirataks ebaproportsionaalselt objektiivse erapooletuse kaitset.

Selline osalemine on kõnealuse läbivaatamismenetluse erapooletu toimumise tagamiseks juba olemuselt ebasobiv. Läbivaatamismenetluse esemeks olevale võistlevale tootele müügiloo andmisest keeldumine võib pakkuda märkimisväärset ärihuvi sellisele ettevõtjale, kelle algatusel ja/või sponsoreerimisel asjaomane ekspert juhtivteadlasena tegutseb.

Sellest tuleneb, et vaidlustatud kohtuotsuses on rikutud õigusnormi, kuna konkureerivaid huve käsitlevate suuniste tõlgendus, mille Üldkohus andis, on vastuolus objektiivse erapooletuse põhimõttega.

Samamoodi ei saa vastupidi sellele, mida leidis Üldkohus, ekspertidele kehtestatud piiranguid – konkureerivaid huve käsitlevate suuniste tähenduses – tõlgendada ja kohaldada nii, et ravimiettevõtja konkreetse ravimi väljatöötamisega tegelev konsultant või strateegiline nõustaja võib olla inimravimikomitee kokku kutsutud ajutise eksperdirühma liige, et vaadata läbi ühe sellise ravimi

müügiloa taotlus, mis puudutab mõne sellise konkreetse ravimiga võistlevat toodet. Niisugune tõlgendus on vastuolus ka objektiivse erapooletuse põhimõttega.

Järelikult on objektiivse erapooletuse põhimõtte rikkumist käsitlev väide põhjendatud ja see õigustab vaidlustatud kohtuotsuse tühistamist.

Üldkohtule esitatud hagi

Euroopa Kohus märkis kõigepealt, et läbivaatamismenetluse juhistest ilmneb, et EMA kohustub tagama, et inimravimikomitee konsulteerib süstemaatiliselt teadusnõuanderühmaga, kui läbivaatamise taotleja taotleb õigel ajal ja nõuetekohaselt põhjendatud viisil konsulteerimist. Samuti nähtub sellest, et teadusnõuanderühm, kelle poole sel eesmärgil pöörduakse, peab olema moodustatud ravivaldkonnas, kuhu asjaomane toode kuulub, ning et ajutine eksperdirühm kutsutakse kokku, kui selles valdkonnas ei ole ühtegi teadusnõuanderühma moodustatud.

Inimravimikomitee kui EMA pädev komitee peab kohaldama selle ameti kindlaks määratud tegevuseeskirju, mille hulka kuuluvad läbivaatamismenetluse juhised. Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb nimelt, et kui liidu institutsioon, organ või asutus võtab vastu tegevuseeskirja ja annab selle avaldamisega teada, et ta kohaldab seda selles ette nähtud juhtudel, piirab ta oma kaalutusõigust.

EMA kaalutusõiguse piiramise tõttu, mis kehtib samamoodi ka inimravimikomitee suhtes, otsustas Euroopa Kohus, et niisugune komitee ületab ilmselgelt kaalutusõiguse piire siis, kui ta otsustab ajutise eksperdirühma kokku kutsuda, olgugi et ta on tuvastanud, et kõnealuse toote ravinäidustus kuulub vähemalt valdaval määral ravivaldkonda, mille jaoks on teadusnõuanderühm moodustatud, või kui ta otsustab kokku kutsuda ajutise eksperdirühma, tuginedes asjaoludele, mis on juba seotud läbivaatamistaotluse inimravimikomitee poolse sisulise kontrolliga, või hüpoteetilistele kaalutlustele.

Euroopa Kohus tõdes sellega seoses, et teadusnõuanderühmaga konsulteerimine võimaldab inimravimikomiteel saada arvamuse, mille on välja töötanud selle teadusnõuanderühma alalised eksperdid. Lisaks võib teadusnõuande „põhirühma“ töösse kaasata täiendavaid eksperte, kes on spetsialiseerunud nende konkreetsete probleemide lahendamisele, millega seoses on tõstatatud küsimused, mida inimravimikomitee kavatseb esitada. Konsulteerimine niisuguse eksperdikoguga, mille moodustavad ühelt poolt rühm, mis oma alalisuse ja tasakaalustatud koosseisuga tagab järjepidevuse ja ühtsuse konkreetse ravivaldkonna küsimuste menetlemisel, ning teiselt poolt täiendavad eksperdid, kes on spetsialiseerunud läbivaatamismenetluses esile kerkinud konkreetsete probleemide lahendamisele, tagab „parima võimaliku teadusliku arvamuse“ väljatöötamise ning võimaldab seega EMA-l täita talle pandud ülesannet.

Neil asjaoludel ei ole ajutise eksperdirühma kokkukutsumine ravivaldkonnas, mille jaoks on teadusnõuanderühm moodustatud, lubatud inimravimikomitee niisuguse kaalutluse alusel, et teatav ajutine eksperdirühm on tema küsimustele vastamiseks sobivam kui juba moodustatud teadusnõuanderühm, kelle töösse vajaduse korral kaasatakse täiendavad eksperdid.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et otsusega kutsuda psühhiaatria teadusnõuanderühma asemel kokku ajutine eksperdirühm rikuti EMA arvamuse vastuvõtmise menetlust. Järelikult on vaidlusaluse otsuse vastuvõtmise menetluses rikutud menetlusnorme.

Seetõttu tühistas Euroopa Kohus vaidlusaluse otsuse.

3. Relvade omandamise ja valduse kontroll

5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Défense Active des Amateurs d'Armes jt (C-234/21, [EU:C:2024:200](#))

Eelotsusetaotlus – Õigusaktide ühtlustamine – Direktiiv 91/477/EMÜ – Relvade omandamise ja valduse kontroll – Keelatud või loa alusel lubatud tulirelvad – Poolautomaatsed tulirelvad – Direktiiv 91/477 direktiiviga (EL) 2017/853 muudetud redaktsioonis – Artikli 7 lõige 4a – Liikmesriikide võimalus lube kinnitada, uuendada või pikendada – Eeldus, et seda võimalust ei saa kasutada poolautomaatsete tulirelvade puhul, mis on ümber ehitatud paukpadrunite tulistamiseks või saluudiks kasutatavateks või akustilisteks relvadeks – Kehtivus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 17 lõige 1 ning artiklid 20 ja 21 – Õiguspärase ootuse kaitse põhimõte

Suurkojana kokku tulnud Euroopa Kohus, kellele Cour constitutionnelle (Belgia konstitutsioonikohus) esitas eelotsusetaotluse, kinnitas direktiivi 91/477 relvade omandamise ja valduse kontrolli kohta²⁹⁵ (direktiiviga 2017/853 muudetud redaktsioonis) artikli 7 lõike 4a kehtivust nii omandiõiguse²⁹⁶ kui ka seaduse ees võrdsuse²⁹⁷, diskrimineerimiskeelu²⁹⁸ ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtete seisukohast. Euroopa Kohtu hinnangul lubab see säte vastupidi eelotsusetaotluse esitanud kohtu tõlgenduslikule eeldusele liikmesriikidel ette näha üleminekukorra, mis hõlmab kõiki poolautomaatseid tulirelvi, mis on seaduslikult omandatud ja registreeritud enne direktiivi 2017/853 jõustumist 13. juunil 2017, olenemata sellest, kas tegemist on poolautomaatsete tulirelvadega, mis on mõeldud laskma välja kuule²⁹⁹, või samasuguste relvade, mis on ümber ehitatud paukpadrunite, ärritavate või muude toimeainete või pürotehnilise laskemoona tulistamiseks või saluudiks kasutatavateks või akustilisteks relvadeks (edaspidi „ümberehitatud poolautomaatsed tulirelvad“)³⁰⁰.

Défense Active des Amateurs d'Armes ASBL, NG ja WL esitasid Cour constitutionnelle'ile (konstitutsioonikohus) hagi nõudega tühistada Belgia seaduse säte, mis erinevalt kuulide väljalaskmiseks mõeldud poolautomaatsete relvade puhul ettenähtust ei näe enne 13. juunit 2017 omandatud ümberehitatud poolautomaatsete tulirelvade puhul üleminekumeetmena ette võimalust jätkata nende valdamist³⁰¹. Cour constitutionnelle (konstitutsioonikohus) leidis, et 5. mai 2019. aasta seaduse artikli 153 punktiga 5 koostoimes selle seaduse artikliga 163 koheldakse isikuid, kes olid enne 13. juunit 2017 seaduslikult omandanud ja registreerinud kuulide väljalaskmiseks mõeldud poolautomaatrelva, erinevalt nendest isikutest, kes olid enne seda sama kuupäeva seaduslikult

²⁹⁵ Nõukogu 18. juuni 1991. aasta direktiivi 91/477/EMÜ relvade omandamise ja valduse kontrolli kohta (EÜT 1991, L 256, lk 51; ELT eriväljaanne 13/11, lk 3) (Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. mai 2017. aasta direktiiviga (EL) 2017/853 (ELT 2017, L 137, lk 22) muudetud redaktsioonis) (edaspidi „direktiiv 91/477“) artikli 7 lõikes 4a oli sätestatud, et „[l]iikmesriigid võivad otsustada kinnitada, uuendada või pikendada A-klassi punktide 6, 7 või 8 alla liigituvate tulirelvade lube tulirelvadele, mis oli liigitatud B-klassi ning seaduslikult omandatud ja registreeritud enne 13. juunit 2017, tehes seda vastavalt käesolevas direktiivis sätestatud tingimustele. Samuti võivad liikmesriigid lubada kõnealuseid tulirelvi omandada vastava loa saanud muudel isikutel kooskõlas käesoleva direktiiviga [...]“.

²⁹⁶ Tagatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 17 lõikega 1.

²⁹⁷ Tagatud harta artikliga 20.

²⁹⁸ Tagatud harta artikliga 21.

²⁹⁹ Neid on silmas peetud direktiivi 91/477 I lisa II osa punkti A „A-klass – Keelatud tulirelvad“ alapunktides 6–8 (edaspidi „klassid A.6–A.8“).

³⁰⁰ Neid on silmas peetud direktiivi 91/477 I lisa II osa punkti A „A-klass – Keelatud tulirelvad“ alapunktis 9 (edaspidi „klass A.9“).

³⁰¹ 5. mai 2019. aasta seadus karistusõiguse ja usu valdkonna mitmesuguste sätete kohta (loi du 5 mai 2019 portant des dispositions diverses en matière pénale et en matière de cultes; *Moniteur belge*, 24.5.2019, lk 50023; edaspidi „5. mai 2019. aasta seadus“). Selle seaduse artiklitega 151–163 võeti direktiiv 2017/853 Belgia õiguskorda osaliselt üle.

omandanud ja registreerinud poolautomaatse tulirelva, mis on ümber ehitatud üksnes paukpadrunite tulistamiseks, kuna ainult esimesse rühma kuuluvate isikute suhtes kehtib üleminekukord, mis võimaldab neil teatud tingimustel jätkuvalt oma valduses hoida oma nüüdsest keelatud poolautomaatset tulirelva. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul tuleneb selline erinev kohtlemine direktiivi 91/477 artikli 7 lõikest 4a, kuna see säte ei võimaldanud liikmesriikidel laiendada sellist üleminekukorda kõnealusele teisele poolautomaatsete relvade klassile. Seetõttu otsustas ta esitada Euroopa Kohtule küsimuse selle artikli kehtivuse kohta.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt kontrollis Euroopa Kohus, kas peab paika eeldus, millel tema menetluses olev küsimus põhineb ja mille kohaselt lubab direktiivi 91/477 artikli 7 lõige 4a liikmesriikidel näha ette üleminekukorra üksnes klassidesse A.6–A.8 kuuluvate, kuulide väljalaskmiseks mõeldud poolautomaatsete tulirelvade jaoks, kuid mitte klassi A.9 kuuluvate ümberehitatud poolautomaatsete tulirelvade jaoks.

Selles küsimuses tõdes ta esimesena, et selle sätte sõnastust arvestades kehtib liikmesriikidele antud võimalus kinnitada, uuendada või pikendada lubasid üksnes klassidesse A.6–A.8 kuuluvate poolautomaatsete tulirelvade jaoks, mis kuulusid enne direktiivi 2017/853 jõustumist „loa alusel lubatud tulirelvade“ B-klassi³⁰² ning mis olid seaduslikult omandatud ja registreeritud enne 13. juunit 2017³⁰³, tingimusel et muud direktiivis 91/477 sätestatud tingimused on täidetud.

Teisena analüüsis Euroopa Kohus direktiivi 91/477 artikli 7 lõike 4a konteksti silmas pidades esiteks seda, kas klassi A.9 kuuluvad enne 13. juunit 2017 seaduslikult omandatud ja registreeritud ümberehitatud poolautomaatsed tulirelvad olid liigitatud kategooriasse „B-klass – Loa alusel lubatud tulirelvad“. Ta rõhutas sellega seoses, et need relvad vastavad olenemata ümberehitamisest direktiivis 91/477 ette nähtud mõiste „tulirelvad“ määratlemiskriteeriumidele³⁰⁴. Lisaks, nagu on märgitud direktiivi 2017/853 põhjenduses 20³⁰⁵, esineb suur oht, et niisugused paukpadrunite tulistamiseks ümber ehitatud poolautomaatsed tulirelvad muutuvad sama ohtlikuks kui varem, kui need ehitatakse uuesti ümber püssirohu toimel haavli, kuuli või lendkeha väljalaskmiseks.

Nii märkis Euroopa Kohus niisuguste ümberehitatud poolautomaatsete tulirelvade kohta ühelt poolt, et liidu seadusandja ei ole neid tulirelva määratlusest sõnaselgelt välja jätnud. Teiselt poolt ei saa direktiivis 2017/853 sisalduvat täpsustust, mille kohaselt on oluline tegeleda selliste relvade probleemiga, lisades need direktiivi 91/477³⁰⁶ kohaldamisalasse, mõista nii, et need relvad kuuluvad selle direktiivi kohaldamisalasse alles alates direktiivi 2017/853 jõustumisest. Pigem soovitakse sellega kinnitada, et ümberehitatud poolautomaatsed tulirelvad kuuluvad direktiivi 91/477 (direktiiviga 2017/853 muudetud redaktsioonis) kohaldamisalasse. Seega tuleb klassi A.9 kuuluvaid poolautomaatseid tulirelvi, mis on seaduslikult omandatud ja registreeritud enne 13. juunit 2017, käsitada nii, et enne direktiivi 2017/853 jõustumist kuulusid need direktiivi 91/477 B-klassi.

Teiseks kontrollis Euroopa Kohus, kas ümberehitatud tulirelvad võivad ühtaegu kuuluda nii klassi A.9 kui ka mõnda klassidest A.6–A.8. Selle kohta selgub klassi A.9 sõnastusest, et sinna on liigitatud „kõik sellesse klassi kuuluvad tulirelvad“ pärast nende ümberehitamist. Seega peab tulirelv selleks, et see

³⁰² Loetletud direktiivi 91/477 (enne direktiivi 2017/853 jõustumist kehtinud redaktsioonis) I lisa II osa punktis A.

³⁰³ Loetletud direktiivi 91/477 (direktiiviga 2008/51 muudetud redaktsioonis) I lisa II osa punkti A kategoorias „B-klass – Loa alusel lubatud tulirelvad“ (edaspidi „B-klass“).

³⁰⁴ Vt direktiivi 91/477 (enne direktiivi 2017/853 jõustumist kehtinud redaktsioonis) artikli 1 lõige 1 ja direktiivi 91/477 (direktiiviga 2017/853 muudetud redaktsioonis) artikli 1 lõike 1 punkt 1.

³⁰⁵ Vt eelkõige direktiivi 2017/853 põhjendus 20.

³⁰⁶ Vt direktiivi 2017/853 põhjendus 20.

võiks kuuluda sellesse klassi, mitte ainult olema ümber ehitatud paukpadrunite, ärritavate või muude toimeainete või pürotehnilise laskemoona tulistamiseks või saluudiks kasutatavaks või akustiliseks relvaks, vaid vastama ka kategooria „A-klass – Keelatud tulirelvad“ punktides 2, 3, 6, 7 või 8 sätestatud kriteeriumidele³⁰⁷. See sõnastus näib seega kinnitavat, et asjaolu, et relv on niiviisi ümber ehitatud ja kuulub seega klassi A.9, ei tähenda, et see ei liigitu enam klassi A.2, A.3, A.6, A.7 või A.8. Ühest küljest vastavad klassi A.9 kuuluvad relvad mõiste „tulirelvad“ kriteeriumidele ja teisest küljest ei tehta neis klassides A.2, A.3, A.6, A.7 ja A.8 mingit vahet selle alusel, kas nendega hõlmatud tulirelvad on ümber ehitatud või mitte.

Kolmandana tõdes Euroopa Kohus direktiivide 91/477 ja 2017/853 eesmärkide kohta esiteks, et direktiivi 2017/853 vastuvõtmiseni viinud seadusandliku menetluse käigus lisati klass A.9 selleks, et selgitada, et ümberehitatud tulirelvad kuuluvad direktiivi 91/477 kohaldamisalasse. Seevastu ei näita ükski neist asjaoludest, et liidu seadusandja oleks soovinud selle lisamisega jätta ümberehitatud tulirelvad klasside A.2, A.3, A.6, A.7, A.8 või direktiivi 91/477 artikli 7 lõike 4a kohaldamisalast välja.

Teiseks tõdes Euroopa Kohus, et kuna direktiiv 2017/853 austab põhiõigusi ja järgib iseäranis hartas tunnustatud põhimõtteid³⁰⁸, siis on direktiivi 91/477 artikli 7 lõike 4a eesmärk tagada omandatud õiguste, eelkõige omandiõiguse austamine³⁰⁹. See võimaldab liikmesriikidel sisuliselt säilitada load, mis on juba antud klassidesse A.6–A.8 kuuluvatele poolautomaatsetele tulirelvadele, mis olid enne selle direktiivi jõustumist liigitatud B-klassi ning seaduslikult omandatud ja registreeritud enne 13. juunit 2017. Järelikult ei saa direktiivi 91/477 mõista nii, et see nõuab selliste relvade sundvõõrandamist nende valdajatelt. Seega, arvestades eesmärki tagada olemasolevate omandiõiguste austamine, ei saa artikli 7 lõikele 4a, mis näeb ette erandi klassidesse A.6–A.8 kuuluvate tulirelvade valdamise keelu põhimõttest, anda tõlgendust, mille tagajärjel jäävad niisugused relvad selle sätte kohaldamisalast välja, kui need vastavad ka klassis A.9 sätestatud täiendavatele kriteeriumidele.

Kolmandaks tuletas Euroopa Kohus meelde, et direktiivi 91/477 eesmärk on suurendada liikmesriikide vastastikust usaldust inimeste turvalisuse kaitsel ja tagada liidu kodanike avalik julgeolek. Ühegagi nendest eesmärkidest ei ole aga vastuolus see, kui selliste tulirelvade valdajatele, mis kuuluvad ühtaegu nii mõnda klassidest A.6–A.8 kui ka klassi A.9, kohaldatakse direktiivi 91/477 artikli 7 lõikes 4a ette nähtud üleminekukorda.

Euroopa Kohus tõdes ühelt poolt, et selline tõlgendus on nimelt sobiv, et saavutada eesmärk hõlbustada siseturu toimimist. Teiselt poolt nentis ta seoses eesmärgiga tagada liidu kodanike avalik julgeolek kõigepealt, et klassi A.9 kriteeriumidele vastavad tulirelvad kujutavad endast vähem vahetut ohtu kui ainult klassidesse A.6–A.8 kuuluvad tulirelvad. Järgmiseks märkis ta, et direktiivi 91/477 artikli 7 lõike 4a sõnastusest ilmneb, et selles sättes ette nähtud võimalust kohaldatakse üksnes selliste tulirelvade suhtes, mis on seaduslikult omandatud ja registreeritud enne 13. juunit 2017. See tähendab aga muu hulgas, et nõuded, eelkõige ohutusnõuded, mis olid ette nähtud direktiivi 91/477 redaktsioonis, mis kehtis enne direktiivi 2017/853 jõustumist, on täidetud. Viimaseks tuleb märkida, et see sõnastus tähendab, et hetkel, mil liikmesriik kavatseb selle sätte alusel kinnitada, uuendada või pikendada klassidesse A.6–A.8 kuuluva poolautomaatse tulirelva luba, peavad olema täidetud muud, eelkõige ohutusega seotud tingimused, mis on sätestatud direktiivis 91/477.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et eesmärki tagada liidu kodanike avalik julgeolek ei saa kahjustada asjaolu, et niisuguste tulirelvade valdajatel, kelle relv kuulub ühtaegu nii mõnda klassidest A.6–A.8 kui ka klassi A.9, võimaldatakse direktiivi 91/477 artikli 7 lõike 4a alusel säilitada nendesse klassidesse A.6–A.8 kuuluvate relvade jaoks juba antud load.

³⁰⁷ Loetletud direktiivi 91/477 I lisa II osa punktis A (edaspidi „klassid A.2, A.3, A.6, A.7 või A.8“).

³⁰⁸ Vt direktiivi 2017/853 põhjendus 31.

³⁰⁹ Ette nähtud harta artikli 17 lõikes 1.

Neljandana leidis Euroopa Kohus, et artikli 7 lõike 4a selline tõlgendus, mis on kooskõlas selle sätte sõnastuse ja kontekstiga ning selle õigusakti ülesehituse ja eesmärkidega, mille osa see sätte on, ei võta ka selle sätte ega direktiiviga 2017/853 klassi A.9 lisamise kogu soovitavat toimet.

Vastupidi, see tõlgendus hoopis tagab artikli 7 lõike 4a soovitava toime, kuna selle eesmärk on tagada omandatud õiguste, eelkõige omandiõiguse kaitse. Ühtlasi ei mõjuta see tõlgendus kuidagi selgitamisesmärgi, mida liidu seadusandja soovis saavutada klassi A.9 lisamisega. Pealegi ei hõlma see klass mitte ainult tulirelvi, mis kuulvad ühtaegu nii klassidesse A.6–A.8 kui ka klassi A.9, vaid ka klassidesse A.2 ja A.3 kuuluvaid tulirelvi, mis on niiviisi ümber ehitatud ja mis omakorda ei olnud hõlmatud liikmesriikidele direktiivi 91/477 artikli 7 lõikega 4a antud võimalusega.

Arvestades direktiivi 91/477 artikli 7 lõike 4a sellist tõlgendust, järeldas Euroopa Kohus, et Cour constitutionnelle'i (konstitutsioonikohus) küsimuse aluseks olev eeldus ei pea paika ning et neil asjaoludel ei ilmnenud selle küsimuse analüüsimisel ühtegi asjaolu, mis võiks mõjutada selle artikli kehtivust omandiõiguse ning seaduse ees võrdsuse, diskrimineerimiskeelu ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtete seisukohast.

XV. Majandus- ja rahapoliitika

18. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. SRB (C-551/22 P, [EU:C:2024:520](#))

Apellatsioonkaebus – Majandus- ja rahapoliitika – Pangandusliit – Määrus (EL) nr 806/2014 – Ühtne kriisilahenduskord – Maksejõuetu või tõenäoliselt maksejõuetuks jääva ettevõtja suhtes kohaldatav kriisilahendusmenetlus – Artikli 18 lõige 7 – Ühtse Kriisilahendusnõukogu poolt kriisilahendusskeemi vastuvõtmine – Selle skeemi kinnitamine Euroopa Komisjoni poolt – Artikli 86 lõige 2 – Akt, mille peale võib esitada hagi – Tühistamishagi – Vastuvõetavus

Euroopa Kohus (suurkoda), kellele Euroopa Komisjon esitas apellatsioonkaebuse Üldkohtu 1. juuni 2022. aasta otsuse peale kohtuasjas Fundación Tatiana Pérez de Guzmán el Bueno ja SFL vs. SRB³¹⁰, rahuldab selle apellatsioonkaebuse ja tegi asjas lõpliku otsuse, jättes vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata hagi, mille Fundación ja Stiftung für Forschung und Lehre olid esitanud Üldkohtusse Ühtse Kriisilahendusnõukogu (SRB) 7. juuni 2017. aasta otsuse Banco Popular Español SA kriisilahenduse skeemi vastuvõtmise kohta³¹¹ (edaspidi „vaidlusalune kriisilahendusskeem“) peale, mis võeti vastu määruse (EL) nr 806/2014 alusel³¹².

Oma analüüsi lõpus otsustas Euroopa Kohus, et vaidlusalune kriisilahendusskeem ei ole vaidlustatav akt ELTL artikli 263 neljanda lõigu tähenduses, ja seetõttu tühistas vaidlustatud kohtuotsuse osas, milles sellega tunnistati vastuvõetavaks hagi, milles paluti see kriisilahendusskeem tühistada. Euroopa Kohus tugines selles analüüsis eelkõige asutustele volituste delegeerimise põhimõtetele, mis on välja toodud 13. juuni 1958. aasta kohtuotsuses Meroni vs. Ülemamet³¹³ ja mida on meelde tuletatud 22. jaanuari 2014. aasta kohtuotsuses Ühendkuningriik vs. parlament ja nõukogu³¹⁴.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus tuletas meelde, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt saab ELTL artikli 263 neljanda lõigu alusel koostoimes selle esimese lõiguga esitada tühistamishagi kõigi liidu institutsioonide, organite või asutuste vastu võetud sätete või meetmete peale – sõltumata nende vormist –, mille eesmärk on tekitada füüsilise või juriidilise isiku huve puudutavaid siduvaid õiguslikke tagajärgi, tuues kaasa selge muutuse tema õiguslikus seisundis. Selleks et teha kindlaks, kas akt tekitab selliseid tagajärgi ja kas selle peale saab järelikult sellist hagi esitada, tuleb lähtuda akti olemusest ja hinnata akti tagajärgi selliste objektiivsete kriteeriumide põhjal nagu akti sisu, võttes vajaduse korral arvesse akti vastuvõtmise konteksti ja selle vastu võtnud institutsiooni, organi või asutuse pädevust.

Mis puudutab esimesena vaidlusaluse kriisilahendusskeemi sisu, siis tõdes Euroopa Kohus, et seda skeemi ei olnud kriisilahendusnõukogu 7. juuni 2017. aasta täitevistungil vastuvõtmise ajal veel heaks

³¹⁰ 1. juuni 2022. aasta kohtuotsus Fundación Tatiana Pérez de Guzmán el Bueno ja SFL vs. SRB (T-481/17, [EU:T:2022:311](#); edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“).

³¹¹ Ühtse Kriisilahendusnõukogu (SRB) täitevistungil 7. juuni 2017. aasta otsus SRB/EES/2017/08 Banco Popular Español SA kriisilahenduse skeemi vastuvõtmise kohta.

³¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. juuli 2014. aasta määrus (EÜ) nr 806/2014, millega kehtestatakse ühtsed eeskirjad ja ühtne menetlus krediidiasutuste ja teatavate investeerimisühingute kriisilahenduseks ühtse kriisilahenduskorra ja ühtse kriisilahendusfondi raames ning millega muudetakse määrust (EL) nr 1093/2010 (ELT 2014, L 225, lk 1; edaspidi „ühtse kriisilahenduskorra määrus“).

³¹³ 13. juuni 1958. aasta kohtuotsus Meroni vs. Ülemamet (9/56, [EU:C:1958:7](#)).

³¹⁴ 22. jaanuari 2014. aasta kohtuotsus Ühendkuningriik vs. parlament ja nõukogu (C-270/12, [EU:C:2014:18](#)).

kiidetud, sest see edastati seejärel komisjonile, selleks et komisjon saaks selle kinnitada, millest sõltus selle skeemi jõustumine ja seega selle siduvate õiguslike tagajärgede tekkimine.

Mis puudutab teisena vaidlusaluse kriisilahendusskeemi vastuvõtmise konteksti, siis märkis Euroopa Kohus, et nagu on mainitud selle preambulis, on selle õiguslik alus ühtse kriisilahenduskorra määrus³¹⁵. Selle määrusega kehtestatud kord põhineb järeldusel³¹⁶, et selles määruses ette nähtud kriisilahendusvolituste kasutamine kuulub liidu pankade kriisilahenduspoliitika valdkonda, mida võivad kindlaks määrata ainult liidu institutsioonid, ja et iga konkreetse kriisilahendusskeemi vastuvõtmisel jääb teatav kaalutlusruum, võttes eelkõige arvesse kriisilahendusotsuste märkimisväärsset mõju liikmesriikide ja kogu liidu finantsstabiilsusele ning liikmesriikide eelarvesuveräänsusele. Nendest põhjendustest tuleneb, et liidu seadusandja pidas vajalikuks näha ette nõukogu ja komisjoni piisav kaasamine, mis tugevdab kriisilahendusnõukogu vajalikku tegevuslikku iseseisvust, olles samas kooskõlas asutuste volituste delegeerimise põhimõtetega.

Viimati nimetatuga seoses tuletas Euroopa Kohus meelde, et kohtuotsustes *Meroni vs. Ülemamet* ja *Ühendkuningriik vs. parlament* ja nõukogu otsustas ta sisuliselt, et pädevuse delegeerimise tagajärjed on väga erinevad olenevalt sellest, kas see puudutab ühelt poolt täidesaatvat pädevust, mis on selgelt piiritletud ja mille teostamist saab seetõttu delegeeriva asutuse kehtestatud objektiivsete kriteeriumide alusel põhjalikult kontrollida, või teiselt poolt „kaalutluspädevust, millega kaasneb suur hindamisvabadus, mille teostamine võib endast kujutada tegeliku majanduspoliitika rakendamist“. Esimest liiki delegeerimine ei saa tuntavalt muuta tagajärgi, mille toob kaasa delegeeritava pädevuse teostamine, samas kui teist liiki delegeerimise korral asendatakse delegeeriva asutuse valikud volituse saanud asutuse omadega, mistõttu toimub „tegelik vastutuse üleminek“. Euroopa Kohus märkis, et kohtuotsuse *Meroni vs. Ülemamet* aluseks olevas kohtuasjas leidis ta, et kõne all olnud pädevuse delegeerimist, mis andis asjaomastele asutustele „hindamisvabaduse, mis eeldas ulatuslikku kaalutlusõigust“, ei saa pidada „aluslepingu nõuetega“ kooskõlas olevaks, täpsustades samas, et kuna Ülemamet jättis endale üksnes võimaluse keelduda nende asutuste otsustele heakskiidu andmisest, siis ei jätnud ta endale piisavalt pädevust, et vältida sellist vastutuse üleminekut.

Euroopa Kohus nentis, et sellest kohtuotsusest tulenev kohtupraktika põhineb eeldusel, et liidu institutsioonilisele struktuurile omane pädevuste tasakaal on aluslepingutega antud põhitagatis ja et ulatusliku kaalutlusõiguse delegeerimine kahjustaks seda tagatist, kuna sellega antaks see pädevus muudele asutustele kui need, mis on aluslepingutega loodud selleks, et tagada ja kontrollida selle pädevuse kasutamist oma vastavate volituste raames. Selles kohtupraktikas silmas peetud ulatuslik kaalutlusõigus puudutab eelkõige asjaomase poliitikavaldkonna põhiküsimusi, mis eeldavad ulatuslikku kaalutlusruumi selleks, et ühitada erinevaid eesmärgi, mis võivad vahel olla vastuolulised.

Euroopa Kohus lisas, et täpsemalt tuleneb sellest kohtupraktikast, et selles sõnastatud pädevuse asutustele delegeerimise põhimõtete kohaldatavus ei sõltu mitte sellest, kas aktid, mida asutustel on õigus vastu võtta, on üksik- või üldaktid, vaid üksnes sellest, kas delegeerimine puudutab ulatuslikku kaalutlusõigust või vastupidi rakenduspädevust, mis on täpselt piiritletud.

Ent ühtse kriisilahenduskorra määrusega kehtestatud korra³¹⁷ eesmärk on konkretiseerida põhimõtteid, mis on välja töötatud kohtuotsuses *Meroni vs. Ülemamet* ja mida on meelde tuletatud kohtuotsuses *Ühendkuningriik vs. parlament* ja nõukogu.

Nimelt on tõsi, et kriisilahendusnõukogu ülesanne on võtta vastu kõik kriisilahendusotsused, mis puudutavad eelkõige finantseerimisasutusi ja konsolideerimisgruppe, keda peetakse liidu

³¹⁵ Eelkõige selle artikkel 18.

³¹⁶ Vt sisuliselt ühtse kriisilahenduskorra määruse põhjendused 24 ja 26.

³¹⁷ Nagu see tuleneb ühtse kriisilahenduskorra määruse põhjendustest 24 ja 26.

finantsstabiilsuse seisukohast oluliseks, ning muid piiriüleseid konsolideerimisgruppe³¹⁸. Selleks võtab kriisilahendusnõukogu nende ettevõtjate ja gruppide suhtes kriisilahendusskeemi vastu ainult siis, kui ta leiab pärast seda, kui on saanud EKP-lt hinnangu asjaomase ettevõtja maksejõuetuse või tõenäoliselt maksejõuetuks jäämise kohta, või omal algatusel³¹⁹, et kriisilahenduse tingimused³²⁰, mis puudutavad ettevõtja maksejõuetust või tõenäoliselt maksejõuetuks jäämist, kriisilahendusmeetme alternatiivsete meetmete puudumist ning kriisilahendusmeetme vajalikkust avalikes huvides, on täidetud. Sellisel juhul võtab kriisilahendusnõukogu vastu³²¹ kriisilahendusskeemi, millega algatatakse asjaomase ettevõtja kriisilahenduse menetlus ning määratakse kindlaks tema puhul kasutatavad kriisilahenduse vahendid³²² ja ühtse kriisilahendusfondi kasutamine.

Kuigi kriisilahendusnõukogule on nõnda antud ulatuslik kaalutusõigus küsimuses, kas ja milliste vahenditega tuleb asjaomase ettevõtja suhtes läbi viia kriisilahendusmenetlus, on see õigus piiratud objektiivsete kriteeriumide ja tingimustega, mis piiravad kriisilahendusnõukogu tegevusulatust ning on seotud nii kriisilahenduse tingimuste kui ka vahenditega³²³. Lisaks on ühtse kriisilahenduskorra määramises ette nähtud komisjoni ja nõukogu osalemine menetluses, mille tulemusel võetakse vastu kriisilahendusskeem, mille jõustumiseks peavad komisjon ja teataval juhul nõukogu selle heaks kiitma.

Seega teatab kriisilahendusnõukogu komisjonile kõigist meetmetest, mida ta kriisilahenduse ettevalmistamiseks võtab, ning vahetab komisjoni ja nõukoguga kogu teavet, mida nad oma ülesannete täitmiseks vajavad³²⁴. Lisaks määrab komisjon esindaja, kellel on õigus osaleda alalise vaatlejana kriisilahendusnõukogu täitevistungitel ja täiskogul ning õigus osaleda aruteludes ja tutvuda kõigi dokumentidega³²⁵. Lisaks peab kriisilahendusnõukogu edastama kriisilahendusskeemi vahetult pärast selle vastuvõtmist komisjonile, kes 24 tunni jooksul pärast seda edastamist kinnitab selle kriisilahendusskeemi või esitab selle kohta vastuväiteid kriisilahendusskeemi kaalutusõigust kätkevates aspektides, välja arvatud avaliku huvi kriteeriumi järgimisega ja ühtsest kriisilahendusfondist kasutatava summaga seotud aspektid³²⁶. Viimati nimetatud kaalutusõigust kätkevate aspektide kohta võib komisjon 12 tunni jooksul pärast seda edastamist teha nõukogule ettepaneku vastuväidete esitamiseks³²⁷. Lõpuks võib kriisilahendusskeem jõustuda ainult siis, kui nõukogu ega komisjon ei ole selle kohta 24 tunni jooksul pärast seda, kui kriisilahendusnõukogu selle edastas, vastuväiteid esitanud³²⁸. Sellise skeemi kinnitamisega võtab komisjon ka täieliku vastutuse talle aluslepingutega pandud kohustuste täitmise eest.

Kõiki neid kaalutlusi arvestades järeldas Euroopa Kohus, et ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 18 sätteid, mille alusel vaidlusalune kriisilahendusskeem vastu võeti, võimaldavad vältida „vastutuse üleminekut“ kohtuotsusest Meroni vs. Ülemamet tuleneva kohtupraktika tähenduses.

³¹⁸ Ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 7 lõike 2 alusel.

³¹⁹ Ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 18 lõigete 1 ja 6 alusel.

³²⁰ Millele on viidatud ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 18 lõike 1 punktides a–c.

³²¹ Ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 18 lõike 6 alusel.

³²² Millele on viidatud ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 22 lõikes 2.

³²³ Ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 18 lõigete 1 ja 4–6 alusel.

³²⁴ Ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 30 lõigete 1 ja 2 alusel.

³²⁵ Ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 43 lõike 3 alusel.

³²⁶ Ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 18 lõike 7 esimene kuni kolmas lõik.

³²⁷ Ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 18 lõike 7 kolmas lõik.

³²⁸ Ühtse kriisilahenduskorra määramise artikli 18 lõike 7 viies lõik.

Nimelt, kuigi need sätted annavad kriisilahendusnõukogule õiguse hinnata, kas kriisilahendusskeemi vastuvõtmise tingimused on konkreetsel juhul täidetud, ja määrata kindlaks sellise skeemi jaoks vajalikud vahendid, panevad need komisjonile või teataval juhul nõukogule kohustuse anda lõplik hinnang selle skeemi kaalutusõigust kätkevatele aspektidele. Need aspektid kuuluvad krediidasutuste kriisilahendust puudutava liidu poliitika valdkonda ja eeldavad erinevate eesmärkide ja huvide kaalumist, mis on seotud liidu finantsstabiilsuse ja siseturu terviklikkuse säilitamisega, liikmesriikide eelarvesuveräänsusega arvestamisega ning aktsionäride ja võlausaldajate huvide kaitsmisega.

Mis puudutab kolmandana kriisilahendusnõukogu pädevust, siis leidis Euroopa Kohus, et Üldkohtu tõlgendus, mille kohaselt võib kriisilahendusskeem tekitada siduvaid õiguslikke tagajärgi sõltumata komisjoni kinnitavast otsusest, eirab nii ühtse kriisilahenduskorra määrusega kriisilahendusnõukogule antud pädevust kui ka kohtuotsusest *Meroni vs. Ülemamet* tulenevat kohtupraktikat.

Nimelt, kuigi ühtse kriisilahenduskorra määrmises on ette nähtud³²⁹, et kriisilahendusnõukogu on kohustatud koostama ja vastu võtma kriisilahendusskeemi, ei anna see talle siiski õigust võtta vastu iseseisvaid õiguslikke tagajärgi tekitav akt. Komisjoni heakskiit on kriisilahendusmenetluses üks vajalik etapp kriisilahendusskeemi jõustumiseks. See heakskiit on määrav ka asjaomase kriisilahendusskeemi sisu seisukohast.

See heakskiit on määrav ka asjaomase kriisilahendusskeemi sisu seisukohast. Ühelt poolt, olgugi et ühtse kriisilahenduskorra määrmis lubab komisjonil sellise skeemi kinnitada, ilma et ta oleks esitanud vastuväiteid selle kaalutusõigust kätkevate aspektide kohta ega teinud nõukogule ettepanekut selliste vastuväidete esitamiseks, võimaldab see komisjonil ja nõukogul ka asendada kriisilahendusnõukogu antud hinnangu nende kaalutusõiguse aspektide kohta enda hinnanguga nii, et nad esitavad nende aspektide kohta vastuväiteid³³⁰, ning sellisel juhul on kriisilahendusnõukogu kohustatud muutma kaheksa tunni jooksul seda skeemi kooskõlas komisjoni või nõukogu esitatud põhjendustega selleks, et see kriisilahendusskeem jõustuks³³¹. Teiselt poolt toob nõukogu vastuväide, mida ta põhjendab sellega, et avaliku huvi kriteerium ei ole täidetud, lõplikult kaasa selle, et asjaomase ettevõtja kriisilahendust ei saa selle määrmise alusel läbi viia, mistõttu tuleb see ettevõtja seega nõuetekohaselt lõpetada vastavalt kohaldatavale riigisisesele õigusele³³².

Nagu komisjon käsitletavas asjas enda vaidlusalust kriisilahendusskeemi kinnitavas otsuses sõnaselgelt rõhutas³³³, väljendas ta, et ta „nõustub“ selle skeemi sisuga ja „[k]riisilahendusnõukogu esitatud põhjendustega selle kohta, miks kriisilahendus on avalikes huvides vajalik“. Samas on kriisilahendusskeemi kaalutusõigust kätkevad aspektid – mis puudutavad nii kriisilahenduse tingimuste kui ka kriisilahendusvahendite kindlaksmäärmist – lahutamatult seotud kriisilahenduse tehnilisemate aspektidega. Vastupidi Üldkohtu seisukohale ei saa seega neid kaalutusõigust kätkevaid aspekte ja tehnilisi aspekte eristada, selleks et määrata kindlaks vaidlustatav akt komisjoni poolt tervikuna kinnitatud kriisilahendusskeemi kontekstis.

Seega määrati kriisilahendusnõukogu poolt vaidlusaluses kriisilahendusskeemis võetud kriisilahendusmeede lõplikult kindlaks alles komisjoni kinnitava otsusega, mille tulemusel tekitas

³²⁹ Ühtse kriisilahenduskorra määrmise artiklite 7 ja 18 alusel.

³³⁰ Ühtse kriisilahenduskorra määrmise artikli 18 lõige 7.

³³¹ Ühtse kriisilahenduskorra määrmise artikli 18 lõike 7 seitsmes lõik.

³³² Ühtse kriisilahenduskorra määrmise artikli 18 lõige 8.

³³³ Komisjoni 7. juuni 2017. aasta otsuse (EL) 2017/1246, millega kinnitatakse Banco Popular Español S.A. kriisilahenduse skeem (ELT 2017, L 178, lk 15), põhjendus 4 (6. detsembril 2017 muudetud redaktsioonis (ELT 2017, L 320, lk 31)).

meede siduvaid õiguslikke tagajärgi, mistõttu ei pea kõnealuse kriisilahendusmeetme eest liidu kohtus vastust andma mitte kriisilahendusnõukogu, vaid komisjon.

Euroopa Kohus järeltas seega, et vaidlusaluse kriisilahendusskeemi sisust, vastuvõtmise kontekstist ja kriisilahendusnõukogu volitustest nähtub, et see kriisilahendusskeem ei tekitanud juriidilise või füüsilise isiku huve puudutavaid siduvaid õiguslikke tagajärgi, mistõttu ei ole tegemist aktiga, mille peale saab esitada tühistamishagi ELTL artikli 263 neljanda lõigu alusel.

Euroopa Kohus lisas esiteks, et vastupidi sellele, mida Üldkohus otsustas, ei saa ühtse kriisilahenduskorra määruse artikli 86 lõigetest 1 ja 2 järeltada, et vaidlusaluse kriisilahendusskeemi peale saab esitada Üldkohtule tühistamishagi, kuna see ei olnud kõnealuse kriisilahendusmenetluse lõpptulemus – sest see tulemus saabus alles selle skeemi komisjoni poolt kinnitamisega – ning see ei tekitanud iseseisvaid õiguslikke tagajärgi.

Nimelt ei saa määruse sätteid muuta EL toimimise lepingus ette nähtud õiguskaitsevahendite süsteemi. Lisaks tuleneb ühtse kriisilahenduskorra määruse artikli 86 sõnastusest endast, et selles viidatud hagid tuleb esitada Euroopa Kohtule „vastavalt [ELTL] artiklile 263“, mis eeldab, et need hagid vastavad selles artiklis sisalduvale tingimusele, et vaidlustatud akt peab olema vaidlustatav.

Tõepoolest märkis Euroopa Kohus, et ta otsustas 6. mai 2021. aasta kohtuotsuses ABLV Bank jt vs. EKP³³⁴ sisuliselt nii, et kriisilahendusskeem kui mitmeetapilise kriisilahendusmenetluse lõpptulemus võib alluda liidu kohtu kohtulikule kontrollile. Ent kohtuasjas, milles see kohtuotsus tehti, pidi ta hindama Üldkohtu sellise otsuse õiguspärasust, millega tunnistati vastuvõetamatuks tühistamishagid, mis ei olnud esitatud mitte sellise skeemi peale, vaid Euroopa Keskpanga ettevõtmistavate aktide peale, milles tuvastati ettevõtjate maksejõuetus või tõenäoliselt maksejõuetuks jäämine³³⁵. Selles kohtuotsuses esitatud kaalutlusi tuleb seega mõista mitmeetapilisi menetlusi käsitlevat Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikat arvestades, millest tuleneb, et sellises menetluses ei saa esitada tühistamishagi lõpliku akti vastuvõtmisele eelnevates etappides vastu võetud aktide peale, kui need aktid ei tekita iseseisvaid õiguslikke tagajärgi.

Teiseks otsustas Euroopa Kohus, et Üldkohus eksis, kui ta leidis vaidlustatud kohtuotsuses, et vaidlusaluse kriisilahendusskeemi vaidlustatava aktina tunnustamata jätmine tooks kaasa selle, et rikutakse esimese kohtuastme hagejate õigust tõhusale kohtulikule kaitsele.

Nimelt on sellisel komisjoni kinnitaval otsusel nagu kõnealuses asjas käsitletav otsus sellise akti tunnused, mille peale saab esitada ELTL artikli 263 neljanda lõigu alusel tühistamishagi. Sellise otsuse peale esitatud tühistamishagi raames võivad aga asjaomased füüsilised või juriidilised isikud tugineda selle kriisilahendusskeemi õigusvastasusele, mille see institutsioon on heaks kiitnud, andes seega skeemile siduvad õiguslikud tagajärjed, ning see tagab neile isikutele piisava kohtuliku kaitse. Euroopa Kohus tuletas meelde, et sellise kinnitamisega võtab komisjon omaks selle kriisilahendusskeemi elemendid ja põhjendused, mistõttu ta peab vajaduse korral nende eest liidu kohtus vastust andma.

³³⁴ 6. mai 2021. aasta kohtuotsus ABLV Bank jt vs. EKP (C-551/19 P ja C-552/19 P, [EU:C:2021:369](#), punktid 56 ja 66).

³³⁵ Ühtse kriisilahenduskorra määruse artikli 18 lõike 1 tähenduses.

XVI. Hankelepingud

22. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret (C-652/22, [EU:C:2024:910](#))

Eelotsusetaotlus – Riigihanked Euroopa Liidus – Direktiiv 2014/25/EL – Artikkel 43 – Selliste kolmandate riikide ettevõtjad, kes ei ole sõlminud liiduga rahvusvahelist lepingut, mis tagab vastastikku ja võrdselt osalemise riigihangetes – Nende ettevõtjate õiguse „sama soodsatel tingimustel“ kohtlemisele puudumine – Sellise ettevõtja osalemine riigihankemenetluses – Direktiivi 2014/25 kohaldamatus – Selle direktiivi sätete tõlgendamist käsitleva eelotsusetaotluse vastuvõetamatus nimetatud ettevõtja esitatud kaebuse raames

Euroopa Kohtu suurkoda tunnistas Visoki upravni sudi (kõrgem halduskohus, Horvaatia) eelotsusetaotluse vastuvõetamatuks põhjusel, et direktiivi 2014/25³³⁶ sätteid, mille tõlgendamist see liikmesriigi kohus palus, ei ole kohaldatavad selliste kolmandate riikide ettevõtjate suhtes, kes ei ole Euroopa Liiduga sõlminud rahvusvahelist lepingut, mis tagab võrdse ja vastastikuse osalemise riigihangetes. Lisaks leidis Euroopa Kohus, et liikmesriigi ametiasutused ei saa muuta selle direktiivi ülevõtmiseks vastu võetud riigisiseseid õigusnorme nende ettevõtjate suhtes kohaldatavaks, sest vastasel juhul eirataks liidu ainupädevust ühise kaubanduspoliitika valdkonnas.

Horvaatia õiguse alusel asutatud äriühing HŽ infrastruktura d.o.o. (edaspidi „võrgustiku sektori hankija“) alustas 2020. aasta septembris hankemenetlust kahte Horvaatia linna ühendava raudteetaristu ehitamiseks majanduslikult soodsaima pakkumuse alusel. Avaliku sektori hankija poolt pakujatele saadetud juhiste kohaselt pidid pakujad oma tehnilise ja kutsealase suutlikkuse tõendamiseks esitama dokumendi, mis tõendab, et pakujad olid selle menetluse alustamisele eelnenud kümne aasta jooksul teinud raudtee- või maanteetaristu ehitustöid.

Võrgustiku sektori hankija otsustas 2022. aasta jaanuaris sõlmida hankelepingu Strabagi ühendusega, mis koosnes kolmest äriühingust, mis olid asutatud vastavalt Austria, Horvaatia ja Tšehhi õiguse alusel. Pakujate hulka kuuluv Türgi õiguse alusel asutatud äriühing Kolin İnşaat Turizm Sanayi ve Ticaret AŞ (edaspidi „Kolin“) esitas hankelepingu sõlmimise otsuse peale kaebuse Državna komisija za kontrolu postupaka javne nabavele (riigihangete järelevalve komisjon, Horvaatia; edaspidi „järelevalvekomisjon“). Kuna järelevalvekomisjon leidis, et ei olnud nõuetekohaselt tõendatud, et Strabagi ühendusel on nõutav tehniline ja kutsealane suutlikkus, tühistas ta hankelepingu sõlmimise otsuse.

Pärast tühistamist palus võrgustiku sektori hankija Strabagi ühendusel esitada tehtud tööde loend koos tõendiga tööde nõuetekohasuse ja lõpetamise kohta. Strabagi ühendus esitas loendi koos tõendiga, mis sisaldas uut viidet muudele tehtud töödele. Pärast pakkumuste uuesti läbivaatamist ja uuesti hindamist tegi võrgustiku sektori hankija 2022. aasta aprillis uue otsuse sõlmida põhikohtuasjas kõne all olev hankeleping Strabagi ühendusega. Ta leidis nimelt, et ainuüksi uuest viitest piisab, et tõendada, et sellel ühendusel on nõutav tehniline ja kutsealane suutlikkus.

Kuna Kolin väitis, et võrgustiku sektori hankija algatus paluda Strabagi ühendusel täiendada oma ehitustööde loendit oli õigusvastane, esitas ta järelevalvekomisjonile uue hankelepingu sõlmimise otsuse peale vaidlustuse. Järelevalvekomisjon jättis vaidlustuse rahuldamata põhjendusel, et ühegi riigisisese õigusnormiga ei ole vastuolus see, kui Strabagi ühendus täiendab ehitustööde loendit,

³³⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/25/EL, milles käsitletakse vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate üksuste riigihankeid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2004/17/EÜ (ELT 2014, L 94, lk 243).

märkides ära muude kui selles algul nimetatud tööde tegemise, kuna Horvaatia riigihangete seadus võimaldab hankijal paluda pakkujal esitatud tõendeid täiendada või selgitada³³⁷.

Seetõttu esitas Kolin eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Visoki upravni sudile (kõrgem halduskohus), kaebuse järelevalvekomisjoni otsuse tühistamiseks. Direktiivi 2014/25 artikleid 36 ja 76 arvestades kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus selles, kas võrgustiku sektori hankija võib pärast esimese hankelepingu sõlmimise otsuse tühistamist võtta arvesse täiendavaid dokumente ühenduse tehnilise ja kutsealase suutlikkuse kohta, mida selle ühenduse esitatud esialgne pakkumus ei sisaldanud ja mille ta on esitanud võrgustiku sektori hankija palvel. Eelotsusetaotluse esitanud kohus otsustas seega esitada Euroopa Kohtule mitu eelotsuse küsimust nende sätete tõlgendamise kohta.

Euroopa Kohtu hinnang

Kui liikmesriigi kohtu küsimused on esitatud liidu õiguse tõlgendamise kohta, on Euroopa Kohus üldjuhul kohustatud vastama. Euroopa Kohus peab siiski kontrollima asjaolusid, mille alusel liikmesriigi kohus talle eelotsusetaotluse esitas, et kontrollida oma pädevust või talle esitatud taotluse vastuvõetavust. Euroopa Kohtul võib muu hulgas olla vaja analüüsida, kas liidu õigusnormid, mida eelotsuse küsimused puudutavad, on põhikohtuasjas kohaldatavad. Kui see nii ei ole, ei ole need sätted vaidluse lahendamise seisukohast asjakohased ning eelotsusetaotlus, mida taotletakse, ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohtu otsuse tegemiseks vajalik, mistõttu tuleb need küsimused tunnistada vastuvõetamatuks.

Kõigepealt kontrollis Euroopa Kohus, kas kaebust, mille on liikmesriigi kohtule esitanud kolmanda riigi, käsitletaval juhul Türgi Vabariigi ettevõtja, et vaidlustada liikmesriigis tehtud hankelepingu sõlmimise otsus, saab analüüsida, lähtudes liidu seadusandja kehtestatud riigihankealastest õigusnormidest, nagu direktiivi 2014/25 artiklid 36 ja 76, mille kohta on esitatud eelotsuse küsimused.

Sellega seoses märkis Euroopa Kohus alustuseks, et liit on teatavate kolmandate riikidega seotud rahvusvaheliste lepingutega, sh Maailma Kaubandusorganisatsiooni riigihankeid käsitleva lepinguga³³⁸, mis tagavad vastastikku ja võrdselt liidu ettevõtjate osalemise riigihangetes nendes kolmandates riikides ja nende kolmandate riikide ettevõtjate osalemise riigihangetes liidus. Neid liidu kohustusi peegeldab direktiivi 2014/25 artikkel 43, milles on sätestatud, et kui see on ette nähtud Maailma Kaubandusorganisatsiooni riigihankeid käsitleva lepingu või muude liidule siduvate rahvusvaheliste konventsioonidega, peavad liikmesriikide võrgustiku sektori hankijad kohtlema sellise lepingu osalisteks olevate kolmandate riikide ettevõtjaid sama soodsatel tingimustel kui liidu ettevõtjaid. Nende kolmandate riikide ettevõtjate õigus sama soodsatel tingimustel kohtlemisele tähendab, et need ettevõtjad võivad tugineda kõnealuse direktiivi sätetele.

Muud kolmandad riigid, sh Türgi Vabariik, ei ole siiani liiduga direktiivi 2014/25 artiklis 43 viidatud rahvusvahelist lepingut sõlminud. Mis puudutab nende kolmandate riikide ettevõtjaid, siis märkis Euroopa Kohus, et kuigi liidu õigusega ei ole vastuolus see, kui nendel ettevõtjatel lubatakse osaleda direktiiviga 2014/25 reguleeritud hankemenetluses, kui liit ei ole võtnud kõrvalejätmissmeetmeid, on seevastu liidu õigusega vastuolus see, kui need ettevõtjad võivad sellises menetluses osalemisel tugineda sellele direktiivile ja seega nõuda, et nende pakkumust koheldaks võrdselt liikmesriikide pakkujate ja nimetatud direktiivi artiklis 43 silmas peetud kolmandate riikide pakkujate pakkumustega. Nimelt tooks direktiivi 2014/25 kohaldamisalasse selliste kolmandate riikide ettevõtjate hõlmamine, kes ei ole liiduga sellist rahvusvahelist lepingut sõlminud, kaasa selle, et neile antaks selle tagajärjel õigus sama soodsatel tingimustel kohtlemisele, rikkudes direktiivi artiklit 43,

³³⁷ Riigihangete seaduse (Zakon o javnoj nabavi) (põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis) artikli 263 lõige 2.

³³⁸ Leping, mis kiideti heaks nõukogu 22. detsembri 1994. aasta otsusega 94/800/EÜ, mis käsitleb Euroopa Ühenduse nimel sõlmitavaid tema pädevusse kuuluvaid küsimusi puudutavaid kokkuleppeid, mis saavutati mitmepoolsete kaubanduslääbirääkimiste Uruguay voorus (1986–1994) (EÜT 1994, L 336, lk 1; ELT eriväljaanne 11/21, lk 80).

mille kohaselt võib selle õiguse anda üksnes liiduga selles artiklis viidatud rahvusvahelise lepingu sõlminud kolmandate riikide ettevõtjatele.

Järelikult ei laiene „igale huvitatud ettevõtjale“ direktiivi 2014/25 artikli 45 lõikega 1 antud õigus esitada liidus avatud hankemenetluses hanketeate peale pakkumus selliste kolmandate riikide ettevõtjatele, kes ei ole liiduga sellist rahvusvahelist lepingut sõlminud. Samuti ei tähenda see, et neil ettevõtjatel, kellel on lubatud sellises menetluses osaleda, on õigus tugineda sellele direktiivile. Seega ei saa sellises olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas, mida iseloomustab võrgustiku sektori hankija heaks kiidetud Türgi ettevõtja osalemine direktiiviga 2014/25 reguleeritud riigihankemenetluses, kõnealune ettevõtja tugineda selle direktiivi artiklitele 36 ja 76, et vaidlustada asjaomase hankelingu sõlmimise otsus.

Seejärel analüüsis Euroopa Kohus, kas esitatud küsimused, mis puudutavad direktiivi 2014/25 nende artiklite tõlgendamist, on siiski vastuvõetavad, arvestades asjaolu, et Horvaatia õigusnorme, millega need artiklid üle võeti, tõlgendatakse nii, et neid kohaldatakse vahet tegemata kõigi liidu ja kolmandate riikide pakkuja suhtes, ning seega nii, et asjaomane Türgi ettevõtja võib neile tugineda.

Sellega seoses tuletas Euroopa Kohus meelde, et kohtupraktika kohaselt on liidu õiguse sätete tõlgendamist puudutavad eelotsusetaotlused tõepoolest vastuvõetavad olukordades, mis ei kuulu küll liidu õiguse kohaldamisalasse, kuid milles on need sätted nende eset või ulatust muutmata muudetud kohaldatavaks riigisisese õiguses tehtud otsese ja tingimusteta viitega. Sellises olukorras on ilmselgelt liidu õiguskorra huvides, et liidu õigusest üle võetud sätteid tõlgendataks ühetaoliselt.

Seda kohtupraktikat ei saa siiski kohaldada juhul, kui liikmesriigi asutused on direktiivi ülevõtvad riigisisese õigusnormid muutnud kohaldatavaks liidu ainupädevust eirates. Nii on see käsitletaval juhul seoses nende kolmandate riikide ettevõtjate osalemisega riigihankemenetlustes, kes ei ole liiduga sõlminud rahvusvahelist lepingut, mis tagab võrdse ja vastastikuse võimaluse nendes hangetes osalemiseks.

ELTL artiklis 207 osutatud ühine kaubanduspoliitika, mille suhtes liidul on ELTL artikli 3 lõike 1 punkti e alusel ainupädevus, puudutab nimelt kaubavahetust kolmandate riikidega ja hõlmab kõiki liidu õigusakte, mis on peamiselt mõeldud edendama, hõlbustama või reguleerima sellist kaubavahetust ning millel on kaubavahetusele otsene ja vahetu mõju. Iga üldkohaldatav akt, mille konkreetne eesmärk on määrata kindlaks kord, mille kohaselt võivad kolmanda riigi ettevõtjad osaleda liidu riigihankemenetlustes, võib aga avaldada otsest ja vahetut mõju selle kolmanda riigi ja liidu vahelisele kaubavahetusele, mistõttu kuulub see kõnealuse sätte alusel liidu ainupädevusse³³⁹.

Euroopa Kohus lisas, et kuigi ühine kaubanduspoliitika ei hõlma seevastu rahvusvaheliste transpordilepingute läbirääkimist ja sõlmimist³⁴⁰ ega saa seega täielikult hõlmata küsimust kolmandate riikide ettevõtjate võimaluse kohta osaleda direktiivis 2014/25 silmas peetud valdkondlikes riigihangetes, kuulub niisuguse lepingu sõlmimine, mis tagab kolmandate riikide ettevõtjate võimaluse nendes valdkondlikes riigihangetes osalemiseks, samuti liidu ainupädevusse, nimelt ELTL artikli 3 lõikes 2 ette nähtud pädevusse.

Järelikult on ainult liidul pädevus seadusandlikult menetleda ja seega vastu võtta õiguslikult siduvat üldkohaldatavat akti, mis puudutab selliste kolmandate riikide ettevõtjate osalemist riigihankemenetlustes, kes ei ole sõlminud liiduga rahvusvahelist lepingut, mis tagab võrdse ja vastastikuse võimaluse riigihangetes osalemiseks.

³³⁹ Seda ainupädevust illustreerib direktiivi 2014/25 artikkel 86, mis annab pädevuse katkestada või piirata kolmanda riigi ettevõtjate osalemist liidu riigihankemenetlustes liidule, mitte liikmesriikidele.

³⁴⁰ Nagu nähtub ELTL artikli 207 lõikest 5.

Seetõttu leidis Euroopa Kohus, et riigiasutused ei ole pädevad muutma direktiivis 2014/25 sisalduvaid norme üle võtvaid riigisiseseid õigusnorme kohaldatavaks nende kolmandate riikide ettevõtjate suhtes, kellel võrgustiku sektori hankija on lubanud asjaomases liikmesriigis riigihankemenetluses osaleda, sest vastasel juhul eirataks liidu ainupädevust. Seetõttu otsustas Euroopa Kohus, et direktiivi 2014/25 artiklite 36 ja 76 tõlgendamine ei saa mingil juhul olla põhikohtuasja lahendamisel asjakohane, ning tunnistas eelotsusetaotluse vastuvõetamatuks.

1. Tähtajalise töölepinguga töötajate kaitse

20. veebruari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) X (ülesütlemise põhjuste puudumine) (C-715/20, [EU:C:2024:139](#))

Eelotsusetaotlus – Sotsiaalpoliitika – Direktiiv 1999/70/EÜ – Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni (ETUC), Euroopa Tööandjate Föderatsiooni (UNICE) ja Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse (CEEP) sõlmitud raamkokkulepe tähtajalise töö kohta – Klausel 4 – Diskrimineerimiskeelu põhimõte – Erinev kohtlemine töölepingu ülesütlemise korral – Tähtajalise töölepingu ülesütlemine – Ülesütlemise põhjuste esitamise kohustuse puudumine – Kohtulik kontroll – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47

Euroopa Kohus (suurkoda) täpsustas eelotsusetaotlust lahendades tähtajalise töölepinguga töötajate diskrimineerimiskeelu põhimõtte ulatust seoses kohustusega põhistada töölepingu ülesütlemist ning samuti liikmesriigi kohtute kohustusi selle põhimõtte rikkumise korral eraõiguslike isikute vahelises kohtuvaidluses.

K. L. ja Poola õiguse alusel asutatud äriühing X sp. z o.o. sõlmisid tähtajalise töölepingu osalise ajaga töötamiseks ajavahemikuks 1. november 2019 kuni 31. juuli 2022. X edastas 15. juulil 2020 K. L-ile avalduse selle töölepingu etteteatamistähtajaga ülesütlemise kohta, märkimata seal ülesütlemise põhjust. Poola tööseadustiku³⁴² artikli 30 lõike 4 alusel on tööandja kohustatud põhjuse esitama üksnes tähtajatu töölepingu etteteatamisega ülesütlemise korral³⁴³.

K. L. esitas hagi Sąd Rejonowy dla Krakowa – Nowej Huty w Krakowie (Krakówi Nowa Huta rajoonikohus Krakówis, Poola), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus, nõudes kahju hüvitamist oma vallandamise õigusvastasuse alusel. Ta tugines eeskätt raamkokkuleppe tähtajalise töö kohta³⁴⁴ klauslis 4 ette nähtud tähtajalise töölepinguga töötajate diskrimineerimiskeelu põhimõtte rikkumisele.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus väitis, et ehkki Trybunał Konstytucyjny (Poola konstitutsioonikohus) on juba sedastanud, et tööseadustiku artikli 30 lõige 4 on kooskõlas põhiseaduses ette nähtud demokraatliku õigusi põhimõtte ja seaduse ees võrdsuse põhimõttega, väljendas Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kahtlust, kas see riigisisene säte on kooskõlas liidu õigusega. Kuid viimati nimetatud kohus ei saanud eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul jätta seda sätet kohaldamata, sest tähtajaliste töötajate diskrimineerimiskeelu põhimõttel puudub vahetu õigusmõju eraõiguslike isikute vahelises kohtuvaidluses.

Selles kontekstis palus eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul sisuliselt selgitada, kas raamkokkuleppe klausliga 4 on vastuolus sellised riigisisened õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas, ja kas sellele klauslile on võimalik tugineda eraõiguslike isikute vahelises kohtuvaidluses.

³⁴¹ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Leedu jt vs. parlament ja nõukogu (liikuvuspakett)** (C-541/20–C-Catania Multiservizi, [EU:C:2024:818](#)), mida on tutvustatud XII jaotises „Transport“.

³⁴² 26. juuni 1974. aasta seadus, millega kehtestatakse tööseadustik (ustawa – Kodeks pracy; Dz. U. nr 24, jrk nr 141), põhikohtuasjas kohaldatavas redaktsioonis (Dz. U. 2020, jrk nr 1320; muudetud kujul; edaspidi „tööseadustik“).

³⁴³ Või töölepingu etteteatamata ülesütlemise korral olenemata sellest, kas tegemist on tähtajalise või tähtajatu töölepinguga.

³⁴⁴ Nõukogu 28. juuni 1999. aasta direktiivi 1999/70/EÜ, milles käsitletakse Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni (ETUC), Euroopa Tööandjate Föderatsiooni (UNICE) ja Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse (CEEP) sõlmitud raamkokkulepet tähtajalise töö kohta (EÜT 1999, L 175, lk 43; ELT eriväljaanne 05/03, lk 368), lisas sisalduv 18. märtsil 1999. aastal sõlmitud raamkokkulepe tähtajalise töö kohta (edaspidi „raamkokkulepe“).

Euroopa Kohtu hinnang

Olles täpsustanud, et kõnealune töölepingu ülesütlemise kord on hõlmatud mõistega „töötingimused“ raamkokkuleppe klausli 4 punkti 1 tähenduses, mis käsitleb diskrimineerimiskeelu põhimõtet, analüüsis Euroopa Kohus küsimust, kas see kord tingib erineva kohtlemise, mis kujutab endast tähtajalise töölepinguga töötajate ebasoodsamat kohtlemist võrreldes tähtajatu töölepinguga töötajatega, kes on võrreldavas olukorras, hinnates seejärel vajaduse korral, kas selline erinev kohtlemine võib olla õigustatud „objektiivsete põhjustega“.

Esimesena, seoses küsimusega, kas asjaomased olukorrad on võrreldavad, tuletas Euroopa Kohus meelde, et eelotsusetaotluse esitanud kohus peab hindama, kas puudutatud isikud teevad sama või samalaadset tööd raamkokkuleppe tähenduses³⁴⁵, võttes arvesse kõiki tegureid, näiteks töö laadi, koolitus- ja töötingimusi.

Teisena leidis Euroopa Kohus, et kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu läbiviidava kontrolli tulemusel ei ilmne vastupidist, tuleneb tähtajalise töölepinguga töötajate ebasoodsam kohtlemine võrreldes tähtajatu töölepinguga töötajatega asjaolust, et viimaste suhtes ei kohaldata kõnealust piirangut, mis seondub töölepingu ülesütlemise põhjustest teavitamisega. Isegi eeldusel, et pärast seda, kui tähtajalise töölepinguga töötaja on esitanud hagi oma töölepingu ülesütlemise peale, on tagatud selle lepingu ülesütlemise põhjuste põhjendatuse kohtulik kontroll ja ühtlasi ka puudutatud isiku tõhus kohtulik kaitse, ei ole sel töötajal eelnevalt teavet, mis võib olla määrava tähtsusega selle üle otsustamisel, kas esitada hagi või mitte.

Kolmandana viitab Poola valitsus seoses „objektiivsete põhjustega“ raamkokkuleppe klausli 4 punkti 1 tähenduses konstitutsioonikohtu eespool viidatud kohtuotsusele tuginedes täieliku tööhõive poliitika järgimisele, mis nõuab tööturu suurt paindlikkust, millele aitavad tema sõnul kaasa tähtajalised töölepingud.

Euroopa Kohus aga leidis, et need asjaolud sarnanevad pigem kriteeriumiga, mis viitab üldiselt ja abstraktselt üksnes töösuhte kestusele, ja ei võimalda seega tagada, et erinev kohtlemine vastab tegelikule vajadusele. Erinev kohtlemine ei ole ka Poola valitsuse viidatud eesmärgi saavutamiseks vajalik. Asjaomane töötingimus ei puuduta tööandja õigust öelda tähtajaline tööleping etteteatamisega üles, vaid seda, et töötajale teatatakse kirjalikult tema töölepingu ülesütlemise põhjustest või põhjustest. Isegi kui tööandjad oleksid kohustatud esitama tähtajalise töölepingu ennetähtaegse ülesütlemise põhjused, ei jääks nad nimelt sellest tulenevalt ilma paindlikkusest, mis on omane sellele töölepingu vormile.

Neil tingimustel peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kontrollima, kas tööseadustiku artikli 30 lõiget 4 on võimalik tõlgendada kooskõlas raamkokkuleppe klausliga 4. Kui see ei ole nii, ei ole ta kohustatud jätma ainuüksi liidu õiguse alusel kohaldamata riigisisest õigusnormi, mis on vastuolus raamkokkuleppe klausliga 4, millel ei ole vahetut õigusmõju eraõiguslike isikute vahelistes suhetes.

Samas, kui liikmesriik võtab vastu õigusnormid, mis täpsustavad ja konkretiseerivad eelkõige raamkokkuleppe klausliga 4 reguleeritud töötingimusi, kohaldab ta liidu õigust³⁴⁶ ja peab seega tagama, et järgitaks eeskätt Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 47 tagatud õigust tõhusale õiguskaitsevahendile. Viimati nimetatud sättel on aga vahetu õigusmõju. Euroopa Kohus tuvastas, et kõnealusest riigisisisest õigusnormist tulenev erinev kohtlemine rikub seda õigust, kuna tähtajalise töölepinguga töötaja jääb ilma võimalusest – mis on ometigi tähtajatu töölepinguga töötajal – eelnevalt hinnata, kas tema töölepingu ülesütlemise otsuse peale on vaja esitada hagi, ja sõltuvalt asjaoludest võimalusest esitada hagi, milles vaidlustatakse täpselt sellise ülesütlemise põhjused.

³⁴⁵ Vt raamkokkuleppe klausli 3 punkt 2 ja klausli 4 punkt 1.

³⁴⁶ Põhiõiguste harta artikli 51 lõike 1 tähenduses.

Järelikult on liikmesriigi kohus kohustatud eraõiguslike isikute vahelises kohtuvaidluses juhul, kui tal ei ole võimalik tõlgendada kohaldatavat riigisisest õigust kooskõlas raamkokkuleppe klausliga 4, tagama põhiõiguste harta artikli 47 täieliku õigusmõju, jättes vajalikus osas kohaldamata sellega vastuolus oleva mis tahes riigisisese õigusnormi.

2. Osalise tööajaga töötajate kaitse

29. juuli 2024. aasta kohtuotsus KfH Kuratorium für Dialyse und Nierentransplantation (C-184/22 ja C-185/22, [EU:C:2024:637](#))

Eelotsusetaotlus – Sotsiaalpoliitika – ELTL artikkel 157 – Meeste ja naiste võrdne kohtlemine tööhõive ja elukutse küsimustes – Direktiiv 2006/54/EÜ – Artikli 2 lõike 1 punkt b ja artikli 4 esimene lõik – Kaudse soolise diskrimineerimise keeld – Osalise tööajaga töö – Direktiiv 97/81/EÜ – Osalist tööaega käsitlev raamkokkulepe – Klausel 4 – Keeld kohelda osalise tööajaga töötajaid vähem soodsalt kui võrreldavaid täistööajaga töötajaid – Osalise tööajaga töötajatele üksnes nende ületundide eest lisatasu maksmine, mis ületavad täistööajaga töötajatele ette nähtud tavapärasest tööaega

Euroopa Kohus, kellele Bundesarbeitsgericht (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim töökohus) oli esitanud eelotsusetaotluse, täpsustas tingimusi, millal kujutab osalise tööajaga töötajatele ületundide eest lisatasu maksmine, mis on neile ette nähtud üksnes nende tundide eest, mis ületavad võrreldavas olukorras olevate täistööajaga töötajate puhul ette nähtud tavapärasest tööaega, endast „vähem soodsat“ kohtlemist ja kaudset soolist diskrimineerimist.

IK (kohtuasi C-184/22) ja CM (kohtuasi C-185/22) töötasid kogu Saksamaa Liitvabariigi territooriumil tegutseva ambulatoorse dialüüsiteenuse osutaja KfH Kuratorium für Dialyse und Nierentransplantation eV osalise tööajaga hooldustöötajatena. Nad olid oma töölepingu alusel kohustatud töötama vastavalt 40% ja 80% täistööajaga töötaja tavapärasest iganädalasest tööajast, mis oli asjaomases sektoris kohaldatava üldise kollektiivlepingu kohaselt 38,5 tundi.

Põhikohtuasja hagejad esitasid Arbeitsgerichtile (töökohus, Saksamaa) hagi, nõudes vaba aega, mis vastaks lisatasule, mis oleks tulnud maksta nende töölepingus kokku lepitud tööaega ületades tehtud ületundide eest, ning hüvitist. Nad väitsid, et neid koheldi vähem soodsalt kui täistööajaga töötajaid sel põhjusel, et nad töötavad osalise tööajaga, ning neid diskrimineeriti kaudselt soo alusel, sest põhikohtuasja kostja võtab osalise tööajaga tööle valdavalt naisi.

Kuna need hagid jäeti rahuldamata, esitasid IK ja CM apellatsioonkaebuse Landesarbeitsgericht Hessenile (Hesseni liidumaa kõrgeim töökohus, Saksamaa), kes kohustas tööandjat eraldama IK ja CMI tööajakontodele vaba aega, kuid jättis rahuldamata hüvitise maksmise nõude.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus, kellele esitati kassatsioonkaebus, otsustas esitada Euroopa Kohtule küsimuse selle kohta, kas IKd ja CMI koheldi osalise tööajaga töötajatena „vähem soodsalt“ osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe³⁴⁷ klausli 4 punkti 1 tähenduses ning kas neid on kaudselt sooliselt diskrimineeritud direktiivi 2006/54³⁴⁸ tähenduses.

³⁴⁷ 6. juunil 1997 sõlmitud osalist tööaega käsitlev raamkokkulepe (edaspidi „raamkokkulepe“), mis on esitatud nõukogu 15. detsembri 1997. aasta direktiivi 97/81/EÜ Euroopa Tööandjate Föderatsiooni, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt sõlmitud osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe kohta (EÜT 1998, L 14, lk 9; ELT eriväljaanne 05/03, lk 267) lisas.

³⁴⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2006. aasta direktiiv 2006/54/EÜ meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (ELT 2006, L 204, lk 23).

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena tõdes Euroopa Kohus, et riigisisesed õigusnormid, mille kohaselt on osalise tööajaga töötajatele ületundide eest lisatasu maksmine ette nähtud üksnes nende tundide eest, mis ületavad võrreldavas olukorras olevate täistööajaga töötajate puhul ette nähtud tavapärasest tööaega, kujutavad endast osalise tööajaga töötajate „vähem soodsat“ kohtlemist raamkokkuleppe klausli 4 punkti 1 tähenduses.

Sellega seoses rõhutas ta kõigepealt, et seda klauslit ei tohi tõlgendada kitsendavalt ja et selle eesmärk on kohaldada diskrimineerimiskeelu põhimõtet osalise tööajaga töötajate suhtes.

Kuivõrd põhikohtuasjas ei tundunud olevat vaidlustatud asjaolu, et põhikohtuasja hagejate töö on võrreldav täistööajaga töötajate tehtud tööga, siis käsitles Euroopa Kohus seejärel küsimust, kas osalise tööajaga hooldustöötajatenä töötavaid isikuid ja täistööajaga hooldustöötajatenä töötavaid isikuid koheldakse erinevalt.

Sellega seoses ilmnes eelotsusetaotlustest, et osalise tööajaga hooldustöötajana töötav isik peab selleks, et saada ületunnitöö lisatasu, töötama sama arvu töötunde kui täistööajaga hooldustöötajana töötav isik, sõltumata osalise tööajaga hooldustöötaja töölepingus eraldi kokku lepitud tavapärasest tööajast. Seega makstakse täistööajaga hooldustöötajatele ületunnitöö eest lisatasu alates esimesest töötunnist, mis on tehtud pärast nende tavapärase tööaja – st 38,5 töötundi nädalas – lõppu, samas kui osalise tööajaga hooldustöötajatele ei maksta lisatasu töötundide eest, mis ületavad nende töölepingutes kokku lepitud tavapärasest tööaega, kuid jäävad alla täistööajaga hooldustöötajatele kehtestatud tavapärase tööaja.

Seetõttu ilmneb, et osalise tööajaga hooldustöötajatenä töötavaid isikuid koheldakse „vähem soodsalt“ võrreldes isikutega, kes töötavad täistööajaga hooldustöötajatenä.

Lõpuks andis Euroopa Kohus eelotsusetaotlused esitanud kohtule vajalikud juhised, et viimane saaks hinnata, kas seda erinevat kohtlemist võib pidada põhjendatuks „objektiivse põhjusega“ raamkokkuleppe klausli 4 punkti 1 tähenduses.

Sellega seoses märkis ta, et mõistega „objektiivsed põhjused“ on nõutud, et tuvastatud erinev kohtlemine oleks põhjendatud täpsete ja konkreetsete asjaoludega, mis iseloomustavad asjasse puutuvat töötingimust konkreetsetes olukorras, millega seoses see esineb, ning objektiivsete ja läbipaistvate kriteeriumide alusel, mis võimaldaksid tagada, et see erinevus on tingitud tegelikult vajadusest ja et see on sobiv taotletava eesmärgi saavutamiseks ning selleks vajalik.

Mis puudutab küsimust, kas eesmärk hoida ära seda, et tööandja kohustab töötajaid tegema ületunde, mis ületavad nendega individuaalselt kokku lepitud tööaega, võib olla „objektiivne põhjus“ raamkokkuleppe klausli 4 punkti 1 tähenduses, siis osalise tööajaga töötajate ja täistööajaga töötajate jaoks ületundide eest lisatasu maksmiseks ühtse künnise kehtestamine ei võimalda osalise tööajaga töötajate puhul seda eesmärki saavutada.

Lisaks, mis puudutab eesmärki vältida täistööajaga töötajate vähem soodsat kohtlemist võrreldes osalise tööajaga töötajatega, siis koheldakse täistööajaga töötajaid ületunnitöö osas samamoodi kui osalise tööajaga töötajaid, kui just ei kohaldata *pro rata temporis*-põhimõtet. Seega ei saa ka teine eesmärk põhjendada osalise tööajaga töötajate ja täistööajaga töötajate erinevat kohtlemist.

Teisena järeldas Euroopa Kohus, et kõnealused riigisisesed õigusnormid põhjustavad ka kaudset soolist diskrimineerimist ELTL artikli 157 ja direktiivi 2006/54 artikli 2 lõike 1 punkti b ning artikli 4 esimese lõigu tähenduses.

Kuigi kõnealusel juhul on tegemist näiliselt neutraalse meetmega, nähtub eelotsusetaotlustest, et see meede seab märkimisväärselt suurema osa naissoost isikuid ebasoodsamasse olukorda võrreldes

meessoost isikutega, ilma et oleks ühtlasi vaja, et töötajate rühm, keda need õigusnormid ebasoodsamasse olukorda ei sea, s.o täistööajaga töötajad, hõlmaks oluliselt rohkem mehi kui naisi. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on hinnata, mil määral on talle esitatud töötajate olukorda kirjeldavad andmed paikapidavad ja kas neid saab arvesse võtta. Riigisisene kohus peab samuti hindama kõiki asjakohaseid kvalitatiivseid tegureid, et teha kindlaks, kas selline ebasoodne olukord esineb, võttes arvesse kõiki töötajaid, kelle suhtes kohaldatakse riigisiseseid õigusnorme, millel asjaomane erinev kohtlemine põhineb.

Samadel põhjustel ei saa ka seda kaudset diskrimineerimist – nagu osalise tööajaga töötajate „vähem soodsat“ kohtlemist võrreldes täistööajaga töötajatega – õigustada sellega, et esiteks taotletakse eesmärki hoida ära seda, et tööandja kohustab töötajaid tegema ületunde, mis ületavad nende töölepingus individuaalselt kokku lepitud tööaega, ja teiseks eesmärki vältida täistööajaga töötajate vähem soodsat kohtlemist võrreldes osalise tööajaga töötajatega.

25. juuni 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Ilva jt (C-626/22, [EU:C:2024:542](#))

Eelotsusetaotlus – Keskkond – ELTL artikkel 191 – Tööstusheide – Direktiiv 2010/75/EL – Saastuse kompleksne vältimine ja kontroll – Artiklid 1, 3, 8, 11, 12, 14, 18, 21 ja 23 – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 35 ja 37 – Käitise tegevusloa väljastamise ja läbivaatamise menetlus – Keskkonna ja inimeste tervise kaitse meetmed – Õigus puhtale, tervislikule ja kestlikule keskkonnale

Euroopa Kohus, kellele Tribunal di Milano (Milano kohus, Itaalia) esitas eelotsusetaotluse, täpsustas suurkoja tehtud otsuses käitise käitamisloa tingimusi vastavalt direktiivile 2010/75 tööstusheidete kohta³⁴⁹.

Terasetehas Ilva (edaspidi „Ilva tehas“) asub Taranto omavalitsusüksuses (Itaalia) ja seda käitatakse 2011. aastal antud keskkonnakompleksloa alusel.

Hoolimata sellest, et 2012. aastal see tehas arestiti, lubati sel spetsiaalse erandkorra kohaselt jätkata tootmistevõimega 36 kuu jooksul, tingimusel et järgitakse keskkonna- ja tervishoiumeetmete kava. Kava täitmise lõpptähtpäeva lükati mitmeaastase ajavahemiku jooksul korduvalt edasi, ehkki asjaomase tegevusega kaasnesid suured ja olulised ohud keskkonna terviklikkusele ning ümbritseva elanikkonna tervisele.

Selles kontekstis esitasid Taranto omavalitsusüksuse ning sellega piirnevate alade ligikaudu 300 000 elanikku eelotsusetaotluse esitanud kohtule kollektiivhagi, milles palusid muu hulgas, et Ilva tehase või selle teatavate osade käitamine lõpetataks selle väljutatavast tööstusheidest põhjustatud saastuse tõttu ning kahju tõttu, mis sellega inimeste tervisele kaasneb.

Kuna Itaalia õigusnormid ei sea tööstusliku käitamise loa andmise või läbivaatamise eeltingimuseks käitise poolt inimeste tervisele avaldatava mõju eelnevat hindamist, otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus esitada Euroopa Kohtule küsimuse sellise hindamise vajalikkuse, pädevate asutuste analüüsi ulatuse ja käitajale väljastatud loas kehtestatud tingimuste täitmiseks antud tähtaja kohta.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena, mis puudutab vajadust teha hindamine, milles käsitletakse käitise tegevuse mõju inimeste tervisele, siis märkis Euroopa Kohus, et keskkonna kvaliteedi kaitsmine ja parandamine ning inimeste tervise kaitse on liidu keskkonnapoliitika kaks omavahel tihedalt seotud osa. Saastuse kompleksse vältimise ja kontrolli eeskirjade kehtestamisega on direktiivis 2010/75 täpsustatud liidule muu hulgas ELTL artiklist 191 keskkonna ja inimeste tervise kaitse valdkonnas tulenevaid kohustusi, aidates kaitsta iga inimese õigust elada keskkonnas, mille kvaliteet on tervise ja heaolu tagamiseks piisav. Euroopa Kohus viitab sellega seoses Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklitele 35 ja 37 ning osutab, et eksisteerib otsene seos keskkonnakaitse ja inimeste tervise kaitse vahel.

Selles direktiivis ette nähtud käitamisloa tingimuste hulgas on käitaja kohustus võtta kõik asjakohased ennetusmeetmed „saastuse“ vältimiseks ning keskkonda paisatavate heidete seire meetmed. Samuti peab käitaja tagama, et tema käitis ei põhjusta mingit „olulist saastust“. Lisaks vaadatakse loa tingimused läbi, kui seda õigustab käitise põhjustatud „saastus“. Selle läbivaatamise perioodilisus peab olema kohandatud käitise suurusele ja laadile ning sealjuures tuleb muu hulgas arvesse võtta tööstusliku tegevuskoha kohalikku eripära, eelkõige elamute lähedust.

³⁴⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. novembri 2010. aasta direktiiv 2010/75/EL tööstusheidete kohta (saastuse kompleksne vältimine ja kontroll) (ELT 2010, L 334, lk 17; parandused ELT 2012, L 158, lk 25, ja ELT 2016, L 7, lk 4).

Sellega seoses tõdes Euroopa Kohus, et direktiivis 2010/75 nimetatud mõiste „saastus“ hõlmab nii keskkonnale kui ka inimeste tervisele tekitatud või tõenäoliselt tekkivat kahju. Niisugust tihedat seost keskkonna kvaliteedi ja inimeste tervise kaitse vahel kinnitavad lisaks liidu esmase õiguse sätetele ka mitu direktiivi 2010/75 sätet ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika. Mis puudutab täpsemalt Ilva tehase põhjustatud saastet, siis tuvastas viimati nimetatud kohus, et oli rikutud hagejate õigust era- ja perekonnaelu austamisele, tuginedes oma otsuses selle tehase heidete saastavale mõjule nii keskkonna kui ka inimeste tervise suhtes³⁵⁰.

Sellest järeldub, et direktiivi 2010/75 kohaldamisalasse kuuluva käitise käitaja peab loataotluses esitama piisava teabe oma käitise väljutatava heite kohta ja peab ühtlasi kogu käitise käitamisperioodi jooksul tagama, et täidetakse direktiivis sätestatud kohustusi ja meetmeid, hinnates pidevalt käitise tegevuse mõju nii keskkonnale kui ka inimeste tervisele.

Samuti peavad riigisisised pädevad asutused ette nägema, et niisugune hindamine on käitamisloa andmise ja läbivaatamise menetluse lahutamatu osa ning kujutab endast loa andmise või läbivaatamise eeltingimust. Kui sel hindamisel on tulemusi, mis näitavad, et oht saastavate heidetega kokku puutuva arvukale elanikkonnale on vastuvõetamatu, tuleb asjaomane luba lühikese aja jooksul läbi vaadata. Käsitletaval juhul ei ole aga Ilva tehasest pärinevate saasteainete, nimelt hajureostusallikatest pärinevate peenosakeste PM_{2,5} ja PM₁₀, vase, elavhõbeda ja naftaleeni mõju keskkonnale ja inimeste tervisele kõnealuste keskkonnalubade raames hinnatud.

Mis teisena puudutab selle hindamise ulatust, mis pädevatel asutustel tuleb läbi viia, siis peavad need asutused võtma lisaks saasteainetele, mis on asjaomase tööstustegevuse laadi ja liiki arvestades prognoositavad, arvesse ka kõiki neid heitest lähtuvaid aineid, mis on teadustulemuste kohaselt kahjustavad ja mis asjaomase käitise tegevuse tagajärjel suurtes kogustes tekkida võivad, arvestades nende laadi ning potentsiaali kanda saastust ühest keskkonnast teise. Vastavalt ettevaatuspõhimõttele peab niisuguste saasteainete koguse kindlaksmääramine, mille heidet võib lubada, olema seotud asjaomaste ainete kahjulikkuse astmega.

Järelikult on käitise käitajal kohustus esitada selle käitise käitamisloa taotluses teave käitise poolt potentsiaalselt tekitatava heite laadi, koguse ja võimaliku kahjuliku mõju kohta, et pädevad asutused saaksid kehtestada sellele heitele piirväärtused, välja arvatud üksnes heide, mis oma laadi või koguse tõttu ei kujuta endast ohtu keskkonnale ega inimeste tervisele.

Loa läbivaatamise menetlus ei või aga piirduda piirtasemetega kehtestamisega ainult nendele saasteainetele, mille heidet oli võimalik ette näha ja mida võeti arvesse algses loamenetluses. Sellega seoses tuleb võtta arvesse asjaomase käitise käitamisest saadud kogemust ja seega tegelikkuses tuvastatud heiteid. Kui keskkonnakvaliteedi standardi järgimine nõuab, et asjaomasele käitisele kehtestataks rangemad heite piirväärtused, peab loas kehtestama lisameetmed, ilma et see piiraks muude võimalike meetmete võtmist nimetatud standardi täitmiseks.

Kolmandana, mis puudutab käitajale käitamisloa täitmiseks antud tähtaega, siis märkis Euroopa Kohus kõigepealt, et selliste käitiste puhul nagu Ilva tehase liikmesriigi pädevatel asutustel direktiivi 2010/75 alusel kuni 28. veebruarini 2016 aega kohandada loa andmise tingimused uute kättesaadavate tehnikatega. Käitise käitamisloa rikkumise korral on liikmesriigid selle direktiivi kohaselt kohustatud võtma vajalikke meetmeid, et viivitamata tagada nende tingimuste täitmine.

Neid kaalutlusi arvesse võttes otsustas Euroopa Kohus, et direktiiviga 2010/75 on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mille alusel on käitise käitajale selle käitise käitamisloas ette nähtud keskkonnakaitse ja inimeste tervise kaitse meetmete täitmiseks antud tähtaega korduvalt pikendatud, samas kui on tuvastatud suured ja olulised ohud keskkonna terviklikkusele ja inimeste tervisele.

³⁵⁰ EIK 24. jaanuari 2019. aasta otsus Cordella jt vs. Itaalia, CE:ECHR:2019:0124JUD005441413.

puutumatusel. Ta lisas, et kui tegevusega kaasnevad sellised ohud, peatatakse vastavalt sellele direktiivile asjaomase käitise käitamine.

XIX. Rahvusvahelised lepingud

1. Läbirääkimiste pidamine ja lepingu sõlmimine

9. aprilli 2024. aasta kohtuotsus komisjon vs. nõukogu (rahvusvahelistele lepingutele allakirjutamine) (C-551/21, [EU:C:2024:281](#))

Tühistamishagi – Otsus (EL) 2021/1117 – Gaboni Vabariigi ja Euroopa Ühenduse vahelise kalandussektorit käsitleva partnerluslepingu rakendamise protokoll (2021–2026) – Liidu nimel allakirjutamine – Asutus, kes on pädev määrama alla kirjutama volitatud isiku – EL lepingu artikli 13 lõige 2 – Iga liidu institutsiooni poolt talle antud volituste piiride järgimine – Liidu institutsioonide vaheline lojaalne koostöö – ELL artikli 16 lõiked 1 ja 6 – Euroopa Liidu Nõukogu õigus kujundada poliitikat ja töötada välja liidu välistegevus – ELL artikli 17 lõige 1 – Euroopa Komisjoni õigus tagada liidu esindamine välissuhetes – ELTL artikkel 218

Euroopa Komisjoni tühistamishagi alusel, millega palutakse tühistada otsuse 2021/1117 Gaboni Vabariigi ja Euroopa Ühenduse vahelise kalandussektorit käsitleva partnerluslepingu rakendamise protokoll Euroopa Liidu nimel allkirjastamise ja selle ajutise kohaldamise kohta artikkel 2³⁵¹ ning Euroopa Liidu Nõukogu poolt selle isiku määramine, kes on volitatud protokollile alla kirjutama, tühistas Euroopa Kohus, olles kogunenud suurkojana, nii selle sätte kui ka viimase alusel tehtud isiku määramise. Ta märkis, et ELTL artikli 218 lõikes 5 on nimetatud nõukogu õigust anda luba rahvusvahelise lepingu allkirjastamiseks ja ajutiseks kohaldamiseks, kuid ei ole antud volitust määrata sellele alla kirjutaja, kuivõrd komisjonil on ELL artikli 17 lõike 1 kuuenda lause kohaselt pädevus tagada, et see leping allkirjastatakse³⁵².

Nõukogu võttis 22. oktoobril 2015 komisjoni soovitusel vastu otsuse, millega andis komisjonile loa pidada liidu nimel läbirääkimisi Gaboni Vabariigiga, et uuendada Euroopa Liidu ja Gaboni Vabariigi vahelise kalandusalase partnerluslepingu rakendamise protokoll ajavahemikuks 2021–2026. Komisjoni esitatud ettepaneku võtta vastu nõukogu otsus partnerluslepingu rakendusprotokoll allkirjastamise ja selle ajutise kohaldamise kohta artiklis 2 oli täpsustatud, et nõukogu peasekretariaat annab „protokollile allakirjutamise täielikud volitused isikule, kelle on määranud Euroopa Komisjon, tingimusel et kõnealune protokoll sõlmitakse“. Otsuse 2021/1117 artiklis 2 on sätestatud, et „[n]õukogu eesistujal on õigus määrata isik(ud), kes on volitatud protokollile liidu nimel alla kirjutama“. Kuna Portugali Vabariik oli sel ajal liikmesriik, kes oli rotatsiooni korras nõukogu eesistuja, määras nõukogu eesistuja lõpuks selle liikmesriigi alalise esindaja Euroopa Liidu juures isikuks, kes on volitatud protokollile liidu nimel alla kirjutama³⁵³.

³⁵¹ Nõukogu 28. juuni 2021. aasta otsus (EL) 2021/1117 Gaboni Vabariigi ja Euroopa Ühenduse vahelise kalandussektorit käsitleva partnerluslepingu rakendamise protokoll (2021–2026) Euroopa Liidu nimel allkirjastamise ja selle ajutise kohaldamise kohta (ELT 2021, L 242, lk 3).

³⁵² ELL artikli 17 lõikes 1 on sätestatud: „Komisjon edendab liidu üldisi huve ja teeb sel eesmärgil asjakohaseid algatusi. Komisjon tagab aluslepingute ja institutsioonide poolt aluslepingute alusel võetud meetmete rakendamise. Komisjon teostab järelevalvet liidu õiguse kohaldamise üle Euroopa Liidu Kohtu kontrolli all. Komisjon täidab eelarvet ja haldab programme. Komisjon teostab vastavalt aluslepingutes sätestatud tingimustele koordineerivaid, täitev- ja juhtimisfunktsioone. Komisjon tagab liidu esindamise välissuhetes, välja arvatud ühine välis- ja julgeolekupoliitika ning muud aluslepingutes ettenähtud juhud. Komisjon algatab liidu ühe- ja mitmeaastaste programmide koostamise, pidades silmas institutsioonidevaheliste kokkulepete saavutamist.“

³⁵³ Alaline esindaja kirjutas 29. juunil 2021 liidu nimel protokollile alla. Komisjoni ja liikmesriike teavitati 30. juunil 2021 kõnealusest allakirjutamisest ja protokollil ajutisest kohaldamisest alates 29. juunist 2021.

Komisjon palus Euroopa Kohtul tühistada otsuse 2021/1117 artikkel 2 eelkõige põhjendusel, et on rikutud ELL artikli 17 lõiget 1 koostoimes ELL artikli 13 lõigete 1 ja 2³⁵⁴.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus tuletas esimesena meelde, et vastavalt ELL artikli 17 lõikes 1 ning ELTL artikli 218 lõigetes 2 ja 5 ette nähtud pädevuse jaotusele on nõukogu ülesanne anda läbirääkija ettepaneku põhjal luba rahvusvahelisele lepingule liidu nimel alla kirjutada, mis kuulub tegevuste hulka, millega kujundatakse liidu poliitikat ja töötatakse välja liidu välistegevus ELL artikli 16 lõike 1 teise lause ja lõike 6 kolmanda lõigu tähenduses. Otsus, millega antakse luba rahvusvahelisele lepingule alla kirjutada, ei hõlma siiski hilisemat toimingut, mis seisneb selle lepingu allkirjastamises endas. See allkiri tuleb nimelt loa saamise järel anda pärast seda, kui on tehtud kõik selleks vajalikud toimingud, eelkõige seoses asjaomase kolmanda riigiga. Nende toimingute hulka kuulub volikirja andmine, millega määratakse isik(ud), kes on volitatud liidu nimel lepingule alla kirjutama. Euroopa Kohus rõhutas seoses sellega, et allakirjutaja määramine ei nõua hindamist, mis kuulub ELL artikli 16 lõigete 1 ja 6 tähenduses liidu „poliitika kujundamise“ või liidu „koordineerimise“ või „välistegevuse [väljatöötamise]“ ülesannete hulka ning see ei ole seotud sellise otsuse aluseks oleva poliitilise hinnanguga, mille tulemusel see institutsioon nõustus õiguslike tagajärgedega, mis allakirjutamisest asjakohaste rahvusvahelise õiguse normide kohaselt tekivad.

Teisena märkis Euroopa Kohus selle küsimuse kohta, kas allakirjutaja määramine on toiming, mis „tagab liidu esindamise välissuhetes“ ELL artikli 17 lõike 1 kuuenda lause tähenduses, et õiguspärase „esindamine“ tavatähenduses eeldab tegevust isiku nimel seoses kolmanda isikuga, kusjuures selline toiming võib olla kõnealuse isiku tahteavaldus viidatud kolmanda isiku suhtes. See, et selleks määratud isik kirjutab liidu nimel rahvusvahelisele lepingule alla, väljendab just liidu tahteavaldust, nagu selle on määratlenud nõukogu seoses kolmanda riigiga, kellega selle lepingu üle läbirääkimisi peeti. ELL artikli 17 lõike 1 kuuenda lause sõnastus, mille kohaselt komisjon „tagab liidu esindamise välissuhetes“, viitab järelikult sellele, et kõnealune säte annab komisjonile pädevuse võtta väljaspool ÜVJPd ja tingimusel, et aluslepingutes ei ole selles küsimuses ette nähtud erinevat pädevuste jaotust, mis tahes meede, mis pärast nõukogu otsust, millega antakse luba rahvusvahelisele lepingule liidu nimel alla kirjutada, tagab, et allkiri antakse.

Kolmandana tõdes Euroopa Kohus, et selline ELL artikli 17 lõike 1 kuuenda lause grammatiline tõlgendus on kooskõlas rahvusvahelise tavaõigusega³⁵⁵, milles kohaselt tuleb iga isikut, kes on määratud riigi pädeva asutuse või rahvusvahelise organisatsiooni organi väljastatud dokumendis pädevaks isikuks allkirjastamise toimingut tegema, selle volikirja alusel käsitada seda riiki või rahvusvahelist organisatsiooni esindava isikuna. See, et niisugune isik kirjutab liidu nimel rahvusvahelisele lepingule alla, kuulub järelikult rahvusvahelise tavaõiguse normide seisukohast liidu „esindamise“ alla. Seega tuleb ELL artikli 17 lõike 1 kuuendat lauset arvestades asuda seisukohale, et rahvusvahelise lepingu allakirjutamiseks vajalikud toimingud – sh allakirjutaja määramise toiming – pärast seda, kui nõukogu on andnud loa lepingu allakirjutamiseks, kuuluvad väljaspool ÜVJP valdkonda komisjoni pädevusse „tagada liidu esindamine välissuhetes“, välja arvatud juhul, kui EL leping või EL toimimise leping annavad lepingu allakirjutamise korraldamise pädevuse mõnele teisele liidu institutsioonile.

Euroopa Kohus täpsustas seoses sellega, et vastupidi ELTL artikli 218 lõikele 3, milles antakse nõukogule seoses rahvusvaheliste lepingute üle läbirääkimiste pidamisega nii pädevus anda luba alustada läbirääkimisi kui ka nimetada liidu läbirääkija või läbirääkimisrühma juht, on ELTL artikli 218

³⁵⁴ ELL artikli 13 lõikes 2 on muu hulgas sätestatud: „Iga institutsioon tegutseb talle aluslepingutega antud volituste piires ning vastavalt nendes sätestatud korrale, tingimustele ja eesmärkidele. Institutsioonid on omavahelises koostöös üksteise suhtes lojaalsed.“

³⁵⁵ Nagu on kodifitseeritud 23. mail 1969 sõlmitud rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooni (*United Nations Treaty Series*, 1155. kd, lk 331) artikli 2 lõike 1 punktis c ja artikli 7 lõike 1 punktis a.

lõikes 5 mainitud nõukogu pädevust anda luba rahvusvahelisele lepingule alla kirjutada ja seda ajutiselt kohaldada, mitte aga pädevust määrata isik, kes on volitatud sellele alla kirjutama, mistõttu ei ole viimati nimetatud sättes kehtestatud erandit ELL artikli 17 lõike 1 kuuendast lausest. Sellest järeldub, et juhul, kui nõukogu on andnud loa alla kirjutada rahvusvahelisele lepingule, mis – nagu käsitletavas asjas – ei kuulu ÜVJP valdkonda või „muude aluslepingutes ettenähtud juhtude hulka“, peab komisjon ELL artikli 17 lõike 1 kuuenda lause alusel tagama, et see leping allkirjastatakse. Euroopa Kohus märkis selle küsimuse kohta, et kuigi nõukogu jätkas pärast EL lepingu ja EL toimimise lepingu jõustumist rahvusvaheliste lepingute allakirjutajate määramist, ei või pelk praktika, isegi kui see on välja kujunenud, muuta aluslepingute norme, mida institutsioonid on kohustatud järgima.

Lõpuks tuletas Euroopa Kohus neljandana meelde, et komisjon teostab ka ELL artikli 17 lõike 1 esimese lause kohaselt oma pädevust rahvusvaheliste lepingute allkirjastamiseks liidu üldistes huvides ja peab lisaks järgima ELL artikli 13 lõikes 2 sätestatud lojaalse koostöö kohustust.

2. Sisu ja ulatus³⁵⁶

a. EÜ-Alžeeria assotsiatsioonileping

29. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Raad van bestuur van de Sociale verzekeringsbank (toitjakaotushüvitise ülekandmine) (C-549/22, [EU:C:2024:184](#))

Eelotsusetaotlus – EÜ-Alžeeria assotsiatsioonileping – Alžeeria võõrtöötajate ja nende ülalpidamisel olnud isikute sotsiaalkindlustus – Hüvitiste Alžeeriasse ülekandmine väljamaksva liikmesriigi õigusaktide põhjal kohaldatava kursi alusel – Toitjakaotushüvitis – Riigisisesed õigusnormid, mille alusel kohaldatakse elukohariigi põhimõtet – Elukohatingimus, mille kohaselt vähendatakse Alžeerias elavate toitjakaotushüvitise saajate hüvitise summat

³⁵⁶ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 27. veebruari 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) *EUIPO vs. The KaiKai Company Jaeger Wichmann* (C-382/21 P, [EU:C:2024:172](#)), mida on tutvustatud XIV.1 jaotises „Ühenduse disainilahendused“.

Euroopa Kohus otsustas Centrale Raad van Beroepi (avaliku teenistuse ja sotsiaalkindlustusajade apellatsioonikohus, Madalmaad) esitatud eelotsusetaotluse kohta, et EÜ-Alžeeria assotsiatsioonilepingu³⁵⁷ artikli 68 lõikel 4³⁵⁸, mis käsitleb sotsiaalkindlustushüvitiste vaba ülekandmist, on vahetu õigusmõju ja sellega ei ole vastuolus toitjakaotushüvitiste summa vähendamine tulenevalt asjaolust, et hüvitise saajad elavad Alžeerias, kui nende hüvitiste eesmärk on tagada põhisissetulek, mis on arvutatud väljamaksva liikmesriigi elukalliduse alusel, ja tingimusel, et selline vähendamine on selle õiguse sisuga kooskõlas.

X elab Alžeerias. Oma Madalmaades töötanud abikaasa, kes oli surma hetkel toitja kaotust käsitleva üldseaduse (Algemene nabestaandenwet; edaspidi „ANW“) alusel kindlustatud isik, lesena on X-il õigus saada alates 1. jaanuarist 1999 toitjakaotushüvitist. Raad van bestuur van de Sociale verzekeringsbank (Madalmaade sotsiaalkindlustusasutuse haldusnõukogu) ennistas 2018. aastal tagasiulatuvalt X-i toitjakaotushüvitise, mille maksmise ta oli lõpetanud 2012. aasta lõpus, ja teavitas X-i, et alates 1. jaanuarist 2013 on selle hüvitise suurus vähendatud põhjusel, et alates sellest kuupäevast oleks seda tulnud maksta elukohariigi põhimõtte kohaselt, st kõnealusel juhul protsendimäära alusel, mis kajastab Alžeeria elukalliduse taset Madalmaade elukalliduse suhtes³⁵⁹.

Pärast seda, kui X oli korduvalt selle otsuse vaidlustanud, esitas ta eelotsusetaotluse esitanud kohtule apellatsioonkaebuse, kes otsustas esitada Euroopa Kohtule mitu eelotsuse küsimust EÜ-Alžeeria assotsiatsioonilepingu artikli 68 lõike 4 tõlgendamise kohta, et saada teada, kas selle lepinguga on vastuolus X-i toitjakaotushüvitise suuruse vähendamine elukohariigi põhimõtte alusel.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus vastas kõigepealt küsimusele, kas tulenevalt EÜ-Alžeeria assotsiatsioonilepingu sõnastusest, esemest ja olemusest on selle lepingu artikli 68 lõikel 4 vahetu õigusmõju.

Euroopa Kohus tõdes, et see lepingutingimus kehtestab selgelt, täpselt ja tingimusteta õiguse selles klauslis osutatud pensionide ja hüvitiste Alžeeriasse ülekandmisele väljamaksva liikmesriigi õigusaktides sätestatud kursi alusel. Ta leidis, et sellest tulenevalt paneb see tingimus liikmesriikidele selge ja täpse kohustuse võimaldada huvitatud isikutel selline vaba ülekandmine ja selle kohustuse täitmine või selle mõju saavutamine ei eelda ühegi hilisema akti vastuvõtmist.

³⁵⁷ Euroopa – Vahemere piirkonna leping, millega luuakse assotsiatsioon ühelt poolt Euroopa Ühenduse ja selle liikmesriikide ning teiselt poolt Alžeeria Demokraatliku Rahvavabariigi vahel, mis kiideti Euroopa Ühenduse nimel heaks nõukogu 18. juuli 2005. aasta otsusega 2005/690/EÜ (ELT 2005, L 265, lk 2; edaspidi „EÜ-Alžeeria assotsiatsioonileping“)

³⁵⁸ Selle lepingu artikkel 68 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Ilma et see piiraks järgmiste lõigete kohaldamist, koheldakse Alžeeria kodanikest töötajaid ja nendega koos elavaid pere liikmeid sotsiaalkindlustuse osas viisil, mille puhul neid ei diskrimineerita nende kodakondsuse alusel, võrreldes selle liikmesriigi kodanikega, kus nad töötavad. Sotsiaalkindlustuse mõiste alla kuuluvad sotsiaalkindlustuse harud, mis hõlmavad haigus- ja sünnitushüvitist, invaliidsus-, vanadus- ja toitjakaotushüvitist, tööõnnetus- ja kutsehaigushüvitist ning matusetoetust, töötushüvitist ja peretoetust.

Need sätted ei põhjusta siiski muude ühenduse õigusaktides ette nähtud EÜ asutamislepingu artiklil 42 põhinevate kooskõlastuseeskirjade kohaldamist, välja arvatud käesoleva lepingu artiklis 70 sätestatud tingimustel.

[...]

4. Kõnealused töötajad saavad vabalt Alžeeriasse üle kanda väljamaksva liikmesriigi või väljamaksvate liikmesriikide õigusaktide põhjal kohaldatava kursi alusel kõik vanaduse, toitja kaotuse, tööõnnetuste, kutsehaiguste või viimasest kahest tuleneva invaliidsusega seotud pensionid ja toetused, välja arvatud mitteosamakselise erihüvitise juhtumid. [...]”.

³⁵⁹ Protsendimäär määratakse kindlaks vastavalt ANW artikli 17 lõike 3 alusel vastu võetud 2012. aasta määrusele sotsiaalkindlustuse elukohariigi põhimõtte kohta (Regeling woonlandbeginsel in de sociale zekerheid 2012) (muudetud sotsiaalkindlustuse elukohariigi põhimõtte seadusega (Wet woonlandbeginsel in de sociale zekerheid)). Alžeeria puhul oli alates 1. jaanuarist 2013 see protsendimäär 60% toitjakaotushüvitise maksimumsummast ja alates 1. jaanuarist 2016 oli see 40% toitjakaotushüvitise maksimumsummast.

Kuigi Euroopa Kohus leidis, et see vaba ülekandmise õigus ei ole absoluutne, kuna selle konkreetne mõju sõltub igal üksikjuhul „väljamaksva liikmesriigi või väljamaksvate liikmesriikide õigusaktide põhjal kohaldatavast kursist“, sedastas ta, et seda ei või tõlgendada nii, et see lubab liikmesriikidel piirata oma äranägemisel nimetatud vaba ülekandmise õigust ja muuta see sisutühjaks. Ta märkis veel, et selles sättes ette nähtud õiguse teostamine või selle mõju ei eelda mõne muu õigusakti vastuvõtmist ega ka seda, et assotsiatsiooninõukogu võtaks vastu EÜ-Alžeeria assotsiatsioonilepingu artikli 70 lõikes 1 osutatud sätteid, mida ei saa seega pidada selle õiguse kohaldamise vältimatuks tingimuseks. Euroopa Kohus asus selles küsimuses seisukohale, et EÜ-Alžeeria assotsiatsioonilepingu artikli 68 lõikel 4 on vahetu õigusmõju, mistõttu on isikutel, kelle suhtes on see lepingutingimus kohaldatav, õigus sellele liikmesriikide kohtutes vahetult tugineda, et nõuda selle klausliga vastuolus olevate liikmesriigi õigusaktide kohaldamata jätmist.

Euroopa Kohus vastas seejärel küsimusele EÜ-Alžeeria assotsiatsioonilepingu artikli 68 lõike 4 isikulise kohaldamisala kohta.

Euroopa Kohus märkis, et kuigi artikli 68 lõikega 4 on sõnaselgelt hõlmatud üksnes „[k]õnealused töötajad“, mis viitab sama artikli lõikes 1 nimetatud „Alžeeria kodanikest töötajatele“, tuleb siiski tõdeda, et toitjakaotuspensionid ja hüvitised kuuluvad nende hüvitiste hulka, mida võib vabalt Alžeeriasse üle kanda ja määratluse kohaselt võivad neid saada üksnes nende töötajate ülalpidamisel olnud isikud. EÜ-Alžeeria assotsiatsioonilepingu artikli 68 lõike 4 kasulik toime seega kaoks, kui selle isikulisest kohaldamisalast jääksid välja sellised üleelanud isikud. Euroopa Kohus märkis ka, et hüvitiste Alžeeriale vaba ülekandmise põhimõtte enda aluseks oleva loogikaga läheb vastuollu nõue, et hüvitise saaja peab elama väljamaksvas liikmesriigis, käsitletaval juhul Madalmaades. Euroopa Kohus järeldas sellest, et EÜ-Alžeeria assotsiatsioonilepingu artikli 68 lõige 4 on kohaldatav töötaja ülalpidamisel olnud isikute suhtes, kes soovivad viia oma toitjakaotushüvitise üle Alžeeriasse, kuid ei ole ise töötajad ja elavad Alžeerias.

Küsimuses, kas EÜ-Alžeeria assotsiatsioonilepingu artikli 68 lõikega 4 on kooskõlas toitjakaotushüvitise summa vähendamine tulenevalt asjaolust, et selle hüvitise saaja elab Alžeerias, märkis Euroopa Kohus lõpuks, et selles lepinguklauslis on ette nähtud õigus kanda selles nimetatud hüvitised vabalt üle „väljamaksva liikmesriigi või väljamaksvate liikmesriikide õigusaktide põhjal kohaldatava kursi alusel“. Seega on väljamaksval liikmesriigil selles klauslis osutatud hüvitiste summa arvutamise eeskirjade kehtestamisel kaalutlusruum ja see liikmesriik võib seega kehtestada sellised eeskirjad – mille alusel kohandatakse hüvitiste üleviimise korral nende suurust – nagu elukohariigi põhimõtte.

Euroopa Kohus tõi siiski esile, et need eeskirjad peavad sisuliselt vastama hüvitiste vaba ülekandmise õigusele, võtmata sellelt õiguselt kasulikku toimet, ja hindas selleks põhikohtuasjas käsitletud toitjakaotushüvitist iseloomustavaid asjaolusid. Ta tuvastas, et hüvitise suurus määratakse kindlaks Madalmaade elukalliduse alusel ja seega on selle hüvitise eesmärk tagada ülalpidamisel olnud isikule põhississetulek, mis on arvutatud selle liikmesriigi elukalliduse alusel. Euroopa Kohtu arvates ei muuda ülekantava hüvitise suuruse kohandamine Alžeeria elukallidusest lähtudes vaba ülekandmise õigust sisutühjaks tingimusel, et kohandamisel kasutatav kurss määratakse kindlaks objektiivsete asjaolude alusel, mida peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

b. Liidu ja Euratomi ning Ühendkuningriigi vaheline kaubandus- ja koostööleping

29. juuli 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Alchaster (C-202/24, [EU:C:2024:649](#))

Eelotsusetaotlus – Ühelt poolt Euroopa Liidu ja Euroopa Aatomienergiaühenduse ning teiselt poolt Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriigi vaheline kaubandus- ja koostööleping – Isiku loovutamine Ühendkuningriigile kriminaalmenetluse raames kohtu alla andmiseks – Vahistamismäärust täitva õigusasutuse pädevus – Põhiõiguse rikkumise oht – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 49 lõige 1 ja artikli 52 lõige 3 – Süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõte – Tingimisi vabastamise korra muutmine, mis on selle isiku suhtes ebasoodne

Supreme Courti (Iirimaa kõrgeim kohus) esitatud eelotsusetaotlust menetlenud Euroopa Kohus (suurkoda) täpsustas vahistamismäärust täitva õigusasutuse kohustusi, kui isik, kelle suhtes on tehtud vahistamismäärus Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriigiga sõlmitud kaubandus- ja koostöölepingu alusel (edaspidi „kaubandus- ja koostööleping“)³⁶⁰, tugineb põhiõiguse rikkumise ohule Ühendkuningriigile üleandmise korral.

Magistrates' Courts of Northern Irelandi (Põhja-Iirimaa magistraadikohus, Ühendkuningriik) District Judge (ringkonnakohtunik) tegi MA suhtes neli vahistamismäärust seoses terrorismiga seotud süütegudega, mis väidetavalt pandi toime 2020. aasta juulikuus ja millest mõne eest võib mõista eluaegse vangistuse.

High Court (kõrge kohus, Iirimaa) andis 2022. aasta sügisel korralduse MA loovutamiseks Ühendkuningriigile. MA kaebas selle kohtuotsuse edasi eelotsusetaotluse esitanud kohtule. Ta väitis, et tema Ühendkuningriigile loovutamine oleks vastuolus süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõttega, mida on tunnustatud eelkõige EIÕK³⁶¹ artiklis 7.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustas, et kui MA loovutatakse Ühendkuningriigile ja kui ta mõistetakse süüdi, siis reguleeriks tema võimalikku tingimisi vabastamist Ühendkuningriigi õigusnormid, mis on vastu võetud pärast kõnealuste süütegude väidetavat toimepanemist. Selliste tegude eest nagu need, mille toimepanemises MAd kahtlustatakse, süüdi mõistetud isiku tingimisi vabastamise peab nüüd kiitma heaks eriasutus ja vabastamine võib toimuda alles pärast seda, kui isik on kandnud ära kaks kolmandikku oma karistusest. See ei olnud nii vana süsteemi kohaselt, mis nägi ette automaatse tingimisi vabastamise pärast seda, kui süüdimõistetu oli ära kandnud poole oma karistusest.

Selles kontekstis, võttes eelkõige arvesse Ühendkuningriigi kohtusüsteemi pakutavaid tagatise seoses EIÕK kohaldamisega ja seda, et ei ole tõendatud mingit süsteemset puudust, mis viitaks EIÕKga tagatud õiguste tõenäolisele ilmselgele rikkumisele MA loovutamise korral, ning arvestades MA võimalust esitada Euroopa Inimõiguste Kohtule kaebus, lükkas eelotsusetaotluse esitanud kohus tagasi MA argumendi EIÕK artikli 7 rikkumise ohu kohta.

Sellel kohtul oli siiski tekkinud küsimus, kas sarnasele järeltulele võiks jõuda ka siis, kui esineb oht rikkuda harta³⁶² artikli 49 lõiget 1, milles on muu hulgas sätestatud, et ei või kohaldada raskemat

³⁶⁰ Ühelt poolt Euroopa Liidu ja Euroopa Aatomienergiaühenduse ning teiselt poolt Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriigi vaheline kaubandus- ja koostööleping (ELT 2021, L 149, lk 10).

³⁶¹ Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi „EIÕK“).

³⁶² Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“).

karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu. Lisaks oli tal küsimus, kas vahistamismäärust täitev riik on pädev otsustama argumendi üle, mille kohaselt on karistusi reguleerivad sätted, mida tõenäoliselt kohaldatakse vahistamismääruse teinud riigis, harta artikli 49 lõikega 1 vastuolus, kui vahistamismääruse teinud riik ei ole kohustatud hartat järgima ja Euroopa Kohus on kehtestanud ranged nõuded seoses vahistamismääruse teinud liikmesriigis põhiõiguste rikkumise ohu arvestamisega.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus, olles välistanud raamotsuse 2002/584³⁶³ kohaldatavuse põhikohtuasjas kõne all olevate vahistamismääruste täitmise suhtes, et kaubandus- ja koostöölepingu kriminaalasjades koostööd käsitleva kolmanda osa VII jaotise ülesehitusest ja eelkõige sama lepingu artiklite 600–604³⁶⁴ funktsioonist tuleneb, et liikmesriik võib keelduda Ühendkuningriigi tehtud vahistamismääruse täitmisest üksnes kaubandus- ja koostöölepingust tulenevatel põhjustel.

Nagu tuleb meelde kaubandus- ja koostöölepingu artikli 524 lõige 2, on liikmesriikidel selles kontekstis kohustus järgida hartat, kuna otsus loovutamise kohta kujutab endast liidu õiguse kohaldamist harta artikli 51 lõike 1 tähenduses. Liikmesriikide vahistamismäärust täitvad õigusasutused on seega kohustatud tagama, et isiku puhul, kelle suhtes on kaubandus- ja koostöölepingu alusel tehtud vahistamismäärus, järgitaks muu hulgas harta artikli 49 lõikes 1 tunnustatud põhiõigusi, ilma et selles osas oleks tähtis asjaolu, et harta ei ole Ühendkuningriigi suhtes kohaldatav.

Teisena rõhutas Euroopa Kohus, et raamotsust 2002/584³⁶⁵ käsitlevast kohtupraktikast tulenevat kaheetapilise kontrolli nõuet ei saa üle kanda kaubandus- ja koostöölepingule. Raamotsusega kehtestatud lihtsustatud ja tõhus üleandmissüsteem põhineb vastastikuse usalduse põhimõttel, mis iseloomustab konkreetselt liikmesriikidevahelisi suhteid ja millest tuleneb eeldus, et vahistamismääruse teinud liikmesriik austab põhiõigusi. Mõistagi ei ole välistatud, et rahvusvaheline leping võib tekitada suure usalduse liikmesriikide ja teatavate kolmandate riikide vahel, näiteks teatavad Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigid. Seda kaalutlust ei saa siiski laiendada kõigile kolmandatele riikidele ja eelkõige Ühendkuningriigile.

Kõigepealt ei loo kaubandus- ja koostööleping liidu ja Ühendkuningriigi vahel nii privilegeeritud suhteid, mis võiksid õigustada sellist suurt usaldust. Eelkõige ei kuulu Ühendkuningriik Euroopa sisepiirideta alasse, mille ülesehitamist võimaldab muu hulgas vastastikuse usalduse põhimõte. Järgmiseks, kuigi kaubandus- ja koostöölepingust nähtub, et Ühendkuningriigi ja liikmesriikide koostöö põhineb pikaajalisel austusel põhiõiguste ja -vabaduste kaitse vastu³⁶⁶, ei ole seda koostööd esitatud nii, nagu see põhineks asjaomaste riikide vahel sellise vastastikuse usalduse säilitamisel, mis eksisteeris enne Ühendkuningriigi liidust lahkumist 31. jaanuaril 2020. Lõpuks on kaubandus- ja koostöölepingu loovutamismehhanismi käsitlevate sätete ja raamotsuse 2002/584 vastavate sätete vahel olulised erinevused.

³⁶³ Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34).

³⁶⁴ Need artiklid käsitlevad eelkõige kaubandus- ja koostöölepingu alusel tehtud vahistamismääruse täitmisest keeldumise aluseid ning tagatisi, mille vahistamismääruse teinud riik peab teatavatel juhtudel andma.

³⁶⁵ Mis puudutab Euroopa vahistamismääruse täitmist, siis peab vahistamismäärust täitev õigusasutus esimeses etapis kindlaks tegema, kas esineb asjaolusid, mis tõendavad tegelikku ohtu, et vahistamismääruse teinud liikmesriigis rikutakse asjaomast põhiõigust kas süsteemsete või üldiste puuduste tõttu või puuduste tõttu, mis puudutavad konkreetsemalt objektiivselt tuvastatavat isikute rühma. Teises etapis peab ta konkreetselt ja täpselt kontrollima, mil määral võivad esimeses etapis tuvastatud puudused mõjutada isikut, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, ning kas selle isiku isiklikku olukorda arvestades on piisavalt alust arvata, et teda ähvardab tegelik oht, et tema üleandmise korral vahistamismääruse teinud liikmesriigile rikutakse asjaomast põhiõigust.

³⁶⁶ Kaubandus- ja koostöölepingu artikli 524 lõige 1.

Kolmandana täpsustas Euroopa Kohus neil asjaoludel kontrolli, mida vahistamismäärust täitev õigusasutus peab tegema, kui asjaomane isik tugineb selles kohtus ohule, et Ühendkuningriigile üleandmise korral rikutakse harta artikli 49 lõiget 1. Ta rõhutas, et põhiõiguste austamise kohustus paneb vahistamismäärust täitvale õigusasutusele kohustuse teha sobiva analüüsi tulemusel konkreetselt kindlaks, kas on alust arvata, et kõnealuse isiku puhul esineb niisuguse rikkumise tegelik oht. Selleks peab vahistamismäärust täitev õigusasutus analüüsima kõiki asjakohaseid tegureid, et hinnata tagaotsitava prognoositavat olukorda tema Ühendkuningriigile loovutamise korral, mis eeldab erinevalt eespool mainitud kaheetapilisest analüüsist, et samal ajal tuleb arvesse võtta selles riigis üldiselt kehtivaid reegleid ja praktikat ning ka selle isiku konkreetse olukorra eripärasid. Vahistamismäärust täitev õigusasutus võib kaubandus- ja koostöölepingu alusel tehtud vahistamismääruse täitmisest keelduda üksnes juhul, kui tal on tagaotsitava isiku konkreetset olukorda arvestades objektiivsed, usaldusväärsed, täpsed ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmed, mis annavad alust arvata, et esineb tegelik harta artikli 49 lõike 1 rikkumise oht.

Lisaks peab vahistamismäärust täitev õigusasutus enne seda, kui ta saab keelduda vahistamismääruse täitmisest, küsima vastavalt heas usus vastastikuse abistamise kohustusele, mis on sätestatud kaubandus- ja koostöölepingu artikli 3 lõikes 1, vahistamismääruse teinud õigusasutuselt eelnevalt teavet vahistamismääruse teinud riigi õigusnormide ja viisi kohta, kuidas neid norme võidakse kohaldada tagaotsitava konkreetse olukorra suhtes, ning teatavatel juhtudel ka täiendavaid tagatisi, et välistada harta artikli 49 lõike 1 rikkumise oht.

Mis puudutab lõpuks viimati nimetatud sätte ulatust, siis täpsustas Euroopa Kohus, et karistuse täideviimist puudutav meede on selle sättega vastuolus üksnes siis, kui sellega muudetakse tagasiulatuvalt asjaomase süüte toimepanemise ajal ette nähtud karistuse ulatust ennast, mis toob seega kaasa raskema karistuse mõistmise. Nii ei ole see juhul, kui see meede üksnes pikendab ajavahemikku, millest alates on tingimisi vabastamine võimalik. Ent see võib teisiti olla eelkõige siis, kui nimetatud meede kaotab sisuliselt tingimisi vabastamise võimaluse või kui see kuulub selliste meetmete kogumisse, mis karmistavad alul ette nähtud karistuse olemust.

c. Rahvusvahelised lepingud Euroopa Liidu ja Maroko Kuningriigi vahel

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Confédération paysanne (Lääne-Sahara melonid ja tomatid) (C-399/22, [EU:C:2024:839](#))

Eelotsusetaotlus – Ühine kaubanduspoliitika – Rahvusvahelised lepingud – Euroopa – Vahemere piirkonna leping, millega luuakse assotsiatsioon ühelt poolt Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning teiselt poolt Maroko Kuningriigi vahel – Euroopa – Vahemere piirkonna lepingu protokollide nr 1 ja nr 4 muutmise – Määrus (EL) nr 1169/2011 – Artikkel 9 – Artikli 26 lõige 2 – Rakendusmäärus (EL) nr 543/2011 – Artikli 3 lõiked 1 ja 2 – Artikli 5 lõiked 1 ja 2 – Artikkel 8 – Artikli 15 lõiked 1 ja 4 – I lisa – IV lisa – Määrus (EL) nr 1308/2013 – Artikkel 76 – Tarbijatele esitatav toidualane teave – Kohustuslik märged toidu päritoluriigi või lähtekoha kohta – Lääne-Saharas koristatud puu- ja köögivilid – Liikmesriigile saadetud taotlus keelata ühepoolset nende toodete import tema territooriumile – Kohustuslik viide Lääne-Saharale kui sellel territooriumil korjatud tomatite ja melonite päritolukohale

Euroopa Kohus, kellele Conseil d'État (Prantsusmaa kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) esitas eelotsusetaotluse, otsustas suurkojas, et ELTL artikkel 207, määrus 2015/478³⁶⁷ ja määrus

³⁶⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. märtsi 2015. aasta määrus (EL) 2015/478 impordi ühiste eeskirjade kohta (ELT 2015, L 83, lk 16; edaspidi „Eli kaitsemeetmete määrus“).

nr 1308/2013³⁶⁸ ei luba liikmesriigil võtta ühepoolselt meedet, millega keelatakse selliste põllumajandustoodete import, mille märgistus on süstemaatiliselt vastuolus päritoluriigi või -territooriumi märkimist käsitlevate liidu õigusnormidega. Ta rõhutas lisaks, et määruse nr 1308/2013 artiklit 76 koostoides rakendusmääruse nr 543/2011³⁶⁹ artikli 3 lõikega 1 tuleb tõlgendada nii, et Lääne-Sahara territooriumil korjatud Charentais' melonite ja kirsstomatite märgistusel peab importimise ja tarbijale müümise etapis olema nende päritoluriigiks märgitud ainult Lääne-Sahara.

Taotlus on esitatud ühelt poolt Prantsusmaa põllumajandustootjate liidu, Confédération paysanne'i, ning teiselt poolt ministre de l'Agriculture et de la Souveraineté alimentaire'i (põllumajandus- ja toidualase suveräänsuse minister, Prantsusmaa) ja ministre de l'Économie, des Finances et de la Souveraineté industrielle et numérique'i (majanduse, rahanduse ning tööstusliku ja digitaalse suveräänsuse minister, Prantsusmaa) vahelises kohtuvaidluses, mis puudutab viimaste vaikumisi tehtud sellise otsuse õiguspärasust, millega jäeti rahuldamata põllumajandustootjate liidu taotlus keelata Lääne-Sahara territooriumil korjatud kirsstomatite ja Charentais' melonite (edaspidi „põhikohtuasjas vaidluse all olevad tooted“) import.

Confédération paysanne esitas Conseil d'État'le, kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus, 2. oktoobril 2020 kaebuse, milles palus esiteks tühistada ministrite vaikumisi tehtud taotluse rahuldamata jätmise otsus ja teiseks kohustada neid ministreid nimetatud määrust vastu võtma. Ta väitis, et Lääne-Sahara territoorium ei ole Maroko Kuningriigi territooriumi osa ning et märgistus, mis näitab, et põhikohtuasjas kõne all olevad tooted on pärit Marokost, on seega vastuolus liidu õigusnormidega, mis käsitlevad tarbijate teavitamist müügiks pakutava puu- ja köögivilja päritolust.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on tekkinud eelkõige küsimus, kas asjasse puutuvad liidu õigusnormid lubavad liikmesriigil võtta riigisisese meetme, millega keelatakse selliste toodete import kolmandatest riikidest, mille märgistusel ei ole õigesti märgitud riik või territoorium, kust need tooted pärinevad, ning kas need õigusnormid lubavad nii põhikohtuasjas kõne all olevate toodete importimise staadiumis kui ka nende tarbijale müümise etapis, et nende toodete märgistusel on päritoluriigiks märgitud Maroko Kuningriik, või peab seal olema märgitud ainult Lääne-Sahara territoorium.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena tuletas Euroopa Kohus seoses küsimusega, kas ELTL artiklit 207, kaitsemeetmete alusmäärust ja määrust nr 1308/2013 tuleb tõlgendada nii, et need lubavad liikmesriigil võtta ühepoolselt meedet, millega keelatakse selliste põllumajandustoodete import, mille märgistus on süstemaatiliselt vastuolus päritoluriigi või -territooriumi märkimist käsitlevate liidu õigusnormidega, esiteks meelde, et ELTL artikli 3 lõike 1 punkt e annab liidule ainupädevuse ühise kaubanduspoliitika valdkonnas, kusjuures ELTL artikli 207 lõike 1 kohaselt põhineb see poliitika ühtsetel põhimõtetel ning seda teostatakse kooskõlas liidu välistegevuse põhimõtete ja eesmärkidega.

Teiseks täpsustas ta, et kui aluslepingud annavad liidule teatud valdkonnas ainupädevuse, võib õiguslikult siduvaid akte menetleda ja vastu võtta ainult liit³⁷⁰. Liikmesriigid võivad õiguslikult siduvaid akte menetleda ja vastu võtta ainult liidu volitusel või liidu õigusaktide rakendamiseks. Sellise volituse puudumisel ei või liikmesriigid seega ühepoolselt võtta meedet, millega keelatakse teatavat liiki

³⁶⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1308/2013, millega kehtestatakse põllumajandustoodete ühine turukorraldus ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EMÜ) nr 922/72, (EMÜ) nr 234/79, (EÜ) nr 1037/2001 ja (EÜ) nr 1234/2007 (ELT 2013, L 347, lk 671).

³⁶⁹ Komisjoni 7. juuni 2011. aasta rakendusmäärus (EL) nr 543/2011, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 1234/2007 üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses puu- ja köögiviljasektori ning töödeldud puu- ja köögivilja sektoriga (ELT 2011, L 157, lk 1), muudetud komisjoni 21. juuni 2013. aasta rakendusmäärusega (EL) nr 594/2013 (ELT 2013, L 170, lk 43).

³⁷⁰ ELTL artikli 2 lõige 1.

toodete import mõnelt territooriumilt või mõnest kolmandast riigist, kui selline import on lubatud ja reguleeritud liidu sõlmitud kaubanduslepinguga.

On tõsi, et kaitsemeetmete alusmääruse artikli 24 lõike 2 punktis a on sätestatud, et see määrus ei takista liikmesriike vastu võtmast või kohaldamast keelde, koguselisi piiranguid või järelevalvemeetmeid spetsiifilistel põhjustel. Euroopa Kohus märkis siiski, et see säte ei piira muude asjakohaste liidu õigusnormide kohaldamist. Kui on tegemist põllumajandustoodete impordiga, jätab määruse nr 1308/2013 artikkel 194 Euroopa Komisjonile pädevuse võtta kaitsemeetmeid määruse nr 1308/2013 kohaldamisalasse kuuluvate toodete liitu importimise suhtes. Kaitsemeetmete alusmääruse artikli 24 lõike 2 punkti a ei saa seega mõista nii, et see annab liikmesriikidele õiguse võtta ühepoolselt kaitsemeetmeid põllumajandustoodete impordi suhtes.

Euroopa Kohus rõhutas sellega seoses, et eeldusel, et eksportijad ei järgi aga nimetatud sätteid üleüldiselt, on see vastavalt olukorrale komisjoni, mitte liikmesriigi ülesanne sekkuda assotsieerimislepingus ette nähtud koostöömehhanismide raames.

Teisena analüüsis Euroopa Kohus küsimust, kas määruse nr 1308/2013 artiklit 76 koostoimes rakendusmääruse nr 543/2011 artikli 3 lõikega 1 tuleb tõlgendada nii, et põhikohtuasjas käsitletavate toodete märgisel peab impordi ja tarbijale müümise etapis olema nende päritoluriigiks märgitud Lääne-Sahara, ilma et selleks võiks nimetada Maroko Kuningriiki.

Euroopa Kohus märkis selle kohta, et rakendusmääruse nr 543/2011 põhjenduses 8, millest lähtudes tuleb nimetud määruse artikli 3 lõikes 1 sätestatud nõudeid tõlgendada, on sisuliselt märgitud, et turustamisstandarditega nõutavad andmed peavad olema pakendile ja/või märgisele selgelt märgitud, eelkõige selleks, et vältida tarbijate eksitamist. Seega ei tohi päritoluriigi märke, mis peab tingimata olema märgitud sellistel toodetel nagu põhikohtuasjas kõne all olevad tooted, olla eksitav.

Määruse nr 952/2013³⁷¹ artiklit 60 arvestades tuleb põhikohtuasjas vaidluse all olevate toodete päritoluriigi märkimise kohustust – mis tuleneb ühelt poolt rakendusmääruse nr 543/2011 I lisa A osas ette nähtud üldisest turustamisstandardist ja selle rakendusmääruse I lisa B osa 10. osas ette nähtud konkreetsest turustamisstandardist ning teiselt poolt määruse nr 1308/2013 artikli 76 lõikest 1 – kohaldada nii „riikidest“ pärit toodete suhtes kui ka nende toodete suhtes, mis on pärit „territooriumidelt“, mis võivad hõlmata geograafilisi alasid, mis on küll mõne riigi jurisdiktsiooni või rahvusvahelise vastutuse all, kuid millel rahvusvahelise õiguse tähenduses on omaenda staatus, mis on kõnealuse riigi staatusest eraldiseisev.

Kuivõrd asjaomased tooted on korjatud Lääne-Sahara territooriumil, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et see on Maroko Kuningriigi territooriumist eraldiseisev territoorium³⁷². Lisaks on rakendusmääruse 2020/1470³⁷³ I lisas Lääne-Sahara ja Maroko Kuningriigi jaoks ette nähtud eraldi koodid ja tekstid.

Neil asjaoludel järeldas Euroopa Kohus, et Lääne-Sahara territooriumi tuleb pidada tolliterritooriumiks määruse nr 952/2013 artikli 60 ning seega määruse nr 1308/2013 ja rakendusmääruse nr 543/2011 tähenduses. Seega võib märke päritoluriigi kohta, mis peab põhikohtuasjas vaidluse all olevatel toodetel olema, tähistada üksnes Lääne-Saharat kui sellist, kuna nimetatud tooted on korjatud sellel territooriumil. Euroopa Kohus täpsustas, et mis tahes muu märke

³⁷¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. oktoobri 2013. aasta määrus (EL) nr 952/2013, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik (ELT 2013, L 269, lk 1).

³⁷² Vt 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus nõukogu vs. Polisario Rinne (C-104/16 P, [EU:C:2016:973](#), punkt 92) ning 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Western Sahara Campaign UK (C-266/16, [EU:C:2018:118](#), punkt 62).

³⁷³ Komisjoni 12. oktoobri 2020. aasta rakendusmäärus (EL) 2020/1470, mis käsitleb riikide ja territooriumide nomenklatuuri Euroopa rahvusvahelise kaubavahetuse statistika jaoks ja geograafilist jaotust muu ettevõtlusstatistika jaoks (ELT 2020, L 334, lk 2).

oleks eksitav, sest see võib tarbijaid põhikohtuasjas vaidluse all olevate toodete tegeliku päritolu suhtes eksitada, kuna võib jätta mulje, et need tooted on pärit muust kohast kui see territoorium, kus need on korjatud.

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon ja nõukogu vs. Polisario Rinne (C-778/21 P ja C-798/21 P, [EU:C:2024:833](#))

Apellatsioonkaebus – Välistegevus – Rahvusvahelised lepingud – Euroopa Liidu ja Maroko Kuningriigi vaheline säästva kalapüügi partnerlusleping – Otsus selle lepingu ja selle rakendamise protokollide sõlmimise kohta – Väited, mis puudutavad rahvusvahelise õiguse rikkumist, mis tuleneb selle lepingu kohaldamisest Lääne-Sahara vetele – Tühistamishagi – Vastuvõetavus – Kohtumenetlusõigus- ja -teovõime – Õigus esitada hagi – Tingimus, mille kohaselt peab vaidlusalune meede hagejat teatud juhtudel otseselt ja isiklikult puudutama – Rahvusvaheliste lepingute suhtelise toime põhimõte – Enesemääramise põhimõte – Mitteautonoomsed territooriumid – ÜRO põhikirja artikkel 73 – Euroopa Liidu Nõukogu kaalutusõigus – Rahvusvaheline tavaõigus – Liidu õiguse üldpõhimõtted – Mitteautonoomse territooriumi enesemääramisõigusega rahva kui rahvusvahelise lepingu suhtes kolmanda isiku nõusolek

4. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon ja nõukogu vs. Polisario Rinne (C-779/21 P ja C-799/21 P, [EU:C:2024:835](#))

Apellatsioonkaebus – Välistegevus – Rahvusvahelised lepingud – Euroopa – Vahemere piirkonna leping, millega luuakse assotsiatsioon ühelt poolt Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning teiselt poolt Maroko Kuningriigi vahel – Leping selle lepingu protokollide nr 1 ja nr 4 muutmise kohta – Heakskiitisakt – Väited rahvusvahelise õiguse rikkumise kohta seoses teise lepingu kohaldamisega Lääne-Sahara territooriumi suhtes – Tühistamishagi – Vastuvõetavus – Kohtumenetlusõigus- ja -teovõime – Õigus esitada hagi – Tingimus, mille kohaselt peab vaidlusalune meede hagejat teatud juhtudel otseselt ja isiklikult puudutama – Rahvusvaheliste lepingute suhtelise toime põhimõte – Enesemääramise põhimõte – Mitteautonoomsed territooriumid – ÜRO põhikirja artikkel 73 – Euroopa Liidu Nõukogu kaalutusõigus – Rahvusvaheline tavaõigus – Liidu õiguse üldpõhimõtted – Mitteautonoomse territooriumi enesemääramisõigusega rahva kui rahvusvahelise lepingu suhtes kolmanda isiku nõusolek

Euroopa Kohus jättis suurkojas kahe kohtuotsusega, millest ühes kohtuotsuses olid liidetud kohtuasjad C-778/21 P ja C-798/21 P ning teises kohtuasjad C-779/21 P ja C-799/21 P, rahuldamata Euroopa Komisjoni ja Euroopa Liidu Nõukogu apellatsioonkaebused Üldkohtu kahe otsuse peale, millega tühistati Rahvarinde Saguia el-Hamra ja Rio de Oro vabastamiseks (Polisario Rinne) esitatud tühistamishagide alusel nõukogu otsused, millega kiideti heaks lepingute sõlmimine Euroopa Liidu ja Maroko Kuningriigi vahel.

Nõukogu kiitis otsusega 2019/217³⁷⁴ heaks Euroopa Liidu ja Maroko Kuningriigi vahelise sellise lepingu sõlmimise, millega muudeti Euroopa – Vahemere piirkonna lepingu, millega luuakse assotsiatsioon ühelt poolt Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning teiselt poolt Maroko Kuningriigi vahel, teatavaid protokolle³⁷⁵. Nõukogu kiitis otsusega 2019/441³⁷⁶ samuti heaks Euroopa

³⁷⁴ Nõukogu 28. jaanuari 2019. aasta otsus (EL) 2019/217 Euroopa Liidu ja Maroko Kuningriigi vahelise kirjavahetuse vormis lepingu (millega muudetakse Euroopa – Vahemere piirkonna lepingu (millega luuakse assotsiatsioon ühelt poolt Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning teiselt poolt Maroko Kuningriigi vahel) protokolle nr 1 ja nr 4) sõlmimise kohta (ELT 2019, L 34, lk 1).

³⁷⁵ Brüsselis 26. veebruaril 1996 allkirjastatud Euroopa – Vahemere piirkonna leping, millega luuakse assotsiatsioon ühelt poolt Euroopa ühenduste ja nende liikmesriikide ning teiselt poolt Maroko Kuningriigi vahel (EÜT 2000, L 70, lk 2).

³⁷⁶ Nõukogu 4. märtsi 2019. aasta otsus (EL) 2019/441 Euroopa Liidu ja Maroko Kuningriigi vahelise säästva kalapüügi partnerluslepingu, selle rakendamise protokollide ja lepingu juurde kuuluva kirjavahetuse sõlmimise kohta (ELT 2019, L 77, lk 4).

Liidu ja Maroko Kuningriigi vahelise kalapüügi partnerluslepingu ja selle rakendamise protokollide sõlmimise ning lepingu juurde kuuluva kirjavahetuse ning otsusega 2019/440 nimetatud lepingu ja selle rakendamise protokollide alusel kalapüügivõimaluste jaotamise³⁷⁷. Need kaks otsust tehti pärast 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsust nõukogu vs. Polisario Rinne (C-104/16 P, EU:C:2016:973), milles Euroopa Kohus oli eelkõige täpsustanud, et Euroopa – Vahemere piirkonna leping laieneb ainult Maroko Kuningriigi territooriumile ning mitte Lääne-Sahara mitteautonoomsele territooriumile, ning pärast 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsust Western Sahara Campaign UK (C-266/16, EU:C:2018:118), milles Euroopa Kohtu arutluskäik oli valdavalt analoogne osas, mis puudutab Maroko Kuningriigiga sõlmitud kalanduslepinguid, mis käsitlevad Lääne-Saharaga külgnevaid vesi.

Otsusega 2019/217 heaks kiidetud lepinguga muudeti Euroopa – Vahemere piirkonna lepingu protokolle, mis puudutavad Marokost pärit põllumajandustoodete Euroopa Liitu importimise suhtes kohaldatavat korda ja mõiste „päritolustaatusega tooted“ määratlust, et laiendada Maroko tolli kontrolli all eksporditavatele Lääne-Saharast pärit toodetele tariifseid soodustusi, mida lubati liitu eksporditavatele Maroko päritolu toodetele. Euroopa Ühenduse ja Maroko vahelist kalanduslepingut³⁷⁸ muudeti omakorda, lisades selle lepingu kohaldamisalasse Lääne-Sahara territooriumiga külgnevad veed.

Polisario Rinne palus 2019. aastal nende aktide peale esitatud hagiavaldustes kolmes kohtuasjas Polisario Rinne vs. nõukogu (T-279/19, T-344/19 ja T-356/19) tühistada vaidlusalused otsused ja määrus.

Üldkohus tühistas esiteks kohtuasjas, milles tehti kohtuotsus Polisario Rinne vs. nõukogu (T-279/19)³⁷⁹, ja teiseks liidetud kohtuasjades, milles tehti kohtuotsus Polisario Rinne vs. nõukogu (T-344/19 ja T-356/19)³⁸⁰, vaidlusalused otsused ja määruse põhjendusel, et Lääne-Sahara rahva nõusoleku nõue ei olnud täidetud. Nõukogu ei võtnud nimelt vaidlustatud otsust tehes piisavalt arvesse kõiki asjakohaseid Lääne-Sahara olukorda puudutavaid asjaolusid ning leidis ekslikult, et tal on kaalutlusruum otsustamiseks, kas tuleb täita nõuet, et selle territooriumi rahvas peab vaidlusaluste lepingute suhtes kolmanda isikuna väljendama oma nõusolekut vaidlusaluste lepingute kohaldamiseks selle territooriumi suhtes vastavalt rahvusvaheliste lepingute suhtelise toime põhimõttele seoses enesemääramise põhimõttega.

Nii nõukogu kui ka komisjon esitasid nende kohtuotsuste peale Euroopa Kohtule apellatsioonkaebuse.

Euroopa Kohtu hinnang

1. Polisario Rinde Üldkohtule esitatud tühistamishagide vastuvõetavus

a) Polisario Rinde kohtumenetlusõigus- ja -teovõime

Euroopa Kohus meenutas esimesena, et iga füüsiline või juriidiline isik võib esitada hagi temale adresseeritud või teda otseselt ja isiklikult puudutava akti vastu ning halduse üldakti vastu, mis puudutab teda otseselt ega vaja rakendusmeetmeid. Euroopa Kohus on siiski juba tunnustanud üksuste kohtumenetlusõigus- ja -teovõimet liidu kohtutes, olenemata küsimusest, kas nad loetakse riigisisiseses õiguses juriidiliseks isikuks.

³⁷⁷ Nõukogu 29. novembri 2018. aasta määrus (EL) 2019/440, mis käsitleb kalapüügivõimaluste jaotamist Euroopa Liidu ja Maroko Kuningriigi vahelise säästva kalapüügi partnerluslepingu ja selle rakendamise protokollide alusel (ELT 2019, L 77, lk 1; edaspidi „vaidlusalune määrus“).

³⁷⁸ Euroopa Ühenduse ja Maroko Kuningriigi vaheline kalandusalane partnerlusleping (ELT 2006, L 141, lk 4).

³⁷⁹ 29. septembri 2021. aasta kohtuotsus Polisario Rinne vs. nõukogu (T-279/19, [EU:T:2021:639](#)).

³⁸⁰ 29. septembri 2021. aasta kohtuotsus Polisario Rinne vs. nõukogu (T-344/19 ja T-356/19, [EU:T:2021:640](#)).

Polisario Rinne on isehakanud vabastusliikumine, mis loodi selleks, et võidelda Lääne-Sahara mitteautonoomse territooriumi sõltumatuse eest Maroko Kuningriigist ning suveräänse Sahara riigi eest. Kuna selle liikumise eesmärk ongi just luua Lääne-Sahara rahva enesemääramisõiguse alusel selle territooriumi jaoks riiklik õiguskord, ei saa temalt nõuda juriidilise isiku staatust vastavalt mõnele konkreetsele riigisisesele õiguskorrale, et oleks võimalik tunnustada tema kohtumenetlusõigus- ja -teovõimet liidu kohtus. Lisaks sellele on Polisario Rinne üks seaduslikest osalistest Lääne-Sahara tuleviku kindlaksmääramise protsessis, mis toimub ÜRO Julgeolekunõukogu egiidi all, mille otsused on siduvad kõigile liikmesriikidele ja liidu institutsioonidele. Sellest järeldub, et Polisario Rindel, kellel on rahvusvahelisel tasandil ka kahepoolsed õigussuhted, on piisav õiguslik olemasolu, et tal saaks olla liidu kohtutes kohtumenetlusõigus- ja -teovõime³⁸¹. Järelikult leidis Euroopa Kohus, et Üldkohus võis järeldada ilma õigusnormi rikkumata, et Polisario Rindel on kohtumenetlusõigus- ja -teovõime liidu kohtutes ELTL artikli 263 neljanda lõigu tähenduses.

b) Polisario Rinde õigus esitada hagi

Teisena analüüsis Euroopa Kohus Polisario Rinde õigust esitada hagi. Selle küsimuse kohta, kas vaidlusalused otsused ja määrus puudutavad Polisario Rinnet otseselt, tuletas Euroopa Kohus kõigepealt meelde neid kahte tingimust, mis peavad selleks kumulatiivselt olema täidetud, nimelt esiteks, et vaidlustatud meede avaldab otsest mõju asjaomase isiku õiguslikule olukorrale, ja et teiseks ei jäta see meedet rakendama kohustatud adressaatidele mingit kaalutlusõigust.

Ta tõdes sellega seoses, et Polisario Rinne soovis Üldkohtule esitatud tühistamishagidega kaitsta Lääne-Sahara rahva enesemääramisõigust³⁸² ning et seega tuleb analüüsida – pidades silmas vaidlusaluste aktide ja seega vaidlusaluste lepingute tagajärgi selle rahva õiguslikule olukorrale –, kas need aktid puudutavad Polisario Rinnet otseselt.

Ta tuletas meelde, et kuigi Polisario Rinnet ei ole ametlikult tunnustatud Lääne-Sahara rahva ainuesindajana, on Polisario Rinne vastavalt ÜRO kõrgeimate organite resolutsioonidele privilegeeritud osaline protsessis, et määrata kindlaks Lääne-Sahara tulevane staatus. Need erilised asjaolud võimaldavad järeldada, et Polisario Rinne võib liidu kohtus vaidlustada sellise liidu õigusakti õiguspärasuse, mis mõjutab otseselt selle rahva õiguslikku olukorda. Seoses sellega vastavad vaidlusalused aktid ja sellest tulenevalt ka vaidlusalused lepingud, arvestades nende mõju Lääne-Sahara rahva enesemääramisõigusele, õiguslikule tingimusele, mille kohaselt füüsiline või juriidiline isik peab olema otseselt puudutatud otsusest, mille ta vaidlustab. Võttes arvesse ÜRO põhikirja artikli 73 ja tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtet, tuleb seda tingimust käsitletavas asjas analüüsida, lähtudes Lääne-Sahara rahva õiguslikust olukorrast, keda käsitletavates kohtuasjades esindab Polisario Rinne.

Otsus rahvusvahelise lepingu sõlmimise kohta on nimelt liidu õiguskorras lõplik akt, mis väljendab liidu kavatsust olla lepinguga seotud. Euroopa Kohus, kes ei ole pädev tühistama rahvusvahelist lepingut, tuletas meelde, et see otsus kujutab endast vaidlustatavat akti. Seevastu ja vastupidi sellele, mida väitsid teatavad pooled, kujutab teisele lepingupoolele taolise lepingu heakskiitmisest teatamine seevastu endast rakendusmeedet, mida tuleb põhimõtteliselt pidada aktiks, mida ei saa vaidlustada.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et vaidlusalused otsused puudutasid Polisario Rinnet otseselt ja et Üldkohus ei rikkunud selles osas õigusnorme.

Euroopa Kohus kinnitas ka osas, milles leiti, et vaidlusalune otsus puudutab Polisario Rinnet isiklikult, Üldkohtu lähenemisnurka, mille kohaselt – arvestades asjaolusid, mis viisid järeldusele, et

³⁸¹ Euroopa Kohus täpsustas sellega seoses, et küsimus, kas see üksus saab Lääne-Sahara rahva huve legitiimselt esindada, puudutab tema õigust esitada vaidlusaluse otsuse peale tühistamishagi, mitte aga tema kohtumenetlusõigus- ja -teovõimet liidu kohtus.

³⁸² Vt 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus nõukogu vs. Polisario Rinne (C-104/16 P, [EU:C:2016:973](#), punktid 88, 91 ja 105).

vaidlustatud otsus puudutab teda otseselt – tuleb asuda seisukohale, et vaidlustatud otsused puudutavad teda isiklikult. Ta tõdes sellega seoses, et vaidlusalune otsus puudutab isiklikult Lääne-Sahara rahvast, keda esindab Polisario Rinne, sest Lääne-Sahara territooriumi sõnaselge lisamine nende lepingute kohaldamisalasse, mis on liidule vaidlusaluste otsuste alusel siduvad, muudab selle rahva õiguslikku olukorda seetõttu, et ta on enesemääramisõiguse kandja selle territooriumi suhtes, kusjuures see staatus eristab teda kõigist teistest isikutest või üksustest, sealhulgas kõigist teistest rahvusvahelise õiguse subjektidest.

2. Lääne-Sahara rahva nõusolek vaidlusalusteks lepinguteks ja Üldkohtu kohtuliku kontrolli ulatus

Vaidlusaluste otsuste kohaselt kiitis liit kõnealused lepingud heaks pärast seda, kui komisjon võttis koostöös Euroopa välisteenistusega „kõik mõistlikud ja võimalikud meetmed asjaomase elanikkonna nõuetekohaseks kaasamiseks, et tagada selle nõusolek“³⁸³. Euroopa Kohus märkis sellegipoolest, et enamik Lääne-Sahara praegusest elanikkonnast ei kuulu enesemääramisõigusega rahva, nimelt läänesaharalaste hulka, kellest suur osa on oma asukohast lahkunud. Ta lisas, et mõistete „mitteautonoomse territooriumi elanikkond“ ja „mitteautonoomse territooriumi rahvas“ vahel on vahe. Viimane tähendab nimelt poliitilist üksust, millel on enesemääramisõigus, samas kui mõiste „elanikkond“ tähendab territooriumi elanikke.

Euroopa Kohus meenutas seejärel, et rahvusvaheliste lepingute suhtelise toime põhimõtte kohaselt – mis kuulub üldisse rahvusvahelisse õigusse – ei tohi need kahjustada kolmandaid isikuid ega tuua neile ka kasu. Lepingu rakendamine võib seda kolmandat isikut mõjutada, kui kõnealuse lepinguga hõlmatakse territoorium, mille suhtes nimetatud kolmas isik on suveräänne või mille suhtes tal on enesemääramisõigus. Liidu ja Maroko Kuningriigi vahelise rahvusvahelise lepingu rakendamine Lääne-Sahara territooriumil peab seega saama Lääne-Sahara rahva nõusoleku³⁸⁴. Kuna liidu tegevus rahvusvahelisel areenil peab toetama muu hulgas rahvusvahelise õiguse ranget järgimist ning ÜRO põhikirja põhimõtete³⁸⁵ austamist, rõhutas Euroopa Kohus, et asjaolu, et Lääne-Sahara rahvas ei ole andnud nõusolekut nimetatud lepingutele, mille rakendamine laieneb Lääne-Sahara territooriumile või sellega külgnevatele vetele, võib mõjutada selliste liidu õigusaktide kehtivust, mis käsitlevad nende lepingute sõlmimist.

3. Vajadus saada Lääne-Sahara rahva nõusolek ja Polisario Rinde määratlemine üksusena, kelle ülesanne on seda väljendada

Euroopa Kohus märkis kõigepealt, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta leidis, et kuna vaidlusaluste lepingutega anti Maroko Kuningriigi ametiasutustele teatav pädevus, mille teostamine on ette nähtud Lääne-Sahara territooriumil, kehtestatakse nende lepingutega Lääne-Sahara rahvale kohustus³⁸⁶. Nimelt, kuigi vaidlusaluste lepingute rakendamine tähendab, et Maroko ametiasutuste Lääne-Sahara territooriumil toime pandud tegudel on õiguslikud tagajärjed, mis muudavad selle territooriumi rahva õiguslikku olukorda, ei võimalda see siiski järeldada, et nimetatud leping loob sellele rahvale kui rahvusvahelise õiguse subjektile õiguslikke kohustusi. Selles suhtes ei tähenda vaidlusalused lepingud, et liit tunnustaks Maroko väidetavat suveräänsust Lääne-Sahara üle. Lisaks sellele ei ole Lääne-Sahara rahvas näiteks Maroko ametiasutuste poolt Euroopa Liidu ja Maroko Kuningriigi vahelise säästva kalapüügi partnerluslepingu rakendamise raames antavate kalapüügilubade või muude haldusaktide adressaat, mistõttu ta oleks kohustatud neid tunnustama, ega ka liidu ja liikmesriikide ametiasutuste poolt nende suhtes võetavate meetmete adressaat. Euroopa Kohus leidis

³⁸³ Otsuse 2019/217 põhjendus 10 ja otsuse 2019/441 põhjendus 11.

³⁸⁴ Vt 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus nõukogu vs. Polisario Rinne (C-104/16 P, [EU:C:2016:973](#), punkt 106).

³⁸⁵ ELL artikli 3 lõige 5 ja artikli 21 lõige 1.

³⁸⁶ 29. septembri 2021. aasta kohtuotsused Polisario Rinne vs. nõukogu (T-279/19, [EU:T:2021:639](#), punktid 322 ja 323) ning Polisario Rinne vs. nõukogu (T-344/19 ja T-356/19, [EU:T:2021:640](#), punkt 318).

seega, et Üldkohus lähtus ekslikust eeldusest, kui ta järeldas, et Lääne-Sahara rahva nõusolek vaidlusaluse lepinguga peab olema sõnaselge.

Euroopa Kohus märkis siiski, et rahvusvahelises tavaõiguses ei ole ette nähtud konkreetset vormi kolmanda isiku nõusoleku väljendamiseks seoses lepinguga, mis annab talle õiguse³⁸⁷, ega välista, et taoline nõusolek antakse teatavas olukorras kaudselt. Seega võib mitteautonoomse territooriumi rahva nõustumist rahvusvahelise lepinguga, mille suhtes tal on kolmanda isiku staatus ja mille kohaldamine on ette nähtud tema enesemääramisõigusega territooriumil, eeldada, kui on täidetud kaks tingimust. Esiteks ei tohi kõnealune leping tekitada sellele rahvale kohustust. Teiseks peab selles lepingus olema eelkõige ette nähtud, et kõnealune rahvas saab ise selle territooriumi loodusvarade kasutamisest tuleneva täpse, konkreetse, olulise ja kontrollitava kasu, mis on proportsionaalne selle kasutamise ulatusega. Kõnealuses lepingus peab olema ette nähtud ka korrapärase läbivaatamise mehhanism, mis võimaldab kontrollida selle alusel asjaomasele rahvale võimaldatud kasu tegelikku realiseerumist. Neid tingimusi tuleb järgida selleks, et tagada taolise lepingu kooskõla mitteautonoomsete territooriumide rahvaste ülimuslikkuse põhimõttega, mis tuleneb ÜRO põhikirja artiklist 73 ja rahvusvahelisest tavaõigusest.

Kuna need kaks tingimust on täidetud, tuleb asjaomase rahva nõusolek lugeda antuks. Seega ei saa asjaolu, et üks liikumine, mis väidab end olevat nimetatud rahva seaduslik esindaja, on sellele kokkuleppele vastu, olla iseenesest piisav, et seada kahtluse alla taolise nõusoleku olemasolu. Selle eelduse võib siiski ümber lükata sellega, et asjaomase rahva seaduslikud esindajad tõendavad, et kõnealuse lepinguga sellele rahvale antud sooduskord või siis korrapärase läbivaatamise mehhanism, mis peab selle lepinguga kaasnema, ei vasta nimetatud tingimustele.

Käsitletaval juhul tõdes Euroopa Kohus, et kuigi vaidlusalused lepingud muudavad küll Lääne-Sahara rahva õiguslikku olukorda liidu õiguses seoses nende enesemääramisõigusega, ei tekita need sellele rahvale kui rahvusvahelise õiguse subjektile õiguslikke kohustusi. Seega on esimene kahest tingimusest täidetud.

Teise tingimuste kohta tõdes Euroopa Kohus, et vaidlusalustes lepingutes puudub ilmselgelt igasugune Lääne-Sahara rahvale võimaldatav kasu, mis vastaks eelnimetatud tunnustele. Ta täpsustas veel, et kui kokkulepe peaks tulevikus tooma Lääne-Sahara rahvale vastavalt nimetatud nõuetele kasu, siis ei takistaks võimalus, et see kokkulepe toob kasu ka selle territooriumi elanikkonnale üldiselt, selle rahva nõusoleku eelduse kindlakstegemist.

4. Võimalus tugineda rahvusvahelisele õigusele

Euroopa Kohus tuletas meelde, et liit on kohustatud oma pädevuse teostamisel järgima rahvusvahelist õigust ja ta on tühistamishagi raames seega pädev hindama, kas liidu sõlmitud rahvusvaheline leping on kooskõlas rahvusvahelise õiguse normidega. Need normid on aluslepingute kohaselt liidule siduvad ning Euroopa Kohtu kontroll sellise akti kehtivuse üle, millega liit sõlmis sellise rahvusvahelise lepingu, võib puudutada selle akti õiguspärasust kõnealuse rahvusvahelise lepingu enda sisu seisukohast³⁸⁸. Seega võis Üldkohus põhjendatult asuda seisukohale, et vaidlusaluse otsuse kehtivuse kontrollimisel saab tugineda enesemääramise põhimõttele ja rahvusvaheliste lepingute suhtelise toime põhimõttele.

Järeldus

Kuna Euroopa Kohus ei nõustunud ühegi nõukogu ja komisjoni apellatsioonkaebuse põhjendamiseks esitatud väitega, lükkas ta need tervikuna tagasi.

³⁸⁷ Vt Alalise Rahvusvahelise Kohtu 7. juuni 1932. aasta otsus kohtuasjas Zones Franches de la Haute-Savoie et du Pays de Gex (*ICJ Reports* 1927, seeriad A/B, nr 46, lk 148).

³⁸⁸ 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Western Sahara Campaign UK (C-266/16, [EU:C:2018:118](#), punktid 47–51).

5. *Vaidlusaluste otsuste tagajärgede kehtima jätmise nõukogu ja komisjoni esitatud apellatsioonkaebuste rahuldamata jätmise korral*

Liidetud kohtuasjades C-778/21 P ja C-798/21 P jäeti vaidlustatud kohtuotsusega vaidlusaluse otsuse tagajärjed kehtima kuni käsitletava kohtuotsuse kuulutamiseni. Kuna aga kõnealuse lepingu rakendamise protokoll kaotas kehtivuse 17. juulil 2023 ja kalandusleping ise ei anna liidu laevadele juurdepääsu asjaomasele „püügipiirkonnale“, leidis Euroopa Kohus, et komisjoni ja nõukogu teise võimalusena esitatud nõuetel jätta vaidlusaluse otsuse tagajärjed kehtima on ese ära langenud.

Liidetud kohtuasjades C-779/21 P ja C-799/21 P jõustus vaidlusaluse otsusega sõlmitud leping 19. juulil 2019. Selle otsuse tühistamine, ilma et selle tagajärjed jäetaks piiratud ajavahemikuks kehtima, võib kaasa tuua tõsiseid negatiivseid tagajärgi liidu välistegevusele ja seada kahtluse alla nende rahvusvaheliste kohustuste õiguskindluse, millega ta on nõustunud ning mis on institutsioonidele ja liikmesriikidele siduvad, otsustas Euroopa Kohus jätta selle otsuse tagajärjed kehtima 12 kuuks alates kohtuotsuse kuulutamisest.

XX. Ühine välis- ja julgeolekupoliitika

1. Piiravad meetmed

5. septembri 2024. aasta kohtuotsus Jemerak (C-109/23, [EU:C:2024:681](#))

Eelotsusetaotlus – Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas – Määrus (EL) nr 833/2014 – Artikli 5n lõiked 2 ja 6 – Keeld osutada otse või kaudselt õigusabiteenuseid Venemaa valitsusele või Venemaal asutatud juriidilistele isikutele, üksustele või asutustele – Erand selliste teenuste osutamise suhtes, mida on vaja liikmesriigis toimuvale kohtu-, haldus- ja vahekohtumenetlusele juurdepääsu tagamiseks – Kinnisasja müügilepingu notariaalne tõestamine ja täitmine – Tõlgipoolne abistamine sellise tõestamise käigus

Euroopa Kohus, kelle poole Landgericht Berlin (Berliini esimese astme kohus, Saksamaa) on pöördunud eelotsusetaotlusega, tegi otsuse Venemaal asutatud juriidilistele isikutele õigusabiteenuste osutamise keelu kohaldamisala kohta – keeld, mis on ette nähtud määruse nr 833/2014³⁸⁹, mida on muudetud määrusega 2022/1904³⁹⁰ ja mis käsitleb Euroopa Liidu Nõukogu võetud piiravaid meetmeid seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas, artikli 5n lõikes 2.

Saksa kodanikud GM ja ON valmistusid omandama korterit, mis asub Berliinis (Saksamaa) ja kuulus äriühingule Visit-Moscow Ltd, kes on Venemaal asutatud juriidiline isik. Selle tehingu tegemiseks pöördusid GM, ON ja Visit-Moscow Saksamaal tegutseva notari PRi poole, paludes tal koostada tõestatud vormis müügileping ning seejärel seda täita. PR keeldus 2022. aastal siiski müügilepingu tõestamisest põhjusel, et ta ei saa välistada, et selle tõestamine rikub määruse nr 833/2014 artikli 5n lõikes 2 sätestatud keeldu. PR lükkas tagasi GMi, ONi ja Visit-Moscow' taotluse see keeldumine uuesti läbi vaadata ning edastas keeldumise peale esitatud kaebuse Berliini esimese astme kohtule, kes esitas Euroopa Kohtule käsitletava teema kohta mitu eelotsuse küsimust.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks märkis Euroopa Kohus, et tavakeele harilikus tähenduses tähendab mõiste „õigusabi“ üldiselt arvamust õigusküsimuses. Kasutatuna määruse nr 833/2014 artikli 5n lõikes 2 seoses terminiga „teenused“ viitab see mõiste tegelemisele majandustegevusega, mis põhineb teenuseosutaja ja tema kliendi vahelisel suhtel, mille ese on õigusliku arvamuse andmine, milles teenuseosutaja annab õigusküsimustes arvamuse seda palunud isikutele.

Termini „õigusabiteenus“ sellist sisustamist kinnitab määruse 2022/1904 põhjendus 19. Ühelt poolt viitab see teenuseosutaja ja tema „kliendi“ vahelisele suhtele ning käsitleb selle teenuseosutaja rolli osas, milles ta kliendi huvides abistab ja nõustab seda klienti kolmandate isikutega tehtavate tehingute õiguslikes aspektides. Teiselt poolt käsitleb see kõrvaltegevusi, mis seisnevad „õigusdokumentide ettevalmistamises, täitmises ja kontrollimises“.

Tegevused, mida on silmas peetud mõiste „õigusabiteenus“ all määruse nr 833/2014 artikli 5n lõike 2 tähenduses, eristuvad selgelt tegevustest, millega tegelemist võib ette tulla ametiasutustel. Nimelt ei ole nende ametiasutuste ülesanne pakkuda teenuseid, mis seisnevad isikutele õigusküsimustes arvamuste andmises, et edendada või kaitsta nende isikute erihuve.

³⁸⁹ Nõukogu 31. juuli 2014. aasta määrus (EL) nr 833/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas (ELT 2014, L 229, lk 1).

³⁹⁰ Nõukogu 6. oktoobri 2022. aasta määrus (EL) 2022/1904, millega muudetakse määrust (EL) nr 833/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas (ELT 2022, L 259 I, lk 3).

Käsitletaval juhul tõdes Euroopa Kohus, et kinnisasja müügilepingu tõestamisel ei tegutse notar ühe või teise poole või mõlema poole erihuvide edendamiseks, vaid erapooletult ja nende poolte ning nende vastavate huvide suhtes ühevõrra neutraalselt, üksnes seaduse ja õiguskindluse huvides. Arvestades tehingute notariaalse tõestamise spetsiifilist korda Saksa õiguskorras ning seal tõestatud tehingutega seostatavaid õiguslikke tagajärgi, ei kuulu Venemaal asutatud äriühingule kuuluva korteri müügilepingu notariaalne tõestamine, nagu see tõestamine on reguleeritud Saksa õiguses, järelikult mõiste „õigusabiteenused“ alla määruse nr 833/2014 artikli 5n lõike 2 tähenduses ega seega ka viidatud sätte punktis b sätestatud niisuguste teenuste sellisele juriidilisele isikule osutamise keelu kohaldamisalasse.

Euroopa Kohus tõdes selle kohta, et kui määruse nr 833/2014 artikli 5n lõiget 2 tuleks tõlgendada vastupidi, viiks see vastuoludeni ühelt poolt selle määruse kohaldamisel ning teiselt poolt nimetatud määruse ja määruse nr 269/2014³⁹¹ vahel.

Tehingud liidu territooriumil asuvate ja Venemaal asutatud juriidilistele isikutele kuuluvate kinnisasjadega jäävad määruse nr 833/2014 alusel nimelt lubatavaks. Praktikas võivad need tehingud teatavates liikmesriikides, kus kinnisasja müügilepingu notariaalne tõestamine on sellise kinnisasja võõrandamise vältimatu tingimus, osutada takistatuks ja seda sõltumata sellest, kas nende juriidiliste isikute suhtes kehtib määruse nr 269/2014 alusel neile kuuluva vara käsutamise keeld või mitte.

Määruse nr 833/2014 artikli 5n lõikes 2 ette nähtud keelu tagajärgede selline varieeruvus liikmesriigiti vastavalt kehtivale notarisüsteemile ei saanud aga olla liidu seadusandja kavatsus.

Ka ei ole esitatud tõlgendus vastuolus määruse nr 833/2014 ega määruse nr 269/2014 eesmärgiga.

Kõigepealt ei nähtu ei otsusest 2022/1909³⁹², määrusest nr 833/2014 ega määrusest 2022/1904, et õigusabiteenuste osutamise keelu kehtestamisega soovis nõukogu jõuda selleni, et selle keelu tõttu võiksid Venemaal asutatud juriidilised isikud teatavates liikmesriikides olla olukorras, kus neil ei ole võimalik oma kinnisvara käsutada.

Järgmiseks, määruse nr 833/2014 artikli 5n lõikes 2 sätestatud keeld osutada õigusabiteenuseid oli kantud eesmärgist muuta liidu territooriumil tegutsevatele Venemaa juriidilistele isikutele oma äritegevuse jätkamine sellel territooriumil raskemaks ja seeläbi mõjutada Venemaa majandust. Ent Venemaal asutatud juriidilisele isikule kuuluva kinnisasja müügilepingu notariaalne tõestamine ei ole nimetatud eesmärgiga vastuolus.

Viimaseks ei ilmne, kuidas Venemaal asutatud juriidilisele isikule kuuluva kinnisasja müügilepingu notariaalne tõestamine saaks *a priori* ja üldisel viisil aidata kaasa kehtestatud piiravatest meetmetest kõrvalehoidmisele.

Teiseks rõhutas Euroopa Kohus, et eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb hinnata iga ülesande puhul, mida notar niisuguse müügilepingu täitmise tagamiseks täidab, kas need eeldavad, et notar annab pooltele õigusabi selle tõlgenduse tähenduses, mis anti mõistele „õigusabiteenus“ samas kohtuotsuses eespool.

Viimaseks märkis Euroopa Kohus küsimuse kohta, kas tõlketeenused, mida osutab tõlk notariaalsel tõestamisel, kujutavad endast õigusabiteenuseid määruse nr 833/2014 artikli 5n lõike 2 tähenduses, et kuna tõlgi kutseala ei ole õiguslikku laadi, ei saa need teenused kujutada endast „õigusabi“ elementi, isegi kui asjaomane teenus seisneb mõnes õigusvaldkonnas tegutseva õigusala spetsialisti

³⁹¹ Nõukogu 17. märtsi 2014. aasta määrus (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2014, L 78, lk 6).

³⁹² Nõukogu 6. oktoobri 2022. aasta otsus (ÜVJP) 2022/1909, millega muudetakse otsust 2014/512/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas (ELT 2022, L 259 I, lk 122).

abistamises. Pealegi ei ilmne, et Saksa notari poolt Saksamaal asuva ja Venemaal asutatud juriidilisele isikule kuuluva kinnisasja müügitehingu tõestamine kuuluks määruse nr 833/2014 artikli 5n lõikes 2 sätestatud keelu osutada õigusabiteenuseid kohaldamisalasse. Sellest järeldub, et osutades tehingu notariaalse tõestamise käigus tõlketeenuseid, et abistada juriidilise isiku esindajat, kes ei valda tõestamismenetluses kasutatavat keelt, ei osuta tõlk niisugusele juriidilisele isikule „õigusabiteenuseid“ selle sätte tähenduses.

10. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Neves 77 Solutions (C-351/22, [EU:C:2024:723](#))

Eelotsusetaotlus – Ühine välis- ja julgeolekupoliitika (ÜVJP) – Piiravad meetmed seoses Venemaa Föderatsiooni tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas – Otsus 2014/512/ÜVJP – Artikli 2 lõike 2 punkt a – Euroopa Kohtu pädevus – ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu viimane lause – ELTL artikkel 275 – ELTL artikkel 215 – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 17 – Omandiõigus – Õiguskindluse ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtted – Sõjavarustusega seotud vahendusteenused – Keeld selliseid teenuseid osutada – Liikmesriigi pädevate asutuste teavitamata jätmine – Haldusrikkumine – Trahv – Keelatud tehingu eest saadud summade automaatne konfiskeerimine

Euroopa Kohus, kellele Tribunalul București (Bukaresti apellatsioonikohus, Rumeenia) esitas eelotsusetaotluse, täpsustas küsimust, millise ulatusega on tema pädevuse piirangud ühise välis- ja julgeolekupoliitika (ÜVJP) valdkonnas³⁹³. Ühtlasi võttis ta seisukoha küsimuses, millise kohaldamisalaga on otsuse 2014/512/ÜVJP³⁹⁴, mis käsitleb Euroopa Liidu Nõukogu vastu võetud piiravaid meetmeid seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas, artikli 2 lõike 2 punktis a sätestatud keeld osutada sõjavarustusega seotud vahendusteenuseid.

Rumeenia äriühingu Neves 77 Solutions SRL (edaspidi „Neves“) põhitegevusala on lennunduse valdkonnas müüdavate toodete vahendamine.

Neves sõlmis 2019. aastal Ukraina äriühinguga SFTE Spetstechnoexport (edaspidi „SFTE“) lepingu, et anda üle 32 raadiojaama omandiõigus, mis tuli tarnida Araabia Ühendemiraatidesse. Neves ostis need raadiojaamad, millest 20 oli toodetud Venemaal ja eksporditud Araabia Ühendemiraatidesse, ühelt Portugali äriühingult ning andis need seejärel SFTE taotlusel üle ühele India äriühingule.

Kuna Rumeenia maksuhaldur leidis muu hulgas, et vahendustehing rikub otsuse 2014/512 artikli 2 lõike 2 punkti a, koostas ta 2020. aastal rikkumisteate, millega määrati Nevesile trahv ja selle tehingu eest saadud summade konfiskeerimine.

Neves esitas rikkumisteate tühistamiseks kaebuse Judecătoria Sectorului 1 Bucureștilui (Bukaresti 1. piirkonna esimese astme kohus, Rumeenia), kes jättis selle rahuldamata. Neves esitas selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse Tribunalul Bucureștilui (Bukaresti apellatsioonikohus), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus tõdes kõigepealt seoses oma pädevusega tõlgendada otsuse 2014/512 artikli 2 lõike 2 punkti a, et selle sättega kehtestatakse üldkohaldatav piirav meede, mis on riigisisese sanktsioonimeetme alus. Kuigi Euroopa Kohtu pädevust ei ole kuidagi piiratud seoses määrusega, mis on vastu võetud ELTL artikli 215 alusel ja millega jõustatakse ÜVJP raames kindlaks määratud liidu

³⁹³ Need piirangud on kehtestatud ELL artikli 24 lõikes 1 ja ELTL artikli 275 lõikes 1.

³⁹⁴ Nõukogu 31. juuli 2014. aasta otsus 2014/512/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas (ELT 2014, L 229, lk 13), mida on muudetud nõukogu 8. septembri 2014. aasta otsusega 2014/659/ÜVJP (ELT 2014, L 271, lk 54).

seisukohad, siis selles artikli 2 lõike 2 punktis a ette nähtud keeldu osutada vahendusteenuseid ei olnud aga põhikohtuasja asjaolude asetleidmise ajal määrusega rakendatud.

Siiski peab esiteks Euroopa Kohus ELL artikli 40 esimese lõigu³⁹⁵ järgimist kontrollides tagama eeskätt, et ELTL artikli 215 rakendamisel ei läheks nõukogu mööda Euroopa Kohtu pädevusest seoses selle artikli alusel vastu võetud määrusega. Siinkohal nähtub ELTL artikli 215 lõike 1 selgest sõnastusest, et nõukogu peab vastu võtma vajalikud meetmed, et jõustada ÜVJP otsus, millega määratakse kindlaks liidu seisukoht majandus- ja rahandussuhete katkestamise või piiramise kohta kolmanda riigiga. Seega on sellel institutsioonil lõikega 1 hõlmatud juhul kaalutusõigusega pädevus.

Teiseks peab võimalus esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus, mis on aluslepingutes ette nähtud määruse suhtes, mis on vastu võetud ELTL artikli 215 lõike 1 alusel, olema avatud kõikide sätete suhtes, mille nõukogu oleks pidanud sellisesse määrusesse lisama ja mille alusel on vastu võetud riigisisene sanktsioonimeede kolmandate isikute suhtes. Selline tõlgendus võimaldab tagada mitte ainult liidu õiguse ühetaolise kohaldamise riigisiseste kohtute poolt, vaid ka liidu õiguses ette nähtud kohtuliku kaitse süsteemi vajaliku ühtsuse. Nimelt aitab eelotsusemenetlus³⁹⁶, mis on liidu kohtusüsteemi alustala, oluliselt kaasa liidu aluseks oleva õigusriigi väärtuse säilitamisele³⁹⁷.

Seega on Euroopa Kohus pädev tõlgendama sellist üldkohaldatavat piiravat meetet, kui nõukogu oleks pidanud selle meetme, mis on füüsilise või juriidilise isiku suhtes võetud riigisiseste sanktsioonimeetmete alus, rakendama määrusega vastavalt ELTL artiklile 215. Käsitletavas asjas on kõnealuse vahendusteenuste osutamise keelu eesmärk piirata ettevõtjate võimet teha EL toimimise lepingu kohaldamisalasse kuuluvaid tehinguid³⁹⁸. Seda saab liidu tasandil rakendada üksnes siis, kui sellele järgneb taolise määruse vastuvõtmine, ja see kuulub vajalike meetmete hulka, et jõustada liidu tasandil otsust 2014/512, mida nõukogu oleks pidanud rakendama määruses nr 833/2014.

Seega on Euroopa Kohus pädev eelotsuse küsimustele vastama.

Sisulistes küsimustes leidis Euroopa Kohus esiteks, et vahendusteenuste osutamise keeld, mis on sätestatud otsuse 2014/512 artikli 2 lõike 2 punktis a, on kohaldatav ka siis, kui asjaomase vahendustehingu esemeks olevat sõjavarustust ei ole kunagi liikmesriigi territooriumile imporditud.

Teiseks rõhutas Euroopa Kohus, et selle sättega – mida on tõlgendatud liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 17 sätestatud omandiõigust ning õiguskindluse ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtteid arvestades – ei ole vastuolus riigisisene meede, millega konfiskeeritakse kogu tulu, mis on saadud nimetatud artikli 2 lõike 2 punktis a viidatud vahendustehingust, ning mis võetakse automaatselt pärast seda, kui liikmesriigi pädevad ametiasutused on tuvastanud, et on rikutud selle tehingu tegemise keeldu ja sellest teavitamise kohustust.

Mis puudutab omandiõigust, siis tuletas Euroopa Kohus kõigepealt meelde Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi „EIK“) praktikat, mille kohaselt konfiskeerimismeetmed, mis puudutavad rikkumisest või ebaseaduslikust tegevusest saadud tulu või vahendit, mida on kasutatud kuriteo toimepanemisel

³⁹⁵ ELL artikli 40 esimese lõigu kohaselt ei mõjuta ühise välis- ja julgeolekupoliitika rakendamine aluslepingutega sätestatud menetluste rakendamist ja institutsioonide volituste ulatust EL toimimise lepingu artiklites 3–6 osutatud liidu pädevuse teostamiseks.

³⁹⁶ Eelotsusemenetlus on ette nähtud ELL artikli 19 lõike 3 punktis b ja ELTL artiklis 267.

³⁹⁷ Vt ELL artikkel 2 ja ELL artikkel 21, millele viitab ÜVJPd käsitlev ELL artikkel 23.

³⁹⁸ Otsuse 2014/512 artikli 2 lõike 2 punktis a käsitletud relvade, sõjavarustuse ja teenuste müük kuulub nimelt sellesse kohaldamisalasse vastavalt ELTL artiklitele 114 ja 207.

ja mis ei kuulu heausksele kolmandale isikule, kuuluvad üldiselt vara kasutamise regulatsiooni kohaldamisalasse, isegi kui need võtavad juba oma laadi tõttu isikult tema omandi³⁹⁹.

Käsitletaval juhul näib, et see omandiõiguse teostamise piirang on kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega ja on seega harta artikli 52 lõikes 1 ette nähtud tingimusi arvestades põhjendatud – seda peab aga kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus. See piirang on ette nähtud seadusega⁴⁰⁰ ja arvestab omandiõiguse olemust, kuna see kuulub omandi kasutamise regulatsiooni alla harta artikli 17 lõike 1 kolmanda lause tähenduses ega kujuta endast omandi äravõtmist artikli 17 lõike 1 teise lause tähenduses. Lisaks vastab see meede liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele.

Mis puudutab proportsionaalsuse põhimõtet, siis ilmneb, et keelatud vahendustegevusest saadud tulu täies ulatuses konfiskeerimine on vajalik, et tegelikult ja tõhusalt pärssida ettevõtjate tahet rikkuda sõjavaruusega seotud vahendusteenuste osutamise keeldu. Samuti on asjaolu, et konfiskeerimismeedet kohaldatakse automaatselt, vajalik selleks, et tagada sanktsiooni täielik tõhusus. Siiski on konfiskeerimise määramise korral – olenemata kriminaalkorras süüdimõistmisest – EIK praktika kohaselt oluline, et menetlus tervikuna annaks huvitatud isikule võimaluse kaitsta end nii liikmesriigi ametiasutustes, kes on talle selle sanktsiooni määranud, kui ka kohtutes, kellele on esitatud kaebus nende asutuste otsuste peale, et kohtud saaksid igakülgsest hinnata kõiki erinevaid asjasse puutuvaid huve⁴⁰¹.

2. Kahju hüvitamise hagi

10. septembri 2024. aasta kohuotsus (suurkoda) KS jt vs. nõukogu jt (C-29/22 P ja C-44/22 P, [EU:C:2024:725](#))

Apellatsioonkaebus – Ühine välis- ja julgeolekupoliitika (ÜVJP) – Nõukogu ühismeede 2008/124/ÜVJP – Euroopa Liidu õigusriigimissioon Kosovos (Eulex Kosovo) – Kahju hüvitamise hagi – Kahju, mis on väidetavalt tekkinud Euroopa Liidu Nõukogu, Euroopa Komisjoni ja Euroopa välisteenistuse mitmesuguste aktide ja tegevusetuse tõttu ühismeetme rakendamisel – Isikute piinamise, kadumise ja mõrvamise ebapiisavad uurimised – Euroopa Liidu Kohtu pädevus seda hagi lahendada – ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu viimane lause – ETL artikkel 275

Euroopa Kohtu suurkoda – tühistades Üldkohtu määruse KS ja KD vs. nõukogu jt⁴⁰² (edaspidi „vaidlustatud kohtumäärus“) osas, milles Üldkohus leidis, et tal puudub ilmselgelt pädevus KS-i ja KD esitatud hagi läbi vaadata põhjusel, et see oli seotud ÜVJP⁴⁰³ raames tehtud poliitiliste või

³⁹⁹ Vt eelkõige EIK 24. oktoobri 1986. aasta otsus Agosi vs. Ühendkuningriik (CE:ECHR:1986:1024JUD000911880, punkt 51), EIK 12. mai 2015. aasta otsus Gogitidze jt vs. Gruusia (CE:ECHR:2015:0512JUD003686205, punkt 94) ning EIK 15. oktoobri 2020. aasta otsus Karapetyan vs. Gruusia (CE:ECHR:2020:1015JUD006123312, punkt 32).

⁴⁰⁰ See meede tugineb 4. detsembri 2008. aasta erakorralisele määrusele nr 202/2008 rahvusvaheliste sanktsioonide rakendamise kohta (Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 202/2008 privind punerea în aplicare a sancțiunilor internaționale; *Monitorul Oficial al României*, I osa, nr 825, 8.12.2008) ja ühise seisukoha 2008/944 artiklis 12 ette nähtud sõjalise tehnoloogia ja kaupade riiklikule nimekirjale, mis on Rumeenias kehtestatud välisministri määrustega nr 156/2018 ja nr 901/2019.

⁴⁰¹ Vt selle kohta EIK 15. oktoobri 2020. aasta otsus Karapetyan vs. Gruusia (CE:ECHR:2020:1015JUD006123312, punkt 35).

⁴⁰² 10. novembri 2021. aasta kohtumäärus KS ja KD vs. nõukogu jt (T-771/20, [EU:T:2021:798](#)).

⁴⁰³ Eespool viidatud kohtumäärus on tühistatud osas, milles KS-i ja KD esitatud hagi puudutas eelkõige mitme põhiõiguse rikkumist ning täitevvõimu väärkasutamist või kuritarvitamist liidu organi ja institutsioonide poolt. Ülejäänud osas jäeti apellatsioonkaebused rahuldamata.

strateegiliste valikutega – täpsustas ÜVJP valdkonnas liidu kohtute pädevuse piiramist, mis on ette nähtud ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu viimases lauses⁴⁰⁴ ja ELTL artikli 275 esimeses lõigus⁴⁰⁵. KS ja KD on Kosovos aset leidnud konflikti ajal 1999. aastal piinatud, kadunud või tapetud isikute lähimad pereliikmed. Euroopa Liit moodustas 2008. aastal ühismeetmega 2008/124⁴⁰⁶ selles kolmandas riigis „õigusriigimissiooni“ nimetusega Eulex Kosovo, mille ülesanne oli muu hulgas selliste kuritegude uurimine. Liit asutas 2009. aastal selle ühismeetme alusel inimõiguste järelevalve komisjoni (edaspidi „järelevalvekomisjon“), kelle ülesanne on läbi vaadata kaebusi inimõiguste rikkumiste kohta, mille Eulex Kosovo on oma täitevolituste täitmisel toime pannud.

Kui KS ja KD olid esitanud järelevalvekomisjonile kaebused, jõudis viimane 2015. aasta novembris ja 2016. aasta oktoobris järeldusele, et on rikutud mitut Euroopa inimõiguste konventsiooniga (edaspidi „EIÕK“)⁴⁰⁷ kaitstud põhiõigust. 2017. aasta märtsis otsustas järelevalvekomisjon asjaomased menetlused lõpetada, tuvastades siiski mõlemas asjas, et tema poolt Eulex Kosovo juhile antud soovitusi oli see juht rakendanud ainult osaliselt.

Üldkohus jättis 2017. aasta detsembris tehtud määrusega KS vs. nõukogu jt⁴⁰⁸ – põhjendusega, et tal puudub selleks ilmselgelt pädevus – läbi vaatamata KS-i esitatud hagi Euroopa Liidu Nõukogu, Euroopa Komisjoni ja Euroopa välisteenistuse vastu, milles KS palus eelkõige „tühistada ühismeede 2008/124 või seda muuta“ ning tuvastada EIÕK mitme artikli rikkumisest tulenev lepinguväline vastutus.

2021. aasta novembris jättis Üldkohus sama põhjendusega läbi vaatamata KS-i ja KD hagi, milles nad palusid mõista välja hüvitise kahju eest, mis neile väidetavalt tekkis nõukogu, komisjoni ja Euroopa välisteenistuse mitmesuguste aktide ja tegevusetuse tõttu seoses eelkõige Eulex Kosovo missiooni käigus läbi viidud uurimistega ning on seotud nende pereliikmete piinamise, kadumise ja mõrvamisega. KS ja KD olid vahepeal esitanud 2021. aasta juunis menetlustoimingute tegemise taotluse, milles nad soovisid saada Eulex Kosovo operatsiooniplaani (OPLAN) tervikversiooni alates selle missiooni loomisest 2008. aastal.

Vaidlustatud kohtumääruses tõdes Üldkohus eelkõige, et KS-i ja KD hagi lähtub aktidest või käitumisest, mis kuuluvad selliste poliitiliste või strateegiliste küsimuste hulka, mis on hõlmatud Eulex Kosovo tegevuste, prioriteetide ja vahendite määratlemisega ning otsusega moodustada selle missiooni osana järelevalvekomisjon, ning et ühismeetme 2008/124 kohaselt kuuluvad Eulex Kosovo missiooni loomine ja tegevus EL lepingus ÜVJP-ga seotud sätete kohaldamisalasse. Lisaks leidis Üldkohus sisuliselt, et ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu viimase lausest ja ELTL artikli 275 esimesest lõigust tulenevalt ei kuulu üldjuhul Euroopa Liidu Kohtu pädevusse ÜVJP-ga seotud sätted ning nende alusel vastu võetud aktid ning et erandid sellest põhimõttest, mis on ette nähtud esimesena nimetatud sättes ja artikli 275 teises lõigus, ei olnud käsitletaval juhul kohaldatavad, kuna see hagi ei

⁴⁰⁴ See säte näeb ette, et „Euroopa Liidu Kohus ei ole pädev tegema otsuseid [ÜVJP-d käsitlevate sätetega] seotud küsimustes, erandina on ta pädev kontrollima [ELL] artikli 40 järgimist ja kontrollima teatud otsuste õiguspärasust vastavalt [ELTL] artikli 275 teises lõigus sätestatule“.

⁴⁰⁵ See artikkel 275 näeb ette, et „Euroopa Liidu Kohtu pädevusse ei kuulu [ÜVJP-ga] seotud sätted ning nende alusel vastuvõetud õigusaktid. Kohus on aga pädev kontrollima [ELL] artikli 40 järgimist ning tegema otsuseid [ELTL] artikli 263 neljandas lõigus sätestatud tingimuste kohaselt algatatud kohtuasjades, mis puudutavad füüsiliste või juriidiliste isikute suhtes nõukogu poolt [ELL] V jaotise 2. peatüki alusel vastuvõetud piiravaid meetmeid sätestavate otsuste seaduslikkust“.

⁴⁰⁶ Nõukogu 4. veebruari 2008. aasta ühismeede 2008/124/ÜVJP Euroopa Liidu õigusriigimissiooni kohta Kosovos EULEX KOSOVO (ELT 2008, L 42, lk 92).

⁴⁰⁷ Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.

⁴⁰⁸ 14. detsembri 2017. aasta kohtumäärus KS vs. nõukogu jt (T-840/16, [EU:T:2017:938](#)).

puudutanud ei piiravaid meetmeid füüsiliste või juriidiliste isikute suhtes viimati nimetatud sätte tähenduses ega ELL artikli 40⁴⁰⁹ järgimist.

Euroopa Kohus – lahendades kahte apellatsioonkaebust, mille olid esitanud vastavalt KS ja KD (kohtuasi C-29/22 P) ning komisjon (kohtuasi C-44/22 P) – tühistas selle Üldkohtu määruse osaliselt ja saatis kohtuasja tagasi Üldkohtusse, et ta teeks otsuse hagi vastuvõetavuse kohta ja vajaduse korral selle hagi asjas sisulise otsuse.

Euroopa Kohtu hinnang

Kuna KS ja KD ning komisjon olid vaidlustanud Üldkohtu hinnangu selle kohta, et tal puudub pädevus KS-i ja KD hagi läbi vaadata, siis analüüsis Euroopa Kohus Üldkohtu tõlgenduse põhjendatust nendest aspektidest.

ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu ja ELTL artikli 275 esimese lõigu tõlgendamine

Selleks, et tõlgendada aluslepingute sätteid, mis näevad ette liidu kohtute pädevuse piiramise ÜVJP valdkonnas, tõdes Euroopa Kohus kõigepealt, et selle poliitika hõlmamine liidu konstitutsioonilisse raamistikku tähendab, et liidu õiguskorra aluspõhimõtted on kohaldatavad ka selle poliitika raames. Nende hulka kuulub eelkõige õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste austamine, mis nõuab muu hulgas, et liidu ametiasutused peavad alluma kohtulikule kontrollile.

Samas märkis Euroopa Kohus esimesena, et ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu esimeses lauses on sätestatud, et „[ÜVJP] suhtes kohaldatakse erimenetlusi ja -eeskirju“, sealhulgas neid, mis piiravad Euroopa Liidu Kohtu pädevust ÜVJP-ga seotud sätete ja nende alusel vastu võetud aktide osas. Euroopa Liidu Kohtu pädevuse selline piiramine võib aga olla kooskõlas nii Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 47 kui ka EIÕK artiklitega 6 ja 13.

Sellega seoses on Euroopa Kohus esiteks juba otsustanud, et harta artikkel 47 ei saa anda talle pädevust, kui aluslepingud selle välistavad, ega ka muuta aluslepingutes ette nähtud kohtuliku kontrolli süsteemi, millesse kuuluvad ka hagide vastuvõetavusega seotud normid. Lisaks on pädevuse andmise ja institutsioonidevahelise tasakaalu põhimõtted kohaldatavad ka ÜVJP valdkonnas. Seega ei ole väide, et üksikisiku hagi esemeks olevad aktid või tegevusetus rikuvad tema põhiõigusi, iseenesest piisav selleks, et Euroopa Liidu Kohus tunnistaks ennast pädevaks seda hagi läbi vaatama. Teiseks peab Euroopa Kohus mõistagi silmas pidama, et tõlgendusega, mille ta annab harta artiklile 47, mille esimene ja teine lõik vastavad EIÕK artikli 6 lõikele 1 ja artiklile 13, oleks tagatud kaitse tasemel, mis ei ole vastuolus EIÕK nende sätetega tagatud kaitse tasemega, nagu Euroopa Inimõiguste Kohus on neid tõlgendanud. Siiski ei ole ühelt poolt EIÕK artikli 6 lõikega 1 tagatud õigus absoluutne ja sellele võib kehtestada õiguspäraseid piiranguid. Teiselt poolt ei saa ka EIÕK artikliga 13 – mis tagab riigisisese õiguses sellise õiguskaitsevahendi olemasolu, mis võimaldab tugineda EIÕK õigustele ja vabadustele – antud kaitset pidada absoluutseks, kuna väidetava rikkumise kontekst või väidetavate rikkumiste kategooria võib õigustada võimalike õiguskaitsevahendite kasutamise piiramist.

Järelikult ei rikkunud Üldkohus õigusnormi, kui ta leidis sisuliselt, et ei ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu viimane lause ja ELTL artikkel 275 ühelt poolt⁴¹⁰ ega põhiõiguste rikkumistele viitamine teiselt poolt ei õigusta iseenesest seda, et ta tunnistaks ennast pädevaks KS-i ja KD esitatud hagi läbi vaatama. Lisaks ei saa ELL artikli 6 lõiget 2, mis näeb ette liidu ühinemise EIÕK-ga, tõlgendada nii, et sellega

⁴⁰⁹ See artikkel näeb ette: „[ÜVJP] rakendamine ei mõjuta aluslepingutega sätestatud menetluste rakendamist ja institutsioonide volituste ulatust [ELTL] artiklites 3–6 osutatud liidu pädevuse teostamiseks. Samuti ei mõjuta nimetatud artiklites osutatud poliitika rakendamine aluslepingutega sätestatud menetluste rakendamist ja institutsioonide volituste ulatust liidu pädevuse teostamiseks käesoleva peatüki alusel.“

⁴¹⁰ Arvestades harta artiklit 47, EIÕK artikli 6 lõiget 1 ja artiklit 13 ning ELL artiklit 2, artikli 3 lõiget 5 ning artikleid 6, 19, 21 ja 23.

laiendatakse Euroopa Liidu Kohtu pädevust ÜVJP valdkonnas, kuna sellele ühinemisele kehtiv regulatsioon tagab, et ühinemisleping ei mõjuta liidu pädevust ega liidu institutsioonide volitusi.

Mis teisena puudutab konkreetsemalt ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu viimase lause ja ELTL artikli 275 kohaldamist liidu lepinguvälise vastutuse tuvastamise hagide suhtes, mida reguleerivad ELTL artiklid 268 ja 340, siis märkis Euroopa Kohus, et ei Euroopa Liidu Kohtule antud ainupädevusest selliseid hagsid lahendada ega sellist liiki hagide sõltumatuses ei saa tuletada sellele institutsioonile aluslepingutega antud pädevuse piiride laiendamist. ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu viimast lauset ja ELTL artiklit 275, mis piiravad liidu pädevust ÜVJP valdkonnas, tuleb selle valdkonna hagide puhul pidada ELTL artiklite 268 ja 340 suhtes erinormideks. Järelikult ei saa nõustuda sellega, et ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu viimane lause ja ELTL artikkel 275 ei puuduta liidu lepinguvälise vastutuse tuvastamise hagsid.

Kolmanda ja viimasena kinnitas Euroopa Kohus – tuginedes kohtuotsusele *Carvalho jt vs. parlament ja nõukogu*⁴¹¹, milles on väljendatud aluslepingutega ette nähtud üks õiguskaitsevahendite tõlgendamispõhimõtte – ka Üldkohtu tõlgendust liidu kohtu pädevust käsitlevatele aluslepingute sätetele selles tähenduses, et nimetatud põhiõigus tõhusale kohtulikule kaitsele ei saa viia EL toimimise lepingus sõnaselgelt ette nähtud tingimuste kohaldamata jätmiseni.

Kõnealuste aktide ja tegevusetuse seotus poliitiliste või strateegiliste valikutega ÜVJP raames, mis puudutavad ÜVJP kindlaksmääramist ja rakendamist

Euroopa Kohus tuletas meelde, et analüüsides Euroopa Liidu Kohtu pädevust läbi vaadata hagi, mille ese on ÜVJP valdkonda kuuluvad aktid või tegevusetus, tuleb kõigepealt kontrollida, kas kõnealune olukord kuulub mõne ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu viimases lauses ja ELTL artikli 275 teises lõigus ette nähtud olukorra alla, mille puhul on see pädevus sõnaselgelt ette nähtud⁴¹². Kui see nii ei ole, tuleb seejärel hinnata, kas nimetatud pädevus võib põhineda asjaolul, et kõnealused aktid ja tegevusetus ei ole otseselt seotud liidu institutsioonide, organite ja asutuste poliitiliste või strateegiliste valikutega ÜVJP ja eelkõige ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika (ÜJKP) raames⁴¹³. Seega, kuigi Euroopa Liidu Kohus on pädev hindama poliitiliste või strateegiliste valikutega mitte otseselt seotud aktide või tegevusetuse õiguspärasust või neid tõlgendama, puudub tal see pädevus juhul, kui need aktid või tegevusetus on otseselt seotud nimetatud poliitiliste või strateegiliste valikutega⁴¹⁴.

Sellega seoses kontrollis Euroopa Kohus Üldkohtu antud hinnangut⁴¹⁵, analüüsides konkreetset iga akti ja tegevusetust, mis on seotud ÜVJP ja eelkõige ÜJKP-ga, mida on KS-i ja KD hagsis nimetatud⁴¹⁶.

Käsitletaval juhul selgub vaidlustatud kohtumäärusest esimesena, et Üldkohus tõdes, et see hagi ei kuulu olukordade hulka, mille puhul aluslepingute sätted näevad sõnaselgelt ette, et Euroopa Liidu Kohtul on pädevus ÜVJP valdkonnas, mida apellatsioonkaebustes ei ole ka vaidlustatud. Teisena leidis

⁴¹¹ 25. märtsi 2021. aasta kohtuotsus *Carvalho jt vs. parlament ja nõukogu* (C-565/19 P, [EU:C:2021:252](#), punktid 69 ja 78).

⁴¹² 28. märtsi 2017. aasta kohtuotsus *Rosneft* (C-72/15, [EU:C:2017:236](#), punkt 60) ja 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus *Bank Refah Kargaran vs. nõukogu* (C-134/19 P, [EU:C:2020:793](#), punkt 27).

⁴¹³ See tuleneb Euroopa Kohtu 12. novembri 2015. aasta otsuse *Elitaliana vs. Eulex Kosovo* (C-439/13 P, [EU:C:2015:753](#)) punktist 49, 19. juuli 2016. aasta otsuse *H vs. nõukogu jt* (C-455/14 P, [EU:C:2016:569](#)) punktist 55 ning 25. juuni 2020. aasta otsuse *CSUE vs. KF* (C-14/19 P, [EU:C:2020:492](#)) punktist 66.

⁴¹⁴ Järelikult ei ole Euroopa Liidu Kohus pädev hindama ÜVJP ja eelkõige ÜJKP läbiviimise, kindlaksmääramise või rakendamise otseselt seotud aktide või tegevusetuse – milleks on eelkõige liidu strateegiliste huvide kindlakstegemine ning nii liidu võetavate meetmete ja seisukohtade määratlemine kui ka ÜVJP üldsuunised ELL artiklite 24–26, 28, 29, 37, 38, 42 ja 43 tähenduses – õiguspärasust või neid tõlgendama.

⁴¹⁵ See hinnang asub vaidlustatud kohtumääruse punktides 28 ja 39.

⁴¹⁶ Selleks võttis Euroopa Kohus arvesse asjaolu, et õiguskindluse eesmärk nõuab, et liidu kohus ei oleks oma pädevuse tuvastamiseks kohustatud asja sisuliselt läbi vaatama.

Üldkohus sisuliselt, et nimetatud hagi esemeks olevad aktid ja tegevusetus⁴¹⁷ on selle poliitikaga otseselt seotud, arvestades nende poliitilist ja strateegilist laadi ning seost ÜVJP kindlaksmääramise ja rakendamisega, mistõttu tunnistas ta, et tal puudub pädevus seda hagi läbi vaadata.

Selle kohta märkis Euroopa Kohus esiteks, et ÜVJP missioonile ja eelkõige ÜJKP missioonile kättesaadavaks tehtavad vahendid on otseselt seotud ÜVJP raames tehtud poliitiliste või strateegiliste valikutega, nagu õigesti leidis Üldkohus.

Seevastu rikkus Üldkohus õigusnormi, kui ta leidis, et väidetav sobivate töötajate puudumine kuulub poliitiliste või strateegiliste küsimuste hulka, mis puudutavad ÜVJP kindlaksmääramist ja rakendamist. Nimelt kujutab Eulex Kosovo missiooni õigus värvata töötajaid⁴¹⁸ endast igapäevase juhtimise akti, mis on osa selle missiooni volituste täitmisest. Seega ei ole Eulex Kosovo otsused missiooni töötajate valimise kohta otseselt seotud selle missiooni ÜVJP raames tehtud poliitiliste või strateegiliste valikutega.

Teiseks jõudis Euroopa Kohus samale järeldusele, et Üldkohus rikkus õigusnormi, ka osas, mis puudutab selliste sätete puudumist, mis näeksid ette tasuta õigusabi järelevalvekomisjonis toimuvates menetlustes. See osa KS-i ja KD esitatud hagist puudutab selle komisjoni menetlusnorme, mis ei ole otseselt seotud ÜVJP raames tehtavate poliitiliste või strateegiliste valikutega.

Samuti, mis puudutab järelevalvekomisjonile antud täidesaatva pädevuse puudumist või õiguskaitsevahendite puudumist selle komisjoni tuvastatud rikkumiste korral, siis märkis Euroopa Kohus – tuginedes Eulex Kosovo missiooni loomise eesmärkidele⁴¹⁹ –, et otsus selle kohta, kas allutada selle missiooni aktid ja tegevusetus nendele normidele vastavale järelevalvemehhanismile või mitte, ei ole otseselt seotud selle missiooniga seonduvate poliitiliste või strateegiliste valikutega, vaid üksnes tema haldusjuhtimise ühe aspektiga.

Kolmandaks märkis Euroopa Kohus, et nii järelevalvekomisjoni tuvastatud põhiõiguste rikkumiste kõrvaldamiseks parandusmeetmete võtmata jätmine kui ka KD asja õiguslikult usaldusväärse uurimise puudumine viitavad sellele, et KS-i ja KD konkreetsete olukordade suhtes ei võetud individuaalseid meetmeid, ja see ei ole otseselt seotud ÜVJP raames tehtud poliitiliste või strateegiliste valikutega. Sama kehtib nõukogu ja Euroopa välisteenistuse kinnituse kohta, et see missioon tegi oma

⁴¹⁷ Need aktid ja tegevusetus on loetletud kohtuotsuse punktis 20. Sisuliselt on need järgmised:

ei viidud läbi piisavat uurimist KS-i ja KD pereliikmete kadumise ja mõrvamise kohta, sest puudusid vajalikud vahendid ja sobivad töötajad selle missiooni täitevolituste täitmiseks;

puuduvad sätted, mis näeksid ette tasuta õigusabi nendele kaebajatele, kellel on õigus osaleda järelevalvekomisjonis toimuvates menetlustes, ning järelevalvekomisjon on moodustatud, ilma et tal oleks pädevus oma otsuseid täide viia ja pädevus pakkuda tuvastatud rikkumiste puhul õiguskaitsevahendit;

ei ole vastu võetud parandusmeetmeid, mis võimaldaks esimeses ja teises taandes nimetatud rikkumised täielikult või osaliselt heastada, samas kui Eulex Kosovo juht oli liidule järelevalvekomisjoni järeldused teatavaks teinud;

nõukogu ja Euroopa välisteenistus väärkasutasid või kuritarvitasid täitevõimu eelkõige siis, kui nad leidsid, et Eulex Kosovo andis endast parima, et uurida KS-i abikaasa röövimist ja võimalikku mõrva ning KD abikaasa ja poja mõrva;

täitevõimu on väärkasutatud või valesti teostatud osas, milles nõukogu 8. juuni 2018. aasta otsusega (ÜVJP) 2018/856, millega muudetakse ühismeedet 2008/124 Euroopa Liidu õigusriigimissiooni kohta Kosovos (ELT 2018, L 146, lk 5), võeti Eulex Kosovo täitevolitused tagasi, kuigi esimeses ja teises taandes nimetatud rikkumised jätkusid;

täitevõimu või avalikku võimu on väärkasutatud või kuritarvitatud, kuna ei ole tagatud KD asja, mis puudutab *prima facie* sõjakuritegu, õiguslikult usaldusväärset uurimist Eulex Kosovo ja/või Kosovo eriprokuratuuri poolt ega menetlemist Kosovo erikojas.

⁴¹⁸ See õigus tuleneb ühismeetme 2008/124 (muudetud nõukogu 12. juuni 2014. aasta otsusega 2014/349/ÜVJP (ELT 2014, L 174, lk 42)) artikli 15a sõnastusest.

⁴¹⁹ Vt ühismeetme 2008/124 artiklid 1 ja 2.

parima, et kõnealuseid kuritegusid uurida. Seega rikkus Üldkohus õigusnormi ka hagi nende aspektidega seoses.

Neljandaks seevastu on otsus ÜVJP missiooni ja eelkõige ÜJKP missiooni täitevvolitused tagasi võtta otseselt seotud selliste ÜVJP raames tehtud poliitiliste või strateegiliste valikutega ELL artikli 28 lõike 1 ja artikli 43 lõike 2 tähenduses. Järelikult ei rikkunud Üldkohus õigusnormi, kui ta leidis, et tal puudub pädevus otsustada etteheidete üle, mis puudutavad Eulex Kosovo täitevvolituste tagasivõtmist otsusega 2018/856⁴²⁰.

Üldkohtule esitatud hagi

Euroopa Kohtus tõdes, et tal ei ole vajalikku teavet, et teha lõplik otsus nõukogu, komisjoni ja Euroopa välisteenistuse esitatud vastuvõetamatuse vastuväidete ning KS-i ja KD hagi põhjendatuse kohta, ning saatis kohtuasja tagasi Üldkohtusse, et ta teeks otsuse hagi vastuvõetavuse kohta ja vajaduse korral hagi kohta sisulise otsuse ning samuti otsuse taotluse kohta Eulex Kosovo OPLAN-iga tutvuda.

⁴²⁰ Selle otsusega kaotati missiooni kohustus – mis oli ette nähtud ühismeetme 2008/124 artikli 3 punktis d – tagada, et teatavaid kuritegusid „uuritakse, nende toimepanemise eest karistatakse, peetakse kohut ja jõustatakse kohtuotsuseid nõuetekohaselt“.

Peatükk 2 – Üldkohus

I. Liiduga seotud vaidlused

1. Tühistamishagi

4. juuni 2024. aasta kohtumäärus (suurkoda) Medel jt vs. nõukogu (liidetud kohtuasjad T-530/22–T-533/22, [EU:T:2024:363](#))

Tühistamishagi – Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/241 – Nõukogu 17. juuni 2022. aasta rakendusotsus Poola taaste ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmise kohta – Otsese puutumuse puudumine – Vastuvõetamatus

Üldkohus (suurkoda) jättis vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata hagid, mille neli kohtunike ühendust⁴²¹ esitasid nõudega tühistada nõukogu rakendusotsus Poola Vabariigi taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmise kohta⁴²².

Hagejad on rahvusvahelisel tasandil kohtunikke esindavad ühendused, mille liikmeteks on üldjuhul riigisisised kutseühingud, sealhulgas Poola kohtunike ühingud.

Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu võtsid 12. veebruaril 2021 vastu määruse 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusraha (edaspidi „raha“) ⁴²³. Rahastust võib anda liikmesriikidele vahendeid rahalise toetusena, mis koosneb tagastamatust rahalisest toetusest või on antud laenuna.

Vaidlustatud otsusega kiitis nõukogu heaks hinnangu Poola Vabariigi taaste- ja vastupidavuskavale ning täpsustas otsuse lisas, millised eesmärgid ja sihid see liikmesriik peab saavutama, et vaidlustatud otsusega talle eraldatud rahaline toetus välja makstaks. Lisa 1. osa käsitleb muu hulgas Poola kohtusüsteemi reformiga seotud meetmeid, mida on täpsustatud eesmärkides F1G, F2G ja F3G⁴²⁴. Hagejad vaidlustasid vaidlustatud otsuse, kuna need eesmärgid ei ole liidu õigusega kooskõlas.

Üldkohus nõustus oma määrukses vastuvõetamatuse vastuväitega, mille esitas nõukogu kodukorra artikli 130 lõike 1 alusel, ja jättis seega hagejate hagid rahuldamata.

⁴²¹ Magistrats européens pour la démocratie et les libertés (Medel) kohtuasjas T-530/22, International Association of Judges (IAJ) kohtuasjas T-531/22, Association of European Administrative Judges (AEAJ) kohtuasjas T-532/22 ja Stichting Rechteren voor Rechteren kohtuasjas T-533/22.

⁴²² Nõukogu 17. juuni 2022. aasta rakendusotsus Poola Vabariigi taaste- ja vastupidavuskavale antud hinnangu heakskiitmise kohta, mida on muudetud nõukogu 8. detsembri 2023. aasta rakendusotsusega (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

⁴²³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. veebruari 2021. aasta määrus (EL) 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusraha (ELT 2021, L 57, lk 17).

⁴²⁴ Nimetatud eesmärgid, mis on reformi elluviimisel tehtud edusammude mõõtmise vahendiks, kohustavad suurendama Poola kohtunike sõltumatust ja erapooletust (F1G eesmärk), tagama, et kohtunikel, keda puudutavad Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) Izba Dyscyplinarna (distsiplinaarkolleeegium) (edaspidi „distsiplinaarkolleeegium“) otsused, oleks õigus menetlusele, mis võimaldab neid puudutavaid nimetatud kolleeegiumi otsuseid uuesti läbi vaadata (F2G eesmärk), ning tagama, et F2G eesmärgis osutatud uuesti läbivaatamise menetlused oleksid üldjuhul lõpetatud soovitusliku ajakava järgi 2023. aasta neljandas kvartalis (F3G eesmärk).

Üldkohtu hinnang

Alustuseks märkis Üldkohus, et kuna vaidlustatud otsus on adresseeritud Poola Vabariigile, tuleb hagide vastuvõetavust analüüsida lähtuvalt ELTL artikli 263 neljanda lõigu teisest ja kolmandast lauseosast, mille puhul on nõutav otsese puutumuse tingimus⁴²⁵.

Üldkohus analüüsis kõigepealt hagejate enda nimel esitatud hagide vastuvõetavust.

Sellega seoses tõdes Üldkohus, et ükski rahastut käsitlev õigusnorm ei anna neile sellist menetluslikku võimalust. Samuti ei anna asjaolu, et nad on kohtute sõltumatuse küsimuses liidu institutsioonide korrapärase suhtluspartnerid, alust nende õigusele hagi esitada.

Seejärel analüüsis Üldkohus nende hagide vastuvõetavust, mille hagejad on esitanud oma liikmete nimel, kelle huve nad kaitsevad.

Sellega seoses eristavad hagejad kolme kohtunike rühma, nimelt Poola kohtunikud, keda distsiplinaarkolleeegiumi otsused puudutavad ning keda F2G ja F3G eesmärkides kavandatud uuesti läbivaatamise menetlus otseselt puudutab, kõik Poola kohtunikud, keda see uuesti läbivaatamise menetlus ja F1G eesmärk otseselt puudutavad, ning kõik teised Euroopa kohtunikud, keda need eesmärgid samuti otseselt puudutavad.

Esimesse rühma kuuluvate kohtunike puhul analüüsis Üldkohus esimesena vaidlustatud otsuse olemust, võttes arvesse selle sisu ja konteksti.

Ta tõdes, et vaidlustatud otsus seab rahalise toetuse maksmise sõltuvusse tingimuste täitmisest, nimelt Euroopa Komisjoni hinnangu ja nõukogu heakskiidu saanud taaste- ja vastupidavuskavade elluviimisest, sealhulgas eesmärkide ja sihtide saavutamisest, mis on reformi elluviimise edusammude mõõtmise vahend. Arvestades, et F1G, F2G ja F3G eesmärgid on eelarvelised tingimused, kuna nende täitmine on rahastust vahendite väljamaksmise tingimus, kajastavad need eesmärgid seost ühelt poolt õigusriigi väärtuste austamise ning teiselt poolt usaldusväärse finantsjuhtimise ja liidu finantshuvide kaitse põhimõtetest lähtuva liidu eelarve nõuetekohase täitmise vahel.

Nende eesmärkide kehtestamisel ei üritanud nõukogu siiski asendada õigusriigi väärtusi või tõhusat kohtulikku kaitset käsitlevaid õigusnorme, nagu neid on selgitatud Euroopa Kohtu praktikas. Siit järeldub, et neid kehtestades ei kavatsenud nõukogu lubada Poola Vabariigil jätta täitmata Euroopa Liidu Kohtu otsused, millega see kohus on tuvastanud, et see liikmesriik ei ole järginud õigusriigi väärtusi või tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtet.

Nendest hinnangutest lähtudes analüüsis Üldkohus teisena seda, kas vaidlustatud otsus puudutab esimese rühma kohtunikke otseselt, pidades silmas F2G eesmärki. Ta tõi esile, et selleks, et vaidlustatud otsus puudutaks kohtunikke, kelle suhtes on tehtud distsiplinaarkolleeegiumi otsused, otseselt, peab otsuse ja sellega neile kohtunikele tekitatavate tagajärgede vahel olema otsene seos.

Selles osas piirdub F2G eesmärk sellise tingimuse seadmisega, mille Poola Vabariik peab rahastuse saamiseks täitma. Vaidlustatud otsuse tagajärjel ei ole kohtunikele, keda distsiplinaarkolleeegiumi otsused puudutavad, seatud selles ette nähtud tingimusi ega ole muudetud nende suhtes vahetult kohaldatavaks konkreetset õigusnormi. Seega ei ole F2G eesmärki ette nähes kehtestatud lõplikult konkreetseid kohustusi Poola Vabariigi suhtes kohtunikega, keda distsiplinaarkolleeegiumi otsused puudutavad, ja otsene seos puudub.

⁴²⁵ ELTL artikli 263 neljandas lõigus on sätestatud, et iga füüsiline või juriidiline isik võib esimeses ja teises lõigus sätestatud tingimustel esitada hagi temale adresseeritud või teda otseselt ja isiklikult puudutava akti vastu ning halduse üldakti vastu, mis puudutab teda otseselt ja ei vaja rakendusmeetmeid.

Järelikult, isegi pärast vaidlustatud otsuse vastuvõtmist reguleerisid nende kohtunike olukorda, keda distsiplinaarkolleeiumi otsused puudutavad, sellele olukorrale kohaldatavad Poola õiguse asjakohased sätted ning liidu õigusnormid ja Euroopa Kohtu otsused, ilma et selles otsuses täpsustatud F2G eesmärgi toimetel nende kohtunike õiguslik olukord otseselt muutuks ELTL artikli 263 neljandas lõigus nõutavas tähenduses.

Teise rühma kohtunike kohta tõdes Üldkohus, et hagejad ei ole tõendanud, et kõigi Poola kohtunike olukorra ja F1G eesmärgi vahel on piisavalt vahetu seos. Seoses kolmanda rühma kohtunikega lükkas Üldkohus tagasi ka hagejate argumendi, et F1G, F2G ja F3G eesmärgid puudutavad otseselt kõiki teisi Euroopa kohtunikke.

Seega, kuna kohtunikel, kelle huve hagejad kaitsevad, ei ole endil õigust hagi esitada, ei vasta ka hagejad tingimustele, mis peavad olema täidetud, et nende hagid oleksid vastuvõetavad.

Lõpuks lükkas Üldkohus tagasi hagejate argumendi, et vastuvõetavuse tingimusi tuleks leevendada. Nimelt oleks leevendamine vastuolus nii ELTL artikli 263 neljanda lõiguga kui ka Euroopa Kohtu praktikaga. Hagejate väidetav süsteemsete puuduste esinemine Poola kohtusüsteemis ei saa mingil juhul põhjendada seda, et Üldkohus kaldub kõrvale otsese puutumuse tingimusest, mida kohaldatakse füüsiliste või juriidiliste isikute esitatud hagidele.

Üldkohus rõhutas, et see järeldus ei piira Poola Vabariigi kohustust, mis tuleneb ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust ja ELTL artiklist 266, kõrvaldada võimalikult kiiresti Euroopa Kohtu tuvastatud rikkumised seoses õigusriigi kriisiga. Samuti ei mõjuta see otsus liikmesriikide ja liidu institutsioonide võimalust esitada hagi liidu institutsioonide, organite ja asutuste mis tahes normide peale, mille eesmärk on tekitada siduvaid õiguslikke tagajärgi, ega ka komisjoni tegevust, mille eesmärk on aidata tagada õigusriigi valdkonna liidu õigusnormidest tulenevate nõuete järgimine.

2. Lepinguvälise vastutuse tuvastamise hagi

23. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus *Keserű Művek vs. Euroopa Liit* (T-519/23, [EU:T:2024:733](#))

Lepinguväline vastutus – Relvade omandamise ja valduse kontroll – Rakendusdirektiiv (EL) 2019/69 – Põhjuslik seos – Mõiste „tulirelv” – Mõiste „hoiatus- ja signaalrelvad”

Üldkohus jättis rahuldamata ELTL artikli 268 ja ELTL artikli 340 teise lõigu alusel esitatud hagi lepinguvälise vastutuse tuvastamise nõudes, kuna põhjusliku seose olemasolu tingimus ei olnud täidetud, ning andis vastuse varem käsitlemata küsimusele, kas relv, millega lõhkelaengu plahvatusliku süttimise toimetel saab tulistada kummikuule, kuulub liidu õiguse tähenduses tulirelvade kategooriasse ja kas sellise relva valdaja suhtes on seega kohaldatav loa- või deklareerimiskord.

Hageja Keserű Művek Fegyvergyár Kft. on Ungaris asuv äriühing, kelle tegevusala on relvade tootmine ja nendega kauplemine. Hageja avalduse kohaselt on tal ainuõigus toota ja turustada teatava kummikuule tulistava relva mudelit (edaspidi „relv Keserű”). Pärast seda, kui Ungari oli riigisisesele õigusse üle võtnud rakendusdirektiivi 2019/69⁴²⁶, esitas hageja eelmainitud hagi, kuna tema hinnangul oli selle rakendusdirektiiviga põhjustatud talle kahju, sest selle tagajärjel piirati relva Keserű müüki nii, et seda võib müüa üksnes isikutele, kellel on relvaluba.

⁴²⁶ Komisjoni 16. jaanuari 2019. aasta rakendusdirektiiv (EL) 2019/69, millega nähakse ette hoiatus- ja signaalrelvade tehnilised nõuded vastavalt nõukogu direktiivile 91/477/EMÜ relvade omandamise ja valduse kontrolli kohta (ELT 2019, L 15, lk 22).

Üldkohtu hinnang

Üldkohus tuletas meelde, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise eeldus see, et täidetud on kõik järgmised tingimused: isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumine, kahju tegelik tekkimine ning põhjuslik seos akti vastuvõtjale pandud kohustuse rikkumise ja kannatanule tekkinud kahju vahel, misjärel Üldkohus analüüsis alustuseks põhjusliku seose olemasolu tingimust.

Ta märkis, et rakendusdirektiivi 2019/69 eesmärk on näha ette hoiatus- ja signaalrelvade märgistamise tehnilised nõuded⁴²⁷. Niisiis kontrollis Üldkohus kõigepealt, kas relva Keserü omadustega relva võib kvalifitseerida „hoiatus- ja signaalrelvaks“ direktiivi 2021/555 tähenduses ja kas seetõttu oleks rakendusdirektiivis 2019/69, mis hageja sõnul põhjustas talle tekkinud kahju, pidanud nägema ette erandi relvatüübile, millel on relvaga Keserü sarnased omadused.

Mõistega „tulirelv“⁴²⁸ on hõlmatud mis tahes kaasaskantav relvarauaga relv, mis püssirohu toimetelaseb välja haavli, kuuli või lendkeha. „Tulirelva“ määratlusega ei ole hõlmatud⁴²⁹ sellele määratlusele vastavad esemed, kui need on mõeldud häire või märku andmiseks, elupäästmiseks, loomatapuks, harpuunkalastuseks või tööstuslikuks või tehniliseks kasutamiseks, tingimusel et neid saab kasutada üksnes sel otstarbel.

Mõiste „hoiatus- ja signaalrelvad“⁴³⁰ on omakorda määratletud kui „seadmed, millel on padrunipesa, mis on kavandatud üksnes paukpadrunite, ärritavate või muude toimeainete või pürotehnilise signaali andmiseks mõeldud laskemoonaga tulistamiseks ning mida ei ole võimalik ümber ehitada püssirohu toimetelaseb haavli, kuuli või lendkeha väljalaskmiseks“.

Üldkohus sedastas, et kõnealusel juhul on relv Keserü kaasaskantav tulirelv, mis tulistab – kõnealusel juhul kummist – „kuule“ lõhkelaengu plahvatusliku süttimise toimetel ja mis seega tuleb kvalifitseerida „tulirelvaks“. „Tulirelvaks“ kvalifitseerimiseks piisab niisiis sellest, et kõnealune relv on konstrueeritud kummikuulide tulistamiseks lõhkelaengu plahvatusliku süttimise toimetel.

Pealegi ei kuulu relv Keserü ka direktiivi 2021/555 I lisa III punkti alapunktis a ette nähtud relvade kategooriasse, mis ei ole hõlmatud mõistega „tulirelv“. Nimelt ei ole kõnealune relv konstrueeritud hoiatus- ega signaallaskude tegemiseks ning seega ei vasta see tingimusele, mille kohaselt peab seda saama kasutada üksnes sel konkreetsel otstarbel. Igal juhul võib selle relvaga, isegi kui eeldada, et see on konstrueeritud hoiatuslaskude tegemiseks, tulistada siiski ka kummikuule, mistõttu ei saa sellist kasutamist pidada kasutamiseks üksnes hoiatuslaskude tegemise otstarbel. Lõpuks ei ole asjaolu, et see relv on konstrueeritud kui mittesurmap relv, asjakohane kriteerium selle kindlakstegemisel, kas tegemist on „tulirelvaga“.

Järelikult ei saa relva Keserü kvalifitseerida „hoiatus- ja signaalrelvaks“ direktiivi 2021/555 tähenduses ning järelikult ei kuulu see rakendusdirektiivi 2019/69 kohaldamisalasse. Seetõttu ei saanud rakendusdirektiiviga 2019/69 põhjustada kahju, millele hageja tugineb.

Üldkohus järeldas, et etteheidetava tegevuse ja väidetava kahju vahelise põhjusliku seose olemasolu tingimus ei ole täidetud.

⁴²⁷ Vastavalt nõukogu 18. juuni 1991. aasta direktiivile 91/477/EMÜ relvade omandamise ja valduse kontrolli kohta (EÜT 1991, L 256, lk 51; ELT eriväljaanne 13/11, lk 3), mis on kehtetuks tunnistatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. märtsi 2021. aasta direktiivi (EL) 2021/555 relvade omandamise ja valduse kontrolli kohta (ELT 2021, L 115, lk 1).

⁴²⁸ Vastavalt direktiivi 2021/555 artikli 1 lõike 1 punktile 1.

⁴²⁹ Vastavalt direktiivi 2021/555 I lisa III punkti alapunktile a.

⁴³⁰ Vastavalt direktiivi 2021/555 artikli 1 lõike 1 punktile 4.

II. Institutsiooniline õigus: ametikohustustega kokkusobimatu tegevus

11. septembri 2024. aasta kohtuotsus CQ vs. kontrollikoda (T-386/19, [EU:T:2024:613](#))

Institutsiooniline õigus – Kontrollikoja liikmed – Kontrollikoja liikme ametikohustustega kokkusobimatu tegevus – Põhjendamatuteks peetavad kulutused – Sissenõudmise otsus – Euroopa Kohtu otsus kontrollikoja liikme ametikohast tulenevate kohustuste rikkumise kohta – OLAFi juurdluse ja lõpparuande nõuetekohasus – Põhjendamiskohustus – Aegumistähtaeg – Määruse 2018/1046 artikli 98 lõige 2 – Õiguspärane ootus – Hindamisviga – Lepinguväline vastutus – Mittevaraline kahju

Üldkohus tegi viieliikmelises laiendatud koosseisus esimest korda Euroopa Liidu institutsioonis kõrgel ametikohal töötava isiku suhtes otsuse ametikohustuste täitmisel väidetavast eeskirjade eiramisest tulenevate finantstagajärgede kohta, pärast seda kui Euroopa Kohus tegi otsuse, millega tuvastati nende kohustuste täitmata jätmine.

Hageja CQ oli kontrollikoja liige kaks ametiaega. Kontrollikoja liikmena hüvitati CQ-le erinevad kulud ning ametiauto ja autojuhi teenuse kasutamine.

Kontrollikoda sai liikme ametiajal teavet mitme hagejale omistatava raske eeskirjade eiramise kohta.

Seejärel saatis kontrollikoja peasekretär Euroopa Pettustevastasele Ametile (OLAF) toimiku CQ tegevustega kaasnenud võimalike põhjendamatute kulutuste kohta liidu eelarvest.

Pärast juurdluse läbiviimist saatis OLAF oma lõpparuande kontrollikojale, milles ta järeldas muu hulgas, et CQ kuritarvitas kontrollikoja vahendeid tegevuse käigus, mis ei olnud seotud tema ülesannetega.

OLAFi aruande saamise järel määras kontrollikoda kindlaks hageja suhtes saada oleva summa ning kvalifitseeris 153 407,58 euro suuruse summa lähetuskulude, päevarahade, esinduskulude ja autojuhtide teenuste kasutamise eest alusetult saadud summaks. Seetõttu andis ta korralduse see summa sisse nõuda (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

Hageja palus 24. juunil 2019 esitatud hagi esiteks tühistada vaidlustatud otsus ja teiseks hüvitada talle tekitatud mittevaraline kahju⁴³¹.

Tühistamishagist eraldi esitas kontrollikoda Euroopa Kohtusse hagi, mis tugines sellele, et CQ rikkus oma ametikohast tulenevaid kohustusi kontrollikojas⁴³². Euroopa Kohus otsustas selle kohta, et hageja tõesti rikkus neid kohustusi ja jättis hageja ilma õigusest kahele kolmandikule pensionist.

Üldkohtu hinnang

Mis puudutab vaidlustatud otsuse põhjendatust, siis analüüsis Üldkohus esimesena väidet, et kontrollikoda ei saanud saata hagejale võlateadet, mis oli pärast saada oleva summa

⁴³¹ ELTL artiklite 263 ja 268 alusel.

⁴³² ELTL artikli 286 lõike 6 tähenduses.

kindlaksmääramist enam kui viie aasta tagune, kuna määruse 2018/1046 artiklis 98 on ette nähtud aegumistähtaeg⁴³³.

Üldkohus märkis, et selle tähtaja algus, st hetk, mil asjaomasel institutsioonil on tavalistes tingimustes võimalik oma võlg sisse nõuda, ei vasta tingimata hetkele, mil selline isik nagu hageja nõuab institutsioonilt kindla rahasumma maksmist. Teatud asjaoludel võib see vastata hetkele, mil OLAF esitab sellele institutsioonile aruande.

Seega leidis Üldkohus, et suurem osa saada olevatest summadest, mida kontrollikoda peab CQ poolt alusetult saaduks, ei olnud aegunud, kuna kontrollikoda sai oma võla sisse nõuda alles pärast OLAFi juurdlust. Seevastu loeti aegunuks väga väike arv nõudeid kogusummas 3170,19 eurot, sest kui kontrollikoda oleks tegutsenud nõutava hoolsusega, oleks tal olnud võimalik oma võlg sisse nõuda alates asjaomaste hüvitamistaotluste esitamisest.

Teisena analüüsis Üldkohus väidet, et sisuliselt on rikutud õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet ja vaidlustatud otsuses on tehtud „ilmseid vigu“ seoses kontrollikoja poolt nende summade kindlaksmääramisega, mida hageja peab tasuma.

Mis puudutab Üldkohtu kontrolli ulatust, siis rõhutas Üldkohus kõigepealt, et kohtuotsuses kontrollikoda vs. Pinxten⁴³⁴ täpsustas Euroopa Kohus, et tema hinnang hageja väidetavalt toime pandud rikkumiste kohta ei puudutanud nende summade kindlaksmääramist, mida hageja peab tasuma, ega mõjutanud seega Üldkohtu hinnangut, mis tuli anda vaidlustatud otsusele tühistamishagi raames.

Sellega seoses märkis Üldkohus esiteks, et ELTL artikli 286 lõike 6 alusel esitatud hagi ese, mille raames Euroopa Kohus võttis oma seisukoha hagejat puudutavas osas, erines käsitletavast hagist. Esimene puudutas nimelt kontrollikoja liikme ametikohast tulenevate kohustuste rikkumise tuvastamist ja võimalikku sanktsiooni määramist. Seevastu käsitles selles asjas ELTL artikli 263 neljanda lõigu alusel esitatud hagi ese alusetult makstud summade sissenõudmist ja vaidlustatud otsuse tühistamist.

Teiseks oli tõendamiskoormis Euroopa Kohtu menetluses ja Üldkohtu menetluses erinev. Käsitletavas kohtuasjas lasus tõendamiskoormis hagejal, et tõendada iga hüvitamistaotluse puhul, et ta kandis kõrvaldused kulud kohaldatavaid eeskirju järgides.

Lisaks tõi Üldkohus, et kohtuotsuses kontrollikoda vs. Pinxten hindas Euroopa Kohus õiguslikult iga hageja tegevust, mida kontrollikoda pidas nõuetevastaseks. Euroopa Kohus järeldas, et osaliselt oli tegevus õiguspärane või et see ei olnud ilmselge eeskirjade eiramine ja et osaliselt oli tegevus eeskirjade eiramine või et see oli ilmselge eeskirjade eiramine.

Arvestades siiski, et kahe hagi ese ja tõendamiskoormis erinesid ning asjaolu, et käsitletaval juhul esitati osa menetlusdokumente alles pärast kohtuotsuse kontrollikoda vs. Pinxten kuulutamist, said pooled selles menetluses esitada uusi selgitusi, argumente ja tõendeid.

⁴³³ Täpsemalt on Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuli 2018. aasta määruse (EL, Euratom) 2018/1046, mis käsitleb liidu üldelarve suhtes kohaldatavaid finantsreegleid ja millega muudetakse määrusi (EL) nr 1296/2013, (EL) nr 1301/2013, (EL) nr 1303/2013, (EL) nr 1304/2013, (EL) nr 1309/2013, (EL) nr 1316/2013, (EL) nr 223/2014 ja (EL) nr 283/2014 ja otsust nr 541/2014/EL ning tunnistatakse kehtetuks määrus nr 966/2012 (ELT 2018, L 193, lk 1), artikli 98 lõike 2 teine lõik sõnastatud järgmiselt: „Eelarvevahendite käsutaja saadab võlateate viivitamata pärast saada oleva summa kindlaksmääramist ja hiljemalt viie aasta jooksul pärast seda, kui liidu institutsioonil oleks tavalistes tingimustes olnud võimalik oma võlg sisse nõuda. Nimetatud tähtaega ei kohaldata, kui vastutav eelarvevahendite käsutaja tõendab, et liidu institutsiooni jõupingutustest olenemata tekkis viivitus võlgniku käitumise tõttu.“

⁴³⁴ 30. septembri 2021. aasta kohtuotsus (täiskogu) kontrollikoda vs. Pinxten (C-130/19, [EU:C:2021:782](#)).

Niisiis hindas Üldkohus hageja iga tegevust, mis oli seotud asjaomaste hüvitamistaotlustega, arvestades Üldkohtus poolte esitatud argumente ja selgitusi, et teha kindlaks, kas lähtuda tuleb samast hinnangust, mis anti kohtuotsuses kontrollikoda vs. Pinxten.

Täpsemalt leidis Üldkohus, et hageja kontrollikoja liikme ametikohustuste täitmisega ei olnud seotud kulud, mis puudutasid kohtumisi juhtpoliitikutega, kes olid riigi tasandi erakonna liikmed. Ta järelendas, et need olid nõuetevastased, viidates eelkõige selliste kohtumiste erilisele kontekstile, mis nähtus OLAFi aruandest. Seetõttu jättis Üldkohus hagi nende kulude osas rahuldamata.

Seevastu tühistas Üldkohus vaidlustatud otsuse osas, milles nõuti sisse teatud kulude hüvitamise taotlused kogusummas 16 084,01 eurot. Ta järelendas, et nende kulude puhul ei olnud tegemist eeskirjade eiramisega.

Kõiki neid kaalutlusi arvestades ja pärast seda, kui Üldkohus oli tagasi lükanud hagi ülejäänud väited, mis puudutasid eelkõige OLAFi juurdluse nõuetevastasust ja põhjendamiskohustuse rikkumist, tühistas Üldkohus vaidlustatud otsuse 19 254,2 euro suuruse summa osas ja täpsustas sellelt summalt tasumisele kuuluvat viivitusintressi. Lisaks jättis Üldkohus rahuldamata hagejale väidetavalt tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõude.

III. Konkurents

1. Keelatud kokkulepped (ELTL artikkel 101)

2. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus Crown Holdings ja Crown Cork & Seal Deutschland vs. komisjon (T-587/22, [EU:T:2024:661](#))

Konkurents – Keelatud kokkulepped – Metallpakendite turg – ELTL artikli 101 rikkumise tuvastamise otsus – Komisjoni ja liikmesriikide konkurentsiasutuste koostöö – Uurimismenetluse algatamine komisjoni poolt liikmesriigi konkurentsiasutuse taotlusel – Üleandmise tähtaeg – Põhjendamiskohustus – Õiguspärane ootus – Subsidiaarsuse põhimõte – Kaitseõigused – Proportsionaalsus – Hea halduse põhimõte – Vastuhagi trahvisumma ümberhindamiseks pärast kokkuleppemenetlust

Üldkohus jättis oma otsusega rahuldamata tühistamishagi, mille Crown Holdings, Inc. ja Crown Cork & Seal Deutschland Holdings GmbH esitasid Euroopa Komisjoni otsuse peale, millega neile määrati trahv ELTL artikli 101 rikkumise eest⁴³⁵, ning komisjoni vastuhagi määratud trahvi summa suurendamiseks. Seejuures täpsustas Üldkohus pädevuse jaotust komisjoni ja riiklike konkurentsiasutuste vahel seoses komisjonile juhtumi üleandmisega riiklike konkurentsiasutuste taotlusel. Ta selgitas sellega seoses, et teatis koostöö kohta konkurentsiasutuste võrgustikus⁴³⁶ ei saa tekitada asjaomastel ettevõtjatel õiguspärast ootust, et juhtumi üleandmine peab toimuma kahe kuu jooksul. Lisaks tegi ta oma täieliku pädevuse raames otsuse komisjoni vastuhagi kohta, milles palutakse võtta ära soodustus, mis anti hagejatele koostöö eest kokkuleppemenetluses, kuna selle hagiga vaidlustasid nad esimest korda Üldkohtus komisjoni pädevuse käsitleda juhtumit riikliku konkurentsiasutuse asemel.

Bundeskartellamt (föderaalne konkurentsiamet, Saksamaa) algatas 2015. aastal uurimise mitme metallpakendite sektori äriühingu, sealhulgas hagejate suhtes. Kuna föderaalne konkurentsiamet leidis, et kahtlustatav konkurentsivastane tegevus võib laieneda muudele turgudele kui Saksamaa Liitvabariigi turg ning et tollal kehtinud Saksa õigus ei võimaldanud tal karistada hagejatele kuuluvaid ettevõtjaid, kes olid enne uurimise lõpetamist lõpetatud või ümber kujundatud, soovis föderaalne konkurentsiamet 2018. aastal uurimise üle anda komisjonile, kes algatas hagejate suhtes ELTL artikli 101 kohase menetluse.

Selle menetluse tulemusel võttis komisjon vastu vaidlustatud otsuse, milles ta tuvastas, et hagejad olid osalenud ELTL artikli 101 ühes ja vältavas rikkumises Saksamaa metallpakendite sektoris, ning määras neile trahvi summas 7 670 000 eurot. Selles summas on arvesse võetud hagejate trahvi 50% vähendamine 2006. aasta koostööteatise⁴³⁷ alusel tehtud koostöö eest ning 10% vähendamine koostöö eest kokkuleppemenetluses⁴³⁸.

Selles kontekstis esitasid hagejad vaidlustatud otsuse peale hagi mitte selleks, et vaidlustada selle sisu, millega nad olid kokkuleppemenetluses juba nõustunud, vaid mitme menetlusnormi rikkumise tõttu, mille tulemusel anti juhtum üle komisjonile ja lõpuks võeti vastu vaidlustatud otsus.

⁴³⁵ Komisjoni 12. juuli 2022. aasta otsus C(2022) 4761 (final) ELTL lepingu artikli 101 kohase menetluse kohta (juhtum AT.40522 – Metallpakendid) (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

⁴³⁶ Komisjoni teatis koostöö kohta konkurentsiasutuste võrgustikus (ELT 2004, C 101, lk 43; edaspidi „koostööteatis“).

⁴³⁷ Komisjoni teatis, mis käsitleb kaitset trahvide eest ja trahvide vähendamist kartellide puhul (ELT 2006, C 298, lk 17).

⁴³⁸ Komisjoni teatis, mis käsitleb kokkuleppemenetluse läbiviimist kartellidega seotud otsuste puhul, mis on võetud vastu vastavalt nõukogu määruse (EÜ) nr 1/2003 artiklitele 7 ja 23 (ELT 2008, C 167, lk 1).

Üldkohtu hinnang

Tühistamishagis väitsid hagejad eelkõige, et kuna riiklik konkurentsiasutus andis juhtumi komisjonile üle pärast koostööteatise ette nähtud esialgset tähtaega, siis rikkus komisjon nimetatud teatise esitatud põhimõtteid ja hagejate õiguspärast ootust.

Selle kohta meenutas Üldkohus, et kui komisjon võtab vastu käitumisnormid ja annab nende avaldamisega teada, et ta kohaldab neid edaspidi nendega seotud juhtumite suhtes, piirab ta oma kaalutusõigust ega saa nendest normidest kõrvale kalduda, sest vastasel korral võidakse teda olenevalt olukorrast karistada õiguse üldpõhimõtete – nagu õiguspärase ootuse kaitse põhimõte – rikkumise eest.

See kohtupraktika on kohaldatav ka koostööteatise suhtes, kuna Üldkohus leidis kohtuotsuses *Sped-pro vs. komisjon*⁴³⁹, et võttes vastu teatise, mis sisaldab suuniseid, mille eesmärk on määrata kindlaks konkurentsiasutus, kellel on parimad eeldused kaebuse läbivaatamiseks, piiras komisjon oma kaalutusõigust konkurentsi valdkonna kaebuste menetlemisel.

Seega ei saa nõustuda komisjoni argumendiga, et see kohtuotsus ei ole kohaldatav, kuna see puudutab kaebuse alusel algatatud juhtumit, käsitletavas asjas hakkas komisjon aga juhtumit uurima omal algatusel pärast riikliku konkurentsiasutuse taotluse saamist. Koostööteatise käsitletakse mõlemat juhtumit koos ega tehta mingit vahet – eelkõige üleandmise osas – selle järgi, kas juhtumit uuritakse omal algatusel või kaebuse alusel. Järelikult, vaatamata asjaolule, et võrgustikusisene teabevahetus toimub üksnes avalikes huvides tegutsevate konkurentsiasutuste vahel ja see ei muuda kuidagi asjaomaste ettevõtjate õigusi või kohustusi, ei piiranud komisjon teatise vastuvõtmisega enda kaalutusõigust mitte üksnes kaebuse esitajate, vaid ka ettevõtjate suhtes, kelle tegevust uuritakse.

Pärast seda täpsustust käsitles Üldkohus küsimust, kas koostööteatise punktid 18 ja 19, mis käsitlevad üleandmise küsimusi, võisid tekitada hagejatel õiguspärase ootuse, et juhtumi üleandmine peab toimuma esialgse kahekuulise tähtaja jooksul.

Selles osas tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et selleks, et tuvastada, et komisjon on rikkunud õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, peab ta olema andnud isikule konkreetseid kinnitusi, mis on tekitanud tal põhjendatud lootusi. Koostööteatis ei anna aga täpset kinnitust, et üleandmise tähtaeg ei või olla pikem kui kaks kuud.

Esiteks peab selle teatise punktis 18 ette nähtud juhtumi üleandmine toimuma „reeglina“ kahe kuu jooksul, nii et see tähtaeg ei ole kohustuslik. Igal juhul puudutab see tähtaeg olukordi, kus konkurentsiasutuste vahel tekivad juhtumite üleandmise probleemid, millega käsitletavas asjas tegemist ei ole, kuna komisjon algatas uurimismenetluse föderaalse konkurentsiameti taotlusel.

Teiseks, mis puudutab koostööteatise punkti 19, mille kohaselt antakse juhtum pärast esialgset kahekuulist tähtaega üle üksnes siis, kui juhtumi teadaolevad faktilised asjaolud on menetluse käigus oluliselt muutunud, siis selgitas Üldkohus, et väljendit „juhtumi teadaolevad faktilised asjaolud“ ei saa tõlgendada nii, et see hõlmab üksnes asjaolusid, mis on asjakohased selle kindlakstegemisel, kas on toime pandud konkurentsiniormide rikkumine. Nimelt tuleneb selle punkti kontekstist⁴⁴⁰, et pärast juhtumi käsitlemise esialgset kahekuulist etappi võib komisjon õigustada uurimismenetluse algatamist mitmel juhul, mis lähevad kaugemale asjaoludest, mis on asjakohased rikkumise toimepanemise kindlakstegemisel. Järelikult tuleb seda väljendit tõlgendada nii, et see hõlmab kõiki menetluse käigus ilmnevaid olulisi asjaolusid.

⁴³⁹ 9. veebruari 2022. aasta kohtuotsus *Sped-Pro vs. komisjon* (T-791/19, [EU:T:2022:67](#)).

⁴⁴⁰ Vt selle kohta koostööteatise punkt 54.

Üldkohus lükkas oma järgnevas analüüsis tagasi ka väite subsidiaarsuse põhimõtte rikkumise kohta. Kuigi määrus nr 1/2003⁴⁴¹ näeb vastavalt sellele põhimõttele ette riiklike konkurentsiasutuste ulatuslikuma kaasamise, säilitab komisjon rikkumiste uurimisel ja nende eest vastutusele võtmisel juhtiva rolli. Nimelt on määruse nr 1/2003 artikli 11 lõikes 6 ette nähtud, et komisjonil säilib võimalus algtada uurimismenetlus isegi siis, kui – nagu käsitletavas asjas – riiklik asutus juba menetleb juhtumit, tingimusel et ta lihtsalt konsulteerib asjaomase riikliku asutusega. Sellest järeldub, et komisjon, kes algatas uurimismenetluse Saksamaa riikliku konkurentsiasutuse taotlusel, täitis selles sättes ette nähtud tingimuse ega rikkunud seega asjaomase liikmesriigi õigusi.

Mis puudutab komisjoni vastuhagi, siis Üldkohus lükkas kõigepealt tagasi hagejate esitatud asja läbivaatamist takistava asjaolu, rõhutades, et kuigi enamasti taotlevad täieliku pädevuse kasutamist komisjoni määratud trahvi tühistamiseks, vähendamiseks või suurendamiseks hagejad, et trahvisummat vähendataks, ei takista miski komisjonil esitamast nõuet seda summat suurendada.

Vastuhagi sisu osas märkis Üldkohus esiteks, et komisjon ei ole suutnud tõendada, et hagejad olid kokkuleppemenetluses tunnustanud tema pädevust riikliku konkurentsiasutuse pädevuse asemel, ega ka seda, et ta võis mõistlikult eeldada, et hagejad ei vaidlusta seda pädevust.

Nimelt ei ole komisjon esitanud ühtegi tõendit, mis kinnitaks, et hagejad väidetavalt tunnustasid tema pädevust. Alles kohtuistungil märkis komisjon, et ta on nõus esitama Üldkohtu määratud menetlustoimingu raames nõusoleku, et sõlmida kokkulepe, mis sisaldab teavet selle pädevuse tunnustamise kohta. Komisjon ei ole aga esitanud mõjuvat põhjust oma taotluse hilise esitamise kohta ega selgitanud, miks oli selline menetlustoiming käsitletavas asjas vajalik, vaid piirdus üldsõnaliselt väidetavate konfidentsiaalsuse või tundlikkuse kaalutluste mainimisega, kuigi dokumendid, mille esitamise ettepaneku ta tegi, pärinesid hagejatelt endilt.

Samuti ei saa kokkuleppe sõlmimise nõusolekus sisalduvatest asjaoludest, muu hulgas sellest, et hagejad tunnistasid oma vastutust ja et märgitakse maksimaalne trahvisumma, millega nad nõus oleksid, järeldada, et nad tunnustasid komisjoni pädevust juhtumit käsitleda, kuna erinevalt eespool viidatud asjaoludest ei ole kokkuleppemenetluse teatistes selle pädevuse tunnustamist ette nähtud. Liati on Euroopa Kohus käsitletava kohtuasjaga analoogsetel asjaoludel juba otsustanud⁴⁴², et akti vastuvõtja pädevuse küsimuse üle teostab kontrolli Euroopa Liidu kohus, kelle ülesanne on kontrollida, kas selles osas on toime pandud rikkumisi.

Teiseks ei saa trahvi suurendamist põhjendada ei väidetava menetlusliku kasu kaotusega ega väidetava täiendava halduskoormusega, mis kaasneb käsitletava hagi esitamisega. Nimelt jääb menetluslik kasu, mida komisjon kokkuleppemenetlusest sai, alles, sõltumata käsitletava hagi esitamisest. Komisjoni vahendite kasutamine vaidlustatud otsuse kaitsmiseks Üldkohtus on omane igale kohtumenetlusele ega sea seda kasu kahtluse alla.

6. novembri 2024. aasta kohtuotsus Crédit agricole jt vs. komisjon (liidetud kohtuasjad T-386/21 ja T-406/21, [EU:T:2024:776](#))

Konkurents – Keelatud kokkulepped – Ameerika Ühendriikide dollarites emiteeritud riigiüleste emitentide võlakirjade, riigivõlakirjade ja agentuurivõlakirjade sektor – ELi toimimise lepingu artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 rikkumise tuvastamise otsus – Hindade ja võlakirjadega kauplemise tegevuste kooskõlastamine – Tundliku äriteabe vahetamine – Üks ja vältav rikkumine – Eesmärgilt konkurentsipiirang – Trahvisumma arvutamine – Põhisumma – Müügiväärtuse asendusväärtus – Tühistamishagi – Kohtu täielik pädevus

⁴⁴¹ Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 1/2003 asutamislepingu artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205).

⁴⁴² 29. jaanuari 2020. aasta kohtumäärus Silgan Closures ja Silgan Holdings vs. komisjon (C-418/19 P, [EU:C:2020:43](#), punktid 63 ja 64).

Üldkohus, kes menetles asja laiendatud kojas, jättis sisuliselt muutmata Euroopa Komisjoni otsuse⁴⁴³, millega on tuvastatud, et pangad Crédit agricole SA ja Crédit agricole Corporate and Investment Bank (edaspidi „Crédit agricole“) ning Credit Suisse Group AG ja Credit Suisse Securities (Europe) Ltd (edaspidi „Credit Suisse“) osalesid kartellikokkuleppes Ameerika Ühendriikide dollarites emiteeritud riigiüleste emitentide võlakirjade, riigivõlakirjade ja agentuurivõlakirjade (edaspidi „SSA võlakirjad“) sektoris. Nii jättis Üldkohus jõusse trahvid, mis olid nendele pankadele määratud ELTL artikli 101 ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) lepingu artikli 53 rikkumise eest.

Deutsche Bank esitas 2015. aastal komisjonile leebema kohtlemise taotluse, teavitades teda kartellist SSA võlakirjade järelturul. SSA võlakirjad on võlaväärtpaberid, mis võimaldavad emitendil hankida vahendeid teatavate kulude või investeeringute rahastamiseks. Neid pakub esimest korda müügiks nende emitent või neid pakutakse müügiks emitendi nimel esmasturul. Seejärel vahetatakse neid „börsiväliselt“ investorite vahel järelturul ilma keskse börsita.

Järelturul püüavad pangad teenida tulu, haarates vahelt SSA võlakirjade ostu- ja müügihinna vahet.

Komisjon algatas uurimise, et kontrollida tegevust, millest Deutsche Bank oli teatanud, ning tuvastas, et mitme panga, sealhulgas Crédit agricole'i ja Credit Suisse'i kauplejad tegid koostööd ja vahetasid teavet, et saada SSA võlakirjade järelturul konkurentsieelis. Komisjon leidis ühtlasi, et see tegevus oli osa tervikplaanist, millel oli sama konkurentsivastane eesmärk, ning asus seisukohale, et asjaomased pangad panid toime ELTL artikli 101 lõike 1 ühe ja vältava rikkumise kokkulepete sõlmimise või kooskõlastatud tegevusega, mille eesmärk oli piirata või kahjustada konkurentsi SSA võlakirjade sektoris EMP-s. Seetõttu määrati Crédit agricole'ile ja Credit Suisse'ile trahvid summas 3 993 000 eurot ja 11 859 000 eurot.

Credit Suisse'i õigusjärglane UBS Group AG ja Crédit agricole esitasid Üldkohtule kaks hagi nõudega tühistada komisjoni otsus neid puudutavas osas. Samuti palus Crédit agricole Üldkohtul teostada oma täielikku pädevust, mis on ette nähtud ELTL artiklis 261 ja määruse nr 1/2003 artiklis 31, et vähendada talle määratud trahvi summat.

Üldkohtu hinnang

Sissejuhatuseks tõi Üldkohus esile, et komisjon tuvastas vaidlustatud otsuses ühe ja vältava rikkumise, mille oli toime pannud Crédit agricole. Nii lükkas ta tagasi selle panga argumendid, mille kohaselt oli komisjon tuvastanud viis iseseisvat rikkumist, mis kvalifitseeriti „eesmärgilt piiranguks“, kuna need argumendid põhinevad vaidlustatud otsuse vääral tõlgendamisel.

Seejärel täpsustas Üldkohus, et hagejate tühistamisväited keskenduvad peamiselt kolmele kriitikakategooriale, mis puudutavad:

- esiteks vigu asjaomase ELTL artikli 101 lõikes 1 nimetatud tegevuse kvalifitseerimisel „üheks ja vältavaks rikkumiseks“ ning nende selles rikkumises osalemise ulatust;
- teiseks vigu selle rikkumise kvalifitseerimisel „eesmärgilt piiranguks“ ning
- kolmandaks vigu määratud trahvi suuruse kindlaksmääramisel.

Enne mõlema hagi ühiste väidete kolme rühma käsitlemist analüüsis Üldkohus kõigepealt Crédit agricole'i väidet, et on rikutud süütuse presumptsiooni põhimõtet.

⁴⁴³ Komisjoni 28. aprilli 2021. aasta otsus C(2021) 2871 (final) ELTL artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohase menetluse kohta (juhtum AT.40346 – SSA võlakirjad) (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

Süütuse presumptsiooni järgimise osas väitis Crédit agricole esiteks, et komisjon eeldas ekslikult, et asjasse segatud kauplejad – eelkõige selle panga kaupleja – olid teadlikud kogu teabest, mida vahetati alalistel jutufoorumitel, millega nad olid ühendatud, olenemata sellest, kas nad selles teabevahetuses aktiivselt osalesid.

Üldkohus lükkas selle väite tagasi, rõhutades, et kõnealustel foorumitel edastatakse teated reaalasjas kõikidele ühendatud isikutele. Seda erisust arvestades oli komisjonil õigus asuda seisukohale, et Crédit agricole oli teadlik nendel foorumitel toimunud vestlustest niipea, kui tema kaupleja oli nendega ühendatud, isegi kui viimane ei osalenud nendes vestlustes aktiivselt või isegi kui tema käsutuses oli palju muid samaaegseid teabeallikaid. Teisiti oleks see olnud vaid siis, kui Crédit agricole oleks kindlate ja täpse ajatempliga tõenditega tõendanud, et tema kaupleja ei olnud süüks pandava(te) teade(te)ga tegelikult tutvunud. Seda ei ole Crédit agricole aga tõendanud. Selles mõttes erinevad asjaomaste vestluste üksikasjad nendest, mille kohta tehti kohtuotsus Eturas jt⁴⁴⁴.

Teiseks tuvastas Üldkohus seevastu, et komisjon rikkus süütuse presumptsiooni põhimõtet, kui ta määras Crédit agricole'i rikkumises osalemise algushetkeks kuupäeva, mil tema kaupleja ühendus esimest korda vaidlusaluse jutufoorumiga selle panga identifikaatoritega, mis toimus 10. jaanuaril 2013.

Selleks et pidada esimest ühendamist tõendiks konkurentsivastasest tegevusest, mis tähistas Crédit agricole'i rikkumises osalemise algust, pidi komisjon tõendama, et selle esimese ühendusega samal päeval osales Crédit agricole'i kaupleja vähemalt passiivselt konkurentsivastasest vestluses. Käsitletavas asjas ei nähtu aga ei vaidlustatud otsusest ega Üldkohtu käsutuses olevast toimikust, et kõnealusel jutufoorumil vahetati 10. jaanuaril 2013 pärast Crédit agricole'i kaupleja esimest ühendamist konkurentsivastaseid teateid.

Hagejate osalemine ühes ja vältavas rikkumises

Väidete kohta, millega vaidlustatakse kõnealuse tegevuse kvalifitseerimine hagejatele süüks pandavaks „üheks ja vältavaks rikkumiseks“, märkis Üldkohus esiteks, et üheks ja vältavaks rikkumiseks saab kvalifitseerida ainult ühe konkurentsivastase eesmärgiga „tervikplaani“ kuuluvad tegevused.

Küsimuses, kas tegemist on ühe rikkumisega, asus Üldkohus seisukohale, et komisjon leidis õigesti, et asjaomaste pankade kauplejate ainus konkurentsivastane eesmärk oli maksimeerida oma tulu, piirates samal ajal oma kahju, mis võis tekkida teiste kauplejate käitumisega seotud ebakindluse tõttu.

Kuna komisjon on õiguslikult piisavalt tõendanud, et asjaomaste pankade kauplejate tegevus ajavahemikus 2010. aasta jaanuarist kuni 2013. aasta veebruarini kuulus tervikplaani, millel oli see üks konkurentsivastane eesmärk, leidis Üldkohus ühtlasi, et Deutsche Banki poolt 2013. aasta veebruaris oma kauplejatele kehtestatud keeld kasutada alalisi mitmepoolseid jutufoorumeid ei takistanud asjaomaste pankade kauplejal seda eesmärki saavutada. Selles küsimuses märkis Üldkohus, et asjaolu, et tegemist on ühe rikkumisega, tuleneb kartelliosaliste taotletud eesmärgi ühtsusest. Vaidlust ei olnud aga selles, et asjasse puutuvate pankade kauplejad hoidsid Deutsche Banki kauplejatele 2013. aasta veebruaris kehtestatud keelust kõrvale kahepoolsete arutelude võrgustiku kaudu, mis toimus samamoodi nagu alalised mitmepoolsed jutufoorumid.

Rikkumise vältava laadi osas kinnitas Üldkohus, et tuvastatud kartelli toimimise kontekst võimaldab toetada komisjoni järeldust, et asjaomased pangad osalesid vältavas rikkumises 2010. aasta jaanuarist kuni 2015. aasta märtsini. Nimelt, kuigi teabevahetus nende pankade kauplejate vahel oli

⁴⁴⁴ 21. jaanuari 2016. aasta kohtuotsus Eturas jt (C-74/14, [EU:C:2016:42](#)).

pärast 2013. aasta veebruari harvem, jätkasid nad siiski korduvalt konkurentsivastaseid vestlusi, vahetades vabalt teavet oma käimasoleva kauplemistegevuse kohta.

Crédit agricole'i argument, et ta ei osalenud rikkumises teatavatel ajavahemikel, ei sea samuti kahtluse alla rikkumise kui terviku vältavat laadi, kuna selle panga viidatud katkestamised ei võta arvesse teiste osalejate tegevust.

Teiseks märkis Üldkohus seoses ühe ja vältava rikkumise eest vastutuse omistamisega hagejatele, et vastutuse omistamist tuleb hinnata kahe asjaolu alusel, milleks on esimesena nende tahtlik panus kõigi asjaomaste pankade ühistesse eesmärkidesse ja teisena see, et nad olid teadlikud nende pankade samadel eesmärkidel kavandatavast või ellu viidud õigusvastasest tegevusest, või asjaolu, et nad võisid seda mõistlikult ette näha ja olid valmis sellega kaasnevat riski aktsepteerima.

Pärast seda täpsustust lükkas Üldkohus tagasi kõik argumendid, mille hagejad esitasid, et vaielda vastu nii nende tahtlikule panusele komisjoni tuvastatud tervikplaani kui ka sellele, et nad olid teadlikud kogu õigusvastasest tegevusest, või olenevalt olukorrast sellele, et nad võisid seda ette näha.

Selles kontekstis märkis Üldkohus, et komisjoni järel dust, et Crédit agricole võis vähemalt mõistlikult ette näha teiste pankade kogu õigusvastast tegevust, kinnitab eelkõige asjaolu, et enne Crédit agricole'is tööle asumist osales tema kaupleja teise panga kauplejana otseselt kõnealuses õigusvastases tegevuses.

Selles küsimuses rõhutas Üldkohus, et teadmisi, mille töötaja on omandanud enne tööleasumist uues ettevõttes ja mille ta tegelikult uuele tööandjale kättesaadavaks teeb, võib pidada teadmisteks, mida uus tööandja jagab. Lisaks tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et komisjon võib tugineda rikkumisperioodist varasematele või hilisematele kontaktidele, et kujundada terviklik ülevaade ja näidata kartelli ettevalmistavaid etappe ning toetada teatud tõendite tõlgendust.

Eeltoodut arvestades lükkas Üldkohus tagasi kõik hagejate vastuväited, millega on vaidlustatud esiteks kõnealuse tegevuse kvalifitseerimine „üheks ja vältavaks rikkumiseks“ ning teiseks selle rikkumise eest vastutuse omistamine hagejatele.

Kõnealuse tegevuse kvalifitseerimine „eesmärgilt piiranguks“

Euroopa Kohtu praktikale viidates selgitas Üldkohus, et kõnealuse tegevuse „eesmärgilt piiranguks“ kvalifitseerimiseks ei pidanud komisjon mitte tõendama seda, et see tegevus kujutab endast konkurentsi kahjustamist äärmiselt suurel määral, nagu väitis Crédit agricole, vaid üksnes konkurentsi kahjustamist piisaval määral.

Lisaks täpsustas Üldkohus, et seda, mil määral tegevus konkurentsi kahjustab, tuleb hinnata lähtuvalt tegevuse objektiivsetest tunnustest ja ilma iga selles osalenud ettevõtja konkreetset olukorda arvestamata. Nii ei mõjuta ettevõtja vähetähtis roll kartellis selle „eesmärgilt piiranguks“ kvalifitseerimist kõigi selles osalenud ettevõtjate suhtes. Samadel põhjustel ei saa Crédit agricole kõnealuse tegevuse „eesmärgilt piiranguks“ kvalifitseerimise vaidlustamiseks tulemuslikult tugineda asjaolule, et ta ei osalenud teatavates vestlustes.

Neid täpsustusi arvestades lükkas Üldkohus seejärel tagasi hagejate väited, et komisjon on teinud vigu esiteks kõnealuse tegevuse majandusliku konteksti hindamisel, teiseks selle konkurentsi kahjulikkuse hindamisel ja kolmandaks selle hindamisel, kas see tegevus on oma konkurentsi soodustava mõju tõttu põhjendatud.

Mis puudutab esiteks kõnealuse tegevuse majandusliku konteksti hindamist, siis tõdes Üldkohus, et kuigi keerulisel turul, nagu käsitletavas asjas, ei saa komisjon selle konteksti analüüsimisel piirduda

sellega, mis on eesmärgilt konkurentsipiirangu olemasolu tuvastamiseks rangelt vajalik, ei ole hagejad tõendanud, et komisjoni tehtud majandusliku ja õigusliku konteksti analüüs oleks olnud puudulik.

Teiseks, mis puudutab kõnealuse tegevuse konkurentsile kahjulikkuse hindamist, siis nõustus Üldkohus komisjoni järeldusega, et SSA võlakirjade järelturul oli tundliku äriteabe vahetamine asjaomaste pankade vahel, kes kõik olid „turutegijad“⁴⁴⁵, konkurentsi piisavalt kahjustav, et aidata kaasa analüüsitava tegevuse tervikuna kvalifitseerimisele „eesmärgilt piiranguks“.

Seda järeldust ei sea kahtluse alla Crédit agricole'i väide, et SSA võlakirjade järelturg on turg, kus turutegijate vahel valitseb oluline ebavõrdne informeeritus, mistõttu eelnevalt esinenud ebavõrdsuse suurenemine kõnealuse teabevahetuse tõttu ei olnud konkurentsile piisavalt kahjulik. Nimelt, isegi kui eeldada, et ebavõrdne informeeritus on olemas, lähevad Crédit agricole'i argumendid vastuolulise soovitava toimega, mis tuleb tagada mõiste „eesmärgilt piirang“ ja laiemalt ELTL artikli 101 puhul.

Mis puudutab kolmandaks hagejate argumente, et kõnealune tegevus on põhjendatud konkurentsi soodustava mõjuga, siis märkis Üldkohus, et konkurentsi soodustavat mõju, millele hagejad viitavad, ei tule kõnealuse tegevuse „eesmärgilt piiranguks“ kvalifitseerimise staadiumis iseenesest arvesse võtta.

Igal juhul, isegi kui eeldada, et kõnealuse tegevuse väidetavaid „soodsaid“ tagajärgi võib või tuleb ühel või teisel alusel arvesse võtta tegevuse „eesmärgilt piiranguks“ kvalifitseerimisel, ei ole hagejad tõendanud, et esines soodustav mõju, mis seaks kahtluse alla tegevuse kvalifitseerimise „eesmärgilt piiranguks“.

Osas, milles hagejad kirjeldasid kõnealust tegevust ka nende kui SSA võlakirjade turutegija rolli täitmisega „seonduvate piirangutena“, märkis Üldkohus, et õiguspäraste kokkulepetega seonduvate piirangute erandit käsitlev kohtupraktika ei ole mingil juhul käsitletavas asjas kohaldatav, kuna hagejad ei ole tõendanud, et nende turutegija tegevus oleks olnud võimatu, kui õigusvastast tegevust ei oleks toimunud.

Pealegi lükkas Üldkohus tagasi argumendid, et SSA võlakirjade turutegijad olid teabe poolest süstemaatiliselt ebasoodsamas olukorras võrreldes vastaspooltega, kes pidevalt turul ei tegutsenud, mistõttu pidid nad selle teabe puudujäägi kompenseerima, otsides teavet teatud hulgast allikatest.

Nimelt ei saa nõustuda sellega, et ettevõtjad püüavad leevendada nende hinnangul üleliia ebasoodsate faktiliste olukordade tagajärgi, nagu võimalik riskide ebavõrdsus turul tegutsevate ettevõtjate vahel, kartellikokkulepete sõlmimisega, mille eesmärk on neid ebasoodsaid tagajärgi korrigeerida. Sellised faktilised olukorrad ei saa muuta õiguspäraseks ELTL artikli 101 rikkumist, seda enam, et hagejad ei tegutsenud SSA võlakirjade järelturul üksnes turutegijatena ja nad tegutsesid vabatahtlikult.

Hagejale määratud trahvi suuruse kindlaksmääramine

Komisjon juhindus hagejatele määratud trahvi suuruse kindlaksmääramisel sisuliselt 2006. aasta suunistes⁴⁴⁶ ette nähtud meetodist. Põhisumma arvutamisel otsustas komisjon siiski kasutada asendusväärtust, mitte müügiväärtust, mis on ette nähtud suuniste punktis 13. Asendusväärtuse arvutamise lähtepunktiks võttis komisjon nende SSA võlakirjade hulga ja tinglikud väärtused aastas (edaspidi „tingliku väärtuse aastased summad“), millega asjaomased pangad kauplesid vaidlusaluses rikkumises osalemise individuaalse perioodi jooksul. Tingliku väärtuse aastased summad korrutati

⁴⁴⁵ „Turutegijad“ (*market makers*) on institutsioonid või üksikisikud, kes on valmis finantstooteid SSA võlakirjade järelturul ostma või müüma pigem üldiselt ja pidevalt kui tehingute kaupa, hinnaga, mille nad ise määravad.

⁴⁴⁶ Suunised määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 punkti a kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (ELT 2006, C 210, lk 2) (edaspidi „2006. aasta suunised“).

seejärel kohandamisteguriga, mille väljatöötamisel kasutas komisjon 33 representatiivse SSA võlakirja kategooriat, mille olid emiteerinud kaheksa emitenti.

Selles kontekstis heitsid hagejad komisjonile ette 2006. aasta suuniste rikkumist, kuna ta tugines kohandamisteguri arvutamisel representatiivsete SSA võlakirjade pakatile, mitte nende enda tehingute andmetele, ning kasutas platvormilt Bloomberg saadud avalikke andmeid, mis seda kohandamistegurit suurendasid (edaspidi „BGNi andmed“).

Credit Suisse heitis komisjonile ette ka seda, et viimane hindas üle asendusväärtust, arvates tema puhul arvesse võetud tinglike summade hulka likviidsete vahendite ostmisega seotud tehingud (*hedging*).

Sissejuhatuseks tõdes Üldkohus, et kuigi 2006. aasta suuniseid vastu võttes piiras komisjon ise oma ulatusliku kaalutusõiguse teostamist trahvide arvutamise meetodi osas, on tal õigus nendest suunistest kõrvale kalduda, tingimusel et ta põhistab ja põhjendab oma valikut õiguslikult piisavalt.

Kui aga komisjon ei kaldu 2006. aasta suunistest kõrvale mitte tervikuna – nagu lubab suuniste punkt 37 –, vaid üksnes – nagu käsitletavas asjas – punktist 13, ei saa ta eirata suuniste juhtpõhimõtteid ega nende aluseks olevat loogikat. Seega peab ta enda määratletud meetodi rakendamisel eelkõige hoolitsema parimate olemasolevate andmete arvessevõtmise eest liidu kohtu kontrolli all, kes kontrollib põhjalikult nii õiguslikke kui ka faktilisi asjaolusid.

Neid täpsustusi arvestades sedastas Üldkohus esiteks, et vaidlustatud otsuses põhistas ja põhjendas komisjon õiguslikult piisavalt oma valikut kalduda kõrvale suuniste punktis 13 ette nähtud meetodist ja võtta põhisumma arvutamisel aluseks müügiväärtuse asendusväärtus, mille väljatöötamisel korrutati iga asjaomase panga tingliku väärtuse aastased summad kohandamisteguriga, mis arvutati välja 33 SSA võlakirja kategooriast koosneva valimi alusel.

Sellea seoses lükkas Üldkohus tagasi hagejate argumendid, mille kohaselt oleks komisjon pidanud kasutama kohandamisteguri arvutamise meetodit, mis põhineb nende endi tehingutel.

Selle kohta märkis Üldkohus, et asjaomaste pankade tehinguandmetel põhinev meetod eeldab käsitletavas asjas tehtud keerulistest arvutustest palju keerulisemate arvutuste tegemist, samas kui arvesse võetud SSA võlakirjade representatiivsus tagab just selle, et arvesse võetud andmed on trahvi arvutamisel asjakohased ja võimaldavad kajastada vaidlusaluse rikkumise majanduslikku tähtsust kohtupraktikas nõutava täpsusega. Selline alternatiivne meetod paneks aga komisjonile ebaproportsionaalselt suure halduskoormuse.

Teiseks lükkas Üldkohus tagasi hagejate argumendid, et BGNi andmed, mida komisjon kasutas, olid asendusväärtuse arvutamiseks ebasobivad, kuna need suurendasid kohandamistegurit.

Üldkohus märkis, et komisjon peab hoolitsema parimate olemasolevate andmete arvessevõtmise eest, ja tõi seejärel esile, et vaidlustatud otsuses lükkas komisjon põhjendusi esitades tagasi argumendid, millele tuginedes asjaomased pangad vaidlustasid haldusmenetluses BGNi andmete kasutamise. Sellest tuleneb, et hagejad ei saa Üldkohtus piirduda väitega, et komisjoni kasutatud andmetel on üks või mitu puudust, vaid nad peavad vastupidi tõendama, et selle institutsiooni poolt õiguspäraselt kindlaks määratud meetodi raames on tõepoolest olemas täpsemad andmed kui need, millest see institutsioon lähtus, ja et need andmed on tegelikult kättesaadavad.

Üldkohus tuvastas, et hagejad ei ole suutnud esitada paremaid andmeid kui need, millest lähtus komisjon, ja lükkas lisaks tagasi Credit Suisse'i kriitika, et BGNi andmete koostamise viis ei ole teada. Selles küsimuses rõhutas Üldkohus, et BGNi andmed on kauplemise hulgas viiteandmed, mille on välja töötanud menetluse suhtes kolmas isik mitme ettevõtja hindade alusel. Seega ei saa põhjendatult väita, et komisjon ei saa seetõttu, et andmete koostamise viis on osaliselt teadmata, neid

viiteandmeid kasutada, eriti kui Credit Suisse ei ole absoluutselt nimetanud turuplatvorme, mis annavad täpsemat või asjakohasemat teavet kui Bloombergi platvorm.

Üldkohtu hinnangul ei saanud komisjonile ette heita ka seda, et ta kasutas andmeid, mis ei kajasta igakülgsest Credit Suisse'i olukorda, kui just sellel institutsioonil ei olnud täpseid andmeid, mis oleksid piisavalt representatiivsed, ja kui tal oli järelikult kohustus kasutada asendusväärtuse leidmiseks meetodit, mis tugines paratamatult vähem täpsetele alternatiivsetele andmetele.

Kolmandaks lükkas Üldkohus tagasi Credit Suisse'i väite, et komisjon hindas üle müügiväärtuse asendusväärtust, arvates tema puhul arvesse võetud tinglike summade hulka likviidsete vahendite ostmisega seotud tehingud.

Selles küsimuses osutas Üldkohus, et 2006. aasta suunistes on mõiste „asendusväärtus“ sarnaselt mõistega „müügiväärtus“ mõeldud selleks, et võtta ettevõtjale määratava trahvi arvutamisel lähtepunktiks summa, mis kajastab rikkumise majanduslikku tähtsust ja selle ettevõtja osakaalu rikkumises. Sellest tuleneb, et asendusväärtuse kindlaksmääramisel tuleb arvesse võtta kõiki tehinguid, mis on tehtud rikkumisega seotud turul, ja seda iga vaidlusaluses rikkumises osalenud ettevõtja puhul.

Kuigi komisjoni kasutatud meetod viib küll selleni, et arvesse võetakse konkreetse likviidsete vahendite ostmise tehinguga vahetatud tinglikku summat nii asjaomase SSA võlakirja müüja kui ka selle ostja jaoks, kui nad mõlemad osalesid vaidlusaluses rikkumises, tuleneb see kahekordne arvessevõtmine käsitletava asja konkreetsetes kontekstis 2006. aasta suuniste alusel trahvide kindlaksmääramisele kehtivatest põhimõtetest endist. Lisaks tooks see, kui üks osa tehingutest – mis vaieldamatult kuuluvad kartellikokkuleppe kohaldamisalasse – jäetakse asendusväärtuse arvutamisest välja, kaasa selle, et vaidlusaluse rikkumise majanduslikku tähtsust vähendatakse kunstlikult, kahjustades seega ELTL artikli 101 rikkumiste tõhusa uurimise ja selle rikkumise eest karistamise eesmärki.

Nii kiitis Üldkohus heaks hagejate puhul kasutatud asendusväärtused ja lükkas lõpuks tagasi nende argumendid, milles vaieldakse vastu raskusastme kordajale, mida komisjon kohaldas nendele väärtustele vastavalt 2006. aasta suuniste punktidele 20–23.

Arvestades asjaolu, et raskusastme kordajaks määrati kõigi asjaomaste pankade puhul 16%, väitis Crédit agricole muu hulgas, et komisjon oleks pidanud tema suhtes kohaldama individualiseeritud ja väiksemat kordajat.

Kuna Crédit agricole põhjendas seda argumenti viitega Euroopa Kohtu otsustele, mis olid tehtud enne 2006. aasta suuniste avaldamise kuupäeva, siis kõigepealt märkis Üldkohus, et need kohtuotsused ei saa kohustada komisjoni võtma 2006. aasta suuniste alusel raskusastme kordaja kindlaksmääramise staadiumis arvesse muid asjaolusid peale vaidlusaluse rikkumise olemusliku raskuse.

Lisaks, kuigi ELTL artikli 101 alusel määratavate trahvide arvutamisel ei saa komisjon eirata võrdse kohtlemise põhimõtet, nähtub nii 2006. aasta suuniste punktist 22 kui ka seda käsitlevast kohtupraktikast, et raskusastme kordaja kajastab põhimõtteliselt vaidlusaluse rikkumise raskust, mitte iga asjaomase ettevõtja rikkumises osalemise suhtelist raskust. Just selles tähenduses näevad 2006. aasta suuniste punktid 19–22 ette raskusastme kordaja kindlaksmääramise asjaomase rikkumise puhul, mitte iga rikkumises osalenud ettevõtja suhtes. Seega hinnatakse individuaalseid asjaolusid üldjuhul mitte rikkumise raskuse hindamisel, st trahvi põhisumma kindlaksmääramisel, vaid põhisumma kohandamisel kergendavate ja raskendavate asjaolude alusel.

Lisaks märkis Üldkohus, et sellise rikkumise puhul, nagu on tuvastatud vaidlustatud otsuses, ei saa raskusastme kordajat 16% pidada sobimatuks või ebaproportsionaalseks, ning lükkas Crédit agricole'i selle kohta esitatud argumendid tagasi.

Kõike eeltoodut arvestades jättis Üldkohus Crédit Suisse'i hagi tervikuna rahuldamata. Seevastu tühistas ta vaidlustatud otsuse seoses Crédit agricole'iga, ühelt poolt osas, milles on tuvastatud, et Crédit agricole osales rikkumises 10. jaanuarist 2013 kuni 24. märtsini 2015, mitte 11. jaanuarist 2013 kuni 24. märtsini 2015, ning teiselt poolt osas, milles on Crédit agricole'ile määratava trahvi summaks määratud 3 993 000 eurot. Oma täielikku pädevust teostades jättis Üldkohus Crédit agricole'ile määratud trahvi summa siiski sama suureks.

2. Koondumised⁴⁴⁷

13. novembri 2024. aasta kohtuotsus NetCologne vs. komisjon (T-58/20, [EU:T:2024:813](#))

Konkurents – Koondumised – Televisiooni- ja telekommunikatsiooniteenuste Saksamaa turg – Otsus, millega koondumine tunnistatakse siseturu ja EMP lepinguga kokkusobivaks – Kohustused – Koondumise konkurentsile avaldatava horisontaalse, vertikaalse ja konglomeraatmõju hindamine – Koondumise poolte vaheline konkurentsisuhe – Koondumisele omane muutus – Ilmne hindamisviga

13. novembri 2024. aasta kohtuotsus Deutsche Telekom vs. komisjon (T-64/20, [EU:T:2024:815](#))

Konkurents – Koondumised – Televisiooni- ja telekommunikatsiooniteenuste Saksamaa turg – Otsus, millega koondumine tunnistatakse siseturu ja EMP lepinguga kokkusobivaks – Kohustused – Koondumise konkurentsile avaldatava horisontaalse, vertikaalse ja konglomeraatmõju hindamine – Koondumise poolte vaheline konkurentsisuhe – Koondumisele omane muutus – Ilmne hindamisviga

13. novembri 2024. aasta kohtuotsus Tele Columbus vs. komisjon (T-69/20, [EU:T:2024:816](#))

Konkurents – Koondumised – Televisiooni- ja telekommunikatsiooniteenuste Saksamaa turg – Otsus, millega koondumine tunnistatakse siseturu ja EMP lepinguga kokkusobivaks – Kohustused – Koondumise konkurentsile avaldatava horisontaalse, vertikaalse ja konglomeraatmõju hindamine – Koondumise poolte vaheline konkurentsisuhe – Koondumisele omane muutus – Ilmne hindamisviga

Üldkohus jättis sama päeva kohtuotsustega rahuldamata kolm hagi, milles paluti tühistada Euroopa Komisjoni otsus, millega kiideti siseturuga kokkusobivana heaks televisiooni- ja telekommunikatsiooniteenuste sektoris toimunud koondumine, millega Vodafone Group plc omandab Liberty Global plc teatavad varad⁴⁴⁸. Seejuures otsustas Üldkohus, et komisjoni ei saa kritiseerida sellepärast, et ta eelistas määruse nr 139/2004⁴⁴⁹ artikli 2 lõike 2 alusel koondumise siseturuga kokkusobivuse hindamisel turgu valitseva seisundi kriteeriumile tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistuse kriteeriumi.

Vodafone ja Liberty Global on kaks operaatorit, kes tegutsevad televisiooni- ja telekommunikatsiooniteenuste sektoris mitmes liidu riigis, sealhulgas Saksamaal. Viimati nimetatud riigis tegutseb Liberty Global oma tütarettevõtja Unitymedia GmbH kaudu.

⁴⁴⁷ Kohtuasjade NetCologne vs. komisjon (T-58/20), Deutsche Telekom vs. komisjon (T-64/20) ja Tele Columbus vs. komisjon (T-69/20) ühine kokkuvõte.

⁴⁴⁸ Komisjoni 18. juuli 2019. aasta otsus C(2019) 5187 (final), millega tunnistatakse siseturu ja EMP lepinguga kokkusobivaks koondumine, millega Vodafone Group plc omandab Liberty Global plc teatavad varad (juhtum COMP/M.8864 – Vodafone / teatavad Liberty Globali varad) (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

⁴⁴⁹ Nõukogu 20. jaanuari 2004. aasta määrus (EÜ) nr 139/2004 kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle (EÜ ühinemismäärus) (ELT 2004, L 24, lk 1; ELT eriväljaanne 08/03, lk 40).

Vodafone teatas 2018. aastal kooskõlas EÜ ühinemismäärusega komisjonile kavandatavast koondumisest, mis võimaldab tal omandada ainukontrolli Liberty Globali telekommunikatsioonitegevuse üle mitmes liikmesriigis, sealhulgas Saksamaal. Koondumine seisnes müügilepingus, millega Vodafone kavatses omandada 100% Unitymedia aktsiatest (edaspidi „kõnealune koondumine“).

Leides, et koondumine tekitab tõsiseid kahtlusi siseturuga kokkusobivuse suhtes, otsustas komisjon algatada põhjaliku uurimise menetluse. Menetluse lõpus tunnistati koondumine siseturul ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) lepinguga kokkusobivaks tingimusel, et Vodafone täidab teatavad kohustused⁴⁵⁰.

Komisjon hindas vaidlustatud otsuses kõigepealt koondumise horisontaalset, vertikaalset ja konglomeraatmõju muu hulgas Saksamaal. Kuigi komisjon jõudis oma analüüsi tulemusel järeldusele, et televisioonisignaali edastamise teenuste jaemüügiturul, mitme teenuse pakettide jaeturul ja televisiooniteenuste jaeturul ei ole tõhusat konkurentsi märkimisväärselt takistatud, tuvastas ta tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistuse interneti püsiühenduse turul ja televisioonisignaali edastamise turul.

Seejärel kontrollis ta, kas Vodafone'i pakutud kohustused võisid muuta koondumise siseturuga kokkusobivaks, arvestades eelkõige kahte turgu, kus konkurentsi probleemid tuvastati.

Hagejad Deutsche Telekom AG, Tele Columbus AG ja NetCologne Gesellschaft für Telekommunikation mbH on Saksamaal asutatud äriühingud, kes pakuvad televisiooni-, interneti- ja telefoniteenuseid. Nad kõik esitasid Üldkohtule vaidlustatud otsuse peale tühistamishagi.

Oma vastavates hagides väidavad nad esiteks, et komisjon on teinud hindamisvea seoses kõnealuse koondumise horisontaalse mõjuga eelkõige televisioonisignaali edastamise teenuste jaemüügiturul ja televisioonisignaali edastamise turul ning vertikaalse mõjuga televisioonisignaali edastamise vaheturul. Teiseks vaidlevad nad vastu sellele, et vaidlustatud otsusega siduvaks muudetud kohustused on piisavad ja sobivad, et muuta koondumine siseturuga kokkusobivaks.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt tuletas Üldkohus meelde kohtupraktikast tulenevaid põhimõtteid, mis puudutavad nii temal lasuva kohtuliku kontrolli ulatust kui ka tõhusa konkurentsi märkimisväärselt takistuse puudumise tõendamist, mida peab tegema komisjon.

Selle kohta täpsustas ta, et EÜ ühinemismäärus annab koondumiste valdkonnas komisjonile teatava kaalutusõiguse eelkõige majanduslike hinnangute osas. Kuigi Üldkohtu ülesanne ei ole asendada komisjoni majanduslik hinnang enda hinnanguga, ei pea ta muu hulgas kontrollima mitte üksnes esitatud tõendite tegelikkusele vastavust, usaldusväärsust ja sidusust, vaid ka seda, kas kogutud tõendid sisaldavad kogu asjakohast teavet, mida keerulise olukorra hindamisel tuleb arvesse võtta, ja kas kõnealused tõendid võivad toetada järeldusi, mis nende põhjal on tehtud.

Mis puudutab komisjonile kehtestatud tõendamisnõudeid, et tõendada, et teatatud koondumine takistaks märkimisväärselt tõhusat konkurentsi ja tuleb seega tunnistada siseturuga

⁴⁵⁰ Need kohustused hõlmavad järgmist: WCBA (*Wholesale Cable Broadband Access*) kohustus, millega nähti ette juurdepääsu võimaldamine koondumisel tekkiva üksuse kaabelvõrgule kolmandast isikust operaatorile, et võimaldada sellel operaatoril pakkuda interneti püsiühenduse jaeteenuseid, samuti enda või kolmandate isikute OTT (*over the top*) televisiooniteenuseid; OTT kohustus, mis takistas koondumisel tekkival üksusel piirata selliste televisiooniteenuse osutajate võimalust, kelle sisu tema platvormil edastati, levitada seda sisu OTT teenuse kaudu ja mis tagas neile selleks piisava otsese vastastikuse sidumise võime; HBBTV (*Hybrid Broadcast Broadband TV*) kohustus, mis kohustas koondumisel tekkivat üksust jätkama tasuta televisiooniteenuse osutajate HBBTV signaali edastamist, ning tagasiostutasusid puudutav kohustus, mis takistas koondumisel tekkival üksusel tõsta edastustasusid, mida talle maksid tasuta televisiooniteenuse osutajad.

kokkusobimatuks või ei takistaks seda ja tuleb tunnistada siseturuga kokkusobivaks, siis rõhutas Üldkohus, et arvestades nõutava majandusanalüüsi tulevikku suunatud laadi, piisab, kui komisjon piisavalt veenvate ja üksteist toetavate tõenditega tõendab, et on pigem tõenäoline kui ebatõenäoline, et see koondumine takistaks märkimisväärselt tõhusat konkurentsi siseturul või selle olulises osas või ei takistaks seda.

Nende kaalutluste alusel analüüsis Üldkohus kõigepealt koondumise mõju Saksa turul ja seejärel vaidlustatud otsusega siduvaks muudetud kohustusi.

1. Koondumise mõju analüüs

a) Koondumise kooskõlastamata horisontaalne mõju kortermajades elavatele klientidele televisioonisignaali edastamise teenuste jaemüügiturul

Kõigepealt analüüsis Üldkohus ilmseid hindamisvigu, mille komisjon väidetavalt tegi oma analüüsis horisontaalse mõju kohta kortermajades (*multi dwelling units* (MDU), edaspidi „MDU turg”) elavatele klientidele televisioonisignaali edastamise teenuste jaemüügiturul.

Koondumise osaliste vastastikuse konkurentsivõime osas leidis Üldkohus esiteks, et arvestades, et nende tegevus oluliselt ei kattu, ei teinud komisjon ilmset hindamisviga, kui ta leidis, et nad ei olnud enne koondumist otsesed konkurendid, ja seda vaatamata komisjoni poolt arvesse võetud erandlikele kattumistele, mille väheolulisust ei ole tõenditele tuginedes vaidlustatud. Sellest tuleneb, et koondumise osaliste turustatavad tooted praktikas ei konkureerinud.

Teiseks ei teinud komisjon ilmset hindamisviga, kui ta järeldas, et koondumise osaliste vahel puudub kaudne konkurents. Sellega seoses meenutas Üldkohus, et ettevõtjad on kaudses konkurentsivõime eelkõige siis, kui neile avaldavad sarnast konkurentsivõimet teised ettevõtjad, kellega igaüks neist otseselt konkureerib, või kui muud tegurid, nagu klientide kehtestatud nõuded, piiravad võrreldaval viisil nende võimalusi kehtestada oma hinnad ja kaubandustingimused.

Käsitletaval juhul tõdes Üldkohus, et mis puudutab asjaolu, et koondumise osalised jälgisid oma vastavat tegevust ja võrdlesid oma tootepakkumisi, siis ei lähe need võrdlusanalüüsid kaugemale pelgast kaubanduslikust võrdlusanalüüsist, mille eesmärk on jälgida ja vajaduse korral jäljendada parimaid tavasid sektoris. Seda võrdlusviisi, mis seisneb sektoris turu toimimise või parimate tavade analüüsis, sealhulgas teistes liikmesriikides või kolmandates riikides, ei saa pidada kaudseks konkurentsivõimeks. Lisaks nähtub vaidlustatud otsusest, et MDUde omanikega (edaspidi „MDU kliendid”) sõlmitud lepingud on läbirääkimiste, pakkumuste või ametlike hankemenetluste tulemus. Seega ei ole need tüüpilised lepingud, mida oleks võinud võrdlevalt analüüsida pelgalt sektori praktika vaatlemisel.

Lisaks, mis puudutab koondumise osaliste vahelist konkurentsi taristu valdkonnas, siis leidis komisjon, et koondumise osalise poolt võrgus tehtud investeerimis- ja innovatsioonitegevusel ei olnud mingit otsest konkurentsivõime teise osalise võrgus innovatsiooni ja investeerimise strateegiale ning et kummagi osalise poolt teise osalise tegevuse jälgimine selle raames oli lihtsalt kaubanduslik võrdlusanalüüs, mis ei vasta mis tahes kaudsele konkurentsivõimele.

Kolmandaks ei ole hagejad tõendanud ka koondumise osaliste vahelise potentsiaalse konkurentsi olemasolu, mistõttu nad heidavad komisjonile tulemuselt ette seda, et ta leidis, et on vähetõenäoline, et kõnealuse koondumise puudumisel oleksid koondumise osalised laiendanud oma tegevust teise osalise kaabelkattealale, et kõrvaldada potentsiaalne konkurents, tekitades seega tõhusa konkurentsi märkimisväärselt takistuse.

Neljandaks, mis puudutab kõnealusele koondumisele eelnenud kollektiivse turgu valitseva seisundi väidetavat olemasolu, mis tuleneb koondumise osaliste vahelisest vaikivast kokkumängust, mis selgitab nende vahel MDU turul tegeliku või potentsiaalse konkurentsi puudumist, siis märkis

Üldkohus, et kuigi selle argumendi eesmärk on keelatud kokkuleppest teatamine, on see etteheide tulemusetu, kuna see argument ei puuduta vaidlustatud otsuse eset, vaid pigem tegevust, mis võib kuuluda ELTL artiklite 101 või 102 kohaldamisalasse. Igal juhul ei ole koondumise kontrollimisel asjakohane uurida põhjusi, miks koondumise osaliste vahel konkurents puudub ja mis võivad puudutada liidu konkurentsinoormide rikkumist.

Seevastu, kuigi selle argumendi eesmärk on teatada kollektiivse turgu valitseva seisundi olemasolust, ei kinnitanud neid väiteid koondumise osaliste sisedokumentide uurimine ning nendele räägib vastu liidu konkurentsioigusega potentsiaalselt vastuolus olev põhjus, mille tõttu koondumise osalised ei püüdnud teineteisega enne koondumist konkureerida.

Viiendaks, mis puudutab etteheidet, et komisjon ei võtnud arvesse koondumisest tulenevat ressursside kasvu, mis võimaldab koondumise osalistel oma konkurendid kõrvaldada eelkõige omahinnast madalamate hindade kohaldamisega, siis märkis Üldkohus, et isegi kui selline kasv osutuks tõeks, ei ole see iseenesest piisav, et tunnistada koondumine siseturuga kokkusobimatuks. Komisjon võib nimelt tunnistada koondumise siseturuga kokkusobimatuks üksnes siis, kui ta tuvastab tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistuse, mis on koondumise otsene ja vahetu tagajärg. Tõhusa konkurentsi märkimisväärset takistust, mis tuleneb koondumisel tekkiva üksuse tulevikus tehtavatest otsustest, saab käsitada koondumise otsese ja vahetu tagajärjena üksnes juhul, kui tulevikus aset leidva tegevuse muudab võimalikuks ja majanduslikult mõistlikuks turu tunnuste ja struktuuri muutmine koondumisega. Käsitletavas asjas oli koondumise osalistel aga juba võimalik käituda märkimisväärses ulatuses sõltumatult oma konkurentidest ja MDU klientidest, olenemata koondumisest tulenevast võimalikust ressursside kasvust.

Samadel põhjustel lükkas Üldkohus tagasi argumendid, mille kohaselt vähendab kõnealune koondumine märkimisväärselt konkurentsipurvet, mida konkurendid avaldavad MDU turul, mis võib kaasa tuua tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistuse. Täpsemalt, koondumisel tekkiva üksuse finantsiline võim võrreldes tema konkurentidega võimaldas tal takistada nende konkurentide arengut. Ent kuigi on tõsi, et koondumise tagajärjel konkurentide avaldatava konkurentsipurve vähenemine võib kaasa tuua tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistuse, ei võimalda koondumisel tekkiva üksuse finantsiline võim üksi sellise takistuse järeldust teha. Nimelt peab komisjon koondumise siseturuga kokkusobivuse hindamisel võtma arvesse selliste muude asjaolude kogumit nagu asjaomaste turgude struktuur, ettevõtjate tegelik või potentsiaalne konkurents, asjaomaste ettevõtjate seisund ning majanduslik ja finantsiline võim, tarnijatele ja kasutajatele kättesaadavad võimalused, turuletuleku tõkete olemasolu ning pakkumise ja nõudluse areng.

Mis puudutab etteheidet, et komisjon ei võtnud arvesse MDU turul Vodafone'i turgu valitseva seisundi tekkimist, mis toob väidetavalt kaasa tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistuse, siis tuletas Üldkohus meelde, et vastavalt EÜ ühinemismäärusele⁴⁵¹ peab komisjon koondumiste kontrollimisel hindama, kas koondumine võib märkimisväärselt takistada tõhusat konkurentsi siseturul või selle olulises osas, ning asjaolu, et koondumine tekitaks või tugevdaks turgu valitsevat seisundit, ei ole iseenesest piisav järeldamiseks, et koondumine on siseturuga kokkusobimatu. Selline prognoos seisneb selle hindamises, kuidas koondumine võib muuta konkreetset turul konkurentsiolukorda kujundavaid tegureid. Seetõttu ei saa komisjonile ette heita seda, et ta koostas käsitletaval juhul prognoosi eelkõige koondumise horisontaalse kooskõlastamata mõju kohta MDU turul. Kuna komisjon jõudis selle raames järeldusele, et tegemist ei ole tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistusega, sest kõnealune koondumine ei kõrvaldanud konkurentsipurvet koondumise osaliste vahel ega nõrgendanud veelgi allesjäänud konkurentide avaldatavat konkurentsipurvet, ei olnud ta kohustatud kontrollima, kas koondumine tekitaks või tugevdaks turgu valitsevat seisundit, eelkõige seetõttu, et pärast koondumist oleks koondumiste osaliste kombineeritud kaabelvõrkude kaetus riikliku ulatusega.

⁴⁵¹ EÜ ühinemismääruse artikli 2 lõiked 2 ja 3.

Lisaks ei saa koondumise osaliste kaabelvõrgu ulatust pidada määravaks teguriks selle kindlaksmääramisel, milline on MDU turul koondumise olukord, mille muutmine tooks kaasa tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistuse. Sellest järeldub, et koondumisel tekkiva üksuse kaabelvõrgu pelk geograafiline laiendamine, olenemata sellest, kas see on koondumisele ainuomane või mitte, ei too tingimata kaasa MDU turu konkurentsiolukorda määrava teguri muutust ja seega tõhusa konkurentsi märkimisväärset takistust.

b) Koondumise vertikaalne mõju

Edasi, mis puudutab kõnealuse koondumise vertikaalse mõju analüüsi, mille tõttu komisjon hindas eeskätt MDU klientidele televisioonisignaali edastamise teenuste jaemüüjate kõrvaldamise tõenäosust, siis märkis Üldkohus, et hinnates sisendituru konkurentsivastase sulgemise stsenaariumi tõenäosust, uurib komisjon horisontaalsete ühinemiste hindamise suuniste⁴⁵² kohaselt esiteks, kas koondumisel tekkiv üksus oleks pärast koondumist võimeline sulgema oluliselt juurdepääsu tootmissisenditele, teiseks, kas tal oleks ajendit seda teha, ning kolmandaks, kas turu sulgemine avaldaks konkurentsile järgnevatel kaubaturgudel märkimisväärset kahjulikku mõju. Kuna need kolm tingimust on kumulatiivsed, on piisav, et välistada turusisendite sulgemise oht, kui üks neist ei ole täidetud.

Mis puudutab täpsemalt kolmandat tingimust, siis järeldas komisjon, et võimalik turu sulgemise strateegia, mida rakendab koondumisel tekkiv üksus, ei avaldaks igal juhul märkimisväärset kahjulikku mõju konkurentsile järgnevatel kaubaturgudel, kuna kõnealune koondumine ei too kaasa mingeid muutusi asjaomaste turgude struktuuris ei eelnevatel ega järgnevatel turgudel. Täpsemalt ei muuda kõnealune koondumine kuidagi koondumise osaliste suutlikkust ja ajendit tõrjuda välja Saksamaal MDU klientidele televisioonisignaali edastamise teenuste jaemüüjaid, eelkõige Tele Columbust. Kuna hagejad ei ole aga tõendanud, et komisjon tegi selle hindamisel ilmse vea, siis piisab turusisendite konkurentsivastase sulgemise ohu välistamiseks sellest, et kolmas tingimus ei ole täidetud.

c) Horisontaalne kooskõlastamata mõju televisioonisignaali edastamise turul

Lõpuks leidis Üldkohus, et Tele Columbus väidab tulemuselt, et komisjon hindas oma analüüsis kooskõlastamata horisontaalset mõju televisioonisignaali edastamise turul ilmselt valesti tulenevalt sellest, et koondumisel tekkiv üksus sõlmis televisiooniteenuse osutajatega ainuõiguslikud kokkulepped.

Esiteks, osas, milles komisjonile heidetakse ette, et ta ei viinud läbi kõiki hageja soovitud või tarvilikuks peetud analüüse, nagu teatavad tehnilised funktsioonid ja teatud äriaspektid, ei selgita hageja kuidagi, kuidas koondumine võib neid mõjutada, ja täpsemalt põhjuseid, miks ja kuidas oleks koondumisel tekkival üksusel võime ja eelkõige huvi halvendada televisiooniteenuse osutajatega peetavatel läbirääkimistel neid funktsioone ja äriaspekte, kuidas võib see eelkõige nende tähtsust arvestades märkimisväärselt takistada tõhusat konkurentsi televisioonisignaali edastamise turul ja kuidas on nende funktsioonide ja äriaspektide selline tõenäoline halvenemine koondumisele ainuomane.

Teiseks, mis puudutab väidet, et komisjon ei võtnud arvesse asjaolu, et koondumisel tekkival üksusel on võime ja ajend rakendada osalist ainuõigust, et keelata sisu levitamine teatud konkurentide, näiteks tema enda kaudu, siis ei tõenda hageja, et sellisel strateegial oleks märkimisväärne kahjulik mõju konkurentsile järgnevatel turgudel. Lisaks oli vähetõenäoline, et koondumisel tekkival üksusel oleks ajend sõlmida täielikult või osaliselt ainuõiguslikke kokkuleppeid televisiooniteenuse osutajaga, arvestades, et kõnealune tegevus võib olla õigusvastane, sest see on vastuolus konkurentsioigusega.

⁴⁵² Horisontaalsete ühinemiste hindamise suunised vastavalt nõukogu määrusele kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle (ELT 2008, C 265, lk 6; ELT eriväljaanne 08/03, lk 10).

Kolmandaks, mis puudutab väidet, et koondumisel tekkiv üksus võib MDU turul kasutada eeliseid, mis tal on televisioonisignaali edastamise turul, nimelt edastustasude saamist ja sisu omandamist soodsamatel tingimustel kui väikseimad kaabelvioperaatorid, siis tuleb ühelt poolt märkida, et kui need eelised võimaldavad pakkuda MDU klientidele soodsamaid hindu, annab see pigem tunnistust positiivsest mõjust tarbijatele, kuna on tõenäoline, et selline hinnaalandus kajastuks pigem asjaomaste hoonete üürnike igakuises üürisummas kui tõhusa konkurentsi märkimisväärses takistuses. Teiselt poolt ei tõenda hageja, et need eelised oleksid olnud koondumisele omased.

2. Vaidlustatud otsusega siduvaks muudetud kohustused

Kuna komisjon järeldas vaidlustatud otsuses, et interneti püsiühenduse turul ja televisioonisignaali edastamise turul esineb tõhusa konkurentsi märkimisväärne takistus, analüüsis ta Vodafone'i pakutud kohustusi ja järeldas nendest, et kõnealune koondumine, nagu seda nende kohustustega muudeti, ei takista märkimisväärselt tõhusat konkurentsi neil turgudel.

Üldkohus leidis, et komisjoni analüüsi selles küsimuses ei saa kuidagi kritiseerida televisioonisignaali edastamise turgu puudutavate kohustuste väidetava ebapiisavuse ja ebasobivuse tõttu⁴⁵³ ning Vodafone'i pakutud interneti püsiühenduse turgu puudutava kohustuse (WCBA kohustus) väidetava ebatõhususe tõttu.

Sellega seoses lükkas ta tagasi väite, et need kohustused olid üksnes käitumuslikud ja seega ebapiisavad, et lahendada horisontaalseid konkurentsiprobleeme. Kuigi komisjon eelistab parandusmeetmeid käsitlevas teatises struktuurilisi kohustusi, eelkõige nende rakendamise lihtsuse tõttu, sõltub kohustuste heakskiitmine peamiselt sellest, kas need on sobivad ja piisavad tuvastatud konkurentsiprobleemi lahendamiseks, ning kindlusest, et neid kohustusi saab täita.

Mis puudutab täpsemalt televisioonisignaali edastamise turgu puudutavaid kohustusi, siis ei saa nõustuda väitega, et vaidlustatud otsuses komisjoni kasutatud terminoloogia näitab, et komisjonil ei olnud mingit kindlust, et need kohustused olid piisavad ja tõhusad, et leevendada televisioonisignaali edastamise turul tuvastatud tõhusa konkurentsi märkimisväärses takistust. Kuigi komisjonil peab olema kindlus, et pakutud kohustusi on võimalik täita ning et need on piisavalt elujõulised ja jätkusuutlikud, võib ta tunnistada koondumise siseturuga kokkusobivaks, kui on piisavalt tõenäoline, et need kohustused on tuvastatud tõhusa konkurentsi märkimisväärses takistuse kõrvaldamiseks piisavad ja tõhusad.

Lisaks, mis puudutab edastustasusid puudutava kohustuse hilinenud esitamist, siis võib komisjon nõustuda hilinenud kohustustega esiteks siis, kui need lahendavad eelnevalt tuvastatud konkurentsiprobleemid selgelt ja ilma täiendava uurimiseta, ning teiseks siis, kui on piisavalt aega liikmesriikidega nende kohustuste osas konsulteerimiseks. Kuna need kaks kumulatiivset tingimust olid aga käsitletavas asjas täidetud, võis komisjon edastustasusid puudutavat kohustust arvesse võtta, vaatamata selle hilinenud esitamisele.

Mis puudutab WCBA kohustust, siis lükkas Üldkohus tagasi etteheite väidetava ebatõhususe kohta, mis tuleneb asjaolust, et see kohustus ei võimaldanud kompenseerida selle konkurentsisureve kadumist, mida avaldas Unitymedia taristute ja uuendustega enne koondumist.

Nimelt on selle kohustuse eesmärk, mis näeb ette, et turule siseneb kolmandast isikust operaator, st Telefónica, lahendada konkurentsiprobleem, mis tuleneb ühe ettevõtja (Vodafone) kadumisest Unitymedia kaabelkattealalt, mitte aga kompenseerida selle konkurentsisureve kadumist, mida viimane avaldas taristute ja uuendustega enne koondumist. Lisaks ja igal juhul ei ole tõendatud, et koondumisel tekkiv üksus lõpetaks investeerimise ja innovatsiooni Unitymedia endisel kaabelkattealal, mille tagajärjel tooks koondumine kaasa sellistest investeeringutest ja uuendustest tuleneva konkurentsisureve kadumise.

⁴⁵³ Need kohustused hõlmavad OTT kohustust, edastamistasusid käsitlevat kohustust ja HBBTV kohustust.

Mis puudutab Telefónica väidetavat suutmatust avaldada interneti püsiühenduse turul tugevat konkurentsipurvet, siis tuleb märkida, et see argument tuleneb teatud järeldustest, mille komisjon tegi vaidlustatud otsuses Telefónica olukorra kohta asjasse puutuva kohustuse puudumisel, ja et need järeldused ei võta seega arvesse kõiki kohustusi, mille Vodafone selle kohustuse raames võttis. Seega ei võimalda need teha mingeid järeldusi Telefónica suutlikkuse ja ajendi kohta tegutseda elujõulise ja aktiivse konkurentsijõuna, kui see kohustus on täidetud.

Mis puudutab argumenti, et WCBA kohustus kahjustab turgu ja tugevdab selle oligopoolset struktuuri, andes Telefónica hulgijuurdepääsu eelistingsimustel, siis selgitas komisjon vaidlustatud otsuses, et see abinõu tugevdab seda operaatorit, kuid ei tekita konkurentsiprobleeme, arvestades, et Telefónica ei olnud eelkõige interneti püsiühenduse ja 2P pakettide turgudel tugev konkurent.

Üldkohus lükkas tagasi ka etteheite, et komisjoni analüüs WCBA kohustuse seisukohast on väidetavalt ebapiisav ning et vaidlustatud otsus ei ole nimetatud kohustuse osas piisavalt põhjendatud, sest komisjon on nõuetekohaselt kontrollinud, et see kohustus kõrvaldab täielikult tuvastatud konkurentsiprobleemid ja et sellel ei ole kahjulikku mõju, sealhulgas investeeringutele kiudoptilistesse võrkudesse või mitme teenuse pakkumiste jaeturul. Ta esitas ka üksikasjalikult põhjused, miks ta leiab, et see ei ole nii.

Eeltoodut arvestades jättis Üldkohus hagi tervikuna rahuldamata.

3. Riigiabi

24. jaanuari 2024. aasta kohtuotsus Saksamaa vs. komisjon (T-409/21, [EU:T:2024:34](#))

Riigiabi – Saksamaa muudetud seaduse soojus- ja elektrienergia koostootmise kohta teatud sätete alusel antud abi – Koostootmise toetuskava reform – Otsus, millega abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks – Mõiste „riigiabi” – Riigi ressursid

Üldkohus, kellele Saksamaa Liitvabariik esitas tühistamishagi, tühistas Euroopa Komisjoni otsuse, millega kvalifitseeriti riigiabiks erinevad meetmed, mida see liikmesriik võttis soojus- ja elektrienergia koostootmise jaamades elektritootmise toetamiseks⁴⁵⁴. Sellega täpsustas Üldkohus ELTL artikli 107 lõikes 1 ette nähtud tingimust, mille kohaselt võib vaid riigi sekkumisi või sekkumisi riigi ressurssidest kvalifitseerida riigiabiks selle sätte tähenduses.

Aastatel 2019–2021 teatas Saksamaa Liitvabariik komisjonile seadusemuudatustest, mis ühelt poolt nägid ette rahalise toetuse meetmed soojus- ja elektrienergia koostootmise jaamade ja teiste soojus- ja elektrienergia koostootmisega seotud käitiste käitajatele (edaspidi koos „soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajad”) ning teiselt poolt tasu ülempiiri, mis selles kontekstis võidi vesinikutootjatele kehtestada.

Vaidlustatud otsuses järeldas komisjon, et need meetmed kujutasid endast ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses riigiabi, mis oli siiski ELTL artikli 107 lõike 3 punkti c alusel siseturuga kokkusobiv.

Teatatud meetmete riigiabiks kvalifitseerimise toetuseks leidis komisjon eelkõige, et meetmeid anti riigi ressurssidest. Oma tühistamishagis vaidlustas Saksamaa Liitvabariik komisjoni selle järelduse.

⁴⁵⁴ Komisjoni 3. juuni 2021. aasta otsus C(2021) 3918 (final) riigiabi SA.56826 (2020/N) kohta – Saksamaa – Koostootmise toetuskava 2020. aasta reform ja riigiabi SA.53308 (2019/N) kohta – Saksamaa – Olemasolevate soojus- ja elektrienergia koostootmisjaamade toetuskava muutmine (21. detsembri 2015. aasta soojus- ja elektrienergia koostootmise seaduse uue reguleerimise seaduse (Gesetz zur Neuordnung des Kraft-Wärme-Kopplungsgesetzes; BGBl. 2015 I, lk 2498) § 13) (edaspidi „vaidlustatud otsus”).

Üldkohtu hinnang

Üldkohus meenutas, et ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses riigiabiiks kvalifitseerimine eeldab mitme tingimuse täidetust, mille hulgas on riigi sekkumise või sekkumise riigi ressurssidest olemasolu.

Kohtupraktika kohaselt võib riigi ressurssideks kvalifitseerida esiteks vahendid, mida rahastatakse maksudest või muudest kohustuslikest tasudest vastavalt riigisisestele õigusnormidele ning mida hallatakse ja jaotatakse vastavalt samadele õigusnormidele (esimene kriteerium), ning teiseks summad, mis on pidevalt avaliku kontrolli all ja seega pädevate riigiasutuste käsutuses (teine kriteerium). Need kaks kriteeriumi on ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses mõiste „riigi ressurssid“ alternatiivsed kriteeriumid.

Esiteks, mis puudutab rahalise toetuse meetmeid soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajatele, siis komisjon leidis vaidlustatud otsuses, et neid meetmeid rahastati riigi poolt õiguslikult kohustuslikust maksest saadud tulust, mida hallatakse ja eraldatakse vastavalt õigusnormidele (esimene kriteerium).

Selle kohta märkis Üldkohus, et Saksamaa Liitvabariigi teatatud rahalise toetuse meetmeid soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajatele iseloomustab „kahe tasandi“ olemasolu elektrienergia tarneahelas, kusjuures „esimene tasand“ vastab seosele ühelt poolt soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajate ning teiselt poolt võrguettevõtjate vahel ning „teine tasand“ on võrguettevõtjate ja nende klientide vaheline suhe.

Teatatud meetmed näevad eraõiguslikest üksustest võrguettevõtjale tarneahela „esimese tasandi“ raames ette õigusliku kohustuse maksta rahalist toetust soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajatele. „Teise tasandi“ raames võivad need võrguettevõtjad, ilma et nad oleksid selleks seadusega kohustatud, kanda tasu abil oma klientidele üle sellest kohustusest tuleneva rahalise koormuse.

Neid täpsustusi arvestades tuvastas Üldkohus, et komisjon rikkus õigusnormi, kui ta leidis, et võrguettevõtjate kohustus maksta soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajatele summasid tarneahela „esimesel tasandil“ on piisav, et tuvastada, kas on olemas maks või muu kohustuslik tasu, mis iseloomustab riigi ressursside kaasamist, ilma et oleks vaja tuvastada muud kohustuslikku makset tarneahela muul „tasandil“, kuivõrd tasu nimetatud ahela „teisel tasandil“ ei kujuta endast õiguslikult kohustuslikku tasu.

Nimelt on maksu või muude seadusest tulenevate kohustuslike tasude olemasolu seega seotud eelise andmiseks kasutatud vahendite päritoluga selles mõttes, et see võimaldab tuvastada, et riigi vahendeid kasutati selle eelise rahastamiseks. See ei kattu nende rahaliste vahendite eraldamisega vastavalt seadusele. Võrguettevõtjate õiguslik kohustus tarneahela „esimesel tasandil“ puudutab aga üksnes rahaliste vahendite eraldamist vastavalt seadusele, kuid ei anna teavet nende vahendite päritolu kohta, mida võrguettevõtjad selle rakendamiseks kasutavad.

Selles kontekstis ei saanud komisjon väita, et riik võtab endale võrguettevõtjate vahendid, sest need ettevõtjad ei ole tingimata soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajatele toetusmeetmetega kaasneva finantskoormuse lõppvõlgnikud.

Lisaks ei iseloomusta asjaolu, et Saksamaa seadus näeb üksikasjalikult ette soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajatele rahalise toetuse eraldamise korra, riigi ressursside ülekandmist, vaid üksnes nende toetusmeetmete riigile omistatavust.

Seetõttu järeldas Üldkohus, et komisjon tugines väärtelt eespool esitatud esimesele kriteeriumile, mis puudutab maksu või muude kohustuslike tasude olemasolu, järeldamaks, et toetusmeetmeid soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajatele rahastati riigi ressurssidest.

Üldkohus tuvastas ka, et komisjon rikkus õigusnormi, kui ta välistas 13. märtsi 2001. aasta kohtuotsusest PreussenElektra⁴⁵⁵ tuleneva kohtupraktika kohaldamise.

Vaidlustatud otsuses välistas komisjon selle kohtupraktika kohaldamise, sest toetusmeetmed soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajatele ei kujutanud endast „pelka hindade reguleerimise“ meetet. Siiski, vastupidi sellele, mida arvab komisjon, ei ole kohtuotsusest PreussenElektra tuleneva kohtupraktika kohase riigi ressursside ülekandmise välistamiseks määrav asjaolu, kas kõnealused meetmed kujutasid endast „pelka hindade reguleerimise“ meetet, vaid et riik oli kõnealuseid eraõiguslikke üksusi volitanud riigi ressursse haldama.

Seega selleks, et välistada kohtuotsusest PreussenElektra tuleneva kohtupraktika kohaldamine, oleks komisjon pidanud tõendama, et eelist soojus- ja elektrienergia koostootmise käitajatele ei andnud võrguettevõtjad oma rahalistest vahenditest, vaid et riik oli neid volitanud riigi ressursse haldama, kuid komisjon ei ole seda tõendanud.

Lisaks ei saanud komisjon õiguspäraselt tugineda ELTL artikli 107 lõike 1 soovitava toimele, et piirata kohtuotsusest PreussenElektra tuleneva kohtupraktika kohaldamine „pelga hindade reguleerimise“ juhtudega, sest seda artiklit ei saa kohaldada riigi tegevuse suhtes, mis selle kohaldamisalasse ei kuulu, käsitletaval juhul meetme suhtes, mille otsustab võtta riik, kuid mida rahastavad erakapitalil põhinevad ettevõtjad.

Teiseks, mis puudutab tasu – mille võrguettevõtjad võivad vesinikutootjatele kehtestada – ülempiiri, siis leidis komisjon, et see kujutas endast riigi ressurssidest loobumist, mille võis kvalifitseerida riigi ressursside ülekandmiseks.

Üldkohus tuletas siiski meelde, et kõnealune tasu ei kujuta endast riigi ressursside eespool esitatud esimese kriteeriumi kohaselt, kuivõrd puudub õiguslik kohustuslikkus. Sellest tuleneb, et tasu vähendamine vesinikutootjate jaoks ei saa samuti kujutada endast loobumist riigi ressurssidest.

Arvestades kõike eeltoodut, rahuldab Üldkohus tühistamishagi osas, milles komisjon tuvastas ekslikult, et kõik meetmed, millest Saksamaa Liitvabariik teatas, kujutavad endast riigi ressurssidest rahastatavat riigiabi.

28. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Scandlines Danmark ja Scandlines Deutschland vs. komisjon (T-390/20, [EU:T:2024:126](#))

Riigiabi – Fehmarni väina raudtee püsiühenduse riiklik rahastamine – Abi, mida Taani andis Femernile – Otsus, millega riigiabi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks – Üksikabi – Üleeuroopalist huvi pakkuv tähtis projekt – Abi vajalikkus – Proportsionaalsus – Abi positiivse ja negatiivse mõju kaalumise kaubandustingimustele ja moonutamata konkurentsi säilitamisele – Komisjoni teatis „Kriteeriumid, mis võimaldavad analüüsida üleeuroopalise tähtsusega projektide elluviimise toetamiseks antava riigiabi kokkusobivust siseturuga“

Üldkohus jättis rahuldamata tühistamishagi, mille esitasid laevandusettevõtjad Scandlines Danmark ApS ja Scandlines Deutschland GmbH komisjoni 20. märtsi 2020. aasta otsuse⁴⁵⁶ peale, milles leiti, et Taani antud toetusmeetmed riigi osalusega äriühingule Femern A/S Taani ja Saksamaa vahelise Fehmarni väina raudtee püsiühenduse kavandamiseks, ehitamiseks ja käitamiseks kujutab endast siseturuga kokkusobivat riigiabi. Sellega seoses selgitas Üldkohus komisjoni kontrolli mitmes osas makstavate abimeetmete üle. Üldkohus kontrollis ka seda, kuidas komisjon kohaldas oma teatise

⁴⁵⁵ 13. märtsi 2001. aasta kohtuotsus PreussenElektra (C-379/98, [EU:C:2001:160](#)).

⁴⁵⁶ Komisjoni 20. märtsi 2020. aasta otsus C(2020) 1683 (final) riigiabi SA.39078 – 2019/C (ex 2014/N) kohta, mida Taani andis ettevõtjale Femern A/S (ELT 2020, L 339, lk 1).

üleeuroopalise tähtsusega projektide elluviimise kohta⁴⁵⁷ (edaspidi „üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide teatis“) teatud punkte.

2008. aastal allkirjastasid Taani ja Saksamaa lepingu Fehmarni väina püsiühenduse projekti kohta, mis sisaldas ühelt poolt Läänemere veealust raudtee- ja maanteetunnelit Taani ja Saksamaa vahel (edaspidi „püsiühendus“) ning teiselt poolt Taani sisemaa maantee- ja raudteeühendust.

Taani riigi osalusega äriühing Femern vastutas püsiühenduse rahastamise, ehitamise ja käitamise eest. Femern sai kapitalisüstid, riigi garantiiga laenud ja Taani antud laenud ning hakkab alates püsiühenduse kasutuselevõtust kasutajatelt koguma kasutustasusid, et oma võlg tagasi maksta.

Taani ametiasutused teavitasid 2014. aasta lõpus komisjoni Fehmarni väina püsiühenduse rahastamismudelist. Ilma ametlikku uurimismenetlust algatamata otsustas komisjon jätta vastuväited teatatud meetmete kohta esitamata⁴⁵⁸.

Üldkohus tühistas 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsustega⁴⁵⁹ selle otsuse osaliselt. Femernile antud riikliku rahastamise puhul leidis Üldkohus, et komisjon oli rikkunud ELTL artikli 108 lõikest 3 tulenevat kohustust algatada tõsiste raskuste korral ametlik uurimismenetlus.

Pärast kõnealuste kohtuotsuste alusel ametliku uurimismenetluse algatamist leidis komisjon oma 20. märtsi 2020. aasta otsuses, et meetmed, mis seisnesid kapitalisüstides ning Femernile püsiühenduse kavandamiseks, ehitamiseks ja käitamiseks antud riigilaenude ja -garantiide kombinatsioonis, kujutasid endast ELTL artikli 107 lõike 3 punkti b alusel siseturuga kokkusobivat riigiabi⁴⁶⁰, kuivõrd nende eesmärk oli aidata kaasa üleeuroopalist huvi pakkuva tähtsa projekti elluviimisele.

Laevandusettevõtjad Scandlines Danmark ja Scandlines Deutschland esitasid Üldkohtule hagi selle otsuse tühistamiseks.

Üldkohtu hinnang

Arvestades asjaolu, et riigigarantiid ja -laenud anti Femernile järjestikuste osamaksetena, mida maksti püsiühenduse projekti edenemise alusel, heitsid hagejad komisjonile ette, et ta leidis vaidlustatud otsuses ekslikult, et erinevaid rahalisi toetusmeetmeid võib rühmitada kolmeks individuaalseks abiks, nimelt esimene, 2005. aastal kapitalisüstina antud abi, teine, 2009. aastal vastu võetud seaduse⁴⁶¹ alusel kapitalisüsti, riigigarantiide ja -laenudena antud abi ning kolmas, 2015. aastal vastu võetud seaduse⁴⁶² alusel riigilaenude ja -garantiidena antud abi.

Sellega seoses märkis Üldkohus, et mitut järjestikust riigi sekkumist võib käsitada ühe sekkumisena, kui järjestikused sekkumised – võttes eelkõige arvesse nende ajalist järjekorda, eesmärki ja ettevõtja olukorda nende sekkumiste hetkel – on niivõrd tihedalt omavahel seotud, et neid on võimatu eraldada. Kuna see tingimus oli täidetud kõigi 2009. aastal vastu võetud seaduse alusel ja 2015. aastal

⁴⁵⁷ Komisjoni 20. juuni 2014. aasta teatis kriteeriumide kohta, mis võimaldavad analüüsida üleeuroopalise tähtsusega projektide elluviimise toetamiseks antava riigiabi kokkusobivust siseturuga (ELT 2014, C 188, lk 4).

⁴⁵⁸ Komisjoni otsus C(2015) 5023 (final), mis käsitleb riigiabi SA.39078 (2014/N) (Taani), mis käsitleb Fehmarni väina püsiühenduse projekti rahastamist (ELT 2015, C 325, lk 5).

⁴⁵⁹ 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsused Scandlines Danmark ja Scandlines Deutschland vs. komisjon (T-630/15, [EU:T:2018:942](#)) ning Stena Line Scandinavia vs. komisjon (T-631/15, [EU:T:2018:944](#)).

⁴⁶⁰ Selle sätte kohaselt võib abi üleeuroopalist huvi pakkuva tähtsa projekti elluviimiseks lugeda siseturuga kokkusobivaks.

⁴⁶¹ 15. aprilli 2009. aasta seadus nr 285 Fehmarni väina püsiühenduse ja Taani sisemaaühenduste kavandamise kohta.

⁴⁶² 4. mai 2015. aasta seadus nr 575, mis käsitleb Fehmarni väina püsiühenduse ja Taani sisemaaühenduste ehitamist ja käitamist.

vastu võetud seaduse alusel antud toetuste puhul, ei teinud komisjon viga, kui liigitas need individuaalseks abiks. Sellest järeldub, et komisjon ei olnud ka kohustatud nõudma, et Taani ametiasutused teataksid talle eraldi igast Femernile nende seaduste alusel antud riigilaenust ja -garantiist.

Pealegi, arvestades, et Femernile 2005., 2009. ja 2015. aastal antud kolm individuaalset abi olid mõeldud ühe ja sama projekti rahastamiseks, ei ületanud komisjon oma kaalutusõiguse piire, kui ta kontrollis ühiselt nende kokkusobivust siseturuga. Komisjonil on võimalik ainult kogu abi arvesse võttes hinnata selle mõju konkurentsile mõne ETL artikli 107 lõikes 3 ette nähtud erandi uurimisel, eelkõige üleeuroopalist huvi pakuva tähtsa projekti puhul, mille elluviimine eeldab riikliku rahastuse väljamaksmist pika aja jooksul.

Üldkohus lükkas samuti tagasi tühistamisväite, mis tugineb ETL artikli 107 lõike 3 punkti b rikkumisele, kuna komisjon kvalifitseeris kõnealuse projekti vääralt üleeuroopalist huvi pakkuvaks projektiks ning järeldas ekslikult, et abi oli vajalik ja proportsionaalne.

Esiteks, mis puudutab püsiühenduse projekti kvalifitseerimist üleeuroopalist huvi pakkuvaks projektiks ETL artikli 107 lõike 3 punkti b tähenduses, siis tuletas Üldkohus meelde, et selles sättes ette nähtud mõistet „üleeuroopaline huvi“ tuleb tõlgendada kitsalt ning algatus kvalifitseerub üleeuroopalist huvi pakkuvaks projektiks üksnes siis, kui see on osa Euroopa riikidevahelisest programmist, mida toetavad ühiselt liikmesriikide valitsused, või kui see on seotud eri liikmesriikide kooskõlastatud tegevusega ühise ohu vastu võitlemiseks.

Komisjon täpsustas samuti mõistet „üleeuroopaline huvi“ üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide teatises, milles on esitatud kumulatiivsed üldkriteeriumid, mis peavad olema täidetud selleks, et projekt kuuluks selle mõiste alla, ning positiivsed näitajad, mis õigustavad komisjoni soodsamat seisukohta üleeuroopalist huvi pakkuvaks projektiks kvalifitseerimisel ja mille hulgas on projekti kaasrahastamine liidu fondist.

Kuna püsiühenduse projekt vastas üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide teatises sätestatud kumulatiivsetele üldkriteeriumidele ja oli lisaks sellele saanud liidu rahastuse, võis komisjon üksnes nende kriteeriumide ja näitajate alusel põhjendatult järeldada, et püsiühenduse projekt on üleeuroopalist huvi pakkuv projekt.

Teiseks märkis Üldkohus abi vajalikkuse kohta, et ETL artikli 107 lõike 3 punkti b kontekstis peab abi, mis on ette nähtud üleeuroopalist huvi pakuva tähtsa projekti elluviimiseks – selleks, et see oleks siseturuga kokkusobiv – olema ergutava mõjuga abi saavale ettevõtjale. Selleks tuleb tõendada, et kavandatava abita ei tehtaks investeeringut kõnealuse projekti elluviimiseks. Selle kohta tuletas Üldkohus meelde, et järeldus, et abi ei ole vajalik, võib tuleneda eelkõige asjaolust, et huvitatud ettevõtja on enne pädevatele ametivõimudele abitaotluse esitamist abiprojekti juba käivitanud või isegi lõpule viinud, mis välistab selle, et kõnealusel abil võiks olla ergutav roll (abitaotluse varasema esitamise kriteerium).

Viimasega seoses nõustus Üldkohus komisjoni argumentidega, mille kohaselt käsitletaval juhul oli abitaotluse varasema esitamise kriteerium täidetud, sest abitaotlus oli Femerni asutamisega lahutamatu seotud. Selle kohta rõhutas Üldkohus, et Femern kui eriotstarbeline äriühing, mille avaliku sektori asutused asutasid püsiühenduse projekti elluviimiseks, sõltub riiklikust rahastamisest kuni püsiühenduse kasutuselevõtuni. Samuti, kuivõrd komisjon võis kontrollida ühiselt kogu Femernile alates selle loomisest antud rahastamise kokkusobivust siseturuga, ei pidanud taotluse varasema esitamise kriteeriumi kontrollima iga kolme individuaalse abi puhul.

Samuti ei teinud komisjon viga, kui ta leidis, et vastupidine stsenaarium, mida võeti teatatud abi vajaduse hindamisel vastavalt üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide teatisele arvesse, seisnes alternatiivse projekti puudumises. Täpsemalt ei ole hagejad ja menetlusse astujad tõendanud,

et eksisteeris võrreldava mahu või ulatusega või püsiühenduse projektiga samaväärset kasu toov alternatiivne projekt, mida oli võimalik ellu viia ilma abita.

Üldkohus lükkas tagasi ka etteheite, et komisjon tegi ilmseid hindamisvigu, kui ta tugines püsiühenduse projekti sisemise tulumäära (abi vajalikkus) ja rahastamispuudujäägi (abi proportsionaalsus) arvutamisel 40 aasta pikkusele elueale, samas kui püsiühenduse projekti eluiga on 120 aastat.

Selle kohta tuletas Üldkohus meelde ühelt poolt, et üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide teatise punkti 30 kohaselt peab komisjon alternatiivse projekti puudumisel kontrollima, et abisumma ei ületaks abi saava projekti piisavat kasumlikkust tagavat miinimumi, kusjuures tuleb arvesse võtta kõiki asjasse puutuvaid eeldatavaid kulusid ja tulusid projekti kestuse jooksul. Kuivõrd seda viidet kestusele tuleb mõista nii, et sellega peetakse silmas investeerimisprojekti majanduslikku eluiga, mitte taristu tehnilist eluiga, ei teinud komisjon viga, kui ta võttis arvesse investorite turukäitumist, et arvutada sisemine tulumäär investeeringu 40 aasta pikkuse majandusliku eluea põhjal.

Teiselt poolt määratakse abi maksimumsumma vastavalt üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide teatise punktile 31 kindlaks, lähtudes rahastamispuudujäägist, mis vastab positiivsete ja negatiivsete rahavoogude vahele investeeringu eluea jooksul. Kuna rahastamispuudujäägi analüüsi eesmärk on teha kindlaks see, mil määral saab projekti turutingimustel rahastada, ei saa komisjonile ette heita, et ta võttis analüüsi tegemisel arvesse kestust, millega mõistlik investor oleks arvestanud, s.o hinnanguliselt 40 aastat.

Kolmandaks märkis Üldkohus abi proportsionaalsuse kohta kõigepealt, et hagejad ei saa komisjonile ette heita sellise garantii või laenuna antava abi ajalise piiramise nõude rikkumist, mis tuleneb üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide teatisest, kuivõrd vaidlustatud otsuses on täpsustatud ühelt poolt, et kõik riigigarantiiga laenude lepingud peavad olema lõpetatud ja kõik riigilaenud tagasi makstud hiljemalt 16 aastat pärast püsiühenduse käitamise algust, ning teiselt poolt, et Taani ametiasutustel ei ole lubatud anda Femernile selliseid laene ja garantiisid summas, mis ületab 69,3 miljardi Taani krooni (ligikaudu 9,3 miljardi euro) suurust maksimaalset garantiisummat.

Järgmiseks ei ole komisjon alahinnanud Femerni tulusid, et suurendada kunstlikult rahastamispuudujääki. Ühelt poolt ei nõua üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide teatis, et tulud kataksid projekti kõik kulud. Teiselt poolt ei ole hagejad ja menetlusse astujad esitanud tõendit, et komisjoni valitust erinev maanteeliikluse hinnastruktuur tooks automaatselt kaasa tulude suurenemise nõudluse elastsuse ja turukonkurentsi tõttu.

Lõpuks ei rikkunud komisjon üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide teatist, kui ta võttis rahastamispuudujäägi arvutamisel abikõlblike kulude hulgas arvesse püsiühenduse käitamise kulud. Nimelt ei too nende kulude arvamine investeerimisprojekti negatiivsete rahavoogude hulka kaasa tegevusabi andmist, sest püsiühenduse käitamise tulu, mida tuleb arvesse võtta ka positiivsete rahavoogude puhul, ületab oluliselt käitamiskulusid. Lisaks ei ole esitatud ühtegi tõendit, mis võiks kahtluse alla seada komisjoni selgitusi selle toetuseks, et need kulud lisati rahastamispuudujäägi analüüsi.

Arvestades kõiki eeltoodud kaalutlusi, jättis Üldkohus vaidlustatud otsuse tühistamise hagi rahuldamata.

28. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Taani vs. komisjon (T-364/20, [EU:T:2024:125](#))

Riigiabi – Fehmarni väina raudtee püsiühenduse riiklik rahastamine – Abi, mida Taani andis Femernile – Otsus, millega riigiabi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks – Tühistamishagi – Eraldatavus – Vastuvõetavus – Mõiste „ettevõtja” – Mõiste „majandustegevus” – Raudtee püsiühenduse ehitamise ja käitamise tegevused – Mõju liikmesriikidevahelisele kaubandusele ja konkurentsi moonutamine

Üldkohus jättis rahuldamata Taani Kuningriigi esitatud osalise tühistamishagi Euroopa Komisjoni 20. märtsi 2020. aasta otsuse⁴⁶³ peale, milles ta oli järeldanud, et Taani antud toetusmeetmed riigi osalusega äriühingule Femern A/S Taani ja Saksamaa vahelise Fehmarni väina raudtee püsiühenduse kavandamiseks, ehitamiseks ja käitamiseks kujutavad endast siseturuga kokkusobivat riigiabi. Nii toimides esitas Üldkohus täpsustused mõiste „majandustegevus“ kohta, mille suhtes kohaldatakse liidu konkurentsioigust.

2008. aastal allkirjastasid Taani ja Saksamaa lepingu Fehmarni väina püsiühenduse projekti kohta, mis sisaldas ühelt poolt Läänemere veealust raudtee- ja maanteetunnelit Taani ja Saksamaa vahel (edaspidi „püsiühendus“) ning teiselt poolt Taani sisemaa maantee- ja raudteeühendust.

Taani riigi osalusega äriühing Femern vastutas püsiühenduse rahastamise, ehitamise ja käitamise eest. Femern sai kapitalisüstid, riigi garantiiga laenu ja Taani antud laenu ning hakkab alates püsiühenduse kasutuselevõtust kasutajatelt koguma kasutustasusid, et oma võlg tagasi maksta.

Taani ametiasutused teavitasid 2014. aasta lõpus komisjoni Fehmarni väina püsiühenduse rahastamismudelitest. Ilma ametlikku uurimismenetlust algatamata otsustas komisjon jätta vastuväited teatatud meetmete kohta esitamata⁴⁶⁴.

Üldkohus tühistas 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsustega⁴⁶⁵ selle otsuse osaliselt. Femernile antud riikliku rahastamise puhul leidis Üldkohus, et komisjon oli rikkunud ELTL artikli 108 lõikest 3 tulenevat kohustust algatada tõsiste raskuste korral ametlik uurimismenetlus.

Pärast kõnealuste kohtuotsuste alusel ametliku uurimismenetluse algatamist leidis komisjon oma 20. märtsi 2020. aasta otsuses, et meetmed, mis seisnesid kapitalisüstides ning Femernile püsiühenduse kavandamiseks, ehitamiseks ja käitamiseks antud riigilaenu ja -garantiide kombinatsioonis, kujutasid endast ELTL artikli 107 lõike 3 punkti b alusel siseturuga kokkusobivat riigiabi⁴⁶⁶.

Taani esitas selle otsuse peale Üldkohtule tühistamishagi osas, milles Femerni riiklik rahastamine on kvalifitseeritud riigiabiks ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

Üldkohtu hinnang

Esimesena lükkas Üldkohus tagasi Taani väite, et komisjon rikkus õigusnormi, kui ta kohaldas Femerni tegevuse suhtes liidu konkurentsieeskirju, kuigi tema tegevus on seotud avaliku võimu eesõiguste teostamisega.

Kohtupraktika kohaselt ei ole avaliku võimu tegevusel või avaliku võimu eesõiguste teostamisega seotud tegevusel majanduslikku laadi, mis õigustaks EL toimimise lepingus ette nähtud konkurentsieeskirjade kohaldamist.

Sellega seoses tuvastas Üldkohus alustuseks, et komisjon ei rikkunud õigusnormi, kui ta leidis vaidlustatud otsuses, et üksus teostab avaliku võimu eesõigusi, kui tema tegevus on oma olemuse, eesmärgi ning selle suhtes kohaldatavate eeskirjade poolest seotud riigi põhifunktsioonidega.

⁴⁶³ Komisjoni 20. märtsi 2020. aasta otsus C(2020) 1683 (final) riigiabi SA.39078 – 2019/C (ex 2014/N) kohta, mida Taani andis ettevõtjale Femern A/S (ELT 2020, L 339, lk 1).

⁴⁶⁴ Komisjoni otsus C(2015) 5023 (final), mis käsitleb riigiabi SA.39078 (2014/N) (Taani), mis käsitleb Fehmarni väina püsiühenduse projekti rahastamist (ELT 2015, C 325, lk 5).

⁴⁶⁵ 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsused Scandlines Danmark ja Scandlines Deutschland vs. komisjon (T-630/15, [EU:T:2018:942](#)) ning Stena Line Scandinavia vs. komisjon (T-631/15, [EU:T:2018:944](#)).

⁴⁶⁶ Selle sätte kohaselt võib abi üleeuroopalist huvi pakkuva tähtsa projekti elluviimiseks lugeda siseturuga kokkusobivaks.

Seda täpsustanud, märkis Üldkohus, et teave, mille Taani ametiasutused esitasid komisjonile ametliku uurimismenetluse jooksul, ei kujutanud endast teavet, mis eraldi või tervikuna võetuna võimaldaks järeldada, et püsiühenduse ehitamine ja käitamine Femerni poolt on seotud avaliku võimu eesõiguste teostamisega.

Täpsemalt ei piisa asjaolust, et Femern on avaliku võimu range kontrolli all ja kohustatud järgima teatavaid riigiasutuste suhtes kohaldatavaid avalik-õiguslikke kohustusi, selleks, et tegevus oleks seotud avaliku võimu eesõiguste teostamisega. Lisaks, kuigi Femerni tegevuse eesmärk on tagada rahvusvahelise lepingu rakendamine, ei sisalda Fehmarni väina leping ühtki sätet, mis võimaldaks järeldada, et püsiühenduse ehitamine ja käitamine kui sellised on avaliku võimu eesõiguste teostamisega seotud tegevus. Pealegi ei tähenda tegevussektori liberaliseerimata jätmine, et tegevus on põhimõtteliselt seotud avaliku võimu eesõiguste teostamisega.

Samuti ei saa komisjonile ette heita, et ta ei uurinud üksikasjalikult, kas Femernile maanteeametina ja raudteetaristu-ettevõtjana delegeeritud ülesanded ning püsiühenduse ohutusplaanide koostamine on seotud avaliku võimu eesõiguste teostamisega, kuna Taani ei tuginenud sellele argumendile ametliku uurimismenetluse käigus sõnaselgelt.

Teisena lükkas Üldkohus tagasi etteheited selle kohta, et komisjon rikkus õigusnormi, kui leidis, et püsiühenduse käitamine on majandustegevus, mille suhtes kohaldatakse liidu konkurentsioigust.

Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on konkurentsioiguse valdkonnas liidu õigusnormide kohaldamisel ettevõtja majandustegevusega tegelev mis tahes üksus ning majandustegevus on mis tahes tegevus, mis seisneb kaupade või teenuste pakkumises teataval turul. Selleks et teha kindlaks, kas üksus tegeleb majandustegevusega, peab komisjon seega tõendama, et üksus pakub kaupu või teenuseid turul, kus ta konkureerib kasumit taotlevate ettevõtjatega.

Sellest kohtupraktikast lähtudes jättis Üldkohus kõigepealt kõrvale Taani esitatud kriitika vaidlustatud otsuses tehtud järelduse peale, mille kohaselt teenused, mida Femern hakkab pakkuma pärast püsiühenduse kasutuselevõttu, konkureerivad otseselt teenustega, mida pakub kasumi eesmärgil juba tegutsev parvlaevaettevõtja. Isegi kui Femern ja parvlaevaettevõtja pakuvad teatud aspektide poolest erinevaid teenuseid, tegutsevad nad samal turul, nimelt Fehmarni väina ületavate veoteenuste turul, kus tarbijatel on tulevikus valik selle ettevõtja pakutavate teenuste ja Femerni pakutavate teenuste vahel, mis on seotud püsiühenduse käitamisega. Samuti on komisjon kindlaks teinud ka Fehmarni väina ületamise alternatiiviks olevate teiste transpordiühenduste turu.

Seejärel märkis Üldkohus, et komisjon ei teinud hindamisviga, kui ta leidis, et püsiühenduse kasutamise tasulisus on oluline tegur selle ühenduse käitamise liigitamisel majandustegevuseks. Seega, kui liikmesriik otsustab, nagu käsitletavas asjas, seada taristu kasutamise tingimuseks tasu maksmise, et teenida tulu, mis on ette nähtud eelkõige taristu kavandamise ja ehitamise rahastamiseks võetud võla tagasimaksmiseks, tuleb taristut pidada majanduslikult kasutatavaks.

Lõpuks kinnitas Üldkohus komisjoni järeldust, et püsiühenduse ehitustegevus on majanduslikku laadi, kui see on selle taristu majandusliku kasutamise lahutamatu seotud.

Selle kohta tuletas Üldkohus meelde, et transporditaristu äriline kasutamine ja ehitamine niisuguseks äriliseks kasutamiseks võib kujutada endast majandustegevust. Selles kontekstis on nimelt otsustatud⁴⁶⁷, et komisjon võis põhjendatult järeldada, et lennujaama käitamine ja lennujaama uue lennuraja ehitamine on lahutamatu seotud, kuna lennujaamatasud kujutavad endast uue raja rahastamise peamist allikat ning uue raja käitamine on osa lennujaama majandustegevusest. Nendes kohtuotsustes kehtestatud põhimõtteid ei saa aga piirata üksnes juhtumiga, mil laiendatakse

⁴⁶⁷ 19. detsembri 2012. aasta kohtuotsus *Mitteldeutsche Flughafen ja Flughafen Leipzig-Halle vs. komisjon* (C-288/11 P, [EU:C:2012:821](#)) ning 24. märtsi 2011. aasta kohtuotsus *Freistaat Sachsen ja Land Sachsen-Anhalt vs. komisjon* (T-443/08 ja T-455/08, [EU:T:2011:117](#)).

olemasolevat transporditaristut, mida kasutatakse majanduslikult, vaid see võib puudutada ka uue taristu ehitamist, mis on mõeldud majanduslikuks kasutamiseks edaspidi, nagu kõnealusel juhul.

Taani väite kohta, et sisuliselt ei olnud Femern ehitusetapis ühelgi turul esindatud, rõhutas Üldkohus, et Femern hakkab püsiühenduse käitamistulu kasutama eelkõige püsiühenduse kavandamiseks ja ehitamiseks võetud laenude tagasimaksmiseks. Kui ehitustegevust peetaks käitamisest eraldatavaks ja seega mittemajanduslikuks, ei saaks püsiühenduse ehitamiseks saadud soodustingimustel rahastamist liigitada riigiabiks. Sellest järeldub, et Femern saaks püsiühenduse käitamise etapis kasu võimalusest kasutada subsideeritud taristut, mis annaks talle majandusliku eelise, mida ta tavapärastes turustingimustes ei oleks saanud. Seega järeldas Üldkohus, et riigiabi eeskirjade soovitava toime säilitamisega on vastuolus ka püsiühenduse ehitamise ja käitamise eraldamine põhjusel, et püsiühendust ei võeta kasutusele enne, kui selle ehitamine on lõpetatud.

Pealegi ei takista ka asjaolu, et Taani seadusega antakse püsiühenduse ehitamine ja käitamine üksnes Femernile, kõnealuse tegevuse käsitamist majandustegevusena, kuna püsiühenduse käitamine seisneb transporditeenuste pakkumises liberaliseeritud ja konkurentsile avatud turul. Vastasel juhul piisaks konkurentsieeskirjade kohaldamisest kõrvalehoidmiseks sellest, kui liikmesriik annab ainuõigused üksusele, kes on nimetatud liberaliseeritud turul teenuseid pakkuma.

Arvestades kõiki neid kaalutlusi, jättis Üldkohus rahuldamata hagi vaidlustatud otsuse osaliseks tühistamiseks.

10. aprilli 2024. aasta kohtuotsus Danske Slagtermestre vs. komisjon (T-486/18 RENV, [EU:T:2024:217](#))

Riigiabi – Heitveetasude kord – Konkurendi kaebus – Otsus, millega esialgse uurimise tulemusel tuvastatakse riigiabi puudumine – Erapooletuse nõue – Objektivne erapooletus – Mõiste „eelis” – Turumajanduse tingimustes tegutseva eraettevõtja põhimõte – Lisanduva kasumlikkuse eelanalüüs – Komisjoni teatis riigiabi mõiste kohta

Üldkohus, kes lahendas asja pärast selle tagasisaatmist Euroopa Kohtust, tühistas komisjoni otsuse⁴⁶⁸, milles komisjon tuvastas, et Taani õigusnormid, mis käsitlevad heitvee puhastamisega tegelevatele ettevõtjatele makstavaid tasusid, ei too kaasa riigiabi suurtele tapamajadele. Sellega seoses esitas Üldkohus ühest küljest täpsustusi komisjoni erapooletuse nõude kohta ja teisest küljest turumajanduse tingimustes tegutseva eraettevõtja põhimõtte kohaldamise kohta sellises kontekstis nagu käsitletav asi. Viimati nimetatud küsimuses meenutas Üldkohus sealhulgas komisjoni kohustust järgida kriteeriume, mis on esitatud tema teatises riigiabi mõiste kohta⁴⁶⁹.

2013. aastal vastu võetud seadusega⁴⁷⁰ (edaspidi „2013. aasta seadus”) asendas Taani korra, mis nägi ette ühikupõhise tasu ühe kuupmeetri vee kohta kõigile sama veepuhastiga ühendatud veetarbijatele, astmeliselt väheneva mudeliga, mis näeb ette, et heitvee kuupmeetri tasu sõltub kanalisatsiooni lastud heitvee kogusest (edaspidi „astmelised tasud”). See uus tasumudel nägi sisuliselt ette kuupmeetri hinna vähendamise alates teatud kogusest kanalisatsiooni lastud heitveest, mille tagajärjel vähendati kõige suuremate veetarbijate tasu.

⁴⁶⁸ Komisjoni 19. aprilli 2018. aasta otsus C(2018) 2259 (final), mis puudutab riigiabi SA.37433 (2017/FC) – Taani (edaspidi „vaidlustatud otsus”).

⁴⁶⁹ Komisjoni teatis riigiabi mõiste kohta [ELTL] artikli 107 lõike 1 tähenduses (ELT 2016, C 262, lk 1).

⁴⁷⁰ Seadus nr 902/2013, millega muudetakse seadust, mis näeb ette eeskirjad tasude kohta, mida tuleb maksta heitvee puhastamisega tegelevatel ettevõtjatel (heitvee äravoolu tasude struktuur, mis annab loa kehtestada eriti saastunud heitvee jms puhastamiseks eritasud).

Danske Slagtermestre, kutseühing, kes enda sõnul esindab Taani väikeseid lihapoode, tapamaju, hulgimüüjaid ja töötlemisettevõtjaid, esitas komisjonile kaebuse, kuna tema sõnul oli viidatud seadusega antud suurtele tapamajadele riigiabi heitveetasude vähendamise vormis.

Komisjon järeldas oma 19. aprilli 2018. aasta otsuses, et 2013. aasta seadusega kehtestatud astmelised tasud ei andnud konkreetsetele ettevõtjatele mingit erilist eelist ega kujutanud seetõttu endast riigiabi ETL artikli 107 lõike 1 tähenduses. Selle järelduse põhjendamiseks leidis komisjon viitega oma teatisele riigiabi mõiste kohta, et turumajanduse tingimustes tegutsev eraettevõtja oleks samuti rakendanud astmelist mudelit.

Danske Slagtermestre esitas Üldkohtule hagi selle otsuse tühistamiseks.

Üldkohus jättis 1. detsembri 2020. aasta määrusega⁴⁷¹ hagi vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata, kuna Danske Slagtermestrel puudus õigus hagi esitada. Apellatsioonistmes leidis Euroopa Kohus, et sellel kutseühingul oli õigus hagi esitada, tühistas viidatud kohtumääruse ja saatis kohtuasja tagasi Üldkohtule sisulise otsuse tegemiseks⁴⁷².

Üldkohtu hinnang

Esiteks analüüsis Üldkohus tühistamisväidet, mille kohaselt komisjon oli rikkunud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 41 lõikes 1 toodud erapooletuse nõuet. Hageja sõnul oli seda nõuet vaidlustatud otsuse vastuvõtmisel rikutud, kuna konkurentsi eest vastutav komisjoni liige, kes sellele otsusele alla oli kirjutanud, oli Taani valitsuse ministrina samuti teinud koostööd 2013. aasta seaduse vastuvõtmisel.

Sellega seoses tuletas Üldkohus meelde, et liidu institutsioonidel, organitel ja asutustel tuleb täita erapooletuse nõuet, eelkõige selle objektiivset erapooletust puudutavas osas, mis tähendab, et asjaomane institutsioon peab pakkuma piisavaid tagatisi, et välistada mis tahes põhjendatud kahtlused võimaliku eelarvamuse suhtes, kuna ka näivusel võib olla tähtsus.

Pärast seda täpsustust märkis Üldkohus esimesena, et 2013. aasta seaduse eelnõu esitamise ja vastuvõtmise ajal oli konkurentsi eest vastutav komisjoni liige, kes vaidlustatud otsusele alla kirjutas, Taani Kuningriigi majandus- ja siseminister ning asepeaminister. Teisena leidis ta, et kuna astmelised tasud mõjutavad eeldatavasti üksikisikute ja ettevõtjate kulusid, siis oli mõistlik asuda seisukohale, et need võidi välja pakkuda kokkuleppel selle ministriga. Kolmandana oli kõnealune komisjoni liige võtnud riigi tasandil avalikult ja sõnaselgelt seisukoha astmeliste tasude poolt.

Neid asjaolusid arvestades leidis Üldkohus, et võib õiguspäraselt asuda seisukohale, et asjaomane komisjoni liige oli huvitatud sellest, et 2013. aasta seaduses ette nähtud heitveetasu ei seataks kahtluse alla põhjusel, et see võib olla riigiabi käsitlevate liidu õigusnormide seisukohast õigusvastane.

Seejärel kontrollis Üldkohus, kas vaidlustatud otsuse vastuvõtmise menetlus andis piisavaid tagatisi, et välistada, et selline huvi varjutab seda menetlust erapooletuse nõude rikkumisega.

Selle kohta rõhutas Üldkohus, et vaatamata sellele, et otsuste vastuvõtmise viis komisjonis oli kollegiaalne, vastutas asjaomane komisjoni liige vaidlustatud otsuse ettevalmistamise eest ja oli ühtlasi ainus selle otsuse allkirjastanud isik.

Selline olukord võib aga kolmandatel isikutel tekitada põhjendatud kahtlusi kõnealuse komisjoni liikme võimaliku eelarvamuse suhtes ja seda sõltumata tema isiklikust käitumisest. Seetõttu ei

⁴⁷¹ 1. detsembri 2020. aasta kohtumäärus Danske Slagtermestre vs. komisjon (T-486/18, [EU:T:2020:576](#)).

⁴⁷² 30. juuni 2022. aasta kohtuotsus Danske Slagtermestre vs. komisjon (C-99/21 P, [EU:C:2022:510](#)).

andnud menetlus, mille tulemusel vaidlustatud otsus vastu võeti, piisavalt objektiivse erapooletuse tagatisi.

Teiseks hindas Üldkohus ammendavuse huvides tühistamisväidet, mille kohaselt oli komisjon rikkunud ETL artikli 107 lõiget 1, kui ta järeldas vääralt, et astmeliste tasude kehtestamisega ei antud teatud ettevõtjatele eelist.

Olles kinnitanud, et komisjon on põhjendatult uurinud eraettevõtja kriteeriumist lähtudes, kas esines eelis, märkis Üldkohus kõigepealt, et seega pidi komisjon kindlaks tegema, kas ettevõtjad, kellele vähendatud heitveetasu kohaldati, oleks saanud võrreldava eelise tavapäraselt ettevaatliku ja hoolsa eraettevõtja ees, võttes eelkõige arvesse tema kasumlikkuse perspektiive.

Kuna komisjon kohaldas selles analüüsis kasumlikkuse eelanalüüsi meetodit, mis on ette nähtud riigiabi mõistet käsitleva teatise punktis 228, siis rõhutas Üldkohus samuti, et komisjon on selle teatise vastuvõtmisega piiranud oma kaalutusõigust seoses selles esitatud täpsustustega, mis on seotud riigiabi mõistega. Teatise punkti 228 kohaselt pidi komisjon iga reoveepuhastiga ühendatud ettevõtja puhul seega analüüsima, kas astmeliste tasude alusel makstav heitveetasu võis katta kulud, mis tulenevad sellest, et nimetatud ettevõtja kasutab seda taristut.

Kuna aga komisjon tugines üksnes keskmistele andmetele kuue omavalitsusüksuse (Taani 98 omavalitsusüksusest) kogukulude ja kogutulude kohta, eiras ta riigiabi mõistet käsitleva teatise punkti 228 ja seega piire, mille ta ise kehtestas oma kaalutusõigusele selle teatise vastuvõtmisega.

Isegi kui asuda seisukohale, et komisjon võis kohaldada kasumlikkuse eelanalüüsi meetodit ilma iga kasutajat analüüsimata, oleks ta igal juhul vähemalt pidanud olema võimeline kontrollima, et astmelised tasud võimaldavad tõenäoliselt omistada kasutajatele lisakulusid, st kulusid, mis on otseselt tingitud sellest, et nad kasutavad reoveepuhastit.

Vaidlustatud otsuses aga peeti kõiki kulusid, mis ei olnud seotud tarbitud vee kogusega, püsikuludeks ja seega jaotati need kõigi eri kasutajate vahel, isegi kui sellised kulud tekkisid ainult üksi seetõttu, et konkreetne kasutaja asus võrgus. Seetõttu ei saanud komisjon kinnitada, et ta kontrollis, kas heitveetasu, mis määrati kindlaks astmelise mudeli alusel, võimaldas katta keskpikas perspektiivis lisakulud.

Seetõttu rikkus komisjon kaalutusõiguse piire, mille ta oli endale seadnud riigiabi mõistet käsitleva teatise vastuvõtmisega, kui ta järeldas, et heitveetasu oli kooskõlas eraettevõtja põhimõttega.

Seejärel tuletas Üldkohus meelde, et kui avalik-õigusliku ettevõtja sekkumine jätab tähelepanuta mis tahes kasumlikkuse perspektiivi, olgu see kas või pikaajaline perspektiiv, ei saa seda pidada eraettevõtja põhimõttega kooskõlas olevaks. Siiski tuvastas komisjon vaidlustatud otsuses, et astmeliste tasude alusel kehtestatud hinnaalandused võivad vastata eraettevõtja põhimõttele ainult tingimusel, et heitveetasu katab reoveepuhastite käitajate kulud.

Kuna komisjon ei analüüsinud, kas astmelised tasud võimaldasid reoveepuhastite käitajatel jätta endale kasumimarginaali, ehkki oli selge, et need uued tasumäärad toovad tervikuna kaasa heitveetasu summa vähenemise, võrreldes sellele eelnenud ühikupõhise tasu süsteemiga, siis rikkus ta samuti kasumlikkuse nõuet ja seetõttu eraettevõtja põhimõtet. Seega tuletas Üldkohus meelde, et kasumlikkuse eelanalüüs, mis on määratletud riigiabi mõistet käsitleva teatise punktis 228, tähendab, et komisjoni uuritud riigisisene meede aitab „olemuslikult“ kaasa taristuettevõtja kasumlikkusele, mistõttu selleks, et meede oleks kooskõlas eraettevõtja põhimõttega, peab see kas või pikas perspektiivis sellist kasumlikkust suurendama, mitte seda vähendama.

Lõpuks järeldas komisjon vaidlustatud otsuses vääralt, et eraettevõtja oleks võtnud arvesse asjaolu, et veepuhastustasude kõrgel tasemel hoidmine toob kaasa ohu, et kõige suuremad veetarbijad

otsustavad lahkuda reoveepuhastamise tsentraliseeritud võrgust, kuna sellise võrgust lahkumise oht oli hüpoteetiline ja piisavalt põhjendamata.

Seega järeldas Üldkohus, et komisjon rikkus ELTL artikli 107 lõiget 1 ja teatist riigiabi mõiste kohta, kui ta leidis, et heitveetasu ei too kaasa eelist, kuna ka eraettevõtja oleks selle kasuks otsustanud.

Kõike eelnevat silmas pidades tühistas Üldkohus vaidlustatud otsuse.

2. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus European Food jt vs. komisjon (liidetud kohtuasjad T-624/15 RENV, T-694/15 RENV ja T-704/15 RENV, [EU:T:2024:659](#))

Riigiabi – ELTL artiklid 107 ja 108 – Kahepoolne investeerimisleping – Vahekohtuklausel – Rumeenia – Ühinemine Euroopa Liiduga – Enne ühinemist maksustiimulite kava kehtetuks tunnistamine – Vahekohtuotsus, millega pärast ühinemist kohustatakse maksma kahjuhüvitist – Otsus, millega tunnistatakse abi siseturuga kokkusobimatuks ning kohustatakse see tagasi nõudma – ELTL artikli 351 esimene lõik – Põhjendamiskohustus – Mõiste „riigiabi“ – Eelis – Valikulisus – Riigiga seostatavus – Siseturuga kokkusobivus – Abi ebasoodsas olukorras olevate piirkondade majandusarengu edendamiseks – Tagasinõudmine – Mõiste „majandusüksus“ – Õiguspärane ootus – Õigus olla ära kuulatud

Üldkohus, kellele Euroopa Kohus saatis kohtuasja tagasi uueks arutamiseks, jättis rahuldamata hagid, mis olid esitatud komisjoni otsuse⁴⁷³ peale, millega viimane tunnistas Rumeenia poolt vahekohtuotsuse alusel Rootsi investoritele hüvitise maksmise siseturuga kokkusobimatuks. Sellega seoses täpsustas ta ELTL artikli 351 esimese lõigu ulatust, mille kohaselt aluslepingute sätted ei mõjuta õigusi ja kohustusi, mis tulenevad lepingutest, mis liikmesriigid on sõlminud enne liiduga ühinemist ühe või mitme kolmanda riigiga. Lisaks analüüsis Üldkohus abimeetmest kasusaajate kindlakstegemist olukorras, kus tegemist on ühe majandusüksusega.

Rootsi Kuningriik ja Rumeenia sõlmisid 29. mail 2002 kahepoolse investeringute edendamise ja vastastikuse kaitsmise lepingu (edaspidi „kahepoolne investeerimisleping“), mis nägi ette teatavad kaitsemeetmed (sealhulgas investeringutele, milles lepiti kokku enne kahepoolse investeerimislepingu jõustumist), kui ühe riigi investorid investeerivad teise riiki. Lisaks nägi kahepoolne investeerimisleping ette, et vaidlused investorite ja alla kirjutanud riikide vahel lahendatakse Rahvusvahelise Investeringuvaidluste Lahendamise Keskuse (ICSID) egiidi all tegutsevas vahekohtus vastavalt ICSID konventsioonile⁴⁷⁴.

Rumeenia valitsus tunnistas Rumeenia Euroopa Liiduga ühinemisläbirääkimiste raames 2005. aastal kehtetuks 1998. aastal kehtestatud ebasoodsas olukorras olevate piirkondade investoritele mõeldud riikliku maksustiimulite kava (edaspidi „maksustiimulite kava“).

Mitu European Food and Drinks Groupi (EFDG) kuuluvat äriühingut, mille enamusaktsionärid on Rootsi kodanikud Ioan ja Viorel Micula, olid varem teinud investeringuid maksustiimulite kavaga hõlmatud ebasoodsas olukorras olevas piirkonnas. Ioan ja Viorel Micula ning kolm kontserni äriühingut (edaspidi „vahekohtumenetluse hagejad“) leidsid, et maksustiimulite kava kehtetuks tunnistades rikkus Rumeenia oma kohustust tagada kahepoolse investeerimislepingu järgi nende investeringute õiglane ja võrdne kohtlemine, ning palusid moodustada vahekohtu, et see mõistaks tekitatud kahju eest välja hüvitise. Vahekohus mõistis 11. detsembri 2013. aasta otsusega Rumeenialt vahekohtumenetluse hagejate kasuks välja kahjuhüvitise summas 178 miljonit eurot.

⁴⁷³ Komisjoni 30. märtsi 2015. aasta otsus (EL) 2015/1470 Rumeenia antud riigiabi SA.38517 (2014/C) (ex 2014/NN) kohta – Vahekohtu 11. detsembri 2013. aasta otsus juhtumis Micula vs. Rumeenia (ELT 2015, L 232, lk 43; edaspidi „vaidlusalune otsus“).

⁴⁷⁴ 18. märtsil 1965 sõlmitud riikide ja teiste riikide kodanike vaheliste investeringuvaidluste lahendamise konventsioon.

Komisjon teavitas 1. oktoobri 2014. aasta kirjas Rumeeniat oma otsusest algetada ELTL artikli 108 lõikes 2 sätestatud ametlik uurimismenetlus seoses Rumeenia poolt vahekohtuotsuse osalise täitmisega 2014. aasta alguses ja seoses selle mis tahes edasise rakendamise või täitmisega.

Vaidlusaluses otsuses, mille komisjon võttis vastu 30. märtsil 2015, leidis ta, et eespool nimetatud hüvitis maksti välja ühele majandusüksusele, mille moodustasid Ioan ja Viorel Micula ning neile kuuluv äriühingute kontsern. Ta kvalifitseeris selle hüvitise maksmise siseturuga kokkusobimatuks riigiabi, keelas selle rakendamise ja kohustas juba väljamakstud summad tagasi nõudma.

Üldkohus, kellele esitati mitu hagi, tühistas selle otsuse⁴⁷⁵, põhjendades tühistamist sisuliselt sellega, et komisjon kohaldas oma pädevust tagasiulatuvalt asjaoludele, mis leidsid aset enne Rumeenia ühinemist liiduga 1. jaanuaril 2007.

Euroopa Kohtu suurkoda tühistas viimati nimetatud kohtuotsuse ja saatis kohtuasja tagasi Üldkohtule⁴⁷⁶, et viimane teeks otsuse talle esitatud väidete ja argumentide kohta, mille kohta ta ei olnud otsust teinud.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus leidis hagide põhjendatuse kohta esiteks, et vaidlusalune otsus ei ole vastuolus ELTL artikliga 351, mille kohaselt ei mõjuta aluslepingute sätteid õigusi ja kohustusi, mis tulenevad enne ühinemist liikmesriigi ja kolmandate riikide vahel sõlmitud lepingust.

Nimelt ei ole ELTL artikkel 351 kohaldatav liikmesriikidevahelistele kahepoolsetele lepingutele. Käsitletavas asjas märkis Üldkohus, et alates Rumeenia ühinemisest liiduga tuleb kahepoolset investeerimislepingut pidada lepinguks, mis puudutab kahte liikmesriiki. Neil asjaoludel ei saa kahepoolset investeerimislepingut abi andmise kuupäeval, st vahekohtuotsuse kuulutamise päeval pidada lepinguks, millest ELTL artikli 351 tähenduses tulenevad kolmandate riikide õigused ja selle liikmesriigi kohustused, mida vaidlusaluse otsuse alusel võib ELTL artiklite 107 ja 108 rakendamine mõjutada. Asjaolu, et maksustimulite kava tunnistati kehtetuks või Rumeenia vastutuse aluseks olevad asjaolud leidsid aset enne Rumeenia ühinemist liiduga, ei sea seda tõlgendust kahtluse alla, kuna õigus saada kõnealust hüvitist anti vahekohtu otsusega pärast Rumeenia ühinemist Euroopa Liiduga.

Üldkohus märkis lisaks, et EL lepingus ja EL toimimise lepingus ette nähtud õiguskaitsevahendite süsteem asendas kahepoolset investeerimislepingut ette nähtud vahekohtumenetluse alates Rumeenia ühinemisest liiduga 1. jaanuaril 2007. Ent käsitletavas asjas kõne all olev vahekohus ei asu liidu kohtusüsteemis, mistõttu vaidlusalune vahekohtuotsus, mille see kohus tegi pärast Rumeenia ühinemist liiduga, ei saa tuua kaasa tagajärgi ega ole kohtu poolt välja mõistetud hüvitise maksmiseks täidetav.

Sellest järeldub, et ICSID konventsioon, milles on ette nähtud vahekohtuotsuse poolte kohustus see jõustada ning iga osalisriigi kohustus tunnustada selle siduvat toimet, ei tekitanud Rumeenia suhtes kohustusi, mis kuuluvad ELTL artikli 351 kohaldamisalasse, ega vastavaid õigusi kolmandate riikide kasuks.

⁴⁷⁵ 18. juuni 2019. aasta kohtuotsus European Food jt vs. komisjon (T-624/15, T-694/15 ja T-704/15, [EU:T:2019:423](#)).

⁴⁷⁶ 25. jaanuari 2022. aasta kohtuotsus komisjon vs. European Food jt (C-638/19 P, [EU:C:2022:50](#); edaspidi „apellatsioonkaebuse alusel tehtud kohtuotsus“).

Üldkohus lisas, et kuna ICSID konventsiooni eesmärk on reguleerida lepinguosaliste kahepoolseid suhteid analoogselt kahepoolse lepinguga, ei saa seda tõlgendada nii, et see loob konventsiooni allkirjastanud kolmandatele riikidele ETL artikli 351 esimese lõigu tähenduses õigusi, mis vastavad Rumeenia kohustustele vahekohtuotsust täita.

Teiseks lükkas Üldkohus tagasi väite, et komisjon rikkus ETL artikli 107 lõiget 1, kui ta leidis, et siseturuga kokkusobimatu riigiabi olemasolu tingimused on täidetud.

Üldkohus leidis esiteks majandusliku eelise olemasoluga seoses, et komisjon ei teinud viga, kui ta asus seisukohale, et kõnealune abimeede seisneb ligikaudu 178 miljoni euro suuruse hüvitise maksmises, mitte vahekohtuotsuses, millega see hüvitis välja mõisteti. Seda järeldust ei sea kahtluse alla asjaolu, et apellatsioonimenetluses tehtud kohtuotsuses märkis Euroopa Kohus, et vahekohtumenetluse hagejatele anti õigus kahju hüvitamisele üksnes vahekohtuotsusega. Selliselt võttis Euroopa Kohus seisukoha üksnes küsimuses, kas komisjonil on *rationae temporis* pädevus võtta vastu vaidlustatud otsus ETL artikli 108 alusel, mitte küsimuses, kas vaidlusaluste summade maksmine on kvalifitseeritav riigiabiks ETL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

Olles märkinud, et vahekohtuotsuse kohaselt hüvitatakse vahekohtumenetluse hagejatele maksustiimulite kava kehtetuks tunnistamise rahalised tagajärjed, mitte aga – nagu need hagejad väitsid – see, et Rumeenia ei taganud nende investeeringutele kahepoolset investeerimislepingut rikkudes õiglast kohtlemist, lükkas Üldkohus tagasi ka väite, et maksustiimulite kava kehtetuks tunnistamise kaudsete tagajärgede hüvitamist ei saa kvalifitseerida eeliseks ETL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

Üldkohus leidis, et käsitletavas asjas ei ole kohaldatav hagejate viidatud kohtupraktika, mille kohaselt ebaseadusliku abi tagasinõudmine varasema olukorra taastamiseks ei tähenda, et tagastatakse võimalik majanduslik kasu, mille abisaaja sai sellest abist tuleneva eelise kasutamisest. Nimelt näeb vaidlusalune otsus ette vahekohtuotsuse alusel välja mõistetud hüvitise tagasinõudmise, mitte aga sellise hüpoteetilise eelise tagasinõudmist, mis võis tuleneda sellest, et abisaaja seda kasutab. Lisaks ei saa kahju hüvitamise hagi viia riigiabi eeskirjade tõhusast kohaldamisest kõrvalehoidmiseni. Seega ei saa abikava kehtetuks tunnistamise tõttu makstud kahjuhüvitist jätta riigiabiks kvalifitseerimata, kuna selline kahjuhüvitis kujutab endast majanduslikku eelist nimetatud eeskirjade tähenduses.

Lõpuks, vastupidi sellele, mida väidavad hagejad, ei takista kohtuotsusest Asteris⁴⁷⁷ tulenev kohtupraktika, mille kohaselt on riigiabi oma olemuselt põhimõtteliselt erinev kahjuhüvitisest, kvalifitseerida hagejatele käsitletavas asjas makstud hüvitist eeliseks ETL artikli 107 lõike 1 tähenduses. Kuna vahekohtuotsus ei saanud alates Rumeenia ühinemisest liiduga tekitada liidu kohtusüsteemis hagejatele tagajärgi, oli komisjonil õigus analüüsida riigiabi olemasolu sõltumatult vahekohtu antud õiguslikust kvalifikatsioonist. Komisjon järeldas – ilma et hagejad oleksid seda ümber lükanud –, et kõnealune meede seisneb majanduslikus eelises, mille eesmärk on hüvitada maksustiimulite kava kehtetuks tunnistamise tagajärjed. Kuna vaidlusaluste summade maksmisega ei kaasnud Rumeenia väidetavalt õigusvastase tegevuse tõttu tekkinud kahju hüvitamist, ei võimaldanud kohtuotsus Asteris välistada selle meetme kvalifitseerimist riigiabiks.

Mis puudutab teiseks kõnealuse abimeetme seostatavust, siis lükkas Üldkohus tagasi hagejate argumendid, mille kohaselt ei ole nimetatud meede seostatav Rumeeniaga, kuna viimasel oli teiste ICSID konventsioonile allkirjutanute ees kohustus vahekohtuotsust täita. Ta kordas selles küsimuses, et kuna Rumeenia suhtes kohaldati liidu kohtusüsteemi alates tema ühinemisest liiduga, oli ta

⁴⁷⁷

27. septembri 1988. aasta kohtuotsus Asteris jt (106/87–120/87, [EU:C:1988:457](#)).

kohustatud vahekohtuotsuse kohaldamata jätma ning hagejad ei saa tugineda tema väidetavale kohustusele seda vahekohtuotsust täita.

Kolmandaks otsustas Üldkohus, et komisjon määratles õigesti abimeetmest kasusaajana ühe majandusüksuse, mille moodustasid loan ja Viorel Micula ning viimastele kuuluv äriühingute kontsern.

Sellega seoses tuletas ta kõigepealt meelde, et kui juriidiliselt eraldiseisvad füüsilised või juriidilised isikud moodustavad ühe majandusüksuse, tuleb neid kohelda ühe ettevõtjana, eriti kui tegemist on riigiabi saaja tuvastamisega.

Nimelt tuleb äriühingus kontrollosalust omavat üksust, kes tegelikult ka seda äriühingut kontrollib, sekkudes otseselt või kaudselt selle juhtimisse, lugeda kontrollitava ettevõtja majandustegevuses osalevaks ja seetõttu tuleb teda ennast selle alusel lugeda ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses ettevõtjaks.

Käsitletavas asjas märkis Üldkohus, et loan ja Viorel Micula osalesid vahekohtumenetluses hagejateks olevate ettevõtjate majandustegevuses, sekkudes otseselt või kaudselt nende juhtimisse. Asjaolu, et vahekohus määras vahekohtumenetluse hagejatele ühise hüvitise, kinnitab samuti nende ettevõtjate nii funktsionaalse kui ka organisatoorse sõltumatuse puudumist loan ja Viorel Miculast. Lisaks nähtub vahekohtuotsusest, et viimastele ei makstud hüvitist mitte üksnes kui kõnealuste ettevõtjate aktsionäridele.

Asjaolu, et komisjon ei leidnud, et loan ja Viorel Miculat tuleb eraldivõetuna samuti käsitada ettevõtjatena, ei mõjuta kõnealusest abimeetmest kasusaajate kvalifitseerimist. Vaidlusaluses otsuses on nimelt tuvastatud, et nad moodustasid koos kõigi hagejateks olevate ettevõtjatega ühe majandusüksuse, mis kujutas endast asjaomast ettevõtjat riigiabi käsitlevate õigusnormide kohaldamisel.

Üldkohus leidis, et komisjon ei teinud viga, kui ta nimetas abimeetmest kasusaajateks teatud ettevõtjad, kes ei olnud vahekohtumenetluse pooled ja kes seega ei saanud mingit hüvitist, kuna neid ettevõtjaid kontrollisid loan ja Viorel Micula ning kuna kõik nende aktsionäride kontrolli all olevad ettevõtjad moodustavad ühe kontserni, mis moodustab ühtse terviku nii rahalises kui ka tööstuslikus mõttes.

Võttes lisaks arvesse loan ja Viorel Micula algatuste tegemise ja rahalise toetuse ülesandeid, võisid vahekohtumenetluse hagejatele makstud summad tuua otseselt või kaudselt kasu ettevõtjatele, kes ei olnud vahekohtumenetluse pooled.

Viimaseks leidis Üldkohus, et komisjon ei ole abi tagasinõudmisel rikkunud õigusnormi.

Hagejad väitsid selles osas eelkõige, et kohtupraktika⁴⁷⁸ kohaselt ei saa vaidlusaluseid summasid tagasi nõuda eespool nimetatud ühelt majandusüksuselt, vaid üksnes ettevõtjatelt, kes neist summadest tegelikult kasu said.

Üldkohus tõdes esiteks, et hagejate viidatud kohtuotsused ei puudutanud abimeetme tagasinõudmist ettevõtjatelt, kes moodustavad ühe majandusüksuse, nagu käsitletavas asjas. Teiseks meenutas ta, et liidu konkurentsioiguse kohaldamisel on otsustav kriteerium tegevuse ühtsus turul. loan ja Viorel

⁴⁷⁸ 11. mai 2005. aasta kohtuotsus Saxonia Edelmetalle ja ZEMAG vs. komisjon (T-111/01 ja T-133/01, [EU:T:2005:166](#), punkt 113) ning 19. oktoobri 2005. aasta kohtuotsus Freistaat Thüringen vs. komisjon (T-318/00, [EU:T:2005:363](#), punkt 324).

Micula algatuste tegemise ja rahalise toetuse ülesannete tõttu võisid kõnealusest abimeetmest kasu saada kõik EFDG kontserni ettevõtjad. Abimeetme tagastamine eespool nimetatud ühe majandusüksuse poolt võimaldab seega taastada abi väljamaksmisele eelnenud olukorra, kõrvaldades konkurentsieelise, mida nimetatud üksus sellest sai.

Kuna Üldkohus lükkas hagejate kõik sisulised väited tagasi, jättis ta hagid tervikuna rahuldamata.

IV. Intellektuaalomand

1. Euroopa Liidu kaubamärk

8. veebruari 2024. aasta kohtumäärus Fly Persia ja Barmodeh vs. EUIPO – Dubai Aviation (flyPersia) (T-30/23, [EU:T:2024:86](#))

Euroopa Liidu kaubamärk – Vastulausemenetlus – Menetlusse astumine – Kodukorra artikli 173 lõige 1 ja artikkel 179 – Pärast tähtaja möödumist esitatud vastus – Kodukorra artiklid 142–145 – Kohaldamatus – Rahuldamata jätmine

Üldkohus, kes vaatas asja läbi viiest kohtunikust koosnevas laiendatud koosseisus, ei lubanud Dubai Aviation Corp-il, Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ameti (EUIPO) apellatsioonikoja menetluse poolel, menetlusse astujana osaleda Üldkohtu menetluses pärast seda, kui ta ei olnud esitanud vastavalt Üldkohtu kodukorra artiklitele 173 ja 179 tähtaega järgides vastust hagiavaldusele. Nimetatud sätetes on intellektuaalomandit puudutavates vaidlustes Üldkohtu menetlusse astumise kohta ette nähtud erisätted selle EUIPO apellatsioonikoja menetluse poole suhtes, kes ei ole hageja⁴⁷⁹. Tehtud kohtumääruse kohaselt ei kohaldata nimetatud poole suhtes menetlusse astumise üldsätteid, see tähendab viidatud kodukorra artikleid 142–145, kui ta on vastavalt kodukorra artiklile 173 kaotanud võimaluse Üldkohtu menetluses menetlusse astuda.

Käsitletaval juhul esitasid hagejad Fly Persia IKE ja Ali Barmodeh EUIPO-le taotluse registreerida üks ELi kaubamärk. Dubai Aviation Corp. esitas selle registreerimisele vastulause. EUIPO vastulausete osakond rahuldas vastulause osaliselt. EUIPO apellatsioonikoda jättis selle otsuse peale esitatud kaebuse rahuldamata (edaspidi „vaidlusalune otsus“).

Hagejad esitasid Üldkohtu kantseleisse hagiavalduse, milles nõudsid vaidlusaluse otsuse tühistamist. Hagiavaldus toimetati Dubai Aviation Corp-ile kui apellatsioonikoja menetluse poolele kätte 13. veebruaril 2023. Nimetatud äriühing esitas Üldkohtu kantseleile dokumendi „Vastus“ 26. aprillil 2023, ületades nii talle kodukorra artikli 179 alusel määratud tähtaega⁴⁸⁰.

Üldkohtu hinnang

Esiteks märkis Üldkohus, et apellatsioonikoja menetluse poole, kes ei ole hageja, menetlusõiguslikku staatust Üldkohtus reguleerib kodukorra artikkel 173. Kui see apellatsioonikoja menetluse pool ei ole esitanud vastust hagiavaldusele kodukorra artiklis 179 selleks ette nähtud tähtaja jooksul, ei ole ta Üldkohtus menetluse pool. Pärast selle tähtaja möödumist ei saa ta seega esitada Üldkohtu menetluses oma seisukohti.

Kõnealusel juhul ei esitanud Dubai Aviation Corp. ühtegi menetlusdokumenti enne hagiavaldusele vastuse esitamise tähtaja möödumist ning esitas oma vastuse pärast selle tähtaja möödumist. Lisaks ei viidanud ta sellistele erandlikele asjaoludele, mis kujutaksid endast ettenägematut asjaolu või vääramatut jõudu. Seetõttu ei saanud Dubai Aviation Corp. Üldkohtu menetluses menetlusse astujaks vastavalt kodukorra artikli 173 lõigetele 1 ja 2.

⁴⁷⁹ Kodukorra artikli 173 lõigetest 1 ja 2 tuleneb, et „apellatsioonikoja menetluses osalenud teine pool, kes ei ole hageja, võib menetlusse astujana osaleda Üldkohtu menetluses, kui ta ette nähtud vorminõudeid ja tähtaega järgides hagiavaldusele vastab“. „Apellatsioonikoja menetluses osalenud teine pool, kes ei ole hageja, on Üldkohtu menetluses menetlusse astuja menetlusdokumendi esitamise hetkest, esitades selle enne hagiavaldusele vastuse esitamise tähtaja möödumist. Ta kaotab Üldkohtu menetlusse astuja staatuse, kui ta ei vasta ette nähtud vorminõudeid ja tähtaega järgides hagiavaldusele.“ Kodukorra artiklis 179 on täpsustatud, et apellatsioonikoja menetluse pool, välja arvatud hageja, esitab oma vastuse hagiavaldusele kahe kuu jooksul arvates hagiavalduse kättetoimetamisest.

⁴⁸⁰ Koostoimes kodukorra artikliga 60.

Teiseks analüüsis Üldkohus, kas Dubai Aviation Corp-il võib lubada menetlusse astuda vastavalt kodukorra artiklitele 142–145, milles on sätestatud Üldkohtule menetlusse astumise avalduse esitamise ja selle lahendamise eeskirjad. Sellisel juhul võiks ta kasutada üldist tähtaega⁴⁸¹.

Üldkohus märkis aga, et kodukorra kolmanda, hagimenetlust käsitleva jaotise sätteid kohaldatakse intellektuaalomandi õigustega seotud kohtuvaidlusi puudutavas neljandas jaotises ette nähtud menetlustele, kui kodukorra neljanda jaotise erisätetest ei tulene teisiti. Kuna kodukorra neljanda jaotise artiklites 173 ja 179 on ette nähtud erinormid apellatsioonikoja menetluse poole, kes ei ole hageja, menetlusse astumise kohta Üldkohtus, ei ole kodukorra artiklid 142–145 selle poole suhtes kohaldatavad.

Üldkohus asus seisukohale, et pärast seda, kui Dubai Aviation Corp. kaotas vastavalt kodukorra artiklile 173 võimaluse menetlusse astuda, ei saanud tal kodukorra artiklite 142–145 alusel lubada menetlusse astuda. Seega on välistatud, et ta oleks saanud kasutada kodukorra artikli 143 lõikes 1 ette nähtud tähtaega.

13. novembri 2024. aasta kohtuotsus Administration of the State Border Guard Service of Ukraine vs. EUIPO (RUSSIAN WARSHIP, GO FK YOURSELF) (T-82/24, [EU:T:2024:821](#))**

*Euroopa Liidu kaubamärk – Euroopa Liidu kujutismärgi RUSSIAN WARSHIP, GO F**K YOURSELF taotlus – Absoluutne keeldumispõhjus – Eristusvõime puudumine – Määruse (EL) 2017/1001 artikli 7 lõike 1 punkt b – Poliitiline juhtlause – Võrdne kohtlemine – Hea halduse põhimõte – Määruse 2017/1001 artikli 71 lõige 1*

Üldkohus käsitles oma otsuses esimest korda küsimust, kas poliitilist juhtlauset on võimalik kaubamärgina registreerida.

Ukraina piirivalveametnik, kes on hageja Administration of the State Border Guard Service of Ukraine õiguseellane, esitas Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ametile (EUIPO) taotluse registreerida eri kaupade ja teenuste jaoks ELi kaubamärgina kujutismärk RUSSIAN WARSHIP, GO F**K YOURSELF⁴⁸². Kontrollija lükkas registreerimistaotluse tervikuna tagasi määruse 2017/1001⁴⁸³ artikli 7 lõike 1 punkti f alusel, mille kohaselt ei registreerita kaubamärke, mis on vastuolus avaliku korra või üldtunnustatud moraali põhimõtetega. Hageja esitas EUIPO-le kontrollija otsuse peale kaebuse. Apellatsioonikoda jättis vaidlustatud otsusega kaebuse rahuldamata⁴⁸⁴ põhjendusel, et taotletaval kaubamärgil puudub asjaomaste kaupade ja teenustega seoses eristusvõime ning seega tuleb selle registreerimisest määruse 2017/1001 artikli 7 lõike 1 punkti b alusel keelduda.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus märkis, et hageja väitis alusetult, et apellatsioonikoda eksis, kui ta klassifitseeris taotletava kaubamärgi „poliitiliseks juhtlauseks“.

Nimelt võeti taotletavas kaubamärgis esitatud väljend kohe pärast selle esmakordset kasutamist laialdaselt kasutusele, et toetada Ukrainat, ja seega sai sellest väga kiiresti Ukraina võitluse sümbol

⁴⁸¹ Kodukorra artikli 143 lõike 1 kohaselt tuleb menetlusse astumise avaldus esitada kuue nädala jooksul alates vastava hagimenetluse algatusdokumendi kohta teadaande avaldamisest *Euroopa Liidu Teatajas*.

⁴⁸² Täpsemini tähistas taotletav kaubamärk kaupu ja teenuseid, mis kuuluvad 15. juuni 1957. aasta märkide registreerimisel kasutatava kaupade ja teenuste rahvusvahelise klassifikatsiooni Nizza kokkuleppe (uuesti läbi vaadatud ja parandatud kujul) klassidesse 9, 14, 16, 18, 25, 28 ja 41.

⁴⁸³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2017. aasta määrus (EL) 2017/1001 Euroopa Liidu kaubamärgi kohta (ELT 2017, L 154, lk 1).

⁴⁸⁴ Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ameti (EUIPO) esimese apellatsioonikoja 1. detsembri 2023. aasta otsus (asi R 438/2023-1).

Venemaa Föderatsiooni agressiooni vastu. Nimetatud lauset on kasutatud korduvalt poliitilises kontekstis ning selleks, et väljendada ja edendada toetust Ukrainale. Selline olukord vastab täielikult väljendi „poliitiline juhtlause“ määratlusele, mille hageja hagiavalduses ise esitas, nimelt et tegemist on poliitilises või sotsiaalses kontekstis kasutatava väljendiga, millega korratakse teatavat ideed või eesmärki, et veenda avalikkust või selle üht sihtrühma.

Taotletavas kaubamärgis kasutatud väljendit on väga laialdaselt kasutatud mittekaubanduslikus kontekstis ja asjaomane avalikkus seostab seda tingimata vahetult selle kontekstiga. Nimelt sai taotletavas kaubamärgis kasutatud väljendist väga kiiresti üks Ukraina Venemaa agressiooni vastase võitluse sümbolideid, mis seostub Ukraina armee teatava sõduriga ja seega Ukrainaga. Võttes arvesse selle sündmuse meediakajastuse ulatust, seostub kõnealune väljend asjaomase hiljutise ajaloolise hetkega, mis on ELi keskmisele tarbijale hästi teada.

Selles osas tõdes Üldkohus, et apellatsioonikoda ei rikkunud õigusnormi, kui ta leidis, et üldpõhimõtte, mille kohaselt ei ole asjaomane avalikkus eriti tähelepanelik tähise suhtes, mis tema silmis ei viita kohe algusest asjaomase kauba või teenuse päritolule, kuna ta ei tajuks ega mäletaks seda kaubamärgina, on kohaldatav ka tähistele, mille põhisõnum on poliitiline.

Arvestades kaubamärgi peamist ülesannet, milleks on tuvastada sellega hõlmatud kauba või teenuse päritolu, ei suuda tähis seda ülesannet täita, kui keskmine tarbija ei näe selle olemasolus mitte viidet kaupade või teenuste päritolule, vaid üksnes poliitilist sõnumit.

Põhjendamiskohustuse osas märkis Üldkohus, et kui sama keeldumispõhjus esitatakse kaupade või teenuste kategooria või rühma kohta, võib pädev ametiasutus piirduda üldise põhjendusega, mis hõlmab kõiki asjaomaseid kaupu või teenuseid. Kohtupraktikas on tõesti täpsustatud, et see õigus laieneb üksnes kaupadele ja teenustele, mille vahel on piisavalt otsene ja konkreetne seos, mistõttu need moodustavad piisavalt homogeense kauba- või teenusekategooria või -rühma. Selle hindamisel aga, kas kaubad ja teenused on omavahel piisavalt otseselt ja konkreetset seotud, et need moodustaksid piisavalt homogeense kauba- või teenusekategooria või -rühma, tuleb arvesse võtta, et niisuguse tegevuse eesmärk on võimaldada ja hõlbustada selle küsimuse konkreetset hindamist, kas registreerimistaotlusega hõlmatud kaubamärk kuulub mõne absoluutse keeldumispõhjuse alla või mitte. Asjaomased kaubad ja teenused tuleb ühte või mitmesse rühma või kategooriasse jaotada eelkõige nende ühiste omaduste põhjal, mis on asjakohased selle analüüsimisel, kas taotletava kaubamärgi registreerimisest vastavate kaupade ja teenuste jaoks tuleb teatava absoluutse keeldumispõhjuse alusel keelduda. Sellest tuleneb, et vastav hindamine tuleb läbi viia konkreetset iga registreerimistaotluse läbivaatamisel ja vajaduse korral seoses iga võimaliku kohaldatava absoluutse keeldumispõhjusega.

Käsitletaval juhul leidis apellatsioonikoda vaidlustatud otsuses, et asjaomane avalikkus ei taju taotletavat kaubamärki kaubandusliku päritolu tähisena. Peale selle täpsustas apellatsioonikoda vaidlustatud otsuses, et taotletavas kaubamärgis sisalduvat väljendit tõlgendatakse eelkõige poliitilise sõnumina ning et niimoodi tajutakse seda seoses kõigi selle kaubamärgiga hõlmatud kaupade või teenustega. Sellest tuleneb, et apellatsioonikoda leidis, et taotletava kaubamärgiga hõlmatud kaubad ja teenused moodustavad seda absoluutset keeldumispõhjust arvestades, millega asjaomase kaubamärgi registreerimine tema seisukoha põhjal vastuolus on, piisavalt homogeense rühma.

Kuna apellatsioonikoda leidis õigesti, et asjaomane avalikkus ei taju taotletavat kaubamärki mitte kaubandusliku päritolu tähisena, vaid poliitilise sõnumina, mis toetab Ukraina võitlust Venemaa Föderatsiooni sõjalise agressiooni vastu, võib ta õiguspäraselt koondada kõik taotletava kaubamärgiga hõlmatud kaubad ja teenused ühte kategooriasse, vaatamata nende erisugustele olemuslikele omadustele.

Võttes arvesse taotletava kaubamärgi eripära ja seda, et asjaomane avalikkus tajub seda kõigi registreerimistaotlusega hõlmatud kaupade ja teenustega seoses identselt, asus Üldkohus seisukohale, et apellatsioonikoda ei teinud hindamisviga, kui ta leidis, et kõnealused kaubad ja

teenused kuuluvad ühte ja samasse rühma, mille suhtes tuleb ühtmoodi kohaldada tema poolt aluseks võetud keeldumispõhjust, ning ta järeldas õigesti, et taotletaval kaubamärgil puudub määruse 2017/1001 artikli 7 lõike 1 punkti b tähenduses eristusvõime.

2. Disainilahendused

23. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus Orgatex vs. EUIPO – Longton (maamärgised) (T-25/23, [EU:T:2024:725](#))

Ühenduse disainilahendus – Kehtetuks tunnistamise menetlus – Maamärgises seisnev ühenduse registreeritud disainilahendus – Määruse (EÜ) nr 6/2002 artikli 3 punkt a ja artikli 25 lõike 1 punkt a – Disainilahenduse ühtsus – Vaadete sidusus

Üldkohus, kes jättis rahuldamata talle esitatud tühistamishagi, võttis seisukoha seni käsitlemata vaadete sidususe küsimuses disainilahenduse ühtsuse nõude seisukohast. Ta täpsustas samuti, et kehtetuks tunnistamise menetluses puudub ühenduse disainilahenduse registreerimisele soodsa tõlgenduse põhimõte.

Hagejale Orgatex GmbH & Co. KG kuulub ühenduse disainilahendus, mis seisneb maamärgises. L. Longton esitas Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ametile (EUIPO) asjaomase disainilahenduse kehtetuks tunnistamise taotluse, mille tühistamisosakond tagasi lükkas.

Apellatsioonikoda seevastu tühistas tühistamisosakonna otsuse ja tunnistas vaidlusaluse disainilahenduse kehtetuks, leides, et selle registreerimisel on rikutud määruse nr 6/2002⁴⁸⁵ artikli 3 punkti a, kuna neli esitatud vaadet ei ole veenvad ja neil on kujutatud vähemalt kaks eri disainilahendust.

Üldkohtu hinnang

Esimesena tuletas Üldkohus meelde, et disainilahenduse kontrollimine määruse nr 6/2002 artikli 3 punkti a alusel tuleb läbi viia registrisse kantud kujutise alusel, mis määrab kindlaks kaitse eseme ja ulatuse. Taotluse esitaja või omaniku poolt menetluse käigus esitatud seisukohti võib seega arvesse võtta üksnes juhul, kui need tulenevad disainilahenduse kujutisest. Nii analüüsis ta, kas kujutist kui tervikut moodustavatest vaadetest nähtub üheainsa või ühtse toote väliskujundus, see tähendab, kas disainilahendus on ühtne.

Sellega seoses märkis Üldkohus, et vaadete ühtsuse nõue eeldab, et kõigist vaadetest nähtub ühe ja sama toote väliskujundus, mistõttu nende põhjal saab selgesti identifitseerida ühe ja sama disainilahenduse. Esitatud vaadete vahelised vastuolud või lahknevused võivad viia järelduseni, et kujutisest nähtuvad eri tooted. Nii on see eelkõige juhul, kui vaated kujutavad endast sama kontseptsiooni eri väljendusvorme või versioone või kui disainilahenduse identifitseerimiseks mõeldud tunnusjoonte või teatavate omaduste väljajätmise kasutamine ei ole tervikuna ühtne. Nimelt ei saa disainilahendus olla ühtne, kui vaated on lahendamatus või ületamatus vastuolus, kuivõrd üheainsa toote väliskujundust ei ole võimalik kindlaks teha ja seega ei võimalda kujutis selgesti ühtainsat disainilahendust identifitseerida. Vastupidi võib järeldada, et disainilahendus on vaadete pisierinevustest hoolimata siiski ühtne üksnes juhul, kui neid vaateid saab ühtse disainilahenduse tähenduses kokku sobitada. Samas täpsustas Üldkohus, et EUIPO talitused ei ole kohustatud kaaluma

⁴⁸⁵ Nõukogu 12. detsembri 2001. aasta määrus (EÜ) nr 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta (EÜT 2002, L 3, lk 1; ELT eriväljaanne 13/27, lk 142).

registreerimistaotluse esitamise ajal taotleja esitatud vaadete kõiki võimalikke kombinatsioone, vaid üksnes neid, mis tunduvad üldist kogemust arvestades loogilised ja usutavad.

Teisena tõdes Üldkohus, et mitte miski määruses nr 6/2002 ei näe ette ühenduse disainilahenduse taotlejale või omanikule soodsa tõlgenduse põhimõtet, ning järeldas sellest, et kehtetuks tunnistamise menetluses sellist põhimõtet ei esine.

Kolmandana märkis Üldkohus, et hüpotees, mille kohaselt vaidlusaluse disainilahenduse vaadetel 1.1 ja 1.2 on näha toote esikülg ning vaadetel 1.3 ja 1.4 tagakülg, kusjuures mõlema kohta on nii ülalt- kui ka kõrvaltvaade, näib üldist kogemust arvestades loogiline ja usutav. Nende vaadete vahel on aga lahendamatud vastuolud ning neil ei ole kujutatud ühtne disainilahendus, mistõttu vaidlusalune disainilahendus on kantud EUIPO registrisse määruse nr 6/2002 artikli 3 punkti a rikkudes.

Viimasena analüüsis Üldkohus hüpoteesi, mis hageja sõnul on talle soodsam ning mille kohaselt on vaatel 1.1 kujutatud vaidlusaluse disainilahenduse esikülg ja vaadetel 1.2, 1.3 ja 1.4 selle tagakülg. Ühelt poolt täpsustas Üldkohus, et EUIPO talitused ei olnud kohustatud sellist hüpoteesi kaaluma. Nimelt ei ole see sugugi loogiline ega üldist kogemust arvestades usutav, kuivõrd välja arvatud juhul, kui ei esine erilisi asjaolusid, mida käsitletaval juhul ei ole tõendatud ja mis puuduvad, näib ebaloogiline ja väheustutatav kujutada ainult ühte esikülje ja kolme tagakülje vaadet. Teiselt poolt tõdes Üldkohus, et ka see hüpotees viib vaadete puhul lahendamatud vastuoludeni, ning märkis, et neid vastuolusid ei saa ületada väidetavalt turustatavate toodetega võrdluse abil. Kuigi disainilahendusele vastavaid turustatavaid tooteid võib üldmulje hindamisel arvesse võtta, ei ole käsitletaval juhul vaja hinnata, kas kaks vastandatud disainilahendust jätavad vastava ala asjatundjale ühesuguse üldmulje, vaid on vaja teha kindlaks, kas disainilahendus on registrisse kantud kujutise põhjal ühtne.

Neid kaalutlusi arvestades asus Üldkohus seisukohale, et isegi kui nõustuda hageja hüpoteesiga, esineb vaadete vahel lahendamatud vastuolusid või ületamatuid lahknevusi, mistõttu ei ole neil kujutatud ühtne disainilahendus.

V. Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed

1. Valgevene

20. märtsi 2024. aasta kohtuotsus Belshyna vs. nõukogu (T-115/22, [EU:T:2024:187](#))

Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed seoses olukorraga Valgevenes ja Valgevene osalemisega Venemaa agressioonis Ukraina vastu – Rahaliste vahendite külmutamine – Nende isikute, üksuste ja asutuste loetelud, kelle suhtes kohaldatakse rahaliste vahendite ja majandusressursside külmutamist – Hageja nime kandmine ja jätmine loeteludesse – Lukašenka režiimi toetamine – Rahaline toetus – Riigile kuuluv ettevõte – Kodanikuühiskonna repressioonide – Hindamisviga

Üldkohus rahuldab oma otsusega tühistamishagi, mille Belshyna AAT esitas aktide peale, millega Euroopa Liidu Nõukogu kandis ta nende isikute ja üksuste loetellu, kelle suhtes kohaldatakse piiravaid meetmeid seoses olukorraga Valgevenes, ja seejärel jättis teist korda sinna loetellu. See kohtuasi andis Üldkohtule võimaluse täpsustada Üldkohtu kodukorra artikli 86 lõiget 1 silmas pidades hagi muutmise taotluse vastuvõetavust piiravaid meetmeid puudutavates kohtuvaidlustes.

Käsitletav kohtuotsus puudutab piiravaid meetmeid, mida Euroopa Liit on alates 2004. aastast võtnud demokraatia, õigusriigi ja inimõiguste olukorra tõttu Valgevenes. Need meetmed nägid muu hulgas ette, et külmutatakse rahalised vahendid ja majandusressursid, mis kuuluvad isikutele, üksustele või asutustele, kes vastutavad inimõiguste raske rikkumise või kodanikuühiskonna ja demokraatliku opositsiooni vastu suunatud repressioonide eest või kelle tegevus kahjustab tõsiselt demokraatiat või õigusriigi põhimõtete austamist Valgevenes, ning isikutele, üksustele või asutustele, kes toetavad Lukašenka režiimi⁴⁸⁶. Nõukogu kandis hageja – Valgevenes asutatud äriühing, kes toodab rehve – nimetatud loetellu 2021. aastal⁴⁸⁷ ning seejärel jättis ta nime loetellu 2022. aastal⁴⁸⁸ ja 2023. aastal⁴⁸⁹ põhjendusega, et hageja oli Lukašenka režiimi jaoks oluline sissetulekuallikas ja et ta vallandas töötajaid, kes streikisid 2020. aasta presidendivalimiste järel. Kõigepealt palus hageja tühistada esialgsed aktid ja muutis seejärel oma hagiavaldust, nõudes ka 2023. aasta loetellu jätmise aktide tühistamist, ilma et ta oleks seda nõudnud 2022. aasta loetellu jätmise aktide puhul.

⁴⁸⁶ Nõukogu 15. oktoobri 2012. aasta otsuse 2012/642/ÜVJP, mis käsitleb Valgevene vastu suunatud piiravaid meetmeid (ELT 2012, L 285, lk 1), artikli 4 lõike 1 punktid a ja b ning nõukogu 18. mai 2006. aasta määruse (EÜ) nr 765/2006, mis käsitleb president Lukašenko ja teatavate Valgevene ametnike vastu suunatud piiravaid meetmeid (ELT 2006, L 134, lk 1), mida on muudetud nõukogu 6. novembri 2012. aasta määrusega (EL) nr 1014/2012 (ELT 2012, L 307, lk 1), artikli 2 lõige 4.

⁴⁸⁷ Nõukogu 2. detsembri 2021. aasta rakendusotsus (ÜVJP) 2021/2125, millega rakendatakse otsust 2012/642/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses olukorraga Valgevenes (ELT 2021, L 430 I, lk 16), ja nõukogu 2. detsembri 2021. aasta rakendusmäärus (EL) 2021/2124, millega rakendatakse määruse (EÜ) nr 765/2006, milles käsitletakse piiravaid meetmeid Valgevene suhtes, artikli 8a lõiget 1 (ELT 2021, L 430 I, lk 1) (edaspidi „esialgsed aktid“).

⁴⁸⁸ Nõukogu 24. veebruari 2022. aasta otsus (ÜVJP) 2022/307, millega muudetakse otsust 2012/642/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses olukorraga Valgevenes (ELT 2022, L 46, lk 97), ja nõukogu 24. veebruari 2022. aasta rakendusmäärus (EL) 2022/300, millega rakendatakse määruse (EÜ) nr 765/2006 (milles käsitletakse piiravaid meetmeid seoses olukorraga Valgevenes) artiklit 8a (ELT 2022, L 46, lk 3) (edaspidi „2022. aasta aktid“).

⁴⁸⁹ Nõukogu 24. veebruari 2023. aasta otsus (ÜVJP) 2023/421, millega muudetakse otsust 2012/642/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses olukorraga Valgevenes ja Valgevene osalemisega Venemaa agressioonis Ukraina vastu (ELT 2023, L 61, lk 41; parandused ELT 2023, L 16, lk 56, ja ELT 2023, L 90, lk 66), ja nõukogu 24. veebruari 2023. aasta rakendusmäärus (EL) 2023/419, millega rakendatakse määruse (EÜ) nr 765/2006 (mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses olukorraga Valgevenes ja Valgevene osalemisega Venemaa agressioonis Ukraina vastu) artiklit 8a (ELT 2023, L 61, lk 20; parandused ELT 2023, L 71, lk 42, ja ELT 2023, L 90, lk 65).

Üldkohtu hinnang

Hagiavalduse muutmise vastuvõetavuse hindamise osas, mis on avaliku huvi küsimus, tuletas Üldkohus meelde, et kui akt, mille tühistamist nõutakse, on asendatud või seda on muudetud teise aktiga, millel on sama ese, võib hageja selle uue asjaolu arvesse võtmiseks muuta hagiavaldust enne menetluse suulise osa lõppemist või enne Üldkohtu otsust lahendada kohtuasi ilma menetluse suulise osata⁴⁹⁰.

Käsitletavas asjas märkis Üldkohus kõigepealt, et hagejat puudutavas osas on nii esialgsete aktide kui ka loetellu jätmise aktide eesmärk kehtestada hageja suhtes individuaalsed piiravad meetmed, mis seisnevad kõigi tema rahaliste vahendite ja majandusressursside külmutamises⁴⁹¹.

Seejärel märkis ta, et need individuaalsed piiravad meetmed võetakse nii, et sihtrühmaks olevate isikute, üksuste või asutuste nimed kantakse vaidlusalustesse loeteludesse, mis on esitatud otsuse 2012/642 ja määruse nr 765/2006 lisades.

Selles kontekstis muudeti esialgsete aktidega otsuse 2012/642 ja määruse nr 765/2006 lisasid, et kanda muu hulgas hageja nimi vaidlusalustesse loeteludesse. Loetellu jätmise aktide kohta tõdes Üldkohus ühelt poolt, et otsusega 2023/421 pikendati otsuse 2012/642 – mille I lisas, mida on muudetud rakendusotsusega 2021/2125, mainitakse hageja nime – kohaldatavust kuni 28. veebruarini 2024. Teiselt poolt muudeti rakendusmäärusega 2023/419 määruse nr 765/2006 I lisa, jättes hageja nime vähemalt vaikimisi sellesse lissasse. Järelikult tuleb lugeda, et loetellu jätmise aktid muutsid esialgseid akte kodukorra artikli 86 lõike 1 tähenduses.

Eeltoodut arvestades järeldas Üldkohus, et kuna hageja palus hagiavalduses tühistada esialgsed aktid, oli tal õigus muuta hagiavaldust, et nõuda ka 2023. aasta loetellu jätmise aktide tühistamist, ja seda isegi siis, kui ta ei olnud enne hagiavaldust muutnud, et nõuda ka 2022. aasta aktide tühistamist.

2. Ukraina

11. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Timchenko ja Timchenko vs. nõukogu (T-644/22, [EU:T:2024:621](#))

Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega – Rahaliste vahendite külmutamine – Nende isikute, üksuste ja asutuste loetelu, kelle suhtes kohaldatakse rahaliste vahendite ja majandusressursside külmutamist – Hagejate nime kandmine sellesse loetellu – Hagejatele kuuluvate või nende omandis, valduses või kontrolli all olevate rahaliste vahendite ja majandusressursside deklareerimise kohustus – Kohustus teha koostööd liikmesriigi pädeva asutusega – Osalemine tegevuses, mille eesmärk või tagajärg on piiravatest meetmetest kõrvalehoidmine – Määruse (EL) nr 269/2014 artikli 9 lõiked 2 ja 3 – Tühistamishagi – Õigus esitada hagi – Otsene puutumus – Halduse üldakt, mis ei vaja rakendusmeetmeid – Põhjendatud huvi – Vastuvõetavus – Võimu kuritarvitamine – Nõukogu pädevus – Proportsionaalsus – Õiguskindlus

Üldkohtu suurkoda kinnitas oma otsuses, et Euroopa Liidu Nõukogul on pädevus esiteks kehtestada rahaliste vahendite deklareerimise ja liikmesriigi pädevate asutustega koostöö tegemise kohustus

⁴⁹⁰ Kodukorra artikli 86 lõige 1.

⁴⁹¹ Vastavalt otsuse 2012/642 artikli 4 lõike 1 punktidele a ja b ning määruse nr 765/2006 artikli 2 lõigetele 4 ja 5.

isikutele, kelle suhtes kohaldatakse piiravaid meetmeid, ning teiseks samastada nende kohustuste täitmata jätmise rahaliste vahendite külmutamise meetmetest kõrvalehoidmisega.

See kohtuotsus on tehtud seoses rea piiravate meetmetega, mille Euroopa Liit on võtnud reaktsioonina Venemaa Föderatsiooni poolt alates 2014. aasta märtsist Ukraina vastu suunatud sõjalistele operatsioonidele. 2022. aastal kanti Venemaa ja Soome kodanikust ettevõtja G. Timchenko ning tema abikaasa otsuse 2014/145⁴⁹² lisa ja määruse nr 269/2014⁴⁹³ I lisa esitatud loetellu isikutest, üksustest ja asutustest, kelle suhtes kohaldatakse piiravaid meetmeid.

Kõnealuses asjas palusid nad Üldkohtul tühistada määruse nr 269/2014 artikli 9 lõiked 2 ja 3 (muudetud määruse 2022/1273⁴⁹⁴ artikli 1 punktiga 4). Nendes lõigetes on ette nähtud vastavalt rahaliste vahendite deklareerimise kohustus ja pädevate asutustega koostöö tegemise kohustus ning nende kohustuste täitmata jätmise samastamine rahaliste vahendite külmutamise meetmetest kõrvalehoidmises osalemisena.

Hagejate sõnul ületas nõukogu neid sätteid vastu võttes talle ELTL artikli 215 lõikega 2 antud pädevust ja asus liikmesriikide asemele, et otsustada selle üle, kuidas piiravaid meetmeid liikmesriikide territooriumil rakendatakse ja milliseid karistusi nendega seoses kohaldatakse. Nad väitsid samuti, et see deklareerimiskohustus rikub õiguskindluse põhimõtet, kuna põhineb ebatäpsetel mõistetel.

Üldkohus jättis hagi rahuldamata.

Üldkohtu hinnang

Esimesena tuletas Üldkohus seoses küsimusega, kas nõukogul oli pädevus võtta vaidlusalused sätted vastu ELTL artikli 215 lõike 2 alusel, esiteks meelde, et ELL artiklite 24 ja 29 kohaselt määratleb nõukogu ÜVJP valdkonnas ühehäälselt vastu võetavates otsustes nende piiravate meetmete eseme, mida liit selles valdkonnas võtab, ning tal on selleks lai kaalutlusruum. ELTL artikkel 215 omakorda võimaldab nõukogul võtta vastu määrusi piiravate meetmete rakendamiseks ja jõustamiseks ning nende ühetaolise kohaldamise tagamiseks kõigis liikmesriikides. Sellised meetmed ei piirdu tegevusest hoidumise kohustustega.

Seega otsustatakse ELL artikli 29 alusel vastu võetud otsustes liidu seisukoht võetavate piiravate meetmete kohta, samas kui ELTL artikli 215 alusel vastu võetud määrused on nende eesmärgi ja sisu arvestades seotud nimetatud otsustega ning kujutavad endast vahendit nende jõustamiseks liidu tasandil.

Kõnealuses asjas kehtestati muudetud määruse nr 269/2014 artikli 9 lõikes 2 ette nähtud deklareerimis- ja koostöökohustused selleks, et tagada selle määruse ühetaoline kohaldamine liidu territooriumil ja nurjata piiravatest meetmetest kõrvalehoidmise strateegiad, mida viiakse ellu eelkõige keerukate juriidiliste ja finantsskeemide abil. Järelikult tagavad need meetmed rahaliste vahendite külmutamiseks ette nähtud piiravate meetmete tõhusa ja ühetaolise rakendamise, mis on ette nähtud otsuses 2014/145, millega need on seotud.

⁴⁹² Nõukogu 17. märtsi 2014. aasta otsus 2014/145/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2014, L 78, lk 16), mida on muudetud nõukogu 28. veebruari 2022. aasta otsusega (ÜVJP) 2022/337 (ELT 2022, L 59, lk 1) ja nõukogu 8. aprilli 2022. aasta otsusega (ÜVJP) 2022/582 (ELT 2022, L 110, lk 55).

⁴⁹³ Nõukogu 17. märtsi 2014. aasta määrus (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2014, L 78, lk 6), mida on muudetud nõukogu 28. veebruari 2022. aasta rakendusemäärusega (EL) 2022/336 (ELT 2022, L 58, lk 1) ja nõukogu 8. aprilli 2022. aasta rakendusemäärusega (EL) 2022/581 (ELT 2022, L 110, lk 3).

⁴⁹⁴ Nõukogu 21. juuli 2022. aasta määrus (EL) 2022/1273, millega muudetakse määrust (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 194, lk 1).

Neil põhjustel võis nõukogu võtta sellised kohustused vastu liidu määrusega ELTL artikli 215 lõike 2 alusel, rikkumata seejuures ELL artiklit 29, vaatamata asjaolule, et neid kohustusi ei olnud asjaomases otsuses sõnaselgelt ette nähtud.

Teiseks leidis Üldkohus, et nõukogu võis nii muudetud määruse nr 269/2014 artikli 9 lõike 3 kui ka selle määruse (muudetud määrusega 2022/880⁴⁹⁵) artikli 15 lõike 1 vastu võtta ELTL artikli 215 lõike 2 alusel ning seega ei saa nõukogule ette heita, et ta asus oma seadusandliku pädevuse teostamisel alusetult liikmesriikide asemele. Neid sätteid ei saa pidada kriminaliseerimiseks ja seega ELTL artiklit 83 rikkudes vastu võetud säteteks.

Meetmetest kõrvalehoidmises osalemise kvalifitseerimist ei saa nimelt iseenesest pidada kriminaliseerimiseks. Lisaks tuleneb muudetud määruse nr 269/2014 artikli 15 lõike 1 sõnastusest, nagu ka määruse 2022/880 põhjenduse 5 viimasest lausest, et määruse nr 269/2014 rikkumiste eest kohaldatavate karistuste tsiviil-, haldus- või kriminaalõigusliku laadi kindlaksmääramine kuulub liikmesriikide pädevusse, sealhulgas juhul, kui kohaldatakse süüteost saadud tulu konfiskeerimise sanktsiooni.

Lisaks, kuna deklareerimis- ja koostöökohustuste ning nende kohustuste rikkumiste korral määratavate karistuste suhtes kohaldatav õiguslik regulatsioon ei kuulu karistusõiguse valdkonda, ei ole rikutud ELTL artiklit 83 ning nõukogu ei ole rikkunud ka ELL artiklit 40.

Teisena täpsustas Üldkohus mõistet „piiravad meetmed“, eristades seda rikkumistest saadud tulu konfiskeerimises seisnevast karistusest, mida kohaldatakse juhul, kui ei täideta määruse nr 269/2014 artikli 15 lõikes 1 ette nähtud deklareerimis- ja koostöökohustust. Sellist karistust kohaldatakse nimelt üksnes „rikkumistest saadud tulu“ suhtes, samas kui piiravad meetmed, mis jäävad ennetavateks ja ajutisteks, puudutavad määruse nr 269/2014 artikli 2 lõikes 1 määratletud rahalisi vahendeid ja majandusressursse. Seega ei muuda muudetud määruse nr 269/2014 artikli 9 lõikes 3 nimetatud kõrvalehoidmisega seotud sanktsioonid piiravate meetmete laadi.

Mis kolmandana puudutab kõnealuse deklareerimiskohustuse põhjendamiseks kasutatud mõistete täpsust, siis tuletas Üldkohus meelde, et õiguskindluse põhimõte eeldab, et liidu õigusnormid peavad olema selged ja täpsed ning nende kohaldamine peab olema puudutatud isikutele ettenähtav.

Kõnealusel juhul viitab muudetud määruse nr 269/2014 artikli 9 lõikes 2 kasutatud sõnastus mõistetele „kuulumine“, „omand“, „valdus“ ja „kontroll“, mis on liidu õiguse autonoomsed mõisted, mida tuleb seega tõlgendada ühetaoliselt kogu liidu territooriumil, võttes arvesse selle sätte sõnastust ja konteksti ning eesmärgi, mida taotleb õigusakt, kuhu kõnealune säte kuulub.

Muudetud määruse nr 269/2014 artikli 9 lõike 2 vastuvõtmisel oli nõukogu eesmärk avaldada isikutele ja üksustele, kelle suhtes kohaldatakse piiravaid meetmeid, survet, mis kandub üle Venemaa ametivõimudele ja mille eesmärk on eelkõige suurendada Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava tegevuse kulusid Venemaa Föderatsiooni jaoks. Selles kontekstis tuleb asuda seisukohale, et kasutades mõisteid „kuulumine“, „omand“, „valdus“ ja „kontroll“, on nõukogu silmas pidanud õigust käsutada või kasutada rahalisi vahendeid või majandusressursse, nagu need on määratletud määruse nr 269/2014 artikli 1 punktides d ja g.

Need mõisted ei ole seega mitmeti mõistetavad, mis võiks tekitada õiguslikku ebaselgust nende ulatuses või tähenduses isikute jaoks, kelle suhtes rahaliste vahendite külmutamise meetmeid kohaldatakse. Asjaolu, et nõukogu korraldas piiravate meetmete valdkonnas kasutatud mõistete

⁴⁹⁵ Nõukogu 3. juuni 2022. aasta määrus (EL) 2022/880, millega muudetakse määrust (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 153, lk 75). Määruse nr 269/2014 artikli 15 lõikes 1 on nüüd ette nähtud, et „[l]iikmesriigid kehtestavad õigusnormid käesoleva määruse sätete rikkumise eest kohaldatavate karistuste, sealhulgas asjakohasel juhul kriminaalkaristuste kohta ning võtavad kõik vajalikud meetmed nende rakendamise tagamiseks“. Selles on lisatud, et „[l]iikmesriigid näevad ette ka asjakohased meetmed sellistest rikkumistest saadud tulu konfiskeerimiseks“.

täpsustamiseks konverentsi ja koostas liikmesriikide asutustele mõeldud parimate tavade juhendi, ei näita iseenesest sellist õiguslikku ebaselgust.

11. septembri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) Fridman jt vs. nõukogu (T-635/22, [EU:T:2024:620](#))

Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega – Rahaliste vahendite külmutamine – Nende isikute, üksuste ja asutuste loetelu, kelle suhtes kohaldatakse rahaliste vahendite ja majandusressursside külmutamist – Hagejate nime kandmine sellesse loetellu – Hagejatele kuuluvate või nende omandis, valduses või kontrolli all olevate rahaliste vahendite ja majandusressursside deklareerimise kohustus – Kohustus teha koostööd liikmesriigi pädeva asutusega – Osalemine tegevuses, mille eesmärk või tagajärg on piiravatest meetmetest kõrvalehoidmine – Määruse (EL) nr 269/2014 artikli 9 lõiked 2 ja 3 – Tühistamishagi – Õigus esitada hagi – Otsene puutumus – Halduse üldakt, mis ei vaja rakendusmeetmeid – Põhjendatud huvi – Vastuvõetavus – Nõukogu pädevus – Proportsionaalsus

Üldkohtu suurkoda kinnitas oma otsuses, et Euroopa Liidu Nõukogul on pädevus esiteks kehtestada rahaliste vahendite deklareerimise ja liikmesriigi pädevate asutustega koostöö tegemise kohustus isikutele, kelle suhtes kohaldatakse piiravaid meetmeid, ning teiseks samastada nende kohustuste täitmata jätmine rahaliste vahendite külmutamise meetmetest kõrvalehoidmisega.

See kohtuotsus on tehtud seoses rea piiravate meetmetega, mille Euroopa Liit on võtnud reaktsioonina Venemaa Föderatsiooni poolt alates 2014. aasta märtsist Ukraina vastu suunatud sõjalistele operatsioonidele. 2022. aastal kanti Venemaa ja Iisraeli kodakondsusega M. Fridmani ja G. Khani ning Venemaa ja Läti kodakondsusega P. Aveni nimi otsuse 2014/145⁴⁹⁶ lisas ja määruse nr 269/2014⁴⁹⁷ I lisas esitatud loetellu isikutest, üksustest ja asutustest, kelle suhtes kohaldatakse piiravaid meetmeid.

Kõnealuses asjas palusid nad Üldkohtul tühistada määruse nr 269/2014 artikli 9 lõiked 2 ja 3 (muudetud määruse 2022/1273⁴⁹⁸ artikli 1 punktiga 4), milles on ette nähtud vastavalt rahaliste vahendite deklareerimise kohustus ja pädevate asutustega selles osas koostöö tegemise kohustus ning nende kohustuste täitmata jätmise samastamine rahaliste vahendite külmutamise meetmetest kõrvalehoidmisena.

Hagejad väitsid, et nõukogul ei ole õigust kehtestada tegutsemiskohustusi isikutele, kelle suhtes kohaldatakse sanktsioone ELTL artikli 215 alusel. Lisaks on oma vara koosseisu avalikustamise kohustus üks sanktsiooni liik, mitte „piirav meede“ selle sätte tähenduses. Peale selle kahjustavad need kohustused eraelu puutumatust, on ülemäärased ja ebaselged, kuna need põhinevad ebamäärastel ja määratlemata mõistetel. Neil kohustustel on ka eksterritoriaalne ulatus. Ühtlasi asetaski nõukogu end vaidlustatud sätteid vastu võttes – olles teadlik, et 25 liikmesriiki 27st on

⁴⁹⁶ Nõukogu 17. märtsi 2014. aasta otsus 2014/145/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2014, L 78, lk 16). Hagejate P. Aveni ja M. Fridmani nimed kanti selle otsuse lisasse nõukogu 28. veebruari 2022. aasta otsuse (ÜVJP) 2022/337, millega muudetakse otsust 2014/145/ÜVJP (ELT 2022, L 59, lk 1), alusel ning hageja G. Khani nimi lisati sinna otsuse (ÜVJP) 2022/429, millega muudetakse otsust 2014/145/ÜVJP (ELT 2022, L 87 I, lk 44), alusel.

⁴⁹⁷ Nõukogu 17. märtsi 2014. aasta määrus (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2014, L 78, lk 6). Hagejate P. Aveni ja M. Fridmani nimed kanti selle määruse lisasse nõukogu 28. veebruari 2022. aasta rakendusmääruse (EL) 2022/336, millega rakendatakse määrust nr 269/2014 (ELT 2022, L 58, lk 1), alusel ning hageja G. Khani nimi lisati sinna nõukogu 15. märtsi 2022. aasta rakendusmääruse (EL) 2022/427, millega rakendatakse määrust nr 269/2014 (ELT 2022, L 87 I, lk 1), alusel.

⁴⁹⁸ Nõukogu 21. juuli 2022. aasta määrus (EL) 2022/1273, millega muudetakse määrust (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 194, lk 1).

sanktsioonidest kõrvalehoidmise kriminaliseerinud – karistusõiguse valdkonnas seadusandja rolli, samas kui see pädevus kuulub liikmesriikidele.

Üldkohus jättis hagi rahuldamata.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt analüüsis Üldkohus hagi vastuvõetavust ja täpsemalt hagejate õigust hagi esitada ning nende huvi vaidlustatud akti tühistamise vastu.

Sellela seoses tõdes Üldkohus esiteks, et vaidlustatud sätted puudutavad hagejaid otseselt, kuna need mõjutavad otseselt nende õiguslikku olukorda. Nimelt on deklareerimis- ja koostöökohustused ning nende täitmata jätmise tagajärjed hagejate kui määruse nr 269/2014 I lisas sisalduvasse loetellu kantud isikute suhtes kohaldatavad nende sätete jõustumise hetkest. Lisaks ei nõua nende sätete kohaldamine hagejate suhtes ühegi rakendusmeetme võtmist ega jäta neid rakendama kohustatud adressaatidele mingit kaalutusõigust, mistõttu need mõjutavad hagejate õiguslikku olukorda puhtautomaatselt.

Teiseks täpsustas Üldkohus, et sõltumata sellest, kas hagejad või teised isikud on või ei ole asjaomaseid rahalisi vahendeid ja majandusressursse deklareerinud või külmutanud ning teinud pädevate asutustega vajaduse korral koostööd või kas need rahalised vahendid ja majandusressursid on või ei ole külmutatud, säilib hagejatel põhjendatud huvi saavutada nende vaidlustatud sätete tühistamine, mis kehtestavad neile deklareerimis- ja koostöökohustused, mille järgimata jätmine võib nende jaoks kaasa tuua tõsiseid tagajärgi. Põhjendatud huvi ei kao nimelt põhjusel, et hageja on täitnud kohustused, millele ta vastu vaidleb. Järelikult on hagejate põhjendatud huvi tõendatud, ilma et nad peaksid tõendama, et on oma kohustusi rikkunud.

Lisaks ei too deklareerimiskohustuse täitmine kaasa kõigi vaidlustatud sätetes ette nähtud kohustuste lõppemist. Nimelt, kui rahalised vahendid või majandusressursid on liikmesriigi pädevale asutusele deklareeritud, kohustab määruse nr 269/2014 artikli 9 lõige 2 deklaratsiooni esitanud isikuid tegema selle liikmesriigi asutusega mis tahes kontrolli eesmärgil koostööd. Sellest tulenes, et hagejatel oli tekkinud ja olemasolev põhjendatud huvi esitada hagi selle sätte peale.

Sisuliste küsimuste osas märkis Üldkohus esimesena seoses nõukogu pädevusega võtta vaidlusalused sätted vastu ELTL artikli 215 lõike 2 alusel kõigepealt, et vaidlustatud sätted kehtestati selleks, et tagada määruse nr 269/2014 ühetaoline kohaldamine liidu territooriumil ja nurjata piiravatest meetmetest kõrvalehoidmise strateegiad, mida viiakse ellu eelkõige keerukate juriidiliste ja finantsskeemide abil. Seega ei kujuta need sätted endast piiravaid meetmeid kui selliseid, vaid meetmeid, mis tagavad otsuses 2014/145 ette nähtud piiravate meetmete tõhusa ja ühetaolise rakendamise. Seega võeti vaidlustatud sätted õigesti vastu ELTL artikli 215 lõike 2 alusel.

Mis järgmiseks puudutab õiguse eraelu puutumatusele väidetavat rikkumist, siis märkis Üldkohus esiteks, et kõnealused kohustused on „ette nähtud seaduses“, kuna need on sätestatud määruses 2022/1273, millel on liidu õiguses selge õiguslik alus, nimelt ELTL artikkel 215, ning need on piisavalt ettenähtavad. Teiseks ei kahjusta need kohustused õiguse eraelu puutumatusele olemust, kuna need piirduvad liikmesriigi jurisdiktsiooni alla kuuluvate rahaliste vahendite või majandusressurssidega, ning on hagejatele siduvad põhjusel, et nende nimed on kantud määruse nr 269/2014 I lisasse. Kolmandaks on nende kohustuste eesmärk võimaldada tuvastada rahalised vahendid ja majandusressursid, mis kuuluvad isikutele ja üksustele, kelle suhtes kohaldatakse piiravaid meetmeid, või mis on nende omandis, valduses või kontrolli all, ning seeläbi rakendada neid meetmeid tõhusalt ja ühetaoliselt, mis kujutab endast eesmärki, mis kuulub piiravate meetmete üldisema eesmärgi alla. Nõnda taotletavate eesmärkide olulisus õigustab aga hagejate väidetud eraelu puutumatuse riive negatiivseid tagajärgi. Mis neljandaks puudutab kõnealuste kohustuste sobivust ja vajalikkust, siis oli piiravate meetmete uus rakenduskord põhjendatud vajadusega tagada Ukrainas valitseva olukorra tõttu võetud piiravate meetmete režiimi tõhusus ja ühetaoline

kohaldamine, eelkõige arvestades asjaolu, et piiravatest meetmetest kõrvalehoidmiseks kasutatakse üha keerukamaid skeeme.

Lõpuks, mis puutub väitesse, et vaidlustatud kohustused rikuvad õiguskindluse põhimõtet, kuna need põhinevad ebamäärasel ja määratlemata sõnastusel, siis leidis Üldkohus, et määruse nr 269/2014 artikli 9 lõikes 2 tehtud viide mõistetele rahaliste vahendite või majandusressursside „kuulumine“, „valdus“, „omand“ ja „kontroll“ näitab piisavalt selgelt ja arusaadavalt, mida need mõisted hõlmavad, nii et asjaomastel isikutel oleks võimalik täita deklareerimiskohustust. Lisaks tuleneb sellest sättest, et need kohustused ei puuduta varasid, mis ei kuulu liikmesriigi jurisdiktsiooni alla. Väljaspool liitu asuvate isikute puhul on silmas peetud üksnes nende varasid, mis asuvad liidu territooriumil, ning see kujutab endast piisavat seost liiduga. Seega tuli argument kõnealuste kohustuste eksterritoriaalse ulatuse kohta tagasi lükata.

Teisena võttis Üldkohus seisukoha hagejate argumentide kohta, mille kohaselt asus nõukogu end vaidlustatud sätteid vastu võttes karistusõiguse valdkonnas seadusandja rolli. Sellega seoses märkis ta, et isegi kui nõukogu oli teadlik sellest, et sanktsioonidest kõrvalehoidmine on kriminaliseeritud kõigis liikmesriikides peale kahe, ei saa sellest järeldada, et vaidlustatud sätete vastuvõtmisega sundis nõukogu liikmesriike rahaliste vahendite külmutamisest kõrvalehoidmist kriminaliseerima. Asjaolu, et nendes liikmesriikides, kus piiravatest meetmetest kõrvalehoidmine on juba kriminaliseeritud, on kahe vaidlusala kohustuse rikkumise eest kohaldatavad karistused järelikult samuti kriminaalkaristused, ei tulene nimelt vaidlustatud sätetest, vaid liikmesriikide valikust karistuste valdkonnas.

Seda järeldust ei muuda määruse nr 269/2014 artiklite 9 ja 15 tõlgendamine nende koostoimes. Mainitud määruse artikli 15 lõikest 1 tuleneb nimelt, et selle määruse sätete rikkumise eest kohaldatavate karistuste kehtestamine on liikmesriikide ülesanne. Järelikult on kõnealuste kohustuste sellise täitmata jätmise korral, mis on kvalifitseeritud piiravatest meetmetest kõrvalehoidmiseks, liikmesriikide pädevuses määrata kindlaks karistused, sealhulgas kas need on karistusõiguslikud või mitte.

Seda järeldust ei muuda ka 28. novembril 2022 vastu võetud otsus 2022/2332 ega asjaolu, et komisjon tegi 2. detsembril 2022 ettepaneku võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv liidu piiravate meetmete rikkumisega seotud kuritegude ja karistuste määratlemise kohta. Üldkohus märkis selle kohta, et see seadusandlik lähenemisviis, mille eesmärk on liikmesriikide karistusõiguse ühtlustamine, erineb just nimelt määrusest 2022/1273, mis põhineb ELTL artikli 215 lõikel 2 ja mille eesmärk on üksnes tagada määruse nr 269/2014 tõhus ja ühetaoline rakendamine. Erinevalt ELTL artikli 83 lõike 1 alusel vastu võetavast direktiivist, milles määratakse kindlaks kuriteod ja kriminaalkaristused piiravatest meetmetest kõrvalehoidmise korral ja mis oleks adressaatideks olevatele liikmesriikidele karistusõiguse valdkonnas saavutatava tulemuse seisukohalt siduv, on määruse nr 269/2014 artikli 15 lõikes 1 ette nähtud karistuste puhul nimelt jäetud liikmesriikidele vabadus valida, kas piiravatest meetmetest kõrvalehoidmise keelu rikkumise eest määratavad karistused on kriminaal-, haldus- või tsiviilõiguslikku laadi.

3. Venemaa

2. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus (suurkoda) *Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles* jt vs. nõukogu (T-797/22, [EU:T:2024:670](#))

Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed, mis on võetud seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas – Keeld osutada õigusabiteenuseid Venemaa valitsusele ja Venemaal asutatud üksustele – Advokaatide põhiülesanne demokraatlikus ühiskonnas – Advokaatide õigus osutada

Üldkohus kinnitas suurkojas, et määruse nr 833/2014⁴⁹⁹ artikli 5n lõikes 2 sätestatud keeld osutada otseselt või kaudselt õigusabiteenuseid Venemaa valitsusele ja Venemaal asutatud juriidilistele isikutele, üksustele ja asutustele (edaspidi „vaidlusalune keeld“) on seaduslik. Kohtuasi käsitles küsimust, kas on olemas põhiõigus pöörduda advokaadi poole, sealhulgas olukordades, millel ei ole mingit seost kohtumenetlusega. Üldkohus täpsustas eelkõige, millise ulatusega on Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 47 tagatud õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja harta artikliga 7 tagatud õigus kutsesaladusele. Üldkohus jättis hagi sisuliselt rahuldamata, ilma et ta oleks teinud otsust asja läbivaatamist takistavate asjaolude kohta, mis puudutasid eelkõige hagejatel hagi esitamise õiguse puudumist.

See kohtuotsus tehti seoses rea piiravate meetmetega, mille Euroopa Liit on võtnud reaktsioonina Venemaa Föderatsiooni poolt alates 24. veebruarist 2022 Ukraina vastu suunatud sõjalisele agressioonile. Hagejad, sealhulgas Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles (Brüsseli hollandikeelne advokatuur), väitsid vaidlusaluse keelu kehtestanud ja selle seejärel jõusse jätnud aktide⁵⁰⁰ peale esitatud tühistamishagi põhjendamiseks eelkõige, et see keeld rikub õigust saada advokaadilt õigusabi ning riivab advokaadi kutsesaladust ja sõltumatust.

Üldkohtu hinnang

Esimesena lükkas Üldkohus tagasi väite, et on rikutud õigust pöörduda õigusabi saamiseks advokaadi poole.

Kõigepealt leidis Üldkohus, et võimalust saada nõu ja kaitset ning olla esindatud advokaadi poolt vastavalt harta artiklile 47, mis tagab õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, tuleb tunnustada üksnes juhul, kui see on seotud kohtumenetlusega. Ta tuletas sellega seoses meelde, et Euroopa Kohus on tunnustanud advokaatide põhiülesannet õigusriigis ainult niivõrd, kui nad aitavad kaasa õigusemõistmise nõuetekohasele toimimisele ning tagavad kliendi huvide kaitse. Seejärel märkis Üldkohus, et harta artikliga 7 tagatud kutsesaladuse kaitset tunnustatakse, ilma et oleks vaja mis tahes seost kohtumenetlusega. Selle kaitse eesmärk ei ole siiski tagada põhiõigust kaitsjale ja õigusabile, sõltumata mis tahes seosest kohtumenetlusega, vaid selle ainus eesmärk on õigust eraelu austamisele arvestades kaitsta advokaadi ja tema kliendi vahelise suhtluse konfidentsiaalsust.

Seega ei saa järeldada, et harta artiklitega 7 ja 47 tagatud õigused kaitsele võivad eraldi või koosvõetuna olla aluseks igaühe põhiõigusele pöörduda advokaadi poole ja saada temalt nõu väljaspool olemasolevat või tõenäolist kohtuvaidlust. Põhiõigust pöörduda advokaadi poole ja saada temalt nõu tuleb seega tunnustada üksnes juhul, kui esineb seos kohtumenetlusega, olenemata sellest, kas niisugune menetlus on juba algatatud või kas seda saab tõenduspõhiste asjaolude alusel ära hoida või ette näha staadiumis, milles advokaat oma kliendi õiguslikku olukorda hindab.

Kõnealusel juhul võimaldavad määruse nr 833/2014 artikli 5n lõiked 5 ja 6 advokaadil eelnevalt hinnata nende Venemaal asutatud juriidiliste isikute, üksuste või asutuste õiguslikku olukorda, kes tema poole pöörduvad, et teha kindlaks, kas temalt küsitud nõustamine on tingimata vajalik just selleks, et tagada võimalus pöörduda kohtusse, kohtumenetlust ära hoida või ennetada või tagada menetluse nõuetekohane kulg, kui see on juba algatatud.

⁴⁹⁹ Nõukogu 31. juuli 2014. aasta määrus (EL) nr 833/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Venemaa tegevusega, mis destabiliseerib olukorda Ukrainas (ELT 2014, L 229, lk 1) (nõukogu 6. oktoobri 2022. aasta määrusega (EL) 2022/1904 (ELT 2022, L 259I, lk 3) muudetud redaktsioonis).

⁵⁰⁰ Nõukogu 16. detsembri 2022. aasta määrus (EL) 2022/2474, millega muudetakse määrust nr 833/2014 (ELT 2022, L 322I, lk 1), ja nõukogu 25. veebruari 2023. aasta määrus (EL) 2023/427, millega muudetakse määrust nr 833/2014 (ELT 2023, L 59I, lk 6).

Üldkohus järeldas sellest ühest küljest, et vaidlusalune keeld ei riku õigust saada nõu ja kaitset ning olla esindatud advokaadi poolt, nagu see on tagatud harta artikliga 47. Teisest küljest, kuna harta artikkel 7 ei taga õigust pöörduda advokaadi poole ei kohtumenetluses ega kohtuvälistes asjades, siis ei saa vaidlusalune keeld kujutada endast sellest artiklist tuleneva õiguse riivet.

Mis teisena puudutab advokaadi kutsesaladust, siis märkis Üldkohus, et advokaadi poolt muu hulgas tema isiku või temalt küsitud nõustamise asetleidmise avaldamine kujutab endast juhul, kui see on kohustuslik ja toimub ilma tema kliendi nõusolekuta, harta artikliga 7 tagatud õiguse era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladuse austamisele riivet.

Kõnealusel juhul tõdes Üldkohus, et kuigi välistussätted võimaldavad pädevatel asutustel vaidlusaluse keelu kohaldamata jätta täpselt määratletud olukordades, jätavad need siiski nimetatud asutustele kaalutlusruumi korra osas, kuidas välistustaotlus tuleb sõnastada, esitada ja läbi vaadata. Näiteks ei reguleeri välistussätted liikmesriigi pädevatele asutustele esitatava taotluse esitaja isikut. Samuti ei viita vaidlusalused sätted sellele, et advokaat on kohustatud jagama pädevate asutustega ilma oma kliendi nõusolekuta teavet, mis kuulub harta artikliga 7 kaitstud kutsesaladuse alla. Välistustaotluse menetlemiseks vajaliku teabe osas ei mainita välistussätetes ka asjaolusid, mis peavad olema pädeva asutuse käsutuses hindamise läbiviimiseks.

Samas kohaldavad liikmesriigid välistusmenetluste rakendamise korda kindlaks määrates liidu õigust harta artikli 51 lõike 1 tähenduses ning peavad seega tagama, et järgitaks harta artiklit 7, arvestades harta artikli 52 lõike 1 tingimusi. Seetõttu leidis Üldkohus, et välistussätted ei too iseenesest kaasa harta artikliga 7 tagatud õiguse riivet.

Üldkohus tuletas meelde, et isegi kui eeldada, et välistussätetest tuleneb harta artikliga 7 tagatud advokaadi kutsesaladuse riive, lubab harta artikli 52 lõige 1 hartas sätestatud õiguste teostamist piirata, tingimusel et need piirangud on ette nähtud seadusega, arvestavad asjaomase põhiõiguse olemust ning on proportsionaalsuse põhimõtet järgides vajalikud ja tegelikult vastavuses liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvate eesmärkidega.

Kõnealusel juhul märkis Üldkohus, et vaidlusalune keeld on ette nähtud seadusega ja arvestab harta artikliga 7 tagatud õiguse advokaatide ja nende klientide vahel edastatavate sõnumite saladuse austamisele olemust. Lisaks vastab see keeld sobivalt ja järjekindlalt eesmärgile veelgi suurendada Venemaa Föderatsioonile avaldatavat survet, et ta lõpetaks Ukraina-vastase agressioonisõja. Välistussätted, mis võimaldavad jätta vaidlusaluse keelu kohaldamata täpselt määratletud olukordades, taotleavad ise seda üldist huvi pakkuvat eesmärki kooskõlas ELL artiklis 21 sõnastatud liidu välistegevuse eesmärkidega, olles nendega proportsionaalsed. Üldkohus rõhutas sellega seoses, et välistussätted, mis võimaldavad jätta vaidlusaluse keelu kohaldamata, on ise piiratud sellega, mis on vajalik vaidlustatud määrustega taotletavate eesmärkide saavutamiseks.

Viimaseks tuletas Üldkohus seoses etteheitega, et vaidlusalune keeld riivab väidetavalt advokaadi sõltumatust, meelde, et õigussubjekti õigus advokaadi täiesti sõltumatule õigusabile on lahutamatu seotud õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile. Üldkohus tõdes, et kuna vaidlusalune keeld ei riiva harta artikliga 47 tagatud õigust tõhusale õiguskaitsevahendile, siis ei ole tõendatud, et see keeld võib kaasa tuua advokaadi sõltumatuse riive.

Ta märkis selle kohta, et vaatamata sellele, et ei ole olemas esmase õiguse normi, mis reguleeriks ja määratleks advokaadi sõltumatust, on Euroopa Kohus tunnustanud sellise sõltumatuse tähtsust, et tagada õigussubjektidele õigus tõhusale õiguskaitsevahendile olukordades, kus esineb seos kohtumenetlusega. Kuigi advokaatide eetikakoodeksi sätetest tuleneb, et sõltumatus võib laieneda ka õigusnõustamise tegevusele, millel ei ole mingit seost kohtumenetlusega, ei ole Euroopa advokaatide eetikakoodeksi sätted siiski liidu õigusnormid ega saa olla õiguslikuks aluseks advokaadi sõltumatuse tunnustamisele liidu tasandil.

Lisaks tuletas Üldkohus meelde, et isegi kui eeldada, et advokaadi sõltumatust tuleb samamoodi nagu harta artiklist 7 tulenevat kutsesaladuse kaitset tunnustada ka väljaspool kohtuvaidlust ja et selle sõltumatuse riive tuvastatakse, ei tähenda advokaadi sõltumatus, et advokaadi kutsealale ei või seada piiranguid. Sellele sõltumatusele võib nimelt seada piiranguid, mis on põhjendatud liidu taotletavate üldist huvi pakkuvate eesmärkidega, tingimusel et need piirangud ei kujuta endast taotletava eesmärgi seisukohast ülemäärast ja talumatut sekkumist, mis kahjustaks advokaatide sõltumatuse olemust.

Kõnealuses asjas leidis Üldkohus, et isegi kui eeldada, et advokaatide sõltumatust riivatakse, on see riive õigustatud ja proportsionaalne. Üldkohus märkis ühest küljest, et vaidlusalune keeld, nagu see on piiritletud eelkõige välistussätetega, järgib üldist huvi pakkuvaid eesmärke. Teisest küljest, kuigi välistussätted annavad pädevatele asutustele õiguse jätta vaidlusalune keeld kohaldamata seoses teatavate õigusabiteenustega, ei võimalda need sätted pädevatel asutustel mõjutada selle nõuande sisu, mida advokaat võib sellisel juhul Venemaa valitsusele või Venemaal asutatud üksusele anda. Sama kehtib ka vaidlusaluse keelu enda kohta. Vaidlusalune keeld ja sealhulgas välistussätted ei kujuta endast seega ülemäärast ja lubamatut sekkumist, mis kahjustaks advokaatide sõltumatuse olemust.

VI. Digiteenused

17. juuli 2024. aasta kohtuotsus Bytedance vs. komisjon (T-1077/23, [EU:T:2024:478](#))

Digiteenused – Määrus (EL) 2022/1925 – Pääsuvalitseja määramine – Veebipõhine sotsiaalvõrguteenus – Määruse 2022/1925 artikli 3 lõiked 1, 2 ja 5 – Nõuded – Eeldused – Eelduste ümberlükkamine – Kaitseõigused – Võrdne kohtlemine

Üldkohus, kes tõlgendas esimest korda digiturgude määrust⁵⁰¹, jättis rahuldamata tühistamishagi, mille Bytedance Ltd esitas Euroopa Komisjoni otsuse⁵⁰² peale, millega see ettevõtja ja otseselt või kaudselt tema kontrolli all olevad äriühingud (edaspidi koos „ByteDance“) määrati pääsuvalitsejaks selle määruse tähenduses.

Liidu seadusandja otsustas vastu võtta digiturgude määruse, sest teatavatel digiteenustel, mida nimetatakse põhiplatvormiteenusteks, on sageli omadused, mis võivad põhiplatvormiteenuseid osutavate ettevõtjate ebaausate tavade korral oluliselt pärssida põhiplatvormiteenuste avatust konkurentsile ning avaldada mõju kõnealuseid teenuseid osutavate ettevõtjate ning nende ärikasutajate ja lõppkasutajate vaheliste kaubanduslike suhete õiglusele.

Nõnda on digiturgude määruse eesmärk aidata kaasa siseturu nõuetekohasele toimimisele, kehtestades õigusnormid, millega tagatakse konkurentsile avatus ja õiglased turud digisektoris üldiselt ning eelkõige pääsuvalitsejate osutatavate põhiplatvormiteenuste ärikasutajate ja lõppkasutajate jaoks. Selleks on digiturgude määrukses ette nähtud sihipärased õiguslikud kohustused, mida ettevõtjad, kelle komisjon on määranud pääsuvalitsejaks, peavad täitma iga määramisotsuses loetletud põhiplatvormiteenuse puhul.

Digiturgude määruse artikli 3 lõike 1 kohaselt määrab komisjon ettevõtja pääsuvalitsejaks, kui viimane vastab järgmisele kolmele kumulatiivsele tingimusele:

- a) tal on märkimisväärne mõju siseturule;
- b) ta osutab põhiplatvormiteenust, mis on ärikasutajate jaoks oluline juurdepääsutee lõppkasutajateni jõudmiseks (edaspidi „oluline juurdepääsutee“), ning
- c) tal on oma tegevuses kindel ja püsiv positsioon või on tõenäoline, et ta saavutab sellise positsiooni lähitulevikus.

Digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 kohaselt loetakse ettevõtja neile nõuetele vastavaks, kui ta saavutab teatud kvantitatiivsed künnised, mis põhinevad eelkõige asjaomase ettevõtja poolt liidus realiseeritud käibel või tema ülemaailmsel turuväärtusel, asjaomasel põhiplatvormiteenusel liidus olevate või asuvate lõppkasutajate ja ärikasutajate arvul ning nende aastate arvul, mil viimati nimetatud kasutajate arvu puudutav künnis on saavutatud.

Digiturgude määruse artikli 3 lõike 5 esimeses lõigus on ette nähtud, et põhiplatvormiteenuseid osutav ettevõtja võib digiturgude määruse artikli 3 lõike 3 esimese lõigu alusel esitatava teatega esitada piisavalt põhjendatud argumendid selle kohta, et olukorras, milles asjaomast põhiplatvormiteenust osutatakse, ei vasta ta erandlikult lõikes 1 esitatud tingimustele, kuigi ta täidab kõik lõikes 2 esitatud künnised. Kui ettevõtja esitab sellised piisavalt põhjendatud argumendid, mis

⁵⁰¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. septembri 2022. aasta määrus (EL) 2022/1925, mis käsitleb konkurentsile avatud ja õiglaseid turge digisektoris ning millega muudetakse direktiive (EL) 2019/1937 ja (EL) 2020/1828 (digiturgude määrus) (ELT 2022, L 265, lk 1).

⁵⁰² Komisjoni 5. septembri 2023. aasta otsus C(2023) 6102 (final), millega ByteDance määratakse digiturgude määruse artikli 3 alusel pääsuvalitsejaks.

seavad ilmselt kahtluse alla digiturgude määruse artikli 3 lõikes 2 sätestatud eeldused, võib komisjon sama tähtaja jooksul alata turu-uuringu digiturgude määruse artikli 17 lõike 3 alusel.

Bytedance Ltd, kes asutati 2012. aastal Hiinas Kaimanisaarte õiguse alusel, haldab koos äriühingutega, mida ta otseselt või kaudselt kontrollib, muu hulgas digiplatvormi TikTok. See digiplatvorm, mis toodi Euroopa Liidus praeguses versioonis turule 2018. aasta augustis, võimaldab kasutajatel otsida, vaadata ja edastada videoid ning suhelda ja jagada sisu teiste kasutajatega.

Olles saanud Bytedance Ltd-lt digiturgude määruse artikli 3 lõike 3 esimese lõigu kohase teate, leidis komisjon esiteks, et TikTok on veebipõhine sotsiaalvõrguteenus digiturgude määruse tähenduses ja seega põhiplatvormiteenus. Teiseks tuvastas komisjon, et ByteDance ületab TikToki puhul digiturgude määruse artikli 3 lõikes 2 ette nähtud künniseid, mis lubab eeldada, et digiturgude määruse artikli 3 lõike 1 nõuded pääsuvalitsejaks määramise kohta on täidetud. Kolmandaks leidis komisjon, et argumendid, mille Bytedance Ltd esitas, et lükata ümber digiturgude määruse artikli 3 lõikes 2 ette nähtud eeldused, ei olnud piisavalt põhjendatud, et neid eeldusi ilmselt kahtluse alla seada. Seetõttu määras komisjon ByteDance'i pääsuvalitsejaks ilma turu-uuringut algamata ning leidis, et veebipõhine sotsiaalvõrguteenus TikTok on oluline juurdepääsutee digiturgude määruse tähenduses⁵⁰³.

Bytedance Ltd esitas Üldkohtule hagi selle otsuse tühistamiseks. Üldkohus otsustas Bytedance Ltd taotlusel lahendada hagi kiirendatud menetluses.

Üldkohtu hinnang

Hageja esitas hagi põhjendamiseks kolm väidet, millest esimese kohaselt on rikutud digiturgude määruse artikli 3 lõikeid 1 ja 5, teise kohaselt on rikutud kaitseõigusi ja kolmanda kohaselt on rikutud võrdse kohtlemise põhimõtet.

1. Väide, et rikutud on digiturgude määruse artikli 3 lõikeid 1 ja 5

Kõigepealt tõdes Üldkohus, et hageja ei väielnud vastu sellele, et TikTok on veebipõhine sotsiaalvõrguteenus digiturgude määruse tähenduses. Hageja ei väielnud vastu ka sellele, et digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktides a–c ette nähtud künnised olid saavutatud ja et seetõttu loeti ByteDance vastavaks digiturgude määruse artikli 3 lõikes 1 sätestatud pääsuvalitsejaks määramise nõuetele.

Seevastu tegi komisjon hageja hinnangul vigu, kui ta leidis, et argumendid, mille hageja esitas vastavalt digiturgude määruse artikli 3 lõike 5 esimesele lõigule, ei ole piisavalt põhjendatud, et digiturgude määruse artikli 3 lõikes 2 ette nähtud eeldused TikToki puhul ilmselt kahtluse alla seada.

a) Õiguslik kriteerium, mida komisjon kohaldas nende argumentide analüüsimisel, mis esitati digiturgude määruse artikli 3 lõikes 2 ette nähtud eelduste ümberlükkamiseks

Üldkohus lükkas kõigepealt tagasi etteheited, mille kohaselt kohaldas komisjon vale õiguslikku kriteeriumi, kui ta analüüsis argumente ja tõendeid, mille hageja esitas digiturgude määruse artikli 3 lõikes 2 ette nähtud eelduste ümberlükkamiseks.

Sellega seoses märkis Üldkohus esiteks, et kuigi digiturgude määruse artikli 3 lõige 5 võimaldab asjaomasel ettevõtjal esitada digiturgude määruse artikli 3 lõikes 2 ette nähtud eelduste ümberlükkamiseks argumente ja tõendeid, mis võivad, kuid ei tarvitse olla väljendatud arvulistes väärtustes, peavad need siiski olema otseselt seotud ühe või mitme mainitud eeldusega, mis esinevad kvantitatiivsete künniste kujul. Kõnealusel juhul sai komisjon tagasi lükata mõned hageja argumendid,

⁵⁰³ 5. septembri 2023. aasta otsus. Vt joonealune märkus nr 502.

mis seisnesid eelkõige üldistes kinnitustes digiturgude määrusega taotletavate eesmärkide ning selle määruse artikli 3 lõike 5 eseme ja soovitava toime kohta, kuna nende eesmärk ei olnud konkreetselt ümber lükata just ühte digiturgude määruse artikli 3 lõikes 2 ette nähtud kolmest eeldusest ning seega ei olnud need nende eeldustega otseselt seotud.

Teiseks märkis Üldkohus, et nimetatud eelduste kahtluse alla seadmiseks vajalikud tõendamisnõuded tulenevad otseselt digiturgude määruse artikli 3 lõikest 5, milles on nõutud, et ettevõtja, kellel lasub tõendamiskoormis, esitaks piisavalt põhjendatud argumendid, mis seavad need eeldused ilmselgelt kahtluse alla. Sellest järeldub, et ettevõtja esitatavad argumendid peavad suure usutavusega tõendama, et digiturgude määruse artikli 3 lõikes 2 ette nähtud eeldused on kahtluse alla seatud. Üldkohus lisas, et kõnealuses asjas kinnitas komisjon, et ta kohaldas digiturgude määruse artikli 3 lõikes 5 ette nähtud tõendamisnõudeid, ning miski tema analüüsis ei viita sellele, et tegelikult kohaldas ta kõrgemaid tõendamisnõudeid kui need, mis on ette nähtud selles sättes.

b) Eeldus, et ByteDance'il on märkimisväärne mõju siseturule

Neid täpsustusi arvestades analüüsis Üldkohus seejärel hageja etteheiteid, mille kohaselt rikkus komisjon digiturgude määruse artikli 3 lõike 1 punkti a ja lõiget 5, kui ta lükkas tagasi tema argumendid, mille eesmärk oli tõendada, et ByteDance'il ei ole märkimisväärset mõju siseturule. Hageja väitis sisuliselt, et ByteDance'i mõju siseturule ei olnud märkimisväärne, mida tõendab asjaolu, et ByteDance'i käive liidus on väike ja et ByteDance'i ülemaailmne turuväärtus on peamiselt tingitud tema tegevusest Hiinas, mistõttu ei kajasta see tema mõju siseturule.

Sellega seoses lükkas komisjon asjakohatuse tõttu tagasi eelkõige argumendi, et ByteDance'i tulu liidus oli väiksem kui digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis a ette nähtud liidus realiseeritud käibe künnis.

Selle kohta meenutas Üldkohus, et digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punkt a lubab eeldada, et ettevõtjal on sama artikli lõike 1 punkti a tähenduses märkimisväärne mõju siseturule, kui see ettevõtja osutab kõnealust põhiplatvormiteenust vähemalt kolmes liikmesriigis ja kui tema aastakäive liidus on viimase kolme majandusaasta jooksul olnud igal aastal vähemalt 7,5 miljardit eurot või kui tema keskmine turukapitalisatsioon või samaväärne õiglane turuväärtus on viimasel majandusaastal olnud vähemalt 75 miljardit eurot.

Üldkohus märkis lisaks, et vaidlust ei olnud selles, et ByteDance ei ületanud liidus realiseeritud käibe künnist. Seevastu oli kindel, et ByteDance saavutas alternatiivse, ülemaailmse turuväärtuse künnise ja et seetõttu loeti, et ByteDance'il on siseturule märkimisväärne mõju.

Mis puudutab kahe eespool nimetatud künnise seost, siis täpsustas Üldkohus, et need kajastavad sarnaseid, kuid eraldiseisvaid hüpoteese. Samal ajal kui liidus realiseeritud suur käive tõendab, et kõnealusel ettevõtjal on juba suutlikkus oma kasutajatelt siseturul tulu teenida, näitab kõrge ülemaailmne turukapitalisatsioon või turuväärtus pigem seda, et ettevõtjal on lähitulevikus suutlikkus oma kasutajatelt siseturul tulu teenida. Lisaks võttis liidu seadusandja konkreetselt arvesse asjaomase ettevõtja käivet liidus kui näitajat selle ettevõtja mõju kohta siseturule.

Seega ei saa välistada, et asjaomane ettevõtja võib mitme piisavalt põhjendatud argumendi alusel, mille hulka kuulub tema liidus realiseeritud väike käive, tõendada, et vaatamata tema väga kõrgele ülemaailmsele turuväärtusele tegutseb ta siseturul vaid piiratud ulatuses, mistõttu see turuväärtus ei peegelda suutlikkust oma kasutajatelt liidus lähitulevikus tulu teenida ja seetõttu ei ole tal siseturule märkimisväärset mõju digiturgude määruse artikli 3 lõike 1 punkti a tähenduses.

Eeltoodut arvestades tõdes Üldkohus, et komisjon tegi vea, kui ta lükkas ByteDance'i märkimisväärset mõju siseturule puudutava eelduse ümberlükkamise seisukohalt asjakohatuna tagasi hageja argumendi, et ByteDance'i poolt liidus realiseeritud käive on väike.

Samas tuleneb kohtupraktikast, et see viga toob vaidlustatud otsuse tühistamise kaasa vaid siis, kui see võis juhtumi konkreetsetel asjaoludel otsustavalt mõjutada komisjoni otsust lükata tagasi argumendid, mille hageja esitas digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis a ette nähtud eelduse ümberlöökamiseks.

Nii see kõnealusel juhul aga ei olnud, kuna paika peavad kõik muud asjaolud, mida komisjon võttis arvesse järeldamaks, et ByteDance'il on märkimisväärne suutlikkus oma kasutajatelt liidus lähitulevikus tulu teenida. Komisjon tuletas selle järelduse põhjendamiseks nimelt samuti meelde, et kuigi ByteDance'i käive liidus jääb allapoole digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis a ette nähtud künnist, ei ole see siiski lakanud kasvamast, et ByteDance'i õiglane turuväärtus oli oluliselt suurem 75 miljardi euro suurusest künnisest ning et TikTok'i lõppkasutajate ja ärikasutajate arv liidus on viimase kolme majandusaasta jooksul jätkuvalt kasvanud, ületades kaugelt digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b sätestatud künniseid.

c) Eeldus, et TikTok on oluline juurdepääsutee

Üldkohus lükkas tagasi ka hageja etteheited, mille kohaselt rikkus komisjon digiturgude määruse artikli 3 lõike 1 punkti b ja lõiget 5, kui ta kvalifitseeris TikTok'i oluliseks juurdepääsuteeks vastavalt digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b ette nähtud eeldusele, hoolimata hageja vastupidistest argumentidest.

Digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punkti b kohaselt loetakse, et ettevõtja osutab põhiplatvormiteenust, mis on oluline juurdepääsutee, kui tema osutatud põhiplatvormiteenusel oli viimasel majandusaastal kuus vähemalt 45 miljonit aktiivset lõppkasutajat, kelle tegevus- või asukoht on liidus, ning aastas vähemalt 10 000 aktiivset ärikasutajat, kelle tegevuskoht on liidus.

i. Ökosüsteemi ja olulise võrguefekti väidetav puudumine

Hageja väitis selleks, et vaidlustada TikTok'i kvalifitseerimine oluliseks juurdepääsuteeks vastavalt digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b ette nähtud eeldusele, esimesena, et erinevalt teistest digisektoris tegutsevatest ettevõtjatest ei ole ByteDance'il ökosüsteemi ega tugevat võrguefekti.

Üldkohus täpsustas kõigepealt, et digiplatvormide ökosüsteem võib koosneda ühest või isegi mitmest põhiplatvormiteenusel ja muudest nendega ühendatud teenustest, näiteks tehnoloogilistest sidemetest või koostalitlusvõimest, mis võib suurendada turule sisenemise tõkkeid nende ettevõtjate konkurentidele ja lõppkasutajate jaoks teenuseosutaja vahetamise kulusid, mistõttu on turu teistel või uutel ettevõtjatel nende ettevõtjate positsiooniga raskem konkureerida või võistelda.

Seejärel tõdes Üldkohus, et hageja ei tõendanud oma argumenti, et ByteDance'il puudub ökosüsteem, kuhu TikTok kuuluks.

Lõpuks leidis Üldkohus, et isegi kui eeldada, et ByteDance'il puudub ökosüsteem, jääb komisjoni järelalus TikTok'i oluliseks juurdepääsuteeks kvalifitseerimise kohta kehtima, kuna vaidlustatud otsusest nähtub, et alates sellest, kui 2018. aastal toodi liidus turule TikTok'i praegune versioon, õnnestus TikTokil lühikese aja jooksul ligi tõmmata väga suur hulk lõppkasutajaid, ületades kaugelt digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b sätestatud künnised ning saavutades poole Facebooki ja Instagrami suurusest.

Lisaks, vastupidi sellele, mida väitis hageja, ei anna ükski digiturgude määruse element alust arvata, et põhiplatvormiteenusel saab olla tugev võrguefekt vaid ökosüsteemi olemasolu korral. Samuti ei esitanud hageja ühtegi eraldiseisvat argumenti, mis viitaks sellele, et TikTokil puudub tugev võrguefekt.

ii. Mitme platvormi kasutamise esinemine ja seotuse efekti väidetav puudumine

Teisena kinnitas Üldkohus komisjoni järelust, et asjaolu, et TikTok ja muude veebipõhiste sotsiaalvõrkude lõppkasutajad ja äri kasutajad kasutavad teatud määral mitut platvormi⁵⁰⁴, ei olnud piisav, et seada digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b ette nähtud eeldust ilmselgelt kahtluse alla.

Üldkohus märkis sellega seoses, et kuigi mitme platvormi kasutamise ja seotuse efekti esinemine või puudumine võivad olenevalt olukorrast olla asjakohased, et hinnata, kas eeldust, et põhiplatvormiteenus on oluline juurdepääsutee, saab ilmselgelt kahtluse alla seada, tuleb arvesse võtta kõnealuse mitme platvormi kasutamise spetsiifilisi ja konkreetseid tunnuseid ning seotuse efekti, mis avaldub olukorras, milles põhiplatvormiteenust osutatakse.

Kuna aga mitme platvormi kasutamise esinemist veebipõhiste sotsiaalvõrkude kasutajate seas illustreerivad hageja enda esitatud andmed, jäeldas Üldkohus, et kõne all olnud põhiplatvormiteenuse omadusi arvestades ei piisa ainuüksi mitme platvormi kasutamisest, isegi kui see kasutamise määr on suur, iseenesest selleks, et seada digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b ette nähtud eeldus ilmselgelt kahtluse alla.

Lisaks puudutasid hageja – kellel lasub haldusmenetluses tõendamiskoormis – esitatud argumendid ja tõendid üksnes mitme platvormi kasutamise esinemist üldiselt, mitte aga erinevate veebipõhiste sotsiaalvõrguplatvormide kasutamise intensiivsust, kusjuures olgu täpsustatud, et kaasatuse määr oli TikTokil puhul teiste sotsiaalvõrkudega võrreldes kõrgem selles mõttes, et lõppkasutajad veedavad TikTokis rohkem aega kui teistel platvormidel, ja see on eriti iseloomulik noorte kasutajate puhul.

Mis puudutab hageja argumente, mis põhinesid asjaolul, et TikTokil lõppkasutajatest ligikaudu 82% kasutab ka Instagrami ja 77% Facebooki, samas kui ainult 38% Facebooki ja 48% Instagrami lõppkasutajatest kasutab ka TikTok, siis tõdes Üldkohus, et hageja ei ole igal juhul tõendanud, et ühelt poolt TikTok ning teiselt poolt Facebooki ja Instagrami kasutajate tava kasutada asümmeetriliselt mitut platvormi ei tulene mitte majanduslikust ja ajaloolisest kontekstist, milles veebipõhised sotsiaalvõrgud liidus tegutsevad, vaid võrguefekti ja seotuse efekti puudumisest TikTokis.

iii. TikTokil väiksem mastaap võrreldes teiste platvormidega ja konkurentide suur arv

Kolmandana leidis Üldkohus, et komisjon jäeldas õigesti, et hageja argumendid, mis puudutavad TikTokil mastaabi võrrelduna teiste veebipõhiste sotsiaalvõrguplatvormidega ning suure hulga konkurentide olemasolu, ei ole piisavalt põhjendatud, et seada digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b ette nähtud eeldust ilmselgelt kahtluse alla.

Nende asjaolude hulka, mida komisjon võib arvesse võtta, kui ta analüüsib argumente, mis on esitatud digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b ette nähtud eelduse ümberlükkamiseks, kuulub digiturgude määruse põhjenduse 23 kohaselt „ettevõtja osutatava põhiplatvormiteenuse tähtsus, võttes arvesse asjaomase põhiplatvormiteenuse üldist ulatust“. Digiturgude määruse selles põhjenduses ei ole siiski täpsustatud parameetreid, mille alusel tuleb mõõta põhiplatvormiteenuse tähtsust ja mastaapi.

Selles kontekstis väitis hageja, et TikTok ei ole oluline juurdepääsutee digiturgude määruse artikli 3 lõike 1 punkti b tähenduses, kuna TikTok on muu hulgas lõppkasutajate arvu poolest väiksem kui teised väljakujunenud platvormid, nagu Facebook ja Instagram.

Kuna aga hageja esitas hakis TikTokil väidetava väikese mastaabi tõendamiseks argumente ja andmeid, mida ta ei olnud esitanud haldusmenetluses, tunnistas Üldkohus need vastuvõetamatuks.

⁵⁰⁴ Üldisemalt digiteenuste ja konkreetsemalt veebiplatvormide kontekstis kirjeldab mõiste „mitme platvormi kasutamine“ olukorda, kus kasutajad kasutavad paralleelselt mitut konkureerivat digiteenust, kõnealusel juhul veebipõhiseid sotsiaalvõrguteenuseid.

Üldkohus lükkas need uued argumendid tagasi ka põhjendamatusse tõttu ja kinnitas sellega seoses eelkõige, et TikTok suurust, väljendatuna lõppkasutajate arvus, ei saa analüüsida staatiliselt, vaid arvesse tuleb võtta TikToki liidus kiiresti ja märkimisväärselt kasvanud lõppkasutajate arvu, mille poolest ta saavutas mõne aasta jooksul ligikaudu poole Facebooki ja Instagrami suurusest.

iv. TikToki registreeritud ärikasutajate reklaamitulud ja suhtlustase

Mis puudutab aga hageja argumente selle kohta, et ByteDance'i reklaamitulu, tema keskmine tulu kasutaja kohta ning TikToki registreeritud reklaamijate ja ärikasutajate suhtlustase on tagasihoidlik ja madalam kui teatavatel teistel platvormidel, siis leidis Üldkohus neljandana, et komisjon tegi vea, kui ta lükkas need argumendid tagasi, leides, et need ei puutu digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b ette nähtud eelduse ümberlõkkamise seisukohalt üldse asjasse.

Üldkohus rõhutas sellega seoses ühelt poolt, et kuigi komisjon kvalifitseeris TikToki sotsiaalvõrguteenuseks, mitte internetireklaamiteenuseks digiturgude määruse tähenduses, on TikTok siiski ainulaadne platvorm, millel kasutajad suhtlevad omavahel, eelkõige jagades ja vaadates videoid, samas kui reklaamijad maksavad selliste kuulutuste avaldamise eest, mis üldjuhul on pikitud nimetatud kasutajate kuvatavate videote vahele.

Teiselt poolt ei saa eitada, et TikTok reklaamitulu või keskmine tulu kasutaja kohta võib põhimõtteliselt olla muude tõendite hulgas kaudne tõend selle kohta, kui oluline on see platvorm seda kasutavate ärikasutajate jaoks nende lõppkasutajateni jõudmiseks, kuna reklaam on nimelt üks vahenditest, mida need ärikasutajad tavapäraselt kasutavad oma klientideni jõudmiseks.

Sellegipoolest, kuna komisjon oli igal juhul tõendanud ka seda, et hageja argumendid ja tõendid internetireklaami kohta ei olnud piisavalt põhjendatud, et seada digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis b ette nähtud eeldus ilmselgelt kahtluse alla, tõdes Üldkohus, et komisjoni tehtud viga ei mõjuta vaidlustatud otsuse õiguspärasust. Selles küsimuses märkis Üldkohus eelkõige, et komisjon tuvastas õigesti, et hageja esitatud argumendid ja tõendid ei olnud piisavalt representatiivsed kõigi TikToki ärikasutajate suhtes.

d) Eeldus, et ByteDance'il on kindel ja püsiv positsioon

Lõpuks lükkas Üldkohus tagasi ka hageja etteheited, mille kohaselt rikkus komisjon digiturgude määruse artikli 3 lõike 1 punkti c ja lõiget 5, kui ta lükkas tagasi argumendid, millega hageja vaidles vastu järeldusele, et digiturgude määruse artikli 3 lõike 2 punktis c ette nähtud eeldust arvestades on TikToki oma tegevuses kindel ja püsiv positsioon. Hageja väitis sisuliselt, et ta on uus turule siseneja ja tema positsioonile pakuvad edukalt konkurentsi sellised konkurendid nagu Meta ja Alphabet, kes on turule toonud niisuguseid uusi teenuseid nagu Reels ja Shorts, mis TikTok põhimadusi jäljendades on kiiresti kasvanud.

Üldkohus märkis esmalt ühelt poolt, et digiturgude määruse artikli 3 lõike 1 punkti c tähenduses mõiste „kindel ja püsiv positsioon“ eesmärk on peegeldada asjaomase ettevõtja positsiooni vähest avatust konkurentile ning selle positsiooni püsivust ajas, ning teiselt poolt, et see mõiste ei kattu tingimata mõistega „turgu valitsev seisund“ ELTL artikli 102 tähenduses, ning täheldas seejärel, et see, et ettevõtjal on oma tegevuses kindel ja püsiv positsioon, ei välista teatud määral konkurentile avatust.

Vastuseks hageja argumentidele, mis tuginesid asjaolule, et teised samasse kategooriasse kuuluva põhiplatvormiteenuse pääsuvalitsejad, nimelt Meta ja Alphabet, pakuvad ByteDance'i positsioonile konkurentsi, tõdes Üldkohus lisaks, et digiturgude määruse eesmärk on tagada, et pääsuvalitsejate positsioon ei oleks avatud mitte teiste pääsuvalitsejate poolsele konkurentile, vaid ka või isegi eelkõige teiste selliste ettevõtjate poolsele konkurentile, kes ei ole konkreetse põhiplatvormiteenuse puhul pääsuvalitsejad. Sellest tuleneb, et pelk Meta ja Alphabeti tegevuse mainimine ei võimalda järeldada, et ByteDance'i positsioon ei ole kindel ega püsiv digiturgude määruse tähenduses.

Lisaks ei takista miski seda, et niisugune ettevõtja nagu ByteDance, kes oli 2018. aastal uus siseturule siseneja ja kelle eesmärk oli konkureerida pääsuvalitsejate positsiooniga, võib mõni aasta hiljem saada ise pääsuvalitsejaks.

2. Väide, et rikutud on kaitseõigusi

Oma hagi põhjendamiseks viitas hageja ka sellele, et komisjon on rikkunud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 41, kuna ta tugines vaidlustatud otsuses faktilistele ja õiguslikele asjaoludele, mille kohta hagejal ei olnud haldusmenetluses võimalust esitada oma seisukohti.

Selles küsimuses tuletas Üldkohus meelde, et põhiõiguste harta artikkel 41 tagab igaühele võimaluse teha haldusmenetluses enne, kui tehakse mis tahes otsus, mis võib tema huve kahjustada, tõhusalt ja tegelikult teatavaks oma seisukoht.

Pärast neid täpsustusi tõdes Üldkohus, et vaatamata hageja ja komisjoni korduvale teabevahetusele enne vaidlustatud otsuse vastuvõtmist ei olnud hagejal võimalust esitada haldusmenetluses oma seisukohti teatavate asjaolude kohta, mida komisjon tema suhtes arvesse võttis.

Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei tähenda õiguse olla ära kuulatud rikkumine siiski automaatselt, et vaidlustatud akt tuleb tühistada. Nimelt on veel vaja, et hageja tõendaks, et ei ole täielikult välistatud, et komisjoni otsus oleks olnud teistsugune, kui asjaomast menetlusnormi ei oleks rikutud, kuna see pool oleks saanud end paremini kaitsta, kui seda rikkumist ei oleks olnud. Kuna aga kõnealuses asjas selliseid tõendeid ei esitatud, lükkas Üldkohus tagasi hageja väite tema kaitseõiguste rikkumise kohta.

3. Väide, et rikutud on võrdse kohtlemise põhimõtet

Hageja sõnul rikkus komisjon ka võrdse kohtlemise põhimõtet, kui ta lükkas vaidlustatud otsuses mõned hageja argumendid tagasi, samas kui teistes otsustes on ta seda liiki argumentidega nõustunud.

Selles küsimuses tuletas Üldkohus meelde, et komisjon peab iga juhtumi asjaolusid eraldi analüüsima, ilma et ta oleks seotud varasemate otsustega, mis käsitlevad teisi ettevõtjaid või teisi põhiplatvormiteenuseid, ning et igal juhul nõuab võrdse kohtlemise põhimõte, et võrreldavaid olukordi ei käsitletaks erinevalt ja erinevaid olukordi ei käsitletaks ühtemoodi, välja arvatud juhul, kui see on objektiivselt põhjendatud.

Kuna aga komisjoni otsuste põhjendused, millele hageja hagiavalduses viitas, puudutavad muid põhiplatvormiteenuste kategooriaid, mitte aga veebipõhiseid sotsiaalvõrguteenuseid, ning hageja ei selgita, mille poolest on olukorrad, milles neid teistesse kategooriatesse kuuluvaid põhiplatvormiteenuseid osutatakse, võrreldavad olukorraga, milles tegutseb selline veebipõhine sotsiaalvõrguteenus nagu TikTok, siis lükkas Üldkohus võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist käsitleva väite põhjendamatusse tõttu tagasi.

Kõike eeltoodut arvestades jättis Üldkohus hagi tervikuna rahuldamata.

VII. Majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus

7. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Austria vs. komisjon (T-501/22, [EU:T:2024:71](#))

EAGF ja EAFRD – Rahastamisest välja jäetud kulud – Kulud, mida kandis Austria – Vähenduskoeffitsient – Määruse (EL) nr 1307/2013 artikli 24 lõige 6 – Määruse nr 1307/2013 artikli 30 lõike 7 punkt b – Määruse (EL) nr 1306/2013 artikli 52 lõike 4 punkt a – Põhjendamiskohustus

Üldkohus, kes menetles Austria Vabariigi esitatud tühistamishagi, tühistas Euroopa Komisjoni otsuse 2022/908⁵⁰⁵ osas, millega jäeti Euroopa Liidu rahastamisest välja kulud, mida see liikmesriik oli kandnud Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi (EAGF) raames enne 27. novembrit 2016. Selles menetluses tegi Üldkohus esimest korda otsuse määruse nr 1307/2013⁵⁰⁶ artikli 24 lõike 6 tõlgendamise kohta ja mõiste „konkreetsed ebasoodsad asjaolud“ kohta selle määruse artikli 30 lõike 7 punkti b tähenduses.

Austria Vabariik otsustas põhitoetuskava raames kohaldada vähenduskoeffitsienti maatükkide suhtes, mis on Austria õiguse kohaselt klassifitseeritud „karjamaadeks“ ja „mägikarjamaadeks“. Komisjon algatas 2016. aastal selle liikmesriigi suhtes uurimise, et teha aastate 2015 ja 2016 puhul kindlaks, kas põllumajandustootjatele EAGFi raames makstud pindalatoetusi oli hallatud ja kontrollitud kooskõlas liidu õigusega. Leides selle uurimise tulemusel, et Austria ametiasutused olid määruse nr 1307/2013 artikli 24 lõiget 6 „karjamaade“ suhtes väärtalt kohaldanud, kehtestas komisjon Austria Vabariigi suhtes finantskorrektsiooni⁵⁰⁷. Sellest tingitult andis nimetatud liikmesriik parandusmeetmena asjaomastele põllumajandustootjatele alates 2017. aastast iga „karjamaa“ all oleva toetuskõlbliku hektari eest täiendavad toetusõigused, mida jaotati riiklikust reservist, mille moodustamise eest vastutavad liikmesriigid sama määruse kohaselt⁵⁰⁸.

Komisjon algatas 2018. aastal Austria Vabariigi suhtes uue uurimise. Komisjoni kokkuvõtvast aruandest ilmneb esiteks, et Austria ametiasutused kohaldasid määruse nr 1307/2013 artikli 24 lõiget 6 „mägikarjamaade“ suhtes väärtalt, mis tõi kaasa põhjendamatult erineva kohtlemise, kuivõrd sama piirkonna piires ei kohaldatud vähenduskoeffitsienti kõigi maatükkide suhtes, millel valitsevad ühesugused ilmastikutingimused. Teiseks oli selles aruandes märgitud, et Austria Vabariik kasutas õigusvastaselt „karjamaadega“ seotud parandusmeetme rahastamiseks riiklikku reservi. Vaidlustatud otsuses jättis komisjon kahe Austria Vabariigile ette heidetud rikkumise tõttu seega liidu rahastamisest välja EAGFi raames selle liikmesriigi deklareeritud kulud kogusummas 68 146 449,98 eurot.

⁵⁰⁵ Komisjoni 8. juuni 2022. aasta rakendusotsus (EL) 2022/908, mille kohaselt Euroopa Liit ei rahasta teatavaid kulusid, mida liikmesriigid on kandnud Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) raames (ELT 2022, L 157, lk 15).

⁵⁰⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1307/2013, millega kehtestatakse ühise põllumajanduspoliitika raames toetuskavade alusel põllumajandustootjatele makstavate otsetoetuste eeskirjad ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EÜ) nr 637/2008 ja (EÜ) nr 73/2009 (ELT 2013, L 347, lk 608).

⁵⁰⁷ Komisjoni 12. veebruari 2019. aasta rakendusotsus (EL) 2019/265, mille kohaselt Euroopa Liit ei rahasta teatavaid kulusid, mida liikmesriigid on kandnud Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) raames (ELT 2019, L 44, lk 14).

⁵⁰⁸ Määruse nr 1307/2013 artikli 30 lõige 1.

Üldkohtu hinnang

Esimesena lükkas Üldkohus tagasi väite, mille kohaselt on rikutud määruse nr 1306/2013⁵⁰⁹ artikli 52 lõiget 1 ja see rikkumine on tingitud finantskorrektsioonist, mille aluseks on määruse nr 1307/2013 artikli 24 lõike 6 väär tõlgendamine.

Selles osas ei tähenda asjaolu, et vähenduskoeffitsienti kohaldati „mägikarjamaade“ ja mitte naabermaatükkide suhtes, tingimata määruse nr 1307/2013 artikli 24 lõike 6 ebaõiget kohaldamist. Nimelt ei sisalda see sätte mingit täpsustust nende piirkondade ulatuse kohta, mille puhul tuleb hinnata, kas raskete ilmastikutingimuste kriteerium on täidetud. Austria ametiasutuste lähenemisviis, mis seisneb vähenduskoeffitsiendi kohaldamises üksnes „mägikarjamaadeks“ klassifitseeritud maatükkide suhtes – ilma et käsitletaval juhul oleks tõendatud, et pädevad asutused kasutasid maatükkide registreerimisel niisugust klassifitseerimist konkreetselt ja süstemaatiliselt, lähtudes nendel maatükkidel valitsevatest spetsiifilistest ilmastikutingimustest –, ei võimalda tagada seda, et kõnealust koeffitsienti kohaldati kõigi maatükkide suhtes, mis asuvad raskete ilmastikutingimustega piirkondades, ega seda, et vähenduskoeffitsienti kohaldati üksnes maatükkide suhtes, mis tegelikult sellele kriteeriumile vastavad.

Teisena otsustas Üldkohus, et komisjonil oli õigus, kui ta leidis, et „karjamaid“ omavatele põllumajandustootjatele vähenduskoeffitsiendi ebaõige kohaldamise heastamiseks täiendavate toetusõiguste andmist ei saa rahastada riiklikust reservist määruse nr 1307/2013 artikli 30 lõike 7 punkti b alusel.

Niisugusele järeldusele jõudmiseks tõlgendas Üldkohus määruse nr 1307/2013 artikli 30 lõike 7 punkti b – millele Austria Vabariik riikliku reservi kasutamisel tugines –, võttes arvesse selle sõnastust, konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärgi, mille osaks sätte on.

Kõnealuse sätte sõnastusega seoses tõdes Üldkohus, et omadussõna „konkreetsed“ räägib niisuguse tõlgenduse kasuks, mille kohaselt puudutavad kõnealused ebasoodsad asjaolud teatavaid põllumajandustootjate kategooriaid, kes eristuvad teistest olukorra eripära poolest. Seevastu asjaolu, et põllumajandustootjad kannatavad liikmesriigi poolt liidu õiguse kohaldamisel tehtud vea tagajärgede tõttu, ei ole piisav, et asuda seisukohale, et need põllumajandustootjad kuuluvad erikategooriasse ja et sellest veast tulenevaid ebasoodsaid asjaolusid tuleb sel põhjusel pidada neile eriomaseks. Seda tõlgendust toetab ka kõnealuse sätte kontekst, eeskätt määruse nr 639/2014⁵¹⁰ artikli 31 lõige 2.

Mis puudutab kõnealuse õigusaktiga taotletavaid eesmärgi, siis on reserve kasutamise eesmärk võimaldada liikmesriikidel toetada konkreetses olukorras olevaid põllumajandustootjaid, eelkõige noori põllumajandustootjaid ja põllumajanduslikku tegevust alustavaid põllumajandustootjaid.

Käsitletavas asjas aga ei olnud „karjamaid“ omavaid põllumajandustootjaid mõjutanud ebasoodsad asjaolud nende olukorrale omased või neile omase tunnusega seotud, vaid tulenesid asjaolust, et Austria ametiasutused jätsid nad määruse nr 1307/2013 artikli 24 lõiget 6 ebaõigesti kohaldades ilma toetusõigustest, mida nad oleksid pidanud saama algusest peale.

Austria Vabariigi viidatud asjaolust, et liidu õiguse ebaõige kohaldamine mõjutas üksnes „karjamaade“ omanikke, mis on pealegi vaieldav, kuna kõnealune eeskirjade eiramine mõjutas kõigi Austria

⁵⁰⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1306/2013 ühise põllumajanduspoliitika rahastamise, haldamise ja seire kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EMÜ) nr 352/78, (EÜ) nr 165/94, (EÜ) nr 2799/98, (EÜ) nr 814/2000, (EÜ) nr 1290/2005 ja (EÜ) nr 485/2008 (ELT 2013, L 347, lk 549).

⁵¹⁰ Komisjoni 11. märtsi 2014. aasta delegeeritud määrus (EL) nr 639/2014, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1307/2013, millega kehtestatakse ühise põllumajanduspoliitika raames toetuskavade alusel põllumajandustootjatele makstavate otsetoetuste eeskirjad, ning muudetakse kõnealuse määruse X lisa (ELT 2014, L 181, lk 1).

põllumajandustootjate toetusõiguste väärtust, ei saa seega järeldata, et „karjamaade“ omanikud olid olukorras, mis kujutas endast konkreetseid ebasoodsaid asjaolusid, mis võimaldasid Austria Vabariigil anda neile riiklikust reservist täiendavaid toetusõigusi määruse nr 1307/2013 artikli 30 lõike 7 punkti b alusel.

Lõpuks nõustus Üldkohus kolmanda väitega, et on rikutud määruse nr 1306/2013 artikli 52 lõike 4 punkti a.

Selles osas tuleb rakendusmääruse nr 908/2014⁵¹¹ artikli 34 lõike 2 esimeses lõigus nimetatud teadet käsitada kui määruse nr 1306/2013 artikli 52 lõike 4 punktis a ette nähtud 24kuulise tähtaja arvutamise lähtepunkti, kuivõrd selles teates on piisavalt täpselt määratletud komisjoni poolt läbi viidud uurimise eesmärk ja uurimise käigus tuvastatud puudused. Selle ajavahemiku piiramine, millega seoses võib komisjon jätta teatavad kulud liidu rahastamisest välja, on ette nähtud selleks, et kaitsta liikmesriike õiguskindluse puudumise eest, mis esineks juhul, kui komisjonil oleks võimalik seada kahtluse alla kulud, mis on kantud mitu aastat enne vastavuskontrolli otsuse tegemist.

Kuna 27. novembri 2018. aasta teates määratleti esimest korda piisavalt täpselt komisjoni tuvastatud puudused seoses vähenduskoefitsiendi ebaõige kohaldamisega „mägikarjamaade“ suhtes, tuleb seda teadet kõnealusel juhul käsitada kui määruse nr 1306/2013 artikli 52 lõike 4 punktis a nimetatud 24kuulise tähtaja alguspunkti. Järelikult ei saanud komisjon jätta liidu rahastamisest välja kulusid, mis olid kantud enne 27. novembrit 2016.

Eeltoodust lähtudes tegi Üldkohus järelduse, et vaidlustatud otsus tuleb tühistada osas, milles sellega jäeti esimese kõnealuse finantskorrektsiooni puhul liidu rahastamisest välja kulud, mis olid kantud enne 27. novembrit 2016.

⁵¹¹ Komisjoni 6. augusti 2014. aasta rakendusmäärus (EL) nr 908/2014, milles sätestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1306/2013 rakenduseeskirjad seoses makse- ja muude asutustega, finantsjuhtimisega, raamatupidamisarvestuse kontrollimise ja heakskiitmisega, kontrollieeskirjadega, tagatistega ja läbipaistvusega (ELT 2014, L 255, lk 59).

VIII. Rahvatervis

21. veebruari 2024. aasta kohtuotsus PAN Europe vs. komisjon (T-536/22, [EU:T:2024:98](#))

Taimekaitsevahendid – Toimeaine tsüpermetriin – Rakendusmäärus (EL) 2021/2049 – Vaie – Määruse (EÜ) nr 1367/2006 artikli 10 lõige 1 – Vaide rahuldamata jätmise – Kriitiliste probleemsete valdkondade kindlakstegemine EFSA poolt – Riskihindamine ja -juhtimine – Ettevaatuspõhimõte – Komisjoni kaalutlusõigus

Toimeaine tsüpermetriini heakskiidu pikendamisega seotud tühistamishagi raames täpsustas Üldkohus niisuguse hagi vastuvõetavuse eeskirju, mille on esitanud valitsusväline organisatsioon määruse nr 1367/2006 alusel⁵¹², ning ettevaatuspõhimõttest lähtuvalt Euroopa Komisjoni kui riskijuhi kaalutlusruumi ulatust.

Tsüpermetriin on Euroopa Liidus kasutatav insektitsiid, mille kasutamiseks taimekaitsevahendites anti luba 2005. aastal⁵¹³.

Tsüpermetriini heakskiidu pikendamise menetluse raames tegi Euroopa Toiduohutusamet (EFSA) oma 2018. aasta juuli teaduslikes järeldustes kindlaks neli seda toimeainet puudutavat kriitilist probleemset valdkonda (*critical areas of concern*). Seejärel avaldas ta 2019. aasta septembris deklaratsiooni tsüpermetriini ohtude vähendamise meetmete kohta.

Pärast seda riskihindamist võttis komisjon 24. novembril 2021 vastu rakendusmääruse 2021/2049⁵¹⁴, millega pikendatakse tsüpermetriini heakskiitu, millele lisati hulk erisätteid.

Hageja, keskkonnaorganisatsioon Pesticide Action Network Europe (PAN Europe), esitas 20. jaanuaril 2022 komisjonile rakendusmääruse 2021/2049 peale vaide⁵¹⁵.

Komisjon jättis selle vaide 23. juuni 2022. aasta otsusega rahuldamata.

Hageja palus Üldkohtul see rahuldamata jätmise otsus tühistada. Oma hagi põhjenduseks väitis ta, et on rikutud ettevaatuspõhimõtet ja liidu kohustust tagada inimeste tervise ja keskkonna kõrgetasemeline kaitse. Ta väitis muu hulgas, et kuna EFSA oli tsüpermetriini puhul teinud kindlaks teatavad kriitilised probleemsed valdkonnad, ei oleks komisjon pidanud selle aine heakskiitu pikendama. Selles kontekstis ei ole komisjonil enam mingit kaalutlusõigust ja ta ei saa selles osas tugineda oma rollile riskijuhina.

Üldkohus jättis oma otsuses hagi tervikuna rahuldamata.

⁵¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. septembri 2006. aasta määrus nr 1367/2006 keskkonnainfo kättesaadavuse, keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise Århusi konventsiooni sätete kohaldamise kohta ühenduse institutsioonide ja organite suhtes (ELT 2006, L 264, lk 13), eelkõige selle määruse artikli 12 alusel.

⁵¹³ See toimeaine kanti nõukogu 15. juuli 1991. aasta direktiivi 91/414/EMÜ taimekaitsevahendite turuleviimise kohta (EÜT 1991, L 230, lk 1; ELT eriväljaanne 03/11, lk 332) I lisasse komisjoni 16. septembri 2005. aasta direktiiviga 2005/53/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 91/414, arvates toimeainete hulka klorotaloniili, klorotolurooni, tsüpermetriini, daminosiidi ja metüültiofanaadi (ELT 2005, L 241, lk 51).

⁵¹⁴ Komisjoni 24. novembri 2021. aasta rakendusmäärus (EL) 2021/2049, millega pikendatakse asendust vajava toimeaine tsüpermetriini heakskiitu vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EÜ) nr 1107/2009 taimekaitsevahendite turulelaskmise kohta ning muudetakse komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 540/2011 lisa (ELT 2021, L 420, lk 6).

⁵¹⁵ Määruse nr 1367/2006 artikli 10 lõike 1 alusel.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus esitas esimesena menetluslikud täpsustused vaide ja sellele vastuseks tehtud otsuse peale esitatud tühistamishagi vastavuse reegli ulatuse kohta.

Ta tuletas sellega seoses meelde, et niisugune tühistamishagi on vastuvõetav ainult siis, kui see on esitatud nimetatud vaidele antud vastuse vastu ja kui tühistamise põhjendamiseks esitatud väited puudutavad konkreetselt seda vastust.

Niisugune hagi ei saa põhineda uutel põhjendustel või tõenditel, mida vaides ei ole esitatud, sest vastasel korral kaotaks vaide põhjendamise nõue oma soovitava toime ja muudaks selle vaide alusel algatatud menetluse eset⁵¹⁶.

Esiteks peab hageja määruse nr 1367/2006 alusel siiski saama Üldkohtule esitatud hagi raames esitada argumente, millega ta soovib õiguslikult kritiseerida tema vaidele antud vastuse põhjendatust, tingimusel et need argumendid ei muuda selle vaide alusel algatatud menetluse eset. Teiseks ei saa argumenti, mida vaides ei esitatud, pidada uueks argumendiks, kui seda võib pidada vaides juba käsitletud argumendi pelgaks täienduseks ehk kui sellel on esialgu esitatud väidete või etteheidetega piisavalt tihe seos, et neid saaks pidada kohtumenetluses oleva vaidluse loomuliku käigu osaks.

Teisena märkis Üldkohus, et selleks, et komisjon saaks tõhusalt täita eesmärgi, mis on talle seatud määrusega nr 1107/2009, tuleb tunnustada tema ulatuslikku kaalutlusõigust. See kehtib eelkõige seoses riskijuhtimise valdkonna otsustega, mis ta peab kõnealuse määruse alusel tegema⁵¹⁷.

Riskijuhtimine hõlmab kõiki sellise institutsiooni toiminguid, kes peab riskiga tegelema, et viia see tagasi ühiskonna jaoks vastuvõetavale tasemele, võttes arvesse talle ettevaatuspõhimõttest tulenevat kohustust tagada rahvatervise, ohutuse ja keskkonna kõrgetasemeline kaitse⁵¹⁸.

See eeldab riskide eelnevat hindamist, mis seisneb esiteks kõige paremate kättesaadavate teaduslike andmete põhjal nimetatud riskide teaduslikus hindamises ja teiseks selle kindlaksmääramises, kas need ületavad ühiskonna jaoks vastuvõetava riskitaseme, mis on osa nimetatud ühiskonna jaoks sobiva kaitsetaseme kindlaksmääramise poliitilisest valikust.

Seega, kuigi komisjon peab toimeainete heakskiidu pikendamise menetluses „arvesse võtma“ muu hulgas EFSA teaduslikke järeldusi⁵¹⁹, ei ole talle riskijuhina EFSA järeldused siduvad. Nende arvessevõtmist ei saa nimelt tõlgendada komisjoni kohustusena järgida kõigis aspektides EFSA järeldusi.

⁵¹⁶ 12. septembri 2019. aasta kohtuotsus TestBioTech jt vs. komisjon (C-82/17 P, [EU:C:2019:719](#), punkt 39).

⁵¹⁷ 17. mai 2018. aasta kohtuotsus Bayer CropScience jt vs. komisjon (T-429/13 ja T-451/13, [EU:T:2018:280](#), punkt 143).

⁵¹⁸ 12. aprilli 2013. aasta kohtuotsus Du Pont de Nemours (France) jt vs. komisjon (T-31/07, ei avaldata, [EU:T:2013:167](#), punkt 148), 17. mai 2018. aasta kohtuotsus Bayer CropScience jt vs. komisjon (T-429/13 ja T-451/13, [EU:T:2018:280](#), punkt 125) ning 17. märtsi 2021. aasta kohtuotsus FMC vs. komisjon (T-719/17, [EU:T:2021:143](#), punkt 78).

⁵¹⁹ Vastavalt komisjoni 18. septembri 2012. aasta rakendusmääruse (EL) nr 844/2012, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 1107/2009 (taimekaitsevahendite turulelaskmise kohta) ette nähtud toimeainete heakskiidu pikendamise menetluse rakendamiseks vajalikud sätted (ELT 2012, L 252, lk 26), artikli 14 lõike 1 teise lõigu sõnastusele.

Komisjoni kui riskijuhi ulatuslik kaalutusõigus on siiski piiratud vajadusega järgida määruse nr 1107/2009 sätteid, eelkõige selle artiklit 4⁵²⁰ koostoimes selle määruse II lisaga, ning ettevaatuspõhimõtet, mis on selle määruse kõigi sätete aluseks.

Neil asjaoludel võib komisjon toimeaine heakskiitu pikendada üksnes siis, kui on piisavalt tõendatud, et vaatamata kriitiliste probleemsete valdkondade kindlakstegemisele võimaldavad riskivähendusmeetmed järelada, et määruse nr 1107/2009 artiklis 4 sätestatud kriteeriumid on täidetud. Seega on komisjoni ülesanne just ühiskonna jaoks vastuvõetavate riskide kindlaksmääramine, kohaldades keskkonnakaitse osas kõrgemat lubatud künnist kui inimeste või loomade tervise puhul ning võttes arvesse juhtimismeetmeid kindlaksmääratud riskide vähendamiseks.

Käsitletaval juhul ei võimalda pelk asjaolu, et EFSA määratles oma järeldustes tsüpermetriini puhul neli kriitilist probleemset valdkonda, asuda seisukohale, et komisjonil kui riskijuhil ei ole enam mingit kaalutusruumi, tingimusel et ta tagab, et määruse nr 1107/2009 artiklis 4 nimetatud kriteeriumid on täidetud. Teisisõnu ei ole välistatud, et komisjon kontrollib ettevaatuspõhimõtet järgides, kas risk oleks saanud teatavate meetmete võtmisel muutuda vastuvõetavaks.

15. mai 2024. aasta kohtuotsus Fresenius Kabi Austria jt vs. komisjon (T-416/22, [EU:T:2024:316](#))

Inimtervishoiu kasutatavad ravimid – Toimeaine hüdroksüetüülärklise (HES) infusioonilahuseid sisaldava inimravimi riiklike müügilubade peatamine – Tühistamishagi – Otsene puutumus – Osaline vastuvõetamatus – Põhjendamiskohustus – Õigusnormi rikkumine – Ilmne hindamisviga – Ettevaatuspõhimõte – Proportsionaalsus – Direktiivi 2001/83/EÜ artikkel 116

Lahendades asja viieliikmelises laiendatud koosseisus, jättis Üldkohus rahuldamata Fresenius Kabi Austria GmbH ja teiste juriidiliste isikute (edaspidi „hagejad“) hagi nõudega tühistada Euroopa Komisjoni otsus, milles kohustatakse asjaomaseid liikmesriike peatama hüdroksüetüülärklise (HES) sisaldavate ravimite müügiload⁵²¹.

Hagejad kuuluvad ülemaailmsesse kontserni Fresenius. Viimane toodab ja turustab muu hulgas ravimeid, mis sisaldavad toimeainena hüdroksüetüülärklise, mida infusioonilahustena kasutatakse peamiselt ägedast (äkilisest) verekaotusest põhjustatud hüpovoleemia (ebanormaalselt väike vedelikumaht kehas) raviks, kui ravi alternatiivsete infusioonilahustega ei peeta piisavaks. Hagejad on osa asjaomaste ravimite müügilubade omanikud.

Pärast mitut alates 2013. aastast läbi viidud hindamist ja järjestikust katset kehtestada riskivähendusmeetmed tuvastas komisjon vaidlustatud otsuses, et asjaomaste ravimite riski ja kasu suhe ei ole enam positiivne ja seda eelkõige ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamisest tulenevate riskide tõttu. Ta andis korralduse nende ravimite müügilubade peatamiseks.

⁵²⁰ Selle artikli kohaselt kiidetakse toimeaine heaks üksnes juhul, kui on tõendatud, et nimetatud lisa punktides 2 ja 3 esitatud heakskiitmise kriteeriumid on täidetud realistlike kasutustingimusi arvestades. Kehtib eeldus, et heakskiitmise tingimused loetakse täideks, kui on tuvastatud, et see on nii vähemalt ühe seda toimeainet sisaldava taimekaitsevahendi ühe esitatud kasutusala puhul.

⁵²¹ Komisjoni 24. mai 2022. aasta rakendusotsus C(2022) 3591 (final), milles käsitletakse toimeaine hüdroksüetüülärklise (HES) infusioonilahuseid sisaldavate inimtervishoiu kasutatavate ravimite müügilubasid vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2001/83/EÜ artiklile 107p pärast loa saamise järgse ohutusuuringu hindamist (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

Hagejad palusid Üldkohtul tühistada vaidlustatud otsus eelkõige põhjusel, et komisjon oli vääralt tõlgendanud mõistet „riski ja kasu suhe“ direktiivi 2001/83 tähenduses⁵²², kuna asjaomaste ravimite riski ja kasu suhet hinnates võttis ta arvesse ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamisest tulenevaid riske. Samuti väitsid nad, et enamikus liikmesriikidest järgiti kehtestatud riskivähendusmeetmeid. Seega ei saa teistes liikmesriikides riskivähendusmeetmete järgimata jätmine viia järelduseni, et need meetmed ei olnud kõnealuste riskide ennetamisel tõhusad.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt märkis Üldkohus, et direktiivis 2001/83 sätestatud müügiloo muutmise, peatamise või tühistamise tingimused – nimelt järeldus, et ravim on kahjulik, ravim ei ole tõhus, ravimi riski ja kasu suhe ei ole positiivne, või kui selle kvalitatiivne ja kvantitatiivne koostis ei vasta deklareeritud koostisele⁵²³ – on alternatiivsed, mitte kumulatiivsed. Lisaks tuleb nende tingimuste tõlgendamisel juhinduda üldpõhimõttest, mille järgi tuleb rahvatervise kaitset vaieldamatult pidada majanduslikest kaalutlustest tunduvalt olulisemaks.

Sellega seoses tegi Üldkohus otsuse ravimi riski ja kasu suhet puudutava tingimuse ning konkreetset mõiste „riski ja kasu suhe“ kohta.

Ta märkis esimesena, et mis puudutab grammatilist tõlgendamist, siis direktiivi 2001/83 sätteid, mis viitavad kõnealuse mõiste ja mõiste „ravimi kasutamisega seotud riskid“ määratlusele⁵²⁴, ei hõlma ega välista sõnaselgelt ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamisest tulenevate riskide arvessevõtmist selle riski ja kasu suhte hindamisel. Vastupidi, nende sätetega on hõlmatud „kõik“ ravimi kvaliteedi, ohutuse või efektiivsusega seotud riskid, mis puudutavad patsiendi tervist või rahvatervist, ning need ei piira mõistet „ravimi ohutus“ konkreetsete kasutusviisidega. Seega ei jäta need sätted ravimi ohutusega seotud riskide mõiste alt välja riske, mis on tingitud ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamisest.

Mis teisena puudutab selle mõiste kontekstipõhist tõlgendamist, siis uuris Üldkohus direktiivi 2001/83 neid sätteid, milles on sätestatud teatavad teavitamiskohustused, mis lasuvad igal ravimi müügiloo omanikul⁵²⁵. Ta märkis, et nendes sätetes nähakse sõnaselgelt ette kohustus anda liikmesriigi pädevale asutusele „andmeid ravimi kasutuse kohta, kui selline kasutus ei ole müügiloo tingimustes nimetatud“, mis võivad olla „uus teave, mis võib mõjutada asjaomase ravimi kasulikkuse ja ohtlikkuse hindamist“.

Lisaks, viidates direktiivi 2001/83 sätetele, milles on kirjeldatud ravimiohutuse järelevalvesüsteemi eesmärki ja sellega kogutava teabe ulatust⁵²⁶, märkis Üldkohus, et nendest tuleneb ühelt poolt, et mõiste „oht patsientide tervisele või rahvatervisele“ hõlmab ka „müügiloo tingimustes nimetatud“ kasutamisest tulenevaid riske. Teiselt poolt võivad liikmesriigid võtta arvesse kogu ravimiohutuse järelevalvesüsteemi raames kogutud teavet – sealhulgas teavet ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamisega seotud riskide kohta –, et uurida võimalusi riskide ennetamiseks või vähendamiseks ning vajaduse korral võtta asjaomase müügilooaga seotud regulatiivseid meetmeid. Need sätted ei sisalda ühtegi viidet sellele, et müügiloo peatamine või tühistamine oleks

⁵²² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. novembri 2001. aasta direktiivi 2001/83/EÜ inimtervishoiu kasutatavaid ravimeid käsitlevate ühenduse eeskirjade kohta (EÜT 2001, L 311, lk 67; ELT eriväljaanne 13/27, lk 69), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. detsembri 2010. aasta direktiiviga 2010/84/EL seoses ravimiohutuse järelevalvega (ELT 2010, L 348, lk 74), artikli 116 esimeses lõigus kasutatud mõiste.

⁵²³ Direktiivi 2001/83 artikli 116 esimeses lõigus ette nähtud tingimused.

⁵²⁴ Vastavalt direktiivi 2001/83 artikli 1 punktis 28a ja punkti 28 esimeses taandes.

⁵²⁵ Direktiivi 2001/83 artikli 23 lõige 2.

⁵²⁶ Direktiivi 2001/83 artikli 101 lõige 1.

põhimõtteliselt välistatud meetmete puhul, mida liikmesriigid võivad võtta ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamise seotud riskide kõrvaldamiseks.

Lõpuks tõdes Üldkohus, et direktiivi 2001/83 nendes sätetes, mis käsitlevad otsust siduda müügiloo andmine teatavate tingimustega⁵²⁷, nägi seadusandja sõnaselgelt ette tingimused, mille korral võib piirata andmeid asjaomase ravimi tõhususe ja ohutuse kohta „tavapärastes kasutustingimustes“. Asjaolu, et sama direktiivi säte, milles nähakse ette müügiloo peatamine, ei sisalda ühtegi viidet „tavapärastele kasutustingimustele“, kinnitab tõlgendust, mille kohaselt hõlmab mõiste „ravimi kasutamisega seotud riskid“ ka ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamise seotud riske.

Seetõttu järeldas Üldkohus sellest, et mõiste „riski ja kasu suhe“ kontekstipõhine tõlgendamine kinnitab järeldust, et see mõiste hõlmab ka ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamise seotud riske.

Mis kolmanda ja viimasena puudutab sama mõiste teleoloogilist tõlgendamist, siis rõhutas Üldkohus, et kuna direktiiv 2001/83 paneb pädevatele asutustele kohustuse müügiloo peatada, tühistada või seda muuta, kui leitakse, et ravimi riski ja kasu suhe ei ole positiivne, täidab see direktiiv oma põhieesmärgi, milleks on rahvatervise kaitse.

Et tagada selle eesmärgi tõhus täitmine, peab pädevatel asutustel olema seega võimalik võtta arvesse andmeid kõikide riskide kohta, mis ravimil võivad olla rahvatervisele, sealhulgas neid, mis on seotud ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamise seotud riskidega. Nimelt võib ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamine – mis ei ole haruldane ja mille puhul on tegemist otsusega, mille teeb tervishoiutöötaja, kes kaalub selle riske ja kasu ning kes peab olema võimalikult hästi teavitatud – põhjustada rahvatervisele samasuguseid riske kui need, mis on seotud ravimi kasutamisega vastavalt müügiloo tingimustele. Mõiste „riski ja kasu suhe“ teleoloogiline tõlgendus kinnitab seega järeldust, et see mõiste hõlmab ka ravimi müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamise seotud riske.

Seetõttu järeldas Üldkohus, et komisjon ei tõlgendanud seda mõistet vääralt, kui ta võttis asjaomaste ravimite riski ja kasu suhte hindamisel arvesse nende ravimite müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamise seotud riske.

Mis puudutab riskivähendusmeetmete järgimist, siis otsustas Üldkohus, et komisjon ei teinud ilmset hindamisviga, kui ta järeldas, et hoolimata rakendatud riskivähendusmeetmetest jätkus asjaomaste ravimite müügiloo märgitust erinevatel näidustustel kasutamine.

⁵²⁷ Direktiivi 2001/83 artikli 22 teine lõik.

IX. Energeetika

27. novembri 2024. aasta kohtuotsus Nord Stream 2 vs. parlament ja nõukogu (T-526/19 RENV, [EU:T:2024:864](#))

Energeetika – Maagaasi siseturg – Direktiiv (EL) 2019/692 – Direktiivi 2009/73/EÜ muutmine – Õiguskindlus – Võrdne kohtlemine – Proportsionaalsus – Võimu kuritarvitamine – Menetlusnormide rikkumine

Üldkohus, kellele oli kohtuasi uueks arutamiseks tagasi saadetud, jättis tervikuna rahuldamata äriühingu Nord Stream 2 AG hagi direktiivi (EL) 2019/692⁵²⁸ peale, millega muudetakse direktiivi 2009/73, mis käsitleb maagaasi siseturu ühiseeskirju. Nii toimides lükkas ta tagasi Nord Stream 2 keskse väite, mille kohaselt oli vaidlustatud direktiiv sisuliselt suunatud konkreetsetele temadele, rikkudes eelkõige õiguskindluse põhimõtet, võrdse kohtlemise põhimõtet ja proportsionaalsuse põhimõtet.

Nord Stream 2 on Šveitsi õiguse alusel asutatud äriühing, mille ainuaktsionär on Venemaa avalik aktsiaselts Gazprom. Ta vastutab merealuse gaasitorujuhtme Nord Stream 2 projekteerimise, ehitamise ja käitamise eest, mille eesmärk on tagada gaasi ülekandmine Ust-Luga (Venemaa) ja Lubmini (Saksamaa) vahel.

Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu võtsid 17. aprillil 2019 vastu vaidlustatud direktiivi, mis jõustus 23. mail 2019. Selle eesmärk on tagada, et direktiivis 2009/73 ette nähtud õigusnorme, mida kohaldatakse vähemalt kahte liikmesriiki ühendavatele gaasi ülekandetorudele, kohaldatakse Euroopa Liidu piires ka selliste kolmandatesse riikidesse viivate ja sealt tulevate gaasi ülekandetorude suhtes nagu Nord Stream 2 gaasitorujuhe.

Selles kontekstis on muudetud direktiivi 2009/73 artikli 49a lõikes 1 (edaspidi „artikkel 49a“) siiski ette nähtud, et liikmesriigi ja kolmanda riigi vahelistele gaasitorujuhtmetele, mille ehitamine on lõpetatud enne 23. maid 2019, võib teha erandi selles direktiivis sätestatud kohustustest (edaspidi „vaidlusalune erand“). Lisaks näeb muudetud artikkel 36 ette, et teatavatel tingimustel võib anda vabastuse uuele gaasiinfrastruktuurile (edaspidi „vaidlusalune vabastus“). Sellegipoolest ei saa Nord Stream 2 gaasitorujuhtme suhtes kohaldada ei eespool nimetatud erandit ega vabastust.

Üldkohus jättis 20. mai 2020. aasta kohtumäärusega⁵²⁹ Nord Stream 2 esitatud hagi vaidlustatud direktiivi tühistamiseks vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata. Euroopa Kohus, kellele viimane esitas apellatsioonkaebuse, tühistas Üldkohtu määruse⁵³⁰, tunnistas hagi osaliselt vastuvõetavaks ja saatis kohtuasja tagasi Üldkohtusse sisulise otsuse tegemiseks.

Arvestades Nord Stream 2 nõudeid, mida kohtuistungil täpsustati, leidis Üldkohus, et hagi on vastuvõetav osas, milles palutakse tühistada vaidlustatud direktiivi artikli 1 punkt 9, millega lisati direktiivi 2009/73 artikkel 49a.

Üldkohtu hinnang

Esiteks otsustas Üldkohus, et asjaolu, et Nord Stream 2 suhtes ei saanud vaidlustatud direktiivi vastuvõtmise ajal kohaldada ei vaidlusalust erandit ega vaidlusalust vabastust, ei saa tõendada, et

⁵²⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/692, millega muudetakse direktiivi 2009/73/EÜ, mis käsitleb maagaasi siseturu ühiseeskirju (ELT 2019, L 117, lk 1; edaspidi „vaidlustatud direktiiv“).

⁵²⁹ 20. mai 2020. aasta kohtumäärus Nord Stream 2 vs. parlament ja nõukogu (T-526/19, [EU:T:2020:210](#)).

⁵³⁰ 12. juuli 2022. aasta kohtuotsus Nord Stream 2 vs. parlament ja nõukogu (C-348/20 P, [EU:C:2022:548](#)).

liidu seadusandja on rikkunud õiguskindluse põhimõtet ja sellest tulenevat õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet.

Sellega seoses tuletas Üldkohus meelde, et nende põhimõtete järgimist tuleb kontrollida lähtuvalt sellest, mida arukas ja informeeritud ettevõtja võis mõistlikult teada õigusliku raamistiku arengust ja tagajärgedest, mida ta pidi sellest oma tegevuse määratlemiseks järeldama. Järgimist tuleb kontrollida ka selle arenguga seotud asjaoludest ja eelkõige pädevate institutsioonide tegevusest lähtudes.

Mis puudutab aga seda, et vaidlusalust vabastust ei ole võimalik kohaldada, siis tõdes Üldkohus, et Nord Stream 2 otsustas investeerida olukorras, kus mitmel liikmesriigil, parlamendil ja komisjonil oli pikka aega olnud kindel ja korduvalt väljendatud tahe kohaldada liikmesriigi ja kolmanda riigi vaheliste gaasitorujuhtmete suhtes üldiselt ja konkreetselt Nord Stream 2 gaasitorujuhtme suhtes direktiivis 2009/73 sätestatud kohustusi.

Lisaks jätkas Nord Stream 2 oma investeeringuid katkematult pärast seda, kui see tahe komisjoni ettepanekute kaudu realiseerus, ja hoolimata asjaolust, et ta võis seega direktiivi 2009/73 sellist kohaldamist mõistlikult ette näha. Peale selle ei ole ta tõendanud, et tal oli vaidlustatud direktiivi jõustumise ajal võimatu kohandada oma tegevust, et tema suhtes saaks kohaldada vaidlusalust vabastust.

Järelikult ei kohustanud asjaolu, et Nord Stream 2 suhtes ei saanud seda vabastust kohaldada, liidu seadusandjat kohandama artikli 49a kohaldamisala vastavalt viimati nimetatud konkreetsele olukorrale, et tema suhtes saaks kohaldada vaidlusalust erandit.

Mis puudutab asjaolu, et Nord Stream 2 ei saanud vaidlusalusest erandist kasu lõigata, kuna tema gaasitorujuhtme ehitamine lõpetati alles pärast 23. maid 2019, siis tõi Üldkohus kõigepealt esile, et enne vaidlustatud direktiivi jõustumise kuupäeva gaasitorujuhtme ehitamise lõpetamise kriteerium sisaldus juba direktiivi ettepanekus ja Nord Stream 2 võis ette näha, et tema gaasitorujuhtme ehitamine ei ole selleks kuupäevaks veel lõpetatud.

Üldkohus lisas, et see kriteerium on kooskõlas õiguskindluse ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõttega, kuna see on selge, täpne ja objektiivne ning kajastab põhimõtet, et uut õigusnormi hakatakse kohaldama alates selle õigusakti jõustumisest, milles norm sisaldub. See objektiivne kriteerium näitab lisaks, et seadusandja võttis arvesse nende gaasitorujuhtmete erilist olukorda, mille ehitamine oli lõpetatud.

Lisaks oli Nord Stream 2-l täiendav tähtaeg oma gaasitorujuhtme kavandatava käitamiskorra muutmiseks, kuna vaidlustatud direktiivi ülevõtmise tähtajaks oli määratud kümme kuud pärast selle vastuvõtmist. Peale selle ei takista vaidlusaluse erandi kohaldamise võimatus tal käitada oma gaasitorujuhet majanduslikult vastuvõetaval viisil.

Teiseks lükkas Üldkohus tagasi Nord Stream 2 väite, et rikutud on võrdse kohtlemise põhimõtet, kuna artikkel 49a toob kaasa sarnaste olukordade põhjendamatut erinevat käsitlemist.

Sellega seoses tõdes ta, et ühelt poolt gaasitorujuhtmed, mille ehitamine on 23. maiks 2019 lõpetatud, ja teiselt poolt gaasitorujuhtmed, mille ehitamine ei ole selleks kuupäevaks lõpetatud, eelkõige ehitamisel olevad gaasitorujuhtmed nagu Nord Stream 2, ei ole sarnases olukorras. Nimelt on sel kuupäeval kasutusel oleva gaasitorujuhtme puhul kindlasti eelnevalt tehtud investeering, millest ei ole enam võimalik loobuda, ning seda hakati käitama õigusliku regulatsiooni alusel, mis ei näinud ette sellele olukorrale direktiivis 2009/73 sätestatud kohustuste kohaldamist.

Seevastu võis investeerija gaasitorujuhtme puhul, mille ehitamine ei olnud vaidlustatud direktiivi jõustumise kuupäevaks lõpetatud, olla teinud väiksemaid kulutusi või tal võisid olla suuremad võimalused kohandada oma investeeringut. Lisaks, isegi kui kõnealune gaasitorujuhe võis tuua kaasa suuri investeeringuid ja ehitustöid, võis nende kohta teha otsuseid asjaolusid teades, kontekstis,

milles sai ette näha kohaldatavate õigusnormide muutmist, nagu Nord Stream 2 puhul. Lõpuks on sellisesse gaasitorujuhtmesse investeerijal aega kohaneda vaidlustatud direktiivis ette nähtud seadusandlike muudatustega, kuna teda on nendest mitu kuud ette teavitatud ja kuna liikmesriikidel oli ülevõtmise tähtaeg.

Üldkohus täpsustas, et kaks eespool nimetatud gaasitorujuhtmete kategooriat on erinevas olukorras, arvestades mitte ainult artikli 49a, vaid ka vaidlustatud direktiivi eset ning liidu energiapoliitika põhimõtteid ja eesmäärke.

Nimelt, kui tegemist on gaasitorujuhtmega, mille ehitamine on juba lõpetatud, saab selle mõju siseturu toimimisele hinnata tagantjärele, lähtudes asjaomase torujuhtme käitamisel saadud kogemustest. Lisaks tekib direktiivis 2009/73 sätestatud kohustuste kohaldamisel niisuguste gaasitorujuhtmete suhtes oht, et häiritakse tarnevõimsust ja -voogu, mistõttu on põhjendatud nende olukorra kiire kontrollimine artiklis 49a sätestatud tingimuste alusel.

Kui aga tegemist on gaasitorujuhtmega, mille ehitamine ei ole vaidlustatud direktiivi jõustumise kuupäevaks lõpetatud, saab mõju siseturule ja varustuskindlusele hinnata üksnes tulevikku suunatult ning see nõuab põhjalikumaid ja keerukamaid hinnanguid. Pealegi, kuna sellist gaasitorujuhet ei ole võimalik käitada, ei tekita vaidlustatud direktiivi kohaldamine selle suhtes tarnevoogude häirimise ohtu.

Eeltoodut arvestades viib artikkel 49a erinevate olukordade erineva käsitlemiseni.

Üldkohus lisas, et isegi kui artikkel 49a tooks kaasa sarnaste olukordade erineva käsitlemise, oleks see põhjendatud. Sellega seoses tõi ta esimesena esile, et enne vaidlustatud direktiivi jõustumist ehitamise lõpetamise kriteerium, mis on selles artiklis ette nähtud, on objektiivne ja mõistlik. Teisena on sellest kriteeriumist tulenev võimalik erinev kohtlemine sobiv, et saavutada selle artikliga taotletav eesmärk võtta arvesse asjaolu, et enne vaidlustatud direktiivi jõustumise kuupäeva puudusid õigusnormid liikmesriigi ja kolmanda riigi vaheliste gaasitorujuhtmete kohta. See võimaldab nii gaasitorujuhtmete omanikel kui ka liikmesriikidel hõlpsasti hinnata, kas gaasitorujuhe kuulub või ei kuulu artikli 49a kohaldamisalasse. Kolmandana ei lähe eespool nimetatud kriteeriumist tulenev võimalik erinev kohtlemine kaugemale sellest, mis on vajalik selle artikliga taotletava eesmärgi saavutamiseks, eelkõige kuna selle olulise eesmärgiga on põhjendatud piirangud, mis kehtivad sellistele investeerijatele nagu Nord Stream 2 tulenevalt direktiivis 2009/73 sätestatud kohustuste kohaldamisest gaasitorujuhtme suhtes, mille ehitamine ei ole enne 23. maid 2019 lõpetatud.

Kolmandaks leidis Üldkohus, et Nord Stream 2 ei ole tõendanud, et direktiivis 2009/73 sätestatud kohustuste kohaldamisala laiendamine liikmesriigi ja kolmanda riigi vahelistele gaasitorujuhtmetele rikub proportsionaalsuse põhimõtet.

Üldkohus märkis kõigepealt, et vaidlustatud direktiiv on sellega peamiselt taotletavate õiguskindluse ja ühtse õigusliku raamistiku eesmärkide saavutamiseks sobiv seetõttu, et see laiendab direktiivi 2009/73 kohaldamisala ja seega selles sätestatud kohustusi. Seda järeldust ei mõjuta asjaolu, et Nord Stream 2 on ainus, kellel ei ole võimalik saada ei vaidlusalust vabastust ega vaidlusalust erandit.

Seejärel rõhutas Üldkohus, et direktiivis 2009/73 sätestatud kohustuste kohaldamine liikmesriigi ja kolmanda riigi vaheliste gaasitorujuhtmete suhtes üldiselt ning konkreetselt Nord Stream 2 gaasitorujuhtme suhtes on sobiv ka maagaasi siseturu väljakujundamise eesmärgi saavutamiseks, vältides konkurentsi moonutamist ja negatiivset mõju varustuskindlusele. Nimelt näeb direktiiv 2009/73 muu hulgas ette ülekandesüsteemi ja ülekandesüsteemi halduri eraldamise kohustuse (*unbundling*), kolmandate isikute võrgule juurdepääsu kohustuse ning muud kohustused, mis puudutavad eelkõige tariifidega seotud ja muud läbipaistvust. Arvestades nende kohustuste eesmärki, ei mõjuta asjaolu, et neid kohaldatakse üksnes liikmesriigi ja kolmanda riigi vahelise

gaasitorujuhtme ühe lõigu suhtes, kuidagi nende kohustuste sobivust selleks, et saavutada eespool nimetatud eesmärk.

Samuti ei saa asjaolu, et vaidlustatud direktiiv on kohaldatav ainult osale kolmandate riikide impordivõimsusest, nimelt Nord Stream 2 gaasitorujuhtme ülekandevõimsusele, seda sobivust kahtluse alla seada. Gaasitorujuhtme Nord Stream 2 projekt käivitati nimelt erilises kontekstis, kus paljudel liikmesriikidel tekkis Venemaa Föderatsiooniga seotud vaidluste tõttu gaasipuudus. Pealegi kohaldatakse vaidlustatud direktiivi kõigile olemasolevatele ja tulevastele gaasitorujuhtmetele maismaal ja meres. Lõpuks võeti see vastu kontekstis, kus paljudele liikmesriigi ja kolmanda riigi vahelistele gaasitorujuhtmetele, mille ehitamine oli lõpetatud, kehtisid juba direktiivis 2009/73 sätestatud kohustused, mistõttu suurendab see direktiiv kolmandatest riikidest pärineva impordi võimsust, mille suhtes kehtivad direktiivis sätestatud kohustused, ja seda isegi siis, kui Nord Stream 2 gaasijuhe on ainus, mille suhtes ei saanud vabastust anda või erandit teha.

Lõpuks leidis Üldkohus, et vaidlustatud direktiiv ei lähe kaugemale sellest, mis on direktiivi eesmärkide saavutamiseks vajalik.

Nord Stream 2 ei ole eelkõige tõendanud, et vaidlustatud direktiiviga on pandud talle kohustusi, mis ei ole siseturu väljakujundamise eesmärgi saavutamiseks vajalikud, ega seda, et direktiivis 2009/73 sätestatud kohustuste kohaldamisest talle või liidule ja selle liikmesriikidele tulenevad ebamugavused on ilmselt ebaproportsionaalsed võrreldes taotletavate eesmärkide olulisusega ja eelistega, mida liit nendest kohustustest saab. Selles osas ei tõenda asjaolu, et Nord Stream 2 ei saa oma gaasitorujuhet kasutada nii, nagu ta esialgu kavandas, et vaidlustatud direktiiviga on talle seatud ülemääraseid piiranguid. Lisaks ei ole ta tõendanud finantstagajärgi, mis on seotud direktiivis 2009/73 sätestatud kohustuste kohaldamisega tema gaasitorujuhtme suhtes, mille käitamist ta võib jätkata majanduslikult vastuvõetaval viisil.

Neljandaks lükkas Üldkohus tagasi Nord Stream 2 väite, et võimu on kuritarvitatud. Ta märkis kõigepealt, et vaidlustatud direktiivi õiguslik alus, mida Nord Stream 2 ei vaidlusta, on ELTL artikkel 194. Pelgalt asjaolu, et see direktiiv avaldab kahjulikku mõju Nord Stream 2 gaasitorujuhtmele, ei ole aga piisav tõendamaks, et seadusandja tahe oli saavutada ELTL artikli 194 lõikes 1 sätestatud erinev eesmärk.

Lisaks ei ole Nord Stream 2 tõendanud, et vaidlustatud direktiiv võeti vastu muude kui selles direktiivis nimetatud eesmärkide saavutamiseks; direktiivi eesmärk on lahendada laiemad probleemid kui need, mis on seotud tema gaasitorujuhtme projektiga, nimelt eelkõige maagaasi siseturu väljakujundamise takistuste esinemine.

Ühtlasi ei ole Nord Stream 2-l alust väita, et vaidlustatud direktiivi eesmärk on mööda hiilida õiguslikest raskustest, mis tekkisid komisjoni poolt nõukogule esitatud taotlusega anda talle volitus pidada Venemaa Föderatsiooniga läbirääkimisi Nord Stream 2 gaasitorujuhet käsitleva rahvusvahelise lepingu üle. Vaidlustatud direktiiv ja sellise lepingu üle läbirääkimiste pidamine on nimelt teineteist täiendavad, mitte asendavad vahendid.

Kuna Nord Stream 2 viimase väitega, et on rikutud olulisi menetlusnorme, ei saa samuti nõustuda, jättis Üldkohus hagi tervikuna rahuldamata.

X. Ühine kaubanduspoliitika

21. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Sinopec Chongqing SVW Chemical jt vs. komisjon (T-762/20, [EU:T:2024:113](#))

Dumping – Hiinast pärit teatavate polüvinüülalkoholide import – Lõplik dumpinguvastane tollimaks – Rakendusmäärus (EL) 2020/1336 – Normaalkäitumise arvutamine – Olulised moonutused ekspordiriigis – Määruse (EL) 2016/1036 artikli 2 lõige 6a – WTO õigus – Kooskõlalise tõlgendamise põhimõte – Kohandamine – Tagastamatu käibemaks – Ülesanded, mis on sarnased komisjonitasu alusel töötava esindaja omadega – Õiglane võrdlus ekspordihinna ja normaalkäitumise vahel – Tõendamiskoormis – Määruse 2016/1036 artikli 2 lõike 10 punktid b ja i – Koostööst keeldumine – Kättesaadavad faktid – Määruse 2016/1036 artikkel 18 – Kohaldamine kaks korda – Ebasoodne kohaldamine – Erinevad tootmisprotsessid – Hinna allalöömine – Turusegmendid – Toote kontrollnumbrite meetod – Määruse 2016/1036 artikli 3 lõiked 2 ja 3 – Kaitseõigused – Konfidentsiaalsena käsitlemine – Määruse 2016/1036 artiklid 19 ja 20

Üldkohus tühistas Hiina kontserni Sinopec üksuste esitatud hagi alusel Euroopa Komisjoni rakendusmääruse 2020/1336, millega kehtestatakse lõplikud dumpinguvastased tollimaksud Hiina Rahvavabariigist pärit teatavate polüvinüülalkoholide (edaspidi „PVA-d“) impordi suhtes⁵³¹. Sellega seoses täpsustas Üldkohus ekspordihinna ja normaalkäitumise õiglasel võrdlemisel komisjonil lasuva tõendamiskoormise ulatust, kui ta kohandab ekspordihinda allapoole põhjusel, et tootjaga seotud müügiettevõtja täidab ülesandeid, mis on sarnased komisjonitasu alusel töötava esindaja omadega. Ta võttis seisukoha ka küsimuses, kas juhul, kui komisjon tugineb pärast seda, kui on tuvastatud äriühingu koostöö puudumine, oma järeldustes kättesaadavatele faktidele, võib ta kohaldada eeldust, et selle äriühingu müüdnud toodete normaalkäitumus vastab teiste eksportivate tootjate normaalkäitumistest suurimale.

Käsitletaval juhul algatas komisjon Euroopa Liidu peamise PVAde tootja Kuraray Europe GmbH kaebuse alusel dumpinguvastase uurimise, mille tulemusel võttis ta vastu vaidlustatud määruse.

Selles kontekstis leidsid kontserni Sinopec üksused, st PVAid tootvad Hiina ettevõtjad Sinopec Chongqing SVW Chemical Co. Ltd (edaspidi „Sinopec Chongqing“) ja Sinopec Great Wall Energy & Chemical (Ningxia) Co. Ltd (edaspidi „Sinopec Ningxia“), ning eelmistega seotud Hiina ettevõtja Central-China Company, Sinopec Chemical Commercial Holding Co. Ltd (edaspidi „Sinopec Central-China“), kes ekspordib Sinopec Chongqingi ja Sinopec Ningxia valmistatud tooteid muu hulgas Euroopa Liitu, et komisjoni kehtestatud dumpinguvastased tollimaksud kahjustasid neid, mistõttu nad esitasid Üldkohtule hagi, milles palusid tühistada rakendusmääruse 2020/1336 neid puudutavas osas⁵³².

Üldkohtu hinnang

Hagi põhjendamiseks väitsid hagejad kõigepealt, et see, kuidas komisjon kohaldas määruse 2016/1036⁵³³ artikli 2 lõiget 6a selleks, et määrata kindlaks nende valmistatud toodete normaalkäitumus, on vastuolus Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) õigusest tulenevate

⁵³¹ Komisjoni 25. septembri 2020. aasta rakendusmäärus (EL) 2020/1336, millega kehtestatakse lõplikud dumpinguvastased tollimaksud Hiina Rahvavabariigist pärit teatavate polüvinüülalkoholide impordi suhtes (ELT 2020, L 315, lk 1; edaspidi „vaidlustatud määrus“).

⁵³² Tuleb ära märkida veel kaks kohtuotsust, mis kuulutati samal päeval seoses vaidlustatud määruse peale esitatud kahe tühistamishagiga: kohtuotsus Inner Mongolia Shuangxin Environment-Friendly Material vs. komisjon (T-763/20, [EU:T:2024:114](#)) ning kohtuotsus Anhui Wanwei Updated High-Tech Material Industry ja Inner Mongolia Mengwei Technology vs. komisjon (T-764/20, [EU:T:2024:115](#)).

⁵³³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 8. juuni 2016. aasta määrus (EL) 2016/1036 kaitse kohta dumpinguhinnaga impordi eest riikidest, mis ei ole Euroopa Liidu liikmed (ELT 2016, L 176, lk 21; edaspidi „alusmäärus“).

kohustustega. Selles sättes on kehtestatud erikord, millega nähakse ette normaalväärtuse kindlaksmääramise reeglid ekspordi korral riikidest, mille puhul on tuvastatud, et nende siseturul esineb olulisi moonutusi, nagu need on määratletud samas sättes.

Sellega seoses täpsustas Üldkohus, et komisjon ei olnud kohustatud tõlgendama seda sätet WTO eeskirjade alusel. Nimelt, isegi kui liidu õigusakte tuleb nii palju kui võimalik tõlgendada rahvusvahelist õigust silmas pidades, eriti kui nendega rakendatakse liidu sõlmitud rahvusvahelist lepingut, ei saa alusmääruse artikli 2 lõiget 6a siiski pidada sätteks, mille eesmärk on rakendada WTO raames sõlmitud lepingutest tulenevaid konkreetseid kohustusi, kuna WTO õigus ei sisalda erinorme normaalväärtuse arvutamiseks kõnealuses sättes nimetatud olukordades.

Mis puudutab seejärel vaatlusaluste toodete ekspordihinna ja normaalväärtuse võrdlust, siis tõdes Üldkohus, et komisjon kohandas põhjendamatult ekspordihinda alusmääruse artikli 2 lõike 10 punkti i alusel allapoole. Nimelt tegi ta hindamisvea, kui ta leidis, et vaatamata ühise kontrolli olemasolule ei moodustanud hagejad ühte majandusüksust, kuna komisjoni hinnangul ei tegutsenud kahe teise hagejaga seotud müügiettevõtja Sinopec Central-China struktuurisese müügiiosakonnana, vaid täitis pigem ülesandeid, mis on sarnased komisjonitasu alusel töötava esindaja omadega.

Sellega seoses nähtub väljakujunenud kohtupraktikast, et kui liidu institutsioonid leiavad, et ekspordihinda tuleb allapoole kohandada põhjusel, et tootjaga seotud müügiettevõtja täidab ülesandeid, mis on sarnased komisjonitasu alusel töötava esindaja omadega, peavad need institutsioonid vähemalt esitama üksteist toetavad kaudsed tõendid, mis kinnitavad, et see tingimus on täidetud.

Seega pidi komisjon esitama piisavalt üksteist toetavaid kaudseid tõendeid, mis võimaldavad kinnitada, et vaatamata ühise kontrolli olemasolule täitis Sinopec Central-China ülesandeid, mis on sarnased komisjonitasu alusel töötava esindaja omadega, ega tegutsenud struktuurisese müügiiosakonnana. Komisjon ei suutnud aga täita oma tõendamiskohustust, kuna Sinopec Central-China täidetavate ülesannete kohta esitatud kaudsed tõendid on kas asjasse puutumatud või tõendusliku väärtuseta.

Sinopec Ningxia müüdavate toodete normaalväärtuse arvutamise kohta märkis Üldkohus lisaks, et komisjon rikkus õigusnormi, kui ta kohaldas eeldust, mille kohaselt vastas see väärtus teiste eksportivate tootjate normaalväärtustest suurimale.

Kuna kõnesoleval juhul ei olnud hagejatel võimalik esitada Sinopec Ningxia kohta vajalikke andmeid, arvutas komisjon viimase müüdud toodete normaalväärtuse alusmääruse artikli 18 tähenduses kättesaadavate faktide alusel. Seega võrreldi tema valduses olevaid andmeid. Kuigi komisjon ei ole kohustatud selgitama, miks olid kasutatud kättesaadavad faktid parimad võimalikud andmed – sest selline kohustus ei tulene ei alusmääruse artiklist 18 ega kohtupraktikast –, peab ta siiski selgitama, miks on kasutatud andmed asjakohased.

Kuigi erinevuste tõttu Sinopec Ningxia ja Sinopec Chongqingi tootmisprotsesside vahel oli komisjonil õigus jätta asjakohaste andmete hulgast kõrvale Sinopec Chongqingiga seotud andmed ja ta võis kasutada teiste eksportivate tootjate andmeid, pidi ta põhjendama, miks ta kasutas iga Sinopec Ningxia müüdud tooteliigi puhul teiste eksportivate tootjate normaalväärtustest suurimat. Nimelt ei saa selle valiku aluseks olla eeldus, mis põhineb pelgal järeldusel, et hagejad ei teinud koostööd, sest komisjonil ei ole õigust eksportivat tootjat koostöö puudumise eest karistada.

Lisaks, isegi kui eeldust on raske ümber lükata, on selle kasutamine lubatav, kui on eelkõige olemas võimalus esitada vastupidiseid tõendeid. Ent käsitletavas asjas oli eeldus võimalik ümber lükata vaid siis, kui hagejad oleksid komisjonile esitanud teavet, mille esitamata jätmine on just tegur, mille tõttu komisjon kasutas artikli 18 tähenduses kättesaadavaid fakte.

Lõpuks leidis Üldkohus, et komisjon ei rikkunud hagejate kaitseõigusi, kui ta keeldus neile avalikustamast teavet liidu tootmisharu müüdud koguste ja müügihindade kohta ning hinna allalöömise ja turuhinnast madalama hinnaga müügi marginaalide kohta, kuna see teave on konfidentsiaalne.

Seda vea puudumist kinnitab asjaolu, et kui hagejad said komisjonilt e-kirja, millega jäeti rahuldamata nende taotlus tutvuda eespool viidatud andmetega, ei pöördunud nad selles küsimuses ärakuulamise eest vastutava ametniku poole, kuigi nad oleksid võinud seda teha⁵³⁴. Selliselt toimides nõustusid nad komisjoni otsusega, mis on alusmääruses taotletavate eesmärkide – st võimaldada huvitatud isikutel tõhusalt kaitsta oma huve ja kaitsta uurimise käigus kogutud teabe konfidentsiaalsust – kaalumise tulemus⁵³⁵.

21. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Inner Mongolia Shuangxin Environment-Friendly Material vs. komisjon (T-763/20, [EU:T:2024:114](#))

Dumping – Hiinast pärit teatavate polüvinüülalkoholide import – Lõplik dumpinguvastane tollimaks – Rakendusmäärus (EL) 2020/1336 – Normaalkäitumise arvutamine – Olulised moonutused ekspordiriigis – Määruse (EL) 2016/1036 artikli 2 lõige 6a – WTO õigus – Kooskõlalise tõlgendamise põhimõte – Sobiva võrdlusriigi valimine – Hõlpsasti kättesaadavad andmed – Koostööst keeldumine – Mõiste „vajalik teave” – Määruse 2016/1036 artikkel 18 – Hinna allalöömine – Turusegmenid – Toote kontrollnumbrite meetod – Määruse 2016/1036 artikli 3 lõiked 2 ja 3 – Kaitseõigused – Konfidentsiaalsena käsitlemine – Määruse 2016/1036 artiklid 19 ja 20

Üldkohus jättis rahuldamata Hiina eksportiva tootja esitatud hagi, milles paluti tühistada Euroopa Komisjoni rakendusmäärus 2020/1336, millega kehtestatakse lõplikud dumpinguvastased tollimaksud Hiina Rahvavabariigist pärit teatavate polüvinüülalkoholide (edaspidi „PVAd”) impordi suhtes⁵³⁶. Sellega seoses täpsustas Üldkohus „hõlpsasti kättesaadavate” andmete mõistet sobiva võrdlusriigi valimisel dumpinguvastase uurimise esemeks oleva toote normaalkäitumise arvutamiseks juhul, kui ekspordiriigi turul esinevad olulised moonutused. Ta täpsustas ka mõistet „vajalik teave”, mida huvitatud isikud peavad komisjonile dumpinguvastases uurimises esitama. Käsitletaval juhul algatas komisjon Euroopa Liidu peamise PVAd tootja Kuraray Europe GmbH kaebuse alusel dumpinguvastase uurimise, mille tulemusel võttis ta vastu vaidlustatud määruse.

Selles kontekstis leidis Hiina äriühing Inner Mongolia Shuangxin Environment-Friendly Material Co. Ltd, kes toodab ja ekspordib Euroopa Liitu PVAsid, et komisjoni kehtestatud dumpinguvastane tollimaks on talle kahju tekitanud, ning esitas Üldkohtule hagi rakendusmääruse 2020/1336 tühistamiseks teda puudutavas osas⁵³⁷.

⁵³⁴ Euroopa Komisjoni presidendi 21. veebruari 2019. aasta otsuse (EL) 2019/339 ärakuulamise eest vastutava ametniku tööülesannete ja pädevuse kohta teatavates kaubandusmenetlustes (ELT 2019, L 60, lk 20) artikkel 15.

⁵³⁵ Vt selle kohta alusmääruse artikli 6 lõige 7 ning artiklid 19 ja 20.

⁵³⁶ Komisjoni 25. septembri 2020. aasta rakendusmäärus (EL) 2020/1336, millega kehtestatakse lõplikud dumpinguvastased tollimaksud Hiina Rahvavabariigist pärit teatavate polüvinüülalkoholide impordi suhtes (ELT 2020, L 315, lk 1; edaspidi „vaidlustatud määrus”).

⁵³⁷ Tuleb ära märkida veel kaks kohtuotsust, mis kuulutati samal päeval seoses vaidlustatud määruse peale esitatud kahe tühistamishagiga: kohtuotsus Sinopec Chongqing SVW Chemical jt vs. komisjon (T-762/20, [EU:T:2024:113](#)) ning kohtuotsus Anhui Wanwei Updated High-Tech Material Industry ja Inner Mongolia Mengwei Technology vs. komisjon (T-764/20, [EU:T:2024:115](#)).

Üldkohtu hinnang

Hagi põhjendamiseks väidab hageja esimesena, et komisjon tõlgendas alusmääruse⁵³⁸ artikli 2 lõike 6a punkti a vääralt. Selles artiklis on ette nähtud, et kui tehakse kindlaks, et ekspordiriigi siseturul esinevate oluliste moonutuste tõttu ei ole asjakohane kasutada selle turu hindu ega kulusid, arvutatakse vaatlusaluse toote normaalväärtus üksnes moonutamata hindu või võrdlusaluseid kajastavate tootmis- ja müügikulude põhjal. Selleks võib komisjon teabeallikana kasutada muu hulgas vastavaid tootmis- ja müügikulusid sobivas võrdlusriigis, mille majanduse arengu tase on sarnane ekspordiriigi majanduse arengu tasemega, tingimusel et asjakohased andmed on hõlpsasti kättesaadavad. Kui võimalikke võrdlusriike on rohkem kui üks, eelistatakse võrreldava sotsiaal- ja keskkonnakaitse tasemega riike.

Sellela seoses märkis Üldkohus, et komisjon ei teinud viga, kui ta valis vaatlusaluse toote normaalväärtuse arvutamisel võrdlusriigiks Türgi, mitte Mehhiko. Nimelt sai komisjon tugineda üksnes Türgis asuva äriühingu esitatud andmetele, kuna Mehhikos asuvate äriühingute esitatud andmeid ei saa pidada „hõlpsasti kättesaadavaks“.

Seega, mis puudutab kõigepealt „hõlpsasti kättesaadavate“ andmete mõistet, siis nõustus Üldkohus grammatilise tõlgendusega, mille komisjon andis vaidlustatud määruses ja mille kohaselt „avalikult kättesaadav“ tähistab laiemalt üldsusele kättesaadavat, samas kui „hõlpsasti kättesaadav“ tähistab kõigile kättesaadavat, kui on täidetud teatavad tingimused, näiteks lõivu maksmine. Mehhikos asuvate äriühingute esitatud andmed olid aga edastatud üksnes konfidentsiaalsel kujul, mis ei olnud avalikult kättesaadav, või olid kättesaadavad üksnes uurimisalusest erineva ajavahemiku kohta.

Kontekstipõhisele ja teleoloogilisele tõlgendusele tuginedes leidis Üldkohus, et seda mõistet tuleb tõlgendada, võttes arvesse nõudeid, mis tulenevad teabe konfidentsiaalsena käsitlemist ja poolte teavitamist reguleerivatest alusmääruse sätetest, et tagada nende kaitseõigused. Nii taotletakse alusmäärusega kahte eesmärki: ühelt poolt võimaldada huvitatud isikutel tõhusalt kaitsta oma huve ja teiselt poolt kaitsta uurimise käigus kogutud teabe konfidentsiaalsust⁵³⁹. Seega, kui komisjon soovib saada „hõlpsasti kättesaadavaid“ andmeid, on tal neid eesmarke arvestades õigus keelduda kasutamast andmeid, mida teabe esitanud isik peab konfidentsiaalseks ja millest ta ei saa mittekonfidentsiaalset kokkuvõtet, mille alusel teised uurimisest huvitatud isikud saaksid oma kaitseõigusi teostada.

Seejärel täpsustas Üldkohus, et võttes vastu Türgis asuva äriühingu esitatud andmed, ei rikkunud komisjon hoolsuskohustust, arvutades vaatlusaluse toote normaalväärtuse sobimatult või ebamõistlikult. Hageja argumendid, millega ta soovib vaidlustada uurimisperioodi ja nendes andmetes sisalduvat teavet arvestades valitud andmete asjakohasuse, ei ole käsitletavas asjas nimelt põhjendatud. Seega ei esita ta piisavaid tõendeid, mis muudaksid vaidlustatud määruses kasutatud faktidele antud hinnangud ebausutavaks.

Lõpuks, kuna Üldkohus järeldas, et Türgi on ainus sobiv võrdlusriik, ei olnud vastavalt alusmääruse artikli 2 lõike 6a punktile a sotsiaal- ja keskkonnakaitse taset vaja hinnata.

Teisena, mis puutub alusmääruse artikli 18 rikkumisse, siis lükkas Üldkohus tagasi hageja väite, et komisjon kasutas normaalväärtuse arvutamisel ekslikult alusmääruse artikli 18 tähenduses kättesaadavaid fakte, vaatamata sellele, et hageja tegi koostööd oma parimate võimaluste kohaselt.

Nimelt on alusmääruse artikli 18 eesmärk võimaldada komisjonil jätkata dumpinguvastast uurimist isegi siis, kui huvitatud isikud keelduvad koostööst või teevad puudulikku koostööd. Seega võimaldab

⁵³⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 8. juuni 2016. aasta määrus (EL) 2016/1036 kaitse kohta dumpinguhinnaga impordi eest riikidest, mis ei ole Euroopa Liidu liikmed (ELT 2016, L 176, lk 21; edaspidi „alusmäärus“).

⁵³⁹ Vt selle kohta alusmääruse artikli 6 lõige 7 ning artiklid 19 ja 20.

selle artikli lõige 1 komisjonil kasutada kättesaadavaid fakte, kui nõutud teavet lõpuks ei saada. Selleks et huvitatud isikuid peetaks selle sätte kohaselt koostööd tegevaks, peavad nad esitama kogu nende käsutuses oleva teabe, mida institutsioonid peavad oma järelduste tegemiseks vajalikuks.

Mis puudutab mõistet „vajalik teave“, siis ilmneb alusmääruse artikli 18 lõike 1 sõnastusest, kontekstist ja eesmärgist, et see mõiste viitab teabele, mis on huvitatud isikute valduses ja mille esitamist liidu institutsioonid neilt nõuavad, et teha järeldusi, mis tuleb dumpinguvastase uurimise raames teha. Näiteks on teave dumpinguvastase uurimise esemeks oleva toote tootmismahude ja -kulude kohta selle sätte tähenduses vajalik teave.

Käsitletavas asjas märkis Üldkohus kõigepealt, et hageja ei esitanud andmeid, mida komisjon temalt omatoodetud tootmistegurite sisendite kohta palus, sest see teave oli normaalväärtuse kindlaksmääramiseks vajalik. Nimelt, kuna normaalväärtus arvutati tootmiskuludel põhineva meetodi alusel, siis oli vaja teada kõikide PVAde tootmiseks kasutatud sisendite, sealhulgas seega omatoodetud tootmistegurite tootmiseks vajalike sisendite tarbimismahutusi. Kuna hageja ei ole tõendanud, et seda teavet oli väidetavalt võimatu esitada, ei rikkunud komisjon artikli 18 lõiget 1, kui ta kasutas selle teabe asendamiseks kättesaadavaid fakte.

Mis puudutab seejärel alusmääruse artikli 18 lõike 3 väidetavat rikkumist, siis tuletas Üldkohus meelde, et selle artikli lõiked 1 ja 3 käsitlevad erinevaid olukordi. Kui artikli 18 lõige 1 kirjeldab üldiselt juhtumeid, mil institutsioonidele uurimise läbiviimiseks vajalikku teavet ei ole esitatud, siis selle artikli lõige 3 näeb ette juhtumid, mil uurimise jaoks vajalikud andmed on esitatud, kuid ei ole asjakohased, mistõttu ei pea kättesaadavaid fakte tingimata kasutama. Kuna aga hageja ei esitanud nõutud teavet, ei ole alusmääruse artikli 18 lõike 3 kohaldatav, sest komisjon saab puuduva teabe asendamiseks kasutada üksnes kättesaadavaid fakte.

Lõpuks, komisjon ei rikkunud ka hageja kaitseõigusi, kui ta jättis talle õigel ajal esitamata „kontrolliaruande“, mille ta oli kohustatud talle edastama enne kirja saatmist, milles ta teavitas teda oma kavatsusest kasutada alusmääruse artikli 18 tähenduses kättesaadavaid fakte. Sellega seoses nähtub väljakujunenud kohtupraktikast, et kui on rikutud kaitseõigusi, toob see menetluse lõpus tehtud otsuse tühistamise kaasa vaid juhul, kui ilma selle rikkumiseta oleks menetluse tulemus võinud olla teistsugune. Hageja ei ole aga viidanud ühelegi asjaolule, mis võiks tõendada, et ei ole välistatud, et menetluse tulemus oleks võinud olla teistsugune, kui ta oleks selle aruande saanud varem.

Mis puudutab teisi väiteid, millega vaidlustatakse komisjoni poolt vaidlustatud määruses aluseks võetud dumpingumarginaal, siis nähtub nende väidete analüüsist, et dumpingumarginaali arvutamisel ei ole tehtud viga, mistõttu dumpingumarginaal jääb kahjumarginaalist suuremaks, kuna viimast võeti arvesse dumpinguvastase määra kindlaksmääramisel väiksema tollimaksu reegli alusel. Seega, kuna need muud väited ei muuda seda järeldust, lükkas Üldkohus need tulemusetuna tagasi.

XI. Majandus- ja rahapoliitika

1. Ühtne kriisilahenduskord

10. juuli 2024. aasta kohtuotsus Prantsusmaa vs. SRB (T-540/22, [EU:T:2024:459](#))

Majandus- ja rahapoliitika – Pangandusliit – Krediidiasutuste ja teatavate investeerimisühingute ühtne kriisilahenduskord – Määrus (EL) nr 806/2014 – Omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõue – Kriisilahendusnõukogu otsus erandit mitte teha – Kaebus kriisilahendusnõukogu apellatsioonikomisjonile – Rahuldamata jätmine – Tingimus, et puudub omavahendite kiire ülekandmise takistus – Kriisilahendusnõukogu kaalutlusruum – Õiguskindlus – Põhjendamiskohustus

Üldkohus jättis rahuldamata Prantsuse Vabariigi esitatud tühistamishagi Ühtse Kriisilahendusnõukogu (edaspidi „kriisilahendusnõukogu“) apellatsioonikomisjoni (edaspidi „apellatsioonikomisjon“) otsuse⁵⁴⁰ peale, otsustades esimest korda apellatsioonikomisjoni otsuse üle, milles kontrolliti kriisilahendusnõukogu analüüsi seoses sellega, kuidas ta tegi kindlaks, kas pangandusgrupp vastab tingimustele, mis peavad olema täidetud, et ta vabastataks määruse nr 806/2014⁵⁴¹ artiklis 12h sätestatud omavahendite miinimumnõudest.

6. novembril 2020 esitas üks pangandusgrupp kriisilahendusnõukogule eranditaotluse seoses oma tütarettevõtjaga, kelle suhtes kohaldati määruse nr 806/2014 artikli 12g alusel individuaalselt omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõuet (edaspidi „EMEE“). Apellatsioonikomisjon, kellele Autorité de contrôle prudentiel et de résolution (usaldatavusnõuete järelevalve ja kriisilahenduse amet, Prantsusmaa; edaspidi „apellatsioonikomisjoni menetluse kaebaja“) esitas kaebuse kriisilahendusnõukogu otsuse peale⁵⁴², millega see taotlus jäeti rahuldamata, jättis vaidlustatud otsusega selle kaebuse rahuldamata.

Üldkohtu hinnang

Esimesena, mis puudutab määruse nr 806/2014 artikli 12h lõike 1 (edaspidi „asjasse puutuv säte“) ulatust, siis tõdes Üldkohus kõigepealt grammatilisest tõlgendusest lähtudes, et selle määruse artikli 12h lõike 1 punkt c ei näe ette võimalust nõuda konkreetset garantiid selleks, et oleks täidetud tingimus, et puuduvad praegused või oodatavad olulised praktilised või õiguslikud takistused omavahendite kiirele ülekandmisele või kohustuste tagasimaksmisele, samuti ei sisalda see sätet, mis keelaks kriisilahendusnõukogul nõuda selle kohta konkreetset garantiid.

Seejärel, lähtudes kontekstipõhisest tõlgendusest, täheldas ta, et määruse nr 806/2014 artiklis 12g on emaettevõtja ja tema tütarettevõtjate vaheliste tagatistega kaetud garantii nõue ette nähtud üksnes vahendina, mis võimaldab järgida sisemist EMEE-d, ning et sama määruse artiklis 12h ei ole – erinevalt

⁵⁴⁰ Kriisilahendusnõukogu apellatsioonikomisjoni 8. juuni 2022. aasta otsus nr 3/2021, millega jäeti rahuldamata kaebus 4. novembri 2021. aasta otsuse SRB/EES/2021/44 peale, millega määratakse kindlaks omavahendite ja kõlblike kohustuste miinimumnõue (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

⁵⁴¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. juuli 2014. aasta määrus (EL) nr 806/2014, millega kehtestatakse ühtsed eeskirjad ja ühtne menetlus krediidiasutuste ja teatavate investeerimisühingute kriisilahenduseks ühtse kriisilahenduskorra ja ühtse kriisilahendusfondi raames ning millega muudetakse määrust (EL) nr 1093/2010 (ELT 2014, L 225, lk 1), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2019. aasta määrusega (EL) 2019/877 (ELT 2019, L 150, lk 226).

⁵⁴² Kriisilahendusnõukogu 4. novembri 2021. aasta otsus SRB/EES/2021/44.

seadusandja poolt direktiivis 2014/59⁵⁴³ ettenähtust – garantii tingimust erandi kontekstis ette nähtud. Niisiis ei saa asjasse puutuvast sättes ette nähtud erandi saamise võimalust mingil juhul seada sõltuvusse niisuguse tagatisega garantii esitamise nõudest, mis oleks sarnane sama määruse artikli 12g lõikes 3 ette nähtud garantiiga. Vastupidine tõlgendus viiks selleni, et asjasse puutuv säte kaotab oma soovitava toime ja seda sätet rikutaks oluliselt.

Seevastu leidis Üldkohus, et asjasse puutuva sätte kontekstipõhisest tõlgendusest ei saa järeldada, et garantii mainimata jätmine sättes, mis käsitleb sisemise EMEE erandi taotluse läbivaatamist⁵⁴⁴, takistab *ipso iure* kriisilahendusnõukogul kehtestada selle taotluse läbivaatamisel seda laadi nõuet. Niisiis, kuigi kriisilahendusnõukogu on kohustatud jätma eranditaotluse rahuldamata, kui üks asjasse puutuvast sättes ette nähtud kumulatiivsetest tingimustest ei ole täidetud, on tal vastupidi teatav kaalutlusruum otsustamiseks, millistel asjaoludel on täidetud nendest tingimustest kolmas, nimelt see, mis käsitleb omavahendite kiire ülekandmise takistuse puudumist. Seega ei ole välistatud, et seda kaalutlusruumi arvesse võttes võib kriisilahendusnõukogu põhjendatult nõuda garantiid – mis erineb määruse nr 806/2014 artikli 12g lõikes 3 sätestatust –, et vältida omavahendite kiire ülekandmise takistuse esinemist.

Lõpuks toonitas Üldkohus, et kui lähtuda asjasse puutuva sätte teleoloogilisest tõlgendusest, on määruse nr 806/2014 ja direktiivi 2014/59 peamine ühine eesmärk, mida seadusandja taotles, kui ta kohustas kõiki pangandusgrupi finantsinstitutsioone järgima EMEE-d, tagada tõhus kriisilahendus, millel oleks minimaalne negatiivne mõju reaalmajandusele, finantssüsteemile ja riigi rahandusele. Seega, kui kriisilahendusnõukogu vaatab läbi sisemise EMEE erandi taotlust, peab ta hindama, kas esineb muid meetmeid, mida saab käsitada sisemise EMEE funktsionaalsete asendajatena. Talle antud kaalutlusruumi raames ei takista miski tal asumast seisukohale, et arvestades igale eranditaotlusele omaseid asjaolusid, on garantii vajalik selleks, et oleks täidetud omavahendite kiire ülekandmise takistuse puudumise tingimus. Seevastu ei ole tal lubatud nõuda garantiid, mis on laadilt sarnane määruse nr 806/2014 artikli 12g lõikes 3 ette nähtud garantiiga.

Sellega seoses täpsustas Üldkohus, et vaidlustatud otsusest ei nähtu seda, et kriisilahendusnõukogu oleks asjasse puutuvalt pangandusgrupilt nõudnud garantiid, mis vastab määruse nr 806/2014 artikli 12g lõikes 3 ette nähtud garantiile või on sellega sarnast laadi, ega üldsegi mitte seda, et apellatsioonikomisjon oleks kriisilahendusnõukogu sellise lähenemisega nõustunud.

Teisena, mis puudutab apellatsioonikomisjoni poolt ainult nende väidete analüüsimist, mis esitati talle, siis tuletas Üldkohus kõigepealt meelde, et määruse nr 806/2014 kohaselt⁵⁴⁵ võib iga füüsiline või juriidiline isik esitada apellatsioonikomisjonile kaebuse kriisilahendusnõukogu sellise otsuse peale nagu vaidlustatud otsus, et kaebuses esitatakse selle põhjendused ning et apellatsioonikomisjon teeb kaebuse kohta otsuse. Sellest tuleneb, et apellatsioonikomisjon analüüsib talle esitatud väiteid. Üldkohus lisas, et argumendid, mille apellatsioonikomisjoni menetluse kaebaja oma esimese väite põhjendamiseks esitas, ei puudutanud kriisilahendusnõukogu sisulisi hinnanguid 2014. ja 2015. aasta garantiide kohta, millele asjasse puutuv pangandusgrupp tugines väitmaks, et kapitali kiire ülekandmise takistuse puudumise tingimus oli täidetud. Nimelt rikkus kõnealuste argumentide kohaselt kriisilahendusnõukogu väidetavalt õigusnormi sellega, et ta ületas oma pädevust, kui ta kohaldas mehaaniliselt ja automaatselt tingimust, mida määruse nr 806/2014 artiklis 12h ei ole.

⁵⁴³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. aasta direktiiv 2014/59/EL, millega luuakse krediidiasutuste ja investimisühingute finantsseisundi taastamise ja kriisilahenduse õigusraamistik ning muudetakse nõukogu direktiivi 82/891/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 2001/24/EÜ, 2002/47/EÜ, 2004/25/EÜ, 2005/56/EÜ, 2007/36/EÜ, 2011/35/EL, 2012/30/EL ja 2013/36/EL ning määruseid (EL) nr 1093/2010 ja (EL) nr 648/2012 (ELT 2014, L 173, lk 190), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2019. aasta direktiiviga (EL) 2019/879 (ELT 2019, L 150, lk 296).

⁵⁴⁴ Nimelt määruse nr 806/2014 artikli 12h lõige 1.

⁵⁴⁵ Vt selle määruse artikli 85 lõiked 3 ja 4.

Seetõttu leidis Üldkohus, et apellatsioonikomisjoni ülesanne oli kontrollida, kas kriisilahendusnõukogu hinnang ei seisnenud 2014. ja 2015. aasta garantiide varjatud analüüsis *in abstracto*, vaid tegemist oli asjasse puutuva pangandusgrupi olukorra ja tema eranditaotluse põhjendamiseks esitatud garantiide usutava hindamisega *in concreto*, ning et kriisilahendusnõukogu oli seega järginud oma kaalutusõiguse piire. Seetõttu lükkas Üldkohus tagasi etteheite, et apellatsioonikomisjoni menetluse kaebaja esitatud väited ja argumendid, mille kohaselt rikkus kriisilahendusnõukogu õigusnormi, kuna ta kohaldas väärtalt asjasse puutuvat sätet ja ületas oma pädevuse piire, oleksid tingimata pidanud apellatsioonikomisjoni viima selle hindamiseni, kas kriisilahendusnõukogul oli juhtumi kõiki asjasse puutuvaid asjaolusid arvestades õigus nõuda eraldi garantiid.

Viimasena täheldas Üldkohus õiguskindluse põhimõtte rikkumise kohta esiteks, et ei saa nõuda, et määruse nr 806/2014 artikli 12h lõike 1 punktis c peaks olema nimetatud erinevad konkreetset olukorrad, mil selles sättes ette nähtud tingimus on täidetud või mitte, kuna kõiki neid olukordi ei saa seadusandja ette kindlaks määrata. Nimelt ei ole võimalik loetleda näiteid omavahendite kiire ülekandmise takistuste kohta, nagu ka seadusandjalt ei saa nõuda, et loetelu kujul oleks mainitud meetmed, mis tagavad nimetatud takistuste puudumise tingimuse täitmise. Teiseks ei ole õiguskindluse põhimõttega vastuolus see, et asjaomastel ametiasutustel on õigusnormides määratletud kriteeriumide kohaldamisel kaalutusruum. Käsitletavas asjas ei tähenda aga asjaolu, et kriisilahendusnõukogul on kaalutusruum selle hindamisel, kas esineb omavahendite kiire ülekandmise takistus või kuidas see tingimus peab olema täidetud, seda, et rikutud on õiguskindluse põhimõtet.

2. Krediidiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelevalve⁵⁴⁶

28. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Sber vs. EKP (liidetud kohtuasjad T-647/21 ja T-99/22, [EU:T:2024:127](#))

Majandus- ja rahapoliitika – Krediidiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelevalve – Määruse (EL) nr 1024/2013 artikli 9 lõike 1 teine lõik – Määruse (EL) nr 575/2013 artikli 395 rikkumise korral sissenõudmisintressi kohaldamine EKP poolt Austria õiguse alusel pärast otsust, millega määrati rahaline halduskaristus vastavalt määruse nr 1024/2013 artiklile 18 – Proportsionaalsus

28. veebruari 2024. aasta kohtuotsus BAWAG PSK vs. EKP (T-667/21, [EU:T:2024:131](#))

Majandus- ja rahapoliitika – Krediidiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelevalve – Määruse (EL) nr 1024/2013 artikli 9 lõike 1 teine lõik – Asjakohaste liidu õigusnormide alusel pädeva asutuse volituste otsene teostamine EKP poolt – Määruse (EL) nr 575/2013 artikli 395 rikkumise korral sissenõudmisintressi kohaldamine Austria õiguse alusel – EKP pädevus – Direktiivi 2013/36/EL artikli 65 lõige 1 ja artikkel 70 – Proportsionaalsus

Üldkohus rahaldas kahe samal päeval kuulutatud kohtuotsusega tühistamishagid, mis olid esitatud Euroopa Keskpanga (EKP) otsuste peale, millega määrati määruse nr 1024/2013⁵⁴⁷ ja liikmesriigi õiguse alusel sissenõudmisintress, ning selgitas asjaolusid, millal on võimalik kasutada kooskõlalist

⁵⁴⁶ Liidetud kohtuasjade **Sber vs. EKP** (T-647/21 ja T-99/22) ning kohtuasja **BAWAG PSK vs. EKP** (T-667/21) ühine kokkuvõte.

⁵⁴⁷ Nõukogu 15. oktoobri 2013. aasta määrus (EL) nr 1024/2013, millega antakse EKP-le eriülesanded seoses krediitiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelevalve poliitikaga (ELT 2013, L 287, lk 63; edaspidi „määrus nr 1024/2013“).

tõlgendust sellise riigisisese õiguse puhul, millega võetakse üle direktiiv, mis kaldub kõrvale liikmesriigi kohtute tõlgendusest.

Lisaks esitas Üldkohus kohtuasjas Sber vs. EKP (liidetud kohtuasjad T-647/21 ja T-99/22) oma seisukoha varem analüüsimata küsimuses, mis puudutab *ne bis in idem*'i põhimõtte kohaldamist juhul, kui EKP määrab määruse nr 1024/2013 alusel rahalise halduskaristuse, samas kui kohtuasjas BAWAG PSK vs. EKP (T-667/21) arendas Üldkohus oma kohtupraktikat EKP pädevuse ulatuse kohta sama määruse alusel.

Kohtuasjad puudutasid kahte Austria krediitiasutust, kelle üle tegi otsest usaldatavusnõuete täitmise järelevalvet EKP.

Liidetud kohtuasjades T-647/21 ja T-99/22 määras EKP hagejale Sber Vermögensverwaltungs AG-le määruse nr 1024/2013 alusel rahalise halduskaristuse määruses nr 575/2013⁵⁴⁸ ette nähtud suurtele investeringutele kohaldatavate piirmäärade ületamise eest nii individuaalselt kui ka konsolideeritud alusel. Seejärel otsustas EKP määruse nr 1024/2013 alusel⁵⁴⁹ ja BWG⁵⁵⁰ § 97 lõike 1 punktist 2 juhindudes määrata hagejale nende piirmäärade ületamisega seotud summadelt sissenõudmisintressi.

Pärast seda, kui EKP vaidlustusnõukogu oli esitanud arvamuse, millega tuvastati vead EKP esialgses otsuses, asendas EKP 21. detsembril 2021 selle otsuse uue otsusega⁵⁵¹, milles sissenõudmisintressi summa jäi samaks. EKP täpsustas, et finantsinstitutsiooni kohustuste rikkumise korral vastavalt määrusele nr 575/2013 kuulub sissenõudmisintressi määramine BWG alusel pädeva asutuse seotud pädevuse alla, mis ei jäta talle mingit kaalutlusruumi.

Kahes eraldi hakis palus hageja Üldkohtul tühistada nii EKP esialgse otsuse kui ka EKP 21. detsembri 2021. aasta otsuse.

Kohtuasjas T-667/21 omandas hageja BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG kaudselt eluasemelaenude portfelli Prantsusmaal. Portfell anti üle õigusvõimeta ühisfondile, milles hageja omandas kogu osaluse, muutudes seega tegelikult tulusaajaks.

Hageja ruumides läbi viidud kontrolli tulemusel tuvastas EKP, et hagejal ei olnud andmeid, mis võimaldaksid tuvastada kõiki aluseks olevate laenude võlgnikke, ning et hageja oli rikkunud portfelli puhul määruses nr 575/2013 ette nähtud riskide kontsentreerumise piirmäära. Seetõttu määras EKP 2. augusti 2021. aasta otsusega⁵⁵², tuginedes samadele õigusnormidele nagu need, mida on nimetatud eespool viidatud liidetud kohtuasjade kirjelduses, hagejale sissenõudmisintressi. Hageja vaidlustas selle otsuse Üldkohtus.

Üldkohus tühistas oma otsustega kohtuasjas Sber vs. EKP (liidetud kohtuasjad T-647/21 ja T-99/22) ning kohtuasjas BAWAG PSK vs. EKP (T-667/21) vastavalt EKP 21. detsembri 2021. aasta otsuse, millega asendati tema esialgne otsus, ning 2. augusti 2021. aasta otsuse põhjusel, et sissenõudmisintressi määramisel ei analüüsinud EKP käsitletava juhtumi asjaolusid.

⁵⁴⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määruse (EL) nr 575/2013 krediitiasutuste ja investimisühingute suhtes kohaldatavate usaldatavusnõuete kohta ja määruse (EL) nr 648/2012 muutmise kohta (ELT 2013, L 176, lk 1; parandused ELT 2013, L 208, lk 68; ELT 2013, L 321, lk 6, ja ELT 2017, L 20, lk 2) artikli 395 lõige 1.

⁵⁴⁹ Määruse nr 1024/2013 artikli 4 lõike 1 punkt d ja lõige 3 ning artikli 9 lõike 1 teine lõik.

⁵⁵⁰ 30. juuli 1993. aasta pangandusseadus (Bundesgesetz über das Bankwesen (Bankwesengesetz)) (BGBl. 532/1993), mida on muudetud 28. mai 2021. aasta seadusega (BGBl. I, 98/2021) (edaspidi „BWG“).

⁵⁵¹ Otsus ECB-SSM-2021-ATSBE-12.

⁵⁵² Otsus ECB/SSM/2021-ATBAW-7-ESA-2018-0000126.

Üldkohtu hinnang

Ne bis in idem'i põhimõtte rikkumine

Üldkohus leidis, et *ne bis in idem'i* põhimõttega ei ole vastuolus, kui EKP määras BWG § 97 lõike 1 punkti 2 alusel sissenõudmisintressi tegevuse eest, mille eest on juba määratud rahaline halduskaristus määruse nr 1024/2013 alusel.

Üldkohus tuletas sellega seoses meelde, et Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 50, mis keelab sama teo ja sama isiku suhtes kriminaalõiguslikku laadi menetluste ja karistuste kumuleerimise, kohaldamine ei piirdu ainult menetluste ja karistustega, mis on riigisiseses õiguses kvalifitseeritud „kriminaalõiguslikuks“. Nimelt hõlmab see artikkel menetlusi ja karistusi, mida tuleb rikkumise laadi enda ja selle karistuse raskuse alusel, mis asjaomasele isikule võidakse määrata, pidada kriminaalõiguslikuks.

Nii rõhutas Üldkohus, et määruse nr 1024/2013 artikli 18 lõike 1 alusel määratud rahalised halduskaristused kuuluvad harta artikli 50 kohaldamisalasse. Üldkohus märkis, et need karistused on selgelt kohandatud trahvidele, mida Euroopa Komisjon võib konkurentsioiguse valdkonnas määrata⁵⁵³, ning neil on samaväärne olemus ja raskusaste. Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb aga, et *ne bis in idem'i* põhimõtet tuleb järgida menetlustes, milles määratakse trahv konkurentsioiguse rikkumise eest. Seega tuleb seda kvalifikatsiooni kohaldada analoogia alusel nimetatud karistustele.

Seevastu tões Üldkohus, et Austria kohtute praktikast tuleneb, et sissenõudmisintress kvalifitseeritakse järelevalvemeetmeteks, mis ei ole karistuslikku laadi. Kuna ei rikkumise laad ega karistuse raskusaste ei too sissenõudmisintressi karistusõiguse valdkonda, ei kuulu sissenõudmisintressi kohaldamine BWG alusel harta artikli 50 kohaldamisalasse. Seda järeldust kinnitab ka kohtuotsus VTB Bank (Austria)⁵⁵⁴, milles Euroopa Kohus eelistas „haldusmeetmeks“ kvalifitseerimist „halduskaristuseks“ kvalifitseerimisele.

EKP pädevus määrata sissenõudmisintress

Üldkohus täpsustas, et EKP oli määruse nr 1024/2013 alusel pädev määrama BWG § 97 kohase sissenõudmisintressi.

Kõigepealt rõhutas ta, et EKP-l on usaldatavusnõuetega seotud järelevalveülesannete täitmiseks kolme liiki järelevalve- ja uurimisvolitused, nimelt need, mis on ette nähtud määruses nr 1024/2013, pädevate asutuste volitused asjakohaste liidu õigusnormide alusel ja volitused anda riiklikele asutustele juhiseid oma volituste kasutamiseks vastavalt kehtivatele riigisisestele õigusnormidele.

Analüüsides küsimust, kas EKP-l olid käsitletaval juhul volitused, mis kuuluvad teise kategooriasse, see tähendab volitused, mis on pädevatel asutustel asjakohaste liidu õigusnormide alusel, märkis Üldkohus, et väljendit „liidu õiguse alusel“ on tõlgendatud nii, et see hõlmab kõiki direktiiviga kehtestatud õiguslikust raamistikust tulenevaid volitusi, mis tulenevad liikmesriigi kohustusest või pädevusest õigusakte vastu võtta, erinevalt sellest, et samas direktiivis tunnustatakse liikmesriikide pädevust kehtestada riigisisese õiguse alusel rangemaid sätteid väljaspool selle direktiiviga kehtestatud korda⁵⁵⁵.

⁵⁵³ Vastavalt nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 [ELTL] artiklites [101 ja 102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205) artikli 23 lõikele 2.

⁵⁵⁴ 7. augusti 2018. aasta kohtuotsus VTB Bank (Austria) (C-52/17, [EU:C:2018:648](#), punktid 40–42).

⁵⁵⁵ Vt selle kohta 10. märtsi 2016. aasta kohtuotsus Safe Interenvíos (C-235/14, [EU:C:2016:154](#), punkt 79 ja seal viidatud kohtupraktika).

Kohtuotsuses VTB Bank (Austria)⁵⁵⁶ on aga BWG § 97 varasema redaktsiooni kohta leitud, et sissenõudmisintressi määramine on samaväärne direktiivi 2013/36⁵⁵⁷ artikli 65 lõike 1 – mis antud juhul kuulub asjasse puutuvasse õiguslikku raamistikku – kohaldamisalasse kuuluva haldusmeetmega. Asjaolu, et sissenõudmisintressi ei ole mainitud selles direktiivis nimetatud halduskaristuste ja muude haldusmeetmete loetelus, ei oma tähtsust, kuna see loetelu ei ole ammendav, ning samas direktiivis on ette nähtud, et liikmesriigid võtavad kõik meetmed, mida nad peavad vajalikuks, et tagada nimetatud direktiivi ja määruse nr 575/2013 kohaldamine. Üldkohus täpsustas, et selles kohtuotsuses rõhutas Euroopa Kohus, et liidu õigusega kehtestatud minimaalsed usaldatavusnõuded peavad tagama maksimaalse ühtlustamise ning et määru nr 575/2013 ette nähtud piirmäärade ületamise korral peavad liikmesriigid kehtestama krediitiasutustele mitte riigisisese õiguse kohaldamisalasse kuuluva meetme, vaid halduskaristuse või muu haldusmeetme direktiivi 2013/36 artikli 65 lõike 1 tähenduses.

Asjaolu, et direktiivis 2013/36 sisalduvas loetelus ei mainita sissenõudmisintressi määramist, ei takista seega selle kuulumist kõnealuse direktiiviga kehtestatud õigusliku regulatsiooni kohaldamisalasse. Seetõttu järeldas Üldkohus, et see sarnaneb pädevusega, mis on liikmesriigi pädeval asutusel „asjakohase liidu õiguse alusel“ määruse nr 1024/2013 artikli 9 lõike 1 teise lõigu teise lause tähenduses, ja mis on seega EKP-l.

Riigisisese õiguse tõlgendamine

Üldkohus tõdes, et tuginedes Austria kohtute tõlgendusele, mille kohaselt on riskide kontsentreerumise piirmäärade ületamise korral sissenõudmisintressi määramine automaatne, ja jättes analüüsima käsitletava juhtumi asjaolud, tugines EKP õiguslikult vääradele eeldustele, mis muutis vääraks tema analüüsi BWG § 97 lõike 1 punkti 2 kohaldamise proportsionaalsuse kohta.

Selles kontekstis tuletas Üldkohus meelde, et kui ta peab kontrollima, kas direktiivi üle võtnud riigisisese õiguse kohaldamine EKP poolt on põhjendatud, piisab liikmesriigi kohtute tõlgendusest, et teha kindlaks selle riigisisese õiguse ulatus, kui sellest ilmneb, et see riigisisene õigus on kooskõlas direktiiviga, mille ta üle võtab. Seevastu, kui liikmesriigi kohtute tõlgendus ei võimalda tagada riigisisese õiguse kooskõla direktiiviga, tähendab liidu õiguse esimuse põhimõtte järgimine seda, et nagu liikmesriigi kohus, tõlgendab Üldkohus – kui see on vajalik – riigisisest õigust võimalikult suures ulatuses üle võetud direktiivi sõnastust ja eesmärki arvestades, et saavutada direktiivis ette nähtud tulemus. Seega hõlmab kooskõlalise tõlgendamise nõue kohustust vajaduse korral muuta väljakujunenud kohtupraktikat, kui see põhineb riigisisese õiguse tõlgendusel, mis ei ole kooskõlas direktiivi eesmärkidega.

Lisaks, kui riigisiseseid õigusnorme ei ole võimalik tõlgendada kooskõlas liidu õiguse nõuetega, on Üldkohtul nagu liikmesriigi kohtul, kelle ülesanne on kohaldada liidu õigusnorme, kohustus tagada nende normide täielik õigusmõju, jättes vajaduse korral omal algatusel kohaldamata iga riigisisese – isegi hiljem vastu võetud – õigusnormi, mis on vastuolus liidu õigusnormiga, millel on vahetu õigusmõju.

Käsitletaval juhul leidis Üldkohus direktiivi 2013/36 artikli 70 grammatilise, kontekstipõhise ja teleoloogilise tõlgenduse kohaselt⁵⁵⁸, et seda sätet tuleb mõista nii, et liikmesriigi pädeva asutuse ja sellest tulenevalt ka EKP ülesanne on määrata kindlaks haldusmeetme liik, võttes arvesse kõiki

⁵⁵⁶ Eespool viidatud 7. augusti 2018. aasta kohtuotsus, punktid 31–44.

⁵⁵⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/36/EL, mis käsitleb krediitiasutuste tegevuse alustamise tingimusi ning krediitiasutuste ja investeerimisühingute usaldatavusnõuete täitmise järelevalvet, millega muudetakse direktiivi 2002/87/EÜ ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiivid 2006/48/EÜ ja 2006/49/EÜ (ELT 2013, L 176, lk 338).

⁵⁵⁸ Koostoimes direktiivi 2013/36 artikli 4 lõikega 1 ja artikli 65 lõikega 1 ning arvestades põhjendust 37.

asjaolusid, mis tähendab tingimata, et neil on kaalutlusruum, ja välistab selle, et nad on BWG § 97 lõike 1 punkti 2 alusel määratud sissenõudmisintressi kohaldamisel seotud pädevuse olukorras.

10. juuli 2024. aasta kohtuotsus PH jt vs. EKP (T-323/22, [EU:T:2024:460](#))

Majandus- ja rahapoliitika – Krediidiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelevalve – EKP vastuväide krediidiasutuses olulise osaluse omandamisele – Tühistamishagi – Põhjendatud huvi – Otsene puutumus – Osaline vastuvõetamatus – Kavandava omandaja hea maine ja ametialane pädevus – Finantsseisundi tugevus – Usaldatavusnõuete täitmine – Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamine – Proportsionaalsus

Üldkohus jättis rahuldamata tühistamishagi, mis esitati Euroopa Keskpanga (EKP) otsuse peale, millega ei antud luba omandada krediidiasutuses olulist osalust, ning andis hinnangu varem tõstatamata küsimusele, milline on niisugust osalust müüva äriühingu põhjendatud huvi esitada tühistamishagi otsuse peale, millega keeldutakse kavandaval omandajal seda osalust omandada. Lisaks andis Üldkohus vastuse küsimusele, kas EKP võib kavandava omandaja hea maine hindamisel hinnata viimase ametialast pädevust.

HKB Bank GmbH (edaspidi „sihtpank“) on „vähem oluline krediidiasutus“⁵⁵⁹, mille üle teostab otsest usaldatavusnõuete täitmise järelevalvet Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (BaFin, föderaalne finantsinspektsioon, Saksamaa). PH, PI ja PJ (edaspidi „kavandavad omandajad“) teatasid 9. aprillil 2020 ja 9. juulil 2020 BaFinile, et nad kavatsevad omandada sihtpangas olulise osaluse, mis moodustaks üle 50% sihtpanga kapitalist ja hääleõigustest (edaspidi „kavandatav omandamine“), omandades kõik Socrates Capitalile kuuluvad aktsiad. EKP teavitas 22. märtsil 2022 vaidlustatud otsusega kavandavaid omandajaid, et ta ei ole kavandatava omandamisega nõus, kuna kavandavad omandajad ei vasta hea maine, finantsseisundi tugevuse, usaldatavusnõuete täitmise ning rahapesu ja terrorismi rahastamise ohu vastu võitlemise kriteeriumidele.

Üldkohtu hinnang

Socrates Capitali ja kavandavate omandajate poolt Üldkohtusse esitatud hagi vastuvõetavusega seoses tuletas Üldkohus meelde – võttes arvesse, et tegemist on ühe ja sama hagiga –, et kuna PH-I, PI-I ja PJ-I on põhjendatud huvi, ei ole Socrates Capitali põhjendatud huvi vaja analüüsida. Üldkohus peab korrakohase õigusemõistmise huvides ja EKP esitatud vastuvõetamatuse vastuväite vastuvõetavuse küsimuse erilise tähtsuse tõttu siiski vajalikuks anda sellele hinnang.

Üldkohus tõdes sellega seoses – olles meenutanud eeskirju, mille täitmisest sõltub selle füüsilise või juriidilise isiku põhjendatud huvi tunnustamine, kes esitab hagi akti peale, mille adressaat ta ei ole –, et käsitletavas asjas ei ole Socrates Capitali vaidlustatud otsusest teavitatud. Pealegi ei nõua ükski säte, et hagejat kui kõnealuse olulise osaluse võõrandajat tuleb sellest teavitada. Kuna vaidlustatud otsus ei ole üldkohaldatav akt, analüüsis Üldkohus, kas hagi – kuivõrd selle esitas Socrates Capital – vastab otsese puutumuse tingimusele.

Üldkohus märkis selle kohta kõigepealt, et olulise osaluse kontrolli mehhanismi eesmärk on hinnata enne sellise osaluse omandamist, kas kavandavad omandajad, kes soovivad omanikena pangandussektoris tegutsema asuda, on selleks sobivad. Seega tuleb krediidiasutuses olulise osaluse omandamise suhtes esitatud vastuväidet käsitada nii, et see ei muuda sellist osalust müüva äriühingu õiguslikku olukorda. Nimelt, kuigi niisugune vastuväide seab kahtluse alla kavandavate omandajate võimaluse sõlmida leping olulise osaluse müüjaga, ei sea see seevastu kahtluse alla müüja õigust teha

⁵⁵⁹ Nõukogu 15. oktoobri 2013. aasta määruse (EL) nr 1024/2013, millega antakse Euroopa Kesk pangale eriülesanded seoses krediidiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelevalve poliitikaga (ELT 2013, L 287, lk 63), artikli 6 lõike 4 tähenduses.

võõrandamistehing, mille ta võib nimelt sõlmida teise potentsiaalse omandajaga. Vastuväide vastab üksnes keeldumisele lubada kavandavatel omandajatel siseneda omanikena pangandussektoris.

Seejärel sedastas Üldkohus, et seda järeldust kinnitab vaidlustatud otsuse õiguslik kontekst. Direktiiv 2013/36⁵⁶⁰ ei maini krediitiasutuses olulise osaluse omandamisest teatamise avaldamist, võimalust, et haldusmenetluses võiksid osaleda kolmandad isikud, ega ka pädeva asutuse otsuse automaatset avaldamist. Juhul, kui olulise osaluse omandamise kohta esitatud vastuväitega ei arvestata, on selles ette nähtud üksnes sanktsioonid, mis puudutavad selliste hääleõiguste kasutamist, mis vastavad kavandavate omandajate omandatud osaluse suurusele. Käsitletavas asjas on niisiis vaidlustatud otsuses hinnatud kavandavate omandajate sobivust, mitte müügilepingu õiguspärasust.

Lisaks märkis Üldkohus, et lepingupooled lisasid vabatahtlikult müügilepingusse tingimuse, mille kohaselt ei jõustu see leping ilma EKP loata. Lepingutingimus võib aga peegeldada õigusnorme. Käsitletavas asjas peegeldab see tingimus siiski neid õigusnorme, mis panevad individuaalselt kavandavale omandajale kohustuse saada haldusluba, mille eesmärk on hinnata, kas ta on sobiv sisenemaks omanikuna pangandussektoris. EKP ei võtnud sellest omandamisest teatamise hindamisel seega seisukohta küsimuses, kas leping, mis võib olla sõlmitud kavandavate omandajate ja krediitiasutuses osaluse müüja vahel, vastab õigusnormidele.

Lõpuks, kuigi vaidlustatud otsus kujutab endast sekkumist kavandavate omandajate omandiõigusesse ja ettevõtlusvabadusse, ei saa seda pidada nendesse õigustesse sekkumiseks Socrates Capitali puhul. Nimelt ei riiva vaidlustatud otsus otseselt Socrates Capitali õigust müüa oma aktsiaid sihtpangas.

Üldkohus jõudis järeldusele, et vaidlustatud otsus ei ole samaväärne Socrates Capitali kohta käiva üldise keeluga müüa oma osalus sihtpangas ning seetõttu ei puuduta vaidlustatud otsus Socrates Capitali otseselt. Järelikult tuleb hagi Socrates Capitali puudutavas osas rahuldamata jätta.

Mis puudutab EKP võimalust kavandavate omandajate hea maine kaalumisel hinnata nende ametialast pädevust, siis leidis Üldkohus, et direktiivi 2013/36 artikli 23 lõike 1 punktis a on mainitud üksnes kavandava omandaja mainet⁵⁶¹, samas kui sama artikli punktis b on mainitud kavandatava omandamise tulemusel krediitiasutuse majandustegevust juhtima asuva juhtorgani iga liikme ja iga kõrgema juhtkonna liikme head mainet, teadmisi⁵⁶² ja kogemusi⁵⁶³.

Ta märkis siiski, et tavatähenduse kohaselt seondub väljend „maine“ „kellegagi, kellest peetakse lugu“ või „kelle auväärsus on üldteada“. Selline määratlus, mis viitab eelkõige avalikkuse arvamusele, ei välista, et isiku hea maine sõltub tema ametialasest pädevusest. Veel nähtub direktiivi 2007/44⁵⁶⁴, mille sätted on üle võetud direktiivi 2013/36, põhjendusest 8, et „kavandava omandaja maine“ kriteeriumi kohaldamine eeldab selle kindlaks määramist, kas kavandava omandaja aususe ja „ametialase pädevuse“ suhtes on teatavaid kahtlusi ning kas need on põhjendatud.

⁵⁶⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/36/EL, mis käsitleb krediitiasutuste tegevuse alustamise tingimusi ning krediitiasutuste ja investeerimisühingute usaldatavusnõuete täitmise järelevalvet, millega muudetakse direktiivi 2002/87/EÜ ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiivid 2006/48/EÜ ja 2006/49/EÜ (ELT 2013, L 176, lk 338).

⁵⁶¹ Direktiivi 2013/36 artikli 23 lõike 1 punkt a.

⁵⁶² Direktiivi 2013/36 artikli 23 lõike 1 punkt b.

⁵⁶³ Direktiivi 2013/36 artikli 91 lõige 1.

⁵⁶⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. septembri 2007. aasta direktiiv 2007/44/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 92/49/EMÜ ning direktiive 2002/83/EÜ, 2004/39/EÜ, 2005/68/EÜ ja 2006/48/EÜ seoses finantssektoris osaluse omandamise ja selle suurendamise tehingute suhtes rakendatava usaldusväärse hindamise menetluskorra ja kriteeriumidega (ELT 2007, L 247, lk 1).

Üldkohus leidis lisaks, et kavandava omandaja ametialase pädevuse arvessevõtmine tema maine hindamisel on kooskõlas kavandava omandaja „sobivuse“ hindamisega, samuti olulise osaluse omandamise kontrollimise eesmärgiga, milleks on tagada omandatava krediidasutuse kindel ja usaldusväärne juhtimine. Kuna olulise osaluse omanik võib mõjutada asjaomast krediidasutust, aitab tema ametialane pädevus krediidasutuse kindlale ja usaldusväärsele juhtimisele kaasa. Seda tõlgendust toetavad lisaks ka ühissuunised⁵⁶⁵, kuna neis on märgitud, et kavandava omandaja maine peaks hõlmama ka tema usaldusväärsust ja ametialast pädevust. Pealegi ei võimalda Saksa õiguses kasutatud sõnastus sellist tõlgendust välistada, kuna direktiivi 2007/44 üle võtva Saksa seaduse seletuskirjas on mainitud, et usaldusväärsuse kriteerium hõlmab selle kontrollimist, kas kavandava omandaja aususe „ja ametialase pädevuse“ suhtes on kahtlusi ning kas need on põhjendatud.

Üldkohus jõudis järeldusele, et direktiivis 2013/36 nimetatud hea maine kriteeriumi tuleb tõlgendada nii, et see hõlmab kavandava omandaja ametialase pädevuse hindamist.

⁵⁶⁵ Euroopa Pangandusjärelevalve (EBA), Euroopa Kindlustus- ja Tööandjapensionide Järelevalve (EIOPA) ning Euroopa Väärtpaberiturujärelevalve (ESMA) vastu võetud akt „Ühissuunised finantssektoriga seotud olulise osaluse omandamise ja suurendamise usaldatavushindamiseks“, mis on avaldatud 20. detsembril 2016.

XII. Liidu institutsioonide hanked

21. veebruari 2024. aasta kohtuotsus Inivos vs. komisjon (T-38/21, [EU:T:2024:100](#))

Hanked – Väljakuulutamisetä läbirääkimistega hankemenetlus – Euroopa haiglale desinfitseerimisrobotite ostmise – Äärmine kiireloomulisus – COVID-19 – Hagejate mitteamine hankemenetluses – Tühistamishagi – Isikliku puutumuse puudumine – Vaidluse lepinguline laad – Vastuvõetamatus – Vastutus

Üldkohus otsustas viieliikmelises laiendatud koosseisus jätta vastuvõetamatuse tõttu rahuldamata hagejate Inivos Ltd ja Inivos BV hagi, milles nad palusid muu hulgas tühistada kolm Euroopa Komisjoni otsust, mis käsitlevad liidu hankemenetluse tulemusel hankelepingu sõlmimist desinfitseerimisrobotite ostmiseks. Üldkohus täpsustas oma otsuses sellise ettevõtja, kellele ei esitatud ettepanekut osaleda väljakuulutamisetä läbirääkimistega hankemenetluses, esitatud hagi vastuvõetavuse tingimusi, kui ta taotleb selle menetluse raames tehtud edukaks tunnistamise otsuse tühistamist.

Komisjon otsustas COVID-19 kriisist tulenevale kiireloomulisusele tuginedes osta Euroopa haiglates kasutamiseks 200 autonoomset UV-kiirgust kasutavat desinfitseerimisrobotit⁵⁶⁶. Komisjon viis läbi esialgse turu-uuringu, mille käigus leiti kuus robotitootjat – kelle hulka ei kuulunud hagejad –, kes vastasid eelnevalt kindlaks määratud tingimustele ja kellele komisjon tegi väljakuulutamisetä läbirääkimistega hankemenetluses ettepaneku esitada pakkumus. Komisjon tegi otsuse sõlmida hankeleping nendest kahest, kellega seejärel sõlmiti desinfitseerimisrobotite ostmise raamlepingud.

Pärast hankelepingu sõlmimise teate avaldamist 9. detsembril 2020, millest nähtub, et vaidlusalused raamlepingud sõlmiti 19. novembril 2020, esitasid hagejad tühistamishagi otsuse peale kasutada väljakuulutamisetä läbirääkimistega hankemenetlust, selles hankemenetluses edukaks tunnistamise otsuse peale (edaspidi „vaidlustatud hankeotsus“) ja otsuse peale sõlmida raamlepingud kahe edukaks tunnistatud ettevõtjaga ning kahju hüvitamise nõude.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus hindas vaidlustatud hankeotsuse tühistamise nõude vastuvõetavust ja võttis selle raames muu hulgas seisukoha hagejate kaebõiguse küsimuses⁵⁶⁷.

Kõigepealt analüüsis Üldkohus seda, kas vaidlustatud hankeotsus puudutab hagejaid otseselt. Ta sedastas esiteks, et selle otsuse tagajärjel jäid hagejad lõplikult ilma võimalusest osaleda kõnealuses väljakuulutamisetä läbirääkimistega hankemenetluses ja seeläbi välistati nad hankemenetlusest. Seega mõjutas nimetatud otsus otseselt nende õiguslikku olukorda. Olles rõhutanud, et hagejad peavad tõendama, et nad tegutsevad asjaomasel turul, asus Üldkohus seisukohale, et nad on piisavalt tõendanud, et nad tegutsesid autonoomsete UV-kiirgust kasutavate desinfitseerimisrobotite turul.

Teiseks märkis Üldkohus, et vaidlustatud hankeotsus, millega tunnistati edukaks kaks ettevõtjat, jõustus kohe ja on siduv. Kuna see hankeotsus toob kaasa sellekohased õiguslikud tagajärjed, ilma et oleks vaja täiendavaid meetmeid, ei jäta see otsust rakendama kohustatud adressaatidele mingit kaalutlusõigust. Üldkohus järeldas sellest, et vaidlustatud hankeotsus puudutas hagejaid otseselt.

⁵⁶⁶ Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuli 2018. aasta määrusele (EL, Euratom) 2018/1046, mis käsitleb liidu üldelarve suhtes kohaldatavaid finantsreegleid ja millega muudetakse määrusi (EL) nr 1296/2013, (EL) nr 1301/2013, (EL) nr 1303/2013, (EL) nr 1304/2013, (EL) nr 1309/2013, (EL) nr 1316/2013, (EL) nr 223/2014 ja (EL) nr 283/2014 ja otsust nr 541/2014/EL ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL, Euratom) nr 966/2012 (ELT 2018, L 193, lk 1).

⁵⁶⁷ ELTL artikli 263 neljanda lõigu kohaselt võib iga füüsiline või juriidiline isik esitada hagi temale adresseeritud või teda otseselt ja isiklikult puudutava akti vastu [...].

Seejärel analüüsis Üldkohus seda, kas vaidlustatud hankeotsus puudutab hagejaid isiklikult. Kui hankija kasutab eriliste asjaolude tõttu väljakuulutamisetähtaajaga hankemenetlust, tuleb ettevõtjatel, kellele ei esitatud ettepanekut selles hankemenetluses osaleda, kuigi ta oleks suutnud täita hankija seatud tingimusi nende ettevõtjate väljavalimisel, kellele esitatakse pakkumuse esitamise ettepanek, käsitada nende konkurentide piiratud ringi kuuluvana, kes saavad esitada pakkumuse, kui neile tehtaks ettepanek hankemenetluses osaleda.

Selle kohta selgitas komisjon, et kõnealuses menetluses kohaldatud tingimusteks olid CE-märgis, tootmisvõimsus vähemalt 20 ühikut kuus ja kogemus vähemalt 10 roboti kasutuselevõtul haiglates. Neist tingimustest said hagejad teada kohtumenetluses.

Esiteks leidis Üldkohus seoses CE-märgise tingimusega, et hagejad on tõendanud, et nende robot vastab sellele tingimusele.

Teiseks, mis puudutab tootmisvõimsust käsitlevat tingimust, siis olgugi et hagejad kinnitasid kohtuistungil, et nad vastavad sellele tingimusele ja isegi suudavad oma tootmisvõimsust suurendada, leidis Üldkohus, et nad ei esitanud ühtegi tõendit selle kohta, et nende tootmisvõimsus võis ulatuda 20 robotini kuus.

Kolmandaks tõdes Üldkohus seoses tingimusega, mis puudutab nõutavat kogemust robotite haiglates kasutuselevõtul, et hagejate esitatud tõendid ei võimalda kindlaks teha kasutuselevõetud robotite täpset arvu.

Üldkohus järeldas sellest, et hagejad ei ole tõendanud, et nad olid suutelised täitma tingimusi, mida komisjon kohaldas valimaks välja ettevõtjad, kellele esitatakse väljakuulutamisetähtaajaga hankemenetluses ettepanek esitada pakkumus. Seega ei ole hagejad suutnud tõendada, et nad kuulusid nende ettevõtjate piiratud ringi, kellele oli võimalik teha hankemenetluses osalemise ja pakkumuse esitamise ettepanek. Seetõttu ei puuduta vaidlustatud hankeotsus neid isiklikult.

Sellest tulenevalt asus Üldkohus seisukohale, et nõue tühistada vaidlustatud hankeotsus on vastuvõetamatu. Pärast seda, kui ta jättis kahe teise vaidlustatud otsuse vastu suunatud nõuded vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata, jättis Üldkohus tühistamishagi tervikuna rahuldamata. Lisaks jättis Üldkohus rahuldamata ka hagejate esitatud kahju hüvitamise nõude.

2. oktoobri 2024. aasta kohtuotsus VC vs. EU-OSHA (hankemenetlustest kõrvalejätmine riigisisese haldusotsusega, mille täitmine on peatatud) (T-126/23, [EU:T:2024:666](#))

Hanked – Finantsmäärus – Hankemenetlustest ning liidu üldeelarvest ja EAFist rahastatavate toetuste andmise menetlustest kõrvalejätmine kaheks aastaks – Kõrvalejätmise avalikustamine – Varajase avastamise ja menetlusest kõrvalejätmise süsteemi andmebaasi kandmine – Ametialaste käitumisreeglite raske rikkumine – Liikmesriigi konkurentsiasutuse otsus – Täitmise peatamine liikmesriigi kohtu poolt – Põhjendamiskohustus – Õigus tõhusale kohtulikule kaitsele – Parandusmeetmed – Täielik pädevus – Ilmne hindamisviga – Hindamisviga – Proportsionaalsus

Üldkohus otsustas laiendatud koosseisus jätta rahuldamata hageja VC hagi otsuse peale, millega viimane jäeti ametialaste käitumisreeglite raske rikkumise tõttu kaheks aastaks Euroopa Liidu hankehankemenetlustes osalemisest kõrvale⁵⁶⁸. Üldkohus võttis oma otsuses ühelt poolt esimest korda seisukoha sellise riigisisese kohtuotsuse tagajärgede kohta, millega peatati kõrvalejätmise aluseks olnud haldusotsuse täitmine. Teiselt poolt täpsustas ta samuti esimest korda, millised on tema täieliku pädevuse piirid hindamaks pakkuja võetud parandusmeetmete piisavust ning vajadust asendada hankemenetlusest kõrvalejätmise karistus rahalise karistusega.

⁵⁶⁸ Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Ameti 13. jaanuari 2023. aasta otsus (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

Hageja oli esitanud pakkumuse ühele osale Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Ameti (EU-OSHA) avaldatud hankest info- ja kommunikatsioonitehnoloogia teenuste osutamiseks. EU-OSHA – kes oli saanud teada Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia (turgude ja konkurentsi riiklik komisjon, Hispaania; edaspidi „CNMC“) otsusest, milles tuvastati, et hageja oli osalenud konkurentsiõiguse rikkumises (edaspidi „CNMC otsus“) – palus finantsmääruse⁵⁶⁹ alusel kokku kutsutud toimkonnal koostada soovitus hageja menetlusest kõrvalejätmise või talle rahalise karistuse määramise kohta.

Seejärel otsustas Audiencia Nacional (üleriigiline kohus, Hispaania) peatada CNMC otsuse täitmise (edaspidi „riigisisene peatamisotsus“). Pärast hageja käitumisele esialgse õigusliku hinnangu andmist⁵⁷⁰ soovitas eespool nimetatud toimkond siiski EU-OSHA-l ta menetlusest kõrvale jätta, leides, et tema käitumist tuleb pidada „ametialaste käitumisreeglite raskeks rikkumiseks“. EU-OSHA järgis seda soovitust ja tegi vaidlustatud otsuse.

Üldkohtu hinnang

Esimesena selgitas Üldkohus riigisisese peatamisotsuse tagajärgede ulatust.

Üldkohus tuletas esiteks meelde, et finantsmäärusest⁵⁷¹ tuleneb, et üksus võidakse jätta lõpliku kohtuotsuse või lõpliku haldusotsuse puudumisel hankemenetlustest kõrvale liidu pädeva asutuse esialgse õigusliku hinnangu alusel tema käitumisele, võttes arvesse eelkõige liikmesriigi konkurentsiasutuse otsustega tuvastatud asjaolusid või tehtud järeldusi. Sellest tuleneb, et sellise lõpliku kohtuotsuse või otsuse puudumine, millega tuvastatakse kõnealune õigusvastane tegevus, ei takista liidu pädeval asutusel võtta kõrvalejätmise meetet.

Üldkohus järeldas sellest, et liidu seadusandja soovis võimaldada liidu pädeval asutusel anda asjaomase ettevõtja tegudele oma hinnang, ootamata ära, et kohus on teinud oma otsuse.

Seega oli käsitletaval juhul EU-OSHA ülesanne lõpliku otsuse puudumisel hinnata ise hageja käitumist CNMC otsuse alusel, aga hinnata ka kontekstiga seotud muid tähtsust omavaid asjaolusid, sealhulgas eelkõige seda, et selle otsuse täitmine peatati.

Üldkohus märkis, et EU-OSHA oli tõesti arvesse võtnud CNMC otsuse täitmise peatamist ja leidnud õigesti, et CNMC otsuse täitmise peatamine ei takistanud selle otsuse järelduste arvessevõtmist, et tõendada, et hageja on pannud toime ametialaste käitumisreeglite raske rikkumise, ja võtta menetlusest kõrvalejätmise meede.

Kõigepealt ei põhine hagejale ette heidetud faktilised asjaolud pelgalt oletustel või eeldustel, vaid need tuvastati CNMC läbi viidud uurimise käigus saadud asjaolude põhjal.

Edasi, riigisisese peatamisotsusest ei nähtu mingit seisukohavõttu CNMC otsuse põhjendatuse kohta. Üldkohus täpsustas, et liikmesriigi kohus ei ole CNMC otsuse järeldusi ja kaalutlusi, mille kohaselt hageja on rikkunud konkurentsiõigust, seega kuidagi ümber lükanud ega isegi mitte kahtluse

⁵⁶⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuli 2018. aasta määruse (EL, Euratom) 2018/1046, mis käsitleb liidu üldeelarve suhtes kohaldatavaid finantsreegleid ja millega muudetakse määrusi (EL) nr 1296/2013, (EL) nr 1301/2013, (EL) nr 1303/2013, (EL) nr 1304/2013, (EL) nr 1309/2013, (EL) nr 1316/2013, (EL) nr 223/2014 ja (EL) nr 283/2014 ja otsust nr 541/2014/EL ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL, Euratom) nr 966/2012 (ELT 2018, L 193, lk 1; edaspidi „finantsmäärus“), artikkel 143.

⁵⁷⁰ Vt finantsmääruse artikli 136 lõige 2.

⁵⁷¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta määruse (EL, Euratom) nr 966/2012, mis käsitleb Euroopa Liidu üldeelarve suhtes kohaldatavaid finantseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ, Euratom) nr 1605/2002 (ELT 2012, L 298, lk 1), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28. oktoobri 2015. aasta määrusega (EL, Euratom) 2015/1929 (ELT 2015, L 286, lk 1) (edaspidi „endine finantsmäärus“), artikkel 106 ja finantsmääruse artikkel 136.

alla seadnud, vaid põhjendas oma peatamisotsust kaalutlustega, mis puudutavad üksnes määratud trahvi ja lepingute sõlmimise keelu tagajärgi hageja tegevuse jätkamise suhtes. Igal juhul ei ole asjaolu, mida väidab hageja, et ajutise meetme kohaldamisel tunnistas liikmesriigi kohus kaudselt, kuid kindlalt tema väidete usutavust, piisav, et seada kahtluse alla CNMC otsuses esitatud sõnaselgeid järeldusi ja kaalutlusi.

Lõpuks ei ole tähtsust sellel, et riigisisene peatamisotsus peatab peale CNMC otsusega määratud trahvi maksmise ka hagejal Hispaanias hankelepingle sõlmimise keelu, mis on selle otsusega kehtestatud. CNMC otsuse täitmise peatamise põhjendused ei sea nimelt kahtluse alla nende faktiliste asjaolude sisulist õigsust, millele vaidlustatud otsuses tugineti, et teha otsus hageja menetlusest kõrvalejätmise kohta. Lisaks ei nähtu riigisisest peatamisotsusest mingit teavet hageja poolt parandusmeetmete võtmise ja nende meetmete võtmisest tuleneva peatamise põhjendatuse kohta.

Mis teiseks puudutab küsimust, et väidetavalt on menetlusest kõrvalejätmise otsusega rikutud tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtet, siis tuletas Üldkohus meelde kohtupraktikat, mille kohaselt võivad õigusnormid, mis ignoreerivad täielikult halduskaebuse või kohtuliku kaebuse esitamise tagajärgi hankemenetluses osalemise võimaluse suhtes, rikkuda huvitatud isikute põhiõigusi. Nagu aga eespool märgitud, ei saa asuda seisukohale, et käsitletaval juhul eirati riigisisest peatamisotsust ja kahjustati hageja kohtulikku kaitset.

Lisaks ei riku see, kui isik või üksus – käsitletaval juhul hageja – jäetakse liidu hankemenetlustest kõrvale tema tegevusele antud esialgse õigusliku hinnangu alusel, Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 47. Nimelt võimaldab see, et vaidlustatud otsuse liidu kohtus vaidlustamiseks on olemas õiguskaitsevahend, just tagada hagejale kohtuliku kaitse.

Üldkohus leidis seega, et riigisisel peatamisotsusel ei ole sama mõju, mis on lõplikel otsustel või kohtuotsustel. Kui liidu ametiasutustele antud hankemenetlusest kõrvalejätmise pädevus oleks halvatud ainuüksi seetõttu, et esitati peatava toimega kaebus riigisisese otsuse peale, mis võib olla aluseks menetlusest kõrvalejätmisele või selle otsuse täitmise peatamisele, võtaks see selliselt pädevuselt soovitava toime.

Lõpuks lisas Üldkohus, et juhuks, kui riigisisesele peatamisotsusele järgneb lõplik kohtuotsus, millega tühistatakse CNMC otsus, on finantsmääruses ette nähtud⁵⁷², et eelarvevahendite käsutaja peab menetlusest kõrvalejätmise viivitamata tühistama, andes nii liikmesriigi kohtuotsusele täieliku õigusmõju ja tagades samal ajal hagejale kohtuliku kaitse, mis on käsitletaval juhul seotud liikmesriigi kohtuotsusega, mis on sel juhul liidu ametiasutusele siduv.

Teisena täpsustas Üldkohus oma pädevuse laadi ja oma kontrolli ulatust hageja võetud parandusmeetmete suhtes.

Kõigepealt meenutas Üldkohus, et tal on täielik pädevus vaadata läbi menetlusest kõrvalejätmise otsus⁵⁷³, ja märkis seejärel, et selle pädevuse ulatus peab olema rangelt piiratud karistuse kindlaksmääramisega, välistades karistuse aluseks oleva teo koosseisu tunnuste mis tahes muutmise.

Käsitletavas asjas tuli Üldkohtu hinnangul aga asuda seisukohale, et parandusmeetmete analüüsimine kuulub karistuse aluseks olnud teo hindamise alla. Hinnang, mis tuleb parandusmeetmetele anda, tähendab nimelt seda, et kontrollitakse ametialaste käitumisreeglite raske rikkumise jätkumist, mis on käsitletaval juhul liikmesriigi ametiasutuse tuvastatud rikkumisest tuletatav, ja seda, kas see rikkumine võib korduda. Sellega seoses ei oma tähtsust, et parandusmeetmed võetakse üldjuhul pärast liikmesriigi ametiasutuse tuvastatud rikkumise

⁵⁷² Finantsmääruse artikli 136 lõike 2 kolmas lõik.

⁵⁷³ Finantsmääruse artikli 143 lõige 9.

toimepanemist. Üldkohus järeldas sellest, et ta ei saa teostada oma täielikku pädevust analüüsima väidet, mis puudutab hageja võetud parandusmeetmeid. Ta ei saa seega asendada EU-OSHA hinnangut kõnealustele parandusmeetmetele enda omaga ning peab piirduma selle hinnangu õiguspärasuse kontrollimisega.

Mis puudutab seejärel liidu kohtu kontrolli ilmse hindamisvea olemasolu kohta, siis täpsustas Üldkohus ühelt poolt, et tuvastamaks institutsiooni ilmsel viga keeruliste faktiliste asjaolude hindamisel, peavad hageja esitatud tõendid olema piisavad, et kõnealuses aktis neile asjaoludele antud hinnang muutuks ebausutavaks. Üldkohtul puudub pädevus lisaks usutavuse kontrollile asendada keeruliste asjaoludele otsuse vastuvõtja poolt antud hinnang enda hinnanguga. Nimelt, kuna institutsioonidel on kaalutlusruum selle hindamisel, kas tegu saab kvalifitseerida ametialaste käitumisreeglite raskeks rikkumiseks, ning kuna parandusmeetmete hindamine on niisuguse teo hindamise lahutamatu osa, tuleb tunnustada kaalutlusruumi olemasolu ka parandusmeetmete hindamiseks.

Teiselt poolt täpsustas Üldkohus asjaolusid, mida ta võib arvesse võtta, kui ta kontrollib EU-OSHA poolt hageja võetud parandusmeetmete kohta antud hinnangu õiguspärasust. Nähes ette, et isikut või üksust ei jäeta menetlusest kõrvale, kui ta on võtnud piisavad parandusmeetmed oma usaldusväärsuse tõendamiseks⁵⁷⁴, paneb finantsmäärus asjaomasele isikule või üksusele kohustuse tõendada, et võetud parandusmeetmed võivad takistada tema kõrvalejätmist. Üldkohus järeldas sellest, et ei saa nõustuda sellega – või vastasel juhul kaotaks nendega sätetega kehtestatud tõendamiskoormis oma soovitava toime –, et asjaomane ettevõtja esitab Üldkohtule tõendid, mida ta ei ole menetlusest kõrvalejätmise menetluses esitanud. *A fortiori* ei saa Üldkohus käsitletavas menetluses teha otsust parandusmeetmete kohta, mida EU-OSHA-le ei esitatud.

Lisaks kahjustaks see, kui Üldkohus teeks otsuse uute parandusmeetmete või uute tõendite kohta, mis esitatakse teatud juhtudel samal ajal eelarvevahendite käsutajale ja millest tulenevalt vaatab viimane vaidlustatud otsuse kohtumenetluse ajal uuesti läbi, hea õigusemõistmise põhimõtet ja institutsioonilist tasakaalu. Seetõttu otsustas Üldkohus, et arvesse võib võtta üksnes enne vaidlustatud otsuse vastuvõtmist EU-OSHA-le esitatud tõendeid.

Kolmandana märkis Üldkohus menetlusest kõrvalejätmise karistuse proportsionaalsuse analüüsi raames, et EU-OSHA võttis hageja võetud parandusmeetmeid arvesse kergendavate asjaoludena, et piirata menetlusest kõrvalejätmise kestust. Seega tuleb käsitletavas asjas analüüsida hageja võetud parandusmeetmeid osas, milles need aitavad kaasa mitte süülise teo, vaid tema karistuse kindlaksmääramisele, mistõttu on põhjendatud, et Üldkohus teostab oma täielikku pädevust.

Selle täieliku pädevuse teostamiseks on Üldkohtul seega õigus võtta arvesse tõendeid, mis on esimest korda esitatud käsitletavas menetluses, ilma et neid oleks enne EU-OSHA-le teatavaks tehtud, kuid seda siiski tingimusel, et ta järgib Üldkohtu kodukorras kindlaks määratud vastuvõetavuse eeskirju.

Viimasena võttis Üldkohus seisukoha väite suhtes, et ei ole hinnatud rahalise karistuse kohaldamist menetlusest kõrvalejätmise alternatiivina.

Ühelt poolt järeldas Üldkohus finantsmääruse sätetest⁵⁷⁵, et EU-OSHA ei olnud käsitletaval juhul kohustatud analüüsima kõrvalejätmise karistuse asendamist rahalise karistusega.

Mis teiselt poolt puudutab Üldkohtule esitatud taotlust, et ta ise teeks täieliku pädevuse raames selle asendamise, siis jättis Üldkohus selle taotluse põhjendamata tõttu rahuldumata. Nimelt ei ole hageja esitanud põhjust, miks tuleks menetlusest kõrvalejätmise karistus käsitletaval juhul asendada rahalise karistusega. Lisaks ja igal juhul leidis Üldkohus, et hageja argumentide analüüsist tuleneb, et

⁵⁷⁴ Endise finantsmääruse artikli 106 lõike 7 punkt c ja finantsmääruse artikli 136 lõike 6 punkt a.

⁵⁷⁵ Endise finantsmääruse artikli 106 lõike 13 punkt a.

käsitletaval juhul määratud kõrvalejätmise karistus on sobiv ja seda ei saa seega asendada rahalise karistusega.

XIII. Vahekohtuklausel

11. detsembri 2024. aasta kohtuotsus UIV Servizi vs. REA (T-440/22, [EU:T:2024:898](#))

Vahekohtuklausel – Projektiga TTD.EU („European Quality Wines: Taste the Difference”) seotud toetusleping – Siseturul ja kolmandates riikides võetavad põllumajandustoodete teavitus- ja müügiedendusmeetmed – Toetuslepingu täitmise peatamine – Pettusekahtlus teist toetuslepingut puudutavas kriminaalmenetluses – Lepinguline vastutus

Üldkohus tegi ELTL artikli 272 kohaselt vahekohtuklausli alusel otsuse seni käsitlemata küsimuses, kas Euroopa Teadusuuringute Rakendusameti (REA) otsus peatada TTD.EU toetuslepingu täitmine⁵⁷⁶ (edaspidi „vaidlustatud otsus”) on kehtiv. Tehtud kohtuotsusega tunnistas Üldkohus vaidlustatud otsuse kehtetuks, leidis, et ei ole enam vaja teha otsust nõude kohta kohustada REAd lõpetama projektiga seotud toetuslepingu täitmise peatamine, ja jättis tema menetluses oleva kahjuhüvitise nõude rahuldamata.

Toetustaotluste esitamise kutse peale, mille eesmärk oli anda siseturul ja kolmandates riikides võetavatele põllumajandustoodete teavitus- ja müügiedendusmeetmetele eraldatavaid toetusi, sõlmisid hageja, Unione Italiana Vini Servizi Soc. coop. arl (UIV Servizi), ning Tarbija-, Tervise-, Põllumajandus- ja Toiduküsimuste Rakendusamet (Chafea) 2019. aasta detsembris TTD.EU toetuslepingu. REA vastutab alates 2021. aasta aprillist Chafea meetmete rakendamise eest.

2021. aasta mais alustati Itaalias hageja tegevjuhi ja finantsdirektori suhtes riigi tasandil kriminaalmenetlust seoses pettusekahtlusega, mis on seotud muu lepingu kui TTD.EU toetusleping täitmisega hageja poolt (edaspidi „kriminaalmenetlus Itaalias”). Hageja teatas 2021. aasta juulis REA-le, et Guardia di Finanza di Milano (Milano finantspolitsei, Itaalia) oli korraldanud tema juures selle kriminaalmenetluse käigus auditi. 2021. aasta augustis korraldasid hageja ja REAs TTD.EU toetuslepingu eest vastutav isik nõupidamise. Selle nõupidamise käigus märkis REAs TTD.EU toetuslepingu eest vastutav isik, et kuna kriminaalmenetlus Itaalias käsitles muud toetuslepingut, siis võidi TTD.EU toetuslepingu täitmist jätkata tavapäraselt, ilma et selle täitmise suhtes oleks tarvis võtta mõnda meetet.

2022. aasta jaanuaris teatas Euroopa Pettustevastane Amet (OLAF) REA-le, et ta oli algatanud 2021. aasta detsembris juurdluse seoses pettust puudutavate väidete ja muude rikkumistega hagejaga sõlmitud toetuslepingute, sealhulgas TTD.EU toetuslepingu täitmisel.

Kuu aega hiljem teatas REA hagejale eelteate kirjaga oma kavatsusest TTD.EU toetuslepingu täitmine peatada. Olles hageja seisukohad tagasi lükanud, kinnitas REA 2022. aasta mais oma tahet TTD.EU toetuslepingu täitmine vaidlustatud otsusega selle lepingu artikli 33.2.1 punkti a alusel peatada, et kaitsta liidu finantshuve. Selle artikli kohaselt võib REA meetme rakendamise peatada, kui „toetusesaaja (või füüsiline isik, kellel on õigus teda esindada või tema nimel otsuseid teha) on teinud või toime pannud või kahtlustatakse, et ta on teinud või toime pannud olulisi vigu, õigusrikkumisi või pettuse või käesolevast lepingust või väljavalimismenetlusest tulenevate kohustuste raske rikkumise [...]”. Neil asjaoludel pöördus hageja Üldkohtusse, paludes tuvastada vaidlustatud otsuse kehtetus, kohustada REAd lõpetama TTD.EU toetuslepingu täitmise peatamine ja mõista REA-lt tema kasuks välja hüvitis mittevaralise ja varalise kahju eest, mida ta on kandnud.

Kui hagi oli juba esitatud, lõpetati OLAFi juurdlus 2022. aasta detsembris. Selle juurdluse järelduste alusel esitas OLAF REA-le finantssoovitused, mille rakendamiseks seoses TTD.EU toetuslepinguga ei olnud kohtuistungil kuupäevaks meetmeid võetud.

⁵⁷⁶ Toetuslepingu nr 874904 eesmärk oli viia ellu projekt „European Quality Wines: Taste the Difference – TTD.EU”, mille eesmärk oli edendada Itaalia ja Hispaania veine Hiina ja Ameerika Ühendriikide turul (edaspidi „TTD.EU toetusleping”).

REA esitas seejärel otsuse tegemise vajaduse äralangemise tuvastamise taotluse, milles ta teatas Üldkohtule, et TTD.EU toetuslepingu täitmise peatamine on lõpetatud. Pärast menetluse suulise osa uuendamist esitas hageja oma seisukohad REA taotluse kohta tuvastada otsuse tegemise vajaduse äralangemine ja vaidlustas selle taotluse.

Üldkohtu hinnang

Olles ühelt poolt selgitanud, millised nii liidu õiguse kui ka Belgia tsiviilõiguse asjakohased normid, mis reguleerivad lepingut, millesse vahekohtuklausel on lisatud, on kohaldatavad, ja jätnud teiselt poolt rahuldamata REA taotluse tuvastada otsuse tegemise vajaduse äralangemine, milles hageja palus, et Üldkohus lahendaks tema ja REA vaidluse, mis käsitleb TTD.EU toetuslepingu rakendamist, ja tuvastaks nimetatud lepingu täitmise peatamise otsuse kehtetuse, analüüsis Üldkohus esiteks vaidlustatud otsuse kehtivust. Selleks tõlgendas ta TTD.EU toetuslepingu artiklit 33.2.1.

Kõigepealt nentis Üldkohus artikli 33.2.1 punkti a alapunkti i sõnastust arvestades, et hageja tegevjuht ja finantsdirektor, kelle suhtes toimetati kriminaalmenetlust Itaalias seoses pettusekahtlusega ühe teise toetuslepingu täitmisel, on füüsilised isikud, kellel on õigus hagejat esindada või tema nimel otsuseid teha. Käsitletaval juhul kirjutas finantsdirektor hageja nimel alla nii TTD.EU toetuslepingule kui ka Itaalias läbiviidavas kriminaalmenetluses käsitletavale toetuslepingule, ning hageja tegevjuht kirjutas hageja nimel alla kirjale, millega sõlmiti leping TTD.EU toetuslepinguga seotud meetmete rakendamiseks. Seega märkis Üldkohus, et hageja tegevjuhti ja finantsdirektorit puudutavad pettusekahtlused võivad põhimõtteliselt anda alust toetuslepingu täitmise peatamiseks, kui neil on õigus hagejat esindada või tema nimel otsuseid teha.

Seejärel tegi Üldkohus kindlaks, kas REA võis neid füüsilisi isikuid kvalifitseerida TTD.EU toetuslepingu artikli 33.2.1 punkti a alapunkti i tähenduses „pettuse toimepanemises kahtlustatavateks isikuteks“, mis annaks seega alust toetuslepingu täitmise peatamiseks. Sellega seoses märkis ta, et nimetatud artiklis on üldiselt viidatud kahtlustele, et on tehtud või toime pandud „olulisi vigu, õigusrikkumisi või pettusi“, täpsustamata selliste kahtluste päritolu või allikat. Seega võib kriminaalmenetlus, mille aluseks on pettusekahtlus – nagu see on põhikohtuasjas –, põhimõtteliselt kujutada endast TTD.EU toetuslepingu artikli 33.2.1 punkti a alapunkti i tähenduses „pettusekahtluse“ allikat.

Lõpuks keskendus Üldkohus küsimusele, kas REA võis vaidlustatud otsust vastu võttes TTD.EU toetuslepingu täitmise selle artikli 33.2.1 punkti a alapunkti i alusel peatada, hoolimata asjaolust, et hageja tegevjuhi ja finantsdirektori suhtes väljendatud pettusekahtlus tulenes Itaalias läbiviidavast kriminaalmenetlusest, mis puudutas muud toetuslepingut. Sellega seoses tõlgendas Üldkohus üksikasjalikult artikli 33.2.1 punkte a ja b, võttes muu hulgas arvesse Belgia tsiviilseadustiku sätteid.

Ühelt poolt täpsustas Üldkohus, et artikli 33.2.1 punkti a alapunkti i sõnastus ei sisalda ühtegi viidet TTD.EU toetuslepingule, mistõttu võib mõne teise lepingu täitmisega seotud pettusekahtlus õigustada TTD.EU toetuslepingu täitmise peatamist. Samas sisaldab punkti a alapunkt ii sellist viidet. Teiselt poolt lubab artikli 33.2.1 punkt b toetuslepingu täitmise peatada, kui „toetusesaaja (või füüsiline isik, kellel on õigus teda esindada või tema nimel otsuseid teha) on muude talle sarnastel tingimustel antud [liidu] või Euratomi toetuste saamisel teinud vigu, pannud toime õigusrikkumisi, pettuse [...]“. Niisiis võtaks artikli 33.2.1 punkti a alapunkti i selline tõlgendus, mille kohaselt võib teist toetuslepingut puudutav pettusekahtlus anda alust TTD.EU toetuslepingu täitmise peatamiseks, artikli 33.2.1 punktilt b soovitava toime.

Seetõttu leidis Üldkohus, et otsustades peatada TTD.EU toetuslepingu täitmise põhjusel, et hageja tegevjuhti ja finantsdirektorit kahtlustati pettuses seoses muu toetuslepinguga kui TTD.EU toetusleping, rikkus REA TTD.EU toetuslepingu artikli 33.2.1 punkti a alapunkti i, millest tulenevalt on see otsus kehtetu.

Teiseks leidis Üldkohus, lähtudes sellest, et TTD.EU toetuslepingu täitmise peatamine oli vahepeal lõpetatud, et nõude kohta, milles palutakse Üldkohtul kohustada REAd toetuslepingu täitmise peatamine lõpetada, ei ole enam vaja otsust teha.

Kolmandaks otsustas Üldkohus kahjuhüvitise nõuet käsitledes pärast seda, kui ta oli tuvastanud, et vaatamata sellele, et TTD.EU toetuslepingu täitmise peatamine oli vahepeal lõpetatud, et Belgia tsiviilseadustiku kohaselt peavad lepingulise kahju hüvitamiseks olema täidetud kolm tingimust: lepingu täitmata jätmise, kahju ning põhjuslik seos täitmata jätmise ja kahju vahel.

Üldkohus märkis küll, et kui REA otsustas TTD.EU toetuslepingu täitmise peatada, rikkus ta selle lepingu artikli 33.2.1 punkti a alapunkti i. Samas leidis Üldkohus, et kuigi on võimalik, et pärast TTD.EU toetuslepingu täitmise peatamist tuli hagejal tõenäoliselt peatada või tühistada teatavad TTD.EU toetuslepingu täitmiseks kavandatud üritused, ei ole hageja siiski tõendanud, et tal käsitletaval juhul tegelikult tekkis väidetav varaline kahju. Samuti ei ole hageja tõendanud mittevaralist kahju, mis tema maine ja imago kahjustamise tõttu väidetavalt tekkis.

XIV. Liidu eelarve

4. septembri 2024. aasta kohtuotsus IMG vs. komisjon (T-509/21, [EU:T:2024:590](#))

Liidu finantseeskirjad – Liidu eelarve kaudne täitmine rahvusvahelise organisatsiooni poolt – Otsus, milles keeldutakse tunnustamast juriidilise isiku kui rahvusvahelise organisatsiooni staatust – Tühistamishagi – Hageja advokaatidele antud volituse nõuetele vastavus – Vastuvõetavus – Euroopa Kohtu kohtuotsuse täitmiseks vastu võetud otsus – ELTL artikkel 266 – Kohtuotsuse seadusjõud – Hea halduse põhimõte – Õiguskindlus – Määrus (EL, Euratom) nr 966/2012 – Artikkel 58 – Delegeeritud määrus (EL) nr 1268/2012 – Artikkel 43 – Määrus (EL, Euratom) 2018/1046 – Artikkel 156 – Mõisted „rahvusvaheline organisatsioon“ ja „rahvusvaheline leping“ – Õigusnormide rikkumine – Ilmne hindamisviga – Lepinguväline vastutus

Üldkohus, kes lahendas kohtuasja laiendatud koosseisus, jättis rahuldamata hageja International Management Groupi (IMG) hagi, milles viimane oli esiteks esitanud nõude tühistada 8. juuni 2021. aasta otsus, millega Euroopa Komisjon keeldus tagasiulatuvalt alates 16. detsembrist 2014 tunnustamast hageja rahvusvahelise organisatsiooni staatust, mis tal pidanuks olema Euroopa Liidu finantseeskirjades ette nähtud liidu vahendite rakendamiseks eelarve kaudse täitmise korra kohaselt⁵⁷⁷ (edaspidi „vaidlustatud otsus“), ning teiseks nõude hüvitada talle tekitatud varaline ja mittevaraline kahju. Vaidlustatud otsuse õiguspärasuse kontrolli raames täpsustas Üldkohus esiteks, millise ulatusega on liidu kohtu asjakohane kontroll selles kontekstis, ja teiseks mõistete „rahvusvaheline leping“ ja „rahvusvaheline organisatsioon“ määratlust sellisena, nagu see on ette nähtud rahvusvahelise avaliku õiguse allikates ja kohtupraktikas, eeskätt rahvusvaheliste kohtute praktikas.

Hageja IMG asutati 25. novembril 1994⁵⁷⁸ eesmärgiga võimaldada Bosnia ja Hertsegoviina ülesehitamisel osalevatel riikidel ja rahvusvahelistel organisatsioonidel selleks kasutada spetsiaalset üksust.

Komisjon võttis 7. novembril 2013 vastu rakendusotsuse 2013. aasta iga-aastase tegevuskava kohta, milles soodustatakse Myanmar/Birma rahastamist⁵⁷⁹ Euroopa Liidu üldeelarvest; see otsus võeti vastu määruse nr 966/2012⁵⁸⁰ alusel. Nimetatud rakendusotsuses oli muu hulgas ette nähtud kaubanduse arendamise kava, mille eeldatava maksumuse pidi rahastama liit ja mille rakendamine pidi tagatama hagejaga ühiselt.

Euroopa Pettustevastane Amet (OLAF) teatas 17. veebruaril 2014 komisjonile, et alustas hageja staatust puudutavat uurimist. Komisjon sai 15. detsembril 2014 OLAFi poolt uurimise tulemusel koostatud aruande. Selles aruandes leidis OLAF sisuliselt, et hageja ei ole rahvusvaheline organisatsioon määruse nr 1605/2002⁵⁸¹ ja sellele järgnenud määruse nr 966/2012 tähenduses.

Komisjon tegi 16. detsembril 2014 otsuse, et eespool mainitud rakendusotsuses ette nähtud kaubanduse arendamise kava elluviimine eelarve kaudse täitmisega usaldatakse muule organisatsioonile kui hageja (edaspidi „16. detsembri 2014. aasta otsus“).

⁵⁷⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuli 2018. aasta määrus (EL, Euratom) 2018/1046, mis käsitleb liidu üldeelarve suhtes kohaldatavaid finantsreegleid ja millega muudetakse määrusi (EL) nr 1296/2013, (EL) nr 1301/2013, (EL) nr 1303/2013, (EL) nr 1304/2013, (EL) nr 1309/2013, (EL) nr 1316/2013, (EL) nr 223/2014 ja (EL) nr 283/2014 ja otsust nr 541/2014/EL ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL, Euratom) nr 966/2012 (ELT 2018, L 193, lk 1).

⁵⁷⁸ 25. novembri 1994. aasta dokument, mis puudutab International Management Group – Infrastructure for Bosnia and Herzegovina (IMG-IBH) asutamist (edaspidi „25. novembri 1994. aasta resolutsioon“).

⁵⁷⁹ Rakendusotsus C(2013) 7682 (final).

⁵⁸⁰ Määruse nr 966/2012 artikkel 84.

⁵⁸¹ Nõukogu 25. juuni 2002. aasta määrus (EÜ, Euratom) nr 1605/2002, mis käsitleb Euroopa ühenduste üldeelarve suhtes kohaldatavat finantsmäärust (EÜT 2002, L 248, lk 1; ELT eriväljaanne 01/04, lk 74).

Lõpuks saatis komisjon 8. mail 2015 hagejale kirja, mille eesmärk oli teavitada hagejat meetmetest, mida komisjon kavatses OLAFi aruande põhjal võtta, ning milles ta teatas, et kuni hageja rahvusvahelise organisatsiooni staatuse osas täieliku selguse saamiseni ei sõlmi komisjoni teenistused hagejaga enam uut määruses nr 966/2012 sätestatud eelarve kaudse täitmise korra kohast delegeerimislepingut (edaspidi „8. mai 2015. aasta otsus“).

Hageja esitas Üldkohtule kaks hagiavaldust, millest esimeses esitas nõude tühistada 16. detsembri 2014. aasta otsus ning teises nõude tühistada 8. mai 2015. aasta otsus ja hüvitada sellega tekitatud kahju. Kui need kaks hagi 2. veebruari 2017. aasta kohtuotsusega *International Management Group vs. komisjon*⁵⁸² ja 2. veebruari 2017. aasta kohtuotsusega *IMG vs. komisjon*⁵⁸³ rahuldamata jäeti, esitas hageja apellatsioonkaebuse Euroopa Kohtule. Euroopa Kohus tühistas 31. jaanuari 2019. aasta kohtuotsusega *International Management Group vs. komisjon*⁵⁸⁴ mõlemad Üldkohtu otsused ning 16. detsembri 2014. aasta otsuse ja 8. mai 2015. aasta otsuse ja saatis kohtuasja T-381/15 tagasi Üldkohtule, et viimane teeks otsuse hageja nõude kohta hüvitada 8. mai 2015. aasta otsusega väidetavalt tekitatud kahju.

Üldkohus jättis 9. septembri 2020. aasta kohtuotsusega *IMG vs. komisjon*⁵⁸⁵ rahuldamata hageja nõude hüvitada 8. mai 2015. aasta otsusega väidetavalt tekitatud kahju. Hageja esitas apellatsioonkaebuse Euroopa Kohtule.

Oma seisukohad esitanud hagejaga toimunud mõttevahetuse järel võttis komisjon 8. juunil 2021 lõpuks vastu vaidlustatud otsuse.

22. septembri 2022. aasta kohtuotsusega *IMG vs. komisjon*⁵⁸⁶ tühistas Euroopa Kohus osaliselt Üldkohtu 9. septembri 2020. aasta kohtuotsuse ja saatis kohtuasja T-381/15 RENV tagasi Üldkohtule, et viimane teeks otsuse hageja nõude kohta hüvitada talle 8. mai 2015. aasta otsusega väidetavalt tekitatud varaline kahju.

Üldkohtu hinnang

Esimese sammuna jättis Üldkohus rahuldamata hageja nõude, mis puudutas vaidlustatud otsuse tühistamist.

Kõigepealt märkis Üldkohus, et vaidlustatud otsuses on piisavalt kajastatud neid õiguslikke ja faktilisi kaalutlusi, millest lähtuti selle otsuse tegemisel ning mis võimaldavad hagejal hinnata otsuse õiguspärasust ja Üldkohtul seda kontrollida.

Seejärel lükkas Üldkohus tagasi hageja esimese väite, mis puudutas mitut õigusnormi, eeskätt ELTL artikli 266 rikkumist ning kohtuotsuse seadusjõu põhimõtte, liidu õigusaktide tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte ja võrdsuse põhimõtte rikkumist. Samuti lükkas Üldkohus tagasi kolmanda väite, mis puudutas õiguskindluse põhimõtte rikkumist, ja teise väite, mis puudutas hoolsuskohustuse ja erapooletuse põhimõtte rikkumist.

Lõpuks lükkas Üldkohus tagasi neljanda väite, mis puudutas ilmseid hindamisvigu ja õigusnormi rikkumist ning milles hageja taunis komisjoni keeldumist määratleda oma akt sellisena, et see kujutab endast rahvusvahelist lepingut, millega asutati rahvusvaheline organisatsioon, ja keeldumist

⁵⁸² 2. veebruari 2017. aasta kohtuotsus *International Management Group vs. komisjon* (T-29/15, [EU:T:2017:56](#)).

⁵⁸³ 2. veebruari 2017. aasta kohtuotsus *IMG vs. komisjon* (T-381/15, [EU:T:2017:57](#)).

⁵⁸⁴ 31. jaanuari 2019. aasta kohtuotsus *International Management Group vs. komisjon* (C-183/17 P ja C-184/17 P, [EU:C:2019:78](#)).

⁵⁸⁵ 9. septembri 2020. aasta kohtuotsus *IMG vs. komisjon* (T-381/15 RENV, [EU:T:2020:406](#)).

⁵⁸⁶ 22. septembri 2022. aasta kohtuotsus *IMG vs. komisjon* (C-619/20 P ja C-620/20 P, [EU:C:2022:722](#)).

tunnustada hageja rahvusvahelise organisatsiooni staatust, vaatamata hageja liikmete järgnenud praktikale.

Liidu kohtu kontrolli ulatus käsitletavas kohtuasjas

Neljanda väite analüüsi raames täpsustas Üldkohus seda, millises ulatuses kontrollib liidu kohus sellise otsuse õiguspärasust, nagu seda on vaidlustatud otsus. Üldkohus tuletas meelde, et komisjonil on liidu eelarve täitmise seotud ülesannete täitmisel lai kaalutlusruum, eelkõige kui ta otsustab kasutada eelarve kaudse täitmise korda ning selle korra kohaselt annab eelarve täitmise ülesanded rahvusvahelisele organisatsioonile. Seega alluvad komisjoni poolt eelnimetatud volitusi teostades tehtud otsused, millega piiratakse isikute õigusi, Üldkohtu kontrollile üksnes ulatuses, mis piirdub ilmsete hindamisvigadega, ilma et eelõeldu piiraks võimalust käsitleda muid õigusvastasusega seotud põhjendusi, millele vastavalt ETL artikli 263 teisele lõigule saab tühistamishagis tugineda.

Ent juhul, kui – nagu käsitletava kohtuasja puhul – komisjon on keeldunud organisatsioonile eelarve kaudse täitmise korra kohaselt eelarve täimisega seotud ülesannete andmisest põhjusel, et sellel organisatsioonil ei ole rahvusvahelise organisatsiooni staatust, allub sellekohane otsus Üldkohtu kontrollile ühtaegu nii osas, mis puudutab õigusnormide rikkumist, kui ka ilmsete hindamisvigade osas.

Nimelt tuleb sellises olukorras seoses sellega, kuidas ta on rakendanud rahvusvahelise organisatsiooni määratlust ja sellisena kvalifitseerimist puudutavaid üldnorme, kontrollida, kas komisjon on rikkunud õigusnormi, samas kui seoses sellega, kuidas komisjon on tõlgendanud liidu eelarve kaudse täitmise korra kontekstis end rahvusvaheliseks organisatsiooniks pidava organisatsiooni enda põhidokumente ning selle organisatsiooni liikmete võetud – võimalik, et keerukaid – seisukohti, tuleb üksnes kontrollida, kas komisjon on teinud ilmse hindamisvea.

Eelarve kaudse täitmise korra kohaselt eelarve täitmist reguleerivates liidu finantseeskirjades ette nähtud mõisted „rahvusvaheline organisatsioon“ ja „rahvusvaheline leping“

Üldkohus tuletas kõigepealt meelde, et mõistega „rahvusvaheline organisatsioon“, nagu see on määratletud liidu finantseeskirjade järjestikuste redaktsioonide sätetes⁵⁸⁷, on hõlmatud rahvusvahelise avaliku õiguse alusel rahvusvahelise lepinguga asutatud organisatsioonid. Nimelt tuleb liidu õigust tõlgendada rahvusvahelise õiguse asjakohaseid norme silmas pidades, sest rahvusvaheline õigus on osa liidu õiguskorrast ning on liidu institutsioonidele siduv.

Siiski tuleb mõisteid „rahvusvaheline organisatsioon“ ja „rahvusvaheline leping“, kuivõrd neid kasutatakse liidu finantseeskirjades konkreetset liidu eelarve täitmise seotud eesmärkidel, liidu finantshuvide kaitsmise eesmärki arvestades tõlgendada kitsalt.

Seega peab Üldkohus sellises vaidluses nagu käsitletav lähtuma liidu finantseeskirjades mainitud rahvusvahelise avaliku õiguse mõistete sisustamisel rahvusvahelise õiguse instrumentidest, kus need mõisted on määratletud, ning nende tõlgendamisest kohtupraktikast. Konkreetset käsitletavas kohtuasjas tuli eelarve kaudse täitmise korra kohaselt toimuvat eelarve täitmist reguleerivates liidu finantseeskirjades kasutatud mõistete „rahvusvaheline organisatsioon“ ja „rahvusvaheline leping“

⁵⁸⁷ Mõiste „rahvusvaheline organisatsioon“, mida on mainitud määruse nr 1605/2002 artiklites 53 ja 53d, määruse nr 966/2012 artiklis 58 ning määruse 2018/1046 artiklis 62, on määratletud peaaegu samasuguses sõnastuses määruse nr 2342/2002 artikli 43 lõikes 2, seejärel delegeeritud määruse nr 1268/2012, millega tühistati ja asendati määrus nr 2342/2002, artikli 43 lõikes 1 ja lõpuks määruse 2018/1046 artiklis 156. Kolme viimasena osutatud sätte kohaselt tühistatakse seega kõnealuse mõistega rahvusvahelise avaliku õiguse alusel rahvusvahelise lepinguga asutatud organisatsiooni.

tõlgendamisel lähtuda rahvusvahelise avaliku õiguse tavaõiguslikest põhimõtetest, mis on sõnastatud eelkõige Viini konventsioonis⁵⁸⁸ ja rahvusvaheliste organisatsioonide vastutuse artiklite eelnõus⁵⁸⁹.

Sellega seoses nähtub Viini konventsiooni artikli 2 lõike 1 punktist i, et mõiste „rahvusvaheline organisatsioon“ all peetakse silmas valitsustevahelist organisatsiooni. Lisaks on artiklite eelnõu artikli 2 punktis a täpsustatud, et selle väljendiga tähistatakse organisatsiooni, mis on loodud rahvusvahelise õiguse kohaldamisalasse kuuluva lepingu või muu aktiga ning mis on omaette rahvusvaheline juriidiline isik, ja et lisaks riikidele võib rahvusvahelise organisatsiooni liikmete hulgas olla muid liikmeid peale riikide.

Esimesena tuleneb Viini konventsiooni artikli 2 lõike 1 punktist a seoses rahvusvahelise õiguse kohaldamisalasse kuuluva lepingu või muu aktiga asutamist puudutava tingimusega, et sõna „leping“ tähendab rahvusvahelist kokkulepet, mis on sõlmitud riikide vahel kirjalikult ja mida reguleeritakse rahvusvahelise õigusega, olenemata sellest, kas selline kokkulepe sisaldub ühes, kahes või mitmes omavahel seotud dokumendis, samuti olenemata selle kokkuleppe konkreetsest nimetusest. Selline dokument või sellised dokumendid võivad seega endast kujutada kahe või enama rahvusvahelise õiguse subjekti tahte kooskõla väljendust, mis on neis vormistatud. Lisaks tuleneb rahvusvaheliste kohtute praktikast, et sõltumata selle tähtsusest poliitilises plaanis, ei saa dokument, millele riigid on alla kirjutanud, olla rahvusvaheline leping, kui selles ei sisaldu ühtki sätet, millega tekitatakse õigusi või kohustusi, milles need riigid on kokku leppinud⁵⁹⁰.

Teisena nähtub rahvusvaheliste kohtute praktikast seoses tingimusega, et tegemist peab olema omaette rahvusvahelise juriidilise isikuga, et esiteks on rahvusvahelise organisatsiooni tunnustamise eeldus asjaomase organisatsiooni juriidilise isiku staatus. Nimelt ei ole riikide või ka mitme rahvusvahelise organisatsiooni asutatud üksus, juhul kui see ei ole omaette juriidiline isik, laadilt rahvusvaheline organisatsioon, vaid tegemist on organiga, mis sõltub selle asutanud riikidest⁵⁹¹ või sellest rahvusvahelisest organisatsioonist, kelle juures organ asub⁵⁹².

Teiseks tuleneb rahvusvaheliste kohtute praktikast samuti, et rahvusvahelistel organisatsioonidel on põhimõtteliselt privileegid ja immuuniteedid, mis on vajalikud nende ülesannete täitmiseks⁵⁹³. Erinevalt riikide kohtulikust immuuniteedist, mis tugineb põhimõttele *par in parem non habet imperium*, rajanevad rahvusvaheliste organisatsioonide immuuniteedid nimelt üldjuhul nende organisatsioonide asutamislepingutel ning on funktsionaalset laadi, kuna nende eesmärk on vältida nende organisatsioonide toimimise ja sõltumatuse takistusi.

⁵⁸⁸ 23. mai 1969. aasta rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon (*United Nations Treaty Series*, 1155. kd, lk 331; edaspidi „Viini konventsioon“).

⁵⁸⁹ Rahvusvaheliste organisatsioonide vastutuse artiklite eelnõu, mis võeti vastu Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni rahvusvahelise õiguse komisjoni 63. istungjärgul 2011. aastal ja esitati peaassambleele koos komisjoni aruandega nimetatud istungjärgu kohta (A/66/10) (*Yearbook of the International Law Commission*, 2011, 2. köide, II osa; edaspidi „artiklite eelnõu“).

⁵⁹⁰ Vt Rahvusvahelise Kohtu 1. oktoobri 2018. aasta otsus Vaiksele ookeanile juurdepääsus kokkuleppimise kohustuse kohta (Boliivia vs. Tšiili), *I.C.J. Reports* 2018, lk 507, punktid 105 ja 106 ning seal viidatud kohtupraktika.

⁵⁹¹ Vt selle kohta Rahvusvahelise Kohtu 26. juuni 1992. aasta otsus Nauru fosfaadimaardlate kohta (Nauru vs. Austraalia), esmased vastuväited, *I.C.J. Reports* 1992, lk 240, punkt 47.

⁵⁹² Vt selle kohta Rahvusvahelise Kohtu 1. veebruari 2012. aasta nõuandev aramus, Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni halduskohtu otsus nr 2867 Rahvusvahelise Põllumajanduse Arengu Fondi vastu esitatud hagi kohta, *I.C.J. Reports* 2012, lk 10, punktid 57 ja 61.

⁵⁹³ Vt selle kohta Alalise Vahekohtu 22. novembri 2002. aasta otsus Dr. Reineccius jt vs. Bank for International Settlements, asi nr 2000-04, punkt 108; Rahvusvahelise Kohtu 1. veebruari 2012. aasta nõuandev aramus, Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni halduskohtu otsus nr 2867 Rahvusvahelise Põllumajanduse Arengu Fondi vastu esitatud hagi kohta, *I.C.J. Reports* 2012, lk 10, punkt 58, ning Rahvusvahelise Kohtu 20. aprilli 2010. aasta otsus paberimassi tehaste kohta Uruguay jõel (Argentiina vs. Uruguay), *I.C.J. Reports* 2010, lk 14, punkt 88.

Kolmandaks tuleneb kohtupraktikast, et rahvusvaheliste organisatsioonide asutamisaktid on eriliigilised lepingud, kuna nendega luuakse uued teatava iseotsustusõigusega õigussubjektid, kellele lepinguosalised annavad ülesandeks oma ühiste eesmärkide saavutamise. Seega kehtib rahvusvaheliste organisatsioonide puhul eripädevuse põhimõte, mis tähendab, et organisatsiooni asutanud riigid annavad organisatsioonile pädevuse, mis on piiratud ühiste huvidega, mille edendamise on asjaomased riigid määranud organisatsiooni ülesandeks ja mis on tavaliselt sõnaselgelt sõnastatud selle asutamisaktis⁵⁹⁴.

Seega ei saa rahvusvahelist organisatsiooni taandada mingisuguseks lihtsaks lepingupoolte kasutuses olevaks vabatahtlikuks mehhanismiks, mida igaüks neist omal äranägemisel kasutada saab. Asutades rahvusvahelise organisatsiooni ja andes talle toimimiseks kõik vajalikud vahendid, väljendavad tema asutajad nimelt tahet tagada parimal viisil sellele organisatsioonile pandud ülesannete täitmise stabiilsus, jätkuvus ja tõhusus, mis tähendab, et nad ei saa sellest raamistikust ühepoolset ja enda jaoks sobivaks peetaval ajal lahkuda ega asendada see teiste suhtluskanalitega⁵⁹⁵.

IMG asutamisakti kvalifitseerimine „rahvusvaheliseks lepinguks“

Üldkohus analüüsis 25. novembri 1994. aasta resolutsiooni sisu, et teha kindlaks, kas see dokument tekitab allakirjutanutele õiguslikult siduvaid kohustusi.

Selles küsimuses märkis Üldkohus, et nagu nähtub 25. novembri 1994. aasta resolutsiooni sõnastusest, kiitsid allakirjutanud heaks hageja korraldust käsitlevad eeskirjad, eelkõige kinnitades hageja peadirektori ja otsustades luua hageja juhtkomitee. Kuigi see resolutsioon ei tekita allakirjutanutele mingit kohustust astuda hageja liikmeks, on selle punktis 5 sätestatud allakirjutanud riikide kohustus otsustada lõimida hageja Bosnia ja Hertsegoviina ülesehitamise üldise raamistikuga või lõpetada järk-järgult hageja tegevus. Seega sisaldub 25. novembri 1994. aasta resolutsioonis vähemalt üks allakirjutanutele õiguslikult siduv kohustus, mis tähendab, et seda akti ei saa käsitada üksnes poliitilise deklaratsioonina.

Selle põhjal tegi Üldkohus järelduse, et komisjon on vaidlustatud otsuse tegemisel rikkunud õigusnormi sellega, et luges 25. novembri 1994. aasta resolutsiooni õigusliku siduvuseta poliitiliseks deklaratsiooniks.

Samuti leidis Üldkohus, et komisjon on vaidlustatud otsust tehes rikkunud õigusnormi, keeldudes selle resolutsiooni rahvusvaheliseks lepinguks kvalifitseerimisest põhjusel, et samal kuupäeval toimunud kohtumisel osalenutel puudusid volikirjad, sest kõnealusele resolutsioonile alla kirjutamist on hiljem kinnitanud vähemalt kaks riiki.

Üldkohus tuletas meelde, et kui dokumendile on alla kirjutanud isikud, kellel ei ole vajalikku volitust, et võtta oma riigile kohustusi kooskõlas Viini konventsiooni artikli 7 lõikega 1, siis ei saa sellist dokumenti käsitada õiguslikult siduva rahvusvahelise lepinguna, välja arvatud juhul, kui need isikud võivad võtta asjaomastele riikidele kohustusi ilma volikirja esitamata vastavalt osutatud artikli lõikele 2⁵⁹⁶.

⁵⁹⁴ Vt selle kohta Rahvusvahelise Kohtu 8. juuli 1996. aasta nõuandev aramus relvakonfliktis osaleva riigi poolt tuumarelvade kasutamise õiguspärasuse kohta, *I.C.J. Reports* 1996, lk 66, punktid 19 ja 25; Rahvusvahelise Kohtu 11. juuni 1998. aasta otsus Kameruni ja Nigeeria vahelise maismaa- ja merepiiri kohta, esialgsed vastuväited, *I.C.J. Reports* 1998, lk 275, punktid 64–67, ning Rahvusvahelise Kohtu 20. aprilli 2010. aasta otsus paberimassi tehaste kohta Uruguay jões (Argentiina vs. Uruguay), *I.C.J. Reports* 2010, lk 14, punkt 89.

⁵⁹⁵ Vt selle kohta Rahvusvahelise Kohtu 20. aprilli 2010. aasta otsus paberimassi tehaste kohta Uruguay jões (Argentiina vs. Uruguay), *I.C.J. Reports* 2010, lk 14, punktid 90 ja 91.

⁵⁹⁶ Vt selle kohta Rahvusvahelise Mereõiguse Kohtu 14. märtsi 2012. aasta otsus merepiiri kohta Bengali lahes (Bangladesh vs. Myanmar), *ITLOS Reports* 2012, lk 4, punktid 96 ja 98.

Siiski sedastas Üldkohus, et käsitletava juhtumi puhul tegutsesid 25. novembri 1994. aasta resolutsioonile alla kirjutanud riigid hageja algse põhikirja või hilisemate põhikirjade vastuvõtmisel või tema juhtkomitee või alalise komitee töös osaledes viisil, millega näitasid, et on oma esindajate poolt 25. novembri 1994. aasta resolutsioonile alla kirjutamise omaks võtnud ning seega Viini konventsiooni artikli 8 tähenduses hiljem kinnitanud, et on alla kirjutanud sellele resolutsioonile, mille eesmärk oli hageja asutamine.

Sellegipoolest leidis Üldkohus, et kohtuasja lahendamise etappi arvestades ei oma selline õigusnormide rikkumine vaidlustatud otsuse õiguspärasuse puhul tähtsust, kuna see rikkumine ei mõjuta liidu finantseeskirjades sätestatud tingimust, mille kohaselt selleks, et hageja saaks osaleda liidu eelarve täitmises eelarve kaudse täitmise korra kohaselt nii, nagu see on ette nähtud rahvusvahelistele organisatsioonidele, peab ta olema asutatud sellise rahvusvahelise lepinguga, mille eesmärk on tema asutamine rahvusvahelise organisatsioonina. Seega ei too tuvastatud õigusvastasus iseenesest kaasa vaidlustatud otsuse tühistamist.

IMG asutamisaktile alla kirjutajate tahte ning aktile alla kirjutanud riikide ja IMG osalisriikide järgnenud praktika tõlgendamine

Üldkohus leidis, et lahendatavas kohtuasjas ei olnud tegemist vaidlustatud otsuse tegemisel komisjoni poolt õigusnormi rikkumisega selle tõttu, et komisjoni hinnangul ei olnud 25. novembri 1994. aasta resolutsiooni eesmärk ega tagajärg hagejale rahvusvahelise organisatsiooni staatuse omistamine.

Üldkohus tuletas meelde, et üldist rahvusvahelist tavaõigust väljendava Viini konventsiooni artiklis 31 ette nähtud eeskirja kohaselt tuleb rahvusvahelist lepingut tõlgendada heas usus, kasutades sellises lepingus kasutatud mõistete kontekstipõhist tavatähendust ning lähtudes selle lepingu mõttest ja eesmärgist.

Järgmiseks märkis Üldkohus, et komisjon ei rikkunud õigusnormi, kui ta vaidlustatud otsuses sedastas, et praktika, mis järgnes 25. novembri 1994. aasta resolutsiooni vastuvõtmisele ja seejärel algse põhikirja ning 2012. aasta põhikirja vastuvõtmisele, ei kinnita, et hageja rahvusvahelise organisatsiooni staatus oleks leidnud laialdast ja selget tunnustamist sellele resolutsioonile alla kirjutanute või hageja liikmete hulgas.

Üldkohus tugines selles küsimuses kohtupraktikale, mille kohaselt juhul, kui dokumendi vastuvõtmist ei ole toetanud kõik kõnealuse rahvusvahelise lepingu osalisriigid, ei käsitata seda dokumenti Viini konventsiooni artikli 31 lõike 3 punktide a ja b tähenduses dokumendina, mis väljendab hilisemat kokkulepet või järgnevat praktikat, millest nähtub rahvusvahelise lepingu osalisriikide kokkulepe kõnealuse lepingu tõlgendamise suhtes⁵⁹⁷.

Teise sammuna jättis Üldkohus rahuldamata hageja esitatud nõude hüvitada talle tekitatud varaline ja mittevaraline kahju; Üldkohus märkis eeskätt, et vaidlustatud otsuse tühistamise nõue oli jäetud rahuldamata, mistõttu ei olnud täidetud liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise esimene tingimus, mille kohaselt peab esinema isikutele õigusi andva õigusnormi rikkumine.

⁵⁹⁷ Vt selle kohta Rahvusvahelise Kohtu 31. märtsi 2014. aasta otsus vaalapüügi kohta Antarktikas (Austraalia vs. Jaapan, menetlusse astuja: Uus-Meremaa), *I.C.J Reports* 2014, lk 226, punkt 83.

XV. Õigus tutvuda institutsioonide dokumentidega

1. Kohtumenetlust kaitsev erand

10. juuli 2024. aasta kohtuotsus Ungari vs. komisjon (T-104/22, [EU:T:2024:467](#))

Dokumentidega tutvumine – Määrus (EÜ) nr 1049/2001 – Komisjoniga toimunud kirjavahetuse käigus Ungari ametiasutuste poolt komisjonile saadetud dokumendid, mis käsitlevad Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide raames liidu kaasrahastatava projektikonkursi projekti – Liikmesriigist pärit dokumendid – Liikmesriigi vastuseis – Otsustamisprotsessi kaitsev erand – Mõiste „dokument, mis käsitleb küsimust, milles institutsioon ei ole veel otsust teinud“ – Põhjendamiskohustus – Lojalne koostöö

Jättes rahuldamata Ungari tühistamishagi Euroopa Komisjoni otsuse peale, millega anti taotluse esitanud kolmandale isikule võimalus tutvuda dokumentidega, mille Ungari ametiasutused saatsid komisjoniga toimunud kirjavahetuse käigus sellele institutsioonile seoses Euroopa Liidu vahenditest rahastatava projektikonkursi projektiga (edaspidi „vaidlustatud otsus“), täpsustas Üldkohus määruses nr 1049/2001 ette nähtud otsustamisprotsessi kaitsva erandi⁵⁹⁸ ulatust eelkõige seoses mõiste „institutsiooni otsustamisprotsess“ täpse määratlusega. Lisaks andis see suhteliselt haruldane vaidlus, milles liikmesriik väljendas vastuseisu oma asutustelt pärit dokumentide avalikustamisele liidu institutsiooni poolt, Üldkohtule võimaluse võtta seisukoht seni käsitlemata küsimuses, kas liikmesriik võib tugineda nimetatud erandile, et vaielda vastu selliste dokumentide avalikustamisele, mis puudutavad liidu eelarve jagatud täitmise raames Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide riikliku korraldusasutuse ettevalmistatud projektikonkursi.

Komisjon sai 2021. aastal taotluse tutvuda komisjoni ja Ungari ametiasutuste ametliku kirjavahetuse käigus saadetud dokumentidega, mis käsitlevad Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide raames liidu kaasrahastatavat projektikonkursi⁵⁹⁹, nagu on ette nähtud määruses nr 1303/2013⁶⁰⁰. Määruses nr 1049/2001 ette nähtud konsulteerimismenetluse⁶⁰¹ käigus avaldasid Ungari ametiasutused vastuseisu neilt asutustelt pärit dokumentidega tutvumise võimaldamisele otsustamisprotsessi kaitsva erandi alusel. Nad märkisid, et kuna asjaomast projektikonkursi puudutav otsustamisprotsess oli veel käimas, oleks nende dokumentide avalikustamine saanud tõsiselt kahjustada võrdse kohtlemise, diskrimineerimiskeelu ja läbipaistvuse põhimõtteid.

Kõigepealt andis komisjon taotluse esitanud kolmandale isikule võimaluse tutvuda kuue dokumendiga üheteistkümnest dokumendist, mis olid avalikustamise taotlusega hõlmatud, kuid keeldus võimaldamast tal tutvuda Ungari ametiasutustelt pärit dokumentidega. Pärast kordustaotluse saamist ja uuesti konsulteerimist võimaldas komisjon Ungari ametiasutuste ilmsest vastuseisust hoolimata siiski tutvuda Ungari ametiasutustelt pärit dokumentidega, sealhulgas täiendavalt kindlaks tehtud dokumentidega.

Üldkohtu hinnang

⁵⁹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2001. aasta määruse (EÜ) nr 1049/2001 üldsuse juurdepääsu kohta Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni dokumentidele (EÜT 2001, L 145, lk 43; ELT eriväljaanne 01/03, lk 331) artikli 4 lõige 3.

⁵⁹⁹ Projektikonkurss EFOP 2.2.5 „Hooldeasutuses osutatavatelt tervishoiuteenustelt lähiteenustele ülemineku parandamine – institutsionaalse majutuse asendamine 2023. aastaks“.

⁶⁰⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1303/2013, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi, Euroopa Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta, nähakse ette üldsätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1083/2006 (ELT 2013, L 347, lk 320, parandus ELT 2016, L 200, lk 140).

⁶⁰¹ Määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõiked 4 ja 5.

Vastuseks väitele, milles Ungari heitis komisjonile ette, et viimane ei kohaldanud käsitletaval juhul otsustamisprotsessi kaitse erandit, tõdes Üldkohus esiteks, et vaidlustatud otsuse vastuvõtmise ajal ei olnud käimas ühtegi komisjoni otsustamisprotsessi.

Ta märkis sellega seoses, et kuigi Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid kuuluvad ühisjuhtimise alla, nähtub määruse nr 1303/2013 sätetest⁶⁰², mis käsitlevad nendest fondidest rahastatavate tegevuste väljavalimisel järgitavaid kriteeriume, et projektikonkursid kuuluvad liikmesriikide ainupädevusse. Seega ei anna määrus nr 1303/2013 komisjonile eripädevust nimetatud määrusega reguleeritud projektikonkursi lõpuleviimise protsessis.

Lisaks tõdes Üldkohus, et määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 3 esimese lõigu grammatilise, kontekstipõhise ja teleoloogilise tõlgenduse kohaselt tuleb selles sättes ette nähtud erandi kohaldamiseks kindlaks teha protsess, mille käigus on liidu institutsioonil liidu õiguse alusel õigus vastu võtta konkreetne otsus. Ainuüksi komisjoni osalemine menetluses, mida reguleerivad eelarve jagatud täitmise eeskirjad, ei saa õigustada seda, et kõnealune menetlus on osa vastava institutsiooni otsustamisprotsessist. See, et komisjon on delegeerinud liikmesriikide korraldusasutustele õigusi – mis on iseloomulik jagatud täitmisele –, ei mõjuta komisjoni ja liikmesriikide vastavat pädevust, mis on määruse nr 1303/2013 sätetega selgelt kindlaks määratud, nii et komisjoni ja liikmesriikide otsustamisprotsesse ei saa segi ajada.

Seetõttu järeldas Üldkohus, et käsitletavas asjas ei olnud komisjonil kohustust otsust vastu võtta. Seega ei saa dokumente, mille komisjon sai, pidada liidu institutsiooni käimasoleva otsustamisprotsessiga seotud dokumentideks. Järelikult ei saa neid käsitada kui „küsimust, milles [institutsioon] ei ole veel otsust teinud“⁶⁰³.

Teiseks lükkas Üldkohus tagasi Ungari argumendid, mis puudutavad määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 3 esimesest lõigust tuleneva erandi kohaldatavust liikmesriigi korraldusasutuste otsustamisprotsessile.

Ta märgib sellega seoses, et nimetatud sätte eesmärk ei ole kaitsta liikmesriikide või muude juriidiliste isikute kui liidu institutsioonide otsustamisprotsesse, kuna selle sätte sõnastus ise viitab üksnes dokumentidele, mis käsitlevad „küsimust, milles [institutsioon] ei ole veel otsust teinud“. Kui tõlgendada seda erandit nii, et see kaitseb ka liikmesriigi korraldusasutuste otsustamisprotsessi, tähendaks see normist kõrvale kalduval viisil liidu seadusandja poolt tühistatud asjaomasele koostajale taotluse esitamise nõude taaskehtestamist iga liikmesriigi otsustamisprotsessi mõjutava dokumendi suhtes. Selline tõlgendus ei oleks aga kooskõlas ELTL artikli 15 ja määruse nr 1049/2001 eseme ega eesmärgiga, milleks on anda üldsusele võimalikult laiaulatuslik õigus tutvuda institutsioonide dokumentidega kõikides liidu tegevusvaldkondades. Lisaks laiendaks igasugune tõlgendus, mis läheb sõnastusest endast kaugemale, selles sättes ette nähtud erandi kohaldamisala, mis ei võimaldaks asjaomase keeldumispõhjuse ulatust piirata.

⁶⁰² Määruse nr 1303/2013 artikli 110 lõike 2 punkt a ja artikli 125 lõige 3.

⁶⁰³ Määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 3 esimese lõigu tähenduses.

2. Eraelu- ja isikupuutumatust kaitsev erand

8. mai 2024. aasta kohtuotsus Izuzquiza jt vs. parlament (T-375/22, [EU:T:2024:296](#))

Dokumentidega tutvumine – Isikuandmete kaitse – Määrus (EÜ) nr 1049/2001 – Dokumendid parlamendiliikmele makstavate hüvitiste ja hüvitatavate kulude ning nende parlamendiliikmete assistentide töötasude ja hüvitiste kohta – Dokumentidega tutvumise võimaldamisest keeldumine – Eraelu- ja isikupuutumatust kaitsev erand – Määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 1 punkt b ja lõige 6 – Andmesubjekti õigustatud huvide kaitse – Konkreetsest avalikust huvist tuleneval eesmärgil isikuandmete edastamise vajadus – Määruse (EL) 2018/1725 artikli 9 lõige 1

Üldkohus, kellele kolm füüsilist isikut esitasid tühistamishagi, tegi laiendatud koosseisus otsuse tühistada Euroopa Parlamendi 8. aprilli 2022. aasta otsus⁶⁰⁴, millega see institutsioon keeldus võimaldamast hagejatel tutvuda dokumentidega, mis kajastavad summasid, mida see institutsioon maksis parlamendiliikmele loannis Lagosele ja tema parlamentaarsetele assistentidele selle parlamendiliikme ametikohustuste täitmise raames. Selles otsuses täpsustas Üldkohus eraelu- ja isikupuutumatust kaitsvat erandit, mis on määrusega nr 1049/2001⁶⁰⁵ tehtud üldsuse õigusest tutvuda dokumentidega. Ta sedastas, et parlament oleks pidanud võimaldama tutvuda dokumentidega, mis sisaldavad I. Lagost ja tema parlamentaarsete assistentide isikuandmeid, täpsemalt dokumentidega selle institutsiooni poolt I. Lagosele hüvitatud reisikulude ja makstud päevaraha kohta ning tema assistentide reisikulude hüvitamise kohta.

I. Lagos osutus Kreekas valituks ja asus parlamendiliikmena ametisse 2. juulil 2019. Kreeka kohus mõistis 7. oktoobril 2020 talle 13 aasta ja kaheksa kuu pikkuse vangistuse ning määras rahatrahvi kuritegelikku ühendusse kuulumise ja selle juhtimise ning kahe väiksema raskusastmega süüteo eest. Pärast seda, kui I. Lagoselt oli 27. aprillil 2021 ära võetud parlamendiliikme puutumatuse, vahistasid ta Belgia ametivõimud ja andsid üle Kreeka ametivõimudele. Ta kannab praegu Kreekas vanglakaristust.

Pärast süüdimõistmist, saadikupuutumatuse äravõtmist ja vangistamist ei astunud I. Lagos Euroopa Parlamendi liikme kohalt tagasi. Samuti ei teavitanud Kreeka ametivõimud tema süüdimõistmisega seoses parlamenti tema mandaadi äravõtmisest.

Hagejad esitasid 7. detsembril 2021 parlamendile määruse nr 1049/2001 alusel taotluse tutvuda I. Lagost puudutavate dokumentidega, mis kajastavad kõiki talle eraldatud hüvitisi ning tema registreeritud ja kohalike parlamentaarsete assistentide töötasuga seotud kulusid. Parlament keeldus 4. veebruari 2022. aasta otsusega võimaldamast hagejatel tutvuda nende dokumentidega. Parlament tegi hagejate kordustaotluse kohta vaidlustatud otsuse, milles ta kinnitas oma esialgset keeldumist võimaldada hagejatel tutvuda taotletud dokumentidega, viidates määruses nr 1049/2001 isikuandmete kaitseks ette nähtud erandile õigusest tutvuda dokumentidega ning hagejate

⁶⁰⁴ Euroopa Parlamendi 8. aprilli 2022. aasta otsus A(2021) 10718C (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

⁶⁰⁵ Eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2001. aasta määruse (EÜ) nr 1049/2001 üldsuse juurdepääsu kohta Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni dokumentidele (EÜT 2001, L 145, lk 43; ELT eriväljaanne 01/03, lk 331) artikli 4 lõike 1 punkt b. Selle sätte kohaselt ei võimalda institutsioonid tutvuda dokumentidega, mille avaldamine kahjustaks eraelu puutumatust ja isikupuutumatust, eelkõige kooskõlas isikuandmete kaitset käsitlevate ühenduse õigusaktidega.

kohustusele tõendada konkreetsest avalikust huvist tuleneval eesmärgil isikuandmete edastamise vajadust vastavalt määrusele 2018/1725⁶⁰⁶.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt rõhutas Üldkohus, et määruse 2018/1725 artikli 9 lõike 1 punktiga b seatakse isikuandmete edastamisele mitme kumulatiivse tingimuse täidetuse nõue. Taotleja peab niisiis tõendama, et isikuandmete edastamine on vajalik konkreetsest avalikust huvist tuleneval eesmärgil, ning seejärel näitama, et edastamine on kõigist võimalikest meetmetest kõige sobivam soovitava eesmärgi saavutamiseks ja et see on selle eesmärgiga proportsionaalne. Kui see on tõendatud, peab asjaomane institutsioon kontrollima, ega ei ole vähimatki alust arvata, et andmete edastamine võiks kahjustada andmesubjekti õigustatud huve, ja sellisel juhul erinevaid vastandlikke huve tõendatult kaaluma, et hinnata, kas taotletud isikuandmete edastamine on proportsionaalne.

Esimesena hindas Üldkohus seoses dokumentidega tutvumise õigusest isikuandmete kaitseks tehtud erandiga⁶⁰⁷, kas hagejad on täitnud kohustuse tõendada, et isikuandmete edastamine on vajalik konkreetsest avalikust huvist tuleneval eesmärgil⁶⁰⁸.

Ta uuris esiteks, kas eesmärk, millega hagejad põhjendasid kõnealuste isikuandmete edastamise vajadust, tuleneb konkreetsest avalikust huvist.

Sellela seoses täpsustas Üldkohus, et andmete edastamine võib põhineda sellisel üldisel eesmärgil nagu avalikkuse õigus saada teavet parlamendiliikmete käitumise kohta nende ametiülesannete täitmisel. Käsitletaval juhul olid hagejad viidanud eesmärgile saada teada parlamendi poolt I. Lagose asjaomasel ajavahemikul makstud konkreetsete summad ja mil viisil neid summasid parlamendiliikme ametiülesannete täitmisel kasutati, et tõhustada avalikku kontrolli seoses I. Lagose juurdepääsuga avaliku sektori vahenditele. Vastupidi parlamendi väidetele ei ole see eesmärk üldine, vaid konkreetset seotud asjaomase juhtumi konkreetsete asjaoludega, mis on oma olemuselt täiesti erakordsed. Nimelt puudutavad need parlamendiliiget, kes jäi parlamendi liikmeks ning sai jätkuvalt sellele ametikohale vastavaid hüvitisi pärast seda, kui talle oli muu hulgas mõistetud 13 aasta ja kaheksa kuu pikkune vangistus, ja kes on vangistuses raskete kuritegude toimepanemise eest, nimelt kuulumise eest kuritegelikkusse ühendusse ja selle juhtimise eest. Kõnealuse juhtumi konkreetseid asjaolusid silmas pidades leidis Üldkohus, et parlament eksis, kui ta keeldus tunnustamast hagejate viidatud eesmärki konkreetsest avalikust huvist tuleneva eesmärgina.

Teiseks hindas Üldkohus, kas hagejad on tõendanud, et isikuandmete edastamine on vajalik, ja täpsemalt, kas edastamine oli kõigist võimalikest meetmetest sobivaim hagejate taotletava konkreetsest avalikust huvist tuleneva eesmärgi saavutamiseks ja kas see on selle eesmärgiga proportsionaalne.

Ühelt poolt tõdes Üldkohus seoses I. Lagose üldkulude hüvitise⁶⁰⁹ ja igakuise töötasuga⁶¹⁰, et teave nende õiguste kohta on parlamendi veebilehelt vabalt ja tasuta üldsusele kättesaadav. Kuna seega ei

⁶⁰⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta määruse (EL) 2018/1725, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 45/2001 ja otsus nr 1247/2002/EÜ (ELT 2018, L 295, lk 39), artikli 9 lõike 1 punkti b kohaselt edastatakse isikuandmeid liidus asuvatele vastuvõtjatele, kes ei ole liidu institutsioonid või organid, ainult juhul, kui vastuvõtja kinnitab, et andmete edastamine on vajalik konkreetsest avalikust huvist tuleneval eesmärgil, ning juhul, kui on alust arvata, et andmesubjekti õigustatud huve kahjustatakse, kinnitab andmete vastutav töötleja, olles eelnevalt tõendatult kaalunud erinevaid vastandlikke huve, et edastamine on kõnealusel konkreetset eesmärgil proportsionaalne.

⁶⁰⁷ Nagu on ette nähtud määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 1 punktis b.

⁶⁰⁸ Määruse 2018/1725 artikli 9 lõike 1 punkt b.

ole kõnealuste isikuandmete avalikustamine hagejate taotletava eesmärgi saavutamiseks kõige sobivam meede, siis leidis ta, et hagejad ei ole suutnud tõendada sellise edastamise vajalikkust. Üldkohus leidis, et olukord on teistsugune parlamendiliikmetele reisikulude hüvitamise ja päevaraha maksmise puhul, kuna selle kohta parlamendi veebisaidilt avalikult kättesaadav teave ei võimalda teada summasid, mida parlament asjaomasel ajavahemikul I. Lagosele maksis parlamendiliikme ametiülesannete täitmiseks, ega seda, mis oli tema reise eesmärk, sihtkoht või marsruut. Sellest järeldub, et kuna nende andmete edastamine võimaldab avalikkusel selle teabega tutvuda, siis on nende avalikustamine hagejate taotletava eesmärgi saavutamiseks sobivam meede kui avalikkusele juba kättesaadava teabega tutvumine. Seetõttu järeldas Üldkohus, et I. Lagost puudutavate andmete edastamine kujutab endast meedet, mis on vajalik konkreetsest avalikust huvist tuleneva eesmärgi saavutamiseks, millele hagejad tuginevad kõnealuste isikuandmete edastamise põhjenduseks, ning et parlament eksis, kui ta leidis, et hagejad ei ole täitnud kohustust tõendada andmete sel eesmärgil edastamise vajalikkust.

Teiselt poolt tõi Üldkohus esile, et I. Lagose registreeritud ja kohalike parlamentaarsete assistentide töötasu makstakse neile sõltumata nende konkreetsest tegevusest parlamendiliikme I. Lagose assisteerimisel. Ta märkis, et kuna nende töötasude maksmist puudutavate dokumentide edastamine ei saa hagejatele anda teavet selle kohta, kas see võib olla otseselt või kaudselt kaasa aidanud I. Lagose kuritegeliku või ebaseadusliku tegevuse rahastamisele või jätkamisele, siis ei ole hagejad suutnud tõendada nende andmete edastamise vajalikkust. Samas leidis ta, et I. Lagose parlamentaarsete assistentide reisikulud on tihedalt seotud I. Lagose tegevusega ja võivad anda teavet võimaliku – kas või kaudse – seose kohta I. Lagose ebaseadusliku tegevusega. Selle tõttu asus Üldkohus seisukohale, et nende kulude hüvitamist puudutavates dokumentides sisalduvate isikuandmete edastamine on hagejate viidatud eesmärgi saavutamiseks vajalik meede ja parlament eksis, asudes seisukohale, et hagejad ei täitnud kohustust tõendada isikuandmete edastamise vajalikkust konkreetsest avalikust huvist tuleneval eesmärgil.

Teisena võttis Üldkohus seisukoha küsimuses, kas asjaomaste isikuandmete edastamine võib kahjustada I. Lagose ja tema assistentide õigustatud huve. Üldkohus kaalus andmete edastamise proportsionaalsuse hindamisel erinevaid vastandlikke huve⁶¹¹. Ühelt poolt märkis ta huvi kohta kaitsta parlamendiliikme mandaadi vaba kasutamist, et mis puudutab taotlust tutvuda teabega, mis kajastab I. Lagose saadud reisikulude hüvitist ja päevaraha, siis ei piira asjaolu, et avalikkus saab teada nendest reisidest, mingil viisil tema mandaadi vaba teostamist. Seega ei ole näidatud, kuidas võiks teabe avalikustamine nende reise kohta kahjustada Euroopa Parlamendi liikme mandaadi vaba teostamist. Teiselt poolt leidis ta huvi kohta tagada I. Lagose turvalisus, et mis puudutab minevikus saadud päevaraha ja hüvitatud reisikuludega seotud dokumente, siis ei saa kõnealuse parlamendiliikme turvalisust enam põhimõtteliselt pidada ohustatuks kõnealuste isikuandmete edastamise tõttu, kuna tegemist on reisidega, mis olid hagejate taotluse esitamise ajal juba toimunud. Üldkohus sedastas, et kuigi on tõsi, et kui avalikustatakse kohad, kuhu I. Lagos korduvalt reisis, eelkõige tema Kreekas asuva kodu asukoht, võib see kahjustada tema turvalisust, kuid samas rõhutas ta, et parlament peab vastandlike huvide kaalumise käigus tagama selliste I. Lagose turvalisuse seisukohalt oluliste isikuandmete kaitse nagu isiklik aadress. Lisaks märkis ta I. Lagose turvalisuse kohta tema ametiülesannete täitmisega seotud tulevastel reisidel, et seda küsimust ei teki, kuna I. Lagos oli vaidlustatud otsuse vastuvõtmise kuupäeval vangistatud ega saanud seetõttu reisida. Selles kontekstis tõi Üldkohus esile, et kõnealused reisid toimusid ajavahemikul, mil I. Lagos oli juba süüdi mõistetud rasketes kuritegudes, ning seega oleks olnud õiguspärane, et hagejad oleksid saanud

⁶⁰⁹ Euroopa Parlamendi büroo 19. mai ja 9. juuli 2008. aasta otsuse 2009/C 159/01 Euroopa Parlamendi liikmete põhimääruse rakendusmeetmete kohta (ELT 2009, C 159, lk 1) artiklitest 25 ja 26 tuleneb, et parlamendiliikmed saavad iga kuu kindlasummalist üldkulude hüvitist nende ametiaja alguses esitatud ühekordse taotluse alusel.

⁶¹⁰ Euroopa Parlamendi 28. septembri 2005. aasta otsuse 2005/684/EÜ, Euratom, millega võetakse vastu Euroopa Parlamendi liikmete põhimäärus (ELT 2005, L 262, lk 1) (edaspidi „parlamendiliikmete põhimäärus“), artikli 10 kohaselt makstakse parlamendiliikme igakuist töötasu automaatselt.

⁶¹¹ Nagu on ette nähtud määruse 2018/1725 artikli 9 lõike 1 punktis b.

teavet nende reise eesmärgi ja sihtkohtade kohta. Kuna oht, et võidakse kahjustada I. Lagose parlamendiliikme mandaadi vaba teostamist ja tema turvalisust, ei ole piisav õigustamiseks keeldumist avalikustada kõnealused isikuandmed, siis parlament eksis, kui ta asus seisukohale, et nende andmete edastamine kahjustab I. Lagose ja tema assistentide õigustatud huve, ning kui ta erinevaid vastandlikke huve kaaludes leidis, et selline edastamine ei ole proportsionaalne. Eeltoodud kaalutlustest lähtudes tühistas Üldkohus vaidlustatud otsuse osas, milles parlament keeldus võimaldamast tutvuda dokumentidega, mis sisaldasid I. Lagose isikuandmeid ning mis puudutavad reisikulude hüvitamist ja päevaraha, mida parlament talle maksis, ning dokumentidega, mis sisaldavad I. Lagose parlamentaarsete assistentide isikuandmeid ja kajastavad viimati nimetatutele hüvitatud reisikulusid.

XVI. Avalik teenistus

1. Distsiplinaarmenetlus

29. mai 2024. aasta kohtuotsus Canel Ferreira vs. nõukogu (T-766/22, [EU:T:2024:336](#))

Avalik teenistus – Ametnikud – Distsiplinaarmenetlus – Distsiplinaarkaristus – Noomituse – Ametikoha väärilusega vastuolus olevad teod – Personalieeskirjade artiklid 12 j 21 – Akti vastuvõtja pädevus – Põhjemendamiskohustus – Hea halduse põhimõte – Erapooletus – Põhiõiguste harta artikkel 41

Üldkohus, kellele Euroopa Liidu Nõukogu ametnik esitas hagi ja kes lahendas asja laiendatud koosseisus, tühistas nimetatud institutsiooni otsuse, millega ametnikule määrati distsiplinaarkaristusena noomituse.

Sellega seoses võttis Üldkohus esiteks seisukoha seni käsitlemata küsimuses, kas distsiplinaarkaristuse määramise otsuse ja selle karistuse peale esitatud kaebuse rahuldamata jätmise otsuse võib teha üks ja sama isik. Teiseks oli tema kohtuotsuse eesmärk teha lõpp lahnevusele kohtupraktikas, mis puudutab seda, millises järjekorras Üldkohus menetleb väiteid, mis on eraldi suunatud kaebuse põhjal vastu võetud otsuse vastu.

Käsitletaval juhul tuvastas ametisse nimetav ametiisik hagejat puudutava haldusjuurduse tulemusel, et hageja kasutas oma vahetu ülemuse suhtes solvavaid ja agressiivseid sõnu, süüdistades teda ahistamises, ning määras talle kõnealuse distsiplinaarkaristuse. Hageja esitas selle otsuse peale kaebuse, mille ametisse nimetav ametiisik jättis siiski rahuldamata. Seetõttu pöördus hageja Üldkohtusse, paludes eelkõige tühistada talle noomituse määramise otsuse ja kaebuse rahuldamata jätmise otsuse.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt tuleb Üldkohus meelde, et hageja peab saama nõuda tema kaebuse rahuldamata jätmise otsuse õiguspärasuse kontrollimist liidu kohtu poolt, kui ta esitab väite, mis puudutab konkreetselt kaebemenetlust. Nimelt, kui hagejal oleks sellisel juhul õigus vaidlustada üksnes algne otsus, oleks välistatud igasugune kohtueelset menetlust puudutav vaidlustamisvõimalus. Nii jääks hageja ilma võimalusest kasutada menetlust, mille eesmärk on võimaldada ja soodustada teenistuja ja administratsiooni vahel tekkinud erimeelsuse lahendamist kompromissiga ning kohustada asutust, millest teenistuja sõltub, oma otsust eeskirjadega kooskõlas uuesti läbi vaatama, arvestades teenistuja võimalikke vastuväiteid. Neil asjaoludel leidis Üldkohus, et enne kaebuse esemeks oleva otsuse vastu esitatud väidete üle otsustamist tuleb kõigepealt analüüsida väidet, et kaebuse rahuldamata jätmise otsuse vastuvõtmine on õigusvastane. Nimelt, kui Üldkohus tühistab kaebuse rahuldamata jätmise otsuse, peab administratsioon kaebuse uuesti läbi vaatama, tagades kohtueelse menetluse nõuetekohasuse. Sellisel juhul tuleb algse otsuse vastu esitatud nõuded jätta vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata, kuna need on enneaegsed, sest seda otsust saab kohtulikult kontrollida üksnes siis, kui see on eelnevalt nõuetekohase kohtueelse menetluse raames uuesti läbi vaadatud.

Mis puudutab isikut, kes on pädev võtma vastu kaebuse rahuldamata jätmise otsuse, siis märkis Üldkohus esiteks, et Euroopa Liidu ametnike personalieeskirjade (edaspidi „personalieeskirjad“) artikli 90 lõige 2 ei nõua sugugi, et muu asutus kui ametisse nimetav asutus või ametiisik, kes võttis vastu huve kahjustava akti, otsustaks selle akti peale esitatud kaebuse üle. Vastupidi, Üldkohus täpsustas, et sellest ilmneb, et liidu seadusandja nägi ette olukorra, kus sama asutus teeb ametniku huve kahjustava otsuse ja seejärel otsuse selle huve kahjustava otsuse peale esitatud kaebuse kohta.

Teiseks, mis puudutab kaebemenetluse olemust ennast, siis see ei kujuta endast edasikaebemenetlust, vaid selle eesmärk on kohustada asutust, millest ametnik sõltub, oma otsust uuesti läbi vaatama, lähtudes ametniku võimalikest vastuväidetest.

Üldkohus täpsustas, et seega ei saa kaebemenetluse laadi arvestades järeldada, et Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 41 lõiget 1 – millega on kaitstud õigus sellele, et liidu institutsioonid käsitleksid isiku küsimusi erapooletult – on rikutud ainult üksi seetõttu, et kaebuse rahuldamata jätmise otsuse tegi nõukogu sisemist korraldust reguleerivate normide kohaselt sama isik, kes tegi kaebuse esemeks oleva otsuse.

Seoses huve kahjustava akti põhjendamise kohustuse ulatusega täpsustas Üldkohus, et põhjendamise eesmärk on ühelt poolt anda huvitatud isikule piisav selgitus, võimaldamaks isikul hinnata tema huve kahjustava akti põhjendatust ja liidu kohtule hagi esitamise otstarbekust, ning teiselt poolt võimaldada liidu kohtul kontrollida akti õiguspärasust. Põhjenduste piisavust hinnates tuleb lisaks nende sõnastusele arvestada ka vaidlustatud akti vastuvõtmise faktilist ja õiguslikku konteksti.

Sellega seoses tõdes Üldkohus käsitletavas asjas, et ametisse nimetava ametiisiku poolt hagejale ette heidetud faktiliste asjaolude kirjeldus piirdub sellega, et kordab osaliselt ühte juurdlusaruande punkti, mis on siiski vaid lühikokkuvõtte juurduse läbiviijate kaalutlustest, mis on esitatud juurdlusaruande eelnevates osades. See lõik, millele on viidatud väljaspool selle konteksti, ei näita täpselt ära hagejale ette heidetud faktilisi asjaolusid.

Ametisse nimetav ametiisik ei esitanud hagejale ka selgitusi asjaolude kohta, mida talle kaebuse rahuldamata jätmise otsuses ette heideti, hoolimata hageja argumentidest, et on rikutud põhjendamiskohustust, ja mille ta esitas oma kaebuse põhjendamiseks. Nimetatud otsus piirdus samuti juurdlusaruande järelduste sama punkti kordamisega.

Hoolimata siiski nendest erinevatest kommentaaridest, mis puudutavad hageja sobimatut suhtlemist kogu selle aja jooksul, mil hageja oma vahetu ülemusega koos töötas, täpsustas Üldkohus, et juurdlusaruandest ei nähtu selgelt ja objektiivselt, millistel asjaoludel põhinesid juurduse läbiviijate järeldused personalieeskirjade rikkumise kohta. Seega, isegi kui vaidlustatud otsust ei tehtud kontekstis, mis on hagejale täiesti teadmata, väidab hageja õigesti, et vaidlustatud otsus koostoimes selle juurdlusaruandega ei sisalda piisavalt põhjendusi. Täpsustuste puudumine hagejale ette heidetud asjaolude kohta takistas Üldkohtul kontrollida vaidlustatud otsuse põhjendatust, mistõttu oli põhjendatud selle tühistamine.

2. Toetused

5. juuni 2024. aasta kohtuotsus VA vs. komisjon (T-123/23, [EU:T:2024:359](#))

Avalik teenistus – Ametnikud – Töötasu – Peretoetused – Ülalpeetava lapse toetus – Õppetoetus – Teatud toetuste maksmise lõpetamise otsused – Määramise tingimused – Mõiste „hariduse omandamise lõpetamine” – Võrdne kohtlemine – Hea halduse põhimõte – Alusetult saadu tagastamine – Personalieeskirjade artikli 85 esimene lõik – Vastutus

Üldkohus, kellele Euroopa Liidu Nõukogu ametnik esitas hagi, tühistas komisjoni otsused osas, milles nendega lõppes selle ametniku õigus saada ülalpeetava lapse toetust ja õppetoetust ning õigus ülalpeetava lapse toetusega seotud maksuvähendusele ajavahemikul, mis jäi tema lapse viimase ülikoolieksami ja õppeasutuse poolt lõplike tulemuste teatavakstegemise vahele. Sellega seoses tegi Üldkohus otsuse seni käsitlemata küsimuse kohta, millisest kuupäevast alates ei ole ametnikul enam õigust nendele rahalistele õigustele, kuna tema laps ei käi enam üld- või kutsekoolis Euroopa Liidu

ametnike personalieeskirjade (edaspidi „personalieeskirjad“) VII lisa artikli 2 lõike 3 tähenduses ega õpi korrapäraselt õppeasutuse päevases õppes nimetatud lisa artikli 3 lõike 1 tähenduses.

Käsitletaval juhul omandas hageja tütar ülikooliharidust ühes Belgia ülikoolis. Nimelt sooritas ta 18. juunil 2021 oma õppetsükli viimase eksami, sai 2. juulil 2021 teada, et ta sooritas eksamid edukalt, ja sai 27. augustil 2021 lõputunnistuse. Ülikooli õppeaasta lõppes 13. septembril 2021.

Kuni 2021. aasta septembrini sai hageja oma tütre eest personalieeskirjade VII lisa artiklites 2 ja 3 ette nähtud ülalpeetava lapse toetust ja õppetoetust ning talle kohaldati ülalpeetava lapse toetusega seotud maksuvähendust. Kuna tema tütar sooritas eksamid edukalt 2021. aasta juunis esimesel eksamisesisioonil, otsustas komisjon siiski, et hagejal ei olnud alates 2021. aasta juulist enam õigust saada asjaomaseid rahalisi õigusi ning nõudis seega need rahalised õigused tagasi 2021. aasta juuli, augusti ja septembri eest.

Üldkohtu hinnang

Alustuseks meenutas Üldkohus, et personalieeskirjade VII lisa artiklite 2 ja 3 kohaselt võib õppetoetust määrata üksnes siis, kui enne on täidetud ülalpeetava lapse toetuse saamise tingimused. Sellest tuleneb, et korrapäraselt õppeasutuse päevases õppes õppimise tingimust tuleb hinnata hiljem, kui on tõendatud, et laps, kelle eest õppetoetust taotletakse, on ametniku ülalpidamisel.

Niisugusel juhul – kui laps omandab ülikooliharidust – sõltub õigus saada ülalpeetava lapse toetust kolmele tingimusele vastamisest: ametnik peab oma last tegelikult ülal pidama, laps on 18–26aastane ning laps käib üld- või kutsekoolis.

Üldkohus täpsustas selle kohta, et „koolis käimine“ koosneb mitmest etapist, milleks on õppeprogrammis ette nähtud kursustel ja nende kursuste kohta käivatel eksamitel osalemine ning pärast neist eksamitest viimase tegemist kõnealust õpet pakkuva õppeasutuse poolt lõplike tulemuste teatavakstegemine tunnistusega, mis kinnitab kooli lõpetamist. Need etapid on üksteisest lahutatavad, kuna eksamitel osalemine võimaldab hinnata seda, kas üliõpilane on kursuste käigus edastatud oskused ja teadmised omandanud.

Kuna üliõpilane saab kooli lõpetamisest teada aga alles pärast kõigi eksamite sooritamist ja siis, kui õppeasutus on eksamite tulemused teatavaks teinud, ei saa üliõpilast enam pidada koolis käivaks personalieeskirjade VII lisa artikli 2 lõike 3 punkti b tähenduses alates hetkest, mil lõplikud tulemused on kättesaadavad.

Seega ei jää 18–26aastane laps, kes käib üld- või kutsekoolis, ametniku ülalpidamisele mitte kuni hetkeni, mil ta sooritab oma viimase eksami, vaid hetkeni, mil õppeasutus teeb teatavaks lõplikud tulemused.

Selles kontekstis peab ametnik administratsiooni teavitama oma lapse hariduse omandamise lõpetamisest, teatades viivitamata kuupäeva, mil õppeasutus tegi lõplikud tulemused teatavaks, et võimaldada administratsioonil nimetatud toetuse maksmine kohe lõpetada.

Mis puudutab õppetoetuse määramiseks personalieeskirjade VII lisa artikli 3 lõikes 1 ette nähtud õppimise tingimust, siis Üldkohus kandis selle tingimuse analüüsile üle oma kaalutlused ülalpeetava lapse toetuse kohta.

Sellest tuleneb, et alates hetkest, mil õppeasutus on lõplikud tulemused teatavaks teinud, ei saa ametniku last enam pidada korrapäraselt õppeasutuse päevases õppes õppivaks personalieeskirjade VII lisa artikli 3 lõike 1 tähenduses.

26. juuni 2024. aasta kohtuotsus *Paraskevaidis vs. nõukogu ja komisjon* (T-698/21, [EU:T:2024:425](#))

Avalik teenistus – Ametnikud – Töötasu – Peretoetused – Õppetoetus – Määramisest keeldumine – Personalieeskirjade VII lisa artikli 3 lõige 1 – Kutseõpe – Kõrgkoolis õppimine – Volituste delegeerimine – Delegeeritud volituste tagasivõtmine – Pädev ametisse nimetav asutus

Üldkohus, kellele esitas hagi Euroopa Liidu Nõukogu ametnik, tegi otsuse laiendatud kojas ja tühistas nimetatud institutsiooni otsuse osas, milles nõukogu keeldus hagejale õppetoetuse määramisest põhjusel, et tema tütre läbitud õppekava ei saa pidada kõrgkoolis õppimiseks Euroopa Liidu ametnike personalieeskirjade (edaspidi „personalieeskirjad“) VII lisa artikli 3 lõike 1 tähenduses. Üldkohtul tuli hagejaga seoses kindlaks teha, milline on pädev asutus ja huve kahjustav akt, kui institutsioon võtab kohtueelses menetluses ja konkreetse juhu jaoks tagasi volitused, mis ta on delegeerinud teisele institutsioonile. Üldkohus otsustas samuti küsimuse üle, kas personalieeskirjade VII lisa artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see võimaldab määrata õppetoetust juhul, kui läbitava õppe puhul on tegemist kutseõppega.

Nõukogu usaldas 13. mai 2019. aasta otsusega⁶¹² komisjoni individuaalsete maksete haldamise ja maksmise ametile (PMO) volituste teostamise seoses õppetoetuste määramise ja haldamisega. Otsuse artikli 1 lõikes 2 on sätestatud, et kui nõukogu ametisse nimetav asutus või ametiisik seda konkreetsel juhul taotleb, loovutab PMO talle delegeeritud volituste teostamise nõukogule.

Kõnealuses asjas läbis hageja tütar ajavahemikus novembrist 2019 kuni augustini 2020 psühhopedagoogika õppekava. Hagejale maksti personalieeskirjade VII lisa artikli 3 kohaselt õppekava läbimise ajal õppetoetust. PMO tegi veebruaris 2021 hagejale teatavaks otsuse, millega keelduti talle andmast õigust õppetoetusele põhjendusel, et õppekava puhul ei ole tegemist kõrgharidusega. Järelikult tuli hagejale õppetoetusena makstud summad tagasi nõuda.

Pärast seda, kui hageja oli esitanud uuesti läbivaatamise taotluse, jättis PMO otsuse muutmata. Hageja esitas nõukogule kaebuse PMO otsuste peale. Ta esitas samas sõnastuses kaebuse ka komisjonile. Nõukogu, teavitades hagejat delegeeritud volituste tagasivõtmisest, jättis kaebuse rahuldamata.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus tõdes alustuseks, et nõukogu muutis otsusega kaebuse kohta PMO otsustes sisalduvaid põhjendusi täielikult, vaadates hageja olukorra uuesti läbi. Niisiis on nimetatud otsusel autonoomne sisu ja erinev ulatus PMO otsustest ning seda otsust ei saa pidada neid otsuseid puhtalt kinnitavaks otsuseks. Järelikult asendas otsus kaebuse kohta PMO otsused ning on praegusel juhul huve kahjustav akt.

Mis puudutab nõukogu pädevust võtta delegeeritud volitusi konkreetse juhu jaoks tagasi, siis märkis Üldkohus esiteks, et seadusandja ei ole personalieeskirjades sõnaselgelt välistanud tagasivõtmise võimalust. Teiseks nõuab pädevuse delegeerimise toimingute ametlikkuse aluseks olev õiguskindluse põhimõtte, et delegeeriv asutus võtab eelnevalt vastu sõnaselge akti, millega ta võtab delegeeritud pädevuse tagasi. Nii nagu pädevuse delegeerimiseks on vaja võtta vastu sõnaselge akt, millega asjaomane volitus üle antakse, peab ka delegeeritud volituste tagasivõtmine toimuma sõnaselge akti vastuvõtmisega. Pealegi eeldab hea halduse põhimõtte eeskätt seda, et pädevuste jaotus personalihalduse valdkonnas peab olema selgelt määratletud ja nõuetekohaselt avaldatud.

⁶¹² Nõukogu 13. mai 2019. aasta otsus (EL) 2019/792, millega usaldatakse teatavad ametisse nimetavale asutusele või ametiisikule ja teenistuslepingute sõlmimiseks volitatud asutusele või ametiisikule antud volitused Euroopa Komisjonile (individuaalsete maksete haldamise ja maksmise ametile (PMO)) (ELT 2019, L 129, lk 3).

Kõnealusel juhul järgiti delegeeritud volituste tagasivõtmisel õiguskindluse põhimõttest tulenevaid nõudeid. Esiteks andis otsuse 2019/792 artikli 1 lõige 2 nõukogule sõnaselgelt volituse võtta delegeeritud volitused tagasi just konkreetsel juhul ja pärast kaebuse esitamist. Teiseks avaldati nimetatud otsus nõuetekohaselt *Euroopa Liidu Teatajas*. Kolmandaks teostas nõukogu oma pädevust alles pärast sõnaselget ja eelnevat akti, millega ta palus PMO-l loovutada delegeeritud volituste teostamise selles asjas, ning PMO rahuldab selle taotluse. Kuigi teave delegeeritud volituste tagasivõtmise kohta edastati hagejale alles kaebuse rahuldumata jätmise staadiumis, ei ole tema õigusi rikutud, kuna ta oli esitanud kaebuse ka nõukogule.

Neil asjaoludel ei saa eelkõige asjaolu, et personalieeskirjade artiklis 90c on märgitud, et taotlused ja kaebused delegeeritud volituste kohta esitatakse volitatud ametisse nimetavale asutusele või ametiisikule, samastada õigusnormides sätestatud keeluga, mille kohaselt ei või volituste kandja selliseid volitusi tervikuna või konkreetsel juhul tagasi võtta. Samuti ei saa nimetatud sätet pidada selliseks, mis keelab kohtueelses menetluses delegeeritud volituste tagasivõtmise, arvestades eelkõige selle menetluse arenevat laadi.

Mis puudutab seda, et õppe puhul on tegemist kutseõppega, siis järeldas Üldkohus, et sellel puudub mõju õppetoetuse määramisele personalieeskirjade VII lisa artikli 3 lõike 1 alusel, kui seda õpet pakub õppeasutus.

Nimelt on selles sättes õppetoetuse määramiseks nõutud eelkõige kolm tingimust: esiteks õppeasutuses õppimine, teiseks selles korrapäraselt õppimine ja kolmandaks asjaolu, et õppimine toimub päevases õppes.

Kuigi seadusandja ei ole kõrgkooli pakutava õppe laadile personalieeskirjade VII lisa artikli 3 lõikes 1 viidanud, samas kui ta tegi seda sama lisa artikli 2 lõike 3 punktis b, ei ole ei asjaomase institutsiooni ametisse nimetav asutus või ametiisik ega Üldkohus pädev seda täiendava tingimusena kehtestama.

Nii võimaldab personalieeskirjade VII lisa artikli 2 lõike 3 punktis b esinev vahetegemine üld- või kutsekooli vahel just välistada nimetatud lisa artikli 3 lõikes 1 ette nähtud õppetoetuse maksmise, kui ülalpeetav laps läbib kutseõpet, ilma et tal oleks mingit seost mõne õppeasutusega. Seevastu ei ole sellise vahetegemisega vastuolus õppetoetuse maksmine juhul, kui ülalpeetav laps läbib kutseõpet, mida pakub kõrgkool, kus ta korrapäraselt päevases õppes õpib.

3. Rikkumisest teataja staatus

11. septembri 2024. aasta kohtuotsus TU vs. parlament (T-793/22, [EU:T:2024:614](#))

Avalik teenistus – Parlamendiliikmete registreeritud assistendid – Teenistuse lõppemine – Tähtajaline leping – Pikendamata jätmine – Rikkumisest teataja staatus – Personalieeskirjade artiklid 22a–22c – Kaitsemeetmed – Konfidentsiaalsus – Mittevaraline kahju

Rahuldades osaliselt Euroopa Parlamendi endise parlamendiliikme registreeritud assistendi TU (edaspidi „registreeritud assistent“) esitatud hagi, tegi Üldkohus, kes arutas asja laiendatud koosseisuga kojas, otsuse seni käsitlemata küsimuse kohta, mis puudutab registreeritud assistendile kui rikkumisest teatajale nimetatud institutsiooni poolt antavat kaitset.

Hageja võeti 2019. aasta augusti ja 2022. aasta veebruari vaheliseks ajavahemikuks tööle registreeritud assistendina parlamendiliikmete rühma juurde, et abistada ühte parlamendiliiget. Juulis 2021 esitas ta Euroopa Liidu ametnike personalieeskirjade (edaspidi „personalieeskirjad“) artikli 24 alusel abi- ja kaitsetaotluse seoses tema väidetava ahistamisega asjaomase parlamendiliikme poolt. Hageja märkis ühtlasi oma e-kirjas, et ta soovib kaitsta liidu finantshuve,

esitades selles taotluses teavet kõnealuse parlamendiliikme poolt väidetavalt toime pandud finantsrikkumiste kohta. Lisaks teatas ta nendest rikkumistest Euroopa Pettustevastasele Ametile (OLAF).

Samal kuul võttis parlament ajutise kaitsemeetme, millega ta määras hageja delegatsiooni presidendi – kes oli ka selle rühma liige, kuhu asjaomane parlamendiliige kuulus – alluvusse. Hiljem, pärast väidetavaid delegatsiooni juhatuse poolseid survemeetmeid vabastati hageja tema taotlusel kuni lepingu lõppemiseni ülesannete täitmisest delegatsiooni juures.

Hageja palus samuti, et ta viidaks üle teisele ametikohale parlamendis ning et tema lepingut pikendataks, võimaldamaks tal käimasolevates juurdlustes teha institutsiooni ja OLAFiga koostööd, olles samal ajal täielikult kaitstud. Lõpuks esitas ta mitu taotlust oma lepingu pikendamiseks.

Kuna need taotlused jäeti rahuldamata, esitas hageja Üldkohtule hagi, milles palus esiteks tühistada parlamendi otsus mitte pikendada tema registreeritud assistendi lepingut ja vaikimisi tehtud otsus, millega keelduti tunnustamast tema rikkumisest teataja staatust ja võtmast muid kaitsemeetmeid peale ülesannetest täitmisest vabastamise, ning teiseks hüvitada talle tekitatud kahju.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt tõdes Üldkohus, et parlament ei pidanud tegema otsust, millega ta tunnustab, et hagejal on rikkumisest teataja staatus. Ametnikele, kes on andnud teavet asjaolude kohta, mis lubavad eeldada ebaseadusliku tegevuse asetleidmist, antakse personalieeskirjade artikli 22a lõikes 3 ette nähtud kaitse nimelt ilma mis tahes formaalsusteta lihtsalt tulenevalt sellest, et nad on kõnealuse teabe andnud.

See tõdemus ei mõjuta siiski seda, et institutsioon pidi järgima asjaomase isiku rikkumisest teataja staatusest tulenevaid õigusi.

Esiteks, sõltumata OLAFi teavitamiskohustusest hageja ees, peab parlament kui asutus, kelle pädevuses on tagada personalieeskirjade artiklite 22a ja 22b kohaselt raskeid rikkumisi puudutavaid avaldusi teinud teenistujate kaitse – kuna talle teatati personalieeskirjade artiklis 22a nimetatud asjaoludest –, kõigepealt kinnitama vastava avalduse kättesaamist ning seejärel teavitama teenistujat tema avalduste alusel võetavatest meetmetest tulenevalt oma hoolitsemiskohustusest ja vastavalt personalieeskirjade artikli 22c rakendamist käsitlevatele sise-eeskirjadele.

Teiseks, mis puudutab kaitsemeetmete piisavuse tõendamise kohustust, siis sellises olukorras nagu kõnealusel juhul, kus hageja esitas usaldusväärsed kaudsed tõendid, mille kohaselt põhjustas üleviimine talle kahju, ning kus tema avaldus delegatsiooni juhatuse poolsete väidetavate survemeetmete kohta on endiselt läbi vaatamisel, peab parlament tõendama, et ta on täitnud oma kohustuse rikkumisest teatajat kaitsta ja võtnud selleks piisavad meetmed.

Olukorras, kus institutsioon peab rakendama personalieeskirjade artiklite 22a–22c sätteid, mille eesmärk on eelkõige tagada rikkumisest teatajate kaitse võimalike survemeetmete eest, ei saa institutsioon näha ette nõrgemaid kaitsemeetmeid kui need, mille liidu seadusandja on konkreetselt sellega seoses ette näinud rikkumisest teatajate kaitseks liikmesriikides⁶¹³.

Kolmandaks märkis Üldkohus institutsiooni rikkumisest teatajate kaitse kohustuse ulatuse kohta, et personalieeskirjade artikli 22a lõikest 3 tuleneb, et institutsioon peab võtma kõik vajalikud meetmed, et tagada neile tasakaalustatud ja tõhus kaitse mis tahes vormis survemeetmete, sealhulgas ähvarduste ja kättemaksukatsete vastu.

⁶¹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1937 liidu õiguse rikkumisest teavitavate isikute kaitse kohta (ELT 2019, L 305, lk 17).

Vastab tõele, et parlamendiliikmete rühma kuuluva(te) parlamendiliikme(te) sõnaselge taotluse puudumise tõttu ei ole võimalik registreeritud assistendi lepingut pikendada. Registreeritud assistendi lepingu pikendamise algatamise õigus kuulub üksnes parlamendiliikme(te)le, kellele ei saa panna kohustust töötada koos või jätkata koos töötamist registreeritud assistendiga, keda nad ei ole ise vabalt valinud. Registreeritud assistendil on parlamendiliikme(te)ga, keda ta abistab, tööalane suhe, mida iseloomustab vastastikuse usalduse olemasolu.

Samamoodi ei nõua hoolitsemiskohustus, et parlament pikendaks registreeritud assistendi lepingut vastuolus parlamendiliikmete põhimääruse artiklis 21 sisalduva õigusnormiga, mille kohaselt valib parlamendiliige vabalt oma isiklikud kaastöötajad, isegi kui registreeritud assistendil on rikkumisest teataja staatus.

See tõdemus ei mõjuta siiski parlamendi kohustust võtta kõik vajalikud meetmed, et tagada hageja tasakaalustatud ja tõhus kaitse mis tahes vormis survemeetmete eest.

Üldkohus leidis sellega seoses, et teavitades hagejat, et ülesannete täitmisest vabastamine on ainus võimalik kaitsemeede, ei ole parlament tõendanud, et ta võttis vastavalt personalieeskirjade artikli 22a lõikele 3 kõik võimalikud meetmed tagamaks, et institutsioon ei tee hagejale tema rikkumisest teataja staatuse tõttu kahju. Võttes arvesse hageja rikkumisest teataja staatust ja kooskõlas personalieeskirjade artikli 22a lõikega 3 oleks parlament pidanud teda abistama, püüdes lisaks ülesannete täitmisest vabastamisele aidata tal leida mõne muu lahenduse.

Lisaks, teavitades hagejat, et ülesannete täitmisest vabastamine on ainus võimalik kaitsemeede, et teda kui rikkumisest teatajat kaitsta, ning et tema lepingu pikendamine ei ole sellise meetmena võimalik, ei ole parlament tõendanud, et ta andis hagejale nõu ja abi, mis talle oli ette nähtud.

Lõpuks, teatades delegatsiooni presidendile, et hageja vabastatakse tema juures ülesannete täitmisest nii abitaotluse kui ka hageja rikkumisest teataja staatuse tõttu, ilma et hageja oleks andnud luba seda staatust puudutava teabe avaldamiseks, rikkus parlament oma konfidentsiaalsuskohustust ja hageja kui rikkumisest teataja isiku tuvastamist võimaldavate andmete kaitset.

Seetõttu jõudis Üldkohus järeldusele, et hagejal tekkis mittevarealine kahju, mida ei saa heastada üksnes vaikimisi tehtud otsuse tühistamine osas, millega parlament keeldus hageja taotluse alusel võtmast tema kaitseks muid meetmeid peale ülesannete täitmisest vabastamise. Neil asjaoludel tühistas Üldkohus selle otsuse, rahuldades osaliselt kahju hüvitamise nõuded 10 000 euro suuruses summas ja jättis hagi ülejäänud osas rahuldamata.

XVII. Ajutiste meetmete kohaldamise taotlused

9. veebruari 2024. aasta kohtumäärus Bytedance vs. komisjon (T-1077/23 R, [EU:T:2024:94](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Digiteenused – Määrus (EL) 2022/1925 – Pääsuvalitseja määramine – Täitmise peatamise taotlus – Kiireloomulisuse puudumine

Üldkohtu president jättis rahuldamata Bytedance Ltd ajutiste meetmete kohaldamise taotluse, milles paluti peatada selle otsuse täitmine, millega komisjon määras ta digiturgude määruse⁶¹⁴ tähenduses pääsuvalitsejaks, kuna ei olnud tõendatud, et täidetud on kiireloomulisuse tingimus.

ByteDance on Hiinas 2012. aastal asutatud valdusühing, kes tegeleb ainult osalustega seotud tegevusega ja pakub kohalike tütaretttevõtjate kaudu meelelahutusplatvormi TikTok. 5. septembri 2023. aasta otsusega⁶¹⁵ määras Euroopa Komisjon ta digiturgude määruse artikli 3 lõike 1 tähenduses pääsuvalitsejaks.

Bytedance esitas selle otsuse peale Üldkohtule tühistamishagi. Bytedance esitas eraldi dokumendiga Üldkohtule ajutiste meetmete kohaldamise taotluse, milles palus sisuliselt peatada vaidlustatud otsuse täitmine osas, milles sellega pannakse talle digiturgude määruse alusel pääsuvalitsejale kehtestatud kohustused.

Üldkohtu presidendi hinnang

Kõigepealt tuletas Üldkohtu president meelde, et täitmise peatamist ja muid ajutisi meetmeid võib kohaldada, kui on tõendatud, et nende määramine on esmapilgul faktiliselt ja õiguslikult põhjendatud (*fumus boni iuris*) ning et need on kiireloomulised. Kuna need tingimused on kumulatiivsed, analüüsis Üldkohtu president kõigepealt, kas käsitletaval juhul on täidetud kiireloomulisuse tingimus.

Üldiselt tuleb kiireloomulisuse tingimust hinnata selle järgi, kas ajutine meede on vajalik, et hoida ära ajutist meedet taotlevale poolele olulise ja hüvitamatu kahju tekkimine.

Tõendamaks, et väidetav kahju on oluline ja hüvitamatu, väitis Bytedance aga sisuliselt, et kui tema pääsuvalitsejaks määramise otsuse täitmist ei peatata, on ta kohustatud täitma eelkõige digiturgude määruse artiklites 5, 6 ja 15 sätestatud kohustusi kuue kuu jooksul alates tema pääsuvalitsejaks määramisest, mis tooks kaasa konfidentsiaalsusnõuete pöördumatu rikkumise ja turu pöördumatud muutused.

Esiteks, mis puudutab väidetavat konfidentsiaalsusnõuete pöördumatut rikkumist, siis väitis Bytedance, et digiturgude määruse artiklis 15 sätestatud kohustuste viivitamatu täitmine võib kaasa tuua kasutajate profiilianalüüsiga seotud TikToki tegevuse kohta väga strateegilise teabe avalikustamise, mis muidu ei oleks avalik ning mis võimaldaks TikToki konkurentidel ja muudel kolmandatel isikutel saada teavet TikToki äristrateegia kohta viisil, mis oluliselt tema tegevust kahjustaks.

Sellega seoses tõdes Üldkohtu president siiski, et Bytedance piirdub väitega, et kõnealust teavet tuleb pidada kiireloomulisuse tuvastamiseks konfidentsiaalseks, ilma et ta oleks siiski tõendanud, et selline väide vastab *fumus boni iuris*-e tingimusele.

⁶¹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. septembri 2022. aasta määrus (EL) 2022/1925, mis käsitleb konkurentsile avatud ja õiglaseid turge digisektoris ning millega muudetakse direktiive (EL) 2019/1937 ja (EL) 2020/1828 (digiturgude määrus) (ELT 2022, L 265, lk 1).

⁶¹⁵ Komisjoni 5. septembri 2023. aasta otsus C(2023) 6102 (final), millega määratakse ByteDance pääsuvalitsejaks vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. septembri 2022. aasta määruse (EL) 2022/1925, mis käsitleb konkurentsile avatud ja õiglaseid turge digisektoris ning millega muudetakse direktiive (EL) 2019/1937 ja (EL) 2020/1828 (digiturgude määrus) (ELT 2022, L 265, lk 1), artiklile 3.

Üldkohtu president märkis sellega seoses lisaks, et kuigi digiturgude määruse artikli 15 lõige 1 kohustab pääsuvalitsejat esitama komisjonile ja kaudselt Euroopa Andmekaitseinspektorile sõltumatult auditeeritud kirjelduse kõigist tema põhiplatvormiteenuste raames kasutatavatest tarbijate profiilialüüsi meetoditest, ei nõua see säte selle kirjelduse avaldamist.

Täpsemalt piirdub digiturgude määruse artikli 15 lõige 3 sellega, et kohustab pääsuvalitsejat avaldama „ülevaate“ sõltumatult auditeeritud kirjeldusest, mille on koostanud pääsuvalitseja ise, kes võib „võtta arvesse vajadust kaitsta oma ärisaladusi“. Viimati nimetatud küsimuses on digiturgude määruse artikli 15 kohases lõplikus teavitamisvormis sõnaselgelt ette nähtud, et digiturgude määruse artikli 15 lõikes 3 ette nähtud mittekonfidentsiaalne ülevaade võimaldab pääsuvalitsejal vajaduse korral teha kirjelduses teabest kokkuvõtte ja jätta kirjeldusest teavet välja eelkõige selleks, et võtta arvesse vajadust kaitsta ärisaladusi või muud konfidentsiaalset teavet.

Lisaks ei ole Bytedance õiguslikult piisavalt tõendanud, et väidetav konfidentsiaalse teabe avalikustamise oht tekitab olulist ja hüvitamatut kahju või et väidetav oluline ja hüvitamatu kahju on tõenäoline või otsene, nagu nõuab kohtupraktika.

Teiseks, mis puudutab väidetavaid pöördumatuid turumuutusi, siis leidis Bytedance, et digiturgude määruse artiklid 5 ja 6 takistavad tal kasutada oma platvormi TikTok innovatsiooniks ning pakkuda uusi funktsioone ja tooteid. Eelkõige rõhutas Bytedance negatiivseid tagajärgi, mis tulenevad digiturgude määruse artikli 5 lõikes 2 kehtestatud isikuandmete kombineerimise ja ristkasutamise piirangutest.

Selles küsimuses tõdes Üldkohtu president siiski, et Bytedance'i väidetav kahju on esiteks puhthüpoteetiline ja teiseks rahaline.

Viimasega seoses tuletas Üldkohtu president meelde, et rahalist kahju ei saa – välja arvatud erakorralistel asjaoludel – pidada hüvitamatuks või isegi raskesti hüvitatavaks, kuna rahaline hüvitis on üldjuhul sobiv selleks, et taastada kannatanu olukord enne kahju tekkimist.

Käsitletaval juhul ei ole Bytedance aga väitnud ja veelgi vähem tõendanud, et talle võib tekkida oluline ja hüvitamatu rahaline kahju. Väidetava kahjuga seoses võib Bytedance eeldusel, et see on tõendatud, esitada kahju hüvitamise nõude, kui ta peaks põhikohtuasja võitma.

Lõpuks rõhutas Üldkohtu president, et kuna Bytedance'i väidetav kahju on rahaline, oleks ta võinud digiturgude määruse artikli 9 lõike 1 alusel esitada nimetatud määruse artikli 5 lõike 2 punktides b ja c sätestatud kohustuste täitmise peatamise taotluse, tõendades, et nende kohustuste täitmine ohustaks erandlike asjaolude tõttu, mis ei sõltu pääsuvalitsejast, tema tegevuse majanduslikku elujõulisust liidus. Nagu komisjon kinnitas, ei ole ta pärast vaidlustatud otsuse hagejale teatavaks tegemist tänaseni aga saanud ühtegi sellekohast taotlust.

Kõike eeltoodut arvestades jättis Üldkohtu president ajutiste meetmete kohaldamise taotluse rahuldamata, kuna Bytedance ei ole tõendanud, et kiireloomulisuse tingimus on täidetud, ilma et oleks vaja teha otsust *fumus boni iuris*-e kohta või kaaluda huve.

13. juuni 2024. aasta kohtumäärus Vivendi vs. komisjon (T-1097/23 R-RENV, [EU:T:2024:381](#))⁶¹⁶

Ajutiste meetmete kohaldamine – Konkurents – Koondumised – Teabenõuded – Määruse (EÜ) nr 139/2004 artikli 11 lõige 3 – Ajutiste meetmete kohaldamise taotlus – Fumus boni iuris – Huvide kaalumine

⁶¹⁶ Kohtuasjade **Vivendi vs. komisjon** (T-1097/23 R-RENV) ja **Lagardère vs. komisjon** (T-1119/23 R-RENV) ühine kokkuvõtte.

13. juuni 2024. aasta kohtumäärus Lagardère vs. komisjon (T-1119/23 R-RENV, [EU:T:2024:382](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Konkurents – Koondumised – Teabenõuded – Määruse (EÜ) nr 139/2004 artikli 11 lõige 3 – Ajutiste meetmete kohaldamise taotlus – Fumus boni iuris – Huvide kaalumine

Üldkohtu asepresident, kellele oli kohtuasi uueks arutamiseks tagasi saadetud, rahuldab Vivendi SE ja Lagardère SA esitatud ajutiste meetmete kohaldamise taotlused, mis puudutasid koondumise raames Euroopa Komisjoni saadetud teabenõuet.

Lagardère ja Vivendi (edaspidi koos „hagejad“) on meediasektoris tegutsevate Prantsuse kontsernide emaettevõtjad. 2023. aastal kiitis komisjon heaks koondumise, mis seisnes Vivendi poolt Lagardère'i üle ainukontrolli omandamises tingimusel, et ta täidab võetud kohustused. Kuna komisjon kahtlustas siiski koondumise võimalikku enneaegset läbiviimist, algatas ta sellega seoses ametliku uurimise ja saatis selle käigus hagejatele teabenõuded kahe 19. septembri 2023. aasta otsusega (edaspidi „vaidlustatud otsused“)⁶¹⁷.

Mõlemad hagejad esitasid Üldkohtule hagi vaidlustatud otsuste tühistamiseks. Nad esitasid ka kaks ajutiste meetmete kohaldamise taotlust, milles taotlesid esiteks nimetatud otsuste täitmise peatamist ja teiseks, et neid kohustataks ettevaatusabinõuna säilitama kõik dokumendid, mida need otsused puudutavad.

Üldkohtu president jättis 19. jaanuari 2024. aasta määrustega⁶¹⁸ ajutiste meetmete kohaldamise taotlused rahuldamata. Komisjon pikendas 24. jaanuaril 2024 vaidlustatud otsustes ette nähtud tähtaegu ja määras pikendatud tähtaegade seoses karistumakse. Seejärel esitasid hagejad komisjonile osa dokumentidest, mis vastasid vaidlustatud otsustes määratletud kriteeriumidele.

Euroopa Kohtu asepresident tühistas 11. aprilli 2024. aasta määrustega⁶¹⁹ eespool nimetatud 19. jaanuari 2024. aasta kohtumäärused. Tehes lõpliku otsuse kiireloomulisuse tingimuse kohta, tuvastas ta lisaks, et see tingimus on täidetud, ning saatis kohtuasja tagasi Üldkohtusse *fumus boni iuris*'e tingimuse üle otsustamiseks ja vajaduse korral asjaomaste huvide kaalumiseks.

Üldkohtu asepresidendi hinnang

Üldkohtu asepresident analüüsis kõigepealt hagejate põhjendatud huvi säilimist ja otsustas, et Lagardère'i puhul on vajadus otsustada ajutiste meetmete kohaldamise taotluse üle ära langenud osas, milles see puudutab dokumente, mis on komisjonile teda puudutavas osas vaidlustatud otsuse täitmiseks juba esitatud. Nimelt tulenes oluline ja hüvitamatu kahju, mille Euroopa Kohtu asepresident oma määruses⁶²⁰ tuvastas, asjaomaste dokumentide kogumisest ja edastamisest hageja poolt, mitte komisjoni teenistujate ja ametnike tutvumisest nende dokumentidega või nende kasutamisest. Lagardère'il on siiski säilinud põhjendatud huvi kõigi dokumentide suhtes, mida ei ole komisjonile veel esitatud.

⁶¹⁷ Komisjoni 19. septembri 2023. aasta otsused C(2023) 6428 (final) ja C(2023) 6429 (final) nõukogu määruse (EÜ) nr 139/2004 artikli 11 lõike 3 kohase menetluse kohta (juhtum M.11184 – Vivendi/Lagardère), muudetud komisjoni 27. oktoobri 2023. aasta otsustega C(2023) 7463 (final) ja C(2023) 7464 (final).

⁶¹⁸ 19. jaanuari 2024. aasta kohtumäärused Vivendi vs. komisjon (T-1097/23 R, ei avaldata, [EU:T:2024:15](#)) ja Lagardère vs. komisjon (T-1119/23 R, ei avaldata, [EU:T:2024:16](#)).

⁶¹⁹ 11. aprilli 2024. aasta kohtumäärused Lagardère vs. komisjon (C-89/24 P(R), ei avaldata, [EU:C:2024:312](#)) ja Vivendi vs. komisjon (C-90/24 P(R), ei avaldata, [EU:C:2024:318](#)).

⁶²⁰ 11. aprilli 2024. aasta kohtumäärus Lagardère vs. komisjon (C-89/24 P(R), ei avaldata, [EU:C:2024:312](#)).

Vivendi puhul tuleneb oluline ja hüvitamatu kahju, mille Euroopa Kohtu asepresident lõplikult tuvastas⁶²¹, eelkõige asjaolust, et isikuandmed, mis tuleb vaidlustatud otsuse alusel koguda ja komisjonile edastada, võimaldavad teha täpseid järeldusi andmesubjektide eraelu kohta. Kuna komisjonile vaidlustatud otsuse täitmiseks esitatud dokumendid olid pitseeritud ning komisjon ei olnud nendega veel tutvunud, siis on Vivendil säilinud huvi taotleda selle otsuse täitmise peatamist kõigi selles otsuses nimetatud dokumentide osas.

Sisulistes küsimustes analüüsis Üldkohtu asepresident kõigepealt *fumus boni iuris*'e tingimust ja otsustas, et see tingimus on mõlema hageja puhul täidetud.

Lagardère'i puhul leidis ta, et etteheited, mis puudutavad sisuliselt seda, et tal ei olnud võimalik vaidlustatud otsust täita, ilma et tal tekiks vastutus, ei näi esmapilgul olevat selgelt põhjendamatud. Nimelt peab Lagardère selle otsuse täielikuks täitmiseks saama juurdepääsu teatud töötajate ja äriühingu usaldusisikute suhtlusele, kuigi ta ei ole ametiasutus ja Prantsuse õigus talle sõnaselgelt sellist pädevust ei anna. Seega oleks ta sunnitud käituma viisil, mis võib talle kaasa tuua kriminaalkaristused.

Mis puudutab Vivendit, siis leidis Üldkohtu asepresident, et väide, et on rikutud õigust eraelu puutumatusele⁶²², ei näi esmapilgul olevat selgelt põhjendamatut. Sellega seoses märkis ta eelkõige, et arvestades Vivendile vaidlustatud otsusega pandud kohustuste väga ulatuslikku laadi, on väga tõenäoline, et suur hulk dokumente, mis tuleb komisjonile edastada, ei kuulu kutsetegevuse valdkonda ja võivad anda teavet andmesubjektide eraelu kohta. Vaidlustatud otsus ei sisalda aga ühtegi mehhanismi, mille eesmärk oleks üldiselt takistada andmesubjektide eraeluga seotud dokumentide kogumist ja edastamist komisjonile või pakkuda tagatisi nende dokumentide töötlemisega seoses.

Seejärel kaalus Üldkohtu asepresident huve ja jõudis järeldusele, et hagejate kaitstav huvi on kaalukam kui üldine huvi kaitsta liidu konkurentsinoormide tõhusust, sest nende ajutiste meetmete kohaldamise taotluste rahuldamata jätmine võtaks tühistavalt kohtuotsuselt soovitava toime.

Käsitletavas asjas tuleb kaalukamaks pidada Lagardère'i huvi vältida olulist ja hüvitamatut kahju, mis võib tuleneda asjaolust, et teda kohustatakse vaidlustatud otsuse täitmiseks käituma viisil, mis tõenäoliselt toob kaasa kriminaalkaristused. Nimelt kohustaks ajutiste meetmete kohaldamise taotluse rahuldamata jätmine Lagardère'i nii käituma ja seega aitama kaasa sellest tuleneda võivale olulisele ja hüvitamatule kahjule.

Samuti tuleb kaalukamaks pidada Vivendi huvi vältida olulist ja hüvitamatut kahju, mis võib tuleneda vaidlustatud otsuse täitmisega andmesubjektide eraelu puutumatuse rikkumisest, kuna ajutiste meetmete kohaldamise taotluse rahuldamata jätmine kohustaks teda esitama nõutud teavet, mida ei ole esitatud, ja võimaldama tutvuda teabega, mis on esitatud, aidates nii kaasa sellele kahjule.

Kuna kõik selleks vajalikud tingimused on täidetud, rahuldab Üldkohtu asepresident vaidlustatud otsuste täitmise peatamise taotlused esiteks dokumentide osas, mida Lagardère komisjonile ei olnud esitanud, ja teiseks Vivendi puhul dokumentide osas, mis sisaldavad andmesubjektide eraeluga seotud andmeid. Lisaks määras ta pooltele täiendavaid meetmeid, et tagada asjaomaste dokumentide säilitamine.

⁶²¹ 11. aprilli 2024. aasta kohtumäärus Vivendi vs. komisjon (C-90/24 P(R), ei avaldata, [EU:C:2024:318](#)).

⁶²² Mis on tagatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 7 ja 4. novembril 1950 Roomas allkirjastatud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8.

12. augusti 2024. aasta kohtumäärus Nuctech Warsaw Company Limited ja Nuctech Netherlands vs. komisjon (T-284/24 R, [EU:T:2024:564](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Välisriigi subsidiumid – Liidus toimuvad kontrollid – Määrus (EL) 2022/2560 – Täitmise peatamise taotlus – Kiireloomulise puudumine – Fumus boni iuris'e puudumine – Huvide kaalumise

Üldkohtu president jättis rahuldamata ajutiste meetmete kohaldamise taotluse, mille esitasid Nuctech Warsaw Company Limited sp. z o.o. ja Nuctech Netherlands BV (edaspidi „hagejad“) Euroopa Komisjoni otsuse peale, millega neid kohustati end allutama kontrollidele, sest täitmise peatamise tingimused ei ole täidetud.

Hagejad on äriühingud, kes tegelevad ohutuskontrolli seadmete arendamise, tootmise ja tarnimisega ning nende seadmete müügi järgse teenindusega. Nad kuuluvad täielikult Hiinas registreeritud äriühingule Nuctech Hong Kong Co. Ltd.

Komisjon võttis 16. aprillil 2024 vastu otsuse⁶²³, millega ta määras kontrolli vastavalt määruse 2022/2560, mis käsitleb siseturgu moonutavaid välisriigi subsidiume⁶²⁴, artikli 14 lõike 3.

Selle otsuse alusel viis komisjon hagejate ruumides läbi kontrolli. Kontrolli käigus palus ta neil virtuaalselt pitseerida nende töötajate e-postkastid, kelle andmed on Hiinas asuvates serverites.

Hagejad esitasid Üldkohtule hagi, milles palusid muu hulgas vaidlustatud otsus tühistada. Samal ajal esitasid nad ajutiste meetmete kohaldamise taotluse, milles palusid peatada vaidlustatud otsuse ning komisjoni mis tahes hilisema akti või nõude ja virtuaalse pitseerimise nõuete täitmine.

Üldkohtu presidendi hinnang

Kõigepealt tuletas Üldkohtu president meelde, et täitmise peatamist ja muid ajutisi meetmeid võib kohaldada, kui on tõendatud, et nende määramine on esmapilgul faktiliselt ja õiguslikult põhjendatud (*fumus boni iuris*) ning et need on kiireloomulised, kusjuures need tingimused on kumulatiivsed. Ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik kaalub vajaduse korral ka asjaomaseid huve.

Fumus boni iuris'e tingimuse kohta märkis Üldkohtu president, et ajutiste meetmete kohaldamise taotlus peab olema piisavalt selge ja täpne, et kostja saaks ette valmistada oma seisukohad ja ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik selle taotluse üle otsustada üksnes vastava taotluse alusel. Kuna hagejad aga esitasid oma teatavad väited ühesainsas lauses, ei ole nad täitnud kohustust tõendada nende väidete puhul *fumus boni iuris*'e olemasolu.

Üldkohtu president leidis, et ka teised esitatud väited ei tõenda *fumus boni iuris*'e olemasolu. Esimese väitega seoses märkis Üldkohtu president kõigepealt, et komisjoni lähenemine, mille kohaselt adresseeritakse kontrolliotsus ettevõtjale, kes on asutatud väljaspool liitu, kuid kes tegutseb liidus, ning viiakse kontrolli läbi selle ettevõtja liidus asuvates ruumides, ei ole uus. Nimelt tuleneb konkurentsioiguse valdkonnas kohaldatavast kohtupraktikast, et selleks, et põhjendada komisjoni pädevust rahvusvahelise avaliku õiguse seisukohast, piisab sellest, kui tuvastatakse kas tegevuse kindel mõju või selle rakendamine liidus. Eeltoodust tuleneb, et vastupidi hagejate väidetele peab komisjonil olema õigus nõuda teavet väljaspool liitu asuvatelt ettevõtjatelt, et kontrollida, kas nende tegevus rikub liidu õigust ja kas see võib avaldada siseturul olulist mõju. See järeldus kehtib veelgi

⁶²³ Euroopa Komisjoni 16. aprilli 2024. aasta otsus, milles nõuti ohutuvastussüsteemide sektoris tegutsevalt ettevõtjalt enese allutamist Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2022/2560 artikli 14 lõike 3 kohasele kontrollile (juhtum FS.100068 – MARE) (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

⁶²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2022. aasta määrus (EL) 2022/2560, mis käsitleb siseturgu moonutavaid välisriigi subsidiume (ELT 2022, L 330, lk 1).

enam selliste konkurentsimoonutuste korral siseturul, mille on põhjustanud määruse 2022/2560 artiklis 1 osutatud välisriigi subiidiumid. Mis puudutab Hiina õigusnorme, mis näevad ette kriminaalkaristused, siis ei ole hagejad tõendanud ei seda, et need normid on nõutud teabe suhtes kohaldatavad, ega seda, et nad on püüdnud saada vajalikud load, et see teave komisjonile edastada. Lisaks ei pakkunud hagejad välja muid meetodeid, mis võimaldaksid teavet esitada Hiina õigust rikkumata. Mis puutub väitesse, et vaidlustatud otsus on õigusvastane, kuna see kohustab hagejaid rikkuma Hiina õigust, siis märkis Üldkohtu president, et vaidlustatud otsuse ja kõigi selle alusel võetud meetmete kehtivust tuleb hinnata liidu, mitte Hiina õiguse alusel.

Edasi, kiireloomulisuse tingimuse kohta meenutas Üldkohtu president, et ajutist kaitset taotleval pool peab tõendama, et ta ei saa põhimenetluses esitatud hagi lahendamist ära oodata, ilma et tal tekiks oluline ja hüvitamatu kahju.

Käsitletaval juhul väitsid hagejad, et kontrolli jätkamine põhjustaks ühelt poolt nende mainele ja teiselt poolt nende rahalisele elujõulisusele sellise kahju.

Maine kahjustamise kohta märkis Üldkohtu president, et kahju tuleneb kontrolli meediakajastuse mõjust, mistõttu väidetav mainekahju on juba tekkinud. Ajutiste meetmete kohaldamise menetluse eesmärk ei ole aga tagada juba tekkinud kahju hüvitamine.

Mis puudutab hagejate rahalise elujõulisuse ohtu seadmist, siis meenutas Üldkohtu president, et rahalist kahju ei saa – välja arvatud erakorralistel asjaoludel – pidada hüvitamatuks. Lisaks peavad ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustaval kohtunikul igal juhul olema konkreetsed ja täpsed andmed, mida kinnitavad üksikasjalikud ja kinnitatud dokumentaalsed tõendid, mis tõendavad ajutiste meetmete kohaldamist taotleva poole olukorda.

Käsitletavas asjas ei ole hagejad aga tõendanud ega isegi väitnud, et nad olid olukorras, mis võis enne põhimenetlust lõpetava otsuse tegemist seada ohtu nende rahalise elujõulisuse. Lisaks tuleb tagasi lükata hagejate tees, et vaidlustatud otsuse täitmine tekitab kontsernile, millesse nad kuuluvad, ja nende esindajatele Hiinas kriminaalkaristuste ohu, kuna nad ei ole tõendanud, et nad on sunnitud käituma viisil, mille puhul on tõenäoline, et see võib kaasa tuua nende kriminaalvastutuse.

Lõpuks kaalus Üldkohtu president huvi ja otsustas, et üldine huvi säilitada liidu õiguse tõhusus kaalub üles hagejate huvi vältida väidetavat kahju, mis võib tuleneda asjaolust, et nad on vaidlustatud otsuse täitmiseks sunnitud käituma viisil, mis võib kaasa tuua nende juriidilise vastutuse, sealhulgas kriminaalvastutuse.

Ta märkis selle kohta, et otsustades tegeleda äritegevusega liidu siseturul, on hagejad allutatud siseturu toimimist reguleerivatele liidu õigusnormidele ning nad ei saa nendest kõrvalehoidmiseks tugineda kolmanda riigi eeskirjadele. Mis puudutab aga komisjoni huvi, siis on tema ülesanne tagada, et konkurentsitingimusi liidu siseturul ei kahjustataks. Seetõttu peab tal olema õigus viia tõhusalt läbi uurimisi ja nõuda teavet kõigilt liidus äritegevusega tegelevatelt ettevõtjatelt, olenemata sellest, kas neid kontrollivad liikmesriikides või kolmandates riikides asutatud üksused.

22. novembri 2024. aasta kohtumäärus UniCredit vs. EKP (T-324/24 R, [EU:T:2024:858](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Majandus- ja rahapoliitika – Krediidiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelevalve – Määrus (EL) nr 1024/2013 – Usaldatavusnõuete kindlaksmääramine – Täitmise peatamise taotlus – Kiireloomulisuse puudumine – Fumus boni iuris’e puudumine – Huvide kaalumise

Üldkohtu president, kellele esitati hagi ELTL artiklite 278 ja 279 alusel, jättis rahuldamata ajutiste meetmete kohaldamise taotluse, milles paluti peatada Euroopa Keskpanga (EKP) sellise otsuse täitmine, millega kehtestatakse usaldatavusnõuded, et vähendada täiendavalt riske, mis on seotud hageja UniCredit SpA tegevusega Venemaa Föderatsiooni territooriumil.

Hageja on rahvusvahelisel tasandil tegutseva panganduskontserni emaettevõtjast krediidiasutus, kes tegutseb Venemaal oma nelja 100% osalusega tütarettvõtja, sealhulgas AO UniCredit Banki kaudu, kelle aruanded on konsolideeritud hageja omadega. Olulise üksusena⁶²⁵ kuulub ta EKP otsese usaldatavusjärelevalve alla.

EKP võttis 22. aprillil 2024 vastu vaidlustatud otsuse⁶²⁶, millega ta kehtestas hagejale viis nõuet ja esitas ühe soovitus. Seejärel esitas hageja vaidlustatud otsusega kehtestatud teatavate nõuete täitmiseks tegevuskava. Siiski kordas ta, et ta ei saa Venemaa õigusraamistikuga seotud piirangute tõttu täita kõiki vaidlustatud otsusega kehtestatud nõudeid.

Samal ajal, kui hageja esitas hagi, milles esimese võimalusena paluti vaidlustatud otsus tühistada, esitas ta kõnesoleva ajutiste meetmete kohaldamise taotluse, mille ese on pärast seda, kui hageja osaliselt oma nõuetest loobus, peatada vaidlustatud otsuse täitmine niivõrd, kuivõrd see näeb ette hoiuseid puudutava nõude ja makseid puudutava nõude osas, milles see puudutab makseid eurodes, Ameerika Ühendriikide dollarites (USD), Hiina jüaanides (CNY) ja Kasahhi tengades (KZT).

Üldkohtu presidendi hinnang

Üldkohtu president tuletas kõigepealt meelde kumulatiivseid tingimusi, mis peavad olema täidetud, et ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik saaks määrata täitmise peatamise ja muude ajutiste meetmete kohaldamise, nimelt et on tõendatud, et nende määramine on esmapilgul faktiliselt ja õiguslikult põhjendatud (*fumus boni iuris*), ning et need on kiireloomulised selles mõttes, et olulise ja hüvitamatu kahju ärahoidmiseks ajutiste meetmete kohaldamist taotleva poole huvidele on vaja, et ajutiste meetmete kohaldamine määrataks ja neid kohaldataks enne otsuse tegemist põhimenetluses. Ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik kaalub vajaduse korral ka asjaomaseid huve.

Esimesena, Üldkohtu president analüüsis kõigepealt üksnes käsitletava ajutiste meetmete kohaldamise taotluse raames esitatud teabe põhjal, kas *fumus boni iuris*'e tingimus on täidetud. Sellega seoses lükkas ta tagasi kõik hageja väited, millega viimane soovis tõendada, et vaidlustatud otsus on õigusvastane, ja otsustas, et käsitletaval juhul see nii ei ole.

Täpsemalt, mis puudutab esiteks väidet, et uurimise puudulikkuse tõttu on rikutud hea halduse põhimõtet, siis lükkas Üldkohtu president tagasi esimese väiteosa põhjendamiskohustuse rikkumise kohta. Ta tõdes, et vaidlustatud otsusest nähtub, et EKP tegi riskianalüüsi⁶²⁷. Nimelt märkis EKP kõigepealt, et hageja ja tema kontsern tegutsevad õiguslikus raamistikus, mis on muutunud aina keerulisemaks arvukate piiravate meetmete ja sanktsioonide režiimide tõttu. EKP tegi kindlaks ka Venemaa õiguse aspektid, mis kujutavad endast ohtu usaldusväärsele juhtimisele ja vastavusnõuetele. Mis puudutab seejärel hagejale kehtestatud nõuete ja tema üldise riskiprofiili suhet, siis leidis EKP, et hageja seisab jätkuvalt silmitsi peamiste takistustega ulatuslikul vastavusriski katmisel.

Mis puutub argumenti, et EKP ei saa üksikasjalikke ja täpseid tõendeid esitamata eeldada, et hageja rikub sanktsioonide režiimi, siis märkis Üldkohtu president, et EKP tõi välja Venemaa õigusliku raamistikuga seotud faktilised asjaolud ja tütarettvõtjate juhtimisprobleemid, mis suurendavad nõuete mittejärgimisest tulenevat riski. Lisaks rõhutas Üldkohtu president, et EKP tehtud usaldatavusanalüüs on prognoosiv.

⁶²⁵ Nõukogu 15. oktoobri 2013. aasta määruse (EL) nr 1024/2013, millega antakse Euroopa Keskpangale eriülesanded seoses krediidiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelevalve poliitikaga (ELT 2013, L 287, lk 63), artikli 6 lõike 4 tähenduses.

⁶²⁶ Määruse nr 1024/2013 artikli 4 lõike 1 punkti f ning artikli 16 lõike 1 punkti c ja lõike 2 punktide e ja f kohaselt.

⁶²⁷ Arvestades määruse nr 1024/2013 artikli 16 lõike 1 punkti c nõudeid.

Lõpuks, mis puudutab vaidlustatud nõuete proportsionaalsuse põhistust, siis märkis Üldkohtu president, et EKP esitas põhjused, miks ei ole hageja tegevuskava või täiendavate kapitali- ja likviidsusnõuete kehtestamine riskidega tegelemiseks sobivad ja piisavad.

Üldkohtu president lükkas tagasi ka uurimise puudulikkust käsitleva väiteosa. Vaidlustatud otsuse tekstist endast nähtub, et EKP tõi ise esile Venemaa õiguslikust raamistikust tulenevad õiguslikud ja tegevusega seotud nõuded. Just need nõuded ja piirangud ajendasid EKPd vaidlustatud otsust vastu võtma, kuna need raskendavad hageja poolt nõuetekohast riskide juhtimist.

Üldkohtu president lükkas samuti tagasi esimese väite kolmanda osa, mille kohaselt on väidetavalt rikutud EKP kohustust viia läbi individuaalne hindamine. Nimelt tuvastas EKP vaidlustatud otsuses riskid, mis tulenevad hageja tegevusest Venemaal, täpsustades Venemaa õiguse aspekte, mis seavad kahtluse alla usaldusväärse juhtimise ja riskide katmise. Ta analüüsis hageja poolt juba võetud meetmeid, järeldades, et esinevad puudused, mis takistavad usaldusväärset juhtimist ja riskide katmist.

Teiseks lükkas Üldkohtu president tagasi väite, et vaidlustatud otsust on Venemaa õiguslikust raamistikust tulenevate takistuste tõttu võimatu täita. Ühelt poolt leidis ta, et hageja ei saa liidu õigusest tulenevatest kohustustest vabanemiseks tugineda Venemaa õigusele ja Venemaa ametivõimude poolt selle kohaldamise ettenägematutele asjaoludele. EKP järelevalve alla kuuluva üksusena on hageja kohustatud tegelema EKP tuvastatud usaldatavusriskidega. Teiselt poolt piirdus hageja EKP käsutuses olevates märkustes igal juhul üldise viitega vaidlustatud otsusega kehtestatud nõuete vastuolule Venemaa õigusega.

Kolmandaks lükkas Üldkohtu president tagasi väite proportsionaalsuse põhimõtte rikkumise kohta. Sellega seoses tuletas ta meelde, et määruse nr 1024/2013 eesmärk on aidata kaasa krediitiasutuste turvalisusele ja toimekindlusele ning finantssüsteemi stabiilsusele liidus. Võetud meetmete eesmärk⁶²⁸ on käsitleda varases etapis riske, mis on kindlaks tehtud EKP usaldatavusnõuete täitmise kontrolli käigus. Lisaks peab EKP oma ulatusliku kaalutusõiguse raames aluseks võtma stsenaariumid, mis kättesaadavate andmete põhjal ei ole ebatõenäolised, ilma et ta peaks siiski tõendama analüüsitud stsenaariumiga samade tunnustega minevikus toimunud sündmuste olemasolu.

Neljandaks lükkas Üldkohtu president tagasi väite, et EKP ei olnud pädev vaidlustatud otsust vastu võtma. Olles meenutanud, et vaidlustatud otsus on adresseeritud üksnes hagejale kui UniCrediti kontserni emaettevõtjale, kes on EKP järelevalve alla kuuluv krediitiasutus, märkis Üldkohtu president eelkõige, et⁶²⁹ riskid, mis ohustavad krediitiasutuse turvalisust ja toimekindlust, võivad tekkida nii krediitiasutuse enda tasandil kui ka panganduskontserni või finantskonglomeraadi tasandil, kuhu ta kuulub. Konkreetne järelevalvekord kõnealuste riskide maandamiseks on oluline krediitiasutuste turvalisuse ja toimekindluse tagamiseks. Lisaks üksikute krediitiasutuste järelevalvele peaks EKP ülesanded hõlmama nn konsolideeritud järelevalvet.

Teisena, Üldkohtu president leidis, et kiireloomulisuse tingimus ei ole käsitletaval juhul täidetud.

Esiteks, mis puudutab kahju, mis väidetavalt tuleneb vaidlustatud otsuse vastuolust Venemaa õigusliku raamistikuga, siis sellise vastuolu olemasolu iseenesest ei tekita kahju. Käsitletavas asjas ei ole hageja esitanud tõendeid, mis võimaldaksid kindlaks teha kahju tekkimise ning hinnata selle olulist ja hüvitamatut laadi. Lisaks kujutavad hageja väidetavad negatiivsed tagajärjed, mis tulenevad vastuolust Venemaa õigusnormidega, endast rahalist kahju.

⁶²⁸ Määruse nr 1024/2013 artikli 16 lõike 1 alusel.

⁶²⁹ Vastavalt määruse nr 1024/2013 põhjendusele 26.

Sellega seoses tuletas Üldkohtu president meelde, et rahalist kahju ei saa – välja arvatud erakorralistel asjaoludel – pidada hüvitamatuks, kuna rahaline hüvitis on üldjuhul sobiv selleks, et taastada kannatanu olukord enne kahju tekkimist. Käsitletavas asjas ei ole hageja siiski esitanud mingit teavet, mis võimaldaks täpselt tuvastada ja määrata kindlaks rahalise kahju, mis võib tekkida.

Teiseks, Venemaa tütarettevõtjate üle kontrolli ja omandiõiguse kaotamise ohuga seotud kahju kohta märkis Üldkohtu president kõigepealt, et hageja ei ole esitanud ühtegi tõendit, mis võimaldaks mõista, kuidas see kahju võib realiseeruda, või põhjuseid, mis annavad alust arvata, et kahju on oluline ja hüvitamatu. Seejärel märkis ta, et tütarettevõtjate üle kontrolli ja omandiõiguse kaotamisest tulenev kahju on rahalist laadi. Hageja ei ole aga esitanud mingit teavet, mis võimaldaks täpselt tuvastada ja määrata kindlaks rahalise kahju, mis võib tekkida.

Kolmandaks, mis puudutab kahju, mis on seotud võimalike väga raskete isiklike sanktsioonidega Vene tütarettevõtjate juhtkonnale, siis piirdus hageja täiendavaid täpsustusi esitamata märkusega, et vaidlustatud otsusega kehtestatud nõuded toovad kaasa niisugused sanktsioonid.

Kolmandana ja viimasena tuletas Üldkohtu president huide kaalumise käigus meelde, et asjaomaste huide kaalumise eesmärk on hinnata, kas vaatamata taotleja huide kahjustamisele, mida kujutab endast talle olulise ja hüvitamatu kahju tekkimise oht, võib taotletud ajutiste meetmete kohaldamisest keeldumist õigustada vaidlustatud otsuse viivitamatu täitmisega seotud huide arvessevõtmine.

Ent käsitletavas asjas ei esitanud hageja kõigepealt mingit arutluskäiku asjaomaste huide kaalumise kohta. Mis puudutab seejärel vaidlustatud otsusega taotletavaid huve, siis meenutas Üldkohtu president, et EKP eriülesanded on talle antud selleks, et aidata kaasa krediitiasutuste turvalisusele ja toimekindlusele ning finantssüsteemi stabiilsusele liidus ja igas liikmesriigis. Lisaks näitab EKP-le antud volitus nõuda krediitiasutustelt varakult vajalike meetmete võtmist tema tuvastatud probleemide lahendamiseks, kui oluliseks peab seadusandja sobivate meetmete võtmist võimalikult kiiresti, et vältida tuvastatud riskide realiseerumist. Lõpuks, hageja ise kinnitas, et Venemaa õiguslik raamistik on eriti vaenulik ja areneb pidevalt kohaliku dünaamika tõttu, mis ei ole alati ettenähtav või ei vasta demokraatlikest protsessidest tulenevatele eeskirjadele. Lisaks sõltub selle tõlgendamine ja kohaldamine Venemaa sõja käigust Ukrainas.

Üldkohtu president järeldas sellest, et EKP kaitstav huvi on hageja huvist kaalukam.

Euroopa Kohus
L-2925 Luxembourg
Tel. +352 4303-1

Üldkohus
L-2925 Luxembourg
Tel. +352 4303-1

Euroopa Liidu Kohus internetis:
curia.europa.eu

Käsikiri valmis veebruaris 2025 / Viidatud andmed seisuga 31.12.2024

Küljendus: Euroopa Liidu Kohus / Analüüsi ja dokumentatsiooni direktoraat 2025

Kõik fotod: © Euroopa Liit, kui ei ole märgitud teisiti.

Fotosid või dokumente, mille autoriõigused ei kuulu Euroopa Liidule, on ilma autoriõiguste omajate loata keelatud kasutada või reprodutseerida.

Euroopa Liidu Kohus ja tema nimel tegutsevad isikud ei võta endale vastutust siin väljaandes esitatud teabe kasutamise eest.

Allikale viitamise korral on reprodutseerimine lubatud.

© Euroopa Liit, 2025

EUROOPA LIIDU
KOHUS

Analüüsi ja dokumentatsiooni direktoraat